Digitales Brandenburg

hosted by Universitätsbibliothek Potsdam

Sefer Ḳiryah ne’emanah

kolel Nevi’im u-khetuvim

Sefer Yeḥezḳel

Shelomoh ben Yitsḥaḳ

Fyorda, 5572 [1811/1812]

לאקזחי

urn:nbn:de:kobv:517-vlib-9582

Visual Library

יחזקאל

יחזקאל א

א (א) וַיְהִי בִּשְׁלֹשִׁים שָׁנָה בָּרְבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ וַאֲנִי
בְתוֹךְ הַגּוֹלָה עַל נְהַר כְּבָר נִפְתְּחוּ הַשָּׁמַיִם וָאֶרְאֶה מַרְאוֹת
אֱלֹהִים׃ (ב) בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ הִיא הַשָּׁנָה הַחֲמִישִׁית לְגָלוּת הַמֶּלֶךְ
יוֹיָכִין׃ (ג) הָיֹה הָיָה דְבַר יְהוָה אֶל יְחֶזְקֵאל בֶּן בּוּזִי הַכֹּהֵן בְּאֶרֶץ
כַּשְׂדִּים עַל נְהַר כְּבָר וַתְּהִי עָלָיו שָׁם יַד יְהוָה׃ (ד) וָאֵרֶא וְהִנֵּה
רוח

ר ש ״ י

א (א) ויהי בשלשים שנה. סתם הנביא דברו ולא פירש שמו מי הוא ולא
פירש לענין מה מנה לפיכך הפסיקה רוח הקודש את דבריו בשני מקראות
הסמוכין לזה ללמד מי הוא הנביא וללמד לענין מה מנה שנאמר בחמשה לחדש הי׳
השנה החמישית וגו׳ אין אלה דברי הנביא שהרי כבר אומר שבחמשה לחודש היה
עומד ועוד שמתחל׳ אמר נבואתו בלשון עצמו ואני בתוך הגולה ואר׳ מראות אלהי׳
וכן בסוף וארא והנה רוח סערה וגו׳ ואלו שני המראות מפסיקין דבריו כאילו
אחר מדבר עליו היה היה דבר ה׳ אל יחזקאל ותהי עליו שם יד ה׳: ואני בתוך
הגולה. כלומר חוץ לארץ ישראל: על נהר כבר. שם הנהר: מראות אלהים.
על שם שלא היה רואה באספקלריא המאירה קורא אותה מראות אלהים כמין
חלום ולא ממש וכל הנביאים אף הם באספקלריא שאינה מאירה ראו חוץ ממשה
רבינו הוא שנאמר וביד הנביאים אדמה: (ב) היא השנה החמישית לגלות
המלך יהויכין. מצינו למדין שלשים שנה שמנה לתחילת היובל מנה שהיובל
האחרון התחיל בתחילת י״ח ליאשיה היא השנה שמצא חלקיהו את הספר וכן
שנינו בסדר עולם שהיא היתה תחילת היובל יאשיהו מלך ל״א שנה צא מהן י״ז
שעברו כבר נשתיירו י״ד שנה יהויקים מלך י״א שנה הרי כ״ה ויכניה בנו לא מלך
אלא ג׳ חדשים וגלה ושנה שניבא יחזקאל היתה חמישית לגלותו הרי שנת שלשים
ביובל וכן מצינו בסוף נבואתו שנתן סימן למנין היובל שנאמר ויהי בעשרים וחמש
שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחודש ואמרו רבותינו איזהו שנה שראש השנה
שלו בעשור לחודש הוי אומר זו שנת היובל: (ג) היה היה דבר ה׳. אמרו
רבותינו היה כבר לפי שאין השכינה שורה בחוצה לארץ אלא על ידי ששרתה עליו
תחילה בארץ ושנינו בברייתא דמכילתא בן אדם עמוד על רגליך הוא היה תחילת
הספר אלא שאין מוקדם ומאוחר. ויש אומרים בן אדם חוד חידה הוא תחילת
הספר והאומר אני שאותה נבואה נאמרה לו קודם שגלו שהיה ראוי ליאמר לו
בארץ שאין מפורש בה גולה והיא ניכרת תחילת שליחותו אליהם ויונתן אף הוא
כך תירגם מהוה הוה פתגם נבואה מן קדם ה׳ עם יחזקאל בר בוזי כהנא בארעא
דישראל תב אתנייות אתמלל עמיה במדינת ארעא כסדאי ויחזקאל גלה עם החרש
והמסגר שגלו עם יהויכין. כל לשון יד האמור בספר זה ובכל לשון נבואה
אינה אלא לשון תוקף שהנבואה תוקפתו על כרחו כאדם משתגע דיש״שטרינגא׃
בלע״ז

א [א] עס געשאה אים דרייסיגסטען יאהרע אם פינפטען דעס פירטען מאנאטס, אלס איך מיטטען אונטער דען פערטריבנען וואר אם פלוסע כבר, דאס זיך דיא הימעל עפנעטען, אונד איך וואונדערבארע ערשיינונגען זאה · [ב] אם פינפטען אים נעהמליכען יאהרע, דאז פינפטע נאך דער געפאנגענשאפט יהויכין'ס, [ג] ווארד דאז ווארט דעס עוויגען צו יחזקאל, זאהן דעס פריסטערס בוזי, אים לאנדע כשדים, אם פלוזע כבר· היר וואלטעטע איבער איהן דיא מאכט דעס עוויגען (געטטליכע בעגייסטערונג)· [ד] איך זאה, איין שטורמווינד טריב פאן מיט·

באור

א (א) בשלשים שנה, לא מפורש בכתוב למנין מה מנה, אמנם מפסוק ב' שנאמר שהי' השנה החמישית לגלות המלך יהויכין מצאו איזה מהמפרשים החשבון ששלשים שנה שמנה היו ליובל האחרון, שהתחיל בתחילת שמנה עשרה ליאשיהו בשנה שמצא חלקיהו את הספר בבית ה' · ויש אומרים ששלשים שנה שזכר הנביא היו שנות חייו, ויש עוד דעות אחרות בזו, ואין להאריך · הגולה, יחזקאל היה מהגולים תחת ממלכת יהויכין, אשר נגלו מנבוכדנאצר מלך בבל בבלה, כעשתי עשר' שנה קודם חורבן ירושלי', וגר עם שאר אחיו הגולי' תחת ממשלת מלך בבל על יד נהר כבר ונבא להם, ובזמנו נבא גם כן ירמיהו בירושלים · מראות אלהים, גדולות ונפלאות, כדרך הכתוב כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו לאל כמו עיר גדולה לאלהים · הררי אל (רד"ק) · (ב) בחמשה, הפסוק הזה והבא מפסיקים בענין, כי פסוק א' מחובר אל פסוק ד', ולפי שהנביא סתם דבריו ולא פירש שמו ולאיזה מנין מנה, אלו שני מקראות מפסיקין כאלו אחר מדבר עליו (מרש"י) · (ג) יד ה' · נבואת ה' עורר אותו, ובא בלשון כאלו אדם נוגע בחבירו בידו לעורר אותו אל דבר, או נקראת כן כל נבואה שבאה בחוזק ובכח · ורש"י פירש וז"ל: כל לשון יד האמורה בספר הזה ובכל לשון נבואה, איננה אלא לשון אכף שהנבואה תוקפתו על כרחו כאדם משתגע · (ד) ומתוכה ·

מכלל יופי

א (א) ויהי, יש וי"ו שהיא תחלת הדברים · וכתב ראב"ע שהיא כפ"א רפא בלשון ישמעאל שאינה משמשת אלא שהיא תחלת הדבור · (ויהי בשלשים שנה, שלשים שנה ליובל שהיובל האחרון התחיל בתחלת שמנה עשרה ליאשיהו היא השנה שמצא חלקיהו את הספר בבית ה' · וכן שנינו בסדר עולם שהיא היתה תחלת היובל, יאשיהו מלך אחד ושלשים שנה הא מהן שבע עשרה שעברו כבר כשתיירו ארבע עשרה שנה, יהויקים מלך י"א שנה הרי חמשה ועשרים ויהויכין בנו לא מלך אלא שלשה חדשים וגלה ושנה שנבא יחזקאל היתה חמשית לגלותו הרי שנת שלשים ביובל וכן מצינו בסוף נבואתו שנתן סימן למנין היובל שנאמר ויהי בעשרים וחמש שנה לגלותינו בראש השנה בעשור לחדש ואמרו רבותינו ז"ל איזוהי שנה שר"ה שלה בעשור לחדש הוי אומר זו שנת היובל וכן תרגם יונתן והוה בתלתין שנין לזמן דאשכח חלקיהו כהנא רבא ספרא דאורייתא בבית מקדשא י ל"ם) · ואני בתוך הגולה, בא הכנוי טרם הידיעה כי אחר כך אמר אל יחזקאל בן בוזי וכן ותראהו את הילד (שמות ב') וזהמתו חיתו לחם (איוב ל"ג) והדומים להם · מראות אלהים, רוצה לומר מראות גדולות כי דרך הכתוב כשרוצה להגדיל הדבר סומך אותו לאל כמו עיר גדולה לאלהים (יונה ג') כהררי אל (תהלים ל"ו) ארזי אל (שם פ') מאפליה (ירמי' ב') שלהבתיה (שיר השירים ח') · (ב) יויכין, כמו יהויכין וכן יוכבד ויהוכבד (ירמי' ל"ה) יונתן יהונתן (שמואל י"ח) · (ג) אל יחזקאל בן בוזי הכהן, הי' לו לומר אלי וכן ותהי עליו שם יד אלא שכן דרך המקרא לפעמים כמו נשי למך (בראשית ד') ואל משה אמר עלה אל ה' (שמות כ"ד) ואת יפתח ואת שמואל (שמואל י"ב) · יד ה', הנבואה שבאה בחזק ובכח נקראת כן · (ד) ואש מתלקחת, פירוש מתלקחת בתוך הענן כמו ואש

תרגום אשכנזי

מיטטערנאַכט הער גראָסעם געוועלק מיט בליצענדעם פֿייער, איין ווייזער גלאַנץ אומגאַב'ס, אויז דער מיטטע שיען'ס וויא חשמל אויז דעם פֿייער. [ה] אויז עבען דיזער מיטטע ערשין דיא געשטאַלט פֿאָן פֿיר חיות (טהירע) פֿאָן פֿאָלגענדער בילדונג: זיא האַטטען מענשען עהנליכקייט. [ו] יעדע האַטטע פֿיר געזיכטער, יעדע פֿיר פֿליגעל. [ז] איהרע פֿיסע וואַרען פֿאָן גראַדער אַרט, דיא זאָלע איהרער פֿיסע וויא דיא קלויע איינעס קעלבער־פֿוסעס, אונד פֿונקעלנד וויא פֿאָלירטעס קופֿפֿער. [ח] אונטער איהרען פֿליגעלן האַטטען זיא מענשען־הענדע אויף אַללען

באור

ומתוכה, סביב הענן היה נוגה, ומתוך הענן הלזה כעין חשמל שיבין מתוך האש ; וענין חשמל נפלא ממנו ואסור לנו לדרוש בדברים המופלאים האלה. (ז) רגלי ישרה, שלא היה בהם פרקים. ונוצצים. מתוך זהירותם דומה כאלו יוצאות מהם נצוצות, אישטינצלינט בלע"ז (רש"י), כ"ל עשינצעלאנט, בל"א פֿונקעלנד, בליצענד. נחשת קלל, פירוש הנחשת

מכלל יופי

מתלקחת בתוך הברד (שמות ט'). ונגה, ענין זהר. החשמל, לדעת רבותינו ז"ל הוא מלאך ששמו כך וכעין גוון שלו ראה מתוך האש. ויתכן שיהי' חשמל שם העין שהוא קרוב לעין האש כי אמר כעין החשמל מתוך האש ואמר כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה ואמר במראה השני' וממתניו ולמעלה כמראה זוהר כעין החשמלה. (ובדרש חשמל ועוד אמרו כי המלה מורכבת כאמרם מאי חשמל חש מל אמר רב יהודה חיות אש ממללות, במתניתא תנא עתים חשות עתים ממללות בשעה שהדבור יוצא מפי הקב"ה חשות בשעה שאין הדבור יוצא מפי הקב"ה ממללות כלומר משבחות ומהללות הש"ת. והרד"א פירש שהחשמל הוא הזך והנקי שבאש שלא יוכל העין לראותו כפי מה שהוא לדקותו. ואפשר שהוא אבן טובה ואמר כעין החשמל כמו שאמר כעין תרשיש). (ה) חיות, ת"י ברין. (ז) ונוצצים. שרשו נוץ כפלם לנכיים (הושע ו') מן לוץ והוא תואר מן ופועלו לניצון (ישעי' א') שפירושו בן הרסף וכן במכלל המלה הזאת תאר היא מן המרובע ואו היתה פועלים היתה מפעלי הכפל ין הקל. ועוד יש לומר שתהי' המלה פועלים מזה השרש מן המרובע ומשפטו מנוצצים ונפלה מ"ם הבינוני להקל המלה. קלל, פי' הנחשת הממורט והזך. (ח) וידו אדם, כתיב בוי"ו וקרי ביו"ד. והכתוב רוצה לומר וידו אדם כאלו אמר וידיד אדם כמו עיניך יונים (ש"הש א) ר"ל כעיני יונים. (ט) אשה אל אחותה, כמו יריעות אשה אל אחותה (שמות כ"ו) כי לכל דבר יקרא איש ואשה וכנה החיות באשה ואיש כמו שכנה אותם בחיות וכרובים. אל עבר פניו. אל נכח פניו כלומר הנכח שכנגד פניו. (י) אל הימין כמו בימין וימין תאר כלומר נכח הימין, ופני שור מהשמאל, עיין בשרש כרב. (יא) ופניהם, מלת ופניהם כפרדת בטעם לומר שהיכה עם הבאה אחרי' כ"ל ופניה' היו כמו שנזכר וכנפיהם היו פרודות מהגוף ופרושות למעלה לעופף. פרדות, נפרשות. גויותיהנה, נוספת ה"א אחר הנו"ן. (יב) שמה הרוח ללכת. כלומר אל אשר יהי' חפצם ורצונם ללכת ילכו וכן ת"י רעוא. (יד) רצוא, האל"ף תמורת ה"א למ"ד הפועל ויהי' רצה ורוץ בענין אחד וענינו ענין הליכה. רצוא ושוב, בא המקור במקום עבר או בינוני כאלו אמר רצו ושבו או רצים ושבים ועם המקור רצו רצוא. ושבו שוב. ובסימן ע"ט כתב רצוא בא"ף במקום ה"א כי יש בענין מרוצה בשרש הזה אם ראית גנב ותרץ עמו (תהלות נ') שעקרו ותרצה ענין מרוצה. הבזק, כמו ברק. ורבותינו פירשוהו ל' פזור ועיין בשרשו. (טו) בארץ, רוצה לומר שפל כנגד האופנים שלמעלה ממנו ולפי שהארץ שפלה יקרא המקום השפל ארץ וכן רוקמתי בתחתיות ארץ (שם קל"ט). וכן ת"י והא גלגל חד הוה מתחות במלרע לרום שמיא. (טז) תרשיש, היא האבן הנזכרת באבני החשן ועינה

בעין

רוּחַ סְעָרָה בָּאָה מִן הַצָּפוֹן עָנָן גָּדוֹל וְאֵשׁ מִתְלַקַּחַת וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב
וּמִתּוֹכָהּ כְּעֵין הַחַשְׁמַל מִתּוֹךְ הָאֵשׁ׃ (ה) וּמִתּוֹכָהּ דְּמוּת אַרְבַּע
חַיּוֹת וְזֶה מַרְאֵיהֶן דְּמוּת אָדָם לָהֵנָּה׃ (ו) וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָת
וְאַרְבַּע כְּנָפַיִם לְאַחַת לָהֶם׃ (ז) וְרַגְלֵיהֶם רֶגֶל יְשָׁרָה וְכַף רַגְלֵיהֶם
כְּכַף רֶגֶל עֵגֶל וְנֹצְצִים כְּעֵין נְחֹשֶׁת קָלָל׃ (ח) וִידֵו* וידי ק׳ אָדָם

מתחת

רש״י

בלע״ז: (ד) והנה רוח סערה באה מן הצפון. היא מרכבת כסא כבוד השכינה
כמה שנאמר בענין ולפי שבאה בהימה להשחית את ישראל לכך נדמית לרוח
סערה וענן: באה מן הצפון. מאתה היתה מארץ כשדים שהיא בצפון שנאמר
מצפון תפתח הרעה ולמה הלכה שם כדי לכבוש את כל העולם תחת נבוכדנצר
שלא יאמרו האומות ביד אומה שפלה מסר את בניו שכשדים אומה שפלה היא
שנאמר זה העם לא היה כך דרשו רבותינו במסכת חגיגה: ונוגה לו. לענן
סביביו מבחוץ רמז הוא שעתידין ישראל ליגאל משם: כעין החשמל. חשמל מלאך
ששמו כך וכעין גוון שלו ראה מתוך האש וכך אמרו רבותינו מעשה בתינוק שהיה
דורש במעשה מרכבה והיה מבין בחשמל ויצאה אש מחשמל ואכלתו ועוד אמרו כי
המלה מורכבת באמרם מאי חשמל אמר רב יהודה חיות אש ממללות במתניתא
תנא עתים חשות ועתים ממללות בשעה שהדיבור יוצא מפי הקב״ה חשות בשעה
שאין הדיבור יוצא מפי הקב״ה ממללות כלומר משבחות ומהללות את השם ויתכן
שיהא חשמל שם העין שהוא קרוב לעין האש כי אמר חשמל מתוך האש ואמר
כעין חשמל כמראה אש בית לה סביב ממראה מתניו ולמעלה ואמר במראה
הפנים וממתניו ולמעלה כמראה זוהר כעין החשמלה. תו׳ שמ׳: (ה)
ומתוכה. של אותו האש ראיתי כעין חשמל המראה מתוך האש ולא נודע
מהו ומדרש שדרשו בו רבותינו חיות אש ממללות אינו מיושב לי על הענין: דמות
אדם להנה. יש לתמוה שהרי אף דמות שור ואריה ונשר להנה ונראה בעיני
לפי שזה אב לכלם קילס הנבי׳ את המרכבה בו והוא דמות פרצופו של יעקב אבינו:
(ו) וארבעה פנים לאחת. לאחת זו לפרצוף האדם לבדם היו ארבעה פנים וכן
לאריה ולנשר ולשור הרי שש עשרה לחיה וכן לכל חיה וחיה וארבע כנפים לכל
אחד מן הפנים הרי ששים וארבע כנפים לחיה והוא שתירגם יונתן מאתן ומשיך
ושיתא גפין (ז) רגל ישרה רגלין כיונן מכוונין זה כנגד זה. ד״א ישרה שאין
להם קפיצי ארכובות לכוף את שוקיהם לפי שאין להם ישיבה ולא שכיבה ואין
צריכין להיות להם קפיצין כעין שיש לבהמה קפץ עליון וקפץ תחתון שבהם היא
כופפת שוקיה לשכב: רגל עגל. רגל עגול וכן תרגם יונתן רגילן מגלגלין:
ונוצצים. מתוך זהרוריתה דומה כאלו יוצאת מהם נצוצות כדאמרינן במסכת יומא
אף היא עשתה נברשת של זהב כו׳ בשעה שהחמה זורחת נצוצות יוצאין הימנה וכו׳

ונצצים

וּתַחַת כַּנְפֵיהֶם עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם לְאַרְבַּעְתָּם:
(ט) חֹבְרֹת אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ כַּנְפֵיהֶם לֹא יִסַּבּוּ בְלֶכְתָּן אִישׁ אֶל עֵבֶר
פָּנָיו יֵלֵכוּ : (י) וּדְמוּת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל הַיָּמִין
לְאַרְבַּעְתָּם וּפְנֵי שׁוֹר מֵהַשְּׂמֹאול לְאַרְבַּעְתָּן וּפְנֵי נֶשֶׁר לְאַרְבַּעְתָּן :
(יא) וּפְנֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם פְּרֻדוֹת מִלְמָעְלָה לְאִישׁ שְׁתַּיִם חֹבְרוֹת אִישׁ
וּשְׁתַּיִם מְכַסּוֹת אֵת גְּוִיֹתֵיהֶנָה : (יב) וְאִישׁ אֶל עֵבֶר פָּנָיו יֵלֵכוּ אֶל
אֲשֶׁר יִהְיֶה שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן : (יג) וּדְמוּת
הַחַיּוֹת מַרְאֵיהֶם כְּגַחֲלֵי אֵשׁ בֹּעֲרוֹת כְּמַרְאֵה הַלַּפִּדִים הִיא מִתְהַלֶּכֶת
בֵּין הַחַיּוֹת וְנֹגַהּ לָאֵשׁ וּמִן הָאֵשׁ יוֹצֵא בָרָק : (יד) וְהַחַיּוֹת רָצוֹא
וָשׁוֹב כְּמַרְאֵה הַבָּזָק : (טו) וָאֵרֶא הַחַיּוֹת וְהִנֵּה אוֹפַן אֶחָד בָּאָרֶץ
אֵצֶל הַחַיּוֹת לְאַרְבַּעַת פָּנָיו : (טז) מַרְאֵה הָאוֹפַנִּים וּמַעֲשֵׂיהֶם כְּעֵין
תרשיש

רש"י

נוצצים אישטי"נצלונט בלע"ז (עטינצילנט Etincellent. בל"א פונקעלנד,
גלענצענד, כמו ישעיה א' ל' ובשבת כ"א עמוד ב') : כעין כמו כמראה : נחשת
קלל · מזוקק ומאיר ומנחם חברו עם קלוי באש : (ח) וידי אדם מתחת כנפיהם ·
כתרגומו למחתי בהון גומרין דאשא וגו' וכן אנו מוצאים בספר זה וישלח הכרוב
את ידו אל האש אשר בינות לכרובים וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים וכן אחריו
ויראו לכרובים תבנית יד אדם וגו' ידי אדם חותות את האש ונותנות לכרוב והכרוב
לשליח כדי שיצטננו גחלים מיד אל יד להקל הפורענות מעל ישראל : על ארבעת
רבעיהם · לארבע רוחות העולם שהרי יש להם פנים וכנפים לכל רוח : ופניהם
וכנפיהם לארבעתם · כתרגומו שוה לארבעתהון : (ט) חוברות אשה אל
אחותה כנפיהם · כנפה של זו פרושה לצד כנפה של זו לכאן וכן לכאן עד שחוברות
ומגיעות זו לזו וכך הם מכסות פניהם שהכנפים פרושות למעלה מן הפנים :
לא יסבו בלכתם . אם רוצות ללכת לאיזו רוח שירצו אין צריכות להסב פניהם
שהרי יש להם פנים לכל צד לפיכך איש אל עבר פניו ילכו לצד פניו של אותה הרוח
שהם רוצים ללכת ילכו : ופניהם וכנפיהם פרודות מלמעלה · אילמלא שראיתי
טעם זקף גדול נקוד על ופניהם לא הייתי יודע לפרשו אבל הניקוד למדני להבדילו
זו מזו ולהעמיד תיבת ופניהם בפני עצמה וכן פירוש פניהם להם וכנפיהם
היו פרודות למעלה מפניהם ומכסות אותם כיצד לאיש שתים חוברות איש לכל
פנים ופנים שתים כנפיהם חוברות לכל אחת כנף חיה זו פרושה לצד כנף חיה
זו ושל זו לצד זו והפנים שבנתים מכוסים בהם ודוגמת לשון מקרא זה יש עוד
בפרשה זו וגביהם וגובה להם ויראה להם תגבת וגביהם עומדת בעצמה : ושתים
מכסות · ושתי כנפים שנותרות מכסות

אַללען פֿיער זייטען , זאָ וויא געזיכֿטער אונד פֿליגעל אויף אַללען פֿיער זייטען · [ט]
דיא פֿליגעל שטאַנדען פּאַאַר אונד פּאַאַר , זיא דרעהעטען זיך אים געהן ניכֿט אום ,
זאָנדערן פֿאָלגטען יעדער דער ריכֿטונג אירגענד איינעם געזיכֿטס · [י] דיא ביל=
דונג איהרער געזיכֿטער וואַרען רעכֿטס איין מענשען = אונד איין לעווען = געזיכֿט ,
אַן אַללען פֿיערען · אונד לינקס איין פֿאַררען = אונד איין אַדלער = געזיכֿט ווידער
אַן אַללען פֿיערען · [יא] איהרע אַנגעזיכֿטער וואַרען , זאָ וויא איהרע פֿליגעל ,
אָבען גטערעננט ; דיזע שטאַנדען יע פּאַאַר אונד פּאַאַר , איין פּאַאַר בעדעקטע
איהרע קערפּער · [יב] יעדע גינג איממער גראַדע אויז ; וואָהין דער וויללען
צו געהן וואַר , קאָננטען זיא געהן , אָהנע אים געהן זיך אומצודרעהען · [יג] דיא
חיות שינען דעם אַנזעהן נאַך , וויא גליהענדע קאָהלען , וויא פֿייער = פֿלאַממען
שטרעמטע עס צווישען דען **חיות** , דאַז פֿייער האַטטע איינען ווייזען גלאַנץ , אונד
אויז דיזעם פֿייער שאָסען בליצע : [יד] דיא **חיות** בעוועגטען זיך שנעלל הין
אונד ווידער אין דער געשטאַלט איינעם בליצעם · [טו] איך בעטראַכטעטע דיזע
חיות , אונד זיהע דאַ , עס וואַר איין **אופן** (ראַד) אויף דער ערדע נעבען דען
פֿיער פֿאָרדערזייטען · [טז] דער אַנבליק דער **אופנים** (רעדער) אונד איהרע
בע·

באור

הנחשת הממורט והזך (רד"ק) · (י) הימין , עד כאן ראה הנביא את החיות באופן שהיו הזויות של שני צדדים נוכח פניו , ואחר כך ראה פניהם ב' מימין וב' מהשמאל · (יב) הרוח , הרצון ללכת (רש"י) וכן תירגם יונתן רעוא · (יד) הבזק · כמו ברק (רד"ק) · (טו) ומעשיהם , נראה לכאורה כיתר , וכן ומראיהם בסוף הפסוק , אבל אין לחקור במראה

רש"י

מכסות גויותיהנה : (יב) אל אשר יהיה שמה הרוח · הרצון ללכת : (יג) היא מתהלכת בין החיות · המראה הזאת מתהלכת בכל החיות : ונוגה לאש יותר ממה שלנו : ברק · פלונד"רש בלע"ז (עיין דברים ל"ב מ"א) : (יד) רצוא ושוב כמראה הבזק · פירשו רבותינו רצוא ושוב כלהבת הכבשן שיוצאה תמיד מפי הכבשן וממהרות לחזור וליכנס כך כשמוציאות ראשן מתחת הרקיע הנטוי למעלה מהן כמו שמפורש בענין נרתעות מפני השכינה שלמעלה מן הרקיע וממהרת להשיב את ראשן : כמראה הבזק דלאט"נצילא בלע"ז (דע ל'עטינצעלע. De l'etincele בל"א פונקען כמו לעיל ז') וגוון אש שלהם כגוון אש היוצא מבין החרסין שמזקקין זהב בכור בתוכן והאש שיוצאה משם נבועה בגוונין : (טו) אופן אחד בארץ . ברצפת הרקיע : לארבעת פניו של כל חיה הוא האופן יש לו ארבעה פנים רבותינו אמרו זה סנדלפון העומד בארץ וראשו מגיע לבין החיות אבל לפי הענין למדנו שהאופנים ארבעה הם : (טז) כעין תרשיש · כגוון אבן טובה ששמה תרשיש קריסט"אל בלע"ז : כאשר יהיה . אופן קבוע בתוך האופן שתי וערב לפי שהן הולכת לכל עבר פניהם לארבע רוחות צריך שיהיה
האופן

תרגום אשכנזי

בעשאַפפענהייט גליך איינעם תרשיש, אַללע פיערע האַטטען גלייכע געשטאַלט, איהר אַנבליק אונד איהרע בעשאַפפענהייט וואַר זאָ, אַלס וועהרע איין אופן אין דעם אַנדערן געוועזען • [יז] נאַך איהרען פיער זייטען הין וואַנדעלטען זיא, ווען זיא גינגען, אָהנע אים געהן זיך אומצודרעהען • [יח] איהרע ריקזייטען האַטטען איינע פירכטערליכע העהע, וואַרען רונד אום פאָללער אויגען אַן אַללען פיערען • [יט] גינגען דיא חיות, זאָ גינגען דיא אופנים נעבען איהנען, ערהובען זיך דיא חיות פאָן דער ערדע, זאָ ערהובען זיך דיא אופנים מיט • (כ) וואָהין יענע דען וויללען האַטטען צו געהן, האַטטען אויך דיזע דען וויללען צוגעהן, וויא דאַן דיא אופנים זיך אין גלייכער ריכטונג מיט יענען ערהובען; דען דאַז וועזען דער חיה רעגירטע אויך דיא אופנים • [כא] ווען יענע אין געהן וואַרען, זאָ וואַרען עס דיזע אויך, שטאַנדען יענע שטילל, זאָ שטאַנדען אויך דיזע, ערהובן זיך יענע פאָן דער ערדע, זאָ ערהובען זיך עבענפאַללס דיא אופנים אין גלייכער ריכטונג מיט איהנען; דען דאַז וועזען דער חיה רעגירטע אויך דיא אופנים • [כב] איבער דען קעפפען דער חיה שטעללטע עס איינען הימעל פאָר, וויא אויז איינער פירכטערליך גראָסען אייז־שאָללע אָבען איהרען קעפפען אויזגעדעהנט • [כג] אונטער דיזעם הימעל וואַרען איהרע גערארע אויזגעברייטעטע פליגעל, איינער נעבען דעם אַנדערן; דאַן האַט־טען דיזע צווייא זיך צו בעדעקקען, זאָ וויא דיא אַנדערע צווייא זיך צו בעדעקקען, נעהמליך איהרע קערפער • [כד] ווען זיא זיך בעוועגטען הערטע איך דאַז געריישׁ איהרער פליגעל, וויא ברויזען גראָסער געוועזער, וויא דאָננערן דעם אַללמעכ־טיגען, אונד וויא געטיממעל איינעם העערס, אונד וואַן זיא שטילל שטאַנדען, ליסען

ב א ו ר

זמראה הנפלאה הזאת • תרשיש, אבן טוב הנזכר בחושן • (יח) ויראה להם, מלויטים הם לראות אותם (רש"י ורד"ק) • (כ) שמה הרוח ללכת, הפירוש: אל אשר היה רוח החיות ללכת שמה גם רוח האופנים ללכת, כי רוח החיה באופנים • (כב) הקרח הנורא, פי' נורא בלבנותו וזהרו (ר"ם ן' מלך) • (כד) המלה, פירשו המל, ענינו סוקת הקול •

ב (ב) מדבר

מכלל יופי

כעין הכלת ופרשו רש"ם בכלם תלמיד ואמר ומעשיהם כעין תרשיש (ד"ה כ"ה) כי הוא אמר שתי מלות מראיהם ומעשיהם ולדמיון מראה אמר כעין תרשיש ולדמיון מעשה כתרשיש שהם מקבלים מעשה ופעולה כמוהו • (יח) וגביהן, מלת וגביהן נפרדת בטעם ופירושו כמו שפירשנו במלת ופניהם שהיכה דבקה עם הבאה אחריה • ואמר וגביהן כמו שהיו בגב כל אופן לא שגובה הי' להן עד שמרוב גבהן היתה יראה להן • וגביהן, לשון גבהות כי כל דבר הפנים העליונים שלו יקרא גב וכן וגבותם לא שזה מקובן בלשון זכרים וזה בלשון נקבות • ויראה להם, מרוב גובהם היתה יראה להם פי הדבר לשהי' מופלג בכמותו יקרא נפלא ונורא וכן מעם נורא מארץ נוראה (ישעי' י"ח) או באיכותו כמו הקרח הנורא (שם כ"ח) • (כ) ללכת, הראוי בקמ"ץ כהפסק ונשאר עם הסגו"ל וכן ויסוב שמואל ללכת (שמואל ט"ו) • (כב) כעין הקרח הנורא, פירוש נורא בלבנותו וזהרו • (כג) לאיש, לכל אחד ואחד • (כד) כקול שדי, ענינו תקיף כלומר חזק ותקיף וכן והי' שדי בצריך (איוב כ"ב) כשד משדי יבוא (ישעיה)

תַּרְשִׁישׁ וּדְמוּת אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּן וּמַרְאֵיהֶם וּמַעֲשֵׂיהֶם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה
הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃ (יז) עַל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ לֹא
יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּן׃ (יח) וְגַבֵּיהֶן וְגֹבַהּ לָהֶם וְיִרְאָה לָהֶם וְגַבֹּתָם מְלֵאֹת
עֵינַיִם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּן׃ (יט) וּבְלֶכֶת הַחַיּוֹת יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם
וּבְהִנָּשֵׂא הַחַיּוֹת מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים׃ (כ) עַל אֲשֶׁר יִהְיֶה
שָּׁם הָרוּחַ לָלֶכֶת יֵלֵכוּ שָׁמָּה הָרוּחַ לָלֶכֶת וְהָאוֹפַנִּים יִנָּשְׂאוּ לְעֻמָּתָם
כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּאוֹפַנִּים׃ (כא) בְּלֶכְתָּם יֵלֵכוּ וּבְעָמְדָם יַעֲמֹדוּ
וּבְהִנָּשְׂאָם מֵעַל הָאָרֶץ יִנָּשְׂאוּ הָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה
בָּאוֹפַנִּים׃ (כב) וּדְמוּת עַל רָאשֵׁי הַחַיָּה רָקִיעַ כְּעֵין הַקֶּרַח הַנּוֹרָא
נָטוּי עַל רָאשֵׁיהֶם מִלְמָעְלָה׃ (כג) וְתַחַת הָרָקִיעַ כַּנְפֵיהֶם יְשָׁרוֹת
אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת לָהֵנָּה וּלְאִישׁ שְׁתַּיִם מְכַסּוֹת
לָהֵנָּה אֵת גְּוִיֹּתֵיהֶם׃ (כד) וָאֶשְׁמַע אֶת קוֹל כַּנְפֵיהֶם כְּקוֹל מַיִם
רַבִּים כְּקוֹל שַׁדַּי בְּלֶכְתָּם קוֹל הֲמֻלָּה כְּקוֹל מַחֲנֶה בְּעָמְדָם תְּרַפֶּינָה

כנפיהן

רש"י

האופן מגלגל לארבעת רוחותיו׃ (יז) על ארבעת רבעיהם וגו'. בשביל מעשה האופנים הוצרך לפנות לומר שאין האופנים מעכבין עליהם שאף הן עשוין לכך׃ (יח) וגביהן. וגב יש להם׃ וגובה להם ויראה להם. מאויימים הם לראות אותם ויש פותרין יראה להם במורא עומדים׃ וגבותם. אילורסור"ציליש בלע"ז (ע"ט לע"ר סורסילי"ע Et leur fourcille. בל"א אונד איהרע אויגענבראוינען, וכן לועז הרב ויקרא כ"א כ' ובבכורות מ"ג ע"א)׃ מלאות עינים סביב. לראות לכל רוח שהרי לא יסבו בלכתם׃ (יט) מעל הארץ. מעל רצפת הרקיע וכן תרגם יונתן מלרע לרום שמיא כלומר בהנשאם מלמטה למעלה׃ (כ) הרוח. הרצון של הקב"ה׃ שמה הרוח ללכת. אין צריך לומר להם לגד זה לכו שרוחו של הקדוש ב"ה בחיות ורוח החיה באופנים׃ (כב) בלכתם. החיות׃ ילכו. האופנים׃ (כב) הקרח הנורא. תרגם יונתן גליד חסין גליא"ס פור"ט בלע"ז (געל"ע פאר"ט.Gelle fort בל"א שטארק אייז)׃ (כג) ישרות מכוונות׃ (כד) כקול מים רבים. יכול קול נמוך תלמוד לומר כקול שדי כקול המפורש בכתובים קול ה' בכח קול ה' שובר ארזים׃ קול המלה כקול מחנה. קל מלוליהון מודן ומברכן קדם. רבוניהון כקל משריי' מלאכי מרומא׃ בעמדם תרפינה כנפיהם. מלהשמיע קול ויונתן תרגם במקומיהון משתקן גפיהון מן קדם דבורא של מקום היוצא ממעל לרקיע להשמיע לנביאים שליחתו כמו שמסיים והולך

כַּנְפֵיהֶן׃ (כה) וַיְהִי־קוֹל מֵעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם בְּעָמְדָם
תְּרַפֶּינָה כַנְפֵיהֶן׃ (כו) וּמִמַּעַל לָרָקִיעַ אֲשֶׁר עַל־רֹאשָׁם כְּמַרְאֵה
אֶבֶן־סַפִּיר דְּמוּת כִּסֵּא וְעַל דְּמוּת הַכִּסֵּא דְּמוּת כְּמַרְאֵה אָדָם עָלָיו
מִלְמָעְלָה׃ (כז) וָאֵרֶא כְּעֵין חַשְׁמַל כְּמַרְאֵה־אֵשׁ בֵּית־לָהּ סָבִיב
מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמָעְלָה וּמִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה רָאִיתִי כְּמַרְאֵה־אֵשׁ
וְנֹגַהּ לוֹ סָבִיב׃ (כח) כְּמַרְאֵה הַקֶּשֶׁת אֲשֶׁר יִהְיֶה בֶעָנָן בְּיוֹם הַגֶּשֶׁם
כֵּן מַרְאֵה הַנֹּגַהּ סָבִיב הוּא מַרְאֵה דְּמוּת כְּבוֹד־יְהוָה וָאֶרְאֶה וָאֶפֹּל
עַל־פָּנַי וָאֶשְׁמַע קוֹל מְדַבֵּר׃

ב (א) וַיֹּאמֶר אֵלָי בֶּן־אָדָם עֲמֹד עַל־רַגְלֶיךָ וַאֲדַבֵּר אוֹתָךְ׃ (ב)
וַתָּבֹא בִי רוּחַ כַּאֲשֶׁר דִּבֶּר אֵלַי וַתַּעֲמִדֵנִי עַל־רַגְלָי וָאֶשְׁמַע אֵת
מִדַּבֵּר אֵלָי׃ (ג) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן־אָדָם שׁוֹלֵחַ אֲנִי אוֹתְךָ אֶל־בְּנֵי
יִשְׂרָאֵל אֶל־גּוֹיִם הַמּוֹרְדִים אֲשֶׁר מָרְדוּ־בִי הֵמָּה וַאֲבוֹתָם פָּשְׁעוּ בִי
עַד־עֶצֶם הַיּוֹם הַזֶּה׃ (ד) וְהַבָּנִים קְשֵׁי פָנִים וְחִזְקֵי־לֵב אֲנִי שׁוֹלֵחַ
אותך

רש"י

ויהי קול וגו' ומדרש אגדה בעמדם מלקלס בשביל ישראל שיקלסו תחילה: (כה)
ויהי קול מעל לרקיע. ת"י ובזמן דהוה רעוא קדמוהי לאשמעא דבורא לעבדוהי
נביא הוה קלא משתמע מעילוי רקיע דעל רישיהון: תרפינה כנפיהם. מאימת
הדיבור: (כז) וארא כעין חשמל. לא ניתן רשות להתבונן במקרא זה: בית
לה. מלפנים לה כמראה אש: (כח) ואפול על פני. ואשתטחית: ואשמע
קול מדבר. ומה דבר:

ב (א) ויאמר אלי בן אדם וגו'. בן אדם קורא ליחזקאל מתוך שרואה
המרכבה הולך בין עליה ומשתמש בה כמלאכים לומר אין כאן ילוד אשה אלא זה
כ"ן הטעני"ם א"ש אק"ד לר' והנאה"ו ולי נראה שלא קראו בן אדם אלא בשביל שלא
תזוח דעתו ויתגאה עליו מתוך שהיה גם לבו במראה המרכבה ובמלאכת עליונים
שא"א: (ב) את מדבר אלי. את שהתדבר עמי וכבוד הוא לכתוב מדבר כלפי
מעלה שהאומר מדבר (בשבא) נשמע כאדם המדבר לחבירו פונה אליו פנים
אל פנים. והאומר מדבר (כמ"ש חירק) משמעו שהשכינה מדבר בפני עצמו
בכבודו ושלוחיו ישמעו פורפאלי"ן בלע"ז (ר"ל פער פארלען Faire parles.
בל"א אונטעררעדונג מאכען). (ג) אל גוים המורדים. שני שבטים קרויין
שני גוים. (ד) והבנים. לפי שאמר אבותם פשעו בי ואלו בניהם קשי פנים:
(ה) והמה

ליסען זיא דיא פֿליגעל זינקען׳ [כה] עס וואַר אויך איין געריישׁ איבער דעם הימ־
מעל איבר איהרען קעפּפען, וואַן זיא שטילל שטאַנדען, אונד איהרע פֿליגעל זינקען
ליסען׳ [כו] איבער דען הימּמעל איבער איהרען קעפּפען שטעללטע עס איינען
טהראָן פֿאָר אויז זאַפּפירשטיין׳ איבער דיזעם טראָנע איינע מענשען־ געשטאַלט ׃
[כז] פֿערנער זאַה איך דיא געשטאַלט איינעם **חשמל**׳ס מיט איינעם פֿייער־
פֿאַרבענען בעהעלטניס פֿאָן דען לענדען אויפֿווערטס אומגעבען, אונד פֿאָן דען לענ־
דען אַבווערטס זאַה איך איינע פֿייערפֿאַרבע מיט איינעם ווייזען גלאַנץ רונד אומהער׃
[כח] וויא דער אַנבליק דעם רעגענבאָגענס אַן איינעם רעגניגטען טאַגע, זאָ וואַר
דער אַנבליק דעם ווייזען גלאַנצעס רונד אומהער׳ דאַז בילד דער העררליכקייט
גאָטטעס ׃ איך זאַה עס, פֿיל אויף מיין אַנגעזיכט, אונד הערטע איינע רעדענדע
שטיממע ׃

ב [א] עס שפּראַך צו מיר ׃ מענשענזאָהן ׃ שטעה אויף, דאַס איך מיט דיר
רעדע׃ [ב] איך בעקאַם מוטה, אַלס עס מיך אַנשפּראַך, ריכטעטע מיך
אויף, אונד הערטע דאַז מיט מיר רעדענדע׳ [ג] מענשענזאָהן, שפּראַך׳ס צו מיר,
איך שיקע דיך אַן דיא קינדער ישראל׳ס, אַן יענעם ווידערשפּענסטיגע פֿאָלק, דאַז
זיך ווידער מיך אויפֿגעלעהנט, דאַז זאַממט איהרען פֿאָרפֿאַהרען זיך אימער ווידער

טיך עספערט

באור

ב (ב) מדבר, כמו מתדבר׃ (ד) והבנים, לפי שאמר אבותם פשעו ביו אלו בניהם
קשי פנים (רש״י) קשי פנים, תקיפי אפין כן תרגם יונתן׃ (ה) כי בית מרי,

בודאי

מכלל יופי

(ישעי׳ י״ג)׃ או פירושו על השם יתברך שנקרא שדי וכן אמר במראה השלישית [כקול אל שדי
בדברו (יחזקאל ט׳) כשדבר בהר סיני שנאמר בקול גדול (דברים ה׳) וענינו תקיף ומכלה
כענין שודד והיו״ד בשני תמורת אות הכפל׃ ולדעת הרד״ק שם תאר ראוי בתשלומו שדדי
בפלס מוכיח אדם אחרי (משלי כ״ח)׃ המלה, בלא וי״ו שרשו המל וענינו כמו מלה (תהלות
קל״ט)׃ ויש מפרשים כי הה״א נוספת ושרשו מלל כמו מלה׃ וכן דעת התרגום שאמר קל
מליליהון תרגום וידבר ומליל׃ תרפינה, פיעל יוצא ענין רפיון׃ בית לה, מכפנים לה׃

ב (א) ויאמר אלי בן אדם, יש אומרים שנקרא יחזקאל בן אדם כדי שלא יתגאה
ויחשוב עצמו כאחד המלאכים לפי שראה המראה הגדולה הזאת׃ ורד״ק אמר לפי
שראה פני אדם במרכבה הודיעו כי ישר וטוב הוא בעיניו והוא בן אדם לא בן אריה ולא בן שור
ולא בן נשר על הדרך הנרמז באותם הפנים׃ ויש אומרים שנקרא בן אדם לפי שראה המרכבה
וצלה למעלת מלאכי מרום כאשר אמר אין כאן ילוד אשה אלא זה׃ והרד״א כתב בעבור שגלה
יחזקאל מהארץ הקדושה נקרא בן אדם רוצה לומר בן אדם הראשון שכמו שהוא גורש מגן עדן כן
יחזקאל גורש מירושלים ומבית ה׳ שהי׳ שם כהן׃ ל״ש) ואדבר אותך, כמו אתך בדגש שענינו
עמך׃ (ב) מדבר, מבנין התפעל ומשפטו מתדבר׃ (ג) אל גוים המורדים, הם
ישראל ואף על פי שהם גוי אחד קראם גוים לחלוק השבטים והמשפחות וכן עמים הר יקראו
(דברים ל״ג) אחריך בנימין בעממיך (שופטים ה׳)׃ (ד) קשי פנים, ת״י תקיפי
אפין וכן גוי עז פנים (דברי׳ כ״ח) מי שאין לו בשת פניו עזים וקשים והפכו מי שיש לו בשת רכו
פניו ויתאדמו כשיוכיחנו אדם׃ (ה) והמה אם ישמעו ואם יחדלו, הטעם אם ישמעו
או אם יחדלו משמוע כי בית מרי המה אף על פי כן אני שולח אותך אליהם כדי שידעו כי

נביא

תרגום אשכנזי

עמפערט, ביז אויף דיזען טאג· [ד] אן דיזע אבקעממלינגע, פֿרעכֿען אנגעזיכֿט
אונד הארטען הערצענס שיקע איך דיך, זאג איהנען, זא שפריכֿט דער העדר,
דער עוויגע: [ה] זיא מעגען אויפמערקען אדער ניכֿט, (דען עס איזט איין ווידער־
שפענזטיג הויז,) זא זאללען זיא ערפֿאהרען, דאס איין פּראפֿעט אונטער איהנען
וואר· [ו] אונד דוא, א מענשענזאהן! וייא אהנע פֿורכֿט פֿאר איהנען, שייע
ניכֿט איהרע דראהונגען, אונד פֿיהלזט דוא אויך איהרע שטאכֿעלן אונד דארנען,
אונד וועהנזט אויף שקארפּיאנען צו זיצען; זא שייע דאך איהרע ווארטע ניכֿט, לאס
דיר פֿאר איהנען גאר ניכֿט באנגע זיין, דען עס איזט איין ווידערשפענזטיגעם הויז·
[ז] דוא זאללזט איהנען מיינע ווארטע קונד מאכֿען, זיא מעגען געהארכֿען אדער
ניכֿט, דען זיא זינד ווידערשפענזטיג· [ח] דוא אבער, א מענשענזאהן! הערע
וואז איך מיט דיר רעדע, זייא דוא ניכֿט איינגעהארזאם וויא דיזעם אונגעהארזאמע
הויז, אונד אים, וואז איך דיר געבע· [ט] איך זאה היז, אונד זיהע! איינע
האנד וואר מיר הינגערייכֿט, דיא איינע ביכֿעררָאללע הילט· [י] מאן
ברייטעטע דיזעלבֿע פֿאר מיר אויז, אונד זיא וואר פֿאן אינגען אונד אויזען בעשריי·
בען, בעשריבען מיט קלאגען, יאממער אונד וועה·

ג [א] עס שפראך צו מיר: מענשען זאהן, אים, וואז דוא פֿינדעזט, איס דיי
זע ביכֿערראללע, זאדאן געה, אונד רעדע מיט דען קינדערן ישראל'ס· [ב] איך
עפֿנעטע

באור

צודלי יחדלו ואף על פי כן עשה את שלך· (ו) סרבים וסלונים, מין קוצים (רש"י)·
ואל עקרבים, כמו על· עקרבים אתה יושב, העם אשר אתה מוכיח ישאוך ויקניטוך
כאלו אתה יושב על עקרבים ועוקצין אותך מכל צדדיך (הכ"ל)· כי בית מרי, ואעפכ"כ ה'
עלפס, ומה לך לירוא מפניהם· (י) והגה, דבור ונפלוך בקול יללה· והי, לשון
מספד·

ג (ג) בטנך

מכלל יופי

כניא היה בתוכ' ואו כיא אם ישמעו אליו· וי"ת ואיכון אם יקבלון אולפן ואם יתמנעון מלמחטי
ולדעתו הוא בתמיה כלומר שלא ישמעו אליו ולא יחדלו מעשות רע כי בית מרי המה)· (ו) כי
סרבים, ממאכי' וממרי' תרגו' וימאן (בראשית ל"ט) וסריב ותרגו' עם מרי (ישעי' ג') סרבן
והוא תאר בשקל קרשי' גנבי'· וסלונים, בפת"ח ועניינו כמו קוץ וכן סילון ממאיר (עזבדיה
א') קוץ· אותך· כמו אתך· ואל עקרבים, כמו עם עקרבי' (יחזקאל כ"ח) והוא מין
ממיני הקוצי' אינ' לנכיר בלע"ז או הוא מענין עקרב והוא השרץ הנזכר בתורה באומרו נחש
שרף ועקרב (דברי' ח') וכן דעת יונתן· אל תחת, כחי הה"א באו בקמ"ץ כמו ויקר (במדבר
כ"ד)· תגל, והכפולי' בפת"ח כמו ימד ילל (ישעי' מ"ו) ובא זה בוקף קמץ והם שנים
זקפין קמצין דיהושע ח' ודין· (ז) כי מרי המה, פירושו בית מרי המה כמו
ואני תפלה (תהלות ק"ט) שפירושו איש תפלה· (ח) מרי כבית המרי, הראשון תאר במשקל
פתי (שם י"ט) והשני שם· או יהי' ג"כ הראשון שם ויהי' חסר והכנון בו אל תהי איש מרי
וכן ואני תפלה ואני איש תפלה· מרי, שלא נהפסק בשוא והפסק בסגול ובא בטרחא כמו
בהפסק לפי שהטרחא יש לו העמדה ומפני זה יבא פעמי' בדרך ההפסק· פצה פיך, ענין
פתיחה וכן פציתי פי (שופטי' י"א)· (ט) יד, בא בלשון נקבה ברוב ופעמי' בלשון זכר
וכן יכתוב ידו לה' (ישעי' מ"ד)· שלוחה, ענין הפושטה· (י) פנים ואחור, מה
שבכנגד

אוֹתְךָ אֲלֵיהֶם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃ (ה) וְהֵמָּה
אִם יִשְׁמְעוּ וְאִם יֶחְדָּלוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה
בְתוֹכָם׃ (ו) וְאַתָּה בֶן אָדָם אַל תִּירָא מֵהֶם וּמִדִּבְרֵיהֶם
אַל תִּירָא כִּי סָרָבִים וְסַלּוֹנִים אוֹתָךְ וְאֶל עַקְרַבִּים אַתָּה
יוֹשֵׁב מִדִּבְרֵיהֶם אַל תִּירָא וּמִפְּנֵיהֶם אַל תֵּחָת כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃
(ז) וְדִבַּרְתָּ אֶת דְּבָרַי אֲלֵיהֶם אִם יִשְׁמְעוּ וְאִם יֶחְדָּלוּ כִּי מְרִי הֵמָּה׃
(ח) וְאַתָּה בֶן אָדָם שְׁמַע אֵת אֲשֶׁר אֲנִי מְדַבֵּר אֵלֶיךָ אַל תְּהִי מֶרִי
כְּבֵית הַמֶּרִי פְּצֵה פִיךָ וֶאֱכֹל אֵת אֲשֶׁר אֲנִי נֹתֵן אֵלֶיךָ׃ (ט) וָאֶרְאֶה
וְהִנֵּה יָד שְׁלוּחָה אֵלָי וְהִנֵּה בוֹ מְגִלַּת סֵפֶר׃ (י) וַיִּפְרֹשׂ אוֹתָהּ לְפָנַי
וְהִיא כְתוּבָה פָּנִים וְאָחוֹר וְכָתוּב אֵלֶיהָ קִנִים וָהֶגֶה וָהִי׃

ג (א) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם אֵת אֲשֶׁר תִּמְצָא אֱכוֹל אֱכוֹל אֶת הַמְּגִלָּה
הַזֹּאת וְלֵךְ דַּבֵּר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ב) וָאֶפְתַּח אֶת פִּי וַיַּאֲכִלֵנִי

את

רש"י

(ה) והמה אם ישמעו אם יחדלו מלשמוע · כי בית מרי הם · אנשי קנתורין
אלא שאני חפץ שידעו לעת פורענות כי נביא היה בתוכם שהוכיחם ולא שמעו :
(ו) סרבים · לשון מרדות כלומר סרבנים ודונש פתר אותו לשון קוצים ועשרים
שמות להם : סלונים לשון קוצים וכן סלון ממאיר וקוץ מכאוב (לקמן כ"ח) .
ואל עקרבים אתה יושב · העם אשר אתה מוכיח ילאוך ויקטינוך כאלו אתה יושב
על עקרבים ועוקצין אותך מכל צדדיך · עקרבים אגלינטיי"רש בלע"ז (עגלאנ
טור"ש .Eglantiers בל"א ווילדער ראזענשטאק , כמו מ"א י"ב י"ד) · ל"א
עקרבים ממש · וכן תרגם יונתן וכגו עמה דעובדיהון דמן לעקרבין את יתיב :
(ח) אל תהי מרי · מליך בשליחותי : פצה . פתח וכן פצו עלינו פיהם (איכה
ג') : פצה פיך ואכול · משל הוא הטה אזנך ושמע ויערב לך כאילו אתה אוכל
מאכל לרעבון : את אשר אני נותן אליך · מה היא הנתינה היא מגילת הספר :
(ט) והנה וגו' · יש דברים משמשין לשון זכר ולשון נקבה כמו השמש יצא על
הארץ (בראשית י"ט) וזרחה לכם יראי שמי שמש וגו' (מלאכי ג') אל המחנה
האחת והכהו (בראשית ל"ב) : (י) פנים ואחור · מה דהוה מן שרויא ומה
דעתיד למהוי בסופא : קינים · פורענותם של צדיקים בעולם הזה : והגה
מתן שכרן שירננו עליו לעתיד לבא : והי · נהי של רשעים לעולם הבא :

(ג) ואוכלה

מכלל יופי

שכנגד פני האדם שכותבין בו נקרא פנים והפכו אחור · וכתוב אליה , כמו עליה · והגה ,
דבור וצפצוף בקול יללה · והי , לשון מספד :

את המגלה הזאת: (ג) ויאמר אלי בן אדם בטנך תאכל ומעיך
תמלא את המגלה הזאת אשר אני נתן אליך ואכלה ותהי בפי
כדבש למתוק: (ד) ויאמר אלי בן אדם לך בא אל בית ישראל
ודברת בדברי אליהם: (ה) כי לא אל עם עמקי שפה וכבדי לשון
אתה שלוח אל בית ישראל: (ו) לא אל עמים רבים עמקי שפה
וכבדי לשון אשר לא תשמע דבריהם אם לא אליהם שלחתיך
המה ישמעו אליך: (ז) ובית ישראל לא יאבו לשמע אליך כי
אינם אבים לשמע אלי כי כל בית ישראל חזקי מצח וקשי לב המה:
(ח) הנה נתתי את פניך חזקים לעמת פניהם ואת מצחך חזק לעמת
מצחם: (ט) כשמיר חזק מצר נתתי מצחך לא תירא אותם ולא
תחת מפניהם כי בית מרי המה: (י) ויאמר אלי בן אדם את כל
דברי אשר אדבר אליך קח בלבבך ובאזניך שמע: (יא) ולך בא
אל הגולה אל בני עמך ודברת אליהם כה אמר אדני יהוה אם
ישמעו ואם יחדלו: (יב) ותשאני רוח ואשמע אחרי קול רעש
גדול ברוך כבוד יהוה ממקומו: (יג) וקול כנפי החיות משיקות
אשה אל אחותה וקול האופנים לעמתם וקול רעש גדול: (יד)
ורוח

רש"י

ג (ג) ואוכלה ותהי בפי וגו'. וקבלתה והוו פתגמהא בפומי כדבש חלי:
(ה) עמקי שפה. שיהא להם לשון עמוק שאינך מכיר בו: אל בית ישראל:
כי אל בית ישראל אני שולחך אשר לשונם כלשונך. (ו) אם לא אליהם שלחתיך
וגו'. לשון שבועה הוא אם אליהם שלחתיך הי הני אם לא המה ישמעו אליך.
ותקרא מסורס הוא: (ט) שמיר. מין תולעת הוא שמראין אותו על האבן והיא
נבקעת כנגדו: (יא) כה אמר יי אלהים. הנבואה הזאת לאומרה אליכם
אם ישמעו או יחדלו אתה אמור אותה אליהם: (יב) ותשאני רוח. לאחר
שגמר דברין נוה על הרוח לשאתו אל המקום אשר בני הגולה שם: (יג) משיקות.
לשון נשיקה. משיקות זו אל זו ושיר נשמע בהקשתן כמו שאמור למעלה
ואשמע את קול כנפיהם: (יד)
ואלך

מכלל יופי

ג (ג) בטנך תאכל, דרך משל שלא יקיא מתוך פיו אלא יאכיל בטנו. את המגלה,
פירושו מן וכנהס יפלאות העיר (ראשית מ"ד) כמו מן העיר. למתוק, כמו מתוק
ובנ"ד

עפֿנעטע רעזמונד, אונד עס גאַב מיר דיזע ביטערראָללע צו עסען, [ג] מיט דען ווארטען: מענשענזאָהן, נעהרע דיינען בויך, אונד פֿיללע דיינע איינגעווייידע מיט דיזע ביטערראָללע, דיא איך דיר איינגעבע; איך אַס זיא, אונד זיא וואַר אין מיינעם מונדע זאָ זיס וויא האָניג. [ד] עס פֿוהר פֿאָרט: געהע מענשענזאָהן, הין צו דעם הויזע ישראל'ס, אונד טראַגע איהנען מיינע וואָרטע פֿאָר. [ה] דוא ווירסט ניכט געזאַנדט צו איינעם פֿאָלקע פֿאָן אונפֿערשטענדליכער שפּראַכע, אָדער שוועהר צו פֿערשטעהענדער מונדאַרט געזאַנדט, זאָנדערן צום הויזע ישראל. [ו] אויך ניכט צו צאַהלרייכען נאַציאָנען פֿאָן אונפֿערשטענדליכער שפּראַכע, אָדער שוועהר צו פֿערשטעהענדער מונדאַרט, דערען וואָרטע דוא ניכט פֿערשטעהסט. — וואַהרליך, מעכטע איך דיך צו איהנען זענדען, זיא ווירדען דיר געהאָרכען; [ז] אַבער דאַז הויז ישראל ווירד דיר קיין געהער געבען, וויל זיא מיר קיינעס געבען וואָללען; דען אַללע פֿאָם הויזע ישראל זינד פֿרעכער שטירנע אונד פֿערשטאָקטעם הערצענס. [ח] אַבער זיהע, איך לאַזע דיין אַנגעזיכט פֿרעך זיין געגען דאַז איהרע, דיינע שטירנע שטעהלערן געגען דיא איהרע. [ט] זאָ וויא שמיר, פֿעסטער אַלס קיז, לאַס איך דיינע שטירנע ווערדען, פֿירכטע זיא אַלזאָ ניכט, לאַס דיר ניכט באַנגע זיין פֿאָר איהנען; עס איזט איין ווידערשפּענסטיגעס פֿאָלק. [י] עס שפּראַך פֿערנער: בעהערציגע אַללע מיינע וואָרטע, דיא איך צו דיר שפּרעכע, הערע זיא גענויא. [יא] [illegible] זיך בעפֿינדענדען לאַנדסלייטען, פּרעדיגע אונד זאַגע איהנען, וואַז דער הערר דער עוויגע דיר אויפֿטרעגט, זיא מעגען געהאָרכען אָדער ניכט. [יב] נון האָב מיך איין ווינד עמפּאָר, אונד איך פֿערנאַהם הינטער מיר איין געטענע, וויא איינעס גראָסען ערדבעבענס, דאַז ריף: געלאָבט זייא דיא מאַיעסטעט דעס עוויגען אויז יעדעם שטאַנדפּונקטע. [יג] אויך דאַז געריויש פֿאָן דען פֿליגעלן דער חיות, וויא זיא איינער אַן דען אַנדערן שלוגען, אונד דאַז ראַזזעלן דער אופנים אין גלייכער ריכטונג, וויא אויך איין געוואַלטיגעס ראַללען דעס דאָננערס, [יד] דער ווינד, ווער

מיך

ב א ו ר

ג (ג) בטנך תאכל, כלומר שלא יקיא רק נפיו להקיא אותה אחר כך, אלא יבלעה שתבוא בבטנו. (ד) בדברי, בלשון אשר אני דובר אליך. (ה) עמקי שפה, על כל השאלה ענין עמק דבר קשי ההבנה, (ונלקחה השאלה הזאת מעמק היסוד, שטעם הדבר נקרא גם כן יסוד) ועל כל השאלה יותר רחוקה, ומתואר פה שפת זרה בלשון עמק. וכבדי לשון, שבעיקר הם כבדי לשון, כלומר שלא תבינם. (ו) עמים רבים, טעם רבים לפי שאינו מן הנמנע שעם רב לא ידבר בשפת ולשון שונות. אם לא, אמתת הדבר, והפעלים הם מבנין התנאי והספק (קאניונקטיפֿא), כלומר אם יהיה הדבר שאשלחך אליהם אין ספק שישמעו אליך. (ט) כשמיר, במלת שמיר יש דעות שונות, ולפי שהדבר בספק הנחתיו בלי תרגום. ולדעת רש"י ורד"ק נקרא כן הברזל החזק (שטאהל). ולדעת אחרים האבן הטוב (דעמאנט) כי בית מוזי, הטעם כדלעיל. (יב) ממקומו, כפי מעלתו וערכו חלקו במציאות (רמב"ם). ויוכתן תרגם מאתר בית שכנתיה, וראוי לתרגם: (פֿאָן דעם ערהאבנען ארט דער געטליכען אללגעגנווארט).

(יג) משיקות

תרגום אשכנזי

מיך עמפאָר געהאָבען האַטטע , פיהרטע מיך פאָרט , איך פאָלגטע פערדראָזזען
אונד אונמוטהיג , דיא קראַפט דעס עוויגען ווירקטע שטאַרק אויף מיך · [טו] איך
קאַם נאַך תל אביב , צו דען דאָרט אַם פלוזזע כבר אין דער געפאַנגענשאַפט
לעבענדען , זעצטע מיך דאַ נידער , וואָ זיא זאַסען , אונד בראַכטע זיבען טאַגע
גאַנץ פערשטעהרט בייא איהנען צו · [טז] נאַך פערלויף דער זיבען טאַגע וואַרד
מיר דאַז וואָרט דעס עוויגען , וויא פאָלגט : [יז] מענשענזאָהן , איך האַבע דיך
צום וועכטער איבער דאַז הויז ישראל בעשטעללט , דוא זאָללזט יעדעז אויפטראַג
אויז מיינעם מונדע פערנעהמען , אונד זיא ערמאַהנען אין מיינעם נאַמע · [יח]
פעראורטהיילע איך דען בעזען צום טאָדע , אונד דוא וואַרנזט איהן ניכט , זאַגזט
ניכטס , דען בעזען פאָן זיינעם לאַזטערהאַפטען וואַנדעל אַבצוברינגען , דאַס ער
לעבען בלייבע , זאָ שטירבט דער רוכלאָזע אין זיינעם לאַזטער , אונד פאָן דיר פאָדע-
רע איך זיין בלוט · [יט] ערמאַהנזט דוא אַבער דען בעזען , אונד ער וויכט פאָן
זיינעם לאַזטערהאַפטען אונד רוכלאָזען וואַנדעל ניכט ; זאָ שטירבט ער פרייליך אין
זיינעם לאַזטער , דוא אַבער האַזט דיינע זעעלע גערעטטעט · [כ] וויכט איין
פראָממער פאָן זיינער פרעממיגקייט , טוהט אונרעכט , איך לעג' איהם אַנשטאָס
אין דען וועג , וועלכעס זיינעם לעבען דראָהט : ווען דוא איהן ניכט וואַרנזט , זאָ
שטירבט ער אין זיינער זינדע , דאַז גוטע , דאַז ער געטהאַן , קעממט ניכט אין אַנ-
שלאַג , אַבער פאָן דיר פאָדר' איך זיין בלוט · [כא] [illegible]
וואַרנט , אונד דען פראָממען פאָן פעהלערן אַבגעהאַלטען , דאַס ער ניכט געזינ-
דיגט ; זאָ בלייבט ער לעבען , וויל ער זיך וואַרנען ליס , אונד אויך דוא האַזט
דיינע זעעלע גערעטטעט · [יט] היר קאַם מיר ווידער דיא ווירקונג פאָן דער האַנד
דעס עוויגען , עס שפראַך צו מיר : אויף , געה הינויס אינס טהאַל , דאָרט וויל
איך מיט דיר שפרעכען · [כג] איך מאַכטע מיך אויף , גינג הינויז אין דאַז טהאַל ,
אונד זיה , דאַ שטאַנד דיא הערליכקייט דעס עוויגען , גלייך יענער הערליכען
ערשיינונג , דיא איך אַם פלוזזע כבר זאַה , איך פיל אויף מיין אַנגעזיכט · [כד]
אַלס איך מיך ווידער ערהאָלט אונד אויפגעריכטעט האַטטע , שפראַך עס צו מיר ·
אונד

באור

(יג) משיקות , כלומר מגיעות כאלו נושקות זו לזו כמו שאומר מחברות אשה אל אחותה ·
ויונתן תרגם נקשן חדא לקבל כלומר דופקות זו לזו · (יד) מר , במר נפש וכן בחמת רוחי
להיות מוכרח לדבר אל בית מרי · (טו) תל אביב , לתל אביב , שם מקום (רש"י) ·
משמים , לשון שממה ותמהון , ובדרך משל ושאלה על רוח אדם אם יפעל בו דבר המכאיב
אותו , ויעשה רוחו כבאה , וכן ותשב תמר ושוממה (שמואל ב' י"ג כ') · (יז) צופה ,
ענין הבטה כמו הצופה שמזהיר את העם כבא עליהם האויב · (כ) מכשול , ענינו נגיפת
הרגל במה שיפגע בו והמכשול פה הוא שימות בחטאו (רד"ק) · ורש"י כתב בדעת רבותינו
ז"ל , כשאדם עושה דבריו בהכנע , ומראה עצמו כצדיק ה' נותן עבירה מפורסמת לפניו כדי
לגלות מעשיו וכדי שלא יהרהרו אם יבא רעה עליו · (כא) הזהרתו צדיק · הכנוי קודם
השם וכן רבים · (כב) שם , בתל אביב שזכר · (כד) הסגר וגו' , לראותם שאינם
ראוין לתוכחה (רש"י) · (כה) נתנו עלך עבותים וגו' , על דרך משל , כלומר יעכבו
אותו

וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי וַתִּקָּחֵנִי וָאֵלֵךְ מַר בַּחֲמַת רוּחִי וְיַד יְהוָֹה עָלַי חָזָקָה׃
(טו) וָאָבוֹא אֶל הַגּוֹלָה תֵּל אָבִיב הַיֹּשְׁבִים אֶל נְהַר כְּבָר וָאֵשֵׁר*
ואשב ק׳ הֵמָּה יוֹשְׁבִים שָׁם וָאֵשֵׁב שָׁם שִׁבְעַת יָמִים מַשְׁמִים בְּתוֹכָם׃ (טז)
וַיְהִי מִקְצֵה שִׁבְעַת יָמִים * וַיְהִי דְבַר יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יז) בֶּן
אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר וְהִזְהַרְתָּ אוֹתָם
מִמֶּנִּי׃ (יח) בְּאָמְרִי לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא הִזְהַרְתּוֹ וְלֹא דִבַּרְתָּ
לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה לְחַיֹּתוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ
מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃ (יט) וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע וְלֹא שָׁב מֵרִשְׁעוֹ
וּמִדַּרְכּוֹ הָרְשָׁעָה הוּא בַּעֲוֹנוֹ יָמוּת וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ׃ (כ)
וּבְשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקוֹ וְעָשָׂה עָוֶל וְנָתַתִּי מִכְשׁוֹל לְפָנָיו הוּא יָמוּת כִּי
לֹא הִזְהַרְתּוֹ בְּחַטָּאתוֹ יָמוּת וְלֹא תִזָּכַרְןָ צִדְקֹתָו* צדקתיו ק׳ אֲשֶׁר
עָשָׂה וְדָמוֹ מִיָּדְךָ אֲבַקֵּשׁ׃ (כא) וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתּוֹ צַדִּיק לְבִלְתִּי
חֲטֹא צַדִּיק וְהוּא לֹא חָטָא חָיוֹ יִחְיֶה כִּי נִזְהָר וְאַתָּה אֶת נַפְשְׁךָ
הִצַּלְתָּ׃ (כב) וַתְּהִי עָלַי שָׁם יַד יְהוָֹה וַיֹּאמֶר אֵלַי קוּם צֵא אֶל הַבִּקְעָה
וְשָׁם אֲדַבֵּר אוֹתָךְ׃ (כג) וָאָקוּם וָאֵצֵא אֶל הַבִּקְעָה וְהִנֵּה
שָׁם כְּבוֹד יְיָ עֹמֵד כַּכָּבוֹד אֲשֶׁר רָאִיתִי עַל נְהַר כְּבָר וָאֶפֹּל עַל
פָּנָי׃ (כד) וַתָּבֹא בִי רוּחַ וַתַּעֲמִדֵנִי עַל רַגְלָי וַיְדַבֵּר אֹתִי וַיֹּאמֶר

רש״י

ואלך מר. שהיה קשה בעיני לקנתר את בני עמי: ויד ה' עלי חזקה. אנסו וכחו להוליכני על כרחי: (טו) תל אביב. לאל אביו. שם מקום: משמים. משתוממים אדם משותק מלדבר: (יז) צופה נתתיך. למה אתה דומה הלא כצופה שמעמידים על המגדלים לראות אם יבואו גייסות לעיר יתקע בשופר להזהיר את העם שיכנסו ויתחזקו כן נתתיך להזהירם להשמר מן הפורענות שלא תבואנו עליהם: (כ) ונתתי מכשול לפניו. כשהוא עושה דבריו בהצנע ומראה עצמו כצדיק אני נותן עבירה מפורסמת לפניו כדי לגלות מעשיו וכשתבוא רעה עליו לא יהרהרו אחרי: ולא תזכרנה צדקותיו. פירשו רבותינו בתוהא על הראשונות שעשה: (כג) והנה שם כבוד ה' עומד. הקדים על ידו לילך שם מדת ענוה יתירה מה שאין דרך בשר ודם לעשות כן התלמיד ממתין לרב וכאן הרב ממתין לתלמיד: (כד) הסגר בתוך ביתך. להראותם שאינם ראוין

אֵלַי בֹּא הִסָּגֵר בְּתוֹךְ בֵּיתֶךָ׃ (כה) וְאַתָּה בֶן אָדָם הִנֵּה נָתְנוּ עָלֶיךָ
עֲבוֹתִים וַאֲסָרוּךָ בָּהֶם וְלֹא תֵצֵא בְּתוֹכָם׃ (כו) וּלְשׁוֹנְךָ אַדְבִּיק
אֶל חִכֶּךָ וְנֶאֱלַמְתָּ וְלֹא תִהְיֶה לָהֶם לְאִישׁ מוֹכִיחַ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃
(כז) וּבְדַבְּרִי אוֹתְךָ אֶפְתַּח אֶת פִּיךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הַשֹּׁמֵעַ יִשְׁמָע וְהֶחָדֵל יֶחְדָּל כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃

ד (א) וְאַתָּה בֶן אָדָם קַח לְךָ לְבֵנָה וְנָתַתָּה אוֹתָהּ לְפָנֶיךָ וְחַקּוֹתָ
עָלֶיהָ עִיר אֶת יְרוּשָׁלִָם׃ (ב) וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מָצוֹר וּבָנִיתָ עָלֶיהָ דָּיֵק
וְשָׁפַכְתָּ עָלֶיהָ סֹלְלָה וְנָתַתָּה עָלֶיהָ מַחֲנוֹת וְשִׂים עָלֶיהָ כָרִים סָבִיב׃
(ג) וְאַתָּה קַח לְךָ מַחֲבַת בַּרְזֶל וְנָתַתָּה אוֹתָהּ קִיר בַּרְזֶל בֵּינְךָ וּבֵין
הָעִיר וַהֲכִינֹתָה אֶת פָּנֶיךָ אֵלֶיהָ וְהָיְתָה בַמָּצוֹר וְצַרְתָּ עָלֶיהָ אוֹת הִיא
לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ד) וְאַתָּה שְׁכַב עַל צִדְּךָ הַשְּׂמָאלִי וְשַׂמְתָּ אֶת עֲוֹן
בֵּית יִשְׂרָאֵל עָלָיו מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר תִּשְׁכַּב עָלָיו תִּשָּׂא אֶת עֲוֹנָם׃

(ה) ואני

רש״י

לתוכחה: (כה) הנה נתנו עליך עבותים· הוי אסור בביתך כאלו נאסרת בעבותים וכן תרגם יונתן הא גזרית פתגמי עליך כאיסור גילדין וגו׳: (כז) ובדברי אותך· כשאהפוך לדבר אתך אשלחך אליהם: ואמרת אליהם כה אמר ה׳ אלהים· את כל דברי שליחותי: השומע ישמע· אין זה מן השליחות אלא הרוח הקודש אמר לנביא אתה אמור אליהם שליחתי והם השומע ישמע והחדל יחדל כי ידעתי כי לא כלם ישמעו כי בית מרי המה:

ד (א) לבנה· טויל״ה בלע״ז (טואיל״ל Tuile. בל״א ציגלשטיין, וכן ראשית י״א ג׳, שמות ה׳ ז׳) ויש מהם שהם גדולות: (ב) דייק· מגונ״יל בלע״ז (ברש״י כ״י אשר בידי הגרסא מאנגונ״ן, והיא מלה נוספת בלשון, מכ׳ גאנ״א Manngonaeu. בל״א איין שטיינשליידער) שמשליכין בו אבנים לעיר: סוללה· שופך עפר וסוללה וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות בתוך העיר ולירות בחצים סוללה באשטיו״ן בלע״ז Bastion. (בל״א באלווערק, באטעריען): ושים עליה כרים· תרגם יונתן איפרורין והם כפרים שעושי׳ חיילותיו ויושבים באהלים לרוחות העיר שלא יהא אדם יוצא ובא ופירש כרים שרים ממונים על הצבא זה שומר לרוח זו וזה לרוח זה: (ג) קיר ברזל· דוגמת לחומת העיר המפסקת בין הצבא ובין העיר: אות היא· שכך תבא ירושלים במצור: (ד) על צדך השמאלי· לסבול צער ויסורין מניין ימים כמנין שנים אשר הניקתני רוחי על שהכעיסו לפני ותכפר על עונם אחרי אשר קשה בעיניך

הפורענות

אונד זאַגטע: געה הין, פֿערשלים דיך אין דיינעם הויזע׃ [כה] זיה מענשענזאָהן! זיא האַבען דיר פֿעזזעלן אַנגעלעגט, אונד בינדען דיך דאַמיט, דאַס דוא אונטער איהנען ניכט וואַנדעלן זאָללזט׃ [כג] זאָ וויללאיך דען דיינע צונגע אַן דיינען גוימען אַנקלעבען לאַזזען, דאַס דוא וויא שטום ווערדעזט, אונד קיינען בוספֿרעדיגער איהנען אַבגעבעזט, דען עס איזט איין אונגעהאָרזאַמעס הויז׃ [כז] דאָך ווען איך דיר ווידער איינען אויפֿטראַג געבע, זאָ עפֿנע איך דיינען מונד ווידער, דאַן זאָללזט דוא איהנען זאַגען: זאָ שפריכט דער העדר, דער עוויגע: ווער הערען וויל, הערע, ווער ניכט וויל, דער לאַזזע עס! דען עס איזט איין ווידערשפֿענזטיגעס הויז׃

ד [א] דוא מענשענזאָהן, נים דיר איינען ציגעל, לעגע איהן פֿאָר דיך הין, אונד צייכנע דרויף דיא שטאַדט ירושלים׃ [ב] שטעללע איינע בעלאַגערונג פֿאָר ווידער זיא, ענטווירף באָללווערקע, לאַס ערדוועללע אויפֿגעשיטטעט, מיט לאַגערן זיא אומגעבען, אונד שטורמבעקקע אומהער געריכטעט זיין׃ [ג] נים פֿערנער איינע אייזערנע פלאַטטע, שטעללע זיא זאָ, דאַס זיא איינע אייזערנע מויער צווישען דיר אונד דער שטאַדט פֿאָרשטעללע, אונד ריכטע דיין אַנגעזיכט געגען זיא, אַלס ווערע זיא אין בעלאַגערונגסשטאַנד, אונד דוא זיא בעלאַגערטעזט, עס זאָלל איין זימבאָל זיין פֿיר דאַז הויז ישראל׃ [ד] לעגע דיך אויך אויף דיינע לינקע זייטע, בירדע דאַרויף דיא זינדע דעם הויזעס ישראל, אונד טראַגע זיא דורך דיא אַנצאַהל דער טאַגע, וועלכע דוא זאָ ליגען ווירזט׃ [ה] איך רעכנע דיר איהרע זינדען׃

באור

אותו שלא יוכל לדבר אליהם ולהוכיחם׃ ולשונך אדביק וגו׳, ג״כ על דרך משל, אמנע אותך מדבר עמהם, ולא תדבר עמם עד כי אומר לך שתעשה׃

ד (א) וחקות, תרגם יונתן ותצור׃ (ב) סוללה, שופך עפר וסוללו וכובשו במקלות ועושה תל גבוה לעמוד עליו ולראות בתוך העיר ולירות בה, (באסטייא) בלע״ז (רש״י)׃ כרים, כלי מכיר בימים הקדמונים טרם מצאו האבק לירות עם אש, לנגח בם את חומת העיר שבאה במצור׃ (ג) קיר ברזל, לצייר קיר ברזל לדוגמת חומת העיר׃ וצרת, בצייורך על הלבנה, לאות שתהיה כן באמת׃ (ד) ואתה שכב, עוד זה שיעשה אות אחר להם, ושמת — עליו, על כדך תשים עון ישראל׃ והוא משל שיענשו ישראל

מכלל יופי

והלמ״ד מורה על העצם ויספיק הענין זולתה וכן לאמות חמש (ד״ה ב׳ ג׳)׃ ובשרשו למתוק תאר ופירושו כדבש שהוא לאדם למתיק כן היתה מתוקה נפי׃ (ה) עמקי שפה, תאר והנפרד עמק בפלס דגן ושמן (ישעיה ל׳) ר״ל שלא יגיעו ל׳ דברת השפה׃ (וי״מ מפרשי׳ אותו לשון עקימות בהפיך אותיות והוא ענין עוות תרגום כעויתי שקותי עקמית שקיית)׃ (ז) לא אל עמים רבים, ר״ל רבי המרחק שהם מארץ רחוקה מאד שלא שמעת מעולם לשונם׃ אם לא אליהם, אם לא לשון שבועה וכן אם לא בתים רבים לשמה יהיו (שם ה׳) אם לא כאשר דמיתי כן היתה (שם י״ד) כאדם שאומר לא יהי׳ זה אם לא יהי׳ זה כאלו אמר באמת אם אליהם שלחתיך המה ישמעו אליך אע״פ שלא יבינו לשונך ולא תבין לשונם הם יבקשו מי שיפרש להם נבואתך ובית ישראל וגו׳׃ (ט) כשמיר, מכיר החלמיש (דברי׳ ח׳) תרגום ירושלמי

תרגום אשכנזי

זינדעןיאַהרע אין טאַגע, אַלזאָ דרייא הונדערט אונד נייגציג טאַגע, אונד זאָלאַנגע זאָללזט דוא דיא זינדען דעם הויזעס ישראל טראַגען · [ו] האַסט דוא דיזעס זאָ פאָללענדעט, זאָ לעגע דיך ווידער הין אויף דיינע רעכטע זייטע, אונד טראַגע דיא זינדען דעם הויזעס יהודה פירציג טאַגע ; איך לעגע דיר יע איינען טאַג פיר איין יאַהר אויף · [ז] דיין אַנגעזיכט זאָלל געגען ירושלים׳ם בעלאַגערונג געריכטעט, דיין אַרם

באור

ישראל בעונם, והדמיון כאלו כבד העון הפיל אותו לארץ ולא יכול קום · (ז) חשופה, גלויה.

מבלל יופי

שמיר טיכרא · ובפירוש הברזל החזק יקרא שמיר · מצר · באול״ם כמו ותקח צפורה צר (שמות ד׳) ענינו סלע · (י) קח בלבבך ובאזנך שמע, הוי״ו כוי״ו הן אתה קצפת ונחטא (ישעי׳ ס״ד) והדומי׳ לו ורוצה לומר אחר שתשמע באזנך קח בלבבך שלא תשכח מה ששמעת · (יא) אל הגולה, ר״ל בני הגולה או פירושו כנסת הגולה · (יג) משיקות, כלומר מגיעות כאלו נושקות זו לזו כמו שאומר חוברות אשה אל אחותה (יחזקאל א׳) · ויונתן תרגם נקשן דא לקבל כלומר דופקות זו לזו כמו וארכובתיה דא לדא נקשן (דניאל ה׳) · לעמתם, לנכחם · (יד) ואלך מר, ר״ל מר נפש כמו שאמר בחמת רוחי · (טו) תל אביב, שם מקום כמו מתל מלח (עזרא ב׳) תל חרשא · אל נהר כבר, כמו על נהר כבר · ואשר, כתיב ואשב קרי והכתוב רוצה לומר וכאשר ראיתי המה יושבי׳ ואשב שם והקרי כמשמעו ואשב · ומה שאמר המה יושבי׳ ר״ל ואשב כמו שהיו המה יושבי׳ · ואמר אח״כ ואשב שם משמי׳ בתוכ׳ · משמים · הפעיל עומד וענינו תמה ונבהל · (יז) צפה, בינוני ענין הבטה כמו הצופה שמזהיר את העם בבא עליהם האויב · (כ) מכשול, ענינו נגיפת הרגל במה שיפגע בו ופירוש ונתתי מכשול לפניו, אחד משלוחי ההשגחה באופן שימות · והרד״ק פי׳ המכשול שיכליא בכל מעשיו בעה״ז כי פרי צדקותיו שהי׳ עתיד לאכול לעה״ב יאכליהו בעה״ז וזהו מה שאמר משה רבינו ע״ה לא יאחר לשונאו כתרגומו ומה שאמר ולא תזכרנה צדקותיו ר״ל לעה״ב אבל בעה״ז תזכרנה) · צדקתו, כן כתיב על הכלל וקרי צדקותיו על הפרט · (כא) ואתה כי הזהרתו צדיק, הכנוי קודם הידיעה וכן ויסבו את טעמו (שמואל כ״א) ותהמתו חיתו לחם (איוב ל״ג) והדומי׳ להם · חיו, בוי״ו במקום ה״א למ״ד הפועל · כי נזהר, בקמץ והוא כפעל עבר כענין אשר לא ידע להזהר (קהלת ד׳) · ובפירוש בקמץ והוא כפעל עומד · (כז) ובדברי אותך, בא עם החולם כענין עם :

ד (ב) דיק, מגדל שנוני׳ נגד העיר לכבשה · ושפכת עליה סללה, כתרגומו ותצבור עלה מליתא והוא ששופכי׳ עפר בחפירות שסביב העיר למלאתם ולעשות מן העפר תל גבוה כדי לעלות ממנה על החומה להלחם · ושים עליה כרים, הכרי׳ הם הכבשי׳ ונקראו כן הנגידי׳ והאילי׳ על דרך ההשאלה כמו שנקראו ג״כ אלים ועתודי׳ ר״ל ושים עליה נגידי׳ ושרי החיילות · והרד״ק פירש כבשי׳ כמו עם חלב כרי׳ (דברי׳ ל״ב) והוא שעושי׳ אילי ברזל לנגח החומה · (ג) וצרת עליה, אמר כן אחר שאמר והיתה במצור ר״ל וצרת עליה עד רדת חומותיה · (ו) הימיני, כתיב, הימני קרי · (ז) וזרועך חשופה, מגולה וכן חשף ה׳ את זרוע קדשו (ישעי׳ נ״ב) · (ח) מצוריך, בשורק וכתיב ביו״ד הרבוי האחד מצור שמרון והשני מצור ירושלים · (ט) חטין, בא הנו״ן במקו׳ מ״ם הרבים וכן לקץ הימין (דניאל י״ב) כמו הימים את קול הרצין (מלכים ב׳ י״א) כמו הרצים והדומי׳ להם · ודוחן, הוא שקורין לו בלעז מיל״יו · וכסמים, הסמ״ך כרגש איספ״לטא בלעז · (י) במשקול, שם בחולם כפלס מזמור · (יא) ומים במשורה, לא רוצה לומר שהמשורה היא ששית ההין שהמשורה היא מדה קטנה מאד שהיא אחד משלשה ושלשי׳ בלוג אלא שלא ישתה מעט לעת אלא ששית ההין ואותו ששית ההין ישתהו מעט מעט במשורה · (יב) ועגת, חסר כ״ף הדמיון

כמו

(ה) וַאֲנִי נָתַתִּי לְךָ אֶת שְׁנֵי עֲוֹנָם לְמִסְפַּר יָמִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים
יוֹם וְנָשָׂאתָ עֲוֹן בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (ו) וְכִלִּיתָ אֶת אֵלֶּה וְשָׁכַבְתָּ עַל צִדְּךָ
הַיְמִנִי הימני ק' שֵׁנִית וְנָשָׂאתָ אֶת עֲוֹן בֵּית יְהוּדָה אַרְבָּעִים יוֹם יוֹם
לַשָּׁנָה יוֹם לַשָּׁנָה נְתַתִּיו לָךְ׃ (ז) וְאֶל מְצוֹר יְרוּשָׁלִַם תָּכִין פָּנֶיךָ
וזרועך

רש"י

הפורענות שאני אומר להביא עליהם: (ה) נתתי לך את שני עונם וגו' הקילותי
עליך לקבל את צער שסבלתי אני למנין שנים שחטאו לפני הפכתים לך למנין ימים:
שלש מאות ותשעים יום. שנינו בסדר עולם מלמד שחטאו ישראל שלש מאות
ותשעים שנה משנכנסו לארץ עד שגלו מהם עשרת השבטים ואתה צא מהם
מפורשים מאתים וארבעים ושלש משמלך ירבעם עד שגלה הושע בן אלה ובימי
שפוט השופטים ק"ח שנים והשאר סתומים אלו השלש מאות ותשעים שנים
שמצאתי בתשובת רב יוסף ריש מתיבתא שחטאו עשרת שבטים מימות יהושע עד
שהגלום סנחריב משמרון חשוב בימי השופטים ק' שנים ביד כושן י"ח ביד עגלון
כ' ביד סיסרא ז' ביד מדין י"ח ביד בני עמון מ' הרי קי"א מן מיכה עד שנשבה
הארון בימי עלי מ' הרי קנ"א חשוב לירבעם בן נבט כ"ב נדב בנו ב' בעשא כ"ד
אלה בנו ב' עמרי י"ב אחאב כ"ב אחזיה בנו ב' ויהורם אחיו י"ב ויהוא כ"ח יהואחז
י"ז יהואש בנו י"ו וירבעם בנו מ"א הרי ש"ן שנה ומנחם בן גדי י' פקחיהו בנו ב'
ופקח בן רמליהו כ' והושע בן אלה ט' שנים הרי שצ"ח ושנה אחרונה להושע אינה
מן המנין לפי שבשנת ט' להושע נלכדה שמרון ולא היה חשבון המלכות להושע
אלא ח' שנים הרי ש"צ שנים שחטאו מלכי יהודה אחר גלות סנחריב עד שאמרה
פרשה זו ליחזקאל מפורשים למטה ולא הצרכתי לפרשה פא"ח: (ו) עון בית
יהודה ארבעים יום. מלמד שחטאו בית יהודה משגלו עשרת השבטים עד שחרבה
ירושלים ארבעים שנה כ"ב של מנשה שכתוב בו ככל אשר עשה אחאב (מלכים ב'
כ"א) ואחאב מלך עשרים ושתים ושתים דאמון וי"א דיהויקים ונבואה זו נאמרה
ליחזקאל בשנה החמישית לצדקיהו הרי ארבעים סך כלם ארבע מאות ושלשים
ואחר הנבואה הזאת שבן שש שנים הרי שמונה יובלות ושלשים ושש שנה בשמונה
יובלות שמונה שבועי שמיטות הרי חמשים ושש שנות שמיטה ושמונה שנות יובל
הרי ששים וארבע ובשלשים ושש שנה יש חמש שנות שמיטה הרי ס"ט שמיטות ושנת
היובל האחרון נחשבה להם לעון שהרי בעונם גלו ממנה הרי שבעים שנה מקודשים
של שמיטה שלא שמטום ישראל לפיכך גלו שבעים שנה לקיים אז תרצה הארץ את
שבתותיה (ויקרא כ"ו) והוא שכתוב בסוף דברי הימים למלאות דבר ה' בפי
ירמיה עד רצתה הארץ את שבתותיה כל ימי השמה שבתה למלאות שבעים שנה:
צדך השמאלי. לשמרון נגדך הימני ליהודה לפי שיהודה בדרומה של ארץ ישראל
כמה שנאמר ואחותך הגדולה שמרון היושבת על שמאלך (לקמן ט"ז) ואף
בספר יהושע תחום נגב שבט יהודה כל נגב הדרומי: (ז) ואל מצור ירושלים.

הסר

וּזְרֹעֲךָ חֲשׂוּפָה וְנִבֵּאתָ עָלֶיהָ׃ (ח) וְהִנֵּה נָתַתִּי עָלֶיךָ עֲבוֹתִים וְלֹא
תֵהָפֵךְ מִצִּדְּךָ אֶל צִדֶּךָ עַד כַּלּוֹתְךָ יְמֵי מְצוּרֶךָ׃ (ט) וְאַתָּה קַח לְךָ
חִטִּין וּשְׂעֹרִים וּפוֹל וַעֲדָשִׁים וְדֹחַן וְכֻסְּמִים וְנָתַתָּה אוֹתָם בִּכְלִי אֶחָד
וְעָשִׂיתָ אוֹתָם לְךָ לְלָחֶם מִסְפַּר הַיָּמִים אֲשֶׁר אַתָּה שׁוֹכֵב עַל צִדְּךָ
שְׁלֹשׁ מֵאוֹת וְתִשְׁעִים יוֹם תֹּאכְלֶנּוּ׃ (י) וּמַאֲכָלְךָ אֲשֶׁר תֹּאכְלֶנּוּ
בְּמִשְׁקוֹל עֶשְׂרִים שֶׁקֶל לַיּוֹם מֵעֵת עַד עֵת תֹּאכְלֶנּוּ׃ (יא) וּמַיִם
בִּמְשׂוּרָה תִשְׁתֶּה שִׁשִּׁית הַהִין מֵעֵת עַד עֵת תִּשְׁתֶּה׃ (יב) וְעֻגַת
שְׂעֹרִים תֹּאכְלֶנָּה וְהִיא בְּגֶלְלֵי צֵאַת הָאָדָם תְּעֻגֶנָה לְעֵינֵיהֶם׃ (יג)
וַיֹּאמֶר יְהוָה כָּכָה יֹאכְלוּ בְנֵי יִשְׂרָאֵל אֶת לַחְמָם טָמֵא בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר
אַדִּיחֵם שָׁם׃ (יד) וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יְהוִה הִנֵּה נַפְשִׁי לֹא מְטֻמָּאָה
וּנְבֵלָה וּטְרֵפָה לֹא אָכַלְתִּי מִנְּעוּרַי וְעַד עַתָּה וְלֹא בָא בְּפִי בְּשַׂר פִּגּוּל׃
(טו) וַיֹּאמֶר אֵלַי רְאֵה נָתַתִּי לְךָ אֶת צְפוּעֵי צפיעי ק׳ הַבָּקָר תַּחַת גֶּלְלֵי
הָאָדָם וְעָשִׂיתָ אֶת לַחְמְךָ עֲלֵיהֶם׃ (טז) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הִנְנִי
שבר

רש״י

אשר תקות על הלבינה תשים פניך כשתשכב על צדך השמאלי תהי הלבינה לנגדך
וכן בשכבך על הימני : וזרועך תהא חשופה לנגדה כאדם הנלחם שוא הוא לנבוכד
נצר הנלחם בה. חשופה כמו גלויה : (ח) נתתי עליך עבותים. גזירת מלותי
תהא חמורה עליך כאילו נאסרת בעבותים שלא תהפוך מצדך אל צדך : עד כלותך
ימי מצורך. מנין הימים האלה שגזרתי עליך : (ט) חטים ושעורים וגו׳.
ודוחן וכוסמים. פאני״ץ א״י אפיי״לט בלע״ז (פאני״ץ ע״ט עפאוטר״ע Paniz
בל״א וועלשער הירזע אונד שפעלץ, & epautre. וכן בברכות ל״ז א׳ ובפסחים
ל״ה א׳) סימן הרעב שיבא עליהם בימי המצור ויאכלו לחם תערובת ובמיאוס :
(י) במשקול. סימן לאנשי המצור שיראים מן הרעב ואוכלים במשקל ושותים
במשור׳: (יא) מעת עד עת. מיום ליום במדה זו תשתה ששית ההין: (יב)
ועוגת שעורים תאכלנה. עריכתה מנוולת כעוגת שעורים ולא נאה כעריכת עוגת
חטים. בגללי צאת האדם תעוגנה. תאפינה בגחליהם שמייבשן ושורפן: (יד)
אהה. לשון אנחה: נפשי לא מטומאה. לא הרהרתי ביום ובאתי לידי טומאה
בלילה: ונבלה וטרפה לא אכלתי: בשר מסוכנת שדומה לנבלה וטרפה: בשר
פגול בהמה שהורה בה חכם. ולא יתכן לומר נבלה וטרפה ממש דאם כן מאי
רבותיה: טמא מיאוס: (טו) צפיעי. גללי: (טז) מטה לחם. משען לחם
פינ״ת

אַרם ענטבלעזט זיין, אינדעם דוא דאַרויף פראָפּעצייהעזט · [ח] זיה, איך בינדע ריך מיט שטריקקען, דאַס דוא דיך ניכט פֿאָן איינער זייטע צור אַנדערן ווענדען קאַננזט, ביז דוא דיינע בעלאַגערונגסצייט אויזגעהאַררעט האַזט · [ט] נים אויך וויצען, גערזטע, באָהנען, לינזען, הירזע אונד דינקעל, טהוע זיא אין איין גע-פֿעס צוזאַממען, אונד בערייטע זיא דיר צור שפייזע; דאַס דוא וועהרענד דער צייט, זאָ דוא אויף דיינער זייטע ליגזט, נעמליך דרייא הונדערט אונד נייעציג טאַגע דאַ-ראַן צו עזזען האַבעזט · [י] דיינע מאַהלצייטען, דיא דוא צו דיר נימםזט, מיזזען נאַך געוויכט זיין, צוואַנציג שקל פֿיר יעדען טאַג, איממער נור פֿאָן איינער צייט צור אַנדערן געניסעזט דוא דאַזו · [יא] אויך דיין טראַנק זאָלל זיין מאַס האַבען, דען זעכזטען טהייל פֿאָן איינעם הין, אויך נור פֿאָן איינער צייט צור אַנדערן · [יב] איין פֿאָרם איינעם גערזטען = קוכענם זאָללזט דוא עס געניזען, דען דוא אין איהרער גע-גענוואַרט בייא מענשענקאָטה באַקקען זאָללזט · [יג] זאָ, שפּראַך דער עוויגע, זאָללען דיא קינדער ישראל'ם איהרע אונריינליכען שפייזען אונטער דען פֿעלקערן געניסען, וואָהין איך זיא פֿערשטאָסען ווערדע · [יד] איך ערווידערטע, אַך, הערר! עוויגער, זיהע מיינע זעעלע איזט אונבעפֿלעקקט, געפֿאַללענעם אָדער-צעררייזזענעם פֿיה האַבע איך פֿאָן מיינער יוגענד אַן, ביס איצט ניכט גענעזזען, נייא איזט פֿערוואָרפֿענעס פֿלייש אין מיינען מונד געקאָממען · [טו] דאַ שפּראַך ער צו מיר: וואָהלאַן, זאָ געשטאַטטע איך דיר דען אונראַטה פֿאָן רינדער שטאַטט דעם מענשענקאָטהס, דיין בראָד דאַמיט צו בערייטען · [טז] ער זאַגטע פֿערנער צו

מיר

באור

גלויה כי הרוצה לזכות ולהלחם בחזקה חושף זרועו מן הבגד שעליו, וכן חשף ה' את זרועו קדשו (ישעיה נ"ב י') (רד"ק) ויוכחן תרגם ודרשך תתקיף · (י) מעת עד עת וגו', לא תאכל כי אם פעם אחת ביום כדרך היושבים במצור בחוסר לחם · (יא) במשורה, במדה קטנה · (יב) ועגת שעורים, תאכל את המינים הנזכרים אחרי שעשית לך עוגה מהם · ועצם עוגת שעורים כמנהג הרעבים שלא יתמהמהו לאפות פת, אלא ממהרים לעשות עוגה משעורים על גבי גחלים · תעגנה, לאפות עגה יש בזה פעל בפני עצמו כגזר מהשם · (יד) פגול, מה שנאמר בתורת משה (ויקרא ז' י"ח) פגול הוא לא ירצה, ע"ש שם בביאור, (טו) צפיעי הבקר, פירוש גללי הבקר · (טז) מטה לחם, מסעד, כמו שהמטה

מסעד

מכלל יופי

כמולב שמח ייטיב גהה (משלי י"ז) וזולתה כ"ל וכעוגת שעורי' לבדם בלא עירוב תאכלנה למעורבת הנזכרת למעלה · ומלת והיא שב אל העוגה המעורבת · בגללי, הדומן והצואה היבשה נקראת כן לפי שהיא מתגלגלת · צאת האדם, על משקל שבה ובסמוך שכת עי"ן הפועל בשוא ולא נשתנה לאת מפני הש"ף · תעגנה, הנכון בו תעגנה בדגש הנו"ן כי הנפרד בו תעוג אותה (ירמי' כ"א) ובא הנח תמורת הדגש וכן ת"י תאפרינה ר"ל תאפינה על הגחלי' ועני"ן תעוגנה תעשה הכרכה והמעשה לעוגה היא אפייתה · ובפי' ס"ב כתב פי' הנסים תעגנה · (יד) אהה, האל"ף נוספת והיא קריאת כך על הצער והדאגה · (טו) צפועי, כתוב בו"יו וקרי ביו"ד ואחד הוא כי אותיות או"י מתחלפות ופירושו גללי הבקר וכפיעי כמו צואות ענין יציאה כן הצאצאים והצפיעות · גללי, כאשר נכתבו בתיבה שתי אותיות הדומות פעמי' יבארו

שתיהן

מיר: מענשענזאָהן, זיה, איך צערברעכע דען בראָדשטאַב (ד"ה לאַס הונגערס־
נאָטה ווערדען) אין ירושלים, זאָ, דאַס (דיא איינוואָהנער) דאַז בראָד נאָך גע־
וויכט אין זאָרגען עזזען, אונד דאַז וואַזזער נאָך געמעס אין פערצווייפלונג טרינקען
זאָללען. [יז] זיא ווערדען זאָלכען מאַנגעל אַן בראָד אונד וואַזזער האַבען, דאַס
זיא איינער נאָך דעם אַנדערן פערשמאַכטען, אונד זאָ דורך איהרע זינדען דאַהין
שווינדען ווערדען.

ה [א] מענשענזאָהן, נים דיר איין שאַרפעס מעזזער, נעהמליך איין באַרביר־
מעזזער, פאַהרע דאַמיט איבער דיינען קאָפף אונד באַרט, דאַן נים איינע
וואַגשאַאַלע, אונד טהיילע זיא, (דיא אַבגעשאָרנען האַארע) איין. [ב] איין
דריטטעל דאַפאָן פערברעננע מיטטען אין דער שטאַט, זאָבאַלד דיא בעלאַגערונגס־
צייט פאָראיבער איזט, איין דריטטעל צערהויע מיט דעם שווערדע אין דעם רוימע
אומהער, אונד ענדליך צעשטרייע איין דריטטעל אין דען ווינד, איך ווערדע הינ־
טער איהנען הער איין שווערד אויזציהן. [ג] נים אויך עטוואַס וועניגעס דאַפאָן,
אונד בינדע עס אין איינעם ציפפעל דיינעם קליידעס איין. [ד] דאַפאָן נים ווידער
עטוואַס, ווירף עס אינ'ס פייער, אונד לאַס עס זאָ פערברעננען; דאַרויז ווירד זיך
איין פייער פערברייטען איבער דאַז גאַנצע הויז ישראל. [ה] זאָ שפריכט דער
הערר, דער עווינע! דיזעס ירושלים, דאַז איך מיטטען אונטער דען נאַציאָנען
אַנגעלעגט, אונד מיט לענדערן אומגעבען האַבע, [ו] האַט מיינע רעכטע אין
גאָטט־

באור

מפעד האדם הקלוש וכן כאמר בתורה בסגרי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו כ"ו) (רד"ק).
בדאגה, שודאגו ויפחדו באכלם שיחסרו לחם ומים. בשממון, כנואש הלב. (יח) למען
יחסרו, עתה פירש הדאגה לפי שיחסרו לחם ומים (רד"ק).

ה (א) חרב חדה, היא תער הגלבים שהיא חריפה מאוד. הגלבים, הספרים
והם המגלחים, ולא מצאנו לו חבר במקרא' ובבראשית רבה היה המלאך עומד
ומגלב, ותרגום ירושלמי וכל זקן גדועה, מגליבא (רד"ק). וחלקתם, השערו' המגולחות.
(ב) בתוך העיר, שחקק על הלבנה, וכן תכה סביבותיה, וזהו לחלוק השער המגלח לג' חלקי'
למשל לישראל המגולחים ומוסרים מארצם ומהעולם, מהם ברעב ומהם בחרב ומהם בגלות
(רד"ק). המצור, למשל לאותם שמתו בירושלים בימי המצור. תכה וגו', למשל על
הבורחים מן העיר והשיגום הכשדים והכום בחרב סביבות ירושלים. תזרה לרוח, למשל
על הגולים. אריק, הוראתו שליפת החרב מתערה. אחריהם, לאותם שהלכו לארץ מצרים
עם יוחנן בן קרח ואמר להם ירמיהו הנביא והיתה החרב אשר אתם יראים ממנה שם תשיג
אתכם בארץ מצרים (ירמיה מ"ב ט"ז) (הכ"ל). והוא מן הנמשל ולא מן המשל. (ג) מעט
במספר, למשל למתי מספר הגולים. (ד) תצא אש, מן האש שצויתיך להבעיר תצא
אש אל כל בית ישראל, כלומר העשיה הזאת תהי' רמז לכליון ישראל (מהכ"ל). (ו)
ותמר

מכלל יופי

שתיהן אף על פי שתקד' להם תנועה קטנה אבל ישימו מאריך עם התנועה הקטנה ובאות
הראשונה מן הדומות שוא ופתח. (טז) מטה לחם, מסעד כמו שהמטה מסעד האד' הקלוש
וכן אמר בתורה בקללות בשברי לכם מטה לחם (ויקרא כ"ו). ובשממון, שם ופירושו
בתמהון לבב.

שבר מטה לחם בירושלם ואכלו לחם במשקל ובדאגה ומים
במשורה ובשממון ישתו: (יז) למען יחסרו לחם ומים ונשמו איש
ואחיו ונמקו בעונם:

ה (א) ואתה בן אדם קח לך חרב חדה תער הגלבים תקחנה
לך והעברת על ראשך ועל זקנך ולקחת לך מאזני משקל
וחלקתם: (ב) שלישית באור תבעיר בתוך העיר כמלאת ימי
המצור ולקחת את השלישית תכה בחרב סביבותיה והשלישית
תזרה לרוח וחרב אריק אחריהם: (ג) ולקחת משם מעט במספר
וצרת אותם בכנפיך: (ד) ומהם עוד תקח והשלכת אותם אל
תוך האש ושרפת אותם באש ממנו תצא אש אל כל בית ישראל:
(ה) כה אמר אדני יהוה זאת ירושלם בתוך הגוים שמתיה

וסביבותיה

רש"י

פיל"א דפא"ן בלע"ז (ר"ל פיעס דו פענג Pieces du pain. בל"א שטיקר בראד).
ובדאגה · דואגים שמא יכלה הלחם ממס דאגה אייגס"א בלע"ז (והוא אנגאשם
Angoisse. בל"א אנגזט, בעדרענגנים) ובלשוננו בא"ד טודא"ר (ר"ל דוטע"ר,
Douter. בעפירכטען, גוויפעלן, כמו ש"א י"ב): (יז) למען יחסרו.
דאגתם ושממונם בשביל שיהו חסירי לחם ומים בימי המצור וידאגו פן יכלה:
ה (א) חרב חדה · סימן לחרב נבוכדנצר: תער הגלבים. הרצענים ולשון
יווני הוא ויש אומרים פרקמני"ר בלעז (הוא פארכע"מינער, Parchemineur.
בל"א פערגעמ"נט גערבר) ומנאם חבר תער הגלחים ואין לו
דמיון בתורה: (ב) בתוך העיר. אשר חקותה על הלבינה ככלות ימי מצור'
אות היא שיכלו שלישיתם בזלעפות רעב בתוכה שהם כאש כענין שנאמר עורנו
כתנור נכמרו מפני זלעפות רעב (איכה ה'): תכה. אותם בחרב: סביבותיה:
סביב אותה לבינה סימן על הבורחים מן העיר שישיגום כשדים ויהרגום סביב
ירושלים: והשלישית תזרה לרוח. סימן לגולים שילכו למצרים ויוחנן בן קרח
וחבורתו ושם אריק חרב אחריהם שהלך נבוכדנצר והחריב את מצרים ושם נהרגו:
(ג) וצרת אותם בכנפיך. אלו מתי מעט שיגלו לבבל ויחיו: (וצרת אותם. מכאן
רמז שכל המוספר שערו לא יזרוק אותם אלא יגנוז שכל מה שנאמר במקראות
האלו הוא לרעה סוד משרים): (ד) ומהם עוד תקח. מאותם מתי מעט:
ושרפת אותם באש. סימן לאחאב בן קוליה ולצדקיה בן מעשיה אשר קלם מלך
בבל: ממנו תצא אש. מן הרמזים האלה שאני נותן לך תצא הפורענות לכל בית

ישראל

וּסְבִיבוֹתֶיהָ אֲרָצוֹת׃ (ו) וַתֶּמֶר אֶת מִשְׁפָּטַי לְרִשְׁעָה מִן הַגּוֹיִם וְאֶת
חֻקּוֹתַי מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיהָ כִּי בְמִשְׁפָּטַי מָאָסוּ וְחֻקּוֹתַי לֹא
הָלְכוּ בָהֶם׃ (ז) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הֲמָנְכֶם מִן הַגּוֹיִם
אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם בְּחֻקּוֹתַי לֹא הֲלַכְתֶּם וְאֶת מִשְׁפָּטַי לֹא עֲשִׂיתֶם
וּכְמִשְׁפְּטֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֵיכֶם לֹא עֲשִׂיתֶם׃ (ח) לָכֵן כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי עָלַיִךְ גַּם אָנִי וְעָשִׂיתִי בְתוֹכֵךְ מִשְׁפָּטִים לְעֵינֵי
הַגּוֹיִם׃ (ט) וְעָשִׂיתִי בָךְ אֵת אֲשֶׁר לֹא עָשִׂיתִי וְאֵת אֲשֶׁר לֹא אֶעֱשֶׂה
כָמֹהוּ עוֹד יַעַן כָּל תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃ (י) לָכֵן אָבוֹת יֹאכְלוּ בָנִים בְּתוֹכֵךְ
וּבָנִים יֹאכְלוּ אֲבוֹתָם וְעָשִׂיתִי בָךְ שְׁפָטִים וְזֵרִיתִי אֶת כָּל שְׁאֵרִיתֵךְ
לְכָל רוּחַ׃ (יא) לָכֵן חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם לֹא יַעַן אֶת מִקְדָּשִׁי
טִמֵּאת בְּכָל שִׁקּוּצַיִךְ וּבְכָל תּוֹעֲבֹתָיִךְ וְגַם אֲנִי אֶגְרַע וְלֹא תָחוֹס עֵינִי
וְגַם אֲנִי לֹא אֶחְמוֹל׃ (יב) שְׁלִשִׁתַיִךְ בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ וּבָרָעָב יִכְלוּ
בְתוֹכֵךְ וְהַשְּׁלִשִׁית בַּחֶרֶב יִפְּלוּ סְבִיבוֹתָיִךְ וְהַשְּׁלִישִׁית לְכָל רוּחַ
אֱזָרֶה וְחֶרֶב אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃ (יג) וְכָלָה אַפִּי וַהֲנִחוֹתִי חֲמָתִי בָּם
וְהִנֶּחָמְתִּי וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי בְּקִנְאָתִי בְּכַלּוֹתִי חֲמָתִי בָּם׃
(יד) וְאֶתְּנֵךְ לְחָרְבָּה וּלְחֶרְפָּה בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתָיִךְ לְעֵינֵי כָּל

עוֹבֵר

רש"י

ישראל: (ה) בתוך הגוים. שמתיה באמצע העולם: (ו) ותמר את משפטי.
והחליף את משפטי: מן הגוים. שכך כתיב במנשה ויתע מנשה את יהודה ויושבי
ירושלם לעשות רע מן הגוים אשר השמיד יי מפני ישראל (ד"ה ב' ל"ג) ויש פותרים
שהגוים לא קבלו תורתו והם קבלוהו עליהם ועברו עליה: (ז) יען המנכם.
יען הזמינכם את עצמכם להפקר מן הגוים המנכם לשון וימן להם המלך, דניא
א') ומנחם פתרו לשון הומה כמו המו גוים (תלים מ"ו). וכמשפטי הגוים
אשר סביבותיכם לא עשיתם שהם לא המירו את אלהיהם ואתם המרתם כבודי
בלא יועיל ורבותינו פירשו כמתוקנים שבהם לא עשיתם כמקולקלים שבהם
עשיתם: (ח) גם אני. את בגדת עלי וגם אני הנני עליך: (יג) והנחותי
חמתי. כשאנקם בם תנוח חמתי ולא תציקני רוחי: והנחמתי. ואתנחם על
הצער שצערתם אותי: (יד) ולחרפה דישטרוו"יר. בלע"ז, Detruire (בל"א
פערוויסטן צערשטריינן): (טו) וגדופה. בזיון: מוסר. יסורין: ומשמה.

תמהון

נאַטטלאָזיגקייט פֿערוואַנדעלט, מעהר אַלס יענע נאַציאָנען, מיינע געזעצע מעהר אַלס יענע לענדער אום עס הערום ; דען זיא האַבען דאָרט מיינע רעכֿטע פֿעראַכֿטעט, אונד מיינען געזעצען ענטגעגען געהאַנדעלט · [ז] דאַהער שפריכֿט דער העדר, דער עוויגע: וויל איהר איבערפֿלוס מעהר אַלס אַנדערע נאַציאָנען אומהער געניסעט, פֿאָלגטעט איהר ניכֿט מיינע געזעצע, איבטעט מיינע רעכֿטע ניכֿט אויז, יאַ ניכֿט איינמאַהל דיא רעכֿטע יענער נאַציאָנען, דיא אום אייך הערום וואָהנען · [ח] דאַהער, שפריכֿט דער עוויגע, ערקלעהרע איך איך מיך ווידער דיך, אונד וויל שטראַפֿגעריכֿטע אַן דיר פֿאָללציהען אים אַנגעזיכֿטע דיזער נאַציאָנען · [ט] איך ווערדע מיט דיר פֿערפֿאַהרען, וויא איך נאָך ניא געטאַהן, אונד וואָהל אויך ניא מעהר טהון ווערדע, צור בעשטראַפֿונג פֿיר דיינע גריילטהאַטען · [י] פֿירוואַהר! עלטערן זאָללען אין דיר איהרע קינדער פֿערצעהרען, אונד קינדער איהרע עלטערן ; איך וויל אַללערלייא שטראַפֿגעריכֿטע אַן דיר אויזאיבען, אונד ענדליך דיינען איבעררעזט נאַך אַללען זייטען הין צערשטרייען · [יא] זאָ וואַהר איך לעבע, שווערט דער עוויגע, וויל דוא מיין הייליגטהום דורך דיינע אַבשייליכֿען האַנדלונגען אונד גרייעלטהאַטען ענטזוייהעט האַזט ; זאָ וויל אויך איך דיך העראַבזעצען אונד קיינע שאָנונג האַבען, וויל אויך איך דאַז מיטלייד פֿערזאַגען · [יב] איין דריטטעל פֿאָן דיר זאָלל אַן פעזט שטערבען, אונד אין דיינער מיטטע פֿאָר הונגער פֿערגעהן, איין אַנדערעם דריטטעל אום דיר הערום דורך דאַז שווערד פֿאַללען, אונד ווידער איין דריטטעל צערשטרייע איך נאַך אַללען געגענדען, אונד ציקקע דאַז שווערד הינטער איהנען הער: [יג] זאָ וויל איך מיינען צאָרן אויזלאַזזען, מיינע וואוטה אַן איהנען קיהלען, אונד מיך בערוהיגען ; זיא זאָללען עס איננע ווערדען, ווען איך מיינע וואוטה אַן איהנען אויזלאַזזע, דאַס איך, דער עוויגע, עס אין מיינעם אייפֿער זאָ פֿעראָרדנעט האַבע · [יד] איך שטעללע דיך פֿערוויזטעט צום שאַנדבילדע דער נאַציאָנען הין, ד א אום, אונד אום אַן דיר גרענצען,

צור

באור

אתמר, ותחליף (רש"י) והוא אם כן מלשון ולא ימיר אותו (ויקרא כ"ז י'), ובא על משקל כל"ה אף שלא הוא משרשו, ואין זה דבר זר במקרא להיות פעל אחד על שני משקלים · ובפרט בספר הזה שהוא מלא חלופים וזרים · (ז) המנכם, מקיר ושרשו המן, ענינו היותכם המון רב, כלומר אני הרבתי אתכם והרבתי לכם טוב מן הגוים אשר סביבותיכם ויען עשיתי לכם הטוב הזה בחוקתי לא הלכתם, על דרך וישמן ישורון ויבעט (רד"ק) · וכמשפטי הגוים וגו', כי הם לא המירו אלהיהם ואתם המירותם אותי בלא יועיל (הכ"ל) · (יא) אגרע, כמו שנגרעת את כבודי בשומך השקוצים בביתי כן אגרע אני כבודך ותהיה נקלה בעיני אנשים זרים ויעשו בך שפטים (רד"ק) · (יב) שלשתיך וגו', עתה מפרש המשל שאמר לו לחלק השער לשלשה חלקים · (יג) והנחמתי, מבנין התפעל · והראוי התנחמתי, והוא לשון

שקיטת

מכלל יופי

ה (א) חרב, התער נקרא כן · הגלבים, הם הספרים ולא מצאנו לו חבר במקרא ותרגום ירושלמי כל זקן גדועה (יש' ט"ו) גלינא · (ב) חרב אריק, ענין הרקת

הקרב

תרגום אשכנזי

צור שויא פֿאָר יעדעם פֿאַראיבערוואַנדעלנדען · [טו] דוא זאָללזט איין שאַנדבילד־ האָהן, וואַרנענדעס אונד שרעקקענדעס בייאשפּיעל דען נאַציאָנען זיין, דיא אום דיר הער וואָהנען, ווען איך דיא שטראַפֿגעריכטע אין צאָרן אונד וואוטה, מיט גריממיגען ציכטיגונגען אַן דיר אויזאיבע; (איך, דער עוויגע, האַבע עס געשפּראָ־ כען ·) [טז] ווען איך מיינע געפֿעהרליכע פֿפֿיילע דעם הונגערס געגען זיא אַבשיסע, דיא אַללעס פֿערהעערענדען, דיא איך צו אייערם פֿערדערבען אַבשיסע, דיא הונגערסנאָטה אונטער אייך צונעהמען לאַזע, אונד ענדליך דען בראָדשטאַב גאַנץ צערברעכע; [יז] יאַ איך וויל הונגערסנאָטה אונטער אייך שיקקען, אונד רייסענדע טהירע, דיא דיך מענשענלעער מאַכען, פּעזט אונד מאָרד, דיא אין דיר וויטהען זאָללען, אויך קריג ווערדע איך איבער דיך ברינגען, איך, דער עוויגע, האַבע עס געשפּראָכען ·

ו [א] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, ווענדע דיין אַנגעזיכט געגען דיא בערגע פֿאַן ישראל הין, אונד ווייזאַגע אויף זיא· [ג] שפּריך: איהר בערגע ישראל'ס, הערט דעם עוויגען, גאָטטעס אויזשפּרוך! זאָ שפּריכט ער געגען דיא בערגע, היגעל, וואַזערקוועללען אונד טהעלער; איך בין דאַראַן, איבער אייך קריג צו ברינגען, אונד איירע העהען צו פֿערניכטען · [ד] איירע אַלטערע זאָללען פֿערוויזטעט, איירע זאָננענבילדער צערטרימערט ווער־ דען, אונד אייך לאַזע איך אַלס לייכען פֿאָר איירען אַבשייליכען געצצען נידער־ שטירצען · [ה] ווערפֿע דיא לייכנאַמע דער קינדער ישראל'ס פֿאָר איהרע געצען הין

באור

שקיעת העצבון, וכדמתורגם · (טו) והיתה, כן דרך המקרא לדבר לנוכח ושלא לנוכח כאחד (רד"ק) · מוסר ומשמה, מוסר שיוסרו הגוים בך, ושמה שיתמהו ברוב הרעה שתבא אליך (הכ"ל) · (טז) היו למשחית, תרגם יונתן דמתקנין לחבלא · (יד) גדם, וקטלא (הכ"ל) ·

ו (ח) והותרתי

מכלל יופי

אחרב היא הוצאת החרב מתערה · (נ) וצרת, ענין נגיזת הדבר בכים וכיוצא בו עם הקצירה, (ו) ותמר, מן כי המרה את רוחו (תהלות ק"ו) ממרי' הייתם עם ה' (דברים ל"א) והתי"ו בסגול והוא מבנין הפעיל ענין שנות וחלוף הדבר והמצוה · לרשעה, שם ונסמך כי ברשעת הגוי' האלה (שם ט') (ז) יען המנכם · הרבותכם כלומר היותכם המון רב והוא שם ומשפטו בחולם · או מקור והוא כמשפטו וכן במכלל המקור ממשקל פעול בהתחברו עם הכנויי' יבא בקמץ חטף והשם ממשקל הזה בחולם לעול' כמו בכרך (ראשית כ"ז) חמרך (דברי' כ"ח) ולפיכך כאמר כי יען המנכם מן הגוי' הוא מקור לא שם ודרשו המן סימן י"ו ופירושו כי אני הפריתי אתכם והרביתי לכם טוב מן הגוים אשר סביבותיכ' ואתם לא הלכתם בחקותי וטעם יען ר"ל כי יען אשר עשיתי לכם כל טוב בעטת' כי על דרך וישמן ישרון ויבעט (שם ל"ב) ולא הלכתם בחקותי ואף כמשפטי הגוים לא עשית' כי הם לא המירו חקותיהם ומשפטיה' ואתם המירות' כמו שאמר ותמר את משפטי לרשעה מן הגוים · (ט) את אשר לא עשיתי, פירוש בגוי אחר וכן אמר בתוכחות והפלא ה' את מכותך (שם כ"ח) · (יא) אגרע, ענין המניעה והחסרון ופירושו וגם אני אגרע כבודך ותהי' נקלה בעיני אנשי' זרים ועשו בך

שפטים

עובר : (טו) והיתה חרפה וגדופה מוסר ומשמה לגוים אשר
סביבותיך בעשותי בך שפטים באף ובחמה ובתכחות חמה אני
יהוה דברתי : (טז) בשלחי את חצי הרעב הרעים בהם אשר
היו למשחית אשר אשלח אותם לשחתכם ורעב אסף עליכם
ושברתי לכם מטה לחם : (יז) ושלחתי עליכם רעב וחיה רעה
ושכלך ודבר ודם יעבר בך וחרב אביא עליך אני יי דברתי :
ו (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר : (ב) בן אדם שים פניך אל
הרי ישראל והנבא אליהם : (ג) ואמרת הרי ישראל שמעו
דבר אדני יהוה כה אמר אדני יהוה להרים ולגבעות לאפיקים
ולגיאות ולגאיות ק' הנני אני מביא עליכם חרב ואבדתי במותיכם :
(ד) ונשמו מזבחותיכם ונשברו חמניכם והפלתי חלליכם לפני
גלוליכם : (ה) ונתתי את פגרי בני ישראל לפני גלוליהם וזריתי

את

רש"י

תמהון : (טז) ורעב אוסיף עליכם . הוא רעב הפרוטה הכלה מן הכיס כך
שמעתי : מטה לחם . משען לחם .

ו (ג) ולגבעות לשון רמה : ולגאות . לשון גיא : ד) חמניכם מין צלמי ע"ז
שעשוין על הגגות לחמה : ויאשמו . יהיו נכרים באשמתם (ט) וזכרו פליטיכם
אותי . את חסדי ואת רחמי שהייתי מרחם עליהם בהעוותם לפני בארצם : אשר
נשברתי את לבם הזונה . אשר נכנעתי אצלם אף על פי שזונה לבם וסר מעלי הייתי
מבקש מהם על ידי נביאי ולשוב אלי ואטיב להם ולא אבו : ונקוטו בפניהם . מנתם
הברו עם ראיתי בוגדים ואתקוטטה (תה' קי"ט) יתקוטטו על עצמם על אשר לא
שמעו אלי וי"ת וידנקון ואינון יהא הזן וכן תרגם האנקים דמדנקין ובכי ואנקה
דמדנקן דמו דמוני"ר בלע"ז דעמענע"ר . Demener (בל"א זיך קוועהלען וכן
לקמן כ' מ"ג) (יא) ורקע . ענייננו יורה עליו מכה רגלו על הארץ ומרדד את
הטיט והוא דרך אבל : ואמר אח . נעקת יגון ואוי : (יב) והנצור . הנאסף אל
העיר וצרו עליו : וכליתי חמתי . אשלים כל חרוני ואפלי ברעתם : (יג) אלה .
פלנצו"ן בלע"ז . Plancon (בל"א פפלאנצן שטעק , זעטץ העלצר) : עבתה לשון
ען עבות (לק"ך) שענפיו מרובין (יד) שממה . מאין יושב : משמה תמהון
שיתמהו עליה רואיה :

ז (ב) בא הקץ . שאמרתי ונושנתם בארץ והשחתם וגו' העדותי בכם כי אבד
תאבדון (דברים ד') ונושנתם בגימט' תתנ"ב והם נשתהו בה תת"ן ד' מאות

ומ'

אֶת עַצְמוֹתֵיכֶם סְבִיבוֹת מִזְבְּחוֹתֵיכֶם׃ (ו) בְּכֹל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם
הֶעָרִים תֶּחֱרַבְנָה וְהַבָּמוֹת תִּישָׁמְנָה לְמַעַן יֶחֶרְבוּ וְיֶאְשְׁמוּ
מִזְבְּחוֹתֵיכֶם וְנִשְׁבְּרוּ וְנִשְׁבְּתוּ גִּלּוּלֵיכֶם וְנִגְדְּעוּ חַמָּנֵיכֶם וְנִמְחוּ
מַעֲשֵׂיכֶם׃ (ז) וְנָפַל חָלָל בְּתוֹכְכֶם כִּי אֲנִי יְהוָֹה׃ (ח) וְהוֹתַרְתִּי
בִּהְיוֹת לָכֶם פְּלִיטֵי חֶרֶב בַּגּוֹיִם בְּהִזָּרוֹתֵיכֶם בָּאֲרָצוֹת׃ (ט) וְזָכְרוּ
פְלִיטֵיכֶם אוֹתִי בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר נִשְׁבּוּ שָׁם אֲשֶׁר נִשְׁבַּרְתִּי אֶת לִבָּם
הַזּוֹנֶה אֲשֶׁר סָר מֵעָלַי וְאֵת עֵינֵיהֶם הַזֹּנוֹת אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָקֹטּוּ
בִּפְנֵיהֶם אֶל הָרָעוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ לְכֹל תּוֹעֲבֹתֵיהֶם׃ (י) וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָֹה לֹא אֶל חִנָּם דִּבַּרְתִּי לַעֲשׂוֹת לָהֶם הָרָעָה הַזֹּאת׃ (יא)
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הַכֵּה בְכַפְּךָ וּרְקַע בְּרַגְלְךָ וֶאֱמָר־אָח אֶל כָּל
תּוֹעֲבוֹת רָעוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בַּחֶרֶב בָּרָעָב וּבַדֶּבֶר יִפֹּלוּ׃ (יב)
הָרָחוֹק בַּדֶּבֶר יָמוּת וְהַקָּרוֹב בַּחֶרֶב יִפּוֹל וְהַנִּשְׁאָר וְהַנָּצוּר בָּרָעָב
יָמוּת וְכִלֵּיתִי חֲמָתִי בָּם׃ (יג) וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָֹה בִּהְיוֹת חַלְלֵיהֶם
בתוך

רש"י

ומ' משנכנסו לה עד שנכנס הבית ות"י הבית: (ה) רעה אחת. רעה שלימה
מיוחדת למעלה מכל הרעות זו חורבן הבית: הנה באה. טעמו בא"לף הוא
לשון פועלת: (ז) באה הצפירה. טעמו למעלה בבי"ת והוא לשון פעלה כבר
באה הצפירה כמו בא והקיץ מאור השחר והתפארת בא: ולא הד הרים. ולא
דאישתיזבא לריש טוריא והד לשון צעקת הכרזה לקום לברוח אל ראשי ההרים כמו
הידד השבתי (ישעיה י"ו) וענו עליו הידד (ירמיה כ"ה) השמעת קול נושאי משא
ענבים אל הגת וטועני הקורה: (ח) מקרוב. במהרה: (י) הנה היום:
הנה בא היום: הנה באה. הרעה: יצאה הצפירה. עלה השחר של יום הרעה:
צץ המטה לסכות אתכם: פרח הזדון. נתגלה נבוכדנצר הרשע: (יא) החמס
קם וגו'. החמס אשר בידכם הוא קם עליכם למטה רשע לשחתכם: לא מהם.
כך אמר הקב"ה למשחית איך זקוק להשאיר נפש (מרשעי ישראל) כי אין טובה
יוצאה לא מהם ולא מבניהם ולא מהמונם: ולא מהמהם אין בהם נוהה אחרי
מגעגע ונותן לב אלי כמו וינהו כל בית ישראל אחרי יי' (שמואל א' ז) ולשון
ארמי הוא תתינהון לפולחני לשון תאוה וגיעועין ומנחם חברו לשון יללה וכן וינהו
כל בית ישראל פירש לשון יללה ואין בתיבה רק ה"א יסוד: (י"ב) והמוכר אל
יתאבל. אע"פ שדרך המוכר שדהו להיות עצב אל יתעצב כי סופכם להגלות: (יג)
כי המוכר אל הממכר לא ישוב. משיגלה בגולה לא ישוב ויראה עוד השדה שמכר
ולמה

היך, אונד שטרייע איירע געביינע (צו דען קינדערן ישראל'ס רעדענד) אום איירע
אַלטערע הערום · [ו] אין איירעם גאַנצען בעזיצטהומע ווערדען דיא שטערטע
פֿערוויזטעט, דיא העהען פֿערעדעט ליגען, איירע אַלטערע צערשטעהרט, פֿער־
העערט, איירע אַבשייליכֿע געצען צערשלאַגען, צערטרוממערט, איירע זאָננען־
בילדער נידערגעריזזען, קורץ אַללע איירע ווערקע פֿערניכֿטעט זיין; [ז] ער־
שלאַגנע אַללענטהאַלבען אונטער אייך ליגען, אונד איהר זאָללט ערפֿאַהרען, דאַס
איך דער עוויגע בין · [ח] דאָך לאַס איך אויך עטוואַז איבער, דיא נעהמליך אייך
דעם שווערדע ענטרינגען, אונטער פֿעלקערן, אינדעם איך אייך אין אַללע לענדער
צערשטרייע · [ט] דיזע פֿליכֿטלינגע ווערדען זאָראַן אַן מיך דענקען אונטער דען
פֿעלקערן, וואָזעלבזט זיא אין געפֿאַנגענשאַפֿט זיין ווערדען; דענקען וויא איך גע־
קרענקט וואורדע דורך איהר אונבעשטענדיגעם הערץ, דאַז פֿאָן מיר וויך, אונד
דורך איהרע אויגען, דיא נאָך איהרען געצען אומהער שווייפֿטען, אונד ווערדען זיך
זעלבזט צום אַבעֿייא זיין, פֿאָר דען לאַסטערן, דיא זיא בעגאַנגען, פֿאָר אַללען
איהרען גרייעלען: [י] דאַן ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איך, דער עוויגע, ניכֿט
פֿערגעבליך געדראָהט האַבע, דיזעס אונגליק זיא טרעפֿפֿען צו לאַזזען · [יא] זאָ
שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע: שלאַגע דיא הענדע צוזאַממען, שטאַמפֿע מיט
דעם פֿוסע, אונד רופֿע: וועה! איבער אַללע גרייעלטהאַטען אונד באָזהייטען דעס
הויזעס ישראל, וואָריבער זיא דורך קריג, הונגערסנאָטה אונד פעזט הינגעראַפֿט
ווערדען · [יב] דער ענטפֿערנטע ווירד אַן דער פעזט שטערבען, דער נאַהע דורך
דאַז שווערד פֿאַללען, דער אין דער בעלאַגערטען שטאַדט צוריק געבליבנע דורך
הונגער אומקאָממען; זאָ וויל איך מיינע וואוטה אַן איהנען אויזלאַזזען · [יג] זיא
ווערדען

באור

ו (ח) והותרתי, אתן לכם שארית ותהיה לכם פליטי חרב בגוים וגו׳ · (ט) אשר
נשברתי, יונתן תרגם דתברית, ואם כן בא הנפעל במקום קל, כי ראוי להכתב
שברתי · והרד"ק ממאן בחלוף זה, ומבארו כנפעל, על דרך ויתעצב אל לבו (בראשית
ו׳ ו׳) · ומלת את במקום מן כמו כצאתי את העיר (שמות ט׳ כ"ט) שהוא כמו מן העיר ·
ולדעתי טעמו כטעם רוח נשברה, לב נשבר (תהלים נ"א י"ט) · ולזה נוטה גם כן דעת
רש"י שפירש: אשר נכנעתי אליהם · ועל פי כוונה זאת תרגמתיו · ונקטו בפניהם, שרשו
קוט ועניינו כמו קוץ, מן קצתי בחיי, וכן אומר נקטה נפשי בחיי (איוב י׳ א׳), והטעם
יקוטו בעצמם או יהיו בעיניהם מתועבים מפני הרעות אשר עשו · (יא) ורקע, כשמכה אדם
ברגל על הארץ כאלו רוקע ושוטח הארץ תחתיו (רד"ק) · אח, קריאה לצער · אשר בחרב
וגו׳ · אשר בעונם התועבות בקרב ברעב ובדבר יפולו (הנ"ל) · (יב) הנשאר והנצור,
אשר נשאר בעיר הנצורה ונצור מאויבים · (יג) בתוך גלוליהם, שגם הגלולים ישבר
ויתערבו

מכלל יופי

שפטים · ולא תחוס עיני, בחולם: (יב) לכל רוח, הפאה נקראת כן לפי שהם ארבע
רוחות לארבע הפאות · אזרה · מבנין הדגוש והאל"ף נקודה בשוא וסגול שלא כמנהג ברוב ·
אריק, ענין חליצה למלחמה ויש לפרשו קרוב לענין כלים רקים (מלכים ב׳ כ"ה) כי הוצאת
החרב מתערה כמו הרקת הכלי · (יג) והנחמתי, מבנין התפעל הראוי התנחמתי וסג
הט"ן

תרגום אשכנזי

וועֶרדען ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איהרע לייכנאַהמע אונטער איהרען אַבשייליכען געצצען אום איהרע אַלטערע הערומליגען ווערדען, אויף יעדעם ערהאַבנען היגעל, אויף אַללען בערגשפיצצען, אונטער יעדעם גרינען בוים, אונטער יעדער דיקבעלויבטען אייכע, אַן יעדעם אָרט, וואָ זיא איהרען געצצען אַנגענעהמען דופט אויפשטייגען ליסען· [יד] איך שטרעקע מיינען אַרם איבער זיא הין, לאַס איהרען באָדען וויזטע ווערדען, פערווילדעטער אַלס דיא ווילדניס דבלת, אין אַללען איהרען בעזיצצונגען· זיא זאָללען ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין·

ז [א] מיר וואַרד דאַז וואָרט דעם עוויגען וויא פאָלגט· [ב] דוא, מענשענזאָהן! זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע צו ישראל'ס רייך: „עס איזט אויז" דאַז ענדע ריקט הערצאַן אויף אַללען פיר זייטען דעם לאַנדעס· [ג] יאַ, ענדליך האַט'ס מיט דיר איין ענדע; איך לאַס מיינען צאָרן לאָזברעכען איבער דיך, ריכטע דיך נאַך דיינעם וואַנדעל, אונד לאַס דיינע גריילע אַללע דיך ביסען· [ד] איך שאָנע דיך ניכט, האַבע קיין מיטליידען מיט דיר, לענע דיינעם וואַנדעלס גאַנצע לאַזט

באור

ויתערבו הסברים והתללים· עבתה, מלשון ענן עבות, אילן שענפיו מרובין· ובא בדגש התי"ו לנקבה כמו מן אדום אדמה בדגש המ"ם· מקום, כמו נמקים· (יד) ממדבר דבלתה, מ"ם ממדבר היא מ"ם היתרון (קאָמפּאַראַטיף)· כלומר יותר ממדבר רבלתה· ויתכן שהי' זה מדבר נורא ידוע בימים ההם בשם זה· ולדעת רד"ק כ"ל רבלתה בחלוף הדל"ת עם רי"ש כמו רעואל ודעואל· וזכר המקום הזה לפי ששם היה נבוכדנאצר כאשר צר אילו על ירושלים ושם העלו צדקיהו, כמו שכתוב ויעלו אותו אל מלך בבל רבלתה (מלכים ב' כ"ה)· בכל מושבותיהם, נתתי את הארץ שממה·

ז (ג) ונתתי עליך וגו', כלומר כל משא עונם תועבתיך· (ד) דרכיך· דרך משל כאלו עומס עליהם את כל דרכיהם והמה ירכבו תחת משא עונם· והטעם ישלם להם כפעלם

מכלל יופי

הנו"ן מקום פתח ודגש הנו"ן לחסרון התי"ו והוא ענין תנחומין כמו וימאן להתנחם (ראשית ל"ז) (או הוא ענין חרטה והטעם שתהי' הרעה גדולה כל כך שיתחרט ה' ממנה והוא על דרך וינחם ה' כי עשה את האדם בארץ ויתעצב אל לבו)· בבלוהי, בבי"ת· (טו) וגדופה, שם בשקל מלוכה (מלכים כ"א) וענינו כמו חרפה· מוסר, שיוסרו הגוי' בך כמו שאמר ויוסרו כל הנשים (יחזקאל כ"ג)· ומשמה, ענין תמהון לבב כמו ישום וישרוק (ירמי' מ"ט) כלומר שיתמהו ברוב הרעה שתבוא עליך· (טז) אסף· בצ"רי·

ז (ג) לאפיקים, המקומות שנגרים בו המים בחוזק נקראו אפיקי' על שמם· ולגאיות, ביו"ד נראית ודקדוקו כשרש גיא וכן בסימן קט"ו· ולגיאוה, כתיב וקרי ולגאיות ואחד הוא אלא שבקרי סימן ה"א הנקבה נהפכת ליו"ד נראית וענינו עמקים· (ה) וזרתי, מלרע בפעל אחד לבד· (ו) הישמנה, לדעת רבי יהודה שרשו אשם ואמר כי נהפכה האל"ף ביו"ד ויתכן לומר כי שרשו ישם ענין שממה ישם ושמם בענין אחד· יחרבו, בסגול היו"ד וקמ"ת ענין חרבן· ויאשמו, בשוא האל"ף ענין שממה· (ז) ונפל חלל, על דרך כלל· (ח) בהזרותיכם, לפי שהמקור כדמות השם יבא ביו"ד הרבוי כמו השם וכן בזנותיך גנך (יחזקאל ט"ז)· (ט) פליטיכם, בחירק ענין הצלה· נשברתי, אמרו שהוא כמו שברתי

בתוך גלוליהם סביבות מזבחותיהם אל כל גבעה רמה בכל ראשי
ההרים ותחת כל עץ רענן ותחת כל אלה עבתה מקום אשר נתנו
שם ריח ניחח לכל גלוליהם: (יד) ונטיתי את ידי עליהם ונתתי
את הארץ שממה ומשמה ממדבר דבלתה בכל מושבותיהם
וידעו כי אני יהוה:

ז (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) ואתה בן אדם כה אמר
אדני יהוה לאדמת ישראל קץ בא הקץ על ארבעת ארבעק׳ כנפות
הארץ: (ג) עתה הקץ עליך ושלחתי אפי בך ושפטתיך כדרכיך
ונתתי עליך את כל תועבתיך: (ד) ולא תחוס עיני עליך ולא

אחמול

רש״י

ולמה יתאבל: ועוד בחיים חייתם · כל ימי חייהם לא ישובו אל מקומם: כי חזון את כל המונה וגו׳. ארי נביא מתנבי על כל אתרגשתהון למיתב בתיובתא ולא תייבין: ואיש בעונו חיתו. כל אחד מהם חיתו ונפשו דבוק׳ בעונו: לא יתחזקו: לא יחזקו לבם על יגרם הרע לשוב לתורתם: (יד) תקעו בתקוע · כשיבוא עליהם הצר יכינו עצמם למלחמה ואין יוצא להלחם: (טז) כיוני הגאיות. דרך היונים להקבץ בגאיות והומות שם והיו הומים אל ההרים אשר ינוסו שם איש בעונו כיוני הגאיות אשר כולם הומות: (יז) תלכנה מים. מזיעת אימה: (יט) לנדה יהיה. לשקוץ יהיה להם: (כ) וצבי עדיו. של הקב״ה אשר לגאון שמהו לה׳ הוא בית המקדש שנקרא גאון עוזם כמו שנאמר הנני מחלל את מקדשי גאון עוזכם הם צלמי תועבות עשו בו על כן וגו׳: (כב) את צפוני. זה מקום שהייתי צפון שם ביניהם: (כג) עשה הרתוק. שלשלת אות היא שילכו בגולה אסורים בזיקים: משפט דמים · הורגי קטול: (כד) רועי גוים. רעים שבגוים והכשדיים: ונחלו · ויתנחלו לאחרים: מקדשיהם. בתי היכלי הבמות שהיו נודי׳ שם לשון בית זמונם: (כה) קפדה בא. כמו (ישעיה לח) קפדתי כאורג חיי לשון כריתה: (כו) הוה על הוה מאורע על מאורע הויה אחר הויה ומנחם חברו לשון שבר: ותורה תאבד מכהן. הרגילה בהוראה כמו שנאמר ותורה יבקשו מפיהו (מלאכי ב׳):

ח (א) בשנה הששית. לגלות יכניה: (ב) ממראה מתניו. אסור להתבונן בפסוק זה: (ג) בציצית ראשי בשערי ראשי. בשערי ראש פלוג״יל בלע״ז (ר״ל פלאקעט .Floquet בל״א האַרלאָקען, וכן פ״ה ה׳ב׳ שופטים ט״ז י״ג): במראות אלהים · הראני כאילו נושא אותי ומביאני לירושלים: שער הפנימית הפונה צפונה · שער העזרה שהוא פנימית לחצר הבית והיו לה שערים לכל רוחותיה: סמל הקנאה · צלם הקנאה מתקנאה ומקניט להקב״ה שנתנוהו שם

להקנאות

אֶחְמוֹל כִּי דְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי־
אֲנִי יְהוָה׃ (ה) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה רָעָה אַחַת רָעָה הִנֵּה בָאָה׃
(ו) קֵץ בָּא בָּא הַקֵּץ הֵקִיץ אֵלָיִךְ הִנֵּה בָּאָה׃ (ז) בָּאָה הַצְּפִירָה אֵלֶיךָ
יוֹשֵׁב הָאָרֶץ בָּא הָעֵת קָרוֹב הַיּוֹם מְהוּמָה וְלֹא הֵד הָרִים׃ (ח) עַתָּה
מִקָּרוֹב אֶשְׁפּוֹךְ חֲמָתִי עָלַיִךְ וְכִלֵּיתִי אַפִּי בָּךְ וּשְׁפַטְתִּיךְ כִּדְרָכָיִךְ
וְנָתַתִּי עָלַיִךְ אֵת כָּל תּוֹעֲבוֹתָיִךְ׃ (ט) וְלֹא תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמוֹל
כִּדְרָכַיִךְ עָלַיִךְ אֶתֵּן וְתוֹעֲבוֹתַיִךְ בְּתוֹכֵךְ תִּהְיֶיןָ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
מַכֶּה׃ (י) הִנֵּה הַיּוֹם הִנֵּה בָאָה יָצְאָה הַצְּפִרָה צָץ הַמַּטֶּה פָּרַח הַזָּדוֹן׃
(יא) הֶחָמָס קָם לְמַטֵּה רֶשַׁע לֹא מֵהֶם וְלֹא מֵהֲמוֹנָם וְלֹא מֶהֱמֵהֶם
וְלֹא נֹהַּ בָּהֶם׃ (יב) בָּא הָעֵת הִגִּיעַ הַיּוֹם הַקּוֹנֶה אַל יִשְׂמָח קמץ בז"ק
וְהַמּוֹכֵר אַל יִתְאַבָּל כִּי חָרוֹן אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ׃ (יג) כִּי הַמּוֹכֵר אֶל

הממכר

מכלל יופי

שברתי והוא יוצא ואינו נכון שיהי' בנין נפעל יוצא לעולם כי אין לעשות מן הפעול פועל הנכון שהוא עומד כמשפטו ואת הוא כענין מן כמו כבאתי את העיר (שמות ט') הם יצאו את העיר (בראשית מ"ד), ופירושו נשברתי מן לבם הזונה ובא כענין ויתעצב אל לבו (שם ו') • ונקטו, המסרת עליו לית ודגש וא"כ יהיה נפעל עבר מפעלי הכפל לגזרת פעול ענין כריתה וכן נשרש קוט מענין זה ונקוטותם בפניכם (יחזאל ל"ו) • ופירוש בפניהם כתרגומי ויהון חזן על דרך יראו עיני כידו (איוב כ"א) • (ויתכן לפרש בפניהם בפני הגלולים שזכר כלומר שיכרתו לפניהם על דרך נתתי את פגריכ' על פגרי גלוליכם וכן אמר למעלה ונתתי את פגרי בני ישראל לפני גלוליהם) • אל הרעות, כמו על וכן אל ההרים לא אכל • (י) אל חנם, כמו בחנם כלומר שיתקיים מה שדברתי וכן ואל הארון תתן את העדות (שמות כ"ה) כמו ובארון • (יא) הכה בכפך, כפך בכפך כמו ויספוק את כפיו (במדבר כ"ד) או הכה בכפך על ירכך כמו ספוק אל ירך (יחזקאל כ"א) • ורקע, ענינו שטיחה כי מכת הרגל בארץ כאלו הוא רוקע מה שתחתיו ושוטח • אח, ענינו אוי ואבוי וכן ת"י ווי • אל כל תועבות רעות בית ישראל, במוך על סמוך וכמוהו מספר מפקד העם (שמואל ב' כ"ד) נהרי נחלי (איוב כ') דבש וחמאה והדומי' לרם • אשר בחרב, אשר בעונם התועבות בחרב ברעב ובדבר יפולו • (יב) והנצור, פועל מן נוצר תאנה (משלי כ"ז) כלומר שמור מהשיג אליו ודרשו נכר, ונשרש נור הביאו ג"כ מענין ובנית מגור (דברי' כ') והוא נפעל ובא בשורק כמו נכוכי' הם בארץ (שמות י"ד) וכן כעיר נצורה (ישעי' ט"ז) וכן ת"י ודאשתאר ויעול לכרכי צייריא • (יג) אל כל גבעה, במו על וכמוהו רבים • בכל ראשי ההרים, חסר וי"ו הקבוץ והוא כמו ובכל וכן שמש ירח (חבקוק ג') ראובן שמעון (שמות א') והדומים להם • עבתה, תאר נפלם עקנה מדם (הושע ו') מן עקוב הלב (ירמיה י"ז) וכן עבתה הנפרד עבות עץ עבות (ויקרא כ"ד) והדגש תמורת הנח וענינו ענין מעשה שתרגומו גדיל מה שנעשה מן החבל הוא הנקרא גדיל וכן דמוהו רבותינו ז"ל על ענין נכית שלים גדיל ושני שלישי ענף • מקום אשר נתנו, מקום סמוך למלת קטעט וכן מקום לא ידע אל (איוב כ"א) • (יד) דבלתה, כדלי"ת כמו רבלתה ברי"ש וכן רעואל (במדבר י') דעואל (שם א') •

לאזט אויף דיך, לאס דיינער גרייליטהאטען פאלגען אין דיינער מיטטע וויטהען,
איהר זאללט ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין · [ה] זא שפריכט דער הערר,
דער עוויגע: איין אונגליק, איינציג אין זיינער ארט, קעממט הערבייא · [ו] דאז
ענדע קעממט! שאן ריקט עס העראן, איזט רעגע ווידער דיך, דא קעממט עס שאן!
[ז] דעם מארגענס גרויע בריכט אן איבער דיך, א לאנדבעוואהנער! דיא פריזט
איזט אום, דער בעשטירצונגסטאג איזט נאהע, דאהין דאז יויכצען אים געבירגע!
[ח] נון באלד ווערדע איך מיינען גרים איבער דיך ערגיסען, מיינען צארן ווידער דיך
אויזלאזען, דיך נאך דיינעם וואנדעל ריכטען, אללע דיינע גריילע דיך פיהלען
לאזען · [ט] אהנע שאנונג, אהנע ערבארמען וויל איך דיינען וואנדעל אן
דיר בעשטראפען, אונד דיינער גרייליטהאטען פאלגען איבעראלל אינטער דיר וויטהען
לאזען, דאס איהר ערקעננט, דאס איך דער עוויגע אייך ציכטיגע · [י] זיה דען
טאג! ער קעממט! שאן גרויעט דער מארגען, שאן איזט דיא רוטהע אויזגעשלא-
גען, דער מוטהוויללע בליהעט שאן · [יא] דיא געוואלט ערהעבט זיך צור ציכטי-
גונג דעם פרעפעלס, ניכטס בלייבט פאן איהנען, ניכטס פאן איהרעם בעזיצע,
ניכטס · אז צו איהנען געהערט, אונד פאן איהרעם אנהאנגע איזט! [יב] דיא
צייט איזט געקאממען, דער טאג ריקט העראן · קיין קייפער ווירד זיך מעהר פריי-
ען, קיין פערקייפער זיך צו בעטריבען ברויכען; דיא ראכע גליהט איבער זיא אללע·
[יג] ניא געלאנגט דער קייפער צו דעם פערקויפטען ווידער, — ווייא עס אויך

דאס

באור

כפעלס · (ה) רעה אחת רעה, י׳ נתן תרגם בישתא [בתר בישתא, כאלו כתוב אחר ·
ורד״ק מפרש רעה שאחת היא בטבעה ואין כמוה, וכן כתב לש״י רעה שלימה ומיוחדת למעלה
מכל הרעות, וכן תרגמתי · (ו) הנה באה, הרעה שזכר · (ו) הצפירה, מלשון
ישוב ויצפיר (שופטים ז׳ ג׳) · והוא עלות השחר · והכוונה שעלה כבר השחר של היום המביא
הרעה · קרוב היום מהומה, חסר הכסיף כאלו אמר היום יום מהומה וכן הארון הברית
והדומים להם (רד״ק) · ולא הד הרים, הד הוא מלת הקריאה לשמחה, והכוונה: לא
יהיה עוד רנה בהרים אשר שם הכרמים, כענין ובכרמים לא ירונן (ישעי׳ ט״ז י׳) · (ח)
מקרוב, כמו בקרוב · (י) צץ המטה, הענש מכונה בלשון ההשאלה בשם מטה או
שבט, ואמר בלשון מליצה כי כן כבר המטה הזה · וכן פרח הזדון, זדון לב האויב לנקום אותו בלי
חמלה וחנינה כאות נפשו (יא) החמס קם וגו׳, החמס קם להיות מטה רשע, כלומר
חמס האויב בא להעניש ולפרע מן הרשע · לא מהם, לא ישאר אחד מהם שלא יגלה או ימות
(רד״ק ולא מהמונם, ולא מרבוי נכסים שלהם כמו מהמון רשעים ומי אוהב בהמון
שפירושם רבוי עושר (הנ״ל) · ולא נה בהם, הרד״ק בשרשים פרש נהה הביא פי׳ אחד כי
מלה זאת ומלת וינהו כל בית ישראל אחרי ה׳ (שמואל א׳ ז׳ ב׳) מענין אחד הן, מלשון אסיפה
וקבוץ, כי יונתן תרגם הפסוק ונקוו אליו כל הגוים (ירמיה ג׳ י״ז) ויתיכהון למפלח בה כל
עממיא, ופי׳ ולא נה בהם, לא מקבץ שבהם · ולדעתי שתיהן מענין דביקות, שם דביקות
שלימה בה׳ שלא הלכו עוד מבית ישראל אחרי אלהים אחרים, ופה טעמו הגלוים אל בית ישראל
ויש להם חבור עמהם, וכן מתורגם · ולדעת קצת מהמפרשים נה הוא לשון קינה ופירושו:
לא ישאר מי שיבכה ויקונן עליה׳ · ויהי תרגומו (קיינער בלייבט דער אום זיא טרויערן קאן) ·
(יב) הקונה אל ישמח וגו׳, דרך העולם שהקונה שמח במקנתו, והמוכר מתאבל ומצטער
אם מתוך דחקו הוא מוכר · ואמר שהמוכר שדה בא״י אין לו להתאבל על זה כי אם גם לא
ימכרנו לא ישאר בידו עוד זמן רב, וכן הקונה אל ישמח (רד״ק) · (יג) לא ישוב, ביובל

תרגום אשכנזי

דאַס איהר לעבען אונטער דען לעבענדען נאָך פֿאָרטדויערטע · דיזער אויזשפרוך גילט איהרער גאַנצען מענגע, ער ווירד ניכֿט צוריק גענאָממען, איין יעדער ביסע, קיינער זאָלל זיין לעבען שיצען קעננען · [יד] זיא שטאָזען אין דאַז האָרן, שטעהן אַללע בערייט, דאָך וואַגט זיך קיינער אין דען קאַמפף; דען מיין צאָרן טריפֿפֿט זיא אַללע · [טו] דרויזען וויטהעט דאַז שווערד, פֿאָן איננען פעזט אונד הונגער, וואַז אים פֿעלדע איזט, קעממט אום דורך'ם שווערד, דיא אין דער שטאַדט פֿער־צעהרט הונגער אונד זייכֿע · [טז] איהרע ענטקאָממנען פֿליהען, האַלטען זיך אים געבירגע אויף, וויא טויבען אויז דעם טהאַל פֿערשייכֿט, וועה! רופֿט אַללעס, יעדער איבער זיין פֿערברעכֿען · [יז] אַללע הענדע זינקען, אַללע קניע שוואַנקען וויא וואַזער דאַהין · [יח] מיט זעקקען אומגירטעט, בעדעקט מיט שרעקקען אַללע, איבערצאָגען דיא וואַנגען מיט שאַם, אונד אַללע קעפֿפֿע קאַהל גערויפֿט. [יט] איהר זילבער ווערפֿען זיא אויף דיא שטראַסע, איהר גאָלד ווירד איין שייזאַל; דען ווערדער גאָלד נאָך זילבער קאַן זיא רעטטען אַם טאַגע דער ראַכע דעם עוויגען · קאַן איהרען הונגער ניכֿט שטיללען, איהרען מאַגען ניכֿט פֿיללען · וואַר עס דאָך איהנען דער אַנשטאָס איהרער מיזזעטהאַט! [כ] זיא מאַכטען יאַ דיא העררליכֿקייט איהרעס גלאַנצעס צו איהרעם שטאָלצע, פֿערפֿערטיגטען יענע גרייל־פֿאָללע בילדער איהרער שאַנדגעטטער דאַרויז, זאָ לאַס איך עס נון אויך צום שייזאַל ווערדען · [כא] געבע עס פֿרעמדען צור בייטע, טיראַננען צום רויבע,

דיא

באור

אל אחוזתו · ועוד בחיים חיתם, ואף על פי שיהיו בחיים לא ישובו אל ממכרם כי בארץ אחרת יהיו גולים (הנ"ל) · חיתם, נפשם · כי חזון וגו', כלומר החזון יגיע אל כל המונה, ואין אחד שינצל · ואיש בעונו וגו', כלומר כל אחד ישא עונו ולא יתחזקו נפש אחת מהם · (יד) תקעו בתקוע, בשופר · כשיבוא עליהם הצר הכינו עצמם למלחמה ואין יוצא להלחם (רש"י) · (טז) כיוני הגאיות, כיונים אשר הושבו מהגיא אשר שכנו שם · כלם הומות, משמיעות קול כקול כהי כן יעשו הפלטים בנוסם · (יז) תלכנה מים, בחסרון כ"ף הדמיון, והראוי כמים · והדמיון הוא שלא יהי' כח וחוזק לברכים, ומפני חולשתם יתנועעו אנה ואנה, מבלתי יכולת לעמוד עצמם, כמים ושאר דבר נגר אשר מטבעם ילכו ממקום למקום ואינם עומדים במקום אחד, אם לא יש דבר המעמיד אותם ומעכבם, וכענין זה כאמר בתהלים (נ"ח ח') ימאסו כמו מים יתהלכו למו · (יח) פלצות, אימה ורעדה · (יט) לנדה, שרשו רחוק, ומכונה כן כל דבר מתועב ושקוץ הנרחק מעיני הרואה, ולמה יהי' להם לנדה על כי לא יוכל להצילם, ולהשביעם · מכשול עונם היה, כספם וזהבם גרם להם לחטוא כמפורש בפסוק הבא · (כ) וצבי עדיו, של כספם וזהבם שמו לגאון, כלומר גאונם הי' שיש להם כסף וזהב · כן נראה לי פשוטו של מקרא, וכן תרגמתי · והמפרשים פרשו צבי עדיו על בית המקדש שהקב"ה שמהו לגאון, לפי שהי' גאון ישראל, ובו עשו צלמי תועבותם, על כן נתתיו להם לנדה שיגלו מארצם וירחיקו ממנו · והוא רחוק מאוד · (כא) ונתתיו, מוסב עוד על כספם וזהבם, וכן נפוני בפסוק הבא · ולמפרשים סב הכל על בית המקדש · וחללוה, שרש חלל יסתעף לכמה ענינים, וענין אחד הוא לקיחת והשבתת קדושה או כבוד · אמנם גם מצאנו במקרא שענינו הרחקה מכללה ומאחוזה, כמו ואחללך מהר אלהים (יחזקאל כ"ח ט"ז) · לכן נראה שהוראתו כללית בענין זה הוא הפריד איש מדבר מה שהי' לו ביחוד ובעצמית · בזה נכלל ההפרדה מקדושה או כבוד והפרדת הנכסים מבעליהם או הבעלים מנכסיהם · ולהוראה זאת

אמר

הַמֹּכֵר לֹא יָשׁוּב וְעוֹד בַּחַיִּים חַיָּתָם כִּי חָזוֹן אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ לֹא יָשׁוּב
וְאִישׁ בַּעֲוֺנוֹ חַיָּתוֹ לֹא יִתְחַזָּקוּ׃ (יד) תָּקְעוּ בַתָּקוֹעַ וְהָכִין הַכֹּל וְאֵין
הֹלֵךְ לַמִּלְחָמָה כִּי חֲרוֹנִי אֶל כָּל הֲמוֹנָהּ (טו) הַחֶרֶב בַּחוּץ וְהַדֶּבֶר
וְהָרָעָב מִבָּיִת אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב יָמוּת וַאֲשֶׁר בָּעִיר רָעָב וָדֶבֶר
יֹאכְלֶנּוּ׃ (טז) וּפָלְטוּ פְּלִיטֵיהֶם וְהָיוּ אֶל הֶהָרִים כְּיוֹנֵי הַגֵּאָיוֹת כֻּלָּם
הוֹמוֹת אִישׁ בַּעֲוֺנוֹ׃ (יז) כָּל הַיָּדַיִם תִּרְפֶּינָה וְכָל בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה
מָּיִם (יח) וְחָגְרוּ שַׂקִּים וְכִסְּתָה אוֹתָם פַּלָּצוּת וְאֶל כָּל פָּנִים בּוּשָׁה
וּבְכָל רָאשֵׁיהֶם קָרְחָה׃ (יט) כַּסְפָּם בַּחוּצוֹת יַשְׁלִיכוּ וּזְהָבָם לְנִדָּה
יִהְיֶה כַּסְפָּם וּזְהָבָם לֹא יוּכַל לְהַצִּילָם בְּיוֹם עֶבְרַת יְהוָה נַפְשָׁם לֹא
יְשַׂבֵּעוּ וּמֵעֵיהֶם לֹא יְמַלֵּאוּ כִּי מִכְשׁוֹל עֲוֺנָם הָיָה׃ (כ) וּצְבִי עֶדְיוֹ
לְגָאוֹן שָׂמָהוּ וְצַלְמֵי תוֹעֲבֹתָם שִׁקּוּצֵיהֶם עָשׂוּ בוֹ עַל־כֵּן נְתַתִּיו לָהֶם
לְנִדָּה׃ (כא) וּנְתַתִּיו בְּיַד הַזָּרִים לָבַז וּלְרִשְׁעֵי הָאָרֶץ לְשָׁלָל

ז . וחללוה

מכלל יופי

ז (ב) על ארבעת, כתיב על ארבע קרי והקרי לזכר והכתיב לנקבה וכנף ימצא בלשון נקבה · (ג) כדרכיך, בכ"ף · (ד) ולא תחוס, בחולם · (ו) הקיץ, מבנין הפעיל מענין קץ(ראשית ו) והקיץ שרשו קוץ מנחי העי"ן וקץ שרשו קצץ מפעלי הכפל · הנה באה, הרעה שזכר · (ז) הצפירה, כלומר הגזרה הבאה עליך כבקר ותרג' בקר צפרא · וי"מ ענין סבוב כמו ולצפירת תפארה (ישעי' כ"ח) כלומר סבה היא מאת הש"ת לבא עליך האויב · וי"ת מלכותא · היום מהומה, בא סמוך עם ה"א הידיעה ואמרו שהוא חסר הנסמך וכן הארון הברית (יהושע ג') והדומי' להם · ולדעת רד"ק בא בשתי ידיעות לרוב ההודעה · ולא הד הרים, פרושו כמו שאמר קרוב היום מהומה פי' היום יום מהומה ולא תדמה להומת הרים וסלעים כשאדם נותן קולו שם שהוא קול גדול כי יותר גדולה תהיה הומה זאת · וי"מ הקול היוצא בין ההרים כשאדם נותן קולו שם שילך אותו הקול עד מקו' כלותו וישוב לאחור וישמע הקול ההוא בעצמו ואותו הקול נקרא הד הרים · וי"ת ולא לאשתזבא במיגרי טוריא זה פירש כשרש הדד וכשרש הוד הביאו ר' יונה ופי' ענין כח כמו ויהי כזית הודו (הושע ד') · ובפירוש הד הוא לשון קריאה כמו הידד הידד (ירמי' מ"ח) ואמר שהמהומה הזאת וקריאת הד זאת לא תהי' כמו קריאת היד הרים כשאדם נותן קולו בין ההרים ידמ' שיוצא קול מבין ההרי' ואינו קול אחר כמו שידמה אבל זה קול הנעקה והמהומה יהי' קול אמתי לא דמיון קול · (ח) מקרוב, כמו בקרוב · ויש לפרשו כמשמעו שהוא כמו שאר המי"מין לפי שמלת עתה מורה על זמן העומד שהוא בין העבר והעתיד ופעמים יאמר עתה בהרחבת הלשון לזמן שהוא קרוב לזמן העומד מלפניו או מאחריו ויש קרוב מקרוב ולקירוב הזמן אמר עתה מקרוב כלומר זה יהי' עתה מזמן קרוב לזה הזמן העומד ומה יהי' עתה שאשפוך חמתי עליך וגו' · (ט) ולא תחוס עיני, זה הפסיק אמר למעל' ושנה אותו הנה עם שנוי מעט · למעל' אמר כי דרכיך ובזה אמר כדרכיך בכ"ף השמוש והענין אחד · ולמעל' אמר כי אני ה' והוסיף בזה ואמר כי אני ה' מכה · (י) צץ המטה, פי' רבי יונה ענין העי' ויפה פי' לפי שאמר פרח

וְחִלְּלוּהָ׃ וחללוהו קרי (כב) וַהֲסִבּוֹתִי פָנַי מֵהֶם וְחִלְּלוּ אֶת צְפוּנִי וּבָאוּ
בָהּ פָּרִיצִים וְחִלְּלוּהָ׃ (כג) עֲשֵׂה הָרַתּוֹק כִּי הָאָרֶץ מָלְאָה מִשְׁפַּט
דָּמִים וְהָעִיר מָלְאָה חָמָס׃ (כד) וְהֵבֵאתִי רָעֵי גוֹיִם וְיָרְשׁוּ אֶת
בָּתֵּיהֶם וְהִשְׁבַּתִּי גְּאוֹן עַזִּים וְנִחֲלוּ מְקַדְשֵׁיהֶם׃ (כה) קְפָדָה־בָא
ב׳ טעמים וּבִקְשׁוּ שָׁלוֹם וָאָיִן׃ (כו) הֹוָה עַל הֹוָה תָּבוֹא וּשְׁמֻעָה אֶל
שְׁמוּעָה תִּהְיֶה וּבִקְשׁוּ חָזוֹן מִנָּבִיא וְתוֹרָה תֹּאבַד מִכֹּהֵן וְעֵצָה
מִזְּקֵנִים׃ (כז) הַמֶּלֶךְ יִתְאַבָּל קמץ ברביע וְנָשִׂיא יִלְבַּשׁ שְׁמָמָה וִידֵי
עַם הָאָרֶץ תִּבָּהַלְנָה פתח בס״פ מִדַּרְכָּם אֶעֱשֶׂה אוֹתָם וּבְמִשְׁפְּטֵיהֶם
אֶשְׁפְּטֵם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃

ח (א) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשִּׁשִּׁית בַּשִּׁשִּׁי בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ אֲנִי יוֹשֵׁב
בְּבֵיתִי וְזִקְנֵי יְהוּדָה יוֹשְׁבִים לְפָנָי וַתִּפֹּל עָלַי שָׁם יַד אֲדֹנָי יְהוִה׃
(ב) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה דְמוּת כְּמַרְאֵה אֵשׁ מִמַּרְאֵה מָתְנָיו וּלְמַטָּה אֵשׁ
וּמִמָּתְנָיו וּלְמַעְלָה כְּמַרְאֵה זֹהַר כְּעֵין הַחַשְׁמַלָה׃ (ג) וַיִּשְׁלַח
תַּבְנִית יָד וַיִּקָּחֵנִי בְּצִיצִת רֹאשִׁי וַתִּשָּׂא אֹתִי רוּחַ בֵּין הָאָרֶץ וּבֵין
הַשָּׁמַיִם וַתָּבֵא אֹתִי יְרוּשָׁלְַמָה בְּמַרְאוֹת אֱלֹהִים אֶל פֶּתַח שַׁעַר
הַפְּנִימִית הַפּוֹנֶה צָפוֹנָה אֲשֶׁר שָׁם מוֹשַׁב סֵמֶל הַקִּנְאָה הַמַּקְנֶה׃

(ד) והנה

מכלל יופי

הזדון • (ופירושו הטית הדין • וי״מ מטה כמשמעו וקורא מטה לנבוכדנצר כמו הוי אשור שבט אפי ומטה הוא בידם זעמי ועל הדרך הזה ת״י במח שולטא הופע רשיעא) • (יא) ולא מהמונם, ולא מרוב ממון שלהם כמו מהמון רשעים (תהלות ל״ז) ומי אוהב בהמון (קהלת ט׳) שפירושם רוב ממון • מהמהם, נכפלה מלת הם לרוב הגריעות ר״ל מאום דבר מהם לא ישאר ר״ל בניהם ובני ובניה׳ • וכתב רבי יעקב בן אלעזר כי הוא משרש המה ומענינו והוא שם המה נפלם קשה יפה ועם כנוי הרבי׳ המהם כמו שיאמר קשהם יפהם ר״ל דבר שהאדם הומה עליו והם הבנים וכן ת״י ולא מבניהון • (ויתכן לפרש ולא מהמהם ענין המיה ושאון מרבוי עם כמו כי הנה אויביך יהמיון והטעם כי לא באה על ישראל הרעה הזאת מהם ר״ל מהאויבי׳ שוכר בכנוי המטה והזדון ולא מהמונם ולא מהאית שאונם כי לא בכחם הרעו לישראל אבל הי׳ כל זה בהשגחה אלהית על עונותיהם וכמו שאמר וידעתם כי אני ה׳ מכה) • ולא נה בהם, ענין קינה ופירושו לא ישאר מי שיבכה עליהם • וי״ת ולא מבני בניהון • או יה׳ ענין אסיפה מתרגום ונקוו אלי׳ כל הגוים (ירמי׳ ג׳) כענין שאמר לא מהם ולא מהמונם ור״ל ולא מנוה שבהם כלומר ולא מקבוץ שלהם ופרשו כוה לדעת ר׳ יהוד׳ ור׳ יונה • ולדעת רד״ק פרשו כהה ועיין בשרש נהה וכן בסימן ע״ה • (יג) חיתם, נפשם כמו וחיתם נקדשים (איוב ל״ג) וחיתו באור תראה (שם) • כי חזון אל כל המוני׳ לא ישוב, כי כשנאמר החזון אל כל המוני׳ לא היו שנים

מרשעתם

דיא עס ענטפרעמדען זאללען · [כב] איך ווענדע נור מיין אנטליץ אב פאן איהנען ,
זא ענטפרעמדען זיא מיין געגעבנעס גוט , פערוועגנע דרינגען איין , אונד ענט-
פרעמדען עס · [כג] שאפעט קעטטען אן! דען פאלל איזט דא לאנד דער בלוט-
שולדען , פאלל דיא רעזידענץ דער געוואלטטהעטיגקייט! [כד] איך פיהרע דיא
שלימזטען דער פעלקער איינהער , זיא רייזען איהרע הייזער אן זיך , — איך בייגע
דען שטאלץ דער איבערמיטהיגען , — זיא נעהמען אין בעזיץ איהרע בורגען ·
[כה] אונד איזט דאז פערדערבען נור דא , דאן זוכען זיא דען פרידען , דאך פער-
געבענס · [כו] עס קעממט אונגליק אויף אונגליק , איינע נאכריכט אויף דיא
אנדרע ; מאן זוכט פערגעבענס וויזזאגונג פאם פראפעטען ; פערשוואונדען איזט
בעלעהרונג דער פריזטער , דאז ראטהען דער ערפאהרנען גרייזע · [כז] דער
קעניג געהט אין טרויער , דער פירזט אין פערשטעהרטהייט געקליידעט , אונד דאז
פאלק ציטטערט אן דען הענדען · יא , גאנץ נאך איהרעם וואנדעל וויל איך מיט
איהנען פערפאהרען , וויל זיא נאך פערדינזט ריכטען , אונד זיא זאללען ערקעננען ,
דאס איך דער עווינע בין ·

ח [א] אים זעכזטען יאהרע אם פינפטען דעם זעכזטען מאנאטס , זאס איך אין
מיינעם הויזע , פאר מיר זאסען דיא עלטעזטען פאן יהודה , דא פיל דיא
מאכט (בעגייזטערונג) גאטטעס , דעם עווינען אויף מיך · [ב] איך זאה איינע
געשטאלט פייער פארבען ; עס שין פאן דען לענדען אבווערטס פייער , אונד פאן
דען לענדען אויפווערטס איין העללער גלאנץ , וויא דער אנבליק איינעס חשמל'ס ·
[ג] עס שטרעקטע עטוואז איינער האנד עהנליכעס אויז , פאסטע מיך ביי דען
לאקקען מיינעם הויפטעס , איין ווינד ערהאב מיך צווישען היממעל אונד ערדע ,
אונד איך ווארדע דורך איינען איבערנאטירליכען שיין נאך ירושלים פערזעצט , אם
איינגאנגע דער אינגערן פפארטע , דיא נאך מיטטערנאכט זיהט , וואו איין בילד
אויפגעשטעללט וואר , וועלכעס דיא אייפערזוכט פארשטעללטע · [ד] נון ערשין

מיר

באור

אמר פה וחללוה על הכסף והזהב , אשר זרים יקחו ויפרידו מיד בעליו , וכדמתירגם · (כב)
צפוני , מלשון וצפונך תמלא בטנם (תהלים י"ז י"ד) ע"ש · נקרא כן טוב העולם הזה אשר
יתן ה' לברואיו · והרד"ק בשרשים הביא הטעם , לפי שלא תשיגהו יד האדם לרצונו כי אם
ברצון הבורא , והנה הטוב לעיניו נמנע ממנו כאלו היא צפון , ע"כ · וטעם הכנוי בבחינת
הנותן שהוא ה' · (כג) עשה הרתוק , ענינו שלשלת · כלומר הכינו השלשלאות להוליך
העם בשבי , כי מלאה וגו' · (כד) רעי גוים , רעים שבגוים · מקדשיהם , כמו מקדשיהם ,
ולא שהוא משקל אחר (רד"ק) · ואין טעם מקדש בית אלהים דוקא , אלא גם ארמון
השרים · (כה) קפדה , מלשון קפדתי כאורג חיי שהוא לשון כריתה והשחתה ·
(כו) הוה על הוה · לשון שבר וענין רע , כמו תהותתו על איש (תהלים ס"ב ד') , ותפול
עליך הוה (ישעי' מ"ז י"א) , וכן תרגם יונתן תבר על תבר · ורש"י פירש מאורע על מאורע וצריך
לתרגמו (צופאלל) · אל , כמו על · (כז) מדרכם , כמו כדרכם ·

ח (ג) ירושלמה , כל זה הי' במראה הנבואה , כי לא בא יחזקאל ירושלימה , ולא סר
ממקומו שהי' יושב שם בביתו עד כלות הנבואה (רד"ק) · וכן מתורגם · סמל , פסל

המקנה

מיר דיא הערליכקייט דעם גאטטעס ישראל'ס, וויא יענע ערשיינונג, דיא איך אים טהאלע זאה. [ה] זיא שפראך צו מיר: מענשענזאהן, ווענדע דיינע אויגען נאך מיטטערנאכט הין. איך ווענדעטע מיינע אויגען נאך מיטטערנאכט הין, אונד זאה צו מיטטערנאכט דעם אלטאר = טהארס דיזעס בילד דער אייפערזוכט אם איינגאנגע. [ו] זיא פוהר פארט: מענשענזאהן, זיהזט דוא, וואז זיא טהון, זיהזט דוא דיא גראזען גרייל, דיא דאז הויז ישראל היר פעראיבט, אום מיך פאן מיינעם הייליג טהומע צו ענטפערנען? דאך, דוא זאללזט נאך גרעזערע גריילע זעהן. [ז] זיא פיהרטע מיך דארויף אין דען איינגאנג דעם פארהאפס, דא זאה איך איינע עפפנונג אין דער מויער. [ח] מענשענזאהן, שפראך זיא: מאכע דיזע עפנונג גרעסער, איך טהאט עס, אונד פאנד איינע טהירע. [ט] דא זאגטע זיא: געה היניין, אונד זיה דיא אבשייליכען גריילע אן, דיא זיא היר אויזאיבען. [י] איך גינג היניין, זאה מיך אום, אונד פאנד בילדניזזע פאן גריכענדען אונד פעראבשייעטען פיערפיזזיגען טהירען, אונד אללערלייא געצענבילדער דעם הויזעס ישראל, דיא רונד הערום אין דען ווענדען איינגעגראבען ווארען. [יא] זיבציג מעננער פאן דען עלטעסטען דעם הויזעס ישראל, אונד אין איהרער מיטטע יאזניהו, זאהן שפן'ס, שטאנדען דאפאר, יעדער האטטע זיין רויכפאס אין דער האנד, אויז וועלכעם איינע דיקע רויכוואלקע אויפשטיג. [יב] זיא זאגטע צו מיר: זיהזט דוא וואז דיא עלטעסטען ישראל'ס אים פינזטערן טהון, יעדער אין זיינער בילדערקאממער, אינדעם זיא שפרעכען: דער עוויגע זיהט אונז ניכט, ער האט דאז לאנד פערלאזזען? [יג] זיא

שפראך

באור

המקנה, נ"ל המקניא. כלומר שהי' לו בצורתו התפעלות הקנאה. (ו) לרחקה, למען הרחיק אותי מעל מקדשי (הנ"ל). (י) שקץ, אשר היא לשקץ לבני ישראל. מחקה, כמו מחוקק כי חקק יחק ענין אחד ומחקה בלשון יחיד על הכלל (הנ"ל). (יא) מקטרתו, מחתתו. (יב) בחדרי משכיתו, חדר אשר בו פסילים וצורים, מענין ואבן משכית (ויקרא כ"ו א') ע"ש הבאור. אמנם לדעת רש"י הוא חדר מצופה ברצפת אבני שיש מלשון ושכתי כפי. ולדעת רד"ק חדר שיש בו האוצר מענין שכיית החמדה. ויונתן תרגם באידרין משכביה.

(יד) מבבות

מכלל יופי

מרשעתם. (ולי נרא' לפרש כי חזון אל כל המונ' לא ישוב כלומר כי החזון אשר נבא על כל המונ' מהרעות והחרבן לא ישוב אחור כי באמת יתקיים. או פירושו כי חזון הוא על כל המונה שלא ישוב אל הארץ להחזיק בירושתו אשר מכר כי הקונ' אל המוכר לא ישוב בשנת היובל כדין התור' אע"פ שיהי' בחיים שניהם ושני הפירושי' נכוני' בעיני). ואיש בעונו חיתו לא יתחזקו, כל אחד היתה שקועה נפשו בעונו ולא יתחזק לשוב אל הנבואה. בפסוק שלמעל' כי חרון בדרי"ש וזה הפסוק כי חזון בזי"ן וסימן ר"ז. (יד) בתקוע, השופר עצמו נקרא כן לפי שתוקעים בו. (טו) יאכלנו, כתרגומו ישיציניה. (טז) פליטיהם, בחירק ענין הצלה. אל ההרים, כמו על ההרים. (יז) וכל ברכים תלכנה מים, תלכנה כמים על דרך משל כלו כחם שלא היה בהם כח מרוב הבהלה. (ורש"י פי' תלכנה מים מזיעת אימה וכבין הוא ויהיה תלכנה כמו תשפכנ' שיהיו המים נגרי' מהברכים. וכן ת"י וכל רכוביא יתאשדן מיא). (יט) לנדה, שם ענין רחוק שירחקו ממנו וילכו בגלות וכן נתתיו להם לנדה. נפשם לא ישבעו

(ד) והנה שם כבוד אלהי ישראל כמראה אשר ראיתי בבקעה :
(ה) ויאמר אלי בן אדם שא נא עיניך דרך צפונה ואשא עיני
דרך צפונה והנה מצפון לשער המזבח סמל הקנאה הזה בבאה :
(ו) ויאמר אלי בן אדם הראה אתה מהם מה הם ק' עשים תועבות
גדולות אשר בית ישראל עשים פה לרחקה מעל מקדשי ועוד
תשוב תראה תועבות גדלות : (ז) ויבא אתי אל פתח החצר
ואראה והנה חר אחד בקיר : (ח) ויאמר אלי בן אדם חתר נא
בקיר ואחתר בקיר והנה פתח אחד : (ט) ויאמר אלי בא וראה
את התועבות הרעות אשר הם עשים פה : (י) ואבוא ואראה והנה
כל תבנית רמש ובהמה שקץ וכל גלולי בית ישראל מחקה על-
הקיר סביב סביב : (יא) ושבעים איש מזקני בית ישראל ויאזניהו
בן שפן עמד בתוכם עמדים לפניהם ואיש מקטרתו בידו ועתר
ענן הקטרת עלה : (יב) ויאמר אלי הראית בן אדם אשר זקני
בית ישראל עשים בחשך איש בחדרי משכיתו כי אמרים אין יהוה
ראה אתנו עזב יהוה את הארץ : (יג) ויאמר אלי עוד תשוב

תראה

רש"י

להקנאות להקב"ה להרגיזו וכן ת"י צלם דקנאתא דמרגזון : (ה) שא נא עיניך דרך צפונה · לצד הבית מחוץ לעזרה שהרי בפתח שער הצפוני של עזרה מבחוץ היה עומד ודרך צפונה לשער חוץ לעזרה הוא : מצפון לשער המזבח · בצד הבית מצפון לאותו שער העזרה הצפוני ואומר אני שהיה אותו שער מכוון כנגד שער המזבח : בבאה · כשאדם בא ליכנס לעזרה מוצאו שם בביאה אלאנטרי"אה בלע"ז (א ל' אנטרע. A l'entree. בל"א ביים איינגאנג : (ו) לרחקה מעל מקדשי · כדי שאתרחק מעל מקדשי : (ז) אל פתח החצר · הקריבני עד פתח אותו שער עצמו : חור אחד בקיר · חומת העזרה : (ח) חתר נא בקיר · והרחב את החור : והנה פתח אחד · דרך החור ראיתי לשכה אחת : (י) שקץ עשויין לשקוץ ע"א : מחקה · חקוקים על הקיר : (יא) ויאזניהו בן שפן · חשוב היה ולמדין דורו הימנו לפיכך הקפיד עליו : ועתר ענן הקטורת : תמור קטור ענן הקטורת ולשון עתר מרבית וכן העתרתם עלי דבריכם (לקמן ל"ה) וכן ונעתרות נשיקות שונא (משלי כ"ז) וכן חברו מנחם במחלוקת אחת שלשתן ופירש ענין (מרובה) המה אך כל אחד לשון בני אדם : (יב) בחדרי משכיתו ·

משוכה

תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת אֲשֶׁר הֵמָּה עֹשִׂים׃ (יד) וַיָּבֵא אֹתִי
אֶל פֶּתַח שַׁעַר בֵּית יְהוָה אֲשֶׁר אֶל הַצָּפוֹנָה וְהִנֵּה־שָׁם הַנָּשִׁים יֹשְׁבוֹת
מְבַכּוֹת אֶת־הַתַּמּוּז׃ (טו) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן אָדָם עוֹד תָּשׁוּב
תִּרְאֶה תּוֹעֵבוֹת גְּדֹלוֹת מֵאֵלֶּה׃ (טז) וַיָּבֵא אֹתִי אֶל חֲצַר בֵּית יְהוָה
הַפְּנִימִית וְהִנֵּה פֶתַח הֵיכַל יְהוָה בֵּין הָאוּלָם וּבֵין הַמִּזְבֵּחַ כְּעֶשְׂרִים
וַחֲמִשָּׁה אִישׁ אֲחֹרֵיהֶם אֶל הֵיכַל יְהוָה וּפְנֵיהֶם קֵדְמָה וְהֵמָּה
מִשְׁתַּחֲוִיתֶם קֵדְמָה לַשָּׁמֶשׁ׃ (יז) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן־אָדָם
הֲנָקֵל לְבֵית יְהוּדָה מֵעֲשׂוֹת אֶת הַתּוֹעֵבוֹת אֲשֶׁר עָשׂוּ פֹה כִּי מָלְאוּ
אֶת־הָאָרֶץ חָמָס וַיָּשֻׁבוּ לְהַכְעִיסֵנִי וְהִנָּם שֹׁלְחִים אֶת הַזְּמוֹרָה אֶל־
אפם

ר ש " י

אשוכה ברצפת אבני שיש לשון ושכתי כפי (שמות ל"ג) : (יד) אל פתח שער בית ה'. תוך חלל העזרה אל פתח ההיכל אשר בצפון דאמר מר שני פשפשין היו בבית החליפות אחד בצפון ואחד בדרום : מבכות את התמוז. דמות אחד שמחממות אותו מבפנים והיו עיניו של עופרת והם נתוכין מחום ההיסק ונראה כאלו בוכה ואומרת תקרובת הוא שואל תמוז לשון היסק כמו עד די חזה למזייה (דניאל ג') ואתונא אזה יתירה (שם) מבכי' את התמוז פייש"נט פולרי"ר לאלקא"פין בלע"ז (ר"ל פייסנט פלער"ער ל' עשאפע Faisant pleurer l'echauffe. בל"א מאכטן ווייגן דען ערהיצטען) : (ויבא אותי אל חצר בית ה' הפנימית. היא העזרה כי הר הבית נקרא החצר החצונה ועד עכשיו בתוכה היה עומד אלא שהוא נכנס בשער הצפוני והראהו בבית החליפות את צלם התמוז וחזר והוליכו למזרח לפני ההיכל והמזבח : ופניהם קדמה וגו'. ממשמע שנאמר ופניהם קדמה יודע אני שאחוריהם אל ההיכל אלא מגיד שהיו אחוריהם מגולה שהיו פוערין עצמם ומתריזין כלפי מטה : משתחויתם בשתי תיבות הוא משמש לשון השחתה ולשון השתחויה כן הוא בירושלמי משחיתים ההיכל ומשתחוים לחמה וכן ת"י ואינון מתחבלין וסגדין ומנחם חברו לשון שחות כמו שחי ונעבורה (ישעי' נ"א) : (יז) הנקל לבית יהודה. המעט להם וקל בעיניהם אשר עבירות שבידם. מעשות את התועבות. אם היו חדילים מעשות את כל התועבות אשר עשו בביתו פה : כי מלאו את כל הארץ חמס ונקל בעיניהם אותו עון וישובו להכעיסני בתוך ביתי בתועבות האלה : והנם שולחים את הזמורה אל אפם. והנה שולחים אל חוטמם את ריח רע של זמורה זו שהם מזמרים ברות היוצא מפי טבעת כלומר בושתם זה אל פניהם (ישוב) ומנחם פירש והנם שולחים את הזמורה אל אפם ענין דופי וקלון הוא לפרושי הסו' ריח מקטרתם ובעם קרבנם וניתוחים למלאכת דופי נקבים ואחוריהם אל היכל ה' יורה על הענין :

(ח) קרנו

שפראך פֿערנער: דוא זאָללסט נאָך גרעסערע גריילע זעהען, דיא זיא טהון. [יד] זיא פֿיהרטע מיך נון צו דעם איינגאַנג דער מיטטערנעכטליכען פֿפֿאָרטע דעם טעמ־פעלס דעם עוויגען, וואָ וויבער זאָסען, דיא דען **תמוז** בעוויינטען. [טו] זיא שפראך צו מיר: האַסט דוא געזעהן, מענשענזאָהן? דאָך דוא זאָללסט נאָך גרעסרע גריילע זעהן, אַלס דיזע. [טז] זיא פֿיהרטע מיך הירויף צו דעם איננערוטען פֿאָר־האָף דעם טעמפעלס דעם עוויגען, דאַ וואַרען אַם איינגאַנגע צום **היכל** דעם עווי־גען, צווישען דער האַללע אונד דעם אַלטאַר, אונגעפֿעהר פֿינף אונד צוואַנציג מענ־נער מיט דעם ריקקען געגען דען **היכל**, מיט דעם אַנגעזיכטע געגען זאָננענאויפֿ־גאַנג געריכטעט, וועלכע אין דיזער שטעללונג דיא זאָננע אַנבעטעטען, [יז] זיא זאַגטע צו מיר: האַסט דוא געזעהען, מענשענזאָהן? איזט אַללעס אַנדערע דעם הויזע יהודה צו גערינג, דאַס זיא נאָך זאָלכע גריילע, וויא זיא היר טהון, אויזאי־בען, צו גערינג, דאַס זיא דאַז לאַנד מיט געוואַלטטהעטיגקייט אַנפֿיללטען, דאַס זיא נאָך צוריקקעהרטען, מיך אויך היר צו קרענקען? אַלליין זיא ציהען דיא רוטהע

זיך

באור

(יד) מבכות את התמוז, בענין זה יש דעות שונות. והחכם רמב"ם כתב כי במצא כתוב בספר מספרי העבודות הקדמונים כי הי' איש מנביאי ע"ז ושמו תמוז, וקרא למלך אחד וצוהו לעבוד שבעה כוכבי לכת וי"ב מזלות, והמיתו המלך ההוא מיתה משונה, ובליל מותו התקבצו כל הצלמים מקצות הארץ אל היכל בבל לצלם הזהב שהוא צלם השמש, והי' זה הצלם תלוי בין שמים וארץ ונפל לתוך ההיכל וכן הצלמים סביבו, והי' מספר להם מה שאירע לתמוז הנביא, והצלמים כלם בוכים וסופדים כל הלילה, ובבוקר עפפו כל הצלמים להיכליה' בקצות הארץ, והי' זה להם לחק עולם, בכל שנה באחד לחדש תמוז יספדו ויבכו על התמוז. ויש מפרשים שהביא רד"ק תמוז שם חיה שהיו עובדים לשם שלה. ולדעת מבארי העמים הוא הנקרא בספרי הקבלים של יונים ורומים אדאניס. לספורם הי' אדאניס בארץ אשור נער יפה מאד, וכאשר יצא פעם אחת לצוד ציד, נטרף מחזיר היער, והיתה יללה גדולה, ולכבודו עשו בארצו פסל ממנו, וישימו אותו בהיכליהם, ויהי להם לחוק, מימים ימימה הלכו הנשים לתנות ולבכות עליו, והעת הזאת היתה בחדש תמוז. (טז) משתחויתם, כמו משתחוים. ולדעת רז"ל המלה מורכבת מן משתחוים ומשחיתים. (יז) וישבו, אחרי שמלאו את ארצם חמס שבו אלי להכעסני. שלחים את הזמורה, המפרשים נדחקו מאוד בזה. ואין המקרא יוצא מפשוטו, וטעם זמורה כמשמעו זמורת גפן. והי' זה כנראה משל כנוע בימים ההם לאמור על העושה רעה לעצמו, שישלח זמורה אל אפו. והושאל ממעשה הדיינים שמאחיזים הדגה אשר ינודו ע"י זמורה התקועה באף כל אחד ואחד

ט (א) פקודות

מבלל יופי

בא לשון יחיד על רבים והוא דרך כלל. (כ) וצבי, ענינו החפץ והרצון. וי"א אותו לשון הדר ופאר. (ופירוש נוי עדיו הוא בית המקדש שהוא פאר וכבוד האל הנקדש בתוכו, שהיו מתיפים בו כעדי והקדוש הוא שמהו לגאון שהיו ישראל מתגאים ומתגדלי' בו על כל עם כי כבוד האל נראה בו בענן ובאש העליונה והם שמוהו לשקוץ כי עשו בו צלמי תועבותם על כן נתתיו להם לנדה שהם ירחיקו ממנו ויגלו מארצם). (כא) וחללוה, כתיב וחללוהו קרי הכתיב על השכינה והקרי על הבית. (כב) צפוני, פעול ופירושו הדבר הנסתר והמוצנע או יהי' שם והוא הדביר שהוא קדש הקדשים אשר שם הארון. וחללוה, לשון נקבה על שכינת הכבוד השוכנה על הארון או לומר וחללוה על העיר. (כג) הרתוק, נקוט פירושו שרשרות.

משפט

זיך זעלבזט דורך דיא נאזע; — [יח] דען איך וויל נון אויך מיט וואוטה פער־
פאהרען, ניכט שאנען, ניכט מיטלײדען פיהלען, זיא ווערדען זאראן מיט לויטער
שטיממע צו מיר רופען, אבער איך הערע זיא ניכט ·

ט [א] מיר וואורדע איינע שטארקע שטיממע הערבאר, וועלכע אויזריף:
הערבייא איהר אויפגעבאטענען ווידער דיזע שטאדט! איין יעדער האבע זיין
פערדערבונגסגעראטה אין דער האנד! [ב] עס ערשינען זעכס מעננער, דעם
וועגס פאן דער אבערן פפארטע, דיא נאך מיטטערנאכט צו ליגט, הערקאממענד,
יעדער מיט זיינער פערדערבליכען וואפפע אין דער האנד, איינער אונטער איהנען
אין ליינען געקליידעט, האטטע איין שרייבצייג אן זיינען לענדען הענגען · זיא קא־
מען אונד שטעללטען זיך נעבען דען עהרנען אלטאר היון · [ג] דא ערהאב זיך דיא
הערר־

ב א ו ר

ט (א) פקדות העיר, הפקידים אשר הפקדתי לשחת את העיר (רש"י) · (ב) ששה
אנשים, רבותינו פרשוה במסכת שבת, קצף, אף, חימה, משחית, משבר
ומכלה · וקראם אנשים על דרך ההגשמה (פערזאנאפיקאציאן) לעשות מן רוחות מופשטי'
גופים הנופלים תחת החושים · מפצו, לשון שבירה ורצון והוא כמו כלי משחית · קסת הסופר,
קסת

מכלל יופי

(משפט דמים, ת"י חייבי קטול כלומר כלם חייבי' משפט דמים לפי ששפכו דם נקי ועברו
עבירות שנתחייבו עליה' מיתה וכן משפט מות לאיש הזה כמו משפט דמים) · (כד) ונחלו,
ענין חלול ושרשו והוא תמורת הקדושה ובא מוקל כמו ונחלת בך [יחזקאל כ"ב] ומשפטו
ונאלו כדגש בשקל וכמסו ההרים [מיכה א'] · מקדשיהם, כמו מקדשיהם אלא שהוא משקל
אחר האחד ממנו מקדש בשקל למתעב גוי [ישעי' מ"ט] שהוא שם תאר והרבים מקדשים
מקדשיהם והוקל זה כמו שהוקלו רבים מהדגושי' · (כה) קפדה, שם וה"א נוספת לפי
שאמר בלשון זכר בא ולפיכך היא מלעיל והוא ענין כריתה כמו קפדתי כאורג חיי [ישעי' ל"ח] ·
(כו) הוה על הוה, בחלוף היו"ד בוו וענינו שבר על שבר וכן ת"י תבר על תבר · וכן במשקל
אחר יעז בהותו (תהלות כ"ב) והות רשעים יהדוף (משלי י') ענין רעה ושבר · אל שמועה,
כמו על שמועה והשמועות הם בוא האויב על הארץ · ובקשו חזון מנביא, ר"ל ואין · (כז)
תבהלנה, בפתח הה"א כאתנח · ובמשפטיהם, בני"ת ·

ח (א) יד י"י, רוח נבואה כשתבוא בחזקה נקראת יד ה' · (ב) זהר, ענין נגה ·
החשמלה, הה"א נוספת לפיכך המלה מלעיל כמו השער התחתונ' (יחזקאל מ')
כבוא המלך הקיצונה (מלכים ב' ט"ז) והוא מלאך ששמו כך וכענין גוין שלו ראה מתוך האש ·
(ג) בציצת, תלתלי השער הנתלים כמו ענף הבגד נקראו כן וכן ועשו להם ציצת (במדבר
ט"ו) שהוא כמו ענף כתלה בבגד · שער הפנימית, שער החצר הפנימית ושעניינו תבין
חסרונו והוא העזרה כמו שאמר במלכים ויבן את החצר הפנימית (מלכים ו') וקראת פנימית
שהיא פנימית להר הבית הקרואה חיצונה ונאמרו הפנימית חסר התאר בחסרון המתואר הנה
כמהו כעדר הקצובות (שיר ד') ומאכלו בריאה (חבקוק א') · ופירוש אל פתח סמוך לפתח ·
סמל, ענין הפסילי' והאלילים · ויתכן להיות עיקר המלה נוטה מן הצורות או כלל לכל
צורות אחר שאמר תמונת כל סמל (דברים ד') · המקנה, שרשו קנא ובא כדרך בעלי הה"א
ומשפטו מקניא נפלם משגיא לגוים (איוב לו) והוא יוצא לשלישי · (ה) בביאה, ר"ל
בכניסת השער מבחוץ כהר הבית · (ו) מהם, בא ה"א מה חסרה מהמכתב · ובפיר"ש
כן כתיב מלה חדא וקרי מה הם תרין מלין והוא אחד מן חמשה עשר מלין דכתיבין מלה חדא
וקריין תרין מלין · לרחקה, הפ"ת נקמץ חטף והכתוי להיותו על משקל לרחצה (שמות
ל"א)

אַפָּם׃ (יח) וְגַם אֲנִי אֶעֱשֶׂה בְחֵמָה לֹא תָחוֹס עֵינִי וְלֹא אֶחְמוֹל וְקָרְאוּ
בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל וְלֹא אֶשְׁמַע אוֹתָם׃

ט (א) וַיִּקְרָא בְאָזְנַי קוֹל גָּדוֹל לֵאמֹר קָרְבוּ פְּקֻדּוֹת הָעִיר וְאִישׁ
כְּלִי מַשְׁחֵתוֹ בְּיָדוֹ׃ (ב) וְהִנֵּה שִׁשָּׁה אֲנָשִׁים בָּאִים
מִדֶּרֶךְ שַׁעַר הָעֶלְיוֹן אֲשֶׁר מָפְנֶה צָפוֹנָה וְאִישׁ כְּלִי מַפָּצוֹ בְּיָדוֹ וְאִישׁ
אֶחָד בְּתוֹכָם לָבוּשׁ בַּדִּים וְקֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו וַיָּבֹאוּ וַיַּעַמְדוּ אֵצֶל
מִזְבַּח הַנְּחוֹשֶׁת׃ (ג) וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל נַעֲלָה מֵעַל הַכְּרוּב

אשר

רש"י

ט (א) קרבו פקדות העיר. הקריבו את הפקידים אשר הפקדתי לשחת את העיר: (ב) ששה אנשים. רבותינו פירשום במסכת שבת קצף אף וחימה משחית משבר מכלה: מפצו. שהוא משבר את הכל כמו ונפץ את עולליך (תלים קל"ז): וקסת הסופר. פנקס הם לוחות שמחופין בשעוה וחורתין בעט: אצל מזבח הנחשת. הוא מזבח האבנים שעשה שלמה תחת מזבח הנחושת שעשה משה במדבר: (ג) מעל הכרוב. שעל הכפורת שהשכינה היתה שורה שם.

מכ"ל יופי

לא) והוסב הקמץ חטף תחת החי"ת לתפארת הקריאה ופירושו כדי שארחק מעל מקדשיהם. (י) מחקה, כמו מחוקק כי חקק וחקה בענין אחד ואמר מחקה בלשון יחיד על הכלל. (יא) מקטרתו, המחתה נקראת מקטרת לפי שמקטרים בה. ועתר ענן הקטרת, פירש עוני ענן הקטרת כי מחתות רבות היו וענן העשן הי' עבה. מרבויים וכן והעתרתם עלי דבריכם (יחזקאל לה) עוני הדברים ורבויים. (יב) משכיתו, ענין ציור ועניינו מלשון הבטה כי הדבר המצוייר יביט בו האדם ותרגום מצפה (ראשית לא) סכותא. (יד) מבכות, מן הדגוש כמו רחל מבכה על בניה (ירמי' לא). התמוז, שם צלם או שם איש או שם חיה שהיו עובדים אותה ועיין בשרשו. (ובשרש תמוז מבכות את התמוז אומרים כי היו עושים צלם וממלאים עיניו עופרת והיו עושים אש מתחתיו והעופרת נמס ודומה שהוא בוכה ואומרות תקרובת הוא שואל. וכתב החכם הרב רבינו משה בר מיימון בספר מורה הנבוכים כי מצא כתוב בספר מספרי העבודות הקדמונים כי הי' איש נביאי ע"ז ושמו תמוז וקרא למלך אחד וצוהו לעבוד שבעה כוכבי לכת ושנים עשר מזלות והמיתהו המלך ההוא מיתה משונה ובליל מותו התקבצו כל הצלמי' מקצות הארץ אל היכל בבל לצלם הזהב שהוא צלם השמש והי' זה הצלם תלוי בין שמים וארץ ונפל בתוך ההיכל וכל הצלמים סביבו והי' מספר להם מה שאירע לתמוז והצלמים בוכים וסופדים כל הלילה וכאשר הי' בבקר עפפו כל הצלמים להיכליה' בקצות הארץ והי' זה להם לחק עולם בתחלת יום ראשון מחדש תמוז בכל שנה יספדו ויבכו על התמוז. וי"מ תמוז שם חיה שהיו עובדי' אותה ותרגום ופגשו ציים את איים ויערעון תמוזין בתמולין אבל ברוב הנוסחאות כתוב תמוון בשני ווין. וי"מ התמוז השרוף מן לשון לאתונא אתיכא ר"ל שהיו בוכות על אותו שהי' שרוף שהיו שורפים את בניהם ובנותיהם באש והנשים היו בוכות אותם). (טו) משתחויתם, הורכבה המלה ממשתחוים והשתחויתם, וטעם ההרכבה אמר הנביא כי מצא אותם האנשים משתחוים קדמה לשמש ואמרו לככבי' השתחויתם דרך שאלה והורכבה המלה

משתי

אֲשֶׁר הָיָה עָלָיו אֶל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיִּקְרָא אֶל הָאִישׁ הַלָּבֻשׁ הַבַּדִּים
אֲשֶׁר קֶסֶת הַסֹּפֵר בְּמָתְנָיו : (ד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֵלָו אליו קרי עֲבוֹר
בְּתוֹךְ הָעִיר בְּתוֹךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם וְהִתְוִיתָ תָּו עַל מִצְחוֹת הָאֲנָשִׁים
הַנֶּאֱנָחִים וְהַנֶּאֱנָקִים עַל כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הַנַּעֲשׂוֹת בְּתוֹכָהּ : (ה)
וּלְאֵלֶּה אָמַר בְּאָזְנַי עִבְרוּ בָעִיר אַחֲרָיו וְהַכּוּ עַל אלק׳ תָּחֹס עֵינְכֶם
עינכם קרי וְאַל תַּחְמֹלוּ : (ו) זָקֵן בָּחוּר וּבְתוּלָה וְטַף וְנָשִׁים תַּהַרְגוּ
לְמַשְׁחִית וְעַל כָּל אִישׁ אֲשֶׁר עָלָיו הַתָּו אַל־תִּגַּשׁוּ וּמִמִּקְדָּשִׁי תָּחֵלּוּ
וַיָּחֵלּוּ בָּאֲנָשִׁים הַזְּקֵנִים אֲשֶׁר לִפְנֵי הַבָּיִת : (ז) וַיֹּאמֶר אֲלֵיהֶם
טַמְּאוּ אֶת הַבַּיִת וּמַלְאוּ אֶת הַחֲצֵרוֹת חֲלָלִים צֵאוּ וְיָצְאוּ וְהִכּוּ בָעִיר :
(ח) וַיְהִי כְּהַכּוֹתָם וְנֵאשֲׁאַר כצ״ל אָנִי וָאֶפְּלָה עַל פָּנַי וָאֶזְעַק וָאֹמַר
אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הֲמַשְׁחִית אַתָּה אֵת כָּל שְׁאֵרִית יִשְׂרָאֵל בְּשָׁפְכְּךָ
את

רש״י

שם עד הנה והתחילה להסתלק וללכת לחוץ מעט מעט עשר מסעות וזה מסע
הראשון מן הכרוב למפתן בית קדשי הקדשים: (ד) והתוית תו · ורשמת
רושם : על מצחות האנשים ·׃ הצדיקים כדי להיות לאות שלא יפגעו בם
המשחיתים : (ה) ולאלה אמר באזני· לששת המחבלים (ו) וממקדשי
תחלו · מן העומדים לפני מקדשי ורבותינו אמרו אל תקרי ממקדשי אלא ממקודשי
מן המקודשים לי הם אותם הקוקי התיו שהתרה בהם מלהזיקם חזר וגזר להבלם
לפי שאמרה מדת הדין לפניו מה נשתנו אלו מאלו הרי לא מיחו בהם כדאיתא
במסכת שבת : (ח) ונשאר אני

מכלל יופי

משתי מלות אלה לקבר הענין · (יז) הנקל , בגרי כפעל עבר או תאר · הזמורה , פירוש
ריח רע והוא על דרך כנוי לקטרת שהיו מקטרי׳ והוא עטוש מלמטה לפיכך ת״י מייתן בהתא
לאפיהון ותרגום בשת (ירמי׳ ב) בהתתא והוא מקום הבשת · אפים , ר״ל אפי אלא שכנה
הכתוב והוא אחד משמנה עשר מלין שהם תיקון סופרים :

ט (א) פקדות , שם ענין זכירה והשגחה על הדבר · ויש לפרשו ענין מנוי ונזכרות
האנשים הפקודים על אנשי החיל וכן ויעש הכהן פקידות על בית ה׳ (מלכי׳ ב יא) ושמכם
אל העיר ואמר פקודות העיר שבאו אל העיר תחלה והחיל אחריהם · כלי משחתו , כלי
בחירק כי הוא יחיד וכן כלי מפצו · משחתו , בגרי והוא שם וכמהו שם אבל הוא בחירק
תהרגו למשחית , הרשי משחית (יחזקאל כא) · (ב) מפנה , פעול מהפעול בקמץ חטף בשקל
אשר אתה מראה בהר (שמות כה) · מפצו , בקמץ הפ״א והוא שם הכלי שמנפצים בו וכן מפץ
אתה לי (ירמי׳ נא) אלא שהוא בגרי · לבש בדים , לבוש בגדי פשתן · ובמכלל אינו סמוך
כאשר ידמה הענין אלא יחסר בי״ת השמוש ומשפטו לבוש בבגדי׳ וכן חגור כלי מלחמה (שופטים
יח) · וקסת הסופר , הוא כלי הדיו ובתרגום אמר ופנקס ספרא והוא מה שכותב עליו
הסופר

הערר'ליכקייט דעס גאָטטעס ישראל'ס פֿאָן אָבערהאַלב דעס כרוב'ס, וואָרויף זיא זיכטבאַר וואַר, נאַך דער שוועללע דעס טעמפּעלס, ריף יענעם מאַננע צו, דער אין ליינען געקליידעט וואַר, אונד דאַז שרייבצייג אַן זיינען לענדען האַטטע, [ד] אונד שפּראַך צו איהם: געהע דורך דיא שטאַדט ירושלים, אונד מאַכע יענען איינוואָהנערן איין צייכען אויף דיא שטירנע, וועלכע איבער דיא גריילע, דיא דאַרין בעגאַנגען ווערדען, זייפֿצען אונד קלאַגען. [ה] צו דען איבריגען אַבער שפּראַך ער, דאַס איך עס הערטע: געהט איהר הינטער איהם הער דורך דיא שטאַדט, אונד מאָרדעט אָהנע שאָנונג אונד אָהנע מיטליידען. [ו] ערשלאַגעט גרייזע, יינגלינגע, מעדכען, קינדער אונד וויבער, אונד ראָטטעט זיא אויז; נעהערט אייך אַבער קיינעם פֿאָן יענען, דיא דאַז צייכען האַבען, אונד פֿאַנגט היר בייא מיינעם הייליגטהומע אַן. זיא בעגאַננען אַלזאָ בייא דען אַלטען מעננערן, דיא פֿאָר דעם טעמפּעל שטאַנדען. [ז] ער שפּראַך פֿערנער צו איהנען, פֿעראונרייניגעט נור דען טעמפּעל, אונד פֿיללט דיא פֿאָרהעפֿע מיט לייכען — איצט געהט וויטער! זיא גינגען, אונד מאָרדעטען אין דער שטאַדט. [ח] אַלס זיא זאָ מאָרדעטען, אונד איך נור אַלליין דאַ געבליבען וואַר, פֿיל איך אויף מיין אַנגעזיכט, אונד שריא, אַך, הערר! עוויגער! וויללזט דוא דען גאַנצען איבעררעזט פֿאָן ישראל פֿערדערבען, דאַ

באור

קסת אין לו ריע בשאר ספרי הקדש, ועניינו לפי מקומו: כלי הכתיבה בכלל. (ד) תו, ציור ורושם. שרשו תוה, והתפעל ממנו ויתו על דלתות השער (שמואל א' כ"א י"ג). (ה) ואלה, לחמשה האנשים הנותרים. (ו) למשחית, שם, והוא כמו להשחתה, שהשחיתו הכל (רד"ק). הזקנים, שבעים איש מזקני ישראל האמרים בפרשה שלפני זאת. צאו, אמר שימלאו החצרות חללים, וכאשר נעשה זאת, צוה אותם. צאו עתה להכות בעיר, והם יצאו. (ח) ונאשאר אני

מכלל יופי

הסופר כייר או לוח ואעפ"כ ענין הפסוק הוא על צורך הדיו לא על הלוח שאמר והתוית תיו ואולי לפי שתלויין במתני הסופר הכייר והלוח עם כלי הדיו כלל הכל בפנקס. במתניו, פירוש שהי' תלוי באזור מתניו והם החללים מקום שחוגרים עליו. (ג) הלבש הבדים, אותו הנזכר שהי' לבוש בדים ובא בידיעת התאר והמתואר. (ד) ויאמר י"י אליו, כתוב בוו וקרי ביו"ד ובוו. והוא כמו עליו בשמים ירעם. (שמואל ב) והדומים לו. והתוית תו, ענין סי' וכתיבה. והנאנקים, ענין צעקה ונוחה כמו האנק דום (יחזקאל כד) ולרוב הפעולה שב הפועל כפעל וכן הנדברים נך (שם לב). (ה) על תחוס, כן כתיב וקרי אל. הכתוב ר"ל והכו על אשר תחוס עיניכם וכ"ש על האחרים. והקרי כמשמעו הזהירם שלא יחוסו על האדם ולא יחמולו. עיניכם, כתיב לשון רבים וקרי עיניכם לשון יחיד, כמו לא תחוס עינך (דברים ז) והיחיד הוא דרך כלל. (ו) למשחית, שם ר"ל להשחתה שתשחיתו הכל. (ז) ומלאו, צווי מהדגוש אע"פ שהלמד איננה דגושה ימלאו כמוהו קלים מבנין הדגוש כמו ונקשו ברקיבותיה (ירמי' ה). כי לא מלאו אחרי (במדבר ד) ויקנאו בו (בראשית לז) והדומים. להם (ח) כהכותם, בכף. ונאשאר, כמו ונשאר ופירושו ונשארתי אני ביניהם שלא הכוני. ומכללו כאשר אמרו שהוא מבנין נפעל והאלף נוסף ומשפטו ונשאר אני ופירושו ונשאר עמי יהכנן שיהי' מבנין הקל ויהי' מורכב בנון התפארת כגון נעשה אדם (בראשית א) ובאלף המדבר בעדו אף על פי שהאחד מספיק. ובפירוש אלה זו מורכבת מן ונשאר שהוא נפעל עבר ומן אשאר

תרגום אשכנזי

ראַ דוא דיינען גרים איבער ירושלים זאָ אויזשיטטעזט! [ט] ער ערווידערטע:
דיא מיזזעטהאַטען דעס הויזעס ישראל אונד יהודה זינד אונגעמיין גראָס, דאַז
לאַנד איזט פֿאָלל בלוטשולד, דיא הויפטשטאַדט פֿאָלל פֿאַרטהיילּיכֿקייט, זיא זאָ-
גען: דער עוויגע האַט דיא ערדע פֿערלאַזזען, ער זיהט עס ניכֿט· [י] זאָ ווילל
איך דען אויך ניכֿטס שאָנען, קיין מיטלייד האַבען, איהרען וואַנדעל ויא ביסען לאַז-
זען! [יא] אינדעם בראַכטע דער מאַן, אין ליינען געקליידעט, מיט דעם שרייב-
צייג אַן זיינען לענדען, דיא נאַכריכֿט צוריק: איך האַבע פֿאָללבראַכט, וואַז דוא
מיר אויפֿגעטראַגען האַזט·

י [א] איך בליקטע אויף, אונד זיה! אויף דער סאַפיר-עהנליכֿען דעקקע,
איבער דען קעפּפֿען דער **כרובים**, וואַר דיא געשטאַלט איינעס טהראָנעס
זיכֿטבאַר· [ב] עס שפראַך צו דעם אין ליינען געקליידעטען מאַננע: געה צווישען
דיא רעדער אונטער דען **כרובים**, פֿיללע דיינע האַנד מיט גליהענדען קאָהלען,
דיא זיך צווישען דען כרובים בעפֿינדען, אונד ווערפֿע זיא איבער דיא שטאַדט הין,
אונד ער גינג דאַהין פֿאָר מיינען אויגען· [ג] דיא כרובים שטאַנדען רעכֿטס אַם טעמ-
פעל, זאָ וויא דער מאַן העריין טראַט, אונד איינע וואָלקע פֿיללטע דען איננערזטען
פֿאָרהאָף· [ד] דיא הערליכֿקייט דעס עוויגען ערהאָב זיך פֿאָן דעם כרוב נאַך
דער שוועללע דעס טעמפעלס הין, דער טעמפעל וואַר פֿאָלל דעס וואָלקענס, אונד
דער פֿאָרהאָף פֿאָלל פֿאָן דעם גלאַנצע דער הערליכֿקייט דעס עוויגען· [ה] דאַז
גערייש פֿאָן דען פֿליגעלן דער **כרובים** ווארדע געהערט ביז אַן דען אייזערזטען
פֿאָרהאָף, זאָ וויא דיא שטיממע דעס אַללמעכֿטיגען גאָטטעס, ווען ער שפראַך·
[ו] זאָבאַלד דעם אין ליינען געקליידעטען מאַננע בעפֿאָהלען ווארדע: נים פֿייער
צווישען דען רעדערן, פֿאָן דעם וואַז צווישען דען כרובים איזט, גינג ער הין, אונד
שטעללט זיך נעבען דען **אופן**· [ז] איין כרוב צווישען דען כרובים לאַנגטע מיט
זיינער

באור

אני, וכשארתי אני· (ט) מטה, דין מוטה (רש"י ורד"ק) וכן ת"י ומטיות דין·
י (א) אל, כמו על· (ב) לגלגל, למ"ד לגלגל במקום ה"א הידיעה וכן לכרוב,
ומכיות לכרבים, וכמוהם אשר למלך נשען על ידו (מלכים ב' ז') עד לשמים הגיע
(דברי

מכלל יופי

אשאר שהוא איתן מן הקל וטעם ההרכבה אמר כשהיו מכים נתתי עיני מי נשאר בחברות שלא
הכו וראיתי כי לא נשאר אלא אני זהו ונשאר ואמר שני טעמים במלה אחת לקצר והוא על דרך
בקות כמו שפירשנו במלת משתחויתם ובא להודיע כי לא היה בחברות בית ה' מי שהיה עליו
התיו אלא הוא לבדו· (ט) ותמלא הארץ חמס, ובקבלת ספרים המדוייקים ותמלא הארץ
דמים פירוש שופכי דמים· מלאה מטה פי' דין מוטה· (יא) לבוש הבדים, בשוא כמשפט
הסמוכים· כאשר צויתני, כתיב וקרי ככל אשר צויתני כלומר שלא חסר דבר מכל
אשר צוהו
י (א) אל הרקיע, כמו על הרקיע וכן אל ההרים לא אכל (יחזקאל יו) והדומים להם
רבים· (ב) לבוש הבדים, גם זה בשוא כמשפט הסמוכים· אל בינות לגלגל, אל
תפת

את חמתך על ירושלם: (ט) ויאמר אלי עון בית ישראל ויהודה
גדול במאד מאד ותמלא הארץ דמים והעיר מלאה מטה כי אמרו
עזב יהוה את הארץ ואין יהוה ראה: (י) וגם אני לא תחוס עיני
ולא אחמל דרכם בראשם נתתי: (יא) והנה האיש לבוש הבדים
אשר הקסת במתניו משיב דבר לאמר עשיתי כאשר ככל אשר קרי
צויתני: י (א) ואראה והנה אל הרקיע
אשר על ראש הכרבים כאבן ספיר כמראה דמות כסא
נראה עליהם: (ב) ויאמר אל האיש | לבש הבדים ויאמר
בא אל בינות לגלגל אל תחת לכרוב ומלא חפניך גחלי אש
מבינות לכרבים וזרק על העיר ויבא לעיני: (ג) והכרבים
עמדים מימין לבית בבאו האיש והענן מלא את החצר הפנימית:
(ד) וירם כבוד יהוה מעל הכרוב על מפתן הבית וימלא הבית
את הענן והחצר מלאה את נגה כבוד יהוה: (ה) וקול כנפי
הכרובים נשמע עד החצר החיצנה כקול אל שדי בדברו: (ו)
ויהי בצותו את האיש לבש הבדים לאמר קח אש מבינות לגלגל
מבינות לכרובים ויבא ויעמד אצל האופן: (ז) וישלח הכרוב

את

רש"י

אני ונשארתי אני: (ט) מלאה מוטה. דין מעוקל:
י (א) על ראש הכרובים. על ראש ד' חיות המרכבה ובפרשה זו חזר לקרותם
כרובים לפי שנהפכו פני השור לפני כרוב כמה שכתוב בפרשה זו ואמרו רבותי'
יחזקאל בקש רחמים והפכו לכרוב אמר לפניו רבונו של עולם אין קטיגור נעשה
סניגור: (ב) בינות לגלגל. בין האופנים כל מקום שנאמר ויאמר ויאמר אינו
אלא לדרוש הקב"ה אמר לגבריאל והוא בקש מן הכרוב לתת לו כדי שיצטננו
הגחלים ותקל הגזירה וכן הוא מפורש בענין וישא ויתן אל חפני לבוש הבדים:
וזרוק על העיר. לא זרקם מיד ואף על פי שקבלם לבוש הבדים לא השליכם עד
לאחר שש שנים לקבלתו שנתעממו הגחלים בידו כל שש שנים ותדע שהרי נבואה
זו בשנה הששית נאמרת והעיר חרבה בשנת אחת עשרה: (ג) מימין לבית.
בדרום: החצר הפנימית: היא העזרה: (ד) על מפתן הבית. הוא הסילוק
עצמו האחור למעלה: (ה) עד חצר החיצונה. הר הבית יכול מפני שהקול

אֶת יָדוֹ מִבֵּינוֹת לַכְּרוּבִים אֶל־הָאֵשׁ אֲשֶׁר בֵּינוֹת הַכְּרֻבִים וַיִּשָּׂא וַיִּתֵּן
אֶל חָפְנֵי לְבֻשׁ הַבַּדִּים וַיִּקַּח וַיֵּצֵא׃ (ח) וַיֵּרָא לַכְּרֻבִים תַּבְנִית יַד
אָדָם תַּחַת כַּנְפֵיהֶם׃ (ט) וָאֶרְאֶה וְהִנֵּה אַרְבָּעָה אוֹפַנִּים אֵצֶל
הַכְּרוּבִים אוֹפַן אֶחָד אֵצֶל הַכְּרוּב אֶחָד וְאוֹפַן אֶחָד אֵצֶל הַכְּרוּב
אֶחָד וּמַרְאֵה הָאוֹפַנִּים כְּעֵין אֶבֶן תַּרְשִׁישׁ׃ (י) וּמַרְאֵיהֶם דְּמוּת
אֶחָד לְאַרְבַּעְתָּם כַּאֲשֶׁר יִהְיֶה הָאוֹפַן בְּתוֹךְ הָאוֹפָן׃ (יא)
בְּלֶכְתָּם אֶל אַרְבַּעַת רִבְעֵיהֶם יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם כִּי הַמָּקוֹם
אֲשֶׁר יִפְנֶה הָרֹאשׁ אַחֲרָיו יֵלֵכוּ לֹא יִסַּבּוּ בְּלֶכְתָּם׃ (יב) וְכָל
בְּשָׂרָם וְגַבֵּהֶם וִידֵיהֶם וְכַנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים מְלֵאִים עֵינַיִם סָבִיב
לְאַרְבַּעְתָּם אוֹפַנֵּיהֶם׃ (יג) לָאוֹפַנִּים ב׳ טעמים לָהֶם קוֹרָא הַגַּלְגַּל
בְּאָזְנָי׃ (יד) וְאַרְבָּעָה פָנִים לְאֶחָד פְּנֵי הָאֶחָד פְּנֵי הַכְּרוּב וּפְנֵי
הַשֵּׁנִי פְּנֵי אָדָם וְהַשְּׁלִישִׁי פְּנֵי אַרְיֵה וְהָרְבִיעִי פְּנֵי נָשֶׁר׃ (טו)
וַיֵּרֹמּוּ הַכְּרוּבִים הִיא הַחַיָּה אֲשֶׁר רָאִיתִי בִּנְהַר כְּבָר׃ (טז) וּבְלֶכֶת
הַכְּרוּבִים יֵלְכוּ הָאוֹפַנִּים אֶצְלָם וּבִשְׂאֵת הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְפֵיהֶם
לָרוּם מֵעַל הָאָרֶץ לֹא יִסַּבּוּ הָאוֹפַנִּים גַּם הֵם מֵאֶצְלָם׃ (יז) בְּעָמְדָם
יַעֲמֹדוּ וּבְרוֹמָם יֵרוֹמּוּ אוֹתָם כִּי רוּחַ הַחַיָּה בָּהֶם׃ (יח) וַיֵּצֵא
כְּבוֹד יְהוָה מֵעַל מִפְתַּן הַבָּיִת וַיַּעֲמֹד עַל הַכְּרוּבִים׃ (יט) וַיִּשְׂאוּ
הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְפֵיהֶם וַיֵּרוֹמּוּ מִן הָאָרֶץ לְעֵינַי בְּצֵאתָם וְהָאוֹפַנִּים
לְעֻמָּתָם וַיַּעֲמֹד פֶּתַח שַׁעַר בֵּית יְהוָה הַקַּדְמוֹנִי וּכְבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

עליהם

רש״י

בתוך תלמוד לומר כקול שדי בדברו אלא משהוא מגיע לחצר החיצונה הוא נפסק׃ (ט) והנה ארבעה אופנים. לפי שנשתנות אחת מן הפנים הוזקק לחזור ולשנות כאן כל מעשה החיות בראשונה שלא תאמר מרכבה אחרת היא׃ (יב) וידיהם של אופנים הם האור שהמרכבה מתגלגלת בתוכן שקורין בוי״ל בלע״ז (מבואר מלכים א׳ ז׳ ל״ג) ויונתן תרגם ולשדרהון ושפוכיהם׃ לארבעתם. אופניהם לארבעת אופני החיות׃ (יג) להם קורא הגלגל באזני. אני שמעתי שהמלאך היה קורא את האופן גלגל קורא הגלגל להם נקרא שם גלגל׃ (יד) פני האחד. פני הכרוב הם היו פני השור שנהפכו לכרוב׃ (יט) פתח שער

בית

זיינער האנד צו דעם פייער הין, דאז צווישען דען כרובים וואר, נאהם דאפאן,
אונד גאב עס דען אין ליינען געקליידעטען אין דיא האנד · דיזער נאהם עס, אונד
גינג הינויז · [ח] עס ערשין אן דען כרובים דיא פארם איינער מענשענהאנד אונ-
טער איהרען פליגעלן · [ט] איך זאה אויך פיער אופנים נעבען דען כרובים · איממער
איין אופן נעבען אייטען כרוב, דיא פארבע דער אופנים קאם מיט דער איינעס
תרשיש גלייך · [י] איהרע פארבע, זאוויא דיא פארם וואר בייא אללען פיערען
גלייך, עס שין אלס ווערע איין אופן אין דען אנדערן · [יא] וואללטען זיא געהען,
זא קאננטען זיא נאך אללען פיר זייטען הין געהן, אהנע ביים געהן זיך אומצווענדען ·
וואהין דער קאפף זיך וואנדטע, דאהין גינגען זיא, זיא מאכטען קיינע ווענדונג, ווען
זיא געהן וואללטען, [יב] ווערער מיט דעם לייבע, נאך מיט דעם ריקען, מיט
איהרען הענדען, אדער פליגעלן · דיא **אופנים** ווארען אום אונד אום פאלל אויגען ·
אללע פיערע האטטען זא איהרע אופנים · [יג] דיזע אופנים הערטע איך נעננען:
גלגל (דיא אומוועלצונג) · [יד] איין יעדעס האטטע פיער געזיכטער: דאז ער-
זטע וואר דאז אנגעזיכט איינעס כרוב'ס, דאז צווייטע דאז אנגעזיכט איינעס מענ-
שען, דאז דריטטע דאז אנגעזיכט איינעס לעווען, אונד דאז פירטע דאז אנגעזיכט
איינעס אדלערס · [טו] דיא כרובים ערהאבען זיך, אונד עס וואר עבען דיא חיה,
דיא איך אם פלוזע כבר זאה · [טז] בעוועגטען זיך דיא כרובים, זא בעוועגטען זיך
אויך דיא אופנים נעבען איהנען, ערהאבען דיא כרובים איהרע פליגעל, אום זיך פאן
דער ערדע אויפצושווינגען, זא וויכען דיא אופנים אויך ניכט פאן איהרער זייטע ·
[יז] ווען יענע שטילל שטאנדען · שטאנדען אויך דיזע שטילל, ערהאבען זיך יענע,
זא ערהאבען זיך דיזע מיט, דען דער טריב דער חיה ווירקטע נור אין איהנען · [יח]
דיא הערליכקייט דעס עוויגען בעגאב זיך וועג פאן דער שוועללע דעס טעמפעלס,
אונד נאהם פלאץ אויף דען כרובים · [יט] נון ערהאבען דיא כרובים איהרע פלי-
געל, אונד שוואנגען זיך פאר מיינען אויגען פאן דער ערדע אויף, אינדעם זיא זיך
וועג בעגאבען, אונד דיא אופנים מיט אין גלייכער ריכטונג: עס הילט אן דען איינ-
גאנג דער פאדערן פפארטע דעס טעמפעלס, איבער איהנען דיא הערליכקייט
דעם

באור

(דברי הימים ב' ל"ב) והלוחים (רד"ק) · (י) ומראיהם, אינו דבוק לגל אחריו אלא
לשלפניו, ופירושו כן הי' מראה כולם · או הוא מחובר אל אחד לארבעתם, ושיעור הכתוב:
ומראיהם אחד לארבעתם, וכן דמות אחד לארבעתם, וכדמתורגם · (יב) בשרם,
גופם · והפסוק הזה מחובר לשלמעלה, ופירוש לא יסבו, כלומר לא יפנו את עצמם בלכתם,
לא בבשרם, ולא בגביהם, בידיהם וכנפיהם, אלא אל המקום אשר יפנה הראש וגו',
מבלי שיצטרכו תחלה לנוע אחד מאיבריהם · לארבעתם, לארבעת החיות הי' אופניהם ·
והמראה הזאת בעצמה אשר ראה ברא שונה, אלא מה שכנה שם היה כנה כאן כרוב · (יד)
לאחד

מכלל יופי

תחת לכרוב, למד לגלגל במקו ה"א הידיעה וכן לכרוב (מלכים ב ז) כמו הכרובים וכן ומבינות
לכרובים (ד"ה ב לג) כמו הכרובים וכמוהם אשר למלך כשעצל ידו עד לשמים הגיע עיי'

 למעלות

דעס גאָטטעס ישראל׳ס · [כ] עס וואַר יענע חיה, וועלכע איך אונטער ישראל׳ס
גאָטט אַם פֿלוזע כבר זאַה, איצט בעמערקטע איך, דאַס עס כרובים וואַרען · [כא]
יעדער האַטטע פֿיער געזיכטער, יעדער פֿיער פֿליגעל, אונד אונטער דען פֿליגעלן
דיא פֿאָרם פֿאָן מענשעןהענדען ·· [כב] איהרע געזיכטסבילדונג וואַר דיא נעהמלי·
כע, דיא איך אָם פֿלוזע כבר זאַה, זאָ אויך איהרע פֿאַרבע אונד איהר וועזען,
אונד דאָס איין יעדער פֿאָר זיך הין גינג ·

יא [א] איין ווינד האָב מיך אַבערמאַלס עמפּאָר, אונד בראַכטע מיך נאַך דער
פֿאָרדערן טעמפעל· פּפֿאָרטע, דיא נאַך מאָרגען שויעט, אונד זיה! אַם
איינגאַנגע דער פּפֿאָרטע שטאַנדען פֿינף אונד צוואַנציג מעננער, אונטער איהנען
בעמערקטע איך יאזניה, זאָהן עזר׳ס, אונד פלטיה · זאָהן בניהו׳ס, צוויי
ערלע דעס פֿאָלקעס · [ב] עס שפּראַך צו מיר: מענשענזאָהן! דיס זינד דיא מענ·
נער, דיא זאָ איבעל געזיננעט זינד, דיא אין דער שטאַדט זאָ שלעכטען ראַטה ער·
טהיילען · [ג] ויא שפּראַכען: נאָך איזט׳ס זאָ נאַהע ניכט, — נור אימּמערהין
הייזער בויען! ויא (דיא שטאַדט) איזט דער טאָפּף, וויר זינד דאַז פֿלייש (איינע
פֿערגלייכונג; וויר קאָממען ניכט אויז דער שטאַדט ביז וויר שטערבען, זאָ וויא דאַז פֿלייש ניכט
אויז דעם טאָפּפע קאָמט, ביז עס גאַר איזט ·) [ד] ווייזזאַגע דאַהער ווידער זיא, וויינ·
זאַגע, מענשענזאָהן! [ה] איינע געטטליכע בעגייזטערונג איבערפֿיל מיך, מיר
וואורדע בעפֿאָהלען, שפּריך: זאָ זינד דעס עוויגען וואָרטע: וואַז איהר שפּרעכט
איזט פֿאַוזענד, אָ הויז ישראל! צוואַר וויז איך יעדען דער געדאַנקען, דיא אין איי·
רעם גייזטע אויפֿשטייגען; [ו] אַבער — איהר האַבט שאָן פֿילע לייכען אין דיזער
שטאַדט געמאַכט, האַבט איהרע גאַזזען מיט ערשלאַגענען אַנגעפֿיללט: [ז] דאַ·
הער, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, זינד דיא לייכען, דיא איהר דאַרין גע·
מאַכט האַבט, דאַז פֿלייש, וואָצו זיא דער טאָפּף איזט; דאָך וואַז איך בעטריפֿט,
אייך

ב א ו ר

לאחד, לכל אחד מהכרובים · (כב) מראיהם ואותם, פי׳ המראה והעצמות שלהם
היה אחד עם מה שראיתי ·

יא (ג) לא בקרוב וגו׳, תהיה הגזרה שמתנבא הנביא עלינו, לפיכך לא נחוש
לדבריו, ובנינה בתים, כי העיר ירושלים היא הסיר ואנחנו הבשר, כמו שהבשר
לא יוציאהו מתוך הקדרה עד שיתבשל, כן אנחנו לא נצא מירושלים, ולא נגלה ממנה עד
שיגיע זמנינו למות ונמות בה (רש״י ורד״ק) · ולדעת אחרים כונת המשל: כמו שהבשר
נשמר בתוך הסיר, כן אנחנו נשמרים בתוך העיר, כי היא עיר מבצר מאוד · בנות, מקוד ·
(ה) כן אמרתם, אמת אמרתם במשל הזה אבל לא כדבריכם על עצמיכם ולא כאשר חושבים
אתם, כי מחשבותיכם אני ידעתי · ידעתי שאתם חושבים במשל הזה, שלא תיגלו מתוך
ירושלים, אבל לא כן הוא, אבל פתרון המשל הוא בענין אחר, וכמו שמפורש בפסוקים
הבאים, כי חלליכם שהרביתם הם בשר, והעיר היא הסיר כי בתוכה שפכתם דם נקי
ושמתם חללים בתוכה כבשר בתוך קלחת (מדברי רד״ק בשנוי קצת) · ומעלות רוחכם וגו׳,
המחשבה העולה על רוחכם, ונקראת מעלה ולרבות מעלות, ופי׳ ידעתיה כל אחת ואחת
מהמעלות (הנ״ל) · (ז) חלליכם וגו׳, לדעת אחרים אשר כתבתי פסוק ג׳ יהי׳ שעור
הכתוב: רק חלליכם וגו׳ הם הבשר אשר נשאר בעיר ׃ אבל אתכם הוציא וגו׳ · הוציא
מקיר

עליהם מלמעלה : (כ) היא החיה אשר ראיתי תחת אלהי ישראל
בנהר כבר ואדע כי כרובים המה : (כא) ארבעה ארבעה פנים
לאחד וארבע כנפים לאחד ודמות ידי אדם תחת כנפיהם : (כב)
ודמות פניהם המה הפנים אשר ראיתי על נהר כבר מראיהם
ואותם איש אל עבר פניו ילכו :

יא (א) ותשא אתי רוח ותבא אתי אל שער בית יהוה הקדמוני
הפונה קדימה והנה בפתח השער עשרים וחמשה איש
ואראה בתוכם את יאזניה בן עזר ואת פלטיהו בן בניהו שרי העם :
(ב) ויאמר אלי בן אדם אלה האנשים החושבים און והיועצים
עצת רע בעיר הזאת : (ג) האמרים לא בקרוב בנות בתים
היא הסיר ואנחנו הבשר : (ד) לכן הנבא עליהם הנבא בן אדם :
(ה) ותפל עלי רוח יהוה ויאמר אלי אמר כה אמר יהוה כן אמרתם
בית ישראל ומעלות רוחכם אני ידעתיה : (ו) הרביתם חלליכם
בעיר הזאת ומלאתם יתיר י' חוצותיה חלל : (ז) לכן כה אמר
אדני יהוה חלליכם אשר שמתם בתוכה המה הבשר והיא הסיר

ואתכם

רש"י

בית ה' · פתח ההיכל : הקדמוני שבמזרח וזה היה מסע סילוק השני ממפתן בית
קדשי קדשים לעזרה : (כ) היא החיה · מתוך שראיתי במרכבה זו כל מעשה
המרכבה הראשונה אני אומר היא אשר ראיתי בנהר כבר : ואדע כי · נהפך פני
השור לפני כרוב והיו בה שני פני אדם פנים קטנים של ילד ופנים גדולים של אדם :
יא (א) והנה בפתח השער וגו' · הם הם שאמר למעלה אחוריהם אל
היכל ה' אלא שלא פירש שם מי היו וכאן פירש את שמות שנים מהם :
(ג) האומרים לא בקרוב · יבואו דברי הנביאים עלינו : בנות בתים אין לחוש
לגלות אלא בנות בתים ושבת בתוכם כי לא נגלה מן העיר הזאת עד מותינו : היא
הסיר ואנחנו הבשר · כשם שאין הבשר יוצא מן הסיר עד גמר בישולו כך לא
נצא ממנה עד שנמות : (ה) כן אמרתם · ידעתי כי זאת אמרתם שירושלים
הסיר ואתם הבשר ואני אומר לכם כי לחללים שנתתם בה היא לסיר שהם נגמרו
בה אבל לכם לא תהיה לסיר ללקוט אתכם עד יום מיתה כי אתכם אוציא מתוכה :
ומעלת רוחכם · העולה על דעתיכם בוטר"א טלנ"ט בלע"ז (וואטרע טאלענט
Votre talent. (ז) הוציא · כמו להוציא · ולשוא בניתם הבתים כי בגלות
תלכו

ואתכם הוציא מתוכה : (ח) חרב יראתם וחרב אביא עליכם
נאם אדני יהוה : (ט) והוצאתי אתכם מתוכה ונתתי אתכם ביד
זרים ועשיתי בכם שפטים : (י) בחרב תפלו על גבול ישראל
אשפוט אתכם וידעתם כי אני יהוה : (יא) היא לא תהיה לכם
לסיר ואתם תהיו בתוכה לבשר אל גבול ישראל אשפט אתכם :
(יב) וידעתם כי אני יהוה אשר בחקי לא הלכתם ומשפטי לא
עשיתם וכמשפטי הגוים אשר סביבותיכם עשיתם : (יג) ויהי
כהנבאי ופלטיהו בן בניה מת ואפול על פני ואזעק קול גדול ואמר
אהה אדני יהוה כלה אתה עשה את שארית ישראל : (יד) ויהי
דבר יהוה אלי לאמר : (טו) בן אדם אחיך אחיך אנשי גאלתך וכל
בית

רש"י

הלכו האבות והבנים ואין יורש את הבתים : (ח) חרב יראתם · כשפניתם לעזרה למלך מצרים כמו שנא' בצדקי' וימרד בו לשלוח מלאכיו למצרי' (לקמן י"ז): על גבול ישראל · בסוף הגבול והיא רבלת ארץ חמת היא אנטוכיא שם נשפט צדקיהו ביד נבוכד נצר כמו שנאמר (בספר מלכים ב' כ"ה) שם שחט את בניו שם נקר את עיניו והיא סוף הגבול שנאמר במרגלים ובכמה מקומות עד לבא חמת (מדבר י"ג) : (יא) לא תהיה לכם לסיר · המשמרת נתחים עד גמר בישולם : ואתם תהיו בתוכה לבשר · שתותכו בתוכה ותשברו בתוכה כבשר בסיר ובתוך קלחת : אל גבול ישראל אשפוט אתכם · ולא בתוכה כמותה : (טו) אחיך אחיך · גלות שומרון וגלות יכניה וכל בית ישראל שהלכו בגולה : אשר אמרו
להם

מכלל יופי

למעלות (תהלות קכא) · (ג) בבאו האיש , כמו ותראהו את הילד (שמות ב) · (ח) תבנית יד אדם , דמות יד אדם וצורתה · (י) יהיה האופן , קמץ ויש ספרים פתח · (יב) וגבהם , חטף יוד הרבים מהמכתב · לארבעתם אופניהם , זה תוספת ביאור כמו להם לבני ישראל (יהושע א) ועמהם הימן וידותון מצוצרות (ד"ה טז) והדומים להם ובקצתם הי' מספיק כאחד שהרי זכר הדבר בסמוך והי' מספיק אם הי' אומר לארבעתם לבד אלא שנהגו תוספות ביאור במקומות , וכנוי אופניהם על עצמם כמו שנהגו בכנוי המספר כמו צאו שלשתכם (במדבר יב) ויפלו שבעתם (שמואל ב כא) · (יג) קורא , מבנין פועל · הגלגל , שקראו השמים גלגלים בכפל הפא לפי שהם סובבים העולם תמיד · (יד) פני הכרוב , עיין בשרש כרב · (טו) וירמו , כתב רבי יונה כי שרשו רום מבנין התפעל ועקרו ויתרוממו והנכון בו היותו מפעלי הכפל או מבנין נפעל כי אין דרך האות המרובעת בבני העין להיותה כופלת אחר שהיא לתשלום עין הפועל הנכפלת · (טז) לרום , בשורק · (יז) וברוממ[illegible] , בחולם · (יח) ויעמד , על דרך הכלל על הכרובים כאלו אמר ויעמדו
אלא

אייך ווערפֿע איך אויז איהר הערויז· [ח] דען קריג, וואָפֿאָר אייך באַנגע וואַר,
דען וויל איך איבער אייך ברינגען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע· [ט] וויל
איך וּאָדאַן אויז איהר פֿערטרייבען, פֿרעמדען אייך אין דיא הענדע ליפֿערן, אונד
שטראַפֿגעריכטע אַן אייך אויזאיבען· [י] איהר זאָללט אים קריגע פֿאַללען, אַן
ישראל'ס גרענצע וויל איך אייך ריכטען, איהר זאָללט'ס פֿיהלען, דאַס איך דער
עוויגע בין· [יא] זיא זאָלל אייך דאַן ניכט מעהר דער טאָפף זיין, וואָרין איהר דאַז
פֿלייש זייד, וואַן איך אַן ישראל'ס גרענצע אייך ריכטע· איהר זאָללט עס פֿיהלען,
דאַס איך דער עוויגע בין, נאַך דעזען געזעצען איהר ניכט געוואַנדעלט, דעזען
רעכט איהר ניכט אויזגעאיבט, אונד ליבער נאַך דען רעכטען דער פֿעלקער אום
אייך הער געוואַנדעלט האַבט· [יג] אַלס איך זאָ ווייזזאַגטע, שטאַרב פלטיה,
זאָהן בניה'ס, איך פֿיל אויף מיין אַנגעזיכט, אונד ריף מיט לויטער שטיממע: אַך!
אָ, הערר! ווילֿלוט דוא מיט דעם איבערבלייבזעל ישראל'ס גאַנץ איין ענדע מאַ-
כען? [יד] נון וואַרד מיר דעם עוויגען וואָרט, וויא פֿאָלגט: [טו] מענשענזאָהן,
אין בעטרעף דיינער מיטברידער, דיא נעהמליך מיט דיר אין געפֿאַנגענשאַפֿט לע-
בען

באור

מקור במקום עתיד· (יא) ואתם וגו', שעורו: היא לא תהיה לכם לסיר, אשר אתם
תהי' בתוכה לבשר, אם אוציא אתכם מתוכם ואשפוט אתכם על גבול ישראל· (יג) כלה
אתה עושה, דרך שאלה, אף על פי שאין בו ה"א השאלה כמו אתה זה בני עשו (רד"ק)·
(טו) אחיך וגו', גלות שומרון וגלות יכניה וכל בית ישראל שהלכו בגולה (רש"י)· ודעת
רש"י א"כ כי גאלתך הוא כמו גולתך בחלוף וי"ו בא', וכמהו כמצא יותר במקרא, וכן הוא
בהעתקת היוני של שבעים הזקנים, וכן תרגמתי· אמנם יונתן תרגם אנש קריבך· אשר
אמרו להם, עליהם, יושבי ירושלים שלא גלו עם יכניה שהמליך עליהם מלך בכל את
צדקיהו, והיו מדלת עם הארץ שנאמר במלכים ב' כ"ד י"ד, שמחו על אחיהם שגלו, ואמרו
שמעתה הארץ נתנה להם לבדם למורשה· רחקו, לדעת המפרשים הוא צווי, ואנכי
תרגמתיו כעבר, כמו רקקו בקמץ הרי"ש, לפי שזה יותר נאות להמשך הלשון· מעל ה',
השיעור

מכלל יופי

אלא אמר דרך כלל כי כאחד עמדו· (כב) ואותם, ועצמם כמו ויראו שוטרי בני ישראל
אותם ברע (שמות ה) כלומר עצם הפנים ומראיהם היה כענין אשר ראיתי בנהר כבר·
יא (ג) בנות בתים, מקור כמו ביום עשות ה' אלהים (בראשית ב) (ופי' הפסוק
שהיו אומרים לא בקרוב תהי' הגזרה שמתנבא הנביא עלינו לפיכך לא נחוש לדבריו
ונבנה בתים כי ירושלים היא הסיר ואנחנו הבשר כמו שאין הבשר יוצאת מן הסיר עד גמר בשולו
ככה לא נצא מירושלים ולא נגלה ממנה עד שיגיע זמנינו למות ונמות בה)· (ה) ומעלות,
שם ופירושו המחשבות העולות על רוחם ופירוש ידעתיה על כל אחד מהמעלות· (ז) הוציא
מתוכה, בא המקור במקום עתיד כאלו אמר אוציא כלומר זה גזרתי להוציא אתכם מתוכה·
(ח) יראתם, בכרי מן ולא ירא אלהים (דברים כה)· (יג) כהנבאי, בכף בלה,
שם ענין כליון והשחתה והוא דרך שאלה ואע"פ שאין בו הא השאלה כמו ארדוף אחרי הגדוד
הזה (שמואל ל) אתה זה בני עשו (בראשית כז) והדומים להם· (טו) רחקו, צווי פתח
הפעל פתוחה כמו ושחטו הפסח (שמות יב) ואמר היא ואחר כך אמר הארץ הכנוי קודם
הידיעה כמו ותראהו את הילד (שם ב) והדומים לו· למורשה, שם ענין ירושה· (טז
מעט

גען, אונד דעם גאנצען הויזעס ישראל'ס, פֿאָן דענען דיא איינוואָהנער ירושלים'ס שפּראַכען: „זיא זינד ענטפֿערנט פֿאָם עווּיגען, נון איזט דאַז לאַנד אונז אַלליין צום בעזיצע איבערלאַזזען“, [טז] זאַגע דאַהער, זאָ זיגר דעם עוויגען וואָרטע, איך האַבע זיא צוואַר נאַך אַנדערן שטאַאַטען ענטפֿערנט, אין אַנדערע לענדער צערשטרייעט, אינדעזזען ווערדע איך איהנען אין דען לענדערן, וואָהין זיא פֿערזעצט זינד, דאַך באַלד ווידער צור פֿלוכט ווערדרן — [יז] יאַ, פֿערקינדע עס, זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עווּיגע: איך ווערדע איך אויז דען פֿעלקען ווידער זאַממעלן, אויז יענען לענדערן, וואָרין איהר צערשטרייעט זייד, ווירער צוזאַמ־מען ברינגען, אונד איך דאַז לאַנד ישראל ווידער איינגעבען. [יח] יאַ, זיא זאָללען ווידער היניין קאָממען, אונד אַללע שייזאַלע אונד גרייעל דאַרויז פֿערבאַנ־נען. [יט] איך געבע איהנען איינערלייא הערץ, לעגע גייען גייזט אין איהר אינ־נערעס, שאַפֿפֿ' וועג דאַז שטיינערן הערץ איהרער ברוזט, אונד געבע איהנען דאַ־פֿיר איין הערץ אויז פֿלייש. [כ] דאַמיט זיא נאַך מיינען געזעצען וואַנדעלן, מיי־נע רעכֿטע בעאָבאַכטען, אונד זיא אויזאיבען. זיא זאָללען דאַן מיין פֿאָלק, אונד איך וויל איהר גאָטט זיין. [כא] אַבער יענע, דערען הערץ אַן דען שייזאַלען אונד גריילען העננגט, היזען לעגע איך דיא לאַזט איהרעס וואַנדעלס אויף איהר הויפּט, שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע. [כב] דיא כרובים שוואַנגען הירויף איהרע פֿליגעל, דיא אופנים מיט איהנען, דיא הערליכֿקייט דעם גאָטטעס ישראל'ס וואַר אָבען איבער איהנען, [כג] אונד דיא הערליכֿקייט דעם עוויגען ערהאָב זיך אויז דער מיטטע דער שטאַדט, אונד ליס זיך אויף איינעם בערגע צור מאָרגענזייטע דער שטאַדט נידער. [כד] מיך אַבער טרוג איין ווינד דאַפֿאָן, אונד בראַכטע מיך אין דען נעמליכֿען שיין דורך דען געטטליכֿען גייזט צו דען געפֿאַנגענען נאַך כשדים. היר פֿערשוואַנד מיר דער שיין, דען איך געזעהען האַטטע, [כה] אונד איך אונ־טעררימטעטע דיא געפֿאַנגענען פֿאָן אַללען, וואַז מיר דער עוויגע געצייגט האַטטע.

יב [א] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, דוא וואָהנזט אונטער ווידערשפּענזטיגען, דיא אויגען האַבען צו זעהען, אונד דאָך ניכֿט זעהען, אָהרען צו הערען האַבען, אונד דאָך ניכֿט הערען; וויל זיא איין

ווידער

באור

הביעור מעל אדמת ה'. (טז) כי, כמו אף על פי. פתגיריו. למקדש מעט, המפרשים יבאו פה מדרך הפשט והלכו בעקבות הדרש. אמנם רד"ק כשרשים שרש קדם אמר שהוא על דרך מגדל עוז שם ה' (משלי י"ח י"ד) כלומר שהם כשנבים בו מעט בעודם בגלות. ואין רחוק לומר בטעם מקדש פה שנים על כד השאלה. ובלקחת השאלה הואת ממקדש בית אלהים שהי' מקום מכון למכה כפש בשגגה ולהחלום מלפני החוק ממנו, ומלת מעט היא תאר הזמן, וכן תרגמתי. (יט) לב בשר, לב רך וכוח ליכנע (רש"י). (כא) ואל לב וגו', ככה אדם כנגד לב, לפי שהוא עצמיות רצון אדם. והשעור: אותם שבירושלים אשר לבם הולך אחרי שקוציהם, על אלה נתתי דרכם בראשם.

יב (ג) כלי

(צו פלוכט ווערדן)

בֵּית יִשְׂרָאֵל כֻּלֹּה אֲשֶׁר אָמְרוּ לָהֶם יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלַ͏ִם רַחֲקוּ מֵעַל יְהֹוָה
לָנוּ הִיא נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה׃ (טו) לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה כִּי הִרְחַקְתִּים בַּגּוֹיִם וְכִי הֲפִיצוֹתִים בָּאֲרָצוֹת וָאֱהִי לָהֶם לְמִקְדָּשׁ
מְעַט בָּאֲרָצוֹת אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם׃ (יז) לָכֵן אֱמֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִן הָעַמִּים וְאָסַפְתִּי אֶתְכֶם מִן הָאֲרָצוֹת אֲשֶׁר נְפֹצוֹתֶם
בָּהֶם וְנָתַתִּי לָכֶם אֶת אַדְמַת יִשְׂרָאֵל׃ (יח) וּבָאוּ שָׁמָּה וְהֵסִירוּ אֶת
כָּל שִׁקּוּצֶיהָ וְאֶת כָּל תּוֹעֲבוֹתֶיהָ מִמֶּנָּה׃ (יט) וְנָתַתִּי לָהֶם לֵב אֶחָד
וְרוּחַ חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי לֵב הָאֶבֶן מִבְּשָׂרָם וְנָתַתִּי לָהֶם
לֵב בָּשָׂר׃ (כ) לְמַעַן בְּחֻקֹּתַי יֵלֵכוּ וְאֶת מִשְׁפָּטַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ
אֹתָם וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ (כא) וְאֶל לֵב
שִׁקּוּצֵיהֶם וְתוֹעֲבוֹתֵיהֶם לִבָּם הֹלֵךְ דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהֹוִה׃ (כב) וַיִּשְׂאוּ הַכְּרוּבִים אֶת כַּנְפֵיהֶם וְהָאוֹפַנִּים לְעֻמָּתָם וּכְבוֹד
אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל עֲלֵיהֶם מִלְמָעְלָה׃ (כג) וַיַּעַל כְּבוֹד יְהֹוָה מֵעַל תּוֹךְ
הָעִיר וַיַּעֲמֹד עַל הָהָר אֲשֶׁר מִקֶּדֶם לָעִיר׃ (כד) וְרוּחַ נְשָׂאַתְנִי
וַתְּבִיאֵנִי כַשְׂדִּימָה אֶל הַגּוֹלָה בַּמַּרְאֶה בְּרוּחַ אֱלֹהִים וַיַּעַל מֵעָלַי
הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי׃ (כה) וָאֲדַבֵּר אֶל הַגּוֹלָה אֵת כָּל דִּבְרֵי יְהֹוָה
אֲשֶׁר הֶרְאָנִי׃

יב (א) וַיְהִי דְבַר־יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם בְּתוֹךְ בֵּית־
הַמֶּרִי אַתָּה יֹשֵׁב אֲשֶׁר עֵינַיִם לָהֶם לִרְאוֹת וְלֹא רָאוּ אָזְנַיִם לָהֶם

לשמע

רש"י

להם. אשר אמרו עליהם יושבי ירושלים שלא גלו עם יכניה שהמליך עליהם נבוכד
נצר את צדקיהו ועתה הם משתקים על אחיך שגלו ואומרים עליהם רחקו מעל ה'.
(טז) למקדש מעט. לבתי כנשתא דאינון יתבין תניין לבי מקדשא: (יט) לב
בשר. לב רך ונוח ליכנע: (כא) ואל לב שקוציהם וגו'. ואותם אשר אל לב
שקוץ ותועבה לבם הולך שנשארו בירושלים שלא גלו וטועים בעובדי כוכבים
ושקוצים: (כא) דרכם בראשם נתתי. שאוציא עליהם חרב ושבי וילכו בגולה:
(כב) וישאו הכרובים. לאחר שגמר דבריו אלי נסתלק: (כג) אל ההר אשר
מקדם לעיר. הוא הר הזיתים שהוא במזרחו של העיר וזה מסע שלישית: (כד)
במראה ברוח אלהים. נדמה לי כאלו עכשיו הוא מחזירני מירושלים לבבל:

לִשְׁמֹעַ וְלֹא שָׁמֵעוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵם׃ (ג) וְאַתָּה בֶן־אָדָם עֲשֵׂה לְךָ
כְּלֵי גוֹלָה וּגְלֵה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְגָלִיתָ מִמְּקוֹמְךָ אֶל־מָקוֹם אַחֵר
לְעֵינֵיהֶם אוּלַי יִרְאוּ כִּי בֵּית מְרִי הֵמָּה׃ (ד) וְהוֹצֵאתָ כֵלֶיךָ כִּכְלֵי
גוֹלָה יוֹמָם לְעֵינֵיהֶם וְאַתָּה תֵּצֵא בָעֶרֶב לְעֵינֵיהֶם כְּמוֹצָאֵי גוֹלָה׃
(ה) לְעֵינֵיהֶם חֲתָר לְךָ בַקִּיר וְהוֹצֵאתָ בּוֹ׃ (ו) לְעֵינֵיהֶם עַל־כָּתֵף
תִּשָּׂא בָּעֲלָטָה תוֹצִיא פָּנֶיךָ תְכַסֶּה וְלֹא תִרְאֶה אֶת־הָאָרֶץ כִּי־מוֹפֵת
נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ז) וָאַעַשׂ כֵּן כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי כֵּלַי הוֹצֵאתִי

ככלי

רש"י

יב (ג) כלי גולה. כלי לשתות ומקודה קטנה ללוש בה תריה אות לבית ישראל שבירושלים שיעשו כן ולא יצטרכו ללוש בצק בגומא על גבי קרקע והחללים נכנסים בתוכו והם לא שמעו לו והוצרכו לכך והוא הכתוב בספר קינות ויגרס בחצץ שיני (איכה ג') במדרש קינות: וגלה יומם. מיום אל יום שנים שלשה ימים נהוג בעצמך כאדם המכין צידו לגלות שיראו בני הגולה וישאלו מה מעשיך ואתה תגיד להם שסימן הוא לצדקיהו ועמו וישלחו להם אלו את שלוחיהם ויודיעו לאחיהם וקרוביהם אשר שם ככל אשר ישמעו מפיך וכן כל יומם שבמקרא לשון יום יום הוא דבר הנוהג ימים רבים כך שמעתי משמו של רבי מנחם ואמת דבריו: אולי יראו. שמא יבינו אפרצבו"נט בלע"ז (יעדעם בלע"ז ווארט, דאז פאן היר אן אין דיזעם ספר נאך פארקאממען ווירד, איזט נאכצושלאגען אין דעם בעזאנדערם הירצו, בייא דיזעם ספר אנגעבראכטען פערצייכנעם.) כי בית מרי המה. לפיכך עדיין הוא שמא: (ד) כמוצאי. קומ"א אי"שואש בלע"ז: (ה) חתר לך בקיר. סימן לצדקיהו שילא דרך מחתרת מערה כי ירא לצאת בפרהסיא מפני הכשדים: (ו) בעלטה תוציא. כשתחשך תוציא את כליך: (ז) כלי הוצאתי ככלי גולה יומם. יום יום הייתי מראה להם שאני

מתקן

מכלל יופי

מעט, תאר כי למקדש קמץ ואיננו סמוך ומעט תאר לו ופירוש למקדש על דרך מגדל עוז שם ה' (משלי יח) כלומר שהם כשגבים כי מעט בשידם בגלות ועבינו ארמון. ובפירוש למקדש מעט פתח כי הוא סמוך למלת מעט כי מעט איננו תאר אלא שם כן מצאתיהו בקצת ספרים מדוייקים ובקצתם מצאתיו קמץ אם כן מעט יהי' תאר. (יח) ובאו שמה, נחלקה המלה בטרחא וכן ויבא נח (בראשית ח) ואינן עברה בטעמא. (כא) ואל לב שקוציהם, לפי שהלב מיבוע גוף האדם ועצמו כאמר גם כן למיבוע כל ניף ועונם אלו לב. (כח) אשר הראני, המסרת עליו לית סגול וקמץ:

יב (ג) עשה לך, תקן לך כלי גולה והם מקל ותרמיל וכוס ופך וקערה. וגלה יומם, זמן היות השמש על הארץ יקרא יומם אבל יום כולל פעמי' היום והלילה. (ד) כמוצאי גם כמו מוצאי בוקר (תהלות סה) והאחד וכמוצא מים (ישעי' נח). (ה) לעיניהם

חתר

וידערשפענזטיגעם הויז זינר · [ג] שאפפע דיר אלזא, דוא מענשענזאהן, וואנ־
דערגערעטה אן, וואנדרע טעגליך אין פאר איהרען אויגען, וואנדרע פאן דיינעם אר־
טע נאך איינעם אנדערן, דאס זיא עס זעהען, פיללייכט געבען זיא אכט דארויף; (דען
זיא זינד איין ווידערשפענזטיגעס הויז·) [ד] טראגע נעמליך ביא טאג פאר איה־
רען אויגען דיין גערעטה, אלס וואנדערגערעטה הינויז, אונד געהע אבענדס זעלבזט
פארט פאר איהרען אויגען, זויא אין דיא געפאנגענשאפט וואנדערנדע · [ה] דא־
צו מאכזט דוא דיר פאר איהרען אויגען איינע עפנונג אין דער מויער, אונד בעגיבזט
דיך דאדורך הינויז · [ו] דיא שולטער בעלאדען שלייכזט דוא אים דונקעל, דאך
דאס זיא עס זעהען, פארט, פערהיללעזט דיין אנגעזיכט, דאס דוא דען באדען
ניכט זיהעזט; דען איך לאזע דיך דעם הויזע ישראל איינע פארבעדייטונג פאר־
שטעללען · [ז] איך טהאט זא וויא מיר בעפאהלען וואורדע, טרוג ביא טאגע מיין
גערעטה, אלס וואנדערגערעטה הינויז, מאכטע מיר אבענדס מיט דער בלאזען
האנדאיינע עפפנונג אין
דיא

באור

יב (ג) כלי גולה, מקל, תרמל, כוס וכד וקערה (רד"ק) · וגלה, על פי הרות
הורלתו טלטול השני, ויש בו טלטול המנע לבד שאין בו שני (רד"ק בשרשים) ·
יומם, מיום אל יום, שהם או שלשה ימים (רש"י) ופסוק זה אומר בכלל שיצא בגולה,
ובפסוק הבא מפרש הבריו האיך יהי' ואומר שכלי הגולה יוציא ביום, והוא יצא בערב ·
ורד"ק מפרש שהוא שני דברים: האחד לגלות ממקום למקום, באותה העיר שישב בה עם בני
הגולה, יגלה מביתו לבית רחוק ביום לעיניהם, לסימן ליושבי ירושלים שיגלו ממנה בעת היום,
והשני לגלות ג"כ בלילה שיחתר בקיר כאדם היוצא בגנבה, וישא כלי גולה על כתפיו, ויכסה
פניו בצאתו שלא יראנו אדם, לסימן ולאות לצדקיהו שיצא מירושלים לילה · אולי יראו, שמא
ידיבו לפרגבדו"כה בלע"ז (רש"י) · נ"ל לפערכוואכט, בלשו אשכנז (דאמיט זיא בעמערקען,
ואהרנעהמען) · כי בית מרי המה, לפיכך עדיין הוא שמא (הכ"ל) · (ד) במוצאי
גולה, כמו שיצא אדם בגולה כר ועף · מוצאי, שם כמו מוצאי בוקר וערב (תהלים ס"ה
ט') והאחד כמוצא מים (ישעיה כ"ח י"א) (רד"ק) · (ה) והוצאת, את עצמך במחרת ·
(ו) בעלטה, נחשך · (ז) ביד, לסימן החפזון כאדם היוצא פתאום ואין לו עת לקחת
עמו

מכלל יופי

חתר בקיר, צוה ה' לנביא שלא יצא מביתו בפתח הבית אבל יחתור בקיר ביתו קור ויצא בו
לעיני כל אדם ויוליך על כתפו את כליו ויעשה זה כאלו הוא נסתר בעלטה ופניו מכוסים כאיש
בוש וככלם מיציאתו והיה זה רמז ומשל לצדקיהו מלך יהודה שיצא לילה מירושלי' בורח מהכשדים
כמו שכתוב ויברחו ויצאו לילה מן העיר וכן אמר הנשיא המשא הזה בירושלים כלומר על הנשיא
אשר בירושלים המשא הזה והוא המלך צדקיהו וכאשר עשיתי כן יעשה להם בעל כרחם כי בגולה
בשבי ילכו והנשיא אשר בתוכם אל כתף ישא בעלטה וגו' והוא יצא דרך חתירה בקיר הגן
ואמרו רבותינו ז"ל מערה היתה לצדקיהו מביתו ערבות יריחו ויצא דרך המערה מה עשה
הקב"ה הביא צבי אחד לפני חיל כשדים והלך לפניהם על גג המערה והם רודפי' אותו ומשהגיע
על פתח המערה הי' צדקיהו יוצא ולכדוהו וזהו שאמר ופרשתי את רשתי עליו ונתפש במצודתי
והבאתי אותו בבלה ארץ כשדים ואותה לא יראה ושם ימות כי ברבלה בארץ חמת דבר אתו מלך
בבל משפטים ועור את עיניו ואח"כ הביאו לבבל ושם מת) · (ו) בעלטה, הוא חשך
אפלה · (יא) בגולה בשבי, כי יש גולה שאינה שבי כמו וגם גולה אתה למקומך (שמואל ב
טו) ויגלם אל מנחת (ד"ה ח) · (יב) והנשיא אשר בתוכם אל כתף ישא, בגדיו ישא
המלך

תרגום אשכנזי

דיא מויער, אונד שליך מיך אים דונקעלן, דאך עפּפּענטליך, מיט בעלאַדענער שול·
טער דאַפאָן · [ח] דעם מאָרגענס וואַרד מיר ווידער דאַז וואָרט דעס עוויגען,
וויא פאָלגט: [ט] מענשענזאָהן, האַט ניכט דאַז אונגעהאָרזאַמע הויז ישראל
דיך געפראַגט: „וואַז מאַכסט דוא דאַ?“ [י] זאַגע איהנען, זאָ שפּריכט דער
הערר, דער עוויגע: דיזע בירדע שטעללט דען פירזטען אין ירושלים אונד דאַז הויז
ישראל דאַרין פאָר · [יא] זאַגע פערנער: איך בין אייך פאָרבעדייטונג, זאָ וויא
איך געטהאַן, עבען זאָ ווירד איהנען געשעהען, זיא מיזזען אויזוואַנדערן, אין דיא
געפאַנגענשאַפט געהן · [יב] דען פירזטען, דער אין איהר רעזידירט, ווירד מאַן
אים דונקעלן אויף דיא שולדער אויפלאַדען, אונד הינויזטראַגען, מאַן ווירד דיא
מויער דורכברעכען, אום איהן דאַדורך פאָרט צו שאַפּפען, ער ווירד זיין געזיכט
פערהיללען, דאַמיט ער מיט קיינעם בליקקע דען באָדען זעהע · [יג] אַלליין איך
שפּאַננע מיין נעץ אום איהן אויז, דאַס ער אין מיינער שלינגע געפאַנגען ווערדע,
דאַן פיהר' איך איהן נאַך בבל, אין דאַז לאַנד דער כשדים, דאַז ער אַבער ניכט זע·
הען ווירד, אונד דאָרט זאָלל ער שטערבען · [יד] אַללע דיא איהן צור בעדעק·
קונג אומגעבען, זיין זעממטליך העער צערשטרייע איך נאַך אַללען זייטען, אונד
לאַז' דאַז שווערד זיא פערפאָלגען · [טו] זיא זאָללען עס פיהלען, דאַס איך דער
עוויגע עס בין, דער איך זיא אין פרעמדע שטאַאַטען צערשטרייע אין אַנדרע לענ·
דער אומהער ווערפע · [טז] איינע קליינע אַנצאַהל ווערדע איך פאָם קריגע, פאָן
דעם הונגער אונד דער זייכע איבריג לאַזזען, דאַמיט זיא דען פעלקערן, אונטער
וועלכע זיא קאָממען, אַללע איהרע גריילע ערצעהלען קעננען, אונד יענע ערקענ·
נען, דאַס איך דער עוויגע בין · [יז] מיר וואַרד ווידער דאַז וואָרט דעס עוויגען
פאָלגענדער געשטאַלט: [יח] מענשענזאָהן, איס אין ציטטערן דיינע שפּייזע,
אונד טרינק דיינע געטרענקע אין אונרוהע אונד זאָרגען · [יט] אונד זאַגע דעם

פאָלקע

באור

(י) עמו כלי לחתור בו, ולסימן הפחד, שירא שישמע קולו אם חותר בכלי (מהר"ק) · (י)
הנשא המשא וגו', פירוש הנשיא הוא המשא, כלומר המשא אשר אני נושא על כתפי הוא
הנשיא שבירושלים וכל בית ישראל שבתוכה, למופת מה שיעשה להם · וכמאמר בפס' י"ב:
והנשיא על כתף ישא וגו' · והנשיא הוא המלך צדקיהו כנודע · בתוכם, הראוי בתוכה,
בתוך ירושלים שזכר, וכמהו יש הרבה חלופים בספר הזה · (יב) ישא, הנושא · (יג)
ואותה לא יראה, כי ברבלה נארץ חמת דבר המלך בבל אתו משפטים, ועור את עיניו,
ואחר כך הביאו לבבל כמסופר בספר מלכים ב' ובירמיה · (יד) וכל אגפיו, בכי חילו,
וכן תרגם יונתן משיריתיה · (יח) ברעש, ברעד, הניף, וברתת' וכן ברגז' תנועת
הרתת כמו וירגז המלך (שמואל ב' י"ט ל"ג) · (רד"ק) · (יט) מחמס, מ"ס הסבה ·

(כב) יארכו

מכלל יופי

המלך על כתפו כאדם בורח שמרים בגדיו על כתפו ללכת קל מהרה · יען אשר לא יראה לעין
הוא את הארץ, בעבור שלא יראה הארץ בבואתו כי בשת הוא לו שיברח מן העיר שהיה מולך
עליה · עורה, הה"א מקום וו הכנוי כמו אהלה · (יד) אגפיו, חיילותיו שהם דומים

לכנפים

כְּלֵי גוֹלָה יוֹמָם וּבָעֶרֶב חָתַרְתִּי־לִי בַקִּיר בְּיָד בָּעֲלָטָה הוֹצֵאתִי עַל־
כָּתֵף נָשָׂאתִי לְעֵינֵיהֶם׃ (ח) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי בַּבֹּקֶר לֵאמֹר׃
(ט) בֶּן־אָדָם הֲלֹא אָמְרוּ אֵלֶיךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל בֵּית הַמֶּרִי מָה אַתָּה
עֹשֶׂה׃ (י) אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַנָּשִׂיא הַמַּשָּׂא הַזֶּה
בִּירוּשָׁלַםִ וְכָל־בֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֵמָּה בְתוֹכָם׃ (יא) אֱמֹר אֲנִי
מוֹפֶתְכֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי כֵּן יֵעָשֶׂה לָהֶם בַּגּוֹלָה בַשְּׁבִי יֵלֵכוּ׃ (יב)
וְהַנָּשִׂיא אֲשֶׁר בְּתוֹכָם אֶל כָּתֵף יִשָּׂא בָּעֲלָטָה וְיֵצֵא בַּקִּיר יַחְתְּרוּ
לְהוֹצִיא בוֹ פָּנָיו יְכַסֶּה יַעַן אֲשֶׁר לֹא יִרְאֶה לַעַיִן הל׳ פתוחה הוּא אֶת־
הָאָרֶץ׃ (יג) וּפָרַשְׂתִּי אֶת־רִשְׁתִּי עָלָיו וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי וְהֵבֵאתִי
אֹתוֹ בָבֶלָה אֶרֶץ כַּשְׂדִּים וְאוֹתָהּ לֹא־יִרְאֶה וְשָׁם יָמוּת׃ (יד) וְכֹל
אֲשֶׁר סְבִיבֹתָיו עֶזְרֹה עזרו ק׳ וְכָל־אֲגַפָּיו אֱזָרֶה לְכָל־רוּחַ וְחֶרֶב
אָרִיק אַחֲרֵיהֶם׃ (טו) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה בַּהֲפִיצִי אוֹתָם בַּגּוֹיִם
וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת׃ (טז) וְהוֹתַרְתִּי מֵהֶם אַנְשֵׁי מִסְפָּר מֵחֶרֶב
מֵרָעָב וּמִדָּבֶר לְמַעַן יְסַפְּרוּ אֶת־כָּל־תּוֹעֲבוֹתֵיהֶם בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ
שָׁם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (יז) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן
אָדָם לַחְמְךָ בְּרַעַשׁ תֹּאכֵל וּמֵימֶיךָ בְּרָגְזָה וּבִדְאָגָה תִּשְׁתֶּה׃ (יט)

ואמרת

רש״י

ותקן לעצמו כלי גולה: (י) הנשיא המשא הזה. על המלך צדקיהו אני מראה המשא הזה לשון נבואה: (יב) פניו יכסה. מחמת כלימה שהוא בורח מן העיר לילה: (יג) ופרשתי את רשתי עליו. מערה היתה לו מביתו עד ערבות יריחו ויצא דרך המערה מה עשה הקב״ה הביא צבי אחד לפני חיל כשדים והולך לפניהם על גג המערה והם רודפים אותו והשיגו לצדקיהו מן המערה בערבות יריחו ראוהו יוצא ותפשוהו: ואותה לא יראה. כי ברבלה בארץ חמת דבר אתו משפטים ועור את עיניו ואחר כך הביאו לבבל כמה שנאמר בספר מלכים ובירמיה: (יד) וכל אגפיו. שריו ומנחם פתר בו לשון כנפים: אזרה לכל רוח. אפנדר״י בלע״ז הם יוחנן בן קרח ושרי החיילים שגלו למצרים ושם השיגתם חרבו של נבוכד נצר כשהחריב את מצרים: (טז) למען יספרו את כל תועבותיהם: ויאמרו בעונינו לקינו כי כזאת וכזאת עשינו ואודיע כי לא על חנם גליתם: (יט) ממלואה. מעושרה: מחמס כל היושבים בה. בעון חמס יושביה: (כ)

קנוסנת

ואמרת אל עם הארץ כה אמר אדני יהוה ליושבי ירושלים אל-
אדמת ישראל לחמם בדאגה יאכלו ומימיהם בשממון ישתו למען
תשם ארצה ממלאה מחמס כל היושבים בה׃ (כ) והערים
הנושבות תחרבנה והארץ שממה תהיה וידעתם כי אני יהוה׃
(כא) ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ (כב) בן אדם מה־המשל הזה
לכם על אדמת ישראל לאמר יארכו הימים ואבד כל חזון׃ (כג)
לכן אמר אליהם כה אמר אדני יהוה השבתי את המשל הזה ולא
ימשלו אתו עוד בישראל כי אם־דבר אליהם קרבו הימים ודבר
כל חזון׃ (כד) כי לא יהיה עוד כל חזון שוא ומקסם חלק בתוך
בית ישראל׃ (כה) כי אני יהוה אדבר את אשר אדבר דבר
ויעשה לא תמשך עוד כי בימיכם בית המרי אדבר דבר ועשיתיו
נאם אדני יהוה׃ (כו) ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ (כז) בן אדם
הנה בית ישראל אמרים החזון אשר הוא חזה לימים רבים ולעתים
רחוקות הוא נבא׃ (כח) לכן אמר אליהם כה אמר אדני יהוה
לא תמשך עוד כל דברי אשר אדבר דבר ויעשה נאם אדני יהוה׃

יג (א) ויהי

רש"י

בנושבת. לי"ש אבי"טא בלע"ז: (כב) מה המשל הזה. למה אתם מושלים כן תמיד בפיכם למשול דבר זה: יארכו הימים. ולא תבא הפורענות ובתוך כך יאבד החזון הרע שהנביאים נבאים לנו וישתכח וישתקע: (כג) ימשלו. לשון משל: (כד) לא יהיה עוד כל חזון שוא. לא יוכלו עוד נביאי השקר להבטיח אתכם שלום על שקר כי מהרה אקריב את דברי נביאי האמת לבוא: ומקסם חלק דבני"לא בלע"ז קסם של חלקלקות: (כה) תמשך. שר"א אלונג"יאה בלע"ז: (כז) לימים רבים. הנבואה לא תתקיים הלא לזמן מרובה:

יג (ג) הנגלים

מכלל יופי

לכנפים וכן אתה וכל אגפיך (יחזקאל לח) מלשון רז"ל פרק גדפא (ויקרא יא) והאלף נוספת והוא מתרגום כנפים גפין והדגש לחסרון דלית להרי"קם והאיילות יקרא וכנפים כמו שכתוב והי' מטות כנפיו (ישעי' ח). אזרה, בא האלף בשוא וסגול והראוי בשוא ופתח כמו אגלה (הושע ב). (טו) וזריתי, מלרע. (יח) ברעש, ענינו התנודה והרעדה טרמול"ו בלע"ז. וכן ברגזה תנועת ברכת פתן וירגז המלך (שמואל ב יח). (יט) אל אדמת ישראל,

כען

פֿאָלקע דעס לאַנדעס, זאָ שפראַך דער הערר, דער עוויגע, פֿאָן ירושלים'ס איינ־
וואָהנערן, אונד פֿאָם לאַנדע ישראל: אין זאָרגען ווערדען זיא איהרע שפייזע גע־
ניסען, אין בעשטירצונג איהרע געטרענקע טרינקען; הען דאַז לאַנד ווירד לעער
ווערדען טראָץ זיינער פֿיללע, וועגען דעם פֿרעפֿעלס זיינר בעוואָהנער. [כ] דיא פֿאָלק־
רייכען שטערטע ווערדען וויזטע, דאַז גאַנצע לאַנד ערע ווערדען, אונד איהר זאָללט
ערפֿאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין. [כא] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר זאָ־
פֿאָרט וויא פֿאָלגט: [כב] מענשענזאָהן, וואַז האַבט איהר פֿיר איין שפריכוואָרט
אים לאַנדע ישרא'ס, דאַ מאַן זאַגט: דיא צייט פֿערציהעט זיך, דיא וויזזאַגונג פֿער־
לירט זיך? [כג] זאַגע איהנען דאַהער, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע:
איך פֿערניכטע דיזעס שפריכטוואָרט, מאַן זאָלל זיך זיינער ניכט מעהר בעדינען אין
ישראל; פֿילמעהר, ועצע הינצו, נעהערט זיך דיא צייט, מיט איהר אַללע פראָפֿעציהונג.
[כד] דאַן ווירד'ס קיינע פֿאַלשע וויזזאַגונג, קיין הייכלערישעס אָראַקעל מעהר
געבען אים געביטע דעם הויזעס ישראל. [כה] איך, דער עוויגע, שפרעכע עס,
וואַז איך פֿעראָרדנע, דאַז געשיהעט, עס זאָלל ניכט מעהר פֿערצעגערט ווערדען;
בייא אייערן לעבעצייטען, אָ אונגעהאָרזאַמעס הויז! פֿאָללציהע איך, וואַז איך
פֿערהענגע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [כו] פֿערנער וואַרד דאַז וואָרט
דעס עוויגען מיר, וויא פֿאָלגט: [כז] מענשענזאָהן, זיהע, דיא פֿאָם הויזע
ישראל זאַגען: דיא געזיכטע, דיא ער (דער פראָפֿעט) זיהט, זינד פֿיר דיא וויטע
צוקונפֿט, ער פראָפֿעצייהעט אויף ענטפֿערנטע צייטען. [כח] זאַגע איהנען דאַ־
הער, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: קיינער מיינער אויזשפריכע זאָלל זיך
אין דיא לענגע ציהען, וואַס איך אויזשפרעכע, ווירד באַלד פֿאָללצאָגען, שפריכט
דער עוויגע.

יג [א] דאַז

באור

(כב) יארכו הימים, אשר הנביאים נבאו עליהם · ואבד כל חזון, מה שחזו מהרעה שתקרנה · (כד) חלק, חליקות לשון ·

יג (ג) הנבלים

מכלל יופי

כמו על כלומר ליושבי ירושלים וליושבים על אדמת ישראל · תשם, שרשו שמם וכן והבמות תישמנה (יחזקאל ו) ענין שממה · (כב) יארכו, מן הקל כפלם יעמדו למשפט (יחזקאל מד) · (כד) ומקסם חלק, פתח שלא כמשפט כי איננו סמוך כי חלק שם תאר כמו ואנכי איש חלק (בראשית כז) ואלו היה שם הי' הסמיכות כמו חזון שוא אבל אם חלק שם תאר לא יהי' מקסם סמוך ואם הוא פתח הנה מצאנו כמוהו משפט אחד יהי' לכם (ויקר' כד) ולשומו מרמס (ישעי' י) ויהי המלך (דניא' ח) · ואפשר שיהי' סמוך ויהי' חלק תאר לאיש הדובר חלקות והוא כביא השקר והלשון הזה כולל כל מלאכה שעושים אות' לדעת העתידות · בתוך בית ישראל, כך הוא בספרים שכתוב בתוך בני ישראל טעות הוא כי כן היא המסר' כל קריאה בתוך בני ישראל בר מן דין בתוך בית ישראל · (כח) לא תמשך, בא בלשון נקבה לזכר ולא פירש' לשון זה נופל על זה אלא יש בו דבר נסתר נופל ולא פירש אותו · ובפירוש לשון נקבה על הגזרה כי הדבר ההוא גזרה נגזרת מהאל (כז) ולעתים, ענין זמן,

יג (ב) הנביאים

יג [א] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר פֿאָלגענדער מאַסען : [ב] מענשען־
זאָהן, פראָפֿעצייהע אויף דיא פראָפֿעטען אין ישראל, דיא זיך מיט פראָפֿע־
צייהען אַבגעבען, זאַגע דיזען פראָפֿעטען איהרער ערדיכֿטונגען : הערט דאַז וואָרט
דעם עוויגען · [ג] זאָ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע : וועהע איבער דיא פֿער־
וואָרפֿנען פראָפֿעטען, דיא איהרעם הירנגעשפינזטע פֿאָלגען, אָהנע ערשיינונגען
צוהאַבען! [ד] וויא דיא פֿאַקאַלס אין פֿערוויזטונגען, זאָ זינד דיינע פראָפֿעטען,
ישראל · [ה] ניא שטעללטעט איהר אייך פֿאָר דען ריס, מאַכטעט קיינע מויער
אום דאַז הויז ישראל, אום זיך ערהאַלטען צו קענגען אין דעם קריגע אַם ראַכעטאַג
דעם עוויגען · [ו] פֿאַלש זינד איהרע געזיכֿטער, ליגנהאַפֿט אנהרע אָראַקעל־
שפריכֿע, זיא זאַגען, דער עוויגע שפריכֿט, אונד דער עוויגע האַט זיא ניא געזאַנדט;
זיא מאַכען האָפֿפֿנונג, דאַס ער איהרע זאַגע בעשטעטיגען ווערדע · [ז] וואַר דאַז
געזיכֿט ניכֿט פֿאַלש, דאַז איהר געזעהען, ניכֿט ליגען דאַז אָראַקעל, דאַז איהר
אויזגעשפראָכען? וויא שפרעכֿט איהר איממער : דער עוויגע שפריכֿט, אָהנע דאַס
איך געשפראָכען האַבע? [ח] פֿירוואַהר! שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע,
וויל איהר אונוואַהרהייט שפרעכֿט, אונד ערשיינונגען פֿאָרגעבעט; זאָ מאַכ' איך
מיך הער איבער אייך, שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע · [ט] שוועהר זאָלל
מיינע האַנד ליגען אויף יענען פראָפֿעטען, דיא ערשיינונגען פֿאָרגעבען, אונד
אָראַקעל ערדיכֿטען! אין דער פֿערזאַממלונג מיינעס פֿאָלקעס זאָללען זיא ניכֿט
אויפֿגענאָממען, אין דאַז פֿערצייכֿניס דעם הויזעס ישראל ניכֿט געשריבען ווערדען,
אין דאַז לאַנד ישראל'ס ניא ווידער קאָממען, איהר זאָללט איננע ווערדען, דאַס
איך דער עוויגע בין · [י] יאַ, דיאוויילל זיא מיין פֿאָלק הינטערגינגען, פֿרידע פֿער־
קינדעטען, דאַ קיין פֿרידע בלייבט; זאָ בויעט עס איינע מויער, דיא זיא שלעכֿט
פֿערקלייבען · [יא] זאַגע דען שלעכֿטען פֿערקלייבערן, זיא שטירצט איין! רעגען־
שטורם ווירד זיא ווענשוועממען, איהר דעם גבִישׁ גלייכֿען שלאָסען שלאַגט הער־
נידער! שטורמווינד בריך הערפֿאָר! [יב] דיא וואַנד פֿעללט איין, נון פֿראַגט
מאַן

באור

יג (ג) הנבלים, הפחותים ונבזים · (ד) בשעלים בחרבות, כלומר כשעלים
אשר בטבעם לחבל ולהחריב כל מה שימצאו, כמאמר שעלים קטנים מחבלים כרמים
(שיר השירים ב' ט"ו), כי הוא היה ממזג רע מאוד · ותרגמתיו, בחרבות כשם המקרה ·
ורד"ק אמר : כמו השועלים הנכנסים במקום הפרץ בגדר הכרם ומשחיתים הכרמים כן היו
נביאיך, והפרץ נקרא חרבה · (ו) ויחלו, יוחלו לשלישי, וכן בתהלים (קי"ט מ"ט) ·
רצונו לומר שנותנים תוחלת לעם לקיים דבר נבואתם אשר הוא שוא וכזב (רד"ק בשרשים) ·
(ז) ואומרים, ואתם אומרים · (ט) ובכתב בית ישראל, טעמו : ה' יספר בכתוב
עמים (תהלים פ"ז ו'), עיין שם בבאור · או טעמו ספר היחוס · (י) חיץ, אין לו רע
במקרא ופירושו קיר ומחיצה וכן הוא בתלמוד · תפל, נופל על כל עסה הבלתי שלם במינו,
וטעמו פה טיחה גרועה (שפת אמת), ולזה תרגמתיו כתאר הפעל · ולדעת רד"ק ורש"ז
ענינו חומר או טיד טפל וגרוע שאין לו קיימה · והרי"קס פירש לבנים שאינם שרופים · (יא)
והיה, עבר במקום עתיד, ושעורו יהי' גשם שוטף שיפילנו (רד"ק) ואנכי תרגמתיו לפי
הכוונה

יג (א) וַיְהִי דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם הִנָּבֵא אֶל־
נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבָּאִים וְאָמַרְתָּ לִנְבִיאֵי מִלִּבָּם שִׁמְעוּ דְּבַר־
יְהֹוָה׃ (ג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הוֹי עַל הַנְּבִיאִים הַנְּבָלִים אֲשֶׁר
הֹלְכִים אַחַר רוּחָם וּלְבִלְתִּי רָאוּ׃ (ד) כְּשֻׁעָלִים בֳּחֳרָבוֹת נְבִיאֶיךָ
יִשְׂרָאֵל הָיוּ׃ (ה) לֹא עֲלִיתֶם בַּפְּרָצוֹת וַתִּגְדְּרוּ גָדֵר עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל
לַעֲמֹד בַּמִּלְחָמָה בְּיוֹם יְהֹוָה׃ (ו) חָזוּ שָׁוְא וְקֶסֶם כָּזָב הָאֹמְרִים
נְאֻם יְהֹוָה וַיהֹוָה לֹא שְׁלָחָם וְיִחֲלוּ לְקַיֵּם דָּבָר׃ (ז) הֲלֹא מַחֲזֵה
שָׁוְא חֲזִיתֶם וּמִקְסַם כָּזָב אֲמַרְתֶּם וְאֹמְרִים נְאֻם יְהֹוָה וַאֲנִי לֹא
דִבַּרְתִּי פתח בס"פ׃ (ח) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן דַּבֶּרְכֶם שָׁוְא
וַחֲזִיתֶם כָּזָב לָכֵן הִנְנִי אֲלֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (ט) וְהָיְתָה יָדִי אֶל
הַנְּבִיאִים הַחֹזִים שָׁוְא וְהַקֹּסְמִים כָּזָב בְּסוֹד עַמִּי לֹא יִהְיוּ וּבִכְתָב קמץ
בסמוך בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִכָּתֵבוּ וְאֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֹא יָבֹאוּ וִידַעְתֶּם
כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (י) יַעַן וּבְיַעַן הִטְעוּ אֶת־עַמִּי לֵאמֹר שָׁלוֹם וְאֵין
שָׁלוֹם וְהוּא בֹּנֶה חַיִץ וְהִנָּם טָחִים אֹתוֹ תָּפֵל׃ (יא) אֱמֹר אֶל טָחֵי
תָפֵל וְיִפֹּל הָיָה גֶּשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַתֵּנָה אַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ תִּפֹּלְנָה וְרוּחַ
סְעָרוֹת תְּבַקֵּעַ׃ (יב) וְהִנֵּה נָפַל הַקִּיר הֲלוֹא יֵאָמֵר אֲלֵיכֶם אַיֵּה

הטיח

רש״י

יג (ג) הנבלים. השוטים: רוחם. כמו רצונם: (ד) כשועלים בחרבות.
כשיבוא אדם על פרץ החורבה בורח השועל על דרך פרץ אחרת ואינו עומד
בפרץ להלחם: (ה) לא עליתם בפרצות. לא עשיתם מעשים טובים שתוכלו
לעכב את הרעה מלבא: (ו) חזו. לשון נבואה: ויחלו לקיים דבר: ואיך
סבורים לקיים דבריהם לשון תוחלת ויש אומרים איקווי"ר'ראט בלע"ז לשון אחר
לשון המתנה: (י) והוא בונה חיץ. והנה עמי בונים בניין מחיצה והנביאים
טחים אותו תפל קרקע הדומה לסיד ואינו מתקיים לפני הגשמים: תפל.
אי"וטמנך בלע"ז. וי"א בלאסטני"א בלע"ז: (יא) ואתנה. כמו ואתן: אבני
אלגביש. אבני ברד גדולות ואומר אני לפי שהן מזהירות ככל אבני גביש הוא
מדמה אותן אל גביש שהיא אבן טובה כענין שנאמר ראמות וגביש ורבותינו אמרו
אלגביש שעמדו באויר על גב איש וזהו משה רבינו שנאמר ומטר לא נתך ארצה
אותם שהתחילו לירד לא הגיעו לארץ: תפלנה. על הקיר: (יב) איה הטיח.

כך

הַטִּיחַ אֲשֶׁר טַחְתֶּם׃ (יג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וּבִקַּעְתִּי רוּחַ־
סְעָרוֹת בַּחֲמָתִי וְגֶשֶׁם שֹׁטֵף בְּאַפִּי יִהְיֶה וְאַבְנֵי אֶלְגָּבִישׁ בְּחֵמָה
לְכָלָה׃ (יד) וְהָרַסְתִּי אֶת הַקִּיר אֲשֶׁר טַחְתֶּם תָּפֵל וְהִגַּעְתִּיהוּ אֶל
הָאָרֶץ וְנִגְלָה יְסֹדוֹ וְנָפְלָה וּכְלִיתֶם בְּתוֹכָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה׃
(טו) וְכִלֵּיתִי אֶת חֲמָתִי בַּקִּיר וּבַטָּחִים אֹתוֹ תָּפֵל וְאֹמַר לָכֶם אֵין
הַקִּיר וְאֵין הַטָּחִים אֹתוֹ׃ (טז) נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים אֶל־יְרוּשָׁלַםִ
וְהַחֹזִים לָהּ חֲזוֹן שָׁלֹם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יז) וְאַתָּה בֶן־אָדָם שִׂים
פָּנֶיךָ אֶל בְּנוֹת עַמְּךָ הַמִּתְנַבְּאוֹת מִלִּבְּהֶן וְהִנָּבֵא עֲלֵיהֶן׃ (יח) וְאָמַרְתָּ
כה

רש״י

כך כשתבוא הרעה יאמר לכם איה השלום שהבטחתם׃ (יד) הקיר׳ היא ירושלים׃ (יח) הוי למתפרות כסתות׳ קוטר"א בלע"ז כעין כסתות קטנות היו

מכלל יופי

יג (ב) הנבאים, בקמץ ולית כותיה ואחר נבאים הנבאים בשוא׳ לנביאי מלבם, נפלה המ"ם ונשארה היו"ד בלתי הסמיכות ויתכן שיה׳ סמוך על אות השמוש כמו גמולי מחלב (ישעי׳ כח) והדומים להם׳ (ג) הנבלים, אנשים פתאים ונבזים כמו כאחד הנבלים (שמוא׳ ב יג) כדבר אחת הנבלות (איוב ב)׳ אחר רוחם, אחר רצונם׳ ולבלתי ראו, כלומר הולכים אחר רוחם ואומרים מה שלא ראו׳ (ד) בחרבות, האחד ממנה חרבה בשקל בסערה השמים כי מן חרבה יאמר חרבות בסמוך ובמולרת ואפשר שהוא תאר׳ (ה) ביום יי׳, כלומר ביום אף ה׳ ונזרתו וכן ת״י ביום רוגזא דה׳׳ (ו) ויחלו, יוחא לשלישי ר"ל שבותכים תוחלת לקיים דבר נבואתם אשר הוא שוא וכזב׳ (ז) ואמרים, ואתם אומרי׳׳ (ט) אל הנביאים, כמו על׳ בסוד עמי לא יהיו ובכתב עמי ישראל לא יכתבו, פירושו כתרגומו ברז טב דגניז לעמי לא יהון ובכתב חיי עלמא דכתיב לצדיקי בית ישראל לא יכתבון׳ ובכתב׳ סמוך ובקמץ׳ (י) יען וביען, הכפל לחזק הענין וכן יען וביען במשפטי מאסו (ויקרא כ"ו)׳ הטעו, זה לבדו בטית במקרא והפועל הקל ממנו לא מצאנו במקרא כי במקרא ישתמשו בענין זה בתיו תעה לבני (ישעי׳ כח) כי רוח זנונים התעה (הושע ה) וכן כלם בתיו אך נאמר אותו על לשון המקרא בלי ספק כי הטעו פועל יוצא לעמי העם טועים ועוד שמצאנו במשנה העובר לפני התיבה וטעה והיא ענין שגגה וענין תעה הכתוב בתיו וטעה בטית ענין אחד הם כי הם ממוצא אחד וכן תרגם אנקלוס ותלך ותתע (בראשית כ"א) ואזלת וטעת חיץ, פירושו כותל וכן בדברי רבותינו ז"ל אבל עושה חיץ פירוש מחיצה והוא הכות׳ בדבריהם׳ תפל, כלומר בנין טפל וגר"ע שאין לו קיימא כמו היאכל תפל מבלי מלח (איוב ו׳) לפי שהוא דבר שאין לו טעם׳ והרי"קם פירש לבנים שאינם שרופים ובנין שעושים מהם כנוא הגשם עליו יפול ואמר כן התרגם ושעע ליה טין פתיר דלא תבן׳ (יא) ויפול, הו"ו כפ"א רפה בלשון ישמעאל כמו וישא אברהם את עיניו (בראשית כב) והדומים לו כלומר יפול זה הבנין אפילו יהי׳ חזק במחשבותיהם כי יהי׳ גשם שוטף שיפילנו׳ היה, עבר במקום עתיד ואתנה אבני אל גביש תפלנה, לנגד אבני הברד ידבר ואומר להן תפלנה הבנין הזה וכן תהי׳ רוח סערות תבקע אותו׳ ואתנה, כמו ואתן הה"א נוספת כמו ואתנה ידעתן (בראשית ל)

מאַן אייך: וואָ איזט דער מערטעל, דען איהר פֿערקלייבט האַבט ? [יג] פֿירוואַהר!
שפריכֿט דער העדר, דער עוויגע: איך לאַס דען שטורמווינד אין מיינעם גרים
הערפֿאָר ברעכֿען, דען רעגען איבערשוועממען אין מיינעם צאָרן, גבֿיש גלייכֿען
שלאָסען פֿערדערבליך פֿאַללען אין מיינער וואוטה, [יד] אונד צערטרימּמערע
יענע מויער, דיא איהר זאָ שלעכֿט פֿערקלייבעט האַבט, מאַכֿע זיא דען באָדען גלייך,
דאַס בלאָס שטעהע איהרע גרונדפֿעזטע. יאַ, זיא זאָלל צוזאַממען שטירצען,
אונד איהר דאַרונטער צו גרונדע געהן, דאַן ווערד עט איהר ערקעננען, דאַס איך
דער עוויגע בין. [טו] איך לאַזע מיינען צאָרן אויז אַן דיא וואַנד, אונד אַן איהרע
שלעכֿטע פֿערקלייבער. [טז] האַ! איהר פראָפֿעטען ישראל'ס, דיא איהר אי־
בער ירושלים פראָפֿעצייהעט, אונד געזיכֿטער דעס פֿירדענס זעהט! עס זאָלל קיין
פֿירדע זיין, שפריכֿט דער העדר. דער עוויגע. [יז] ריכֿטע דיין אויגענמערק
אויך, אָ מענשענזאָהן, אויף דיא טעכֿטער דיינעס פֿאָלקעס, דיא אייגנע ערדיכֿ־
טונגען פראָפֿעצייהען, אונד ווייזזאַגע ווידער זיא. [יח] שפריך, זאָ זינד דעם עווי־
גען

באור

הכוונה. ואתנה וגו', ידבר כנגד אבני הברד ואומר להן: תפלנה הבניינות ורוח סערה
תבקע אותו (בן מלך). אלגביש, כמו ראמות וגביש (איוב כ"ח י"ח), שהוא אבן מהאבנים
היקרות, ופירושו אבני ברד הדומות אל גביש (הנ"ל). תבקע, את הוכרה לצאת ולהרעיש
את הקיר. (טו) נביאי ישראל, קריאה (פֿאָקאַטיף). (יח) למתפרות כסתות,

אות
מכלל יופי

ל') . אל גביש, כמו ראמות וגביש (איוב כח) שהוא אבן מהאבנים היקרות ופירושו אבני
ברד דומות אל גביש כי הוא שתי מלות במקצת ספרים המדוייקים ובמקצתם ימצא מלה אחת
עפ"כ יתכן להתפרש שתי מלות. (יג) ובקעתי, פועל יוצא לשלישי כי הרוח תבקע.
(טז) הנבאים, בשוא הבית. (יז) כסתות, ידוע מדברי רבותינו ז"ל כר או כסת
אלמוהד"ה בלעז וכן כסתותיכנה. {ופירושו שהנשים האלה היו מתפרות כסתות וקוסמות
בהן קסם שקר והיו אומרות למי שתפלנה קס' טוב ולמי שתפלנה קס' רע והיו עושות התחבולות
אנ"ה לרמות בני אדם וכן אמר לצודד נפשות וטעם הנפשות תצודדנה לעמי כי תביאו עליהם
עון ואשמה ונפשות לכנה תחיינה שהיו נוטלות שכר ומחיות את נפשותיהן בו, ופירוש ונפשות
לכנה כמו נפשותיכן. וי"מ ה"א הנפשות שהוא ה"א השאלה כלומר התחשבו שתצודדנ' נפשות
עמי שהם הצדיקים אינו כן אלא נפשות לכנה ר"ל נפשות הרשעים שהם כמוכן להם תגידו
עתידות טובות שיחיו ובזה אתם מרמים אותם בחשבם שבדבריכם תלוי החיים והמות. וי"ת
לצודד נפשות לאבדא נפשן ותרגם הנפשות תצודדנ' הנפשות עמי אתון יכלין לאבדא ולקיימא
הלא נפשתכון דילכן הלא יכלתין לקיימא וכנון הוא. ומה שאמר בשעלי שעורים ובפתותי לחם
י"מ שהיו לוקחות בשכר מעשיהן וי"ת שהיו נותנות השעורים והלחם תוך הכסתות ובהם הם
עושות המעשה. והרדי"א פירש שהיו עושות גורלות בהשלכת השעורים ופתותי לחם וכפי
הנחתם ומקום נפילתם ישפטו ויאמרו זה ימות וזה יחיה.) אצילי, בתי הפתי. ידי,
כמו ידים וכן ואורגים חורי (ישעי' יט) כמו חורים. וקרע לו חלוני (ירמי' כב) כמו חלונים
ונפלה המם ונשאר' היוד ובא בפתח בהראות היוד כמו עם היחיד. המספחות, הוא כמו
מטפחות והם הצעיפים שמכסים בהם הנשים את פניהן ונקראו כן לפי שהן כדבקות ונצמדות
תמיד על הראש מענין ספחני נא (שמואל ב). ומה שאמר ועשות וגו' הוא מדבר הכשפים
הידוע אצלם. הנפשות, ההא לפתר שהיא לשאלה ובאה בפתח מפני השוא או היא ה"א

תרגום אשכנזי

גען וואָרטע: וועה איבער יענע, דיא פאַלזטער נעהען פיר דיא געלענקע יעדער האַנד, אונד פפיהלע מאַכען פיר דאַז הויפּט יעדער גרעסע, אום פערזאָגנען צו פערשטריקקען! וויא, דעם לעבען מיינעס פאָלקעס שטעללט איהר נאַך, אום איירעס צו ערהאַלטען! [יט] ווירדיגעט מיך, אום איינגע הענדע פאָלל גערזטע, אום איינגע שטיקקע בראָד, בייא מיינעם פאָלקע העראַב, אום פערזאָגנען צו טעדטען, דיא דעם טאָדטעס ניכט שולדיג זינד, אונד אַנדערע צו ערהאַלטען, דיא ניכט לעבען זאָללטען, אינדעם איהר מיינעם לייכטגלייביגען פאָלקע פאָרליגט! [כ] פירוואַהר! שפריכט דער הערר, דער עוויגע: איך מאַכ' מיך הער איבער איירע פאָלזטער, וואָמיט איהר דיא זעעלען פערשטריקט, דאַס זיא אויזפליגען, ווערדע זיא פאָן איירען אַרמען העראַב רייזען, דיא פערזאָגנען בעפרייען, דערען זעעלען איהר פערשטריקט, דאַס זיא אויזפליגען. [כא] איירע פפיהלע צעררייסען, אונד מיין פאָלק אויז איירען הענדען רעטטען, דאַס זיא דאַרין ניכט מעהר געפאַנגען ווערדען. איהר זאָללט ערפאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין. [כב] וויל איהר דעם פראָממען, דען איך ניכט מאַכטע ליידען לאַזען, טריגערישער וויזע דאַז הערץ צעררייזעט, אונד דען רוכלאָזען אונטערשטיצעט, דאַס ער פאָן זיינעם בעזען וואַנדעל ניכט אַבקאָממע, איהן ערהאַלטעט; [כג] זאָ זאָללט איהר נון קיינע געזיכטער מעהר פאָרגעבען, קיינע אָראַקעל מעהר פערברייטען; איך רעטטע מיין פאָלק אויז איירען הענדען, איהר זאָללט ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין. [כד] עס

קאַמען

באור

אותן שתופרין כסתות לתתם תחת אצילי ידים לקסום קסם. ידי, כמו ידים, וכן ואורגים חורי (ישעיה י"ט ט). המספחות, כמו מטפחות, והם הצעיפים שמלבשות בהם הנשים את פניהן. ונקראו כן לפי שהן נדבקות ונצמדות תמיד על הראש, מענין ספחני נא (רד"ק). ומטעם ספחני אפשר גם לפרשו כפל לשון כסתות, והי' זה כר שמו תחת ראש כל שואל. זהכל מעשה הקוסמים בימים ההם. כל קומה, עשו מספחות שונות לאנשים שונים, גדולה לגדול וקטנה לקטן. לעמי, השיעור כמו נפשות עמי, וכן ונפשות לכנה כמו נפשות כן, וכן נמצא בישעיה מכנע למו במקום מכנעם. החיינה, שאתנה כוללות שכר על כך ומתפרנסים בכך (רש"י). (יט) אל עמי, כמו בעמי וכן ואל הארון תתן (שמות כ"ה כ"א) כמו בארון. בשעלי וגו', כלומר תחללו את שמי בעבור מלא חפנים שעורים ופתות לחם, שנותנים לכם בשכרכם. (כ) לפרחות, להיות נפשותם פורחות והולכות להם (בן מלך). ולפי המשמעות הי' תחבולת הקסם הזה להמשיך הלב והעין, ולהשקית את הנמשך בשקיעותם. זרועתיכם, נא הכנוי זכרים תחת כנוי הנקבות, וכן מספחותיכם בפסוק הבא. (כב) הכאות לב, ענינו כאב ומדוה, כמו נכאה לבב (תהלים ק"ט ט"ז). (כד)

וישבו

מכלל יופי

הידיעה. לכנה, בתוספת הא. (יט) אל עמי כמו בעמי וכן ואל הארן תתן (שמות כה) כמו ובארון. בשעלי, ענינו כמו אגרוף כלומר מלא אגרוף ובפתותי לחם, חתיכות לחם. בכזבכם, הזין נסגול. (כ) כסתותיכנה, דגש הסמך לתפארת הקריאה כדגש קוף מקדש ה' (שמות טו) והאא נוספת. לפרחות, פירוש מעופפות תרגום יעופף על הארץ (בראשית א) יפרח על ארעא ופירוש אחר שהנה מבודדות להרגם להיות נפשות' פורחות והולכות להם:

כֹּה־אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הוֹי לִמְתַפְּרוֹת כְּסָתוֹת עַל כָּל אַצִּילֵי יָדַי וְעֹשׂוֹת
הַמִּסְפָּחוֹת עַל רֹאשׁ כָּל קוֹמָה לְצוֹדֵד נְפָשׁוֹת הַנְּפָשׁוֹת תְּצוֹדֵדְנָה
לְעַמִּי וּנְפָשׁוֹת לָכֶנָה תְחַיֶּינָה׃ (יט) וַתְּחַלֶּלְנָה אֹתִי אֶל עַמִּי בְּשַׁעֲלֵי
שְׂעֹרִים וּבִפְתוֹתֵי לֶחֶם לְהָמִית נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא תְמוּתֶנָה וּלְחַיּוֹת
נְפָשׁוֹת אֲשֶׁר לֹא תִחְיֶינָה בְּכַזֶּבְכֶם לְעַמִּי שֹׁמְעֵי כָזָב׃ (כ) לָכֵן כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי אֶל כִּסְּתוֹתֵיכֶנָה אֲשֶׁר אַתֵּנָה מְצֹדְדוֹת שָׁם
אֶת הַנְּפָשׁוֹת לְפֹרְחוֹת וְקָרַעְתִּי אֹתָם מֵעַל זְרוֹעֹתֵיכֶם וְשִׁלַּחְתִּי
אֶת הַנְּפָשׁוֹת אֲשֶׁר אַתֶּם מְצֹדְדוֹת אֶת נְפָשִׁים לְפֹרְחֹת׃ (כא)
וְקָרַעְתִּי אֶת־מִסְפְּחֹתֵיכֶם וְהִצַּלְתִּי אֶת עַמִּי מִיֶּדְכֶן וְלֹא יִהְיוּ עוֹד
בְּיֶדְכֶן לִמְצוּדָה וִידַעְתֶּן כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (כב) יַעַן הַכְאוֹת לֵב צַדִּיק
שֶׁקֶר וַאֲנִי לֹא הִכְאַבְתִּיו וּלְחַזֵּק יְדֵי רָשָׁע לְבִלְתִּי שׁוּב מִדַּרְכּוֹ
הָרָע לְהַחֲיֹתוֹ׃ (כג) לָכֵן שָׁוְא לֹא תֶחֱזֶינָה וְקֶסֶם לֹא תִקְסַמְנָה עוֹד

והצלתי

רש"י

היו תופרות ותולות בנשאלים אליהם על אצילי ידיהם וקוסמות להם נאותן
כסתות קסם שקרים ולמי שהם חפצות אומרות קסם טוב ולמי שרוצות אומרות
קסם רע אצילי א"יישליש בלע"ז: אצילי ידי· כמו אצילי ידים כמו תלמי שדי
(הושע י"ח): ועושות המספחת· על ראשי האנשים אף הם לקסום בהם ולא
ידעתי מה הם מתוך שנאמר וקרעתי אותם אומר אני שהן של בגד ויונתן תרגומו
פת כומרים וכן תרגם במות טלואות מקפיין פת כומרין· המספחות כמו ספחני
נא (שמואל א' ב') לישאנטמ"נץ בלע"ז ויש לועזים פלטראיי"ש: לצודד נפשות
בהן· הן צדות הנפשות בגיהנם שמחזיקות ידי הרשעים לקסום להם שלום
ומרפות ידי צדיקים לקסום להם רעה: הנפשות תצודדנה וגו' תמיה היא:
ונפשות לכנה תחיינה· לכנה כמו לכם שאתנה נוטלות שכר על כך ומתפרנסות
בכך: (יט) בשעלי שעורים· כמו מי מדד בשעלו מים (ישעיה מ') אונ"ג
יאליני"אש בלע"ז ל"א לשון מדה· ובפתותי לחם· א"י אנפייא"ש בלע"ז שאתן
נוטלות בשכרכן: להמית נפשות אשר לא תמותנה· כלומר לאמר על הנפשות
אשר לא תמותנה אלו ימותו ולאמר על אשר לא תחיינה יחיו כי קסמיכם שקר
ועמי מקבלים את דברי כזב שלכם: (כ) לפורחות· להיות פורחות על ידיכן
לגיהנם: ושלחתי את הנפשות· כתרגומו ואשזיב ית נפשתא דאתון מחרשין ית
נפשיהן לאבדותהא: את נפשות· את אנשים להיות הנפשות פורקות: (כב)
יען הכאות לב צדיק שקר· כשאתן קוסמות לו רעה הוא מצטער ולבו נכאה:

(כד)

וְהִצַּלְתִּי אֶת עַמִּי מִיֶּדְכֶן וִידַעְתֶּן כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (כד) וַיָּבוֹא אֵלַי
אֲנָשִׁים מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי׃
יד (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה הֶעֱלוּ
גִלּוּלֵיהֶם עַל לִבָּם וּמִכְשׁוֹל עֲוֺנָם נָתְנוּ נֹכַח פְּנֵיהֶם הַאִדָּרֹשׁ אִדָּרֵשׁ
לָהֶם׃ (ג) לָכֵן דַּבֵּר אוֹתָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר יַעֲלֶה אֶת גִּלּוּלָיו אֶל לִבּוֹ וּמִכְשׁוֹל
עֲוֺנוֹ יָשִׂים נֹכַח פָּנָיו וּבָא אֶל הַנָּבִיא אֲנִי יְהוָה נַעֲנֵיתִי לוֹ בָהּ בא קרי
בְרֹב גִּלּוּלָיו׃ (ד) לְמַעַן תְּפֹשׂ אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל בְּלִבָּם אֲשֶׁר נָזֹרוּ
מֵעָלַי בְּגִלּוּלֵיהֶם כֻּלָּם׃ (ה) לָכֵן אֱמֹר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מֵעַל גִּלּוּלֵיכֶם וּמֵעַל כָּל תּוֹעֲבֹתֵיכֶם הָשִׁיבוּ
פְנֵיכֶם׃ (ו) כִּי אִישׁ אִישׁ מִבֵּית יִשְׂרָאֵל וּמֵהַגֵּר אֲשֶׁר יָגוּר בְּיִשְׂרָאֵל
וְיִנָּזֵר מֵאַחֲרַי וְיַעַל גִּלּוּלָיו אֶל לִבּוֹ וּמִכְשׁוֹל עֲוֺנוֹ יָשִׂים נֹכַח פָּנָיו וּבָא
אֶל הַנָּבִיא לִדְרָשׁ לוֹ בִי אֲנִי יְהוָה נַעֲנֶה לּוֹ בִּי׃ (ז) וְנָתַתִּי פָנַי
בָּאִישׁ הַהוּא וַהֲשִׁמֹתִיהוּ לְאוֹת וְלִמְשָׁלִים וְהִכְרַתִּיו מִתּוֹךְ עַמִּי
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (ח) וְהַנָּבִיא כִי יְפֻתֶּה וְדִבֶּר דָּבָר אֲנִי יְהוָה

פתיתי

רש"י

(כד) ויבא אלי אנשים. כלם בלב אחד לרעה לכך נאמר ויבא ומדרש אגדה אומר
על שם שהקב"ה גלה אוזן הנביא תחלה הנה יבואו אליך פלוני ופלוני:
יד (ב) העלו גלוליהם על לבם. לבם אל גלוליהם לעבוד: נתנו נכח
פניהם. להיות להם ע"א תמיד למורא ולאלוה: האדרש אדרש. התראה
כי אני אדרוש להם ואשיב על דבריהם: הרבה תמיהות מתקיימות (ג)
נעניתי לו. שו"יש רפונדי"ר בלע"ז אף על פי שהוא בא לפני ברוב גלוליו כן ת"י:
(ד) למען תפוש את בית ישראל וגו'. בדיל לקרבא ית בית ישראל למיתן היובתא
בלבהון: נזורו. כמו נזיר אחיו (בראשית מ"ט) פור"ינט אש"יבריץ בלע"ז:
(ה) שובו. מדרכיכם: והשיבו. את לבבכם: השיבו פניכם. אשר שמתם
מכשול עוניכם לנגדכם: (ו) נענה לו בי. משתאיל ליה במימרי אדרש לו: (ז)
ונתתי פני באיש ההוא. אחרי כן אם לא ישמע אל דברי הנביא: פני מישאי"ראש
בלע"ז: והשימותיהו. תרגום יונתן ואשויניה: (ח) והנביא כי יפותה ודבר
דבר. שאינו אמת: פתיתי. פתחתי לו פתח לאיזו סירכה ומכאן יש לומר בא
ליטמא פותחין לו: (ט) כעון הדורש כעון הנביא. כתוב דאתי למילף ולא יליף

בתוב

קאמען איינינע פאן דען עלטעזטען ישראל'ס צו מיר , אונד זעצטען זיך פאר מיר הין ·
יד [א] נון וואַרד מיר דאז וואָרט דעס עוויגען , וויא פאלגט : [ב] מענשען·
זאָהן , דיזע לייטע העגען אבגעטטערייא אים הערצען , זעצען דען פער·
דערבליכען געגענשטאנד איהרער זינדען שטעטס פאר אויגען , אונד איך , איך
זאָללטע מיך פאן איהנען פארשען לאַזזען ? [ג] רעדע דאהער מיט איהנען , זאגע
איהנען , זא זינד דעס עוויגען וואָרטע : דעמיעניגען אויז דעם הויזע ישראל , דער
זיינע אבגעטטערייא אים הערצען העגט , דען פערדערבליכען געגענשטאנד זיינער
זינדען שטעטס פאר אויגען האט , אונד זא צו דעם פראפעטען קאממט , זאָללטע
איך , דער עוויגע , וויללפעהריג זיין ? איהם , דער מיט זיינען פילען גרייעלן ער·
שיינט ? [ד] עטוואַן אום דאז הויז ישראל נאך פעזטער אַן זיינע געזיננונג צו קניפ·
פען , דאז אהנעהין שאָן וויט פאן מיר געוויכען איזט , דורך זיינע מאנכפאכען אב·
שייליכקייטען ? [ה] זאגע אלזא דעם הויזע ישראל , זא שפריכט דער הערר ,
דער עוויגע : בעקעהרעט אייך ! לאַסט אב פאן אייערם גרייליכען געצצענדינזט !
ווענדעט אייער אנגעזיכט וועג פאן אללען אייערן אבשייליכקייטען ! [ו] דען וועַן
יעמאנד אויז דעם הויזע ישראל , אָדער אויך דער פרעמדלינג , דער אונטער ישראל
וואָהנט , פאן מיר זיך אבוואנדערט , זיינען געצצענדינזט אים הערצען העגט , אונד
דען פערדערבליכען געגענשטאנד זיינער זינדען פאר אויגען שטעללט , אונד דעננאָך
צום פראפעטען קאממט , מיך בייא איהם אויזצופארשען , ווערדע איך וואָהל וויללי
פעהריג איהן מיך פארשען לאַזזען ? [ז] נייז , מיינען צאָרן לאַס איך אַן דיזען מאַן
אויז , לאַס איהן צור אויזצייכנונג , צום וואַרנענדען בייאשפיל ווערדען , פערטילגע
איהן אויז מיינעם פאלקע , איהר ווערדעט דאַרויז ערקענגען , דאַס איך דער עוויגע
בין · [ח] לעסט אבער איין פראפעט זיך דאך צו עטוואַס בערעדען , זא האבע איך ,
דער עוויגע , פארזעצליך דיזען פראפעטען בערעדען לאַזזען ; איך האבע מיינע
האַנד ווידער איהן אויזגעשטרעקט , דאמיט איך איהן אויז מיינעם פאלקע פערטילגען
וויל · [ט] ביידע זאָללען איהרע שטראפע לײדען , דיא שטראפע זאָלל דען פארשער ,
אונד

באור

וישבו לפניו , טעמו שהיו שואלים את פי הנביא לדעת מה דבר ה' ·
יד (ג) אני ה' נענתי לו , על דרך שאלה , הנעניתי לזה אשר בא ברב גלוליו ? וענין
נעניתי בנפעל על ה' שהוא העונה ? הוא כמו אדרש להם , ויעתר לו ה' בנפעל , וטעמו
החפץ והרצון לעשות וכדמתורגם · (ד) תפש וגו' בלבם , במחשבות לבם · כלומר
האריכה אותם כדי לחזק אותם עוד יותר במחשבותיהם הרעים , ויחשבו כי ישרו מעשיהם ·
(ו) כי , השיעור (האם) אני ה' נענה לו (לדרוש) ? וכן מתורגם · (ח) יפתה ודבר
דבר , אם נטה אזנו לשמוע אל הדורש הזה ולהשיב לו דבר · אני ה' פתהו וגו' , פתחתי לו
פתח לאיזו שיבה , ומכאן יש לומר בא ליטמא פותחין לו (רש"י) · ורד"ק כתב וז"ל · הענין
הזה , שיפתה ה' את הנביא ויענש אותו אחר כך , הוא כענין מי יפתה את אחאב , והוא
הערת רוח החפץ , כי נביא השקר ההוא חייב מיתה בדברים יעשה אותם בסתר כמו שראינו
באחאב בן קוליה וצדקיהו בן מעשיה שהיו מנאפים את נשי רעיהם , וכן דברי רעים אחרים
בסתר היו עושים , וכדי לגלותם לבני אדם , מביא האל יתברך על ידם כאלו וע"י עוברי
עבירה

תרגום אשכנזי

אונד דען פראָפעטען צוגלייך טרעפֿפֿען · [י] דאַמיט דאַז הויז ישראל זיך ניכט מעהר פֿאָן מיר פֿעראיררע, דורך זאָ פֿילע אַבפֿעללע זיך ניכט מעהר בעפֿלעקקע ; זאָנדערן געטרייעס פֿאָלק מיר זייא, וואָ איך מיך דאַן אַלס איהר גאָטט צייגען ווערדע, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע ·

*

*

*

[יא] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [יב] מענשענזאָהן, ווען איין לאַנד זיך דורך אונטרייע געגען מיך פֿערגעהט, זאָ שטרעקקע איך מיינע האַנד ווידער דאַזועלבע אויז, צערברעכע איהם דען בראָדשטאַב, זענדע עס מיט הונגערסנאָטה היים, אונד ראָטטע מענשען אונד פֿיהע אויז · [יג] אונד ווערען אויך זאָלכע דרייא מעננער, וויא נח, דניאל אונד איוב דאַרין! זאָ פֿערמעגען זיא מיט איהרער פֿרעממיגקייט נור זיך זעלבסט צו רעטטען, שפּריכט דער הערר, דער

באור

עבירה בסתר בעניניס רבים, ואחד מהם זה הענין כנביאי שקר, שהיו מתפארי' בנבואה, והאל העיר קפגם בזה כדי להודיע שקריהם ופחזותם וזה נ"כ טעם והאלהים אנה לידו, ויחזקתי את לב פרעה · (יג) והיו, מבנין התנאי והספק, כמו אם יהי', וכן שארי הפעלים הבאים עוד בפרשה הזאת · שלשת האנשים וגו', המפרשים יגעו לתת טעם, למה אזכר דוקא נח דניאל ואיוב · ואין לפשוט עסק בדרישות כאלו · כי אם עלו שלשה אחרי' על לבו

מכלל יופי

(ורש"י פירש לפורחות להיות פורחות על ידיהן לגיהנם · וי"מ הענין הזה בדרישת המתים שהיו הנשים בעלות אוב מעלות נפשות המתים בדבריהן ומפרשים לפורחות בעבור אותן נפשות שהוו מעלות מקבריהן ופורחות באויר) · וקרעתי אותם מעל זרועותיכם, הם אצילי ידים · אשר · את נפשים, בא מקובץ בלשון זכרים כמו פלגשים (ראשית כה) · (כא) משפחותיכם, הוא כמו מטפחותיכם · למצדה, חסר וו והיא הרשת שצדין בה · (כב) הכאות, ענין כאב ודווי כמו ונכאה לבב (תהלות קט) · מדרכו הרע, כן ימצא פעמים דרך לשון זכר כמו זה הדרך לכו בו (ישעי' לד) · (כד) ויבא אלי אנשים, בא לשון יחיד על רבים דרך קצרה · ובפירוש להודיע כי בהסכמה אחת ובלב אחד באו כלם על זה :

יד (ב) האדרש אדרש, האלפין בחירק והראשון מקור ובא האלף תמורת הא ומשפטו ההדרש כי כבד על הלשון לקרא שני ההין כאחד והוא בחולם בשקל הנתון תנתן (ירמי' לח) · אבל רבי יהודה כתב כי האלף למדבר בעדו והדגש לחסרון תיו התפעל ומשפטו האתדרש ונכון הוא ובא האדרש אדרש כפול לחוזק הדבר כמו האכה אכה אבי (מלכים ב ו) · (ג) נענתי לו בה, ענינו נעתרתי כלומר אע"פ שהוא בא ברוב גלוליו אני ה' נעניתי לו · ובפירוש ונעניתי לו ונענה לו כי הם נריכים לפי בניכם ולפי פי' עניכם כי נענתי ונענה הם מבנין נפעל והאל הוא הפועל בענותו הנועק אליו כמו שאומר ענני ה' ענני אשר יענה באש הוא האלהים (מלכים יח) והאדם הנועק הוא נענה כמו שאמר הן אנעק חמס ולא אענה (איוב יט) הנה כי האל הוא העונה והאדם הוא הנענה ואיך אמר הנה על הש"ת נעניתי ונענה כאמר כי הטעם לפי שלשון מענה הוא על שני פנים האחד הוא תחלת הדבור כמו ויען איוב הראשון (איוב ג) וענית ואמרת (דברים כו) והשני הוא לשון השבת הדבור והוא הנמצא ברוב כשאמר כי הקב"ה העונה כן הוא לקורא ולנועק וכשאמר עליו נעניתי ונענה הוא נענה לעונה אליו והוא הקורא והנועק · בה, כתוב בהא ואין ההא מפיק והיתה ראוי' במפיק, ונמצאת ספרים בא קרי וכ"פ פירושה באלף וכן אמר התרגום אנא מתחיל ליה במימרי

רשי

פִּתֵּיתִי אֵת הַנָּבִיא הַהוּא וְנָטִיתִי אֶת יָדִי עָלָיו וְהִשְׁמַדְתִּיו מִתּוֹךְ עַמִּי
יִשְׂרָאֵל׃ (ט) וְנָשְׂאוּ עֲוֹנָם כַּעֲוֹן הַדֹּרֵשׁ כַּעֲוֹן הַנָּבִיא יִהְיֶה׃ (י)
לְמַעַן לֹא יִתְעוּ עוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל מֵאַחֲרַי וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּכָל פִּשְׁעֵיהֶם
וְהָיוּ לִי לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יא) וַיְהִי
דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יב) בֶּן אָדָם אֶרֶץ כִּי תֶחֱטָא לִי לִמְעָל-
מַעַל וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיהָ וְשָׁבַרְתִּי לָהּ מַטֵּה לָחֶם וְהִשְׁלַחְתִּי בָהּ רָעָב
וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ (יג) וְהָיוּ שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה
בְּתוֹכָהּ נֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב הֵמָּה בְצִדְקָתָם יְנַצְּלוּ נַפְשָׁם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

(טו) לו

רש"י

כחוב נביי שקרא יהיה: (יב) מטה לחם · משען לחם: (יג) נח דניאל ואיוב · לפי שאלו שלשה ראו שלשה עולמות נח ראה העולם בנוי וחרב ובנוי ודניאל את בית המקדש או את עצמו תחילה שר על כל השרים סוף הושלך לגוב אריות וחזר לגדלתו וכן איוב ראה את עצמו מיושב והרב ומיושב לפיכך הביאו דוגמא לדרו של יכניה שראו את הבית בבנינו וחרבנו ובנין שני וכן אמר להם הקב"ה חיבה יתירה אני מראה לכם אתם יכניה וגלותו אילו תחטא לי אחת מארצות הגוים וגזרתי עליהם אחת מארבעת שפטים אלה או רעב או חיה רעה או חרב דבר כמו שמסדרן בפרשה זו זה אחר זה ושלשת הצדיקים אילו בתוכה לא יצילו לא בן ולא בת ואני אביא ארבעתן על ירושלים ואשאיר לכם מבניכם אשר שם ואף על פי שאיככם בתוכם ולא שהם ראויים להצלה אלא לנחם אתכם כשיגלו אצלכם ותראו מעשיהם הרעים ותתנחמו על הרעה אשר הבאתי עליהם כי תראו שלא היו כדי להוצלם עוד (הרי זה מהלך סדר פרשה זו כולה לשון זה אין ליישב ונראה שאינו לשון הרב ועוד נראה שבספר זה חסר אחת מארבעת שפטים מאו ועד או) · ל"א ארץ כי תחטא לי וגו' והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב לפי שהשלשת האנשים האלה הצילם הקב"ה משלשת (מארבעת) שפטים האלה הזכיר הכתוב את אילו גם נמלט משלשתן · מחיה רעה מניין אתה אומר בשעה שנכנס לתיבה בקשו כל החיות ליכנס ולא הניחן הקב"ה דכתיב ויסגור ה'

בעדו

מבלל יופי

דאתי למתבע אולפן מן קדם ה' אבל לדעת התרגום לא דבק עם נעניתי לו ולפירושנו דבק עם ברב גלוליו · (ד) נזרו, ענר מנפעל ענין התנכרות וזרות מענין זר · ובשרש נזר כתב ואפשר שיהי' מזה השרש ויהי' מן הקל לנזרת פעול בפלם ולא יכולו (שמות ח) ענין הפרישות מענין וינזרו מקדשי בני ישראל (ויקרא כב) · (ו) לדרש לו בי, לדרוש לנביא בעבורי שאתן שאלותו · נענה לו בי, עניינו נעתר ופירושו בעבור שמי אע"פ שהוא אינו ראוי · (ז) ונתתי פני, כאדם שאומר פונה אני מכל עסקי ועוסק בזה · או יהי' כתרגומו ואתן רגזי כאו

פני

(יד) לוּ חַיָּה רָעָה אַעֲבִיר בָּאָרֶץ וְשִׁכְּלָתָּה וְהָיְתָה שְׁמָמָה מִבְּלִי
עוֹבֵר מִפְּנֵי הַחַיָּה׃ (טו) שְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי־אָנִי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה אִם בָּנִים וְאִם בָּנוֹת יַצִּילוּ הֵמָּה לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ וְהָאָרֶץ
תִּהְיֶה שְׁמָמָה׃ (טז) אוֹ חֶרֶב אָבִיא עַל הָאָרֶץ הַהִיא וְאָמַרְתִּי חֶרֶב
תַּעֲבֹר בָּאָרֶץ וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ (יז) וּשְׁלֹשֶׁת הָאֲנָשִׁים
הָאֵלֶּה בְּתוֹכָהּ חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה לֹא יַצִּילוּ בָּנִים וּבָנוֹת כִּי הֵם
לְבַדָּם יִנָּצֵלוּ׃ (יח) אוֹ דֶּבֶר אֲשַׁלַּח אֶל הָאָרֶץ הַהִיא וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי
עָלֶיהָ בְּדָם לְהַכְרִית מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ (יט) וְנֹחַ דָּנִאֵל וְאִיּוֹב
בְּתוֹכָהּ חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה אִם־בֵּן אִם בַּת יַצִּילוּ הֵמָּה בְצִדְקָתָם
יַצִּילוּ נַפְשָׁם׃ (כ) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה אַף כִּי אַרְבַּעַת שְׁפָטַי

הרעים

רש"י

בעדו (שם ז') אין ויסגור אלא מחיות כד"א וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ו') ארי בא ליכנס והיו שיניו כהות דוב בא ליכנס והיו רגליו מתערסלות כו' בב"ר · מן הרעב מניין שנאמר מן האדמה אשר אררה (בראשית ה') לא ולמד בב"ר במקום שהושב עשרה רעבון פירדו לעולם ותמלא שבימי נח היה אחד מהם ומביא ראיה מן האדמה אשר אררה · מן החרב זה המבול ועוד שהיו בני דורו מבקשין ליזדווג לו והיו אומרים אין אני מניחין אותו ליכנס אלא שיצילו הקדוש ב"ה אמר הקב"ה אין אני מניחו ליכנס אלא בחצי היום ודרגיש ליה ימלל ה"ד בעצם היום הזה בא נח (שם ז') בעצומו של יום · דניאל בשעה שנכנס נבוכד נצר להיכל בימי יהויקים והגיה לדניאל הגלה לדניאל הגלת שלומים לפי שמלאו- ולא רוק הכוס · מן הרעב שהרי עד שלא נכבשה ירושלים בימי יהויקים צר עליה נבוכדנצר שלש שנים שנאמר ויהי הרעב גדול בעיר (מלכים ב' ס' וגם בירמיה נ"ב) ויחזק הרעב · מן החיות מניין וסגר פום אריותא ולא חבלוני (דניאל ו') ובן אתה מוצא איוב שנמלט משלשתן מן הרעב מניין לדברי האומר איוב בימי יעקב היה מנינו שהיה רעב בימיו · מן החיה מנין דכתיב ומקנהו פרץ בארץ פרץ גדרו של עולם · מן החרב מנין לפלח כליותי ולא יחמול: והיו שלשת האנשים האלה בתוכה נח דניאל ואיוב המה בצדקתם ינצלו נפשם. מפני מה לא הזכיר במיתת הרעב בנים ובנות שלא נאמר בהם אם בנים אם בנות יצילו כמו שהזכיר בשני שפטים האחרונים · דוגמא לדניאל שהוא אחד מהם והוא היה מדורו של יכניה ולא נחלטו עמו לא בנים ולא בנות ועליו נתנבא ישעיה כה אמר ה' לסריסים אשר ישמרו את שבתותי: (יד) לו חיה · אם חיה: (טו) חרב · גייסות למלחמה: (כ) אף כי · לשון קל וחומר וכל שכן הוא ובנדבל המקרא כגון

הנה

דער עווינע · [יד] ווער'ס, דאס איך אין איין זאלכעס לאנד ווילדע טהירע שיקטע, דיא עס מענשענלעער מאכטען, אונד עס זא פערווילדערטען, דאס פאר געפאהר דער טהירע ניאמאנד דארין דורכקאממען קעננטע · [טו] זאלכע דרייא מעננער מעגען דאן אויך דארין זיין, זא וואהר איך לעבע, שפריכט דער עווינע, זיא זאללען ווערער זעהנע נאך טעכטער שיצצען קעננען, בלאס זיא אליין ווערדען גערעטטעט, דאז לאנד אבער ווירד פערוויזטעט · [טז] אדער ברעכטע איך קריג איבער איין זאלכעס לאנד, פעראררנעטע: „קריג איבערציהע דאז לאנד, איך וויל מענשען אונד פיה דאפאן אויזראטטען"! [יז] זאלכע דרייא מעננער מעגען דאן אויך דארין זיין, זא וואהר איך לעבע, שפריכט דער עווינע, זיא זאללען ווערער זעהנע נאך טעכטער שיצצען קעננען, זאנדען זיא אליין ווערדען גערעטטעט · [יח] אדער איך זוכטע דאז לאנד מיט פעזט היים, שיטטעטע מיינען צארן דארין אויז, דורך איין שטערבען, דאז מענשען אונד פיה וועגראפפט · [יט] **נח, דניאל** אונד **איוב** מעגען זיך דארין בעפינדען, זא וואהר איך לעבע, שפריכט דער עווינע: זיא זאללען ווערער זעהנע נאך טעכטער רעטטען, דורך איהרע פראממיגקייט רעטטען זיא נור זיך זעלבסט · [כ] וויא נון, שפריכט דער הערר, דער עווינע,

וועען

מכלל יופי

ופניה לא היו לה עוד (שמואל א) אכפרה פניו (בראשית לב) · (ח) פתיתי, נגרי התיו עין הפועל · (וטעם אני ה' פתיתי את הנביא ההוא כתב הגאון רבינו סעדיה גיארתי וגלותי עליו שהוא מפתה · ורש"י פירש התיתי פתחתי לו פתח לאיזו שירבה ומכאן י"ל בא ליטמא פותחין לו · ואחרים פירשו שמפני שהקב"ה לא המית את הנביא ההוא בהתנבאו שקר לכן יוחס אליו אני ה' פתיתי את הנביא ההוא וכן פירשו בירמיהו אכן השא השאת לעם הזה ולירושלים לאמר שלום יהי' לכם · ורד"ק פי' בענין מי יפתה את אחאב והוא הערת רוח החפץ כי נביא השקר ההוא הי' חייב מיתה בדברים שעשה בסתר כמו שראינו באחאב בן קולי' ובצדקיה בן מעשיה שהיו מנאפים את נשי רעיהם וכן דברים רעים אחרים היו עושי' בסתר שלא הנביאים וכדי לגלותם לבני אדם מביא האל יתברך כשלון על ידם כדי להודיע שקריהם ופחזותם וכבא להם העונש מהאל יתברך יצדיקו בני אדם עליהם את הדין וזהו אני ה' פתיתי את הנביא ההוא וזהו טעם והאלהים אנה לידו כמו שפירשו רז"ל ודומה לזה וחזקתי את לב פרעה · והרדי"א פירש אני ה' פתיתי בתמיהה ר"ל האם אני פתיתי לדבר שקר לא באמת כי הוא מעצמו נפתה ולכן ונטיתי את ידי עליו והשמדתיו) · (ט) כעון הדרש כעון הנביא, כמו כעם ככהן כעבד כאדניו, ישעי' כד, · (י) דניאל, זה אחד משלשה מקומות שכתוב בלא יוד והיוד נקראת נו בתנועת הצרי אע"פ שאינ' נכתבת כיוד ירושלם והיוד דגושה ואחף נמ"ז וכן השני שבפרשה הזאת · ינצלו נפשם, זה לבדו מהדגוש נזה הענין · (יד) לו חיה רעה, כמו אם כמו לו החייתם אותם, שופטים ט, · ושכלתה, פועל יוצא כי אין הארץ משכלת אותם כי היא כאם ליושבים בה והחיה משכלת את הארץ · אעבור בארץ, כמו הבני מעליא כך · שמות ו, · (טז) אם בנים ואם בנות, כאשר יבא בן ובת בלתי סמיכות ובלי זכר האב או האם יורה על הקטן והקטנה כמו או בן יגח או בת יגח, שם כא, ר"ל אפילו הקטנים שהם בלא חטא לא יצילו בצדקתם אלא הם לבדם ינצלו · (טז) אביא על הארץ, זה לבדו על הארץ בענין זה וכן היא המסרה מן ריש ספרא עד והטף כלהון אל הארץ בר מן חד על הארץ אוחרב אביא על הארץ, יחזקאל כא, · (יט) אם בן אם בת, לא רבים ולא אחד כי הראשון אם בנים ואם בנות והשני בנים ובנות וזה אם בן אם בת · (כ) אף כי ארבעת, ר"ל כל שכן והכלל כל מקום שתראה מלת כי אחר אף תפרשנו כל שכן כמו אף כי נתעב ונאלח, איוב

ט

וועַן איך ערזט מיינע פֿיער שרעקליכזטען שטראָפֿגעריכטע, קריג, הונגערסנאָטה, ווילדע טהירע אונד פעזט צוזאַממען איבער ירושלים שיקע, אום מענשען אונד פיה דאַרויז צו פֿערטילגען! — [כא] דאָך זיה! עס זאָלל איין רעזט דאַרין איבריג בלייבען, דאַפֿאָן אַבער, זעהנע אונד טעכטער, הינוועג געפֿיהרט ווערדען: זיא וואַנדערן איין צו אייך, איהר ווערדעט איהרע זיטטען, איהרע האַנדלונגען זעהן, אונד אייך דאַן בערוהיגען וועגען דעס אונגליקס, זאָ איך איבער ירושלים געבראַכט, וועגען אַללעס, וואַז איך איהם צוקאָממען ליס· [כב] יאַ, זיא ווערדען אייך בערוהיגען, וועןן איהר איהרע זיטטען, איהרע האַנדלונגען זעהעט; איהר ווערדעט ערקעננען, דאַס איך ניכט אָהנע אורזאַכע דאַזעלבזט זאָ פֿערפֿאַהרען האַבע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע·

טו [א] מיר וואַרד דאַז וואָרט דעס עוויגען, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, וואַז איזט דער וויינשטאָק געגען אַנדערע בוימגעוועכזע? דיא ווילדע רעבע נעמליך, דיא אונטער דען וואַלדבייםען וועכזט? [ג] ווירד וואָהל דאַז האָלץ דאַפֿאָן גענאָממען, אום עטוואַז דאַרויז צו פֿערפֿערטיגען? ווירד וואָהל צו איינעם נאַגעל נור דאַפֿאָן גענאָממען, אירגענד איין געפֿעס דאַראַן צו העגנען? [ד] זיה, דעם פֿייער איזט זיא בעשטימםט, צום פֿערברעננען בלאָז· וועןן נון גאַר דאַז פֿייער שאָן בײדע ענדען פֿערבראַננט, אונד דאַז מיטטעל שאָן גלימםעט, טויגט זיא זאָדאַן צו אירגענד איינעם ווערקע? [ה] וועןן, אַלס זיא נאָך גאַנץ וואַר, זיא צו ניכטס טויגטע, אום וויא פֿיל וועניגער, וועןן שאָן דאַז פֿייער דאַראַן פֿערצעהרט האַט, אונד זיא שאָן גלימםעט· קאַן וואָהל יעצט נאָך איין ווערק דאַרויז געמאַכט ווערדען? [ו] זאָ שפריכט נון דער הערר, דער עוויגע: וויא איך יענע ווינרעבע אונטער דען וואַלדבייםען נור בעשטימםט האַבע, דאַס דאַז פֿייער זיא פֿערצעהרע, זאָ האַבע איך אויך ירושלים'ס בעוואָהנער דאַצו בעשטימםט· [ז] איך ווערדע מיינען

באור

לבי הי' זוכר האחרים · (כ) אף כי, אם, כלומר אם הדבר כן באמת משפטי, מה יהי' אם אביא על ירושלים את כולם? הלא מהראוי שלא ישאר שריד ופליט, אבל לא אעשה כלה, והנה נותרה וגו' · (כא) המוצאים, מירושלים אל בבל, והנה הם יוצאים מירושלים אליכם שאתם בבבל וראיתם וגו' · ונחמתם, תנחמו עצמיכם על הרעה אשר ... שתראו כי בדין באה עליהם ·

טו (ב) הזמורה, סוף הפסוק מבאר את תחלתו כי לא דבר מעץ הגפן המשובח הגדל בכרמים אלא מהזמורה הגדלה ביער · (ד) הנה לאש וגו', כלומר לפי שלא תצלח לכל מלאכה, אין תכליתה אלא להבערה · כן דעת רד"ק וכן תרגמתיו · ולדעת רש"י מחובר זה אל שלאחריו' ושעורו אם לאש נתן לאכלה, והאש אכלה את שני קצותיו, היצלח אז למלאכה? וראוי לתרגם: (וועןן זיא נון זום פֿר ברעננען אן ס פייער אנגלעגט ווארדע) · ופסוקי' והנגינה כי יש האתנחתא תחת מלת לאכלה מסכימים לפירוש רד"ק · נחר, כניבו נפעל מגזרת חרר, כמו אם נחר תחבר (שמואל ב' כ"ב כ"ז), מועבר משקל ונקל זאת בעיני ה' (מלכים ב' ג' י"ח) · וענינו הוית אש כדבר בלי שלהבת וכליונו על ידי האש הזה, כמו עצמותי כמוקד נחרו (תהלים ק"ב ד') והדומים · (ז) מהאש וגו', יצא אותו על בהקריב שבא להקריב את ירושלים והצילה ה' מידו, ועתה ילכדה נבוכדנאצר ·

הָרָעִים חֶרֶב וְרָעָב וְחַיָּה רָעָה וָדֶבֶר שִׁלַּחְתִּי אֶל יְרוּשָׁלִָם לְהַכְרִית
מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה׃ (כא) וְהִנֵּה נוֹתְרָה בָּהּ פְּלֵטָה הַמּוּצָאִים
בָּנִים וּבָנוֹת הִנָּם יוֹצְאִים אֲלֵיכֶם וּרְאִיתֶם אֶת דַּרְכָּם וְאֶת עֲלִילוֹתָם
וְנִחַמְתֶּם עַל הָרָעָה אֲשֶׁר הֵבֵאתִי עַל יְרוּשָׁלִַם אֵת כָּל אֲשֶׁר הֵבֵאתִי
עָלֶיהָ׃ (כב) וְנִחֲמוּ אֶתְכֶם כִּי תִרְאוּ אֶת דַּרְכָּם וְאֶת עֲלִילוֹתָם
וִידַעְתֶּם כִּי לֹא חִנָּם עָשִׂיתִי אֵת כָּל אֲשֶׁר עָשִׂיתִי בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה׃
טו (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם מַה יִּהְיֶה עֵץ
הַגֶּפֶן מִכָּל עֵץ הַזְּמוֹרָה אֲשֶׁר הָיָה בַּעֲצֵי הַיָּעַר׃ (ג) הֲיֻקַּח
מִמֶּנּוּ עֵץ לַעֲשׂוֹת לִמְלָאכָה אִם יִקְחוּ מִמֶּנּוּ יָתֵד לִתְלוֹת עָלָיו כָּל
כֶּלִי׃ (ד) הִנֵּה לָאֵשׁ נִתַּן לְאָכְלָה אֵת שְׁנֵי קְצוֹתָיו אָכְלָה הָאֵשׁ וְתוֹכוֹ
נָחָר הֲיִצְלַח לִמְלָאכָה׃ (ה) הִנֵּה בִּהְיוֹתוֹ תָמִים לֹא יֵעָשֶׂה לִמְלָאכָה
אַף כִּי אֵשׁ אֲכָלַתְהוּ וַיֵּחָר קמץ בז״ק וְנַעֲשָׂה עוֹד לִמְלָאכָה׃ (ו) לָכֵן
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה כַּאֲשֶׁר עֵץ הַגֶּפֶן בְּעֵץ הַיַּעַר אֲשֶׁר נְתַתִּיו לָאֵשׁ
לְאָכְלָה כֵּן נָתַתִּי אֶת יֹשְׁבֵי יְרוּשָׁלִָם׃ (ז) וְנָתַתִּי אֶת פָּנַי בָּהֶם מֵהָאֵשׁ

יצאו

ר ש״ י

הנה אנחנו פה ביהודה יריאים (שמואל כ״ג) ואף כי נלך קעילה וכן בפרשה זו
(טו) הנה בהיותו תמים לא יעשה למלאכה אף כי חרב אכלתהו וגו׳: שפטי ·
אי״ש גושטי״שיאש בלע״ז: (כא) נותרה · איירטרואה״ש בלע״ז: המוצאים ·
בשביה ויביאום כאן: עלילותם · מעשיהם:
טו (ב) מה יהיה עץ הגפן מכל עץ · מה סופו מכל שאר עצים: הזמורה
אשר היה בעצי היער · לא גפן הכרמים שעושה פרי אני אומר לך אלא
על זמורות גפן הגדילה ביערים: (ג) היוקח ממנו וגו׳ · אינה ראוי לכך: כל
כלי · שום כלי: הנה לאש נתן לאכלה · אדבי״רר בלע״ז הנה שאלתיך על התמים
ואינו ראוי לכלום עתה עוד אני מוסיף על השאלה הנה אם נתנו זמורה ממנו
באש ואכלה האש בשני קצות הקיפה עד כי נחר תוכו: נחר · נשאר מן האש
בורא״ר בלע״ז נחר ל׳ ועצמי חרה (איוב ל׳) ויש לועזין אשא״רט בלע״ז וכן ויחר
עלי אפי (פס י״ט) תבדו מנקם עם עצמו חרה היצלח עוד למלאכה: (ו) כן
נתתי · את ירושלים שתי קצותיה אכלה האש שתי גליות כשגלה יהויקים גלו עימו
מזרע המלוכה ומן הפרתמים כמו שנאמר בדניאל אחריו גלה יכניה וכל
החרש והמסגר ותוכו נחר לצדקיהו שנותר בה כבר גזרתי עליו מלא חפניך גחלי אש

וזרוק

יָצָאוּ וְהָאֵשׁ תֹּאכְלֵם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה בְּשׂוּמִי אֶת־פָּנַי בָּהֶם :
(ח) וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ שְׁמָמָה יַעַן מָעֲלוּ מַעַל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה :
טז (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ב) בֶּן אָדָם הוֹדַע אֶת
יְרוּשָׁלִַם אֶת תּוֹעֲבֹתֶיהָ : (ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה
לִירוּשָׁלִַם מְכֹרֹתַיִךְ וּמֹלְדֹתַיִךְ מֵאֶרֶץ הַכְּנַעֲנִי אָבִיךְ הָאֱמֹרִי וְאִמֵּךְ
חִתִּית : (ד) וּמוֹלְדוֹתַיִךְ בְּיוֹם הוּלֶּדֶת רגש אחר שורק אֹתָךְ לֹא כָרַּת
שָׁרֵּךְ הב׳ רשין דגושין וּבְמַיִם לֹא רֻחַצְתְּ לְמִשְׁעִי וְהָמְלֵחַ לֹא הֻמְלַחַתְּ
וְהָחְתֵּל לֹא חֻתָּלְתְּ : (ה) לֹא חָסָה עָלַיִךְ עַיִן לַעֲשׂוֹת לָךְ אַחַת מֵאֵלֶּה
לְחֻמְלָה עָלָיִךְ וַתֻּשְׁלְכִי אֶל פְּנֵי הַשָּׂדֶה בְּגֹעַל נַפְשֵׁךְ בְּיוֹם הֻלֶּדֶת
אתך

רש״י

וזרוק על העיר (לעיל ו׳): (ז) מהאש יצאו · על פתגמי אוריתא דיהיבין מגו אישתא עברו ועממיא דתקיפין כאישתא ישיצינון :
טז (ב) הודע · פייסבו״ייר בלע״ז : (ג) מכורותיך · כמו מגורותך מנחם חברו ל׳ תולדה וכן פירש כלי חמס מכורותיהם (בראשית מט) איש מאת מכרו (מלכים ב׳ י״ב) לבד ממכריו (דברים י״ח) כלם לשון תולדות: אביך ואמך אברהם ושרה משם נטלו גדולתם ובני חת נתנו לה קבר: (ד) ביום הולדת אותך · פישני״אה בלע״ז כשבחרתי בך במצרים היית בלי שום תקון ולפי שדימה הדבר ללידה הזכיר כאן תיקוני הוולד : שרך · כמו שררך : למשעי · לצחצוח כמו חית הסלע שעיעות כיפא תרגומו אפלנ״ט בלע״ז ומנחם חבר למשעי לשון שעשוע : לא המלחת · מכאן שמולחין את הוולד כדי שיתקשה בשרו : והחתל · לשון כריכה בבגדים וכן וערפל חתולתו הוא שמלפפין את הוולד : (ה) לחמלה · לחוס

מכלל יופי

א, אף כי הבית הזה, מלכים א, והדומים להם · (כא) ונחמתם, מבנין נפעל וכן וינחמו מבנין נפעל ענין תנחומין · ובפירוש ונחמו מבנין פיעל הדגוש :
טו (ב) הזמורה, ענינו גפן · (ג) כל כלי, שום כלי אפילו קטן כמו כל מלאכה לא תעשו, ויקרא כג, שום מלאכה כל חלב וכל דם לא תאכלו (שם ז׳) שום חלב ושום דם · (ד) והוכו נחר, קמץ לפי שהוא בינוני כמו עם נבר תתבר, שמוא ב כב, אבל חר מפוח, ירמי׳ ו, שהוא כפעל עבר החית פתוחה וכן ויחר מבנין נפעל בשקל לא ימד, שם ל׳, אלא שלא תדגש החית והיוד בצרי והחית קמוצה מפני הזקף ואם נחר עבר בשקל ונקל זאת בעיני ה׳, מלכים ב ג, · ונסב געתה, הוא קמץ מפני הזקף וענינו השרפה מרוב החמימות מבנין נפעל ושרשו חרר וכן ויחר · ובפירוש ונחר הוא ענין הדבר המורגש מהאש לא שנשרף ממש · (ופירושו כי ירושלים היה באמצע א״י ואת שני קצותיו שהם י׳ השבטים וכל ערי יהודה אכלה האש ואעפ״כ יושבי ירושלים שנותרו מהאש לא לקחו מוסר ומה תקוה יש
להם

מיינע צאָרן איבער זיא אויזלאַזזען ; זינד זיא דעם פייער ענטגאַנגען , זאָ ווירד איין אַנדערעס זיא פֿערצעהרען , אונד זיא ווערדען ערקעננען , דאַס איך דער עוויגע בין , ווען איך מיינען צאָרן איבער זיא אויזלאַזזע · [ח] יאַ , אין איינע וויזטע וויל איך דאַז לאַנד פֿערוואַנדלען , וויל זיא זאָ טרייזלאָז זינד , זאָ שפריכט דער העדר , דער עוויגע ·

טז [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר , וויא פֿאָלגט : [ב] מענשענזאָהן , מאַכע ירושלים זיינע גריילע בעקאַננט · [ג] שפריך , זאָ זינד דעם עוויגען וואָרטע פֿאָן ירושלים : דיינע פֿערוואַנדשאַפֿט , דיינע אַבשטאַממונג זינד אויז דעם לאַנדע כנען ; דיין פֿאַטער וואַר איין **אמרי** , דיינע מוטטער איינע **חתית** · [ד] אונד דיינע לעבענסגעשיכטע — ? אַם טאַגע דיינער געבורט ווארדע דיר דער נאַבעל ניכט אַבגעשניטטען , דוא ווארדעזט צור ריינינונג אים וואַזזער ניכט געבאַדעט , ניכט מיט זאַלץ בעשטרייעט , ניכט אין ווינדעלן איינגעוויקקעלט · [ה] קיין מיטלײדיגעס אויגע וואַר דאַ , אום דיר אויך נור איינעס פֿאָן דיזען אויז באַרמהערציגקייט צו טהון ; דוא לאַגזט פֿילמעהר , אַם טאַגע דיינער געבורט , אין דעם אונפֿלאַט דיינעס

באור

טז (ג) מכרתיך , מענין כלי חמס מכרותיהם (בראשית מ"ט ה') עיין שם בבאור . ומלדתיך , כמו אלה תולדות יצחק שהוא ספור המאורעות אשר קרו לו · (ד) כרתך , הראוי כורת , כמו האשרה אשר עליו כורתת (שופטים ו' כ"ח) · למשעי , להחליק העור תרגום חלקת צוארו , שעיעת צוארו · לא המלחת , כן היה דרך הקדמונים ועד היום באיזה ארצות למלוח את הילדים בעת הולדם · מתבוססת , מתגעלת בדמי הלידה (בן מלך) · ברמיך חיי , הטעם אע"פי שאת מתבוססת בדמיך , ומגועלת , מ"מ חיי , כלומר לא אעזבך , והכפל

מכלל יופי

להם הכה לא יכלימו למלאכה כלומר לא יחזרו בתשובה ולא ייטיבו מעשיהם ואין להם תקנה של להחזירם לאם · ומה שאמר מהאש יצאו והאש תאכלם י"מ על סנחריב שבא להחריב את ירושלים והצילם ה' מידו והוא האש שיצאו ממנו והאש תאכלם שהוא נבוכד נצר מלך בבל) · (ו) בעץ היער , דרך כלל כמו לא תשחית את עצה , דברים יט , (ז) מהאש יצאו והאש תאכלם , ת"י על פתגמי אוריתא דיהבין מגו אישתא עברו ועממיא דתקיפין כאישתא ישציכון :

טז (ג) מכרתיך , באולם הכף ענינו כמו מגורותיך · (ד) הולדת , נכתב בו"ו עם הדגש והוא מקור מבנין הפעל והדגש תמורת הכא ואע"פ שנכתב הו"ו עם הדגש אנדמה בשימה ומה שאמר אותך כמו יחלק את הארץ , במדבר כו , יום הולדת את פרעה (בראשית מ') · ונפילוס ואותך כמו עמך כאלו אמר יום שנולדת · כרת , עבר מבנין פועל והריש בדגש וכן והאשרה אשר עליו כורתה , שופטים ו , · שרך , בדגש הריש לאסדין אות הכפל והוא הטבור · ובמים לא רוחצת , שתסרקיצה במים חמים · למשעי , ענין חלקות ויהי' היוד במקום אות הכפל ופרשו שעע מתרגום חלקת צואריו , בראשית כז , שעיעות צואריה ואנכי איש חלק , שם כז , גבר שעיע ויהי' פירושו להחליק בצרך כי הרקיצה במים חמים מחליקת הבשר ומעדנה אותו ונפרש שוע שני פירושים אחרים להרי"קם · ובמכלל פרשו שעה וכן הביאי בשרש שעה · (ונפרש שוע פירש הרי"קם למשעי מתרגום ועח את הבית ויסוע ית ביתא וענינו כענין למשוח כי טיחת הבית במשיחת יד כענין משיחה והיוד במקום ה"א נקבל מקבה

תרגום אשכנזי

ריינעס קערפערס, אויף פרייעם פעלדע הינגעווארפען· [ו] דא גינג איך בייא
דיר פאראיבער, זאה דיך עקעלהאפט אין דיינעם בלוטע ליגען, אונד שפראך צו
דיר, טראץ דיינעם בלוטעם, לעבע! יא לעבע! טראץ דיינעם בלוטעם· [ז] איך
ליס דיך וויא געוועכס דעס פעלדעס עמפאר שיסען, דוא וואכזעסט העראן, וואור·
דעזט גראס, אונד גינגזט איינהער אין פאללקאממנער שענהייט, דיין בוזען פאלל,
דיין האאר געוואכזען; דאך וואַרזט דוא נאך נאקט אונד בלאז, [ח] איך גינג
ווידער פאר דיר פאראיבער, בעטראכטעטע דיך, אונד זיה! דיין אלטער וואר
עבען דאז אלטער דער ליבע; איך ברייטעטע מיינע פליגעל איבער דיך, בעדעקטע
דיינע בלעסע, שוואור דיר טרייע, גינג מיט דיר איינען בונד איין, שפריכט דער
הערר, דער עוויגע, קורץ דוא ווארזט מיין· [ט] איך ליס דיך אים וואזזער באדען,
רייניגטע דיך פאן דיינעם בלוטע, אונד זאלבטע דיך מיט עהל· [י] איך פערזאהע
דיך

באור

והכפל לחזק הענין· (ז) רבבה, אין הוראתו רבוי אלא גדול, אע"פי שהוא מהכפולים ואשר
הראתו גדול הוא מגל"ה, כי גדול ורבוי דומים מאוד בענין· בעדי עדיים, בעכלל היופי
(רש"י) ח) ואפרוש כנפי, כמו ופרשת כנפך (רות ג ט'), שעניינו כשואין· (ט)
וארחצך, מחובר אל פסוק ו', ואין כאן מקומו כלל, לכן סגרתיהו בתרגמי· (י)
ואחשכך

מכלל יופי

מקנה מרעה· וכתב עוד או פירושו לטהרה כי בלשון ערבי א"ל תמשי"ע טהרה ואומרים טהל
הקערה אמש"ע ויתכן שיהי' אמש"ע אצל' כמו אמשא שהו' לשון כאשר ימאס הלקת)· והמלח,
בקמץ חטף ההא מבנין הפעל ענין מלח, ויקרא ב, · המלחת, בשורק ההא ונפתחה החית
מפני שהיא גרונית· והחתל לא חתלת, ענין חבישה ועטיפה· (ה) ולחמלה, מקור
ובא הפועל בשורק· אל פני, כמו על פני וכמוהו רבים· בגעל נפשך, גופך וכן ברזל באה
נפשו, תהלים קה, והגועל הוא דמי הלידה כמו שאמר למעלה ביום הולדת אותך הגעול שהיה
לך ביום שנולדת· (ו) מתבוססת, מתגעלת בדמי הלידה · חיי, כמו תחיי צווי במקום
איתן כמו ומות בהר, דברים לב· כמו תמות שים קנך, עובדיה א, כמו תשים· (ז) רבבה,
שם בענין החשבון והוא החשבון הגדול שהוא עשרת אלפים· ותרבי ותגדלי, כמו שאמר וירבו
ויעצמו במאד מאד, שמות א, אחד מהם ברבוי המספר ואחד מהם ברבוי הגוף· בעדי עדיים
כלומר שהגעת לזמן העדי והקשוט· ובפירוש בטוב וכיפה שבעדים כמו מלך מלכים, יחזקאל
כו, · צמח, פועל עומד מן הכבד אלא שהוא מורה על רוב הצמיחה ועל מהירות'· ערום
ועריה, שניהם תאר וכשידבר על כנסת ישראל ידבר פעם בלשון זכר ופעם לשון נקבה וכן
והכיתוך ערום ועריה· (י) ואנעלך, העין בשוא ופתח והראוי בקמץ כחבריו· תחש,
פירוש עור תחש· ואכסך משי, פירוש בגדי משי· ובמכלל הו"ו פתוחה והענין לעבר והיה
משפטו בקמץ וכמוהו ואעמוד עליו ואמותתהו, שמואל ב' א, ואולי בא עתיד במקום עבר כמו
שהוא מנהג הלשון במקומות רבים· (יא) ואעדך, מהקל והוא יוצא אויהי' מהפעיל ויהיה
פתח קטן תחת פתח גדול· ורביד, כלי עשוי מזהב או מזולתו על הגרון· (יב) ועגילים,
כלי האזנים· (יג) ומלבושך שש, כן כתיב ביוד וקרי שש והיוד בכתוב נוספת· ותיפי,
שרשו יפה והוא מנחי הקצוות והוכחה היוד כמשפטה ולולי שהיא יוד היה פא הפועל מונע כמו
ותבכי ומשפט המלה בתשלומה ותיפיי בפלס ותגדלי והוא לקריאת בן אשר מלעיל בשני פשטין
ובקריאת בן נפתלי מלרע בפשט אחד לבד· (יד) כי כליל הוא, שלם בכל עניני היופי וההדר·
(טו) ותזני על שמך, כל ענין הזנות הנא בכנסת ישראל היא עבודה זרה· תזנותיך,
לשון

אתך: (ו) ואעבר עליך ואראך מתבוססת בדמיך ואמר לך בדמיך
חיי ואמר לך בדמיך חיי: (ז) רבבה כצמח השדה נתתיך ותרבי
ותגדלי ותבאי בעדי עדיים שדים נכנו ושערך צמח ואת ערם
ועריה: (ח) ואעבר עליך ואראך והנה עתך עת דדים ואפרש
כנפי עליך ואכסה ערותך ואשבע לך נאם אדני יהוה ותהיי לי:
(ט) וארחצך במים ואשטף דמיך מעליך ואסכך בשמן: (י) ואלבשך

רקמה

רש״י

לאוש: בגעל. אנבוריש"מנט בלע"ז: (ו) מתבוססת · נרפסת כמו יבוס קמינו: בדמיך חיי · אף בנוליך זה לא תמותי והשנה לומר שני פעמים לפי שבדם פסח ודם מילה נגאלו לשון אחר מתבוסס שו"ליאה בלע"ז: (ז) בעדי · לשון מכלול ומנחם פירשו בעדי עדים לשון עד כמו בטחו בה' עדי עד אנגוק"ה אשי"גלא בלעז אבל דונש פתר אותו לשון עדי ומשקל עדי עדיים הוא מן י' שמות ארי אריים צבי צביים גדי גדיים: נכונו · פור"ינט אפיר"טיאש בלע"ז · ושערך צמח · סימני נערות: (ח) דודים · אמיטי"אש בלע"ז: (ט) ואסוכך · לשון משיחה וכל הענין אינו אלא לשון משל ויונתן פירש את כלם ואין להוסיף על התרגום וכן פירשו מכורותיך ומולדותיך וגו' תותבותכון וילדותכון מארע כנענאי תמן איתגליתי על אברהם אבוכון בין בתריא ואודעתיה דאתון נחתין למצרים ובדרע מרומם אנא פריק יתכון ובזכות אבהתכון אנא מתריך ית אמוראי ואשיצי ית חתאי: ומולדותיך ביום הולדת אתך וגו' · ואף כד נחתו אבהתכון למצרים תותבון בארעא דלא דילהון משעבדין ומענן להון הות כנישתא דישראל דמיא לוולדא דרטיש על אפי ברא דלא איתפסק שוריה ובמיא לא אישטתיף לאיתנקאה ובמלח לא איתמלח ובאיסורין לא איתאסר · לא חסה עליך עין וגו' לא תסות עליכון עינא דפרעה רשיעא למעבד לכון טבא חדא לאנהה לכון משעבודכון לרחמא עליכון וגזר עליכון גזירת גמירא למרמא ית דכוריכון בנהרא לאבדא יתכון בעידן דהויתון במצרים: ואעבר עליך וגו' ועל דוכרן קיים אבהתכון קדמי איתגליתי למפרקכון ארי גלי קדמי ארי אתון מענן בשיעבודיכון ואמרית לכון בדמא דמהולתא אחוס עליכון ואמרית לכון בדם פסחא אפריק יתכון: רבבה כצמח השדה נתתיך · ריבבת כצמחי חקלא יהבתיכון וסגיתון ותקיפתון והויתון לזרעין ולשבטין ובעובדי אבהתכון תקינא עידן פורקן כנישתכון מטא ארי אתון משעבדין ומענן: רבבה כצמח השדה נתתיך: כמה שנאמר ובני ישראל פרו וישרצו וירבו ואת ערום ועריה · מן המצות: ואעבור עליך ואראך · ואיתגליתי על משה בסנה ארי גלי קדמי ארי מטא זמן פורקנכון ותגינת במימרי עליכון ואעדיתי חוביכון וקיימית במימרי למפרק יתכון כמה דקיימית לאבהתכון אמר ה' אלהים למהויכון עם דמשמש קדמי: ואפרש כנפי · כנף בגדי: ואשבע לך:

לכן

רקמה ואנעלך תחש ואחבשך בשש ואכסך ו' בפתח משי : (יא)
ואעדך עדי ואתנה צמידים על ידיך ורביד על גרונך : (יב) ואתן
נזם על אפך ועגילים על אזניך ועטרת תפארת בראשך : (יג)
ותעדי זהב וכסף ומלבושך ששי יתיר י' ומשי ורקמה סלת ודבש
ושמן אכלתי יתיר י' ותיפי במאד מאד ותצלחי למלוכה : (יד) ויצא
לך שם בגוים ביפיך כי כליל הוא בהדרי אשר שמתי עליך נאם
אדני יהוה : (טו) ותבטחי ביפיך ותזני על שמך ותשפכי את
תזנותיך

רש"י

לכן אמור לבני ישראל אני ה' והוצאתי אתכם אין לכן אלא שבועה כמו שנאמר לכן נשבעתי לבית עלי : ואבוא בברית אותך · הנה דם הברית אשר כרתי עמכם · וארחצך במים · ופריקת יתכון משעבוד מצראי ואעדיתי תקוף מרוותא מנכון ודברית יתכון בחירותא : (י) ואלבשך רקמה · ואלבישת יתכון לבושי ציורין ומחמדת שנאיכון : ואנעלך תחש · איך אלצי"וט טיי"שון בלע"ז ואסבית מסן דיקר בריגליכון : ואחבשך בשש · איפוני"יניסטויי בלע"ז וקדשת מנכון כהנא לאהוי משמשין קדמי במצנפן דבוץ : ואכסך משי · שוי"אה בלע"ז · וית כהנא רבא בלבושי צבעונין ומדרש אגדה ואכסך משי אלו שבעת ענני כבוד דכתיב לא ימיש עמוד הענן יומם : (יא) ואעדך עדי · איפאר"טוי בלע"ז ותקינית יתכון תיקון פיתגמי אורייתא כתיבין על תרין לוחי אבניא : צמידים · חברהים דבור כנגד חבירו המשה כנגד המשה : ואתנה · על ידי משה : (יב) ואתן נזם על אפך · ויהבית ארון קיימי ביניכון : ועגילים על אזניך : לשון נזם וענן יקרי מטיל עיליכון על שם שהיו מוקפין בעיגול : ועטרת תפארת בראשך · ומלאך שליח מן קדמי מדבר בריש[י]כון שנאמר ויעבר מלכם לפניהם וה' בראשם : (יג) ותעדי זהב וכסף · ויהבית משכנא ביניכון מתקן בדהב וכסף ויריעות בוץ וצבעונין וגיורין ומנא דטב כסולת' וכדבש וכמשח אכלית יתכון ועתרתון ותקיפתון לחדא ואצלחתון ושליטתון בכל מלכוותא : סלת ודבש ושמן אכלת המן שהיה משתנה לכל הטעמים לסלת ודבש ושמן אכלת ומדרש אגדה י"ג דברים יש כאן וכנגדן אמר להם הב"ה להביא י"ג דברים המנויין בתרומת המשכן ואעפ"כ הוא פורע להם כנגדן לעתיד לבא י"ג דברי וברא יי' על מכון הר ציון וגו' וסוכה תהיה לצל יומם מחורב מזרם וממטר וגו' ותיפי : ל' יופי : (יד) כי כליל הוא · לשון מכלול ד"א כי כליל הוא כי שלום היה ד"א כי כליל קרו"א בלע"ז כמו נזר דמתרגמינן כלילא : (טו) ותזני על שמך · בטחת על שם היופי שיצא לך : ותשפכי את תזנותיך · שראית יופיך לכל עובר עד נשפכה עליהם תאות זנותיך לפתות אותך לזנות עמם : לו יהי · ומשתחוו לך אתה הפקרת להם עצמך ולכל אשר שאל זנותך לו היה ויונתן תרגם

ולא

דיך מיט געשטיקטען קליידערן , מיט שוהען פֿאָן תחש , מיט קאָפּפֿבינדע פֿאָן
ביסוס, מיט זיידענען שלייערן · [יא] שמיקטע דיך מיט קעזטליכעם שמוקקע ,
גאַב דיר אַרמבענדער אום דיא הענדע , האַלזקעטטען אום דען האַלז · [יב] נאַזענ-
רינגע אַן דער נאַזע , אָהררינגע אין דען אָהרען , אונד איין פּרעכטיגעס דיאַדעם
אום דאַז הויפּט · [יג] זאָ געשמיקט אין גאָלד אונד זילבער , נעקליידעט אין ביסוס ,
זיידע אונד געשטיקטעם צייגע , מיט פֿיינעם מעהלע , האָניג אונד עהל גענעהרט ,
וואַרזט דוא אונגעמיין שען , ווערטה איינער קראָנע · [יד] דער רוף פֿאָן דיינער
שענהייט פֿערברייטעטע זיך אונטער דען נאַציאָנען ; דען זיא וואַר פֿאָללקאָממען
דורך דען שמוק , דען איך דיר אַנגעלעגט , שפּריכט דער הערר , דער עוויגע · [טו]
נון בעקאַמסט דוא צוּפֿערזיכט צו דיינער שענהייט , בעניצעסט דיינע בעריהמטהייט
צור אויזשווייפֿונג , פֿערשווענדעטעסט וואַהר דיינע גונזטבעצייגונגען , ווער איממער
פֿאָר ·

באור

ואתכשך , ענין חבישה וקשירה · משי , סוי"אה בלע"ז (רש"י) נ"ל סאַיע בל"א זיידע ·
(יג) ותצלחי למלוכה , כלומר יפיך היה באופן שהיית ראויה למלוכה · (טו) ותזני על
שמך , כלומר ינעת למשוך מאסם יפיך תועלת זנות · ותשפכי את תזנותיך' פה קראת שפך
על דרך משל : עשית דבר בלי חוק ושר', מבלי שיש בה תועלת אמיתי, בל"א (פערשווענדען)
נקרוב לזולתי שבלקחה השלה הזאת משפיכת הדברים הנגרים , כאשר יבינו וידעו מקקר.
הלשון · על כל עובר לו יהי' , הפקרת עצמך , לכל אשר שאל זנותיך , ליהיה (רש"י) ,
(טז) והקחי ·

מכלל יופי

לשון רבים תזנות בשקל תרבות , במדבר יד · והרבים תזנותיך · על כל עבר לו יהי , פירוש
לא הספיקה לך עביד' זרה אחת או שתים כי מספר עריך היו אלהיך · ואם יעבור נכרי מן
הגוים הרחוקים בארצך וע"ז בידו לו יהי' חשקך על שתעשי אותה בארצך · (ויתכן לפרש לו
יהי כלומר לו לעובר מן האומות יהי' הזנות שהי' הע"ז ולא לך ר"ל כי אין ראוי שתעש' כמעשיהם
כי עם קדוש אתה לה' אלהיך על דרך אשר חלק ה' אלהיך אותם לכל העמים ואתכם לקח ה'
ואפשר שלזה כיון יונתן שתרגם לו יהי ולא כשר ליך למעבד כן) · (טז) טלאות ' כלומר
מגוונים הרבה כמו העקודות והטלואות , בראשית ל , · לא באות ולא יהי' , לא באית כמות
כמוהן כלומר איכן עתידות לא ולא יהי' אדם או עם שיעשה כמוהן לרוב · (יח) והכסים ,
פירוש ותכסי בם · או יסמך אל הכנויים כדרך לבישה ילבשם הכהן (שמות כט) לבש בגדיך
(מלכים כב) כלומר הבגדים שנתתי לך שתכסים לכבוד בנאך אל ביתי כסית אותם לפני
הצלמים · או יהי' כנוי ותכסים לצלמי זכר שזכר כלומר כסית הצלמים בבגדי רקמה · וקטרתי ,
בקמץ קטף לקריאת בן אשר במשפט ולקריאת בן נפתלי בפתח · אמר המחבר בפרשה הזאת
לא זכר בפירושה קריאת בן נפתלי להיותו סומך על קריאת בן אשר הישרה · נתתי לפניהם ,
כתוב ביוד וקרי בלא יוד והכתוב כאלו נתתי לפניהם אני אני גרמתי לך כיון שנתתים לך כמו
שאמרו במשל מי גרם לך שתבעטי כי כרשינין שהאכלתיך · (יט) ונתתיהו לפניהם , פירוש
אני נתתים לך לאכלה זהו פירוש אשר האכלתיך ואת נתת אותם לפני הצלמים לקרבן · ותי"ו
הנקבה הנמצאת תקרא בחירק בהתחברה עם הכנויים לפיכך תיו ונתתיהו בחירק והיוד
למשך וכן לא במקטרת מנאתים (ירמי' ג) · ומ"ש ולחמי הוא דרך כלל כי לחם כולל כל
מאכל ואחר כך פירש סלת ושמן ודבש האכלתיך · (וטעם ויהי נאם ה' אלהים כלומר כל זה
הי' לא תוכלי להכחיש חי אני היודע ועד · ורבותינו ז"ל אמרו אותו יום שעשו ישראל את העגל
ירד להם המן ושתנו לפניו ועפ"כ ביום אחר לא פסק וכן מפורש בספר עזרא אף כי עשו עגל

תרגום אשכנזי

פֿאַראיבֿערגינג, דעם געלאַנג עס· [טז] דוא נאַהמסט פֿאָן דיינען קליידונגסשטי־
קען, אונד ליזעסט דאַמיט געריזטע בונט אויזשטיקקען, וואָרויף דוא אויזגעלאַססע־
הייט טריבסט, דיא ניא בעגאַנגען ווערדען, ניא געשעהען זאָללטען· [יז] דיין גע־
שמיידע אויז מיינעם גאָלד אונד זילבֿער, דאַז איך דיר גאַב, נאַהמסט דוא, אונד
מאַכטעסט דיר מענגליכע בילדער דאַרויז, מיט דענען דוא אונצוכט טריבסט· [יח]
נאַהמסט אויך דיינע געשטיקטע קליידער, בעדעקטעסט זיא דאַמיט, זעצטעסט איה־
נען אויך מיין עהל, מיין רייכֿערווערק פֿאָר· [יט] זאָגאַר נאַהרונגסמיטטעל, דיא
איך דיר גאַב, דאַז פֿיינע מעהל, עהל אונד האָניג, וואָמיט איך דיך שפייזטע,
זעצטעסט דוא איהנען פֿאָר, צום אַנגענעהמען גערוכע· — דאַך לים איך דאַז
געשעהען, שפריכט גאָטט, דער הערר; [כ] אַלליין דוא נאַהמסט אויך דיינע
זעהנע אונד טעכטער, דיא דוא מיר געבאַהרסט, אונד שלאַכטעסט זיא איהנען צור
שפייזע· האַ! ניכט גענוג אַן דיינעם בוהלערישען וועזען, [כא] ווירגסט דוא נאָך
מיינע קינדער, גיבסט זיא הין, צום פֿערברעננען איהנען צו עהרען! [כב]
ביי אַללען דיינען גריילען אונד אויזשוויי׳פֿונגען ערזיננערטעסט דוא דיך ניא דיינער
יוגענדצייט, וויא דוא נאַקט אונד בלאָס וואַרסט, עקעלהאַפֿט אין דיינעם בלוטע
לאַגסט! [כג] אונד דיא פֿאָלגע דיינער לאַסטער אימּמער וואַר — וועה! וועה
דיר! שפריכט דער הערר, דער עוויגע· [כד] דאָך דוא לעגטעסט דיר ווידער
אַנהעהען אַן, מאַכטעסט דיר האָהע געריזטע אויף יעדעם פֿרייען פלאַצע; [כה]
שטעללטעסט געריזטע אויף אַן דער עקקע יעדער שטראַסע, ווירדיגטעסט הערָאַב

דיינע

באור

(טז) ותקחי, דרך הזונה ליפת ביתה ולהלבות בבגדים נאים בבגדי צבעונים למשוך לב
הזונים להכנס בביתה (רד"ק) · במות טלואות, מכוסות בבגדים מנומרין של מיני
צבעונין (רש"י) · לא באות, אשר אין ראוי לבא ולהיות· (יט) ויהי, י"ת בתמיה,
הלא הואה כל אילין, אמר ה' אלהים· ולרד"ק טעמו: כל זה היה, לא תוכלי לתכחיש:
כי אני היודע ועד· אמנם לדעתי מחובר אל פסוק שלאחריו, ופי' ויהי, כל זאת לא מנעתי
אלהיות, והקשיתי, אבל גם לקחת את בניך וגו' · וכן שניתי התרגום, ונכון זה אל המשך·
(כ) המעט מתזנותיך, דבוק ג"כ לפסוק הבא, וכדמתורגם· (כא) בהעביר, כמו
בהעביר ועניכו, הבערה· (כג) ויהי וגו', כלומר מה היה לך תמיד אחר כל רע שעשית?
שופך אוי אוי לך· (כה) ותפשקי וגו', פירושו ותפתחי והוא על דרך המשגל (כו

מלך)

מכלל יופי

ומסכה וגו' ומכך לא מנעת מפיהם כדאי הי' למנוע מפיהם ולא מנעת אף כאן אמר ויהי נאם
ה' אלהים הי' דלאם ולא פסק· ומה שאמר ותקחי את בניך אשר ילדת לי פירוש שנכנסו בבריתי
גלי היו ולקחת אותם ממני ומתורתי וזבחת אותם להם לאכול האש אותם ולהעבירם למולך·
ובמדרש תנחומא אשר ילדת לי מי שהי' לו חמשה בנים נותן מהם ארבעה לע"ז ואחד מקבלה
לבית הספר בא להקריב אחד מבניו למולך מקריב את זה שהקלה ללמוד תורה) · (כ)
מתזנותיך' כתוב בלא יוד וקרי ביוד· (כב) ואת כל תועבותיך, ועם כל תועבותיך
ותזנותיך שעשית להכעיסני לא זכרת וגו' · לא זכרתי, כתוב ביוד ר"ל אני לא זכרתי לך בימי
שעוריך, אה שאת עתיד' לעשו ורחמתי עליך בימי נעורי' והקרי זכרת מבואר הוא· מתבוססת

בדמיך

תזנותיך על כל עובר לו יהי : (טז) ותקחי מבגדיך ותעשי לך
במות טלאות ותזני עליהם לא באות ולא יהיה : (יז) ותקחי כלי
תפארתך מזהבי ומכספי אשר נתתי לך צלמי זכר ותזני בם : (יח)
ותקחי את בגדי רקמתך ותכסים ושמני וקטרתי נתתי יתיר י'
לפניהם : (יט) ולחמי אשר נתתי לך סלת ושמן ודבש האכלתיך
ונתתיהו לפניהם לריח ניחח ויהי נאם אדני יהוה : (כ) ותקחי
את בניך ואת בנותיך אשר ילדתי יתיר י' לי ותזבחים להם לאכול
המעט מתזנותך מתזנותיך קרי' (כא) ותשחטי את בני ותתנים בהעביר
אותם להם : (כב) ואת כל תועבתיך ותזנתיך לא זכרתי יתיר י'
את ימי נעוריך בהיותך עירם ועריה מתבוססת בדמך היית : (כג)
ויהי אחרי כל רעתך אוי אוי לך נאם אדני יהוה : (כד) ותבני לך
גב ותעשי לך רמה בכל רחוב : (כה) אל כל ראש דרך בנית

רמתך

רש"י

ולא כשר ליך למעבד כן כאילו היה כתוב לא יהי וכל משל הזה על עגל המדבר ועל שאר עבודה זרה שעבדו שבטו של דן במדבר כמו שכתוב כל הנחשלים אחריך ומצינו בפסוק ז' זה שבטו של דן שהענן פולטו שהיו כולם עובדי עבודה זרה : (טז) במות טלואות · מכוסות בבגדים מנומרין של מיני צבעונין פלטר"יאש בלע"ז : לא באות · לא היתה ראויה זאת לבא נו"ן אבני"ר אוכ"ן אמיטר"א בלע"ז (יז) צלמי זכר · לפי שדימה אותה לנקבה זונה דימה את הצלם לזכר הנואף עמה : (יט) ולחמי אשר נתתי לך וגומר · יום שעשו את העגל ירד להם המן ונתנו ממנו לפני העגל ואף על פי כן ויהי ביום מחר ולא פסק ואף כן מפורש בספר עזרא אף כי עשו להם עגל מסכה וגומר ואתה ברחמיך הרבים לא עזבתם וגומר ומנך לא מנעת מפיהם כדי הוא למונעו מהם ולא מנעתי אף כאן ויהי נאם ה' אלהים היה הלחם ולא פסק מלירד ליום אחר כך דרש רבי תנחומא : (כ) אשר ילדת לי · היו לי האשה בנים ארבעה מהם לעבוד עבודה זרה ואחד מוקלה לבית הספר ובא להקריב אחד מבניו למולך מקריב לו את זה שהקלה ללמוד תורה במדרש רבי תנחומא ואני אומר אשר ילדה לי אלו הבכורות וכן הוא אומר בספר הזה ואטמא אותם במתנותם בהעביר כל פטר רחם : (כב) את ימי נעוריך · את חסדי אשר עשיתי עמך במצרים : (כג) אוי אוי לך · ווי לך על דחבת ווי ליך על דלא תבת : (כד) ותבני לך גב · גובה כעין בימוס ומזבח : ותבני · לשון בנין : (כה) ותפשקי את רגליך · לפי שדימה אותה לזונה

דבר

רמתך ותתעבי את יפיך ותפשקי את רגליך לכל עובר ותרבי את
תזנותיך תזנותיך קרי : (כו) ותזני אל בני מצרים שכניך גדלי בשר
ותרבי את תזנתך להכעיסני : (כז) והנה נטיתי ידי עליך ואגרע
חקך ואתנך בנפש שנאותיך בנות פלשתים הנכלמות מדרכך זמה :
(כח) ותזני אל בני אשור מבלתי שבעתך ותזנים וגם לא שבעת :
(כט) ותרבי את תזנותך אל ארץ כנען כשדימה וגם בזאת לא
שבעת : (ל) מה אמלה לבתך נאם אדני יהוה בעשותך את כל
אלה מעשה אשה זונה שלטת : (לא) בבנותיך גבך בראש כל
דרך ורמתך עשיתי יתיר י' בכל רחוב ולא הייתי יתיר י' כזונה לקלס
אתנן : (לב) האשה המנאפת תחת אישה תקח את זרים : (לג) לכל
זנות יתנו נדה ואת נתת את נדניך לכל מאהביך ותשחדי אותם
לבוא אליך מסביב בתזנותיך : (לד) ויהי בך הפך מן הנשים

בתזנותיך

רש"י

דבר בלשון תמיה יש פסוק הרגלים איאקיי"מש בלע"ז : גדלי בשר · בעלי אבר תשמיש : (כז) חוקך · מזונותיך בימי שפוט השופטים : ואתנך בנפש שנאתיך · בימי שמשון : הנכלמות מדרכך זמה · תרגם יונתן דאילו לוותהון שלחית נביי איתכנעו ולא היו הולכים בדרך זמתך : (כח) מבלתי שבעתך · מתוך שלא שבעת בתועבות מצרים : ותזניה · לשון זנות אהשכנ"ארא אא"לש בלע"ז : (כט) אל ארץ כנען כשדימה · כשדים לא מארץ כנען הם וכן פרשו תוספת גלמי כשדים על של כנענים שהיו סמוכים ליך הניח להם כבר ויונתן תרגם ותרבי תזנותיך כשדימה ונדמית לכנענים השטופים בע"ז ואסגיאית טעותיך לאתחבר לעממי דכנען למסך בנימוסי כשדאי ולי נראה כנען כמו סוחר כמו כנען בידו מאזני מרמה שכן קורא ארץ כשדים ארץ סוחרים כמו שנא' ויביאהו אל ארץ כנען בעיר רכלים שמו : (ל) מה אמולה · מקולקלת וכן היהודי' האומללי' וכן כי אמלל אני · לבתך · כמו לבך : שלטת · שיצרה שליט עליה : (לא) בבנותיך גבך · כמו בבנותיך לשון בנין : לקלס אתנן · לדבר ולהתהלל באתנן יפה שנותנים לה וכן כל לשון קלס' לשון דבור פאורלי"ץ בלע"ז אתנן הוא לשון שכירות לויאי"ץ בלע"ז : (לב) האשה המנאפת · את האשה המנאפת : תחת אישה וגומר · בהיותה תחת בעלה נותנת עינה באחרים : (לג) נדה · מוהר : בתזנותיך מרוב זנות שהיה ביך עשית כן : (לד) לא זונה · לא מנה לכל זונה כמנהגך : (לו) הפך נחשתך · הוא לשון שולים שקורין פונ"ץ בלע"ז וכן תרגם בסדר

טהרות

דיינע שענהייט, גאבזט דיך היז יעדען פארא־בערגעהענדען, אתמעסינג אין דיינעם גיילען טריבע! [כו] בוהלטעזט מיט דען זעהנען מצרים'ס, דיינען נאכבארען מיט טיכטיגער מאננהייט, אונד איבערטריבזט דיינע אויזשווייפונגען, אום מיך צו קרענקען! [כז] נון שטרעקטע איך מיינע שטראפענדע האנד איבער דיך אויז, שרענקטע דיינען אונטערהאלט איין, איבערליס דיך דער וויללקיהר דיינער פיינדינען, דער פלשתים טעכטער, דיא זעלבזט ערדעטהעטען אב דיינעם אונציכטיגען וואנדעלס· [כח] דאך, וויל דוא אונערזעטטליך ביזט, בוהלטעזט דוא נייערדינגס מיט דען זעהנען אשור'ס, דוא גענאסעזט זיא, אונד ווארזט נאך ניכט בעפרידיגעט· [כט] דא טריבזט דוא דאן אויזגעבריטעט דיין בוהלערגעשעפט נאך דעם לאנדע דער קויפלייטע, נאך כשדים; אבער דאמיט האזט דוא עס נאך אימער ניכט זאטט, [ל] וויא זעהר מוס דיין הערץ פערדארבען זיין, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, דא דוא זאלכע האנדלונגען בעגעהען קאנטעזט, האנדלונגען דער אונפערשעמטעזטען הורע· [לא] דיר העהען אנצולעגען אן דער עקקע יעדער שטראסע, געריזטע דיר צו מאכען אויף יעדעם פרייען פלאצע, ניכט וויא איינע הורע דעם שנעדען לאהנעס וועגען; [לב] זאנדערן וויא איין עהעברעכערישעס וויב, דיא שטאטט איהרעס מאננעס פרעמדע אננימממט! [לג] יעדער אנדערן הורע ווירד לאהן געגעבען, דוא אבער נאבזט זעלבזט לאהן אלל דיינען בוהלען, באטעזט איהנען געשענקע אן, דאמיט זיא יא פאן אללען זייטען צו דיר קאממען, דיינע ניילהייט צו בעפרידיגען. [לד] דוא ביזט דאז ענטגעגענגעזעצטע פאן אנדערן

פרוי־

באור

מלך)· וכוונת המאמר מודעת וחין ראוי לתרגם כפי המלות· ע"פי הכלל שנתן לנו, שלעולם ידבר אדם בלשון נקיה· (כו) גדלי בשר, כנוי לערות הזכר כמו רר בשרו (ויקרא ט"ו ג') (בן מלך)· (כז) חקך, דבר קצוב לפרנסה· מלשון כי חק לכהנים (בראשית מ"ז כ"ב)· בנפש, ברצון כמו אל תתני בנפש צרי (תהלים כ"ז י"ב)· הנכלמות, אפילו הן שהן בוכלתיך נכלמות מדרכך שהן דרך זמה (רד"ק) (כח) ותזנים, פי' ותזני עמם· (כט) ארץ כנען, כנען כמו סוחר· כמו מאזני מרמה, שכן קורא ארץ כשדים ארץ סוחריה כ"ש ויביאהו אל ארץ כנען (לקמן ט"ז ד' (רש"י)· (ל) אמלה, מקולקלת, כמו היהודים האמללים (נחמיה ד' ב') כי אומלל אני (תהלים ו' ג') (הנ"ל)· לבתך, הנפרד לבה מן לב, וזכר לב בלשון נקבה לגריעות (רד"ק)· שלטת, הראשונה והעליונה במדרגת הזונות, וכלם יכירו שלה משפט המלוכה עליהם· לקלס, מענין ולחרפה ולקלס כל היום (ירמיה כ' ח')· (לג) נדה, הוא מתן הזונה, וכן נדניך, ויתנן השניה הוא תמורת הה"א· ובמכלול שמו כון במקום ה"א נחה של נדה, לפי שקשה עליהם להניע הה"א

מכלל יופי

בדמיך קיית', למעלה אמר בדמיך לשון רבים והנה אמר בדמך לשון יחיד והענין אחד וכן נזכרו דמי הלידה בלשון רבים תשב בדמי טהרה (ויקרא יב) וכשיזכור אותם בלשון רבים מפני שיש מקומות חלוקים באשה שיוצא הדם מהם והם החדר והעלייה והפרוזדור גם יש מראות דם שונות זו מזו וקרא אותם דרך כלל דם לשון יחיד· עירום, תאר וכבתב ביוד המשך אחר העין· (כד) גב, לשון גבהות כי כל דבר הפנים העליונים שלו יקראו גב וכמו שאמר ותעשי לך

רמה

פֿרויענצימערן, אינדעם דוא בוהלטעזט אָהנעדאַס נאָך דיר געבוהלט וואורדע
דוא הורעןלאָהן גאַבזט, אונד דיר קיינער געגעבעןוואורדע, יאַ גאַנץ דאַז ענט-
געגענגעזעצטע! [לה] זאָ הערע דען, דוא אויזגעלאַסנע, דאַז וואָרט דעס עוויגען!
[לו] זאָ שפריכט דער העררע, דער עוויגע; וייל דוא דאַז עווינע באַנד פֿערלעצעט,
אונד דיינע בלעסע אויפֿגעדעקט האַזט דורך דיא אויזשווייפֿונגען מיט דיינען בוהלען;
בעזאָנדערס אַבער וועגען דיינער איבריגען שאַנדטהאָטען, אַלס דיא בלוטשולד
דיינער קינדער, דיא דוא איהנען פֿאָרגעזעצט האַזט: [לז] וויל איך נון אַללע
דיינע בוהלען, מיט דענען דוא דיינע וואָהללוזט האַטטעזט, צוזאַממען ברינגען,
זאָוואָהל דיא, דענען דוא גוט, אַלס דיא, דענען דוא גראַם וואַרזט; וויל זיא אום
דיך הער פֿערזאַממעלן, איהנען דיינע בלעסע אויפֿדעקקען, דאַס זיא דיא פֿיללע
דיינער שאַנדע זעהען. [לח] איך וויל דיך פֿעראורטהיילען, וויא מאַן איינע עהע-
ברעכערין, איינע מערדערין פֿעראורטהיילט, דעם בלוטגעריכטע, דער וואוטה
אונד דער ראַכע דיך איבערגעבען. [לט] יאַ, אין איהרע האַנד וויל איך דיך אי-
בערליפֿערן! זיא זאָללען דיינע העהען צערשטעהרען, דיינע גערינטע נידעררייס-
סען, דיינע קליידער דיר אויזציהען, דיין געשמיידע דיר אַבנעהמען, אונד נאַקט
אונד בלאָס דיך לאַזזען. [מ] דאַן זאָללען זיא ווידער אין מענגע איבער דיך הער-
פֿאַללען, דיך מיט שטיינען צו טאָדטע ווערפֿען, מיט איהרען שווערדערן דיך דורכ-
באָהרען. [מא] דיינע הייזער פֿערברעננען, אונד דיא שטראָפֿען פֿאָר דען אויגען
פֿילער פֿרויענצימער פֿאָללציהען, זאָ וויל איך דיר דיא הורערייא פֿערטרייבען,
דוא זאָללזט דען הורען לאָהן ניכט מעהר געבען קעננען. [מב] מיין צאָרן ווירד
זאָדאַן אַן דיר זיך קיהלען, מיינע איפֿערזוכט פֿערשווינדען, איך ווערדע רוהיג זיין,
אונד ניכט מעהר צירנען דירפֿען. [מג] האָזט דוא דיך ניא ערינערט דיינער יו-
גענדצייט, אונד קאָנטעזט מיך זאָ מאַננינפֿאַלטיג ערצירנען; נון זאָ וויל אויך איך
דיינען וואַנדעל דיך פֿיהלען לאַזזען, שפריכט דער העררע, דער עוויגע. מאַכטעזט
דוא דיר יאַ אויך קיין בערענקען איבער קיינע דיינער שנעדליכען לאַזטער! [מד]
זיהע! שפריכווארט רעדנער זאַגען דאַז שפריכווארט פֿאָן דיר: וויא דיא מוטטער,
זאָ

ב א ו ר

הה"א בקנון, לו היא נוספת, והיותה סרטן כקן (בן מלך). (לו) השפך נחשתך,
יש בזה פירושים שונים, רחוקים מאוד, ולא ישרו בעיני. ולדעתי נחושתך הוא כחביריו,
שעניינו כבלים ועבותות, כמו ויאסרהו בנחושתים (שופטים ט"ז כ"א) והדומים. ופה
מכונה בזה ע"ד המליצה, הקישור שבין איש לאשתו, והעבותות האמונה שהאשה מחויבת
לבעלה. והוראת פעל שפך היא כמו שפירשתי לעיל פסוק ט"ו, ובהוראה זאת נכלל
ג"כ ענין השפחה ובטול, כנודע ליודעי צחות הלשון, וזה טעם תרגומי. (לז) ערבת.
מענין הנאה ועונג כחביריו. (מא) מזמה, מהיות זונה. (מג) הא, כמו הנה.
רומה, פירשוהו המפרשים שהוא לשון מקצבה כחביריו, והוא המשך הקודם, שיתן ה'
תוכה בראשה, והיא עונשה הראויה לה לפי שמעולם לא עלתה על לבה לשוב על כל
תועבותיה ולהתחרט עליהן. (מה) בת אמך וגו', הבוזה על ארץ כנען, כי געלה
אבקילה

בְּתַזְנוּתַיִךְ וְאַחֲרַיִךְ לֹא זוּנָּה הנ׳ ברנש וּבְתִתֵּךְ אֶתְנָן וְאֶתְנַן תנ׳ בפתח
לֹא נִתַּן לָךְ וַתְּהִי לְהֶפֶךְ׃ (לה) לָכֵן זוֹנָה שִׁמְעִי דְּבַר יְהוָה׃ (לו)
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן הִשָּׁפֵךְ נְחֻשְׁתֵּךְ וַתִּגָּלֶה עֶרְוָתֵךְ בְּתַזְנוּתַיִךְ
עַל מְאַהֲבָיִךְ וְעַל כָּל גִּלּוּלֵי תוֹעֲבוֹתַיִךְ וְכִדְמֵי בָנַיִךְ אֲשֶׁר נָתַתְּ* יתיר
י׳ לָהֶם׃ (לז) לָכֵן הִנְנִי מְקַבֵּץ אֶת כָּל מְאַהֲבַיִךְ אֲשֶׁר עָרַבְתְּ עֲלֵיהֶם
וְאֵת כָּל אֲשֶׁר אָהַבְתְּ עַל כָּל אֲשֶׁר שָׂנֵאת וְקִבַּצְתִּי אֹתָם עָלַיִךְ
מִסָּבִיב וְגִלֵּיתִי עֶרְוָתֵךְ אֲלֵהֶם וְרָאוּ אֶת כָּל עֶרְוָתֵךְ׃ (לח)
וּשְׁפַטְתִּיךְ מִשְׁפְּטֵי נֹאֲפוֹת וְשֹׁפְכֹת דָּם וּנְתַתִּיךְ דַּם חֵמָה וְקִנְאָה׃
(לט) וְנָתַתִּי אוֹתָךְ בְּיָדָם וְהָרְסוּ גַבֵּךְ וְנִתְּצוּ רָמֹתַיִךְ וְהִפְשִׁיטוּ אוֹתָךְ
בְּגָדַיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי תִפְאַרְתֵּךְ וְהִנִּיחוּךְ עֵירֹם וְעֶרְיָה׃ (מ) וְהֶעֱלוּ
עָלַיִךְ קָהָל וְרָגְמוּ אוֹתָךְ בָּאָבֶן וּבִתְּקוּךְ בְּחַרְבוֹתָם׃ (מא) וְשָׂרְפוּ
בָתַּיִךְ בָּאֵשׁ וְעָשׂוּ בָךְ שְׁפָטִים לְעֵינֵי נָשִׁים רַבּוֹת וְהִשְׁבַּתִּיךְ מִזּוֹנָה
וְגַם אֶתְנַן הנ׳ בפתח לֹא תִתְּנִי עוֹד׃ (מב) וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי בָּךְ וְסָרָה
קִנְאָתִי מִמֵּךְ וְשָׁקַטְתִּי וְלֹא אֶכְעַס עוֹד׃ (מג) יַעַן אֲשֶׁר לֹא זָכַרְתִּי*
אֶת יְמֵי נְעוּרַיִךְ וַתִּרְגְּזִי לִי בְּכָל אֵלֶּה וְגַם אֲנִי הֵא דַּרְכֵּךְ
בְּרֹאשׁ נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה וְלֹא עָשִׂיתִי יתיר י׳ אֶת הַזִּמָּה עַל כָּל
תּוֹעֲבֹתָיִךְ׃ (מד) הִנֵּה כָּל הַמֹּשֵׁל עָלַיִךְ יִמְשֹׁל לֵאמֹר כְּאִמָּה
יתיר י׳
בתה

רש״י

טהרות נחשתו של תנור השפך נחושתך מרוב תאות זנות היה מקורך זב : ועל כל
גלולי תועבותיך · ויען כל גלולי תועבותיך : ובדמי בניך · ובעון דמי בניך
אעשה לך הרעה הזאת המפורשת בענין הנני מקבץ וגו׳ : (לז) ערבת · מש״ש
בלע״ז : (לח) ונתתיך דם חימה וקנאה · ואסגירך להורגי בחימה וקנאה
וכעס : (לט) והרסו גביך · בנייני גובהי נימוסיך : רמותיך · לשון במות :
(מ) ובתקוך · אין לו דמיון ור״מ ויבז עונך אטריפו״ר גריינטו״ז בלע״ז :
(מא) והשבתיך מזונה · מהיות עוד זונה : (מג) הא · כמו הנה · ולא
עשית את הזמה · תעש״י שאני נתתי דרכך בראשך לא עשית עצה לתת לב על
תועבותיך לשוב מהם כל זימה שבמקרא לשון עצה הוא יש לטובה ויש לרעה :
(מד) כל המושל · לשון משל וחידה הוא : כאמה בתה · ה״א של כאמה
אינה מפיק ה״א לפי שאינה משמשת בלום אלא באם כן בתה : (מה) בת אמך ·
אתה

בִּתָּהּ : (מה) בַּת אִמֵּךְ אַתְּ גֹּעֶלֶת אִישָׁהּ וּבָנֶיהָ וַאֲחוֹת אֲחוֹתֵךְ אַתְּ
אֲשֶׁר גָּעֲלוּ אַנְשֵׁיהֶן וּבְנֵיהֶן אִמְּכֶן חִתִּית וַאֲבִיכֶן אֱמֹרִי : (מו)
וַאֲחוֹתֵךְ הַגְּדוֹלָה שׁוֹמְרוֹן הִיא וּבְנוֹתֶיהָ הַיּוֹשֶׁבֶת עַל שְׂמֹאולֵךְ
וַאֲחוֹתֵךְ הַקְּטַנָּה מִמֵּךְ הַיּוֹשֶׁבֶת מִימִינֵךְ סְדֹם וּבְנוֹתֶיהָ : (מז) וְלֹא
בְדַרְכֵיהֶן הָלַכְתְּ וּבְתוֹעֲבוֹתֵיהֶן עָשִׂיתִי* יתיר י׳ כִּמְעַט קָט וַתַּשְׁחִתִי
מֵהֵן בְּכָל דְּרָכָיִךְ : (מח) חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה אִם עָשְׂתָה סְדֹם
אֲחוֹתֵךְ הִיא וּבְנוֹתֶיהָ כַּאֲשֶׁר עָשִׂית אַתְּ וּבְנוֹתָיִךְ : (מט) הִנֵּה זֶה
זֶה הָיָה עֲוֹן סְדֹם אֲחוֹתֵךְ גָּאוֹן שִׂבְעַת לֶחֶם וְשַׁלְוַת הַשְׁקֵט הָיָה לָהּ
וְלִבְנוֹתֶיהָ וְיַד עָנִי וְאֶבְיוֹן לֹא הֶחֱזִיקָה : (נ) וַתִּגְבְּהֶינָה וַתַּעֲשֶׂינָה
תוֹעֵבָה לְפָנָי וָאָסִיר אֶתְהֶן כַּאֲשֶׁר רָאִיתִי : (נא) וְשֹׁמְרוֹן כַּחֲצִי
חַטֹּאתַיִךְ לֹא חָטָאָה וַתַּרְבִּי אֶת תּוֹעֲבוֹתַיִךְ מֵהֵנָּה וַתְּצַדְּקִי אֶת
אֲחוֹתַיִךְ בְּכָל תּוֹעֲבֹתַיִךְ אֲשֶׁר עָשִׂיתִי* יתיר י׳ : (נב) גַּם אַתְּ שְׂאִי
כְלִמָּתֵךְ אֲשֶׁר פִּלַּלְתְּ לַאֲחוֹתֵךְ בְּחַטֹּאתַיִךְ אֲשֶׁר הִתְעַבְתְּ מֵהֵן

הצדקנה

רש״י

אומה של כנען אשר ירשתם את ארצם : גועלת אישה ובניה . אשר הרבו תועבותם עד כי געלם והקיאם הארץ את יושביה האבות והבנים יחד . ואחות אחותך . סדום הסמוכה לה׳ : אמכן חתית וגו׳ . ת״י הלא אמכון שרה ביני חתאי הוות ולא עבדת כעובדיהון ואבוכון אברהם בני אמוראי ולא הלך בעצתהון : (מו) על שמאלך . לפי שנחל׳ יהודה בגבול דרומי של א״י הי׳ נמצ׳ כל שאר השבטי׳ על שמאלם : (מז) ולא בדרכיהן הלכת , והלואי בדרכיהן הלכה ולא התעבת יותר מה׳ וכן ולא יותנא לעבדך וכן ולא הם עודנו הי דיהונתן אבלייא״ט בלע״ז : כמעט קט . היו תועבותיך לפני אילו לא התעבת מהן אבל את והשחיתי מהן וכן ת״י ויש פותרין ולא בדרכיהם הלכת כמשמעו כמעט קט היו תועבותיה׳ בעיניך והשחית מהן קט כיקו״ט בלע״ז : (נ) ותגביהנה . הי׳ ובנותי׳ כגון שאמו׳ באיו׳ ארץ ממנ׳ יצא לחם וכל הענין עד שאמרו נשכח תורת רגל מארצינו שאין באים אלא לחסרינו : ואסיר אתהן כאשר ראיתי . דרכן כענין שנאמר בסדום ארדה נא ואראה וגומ׳ : (נא) ותצדקי את אחותך : קודם שתעבתי יותר מהן היו נדונות לאונס וכיון שהרשעת מהן עשית אותן כצדקניות ולתת להן פתחון פה לומר יש שהכעיסוך יותר ממני : (נב) אשר פללת . אשר פסקת להן קודם שהרשעת מהן היית אומרת עליהן ראויות הן לפורענות . (נג) את שבות סדום . ארפא את הארץ מגפרית

ומלח

אַ דיא טאָכטער · [מח] דוא וויעזט דיא לייבהאַפטע טאָכטער דיינער מוטטער ,
דיא אויך מיספאַללען אַן איהרעם מאַננע אונד איהרען קינדערן האַטטע , דיא לייב-
האַפטע שוועסטער דיינער שוועסטערן , דיא עבענפאַלס מיספאַללען אַן איהרען
מעננערן אונד קינדערן האַטטען · אייערע שטאַם-מוטטער וואַר איינע חתית ,
אייער שטאַם-פאַטער איין אמורי · [מו] דיינער גראָסען שוועסטער שמרון
נעהמליך , דיא מיט איהרען טעכטערן איהרען בעצירק דיר צור לינקען האַטטע ,
אונד דיינער שוועסטער , דיא קליינער איזט , וויא דוא , אונד איהרען בעצירק דיר
צור רעכטען האַטטע , נעהמליך סדום מיט איהרען טעכטערן · [מז] דאָך דוא
בליבזט ניכט אויף איהרען וועגען , בליבזט ניכט בייא איהרען גריילען שטעהן · אָ,
דאַז ווערע פיל צו וועניג ! דוא פיהרטעזט איינען וייט פערדערבליכערן וואַנדעל ·
[מח] זאָ וואַהר איך לעבע , שפריכט דער העדר , דער עווינע , דיינע שוועסטער
סדום טאַהט ניא דאַז , וועדער זיא , נאָך איהרע טעכטער , וואַז דוא מיט דיינען טעכ-
טערן געטהאַן האַזט · [מט] זיהע , דאַז פערגעהן דיינער שוועסטער סדום וואַר האָכ-
מוטה דורך איבערפלוס אונד אונגעשטעהרטער רוהע , דערען זיא מיט איהרען
טעכטערן גענאָס , אונד דאָס זיא דען אַרמען אונד דירפטיגען ניכט אונטערשטיצ-
טע · [נ] זיא בעגינגען בלאָס אויז איבערמוטה שענדליכע לאַזטער פאָר מיר , אונד
איך שאַפטע זיא זועג , אַלס איך'ס וואַהרנאַהם · [נא] זאָ אויך שומרון בעגינג ניכט
דיא העלפטע דיינער זינדען ; דוא האַזט עס ביידען אין אַבשייליכען לאַזטערן צופאָר-
געטהאַן , אונד דיינע שוועסטערן דורך דיא גרייעלטהאַטען , דיא דוא בעגינגעזט ,
גלייכזאַם גערעכטפערטיגעט · [נב] זאָ טראַגע דען אויך דוא דיא שאַנדע , דיא דוא
אין אַנזעהונג דיינער שוועסטערן פיר בילליג ערקאַננטעזט ! דורך דיינע זינדען , וואָ-
רין דוא זיא אַן אַבשייליכקייטען איבערטראַפזט , וואַרען זיא מינדער שטראַפבאַר
אַלס

באור

והקיאה את יושביה הכנענים לפי שהרבו תועבותם (רש"י) · אחותך , הראוי לאחותיך בל'
רבים , כי כאמר אשר געלו אנשיהן בלשון רבים , וכן נזכרות בפסוק הבא שתי אחיות ·
ואחיותים כאלה אינבו זרים בספר הזה (מז) קט , כמו מעט ונכפל במלות שונות למעט
יותר (רד"ק) כלומר לא בדרכיהן הלכת וגו' , כי התועבות אשר עשו לא היה בעיניך כ"א
דבר קטן מאוד · (מט) גאון שבעת לחם וגו' , פירש למה היה לה גאון לפי שהיה לה
שובע לחם ושלות השקט , וסמיכות שלות אל השקט לרוב השלום (רד"ק) · (נא)
ותצדקי , כשאדם רואה תועבתיך חושב אחותך צדיקות כנגד מעשים הרעים , כאלו את שמת
אחות' צדיקות כנגד מעשיך (רד"ק) · (נב) פללת , אשר שפטת לכן קודם שהרשעת
מהן

מכלל יופי

רמה · רמה , שם ענין הגבהה וכן רמתך וכן רמותיך · (כה) אל כל ראש דרך , אל במקום
בית כמו ואל הארון תתן את העדות (שמות כה) כמו ובארון · ותתעבי , פועל יוצא לשני
ואפשר שהוא יוצא לשלישי כלומר עשית שיתעב אותך אחרים מרוב הפקירך עצמך · ותפשקי ,
כירושו ותפתחי ורוח על דרך המשל · תזנותך , כתוב בלא יוד וקרי תזנותיך ביו"ד · (כו)
אל בני מצרים , כמו עם · גדלי , תאר האחד ממבו גדל בפלם זקני מואב (במדבר כב) ·
בשר

תרגום אשכנזי

אַלס דוא ׃ זאָ ווערדען אויך דוא צו שאַנדען, טראַגע אויך דיינע שמאַך! דאַ דוא
דיינע שוועסטערן גלייכזאַם גערעכטפערטיגט האָסט ׃ [נג] ווען איך דעראיינזט
איהרע פערטריבנע צוריקפיהרע, דיא פערטריבנע פאָן סדום אונד איהרען טעכ־
טערן; אונד דיא פערטריבענען פאָן שמרון אונד איהרען טעכטערן,
דאַן ווערדען אויך דיינע פערטריבענע דאַרונטער זיין ׃ [נד] דאַמיט דוא
דיינע שמאַך טראַגעסט, אונד צו שאַנדען ווערדעסט איבער אַללעם, וואַז דוא טהאַ־
טעזט, וואָדורך דוא יענען צום טראָזטגרונדע וואַרדזט ׃ [נה] יאַ, ווען דיינע שווע־
זטערן, סדום מיט איהרען טעכטערן, אונד שמרון מיט איהרע; טעכטערן צו איהרעם
פאָריגען שטאַנדע ווידער געלאַנגען; דאַן זאָללסט אויך דוא מיט דיינען טעכטערן צו
אייערם פאָריגען שטאַנד ווידער געלאַנגען ׃ [נו] וואַר ניכט דיינע שוועזטער סדום
איין

מכלל יופי

בשר, כנוי לערות הזכרות ׃ ופירוש אבר התשמיש יקרא בשר דר בשרו או החתים בשרו (ויקרא טו) וכן אמר על מצרים אשר בשר חמורים בשרם, יחזקאל כג ׃ תזנותך, לשון יחיד ׃ (כד) ואגרע, ענין המניעה והחסרון ׃ בנפש שנאתיך, כרצון כמו אל תתנני בנפש צרי תהלים כז ׃ בנות פלשתים, כתרגומו כפרכי פלשתאי ׃ הנכלמות מדרכך זמה, אפילו הן שהן שונאותיך נכלמות מדרכך שהיא דרך זמה ׃ (כח) ותזני אל בני אשור, עם בני אשור ׃ שבעתך, שם בפ״ם חכמתך, ישעי׳ מז ׃ ותזנים, פירוש ותזני עמם ׃ (כט) את תזנותך, גם זה לשון יחיד ׃ אל ארץ כנען, כלומר עד ארץ כנען ׃ ויתכן להיותו כמשמעו כמו שתרגם אותו יונתן ואסגיאת טעותך לאתערבא לארעא דכנען למהך בנמוסי כשדאי, ופירוש י״מ כמו מארץ כנען ויתכן כי מם השמוש הוא הפך מלת אל ולמד השמוש ועוד מה צריך לומר כנען הל״ל מארצך אלא פירושו כמשמעו ופירושו אל ארץ כנען דעית בתזנותיך על ארץ כנען כשהיתה ארץ כנען ר״ל כמעשיהם עשית והרבית את תזנותיך מהם כמו שכתוב במעשה מכל אשר עשו האמורי אשר לפניו, מלכים ב כא ׃ כשדימה, ר״ל אל כשדים כלומר הרבית תזנותך ודמית לארץ כנען ולארץ כשדים בתזנותך כי לא שבעת באחת מהן ׃ וגם בזאת לא שבעת, בדרך שתיהן ׃ (ל) מה, בא בענין כהי ׃ [ויונתן תרגם מה תקיף הוה רשא לבך ופירושו על זה הדרך כך הוא מה תמולה יחזקאל לבתך בעשותך את כל אלה כי הנה הזונה אחר שתזנה ותגמור פעולתה תתחרט ותתעצב ואין את כן כי בעשותך את כל אלה את תמיד כאשה זונה שלטת] ׃ אמלה, חשושה ׃ ופירוש גזורה ׃ לבתך, הנפרד לבה מן לב ויזכר לב בלשון נקבה לגריעות ׃ שלטת, תאר לנקבה בפלס אדרת, יחזקאל יז עורת, ויקרא כב, יאמר לזכר שליט ולנקבה שליטת או שולטת ר״ל מתגברת על הזונים אחריה גאייאר״דה בלעז ׃ (לא) בבנותיך, מקור ביוד הרבוי ׃ ובמכלל לפי שהמקור כדמות השם נא פעמים ביוד הרבוי כמו השם וכן נחזותיכם בארצות, יחזקאל ו, וענין זה הרבוי ר״ל בניכים רבים כמזבחות אלהים רבים ׃ גבך, כמו שאמר למעלה ותבני גב ׃ עשיתי, ביוד נוספת בסוף וכן ולא הייתי והקרי בלא יוד כמנהג כי אין יוד לנקבה אחר תיו הנמכת׳ אע״פ שנהגו כן במקומות אחר כף הנמכאת כמו עונכי כעורוכי תחלואיכי, תהלים קג, לא נהגו כן אחר תיו הנמכאת ׃ לקלס, ענין שבח כלומר לשבח אתנן שלוקחת אותו ובענין זה אמרו בקדיש ויתעלה ויתקלס ׃ אבל רב עמרם גאון ז״ל כתב בסדר תפלות שסבר שאין ראוי לומר ויתקלס וגם יש לפרש לקלס אתנן מענין הלעג והבזויה כל לשון קלוס בענין לעג ובוז והענין כי הזונה לועגת לאתנן אחר שלקחה אותו ולועגת על הזונה אחרי׳ ומבזה אותו בלבה כלומר לפי שנפתה לדבריה וכלה במתק שפתיה ׃ או ענינו כי הזונה לועגת לאתנן עצמו בפני הזונה ומבזה אותו כדי שירבה ׃ לה אתנן ואת לא די שלא היית כזונה בזה הענין אלא שנתת את נדניך ׃ (לג) נדה, הוא מתן הזונה וכן נדניך והנון השני׳ תמורת הה׳ בנדה ׃ ובמכלל שמוגן במקום הא נחה של נדה לפי שקשה עליהם להניע ההא בקבוץ

או

תצדקנה ממך וגם את בושי ושאי כלמתך בצדקתך אחיותך:
(נג) ושבתי את שבותהן שבותהן קרי את שבית שבות קרי סדם
ובנותיה ואת שבית שבוה קרי שומרון ושבית שבות קרי שביתיך
בתוכהנה: (נד) למען תשאי כלמתך ונכלמת מכל אשר עשית
בנחמך אתן: (נה) ואחותיך סדם ובנותיה תשבן לקדמתן ושמרון
ובנותיה תשבן לקדמתן ואת ובנותיך תשבינה לקדמתכן: (נו)
ולא

מכלל יופי

אויהיה כוספת אותיו' שרשו כדן. ותשחדי, היה ראוי בשוא ופתח ולא מפואר בקמץ חטף.
(לד) הפך, בחמש נקודות. להפך, בשש נקודות. וי"מ שניהם בשש נקודות. (לה)
זונה, נכתב בוו עם הדגש והוא עבר ענין זנות ופירושו לא נעשה בעובר עד הזמן הזה ולא
יעשה אחריך כמעשה הזנות בתזנותיך. ואתנן, פתח מבלי סמיכות וכן וגם אתנן לא תתני
עוד ושרשו תנה והאלף והנון נוספת. (לו) השפך נחשתך, כלומר יען הגלות ערותך כי
הדבר הנשפך מגלה. נחשתך, פירושו תחתיתך כמו וקרא נחשתה, יחזקאל כד, והוא שנכנס
בו לערוה וכן אמר המתרגם חלף דאגליאת בהתתך. וכדמי בניך, בכף. (לז) ערבת,
ענין הטנאה והנאה והכשר כמו וערב עליו שיחי, תהלים קד. על כל אשר שנאת, כמו
עם וכן ויבואו האנשים על הנשים, שמות לה. (לח) ונתתיך דם חמה וקנאה, כתרגומו
ואימסריך לקטול ברגז ובחמה כי אכי יש לי חמה עליך כי אתה הכעסת אותי במעשיך הרעים גם
קנאה כי קנאת אותי בלא אל וכן אמר שלמה כי קנאה חמת גבר ולא יחמול ביום נקם, משלי
טו. (לט) ונתצו, והכבד. (מ) ובתקוך, ענין תקיעת החרב בגוף האדם כתרגומו
יבזעונך בסייפיהון. (מא) טוונה, מהיות זוכה וכן ויסירה מגבירה, מלכים טו, מהיות
גבירה וכמקירים מגוי, תהלים פג, מהיות גוי. (מג) זכרתי, כתיב ביוד יתירה בסוף.
ותרגזי לי, זה לבדו פועל יוצא מן הקל וענינו הרעדה והתנועה מן הכעס ודומה לענין
התרגזך אלי, ישעי' לז. כלומר הרבית בכל המעשים האלה וע"ש. הא, כמו הנה וכן הא
לכם זרע, בראשית מז. ולא עשיתי, היוד יתירה בכתוב. הזמה, ענין מחשבה ופירושו
לא נתת אל לבך ולא חשבת מה עשית על כל תועבותיך. [וי"מ את הזמה כמשמעו ענין נאוף
שהוא משל על הע"ז ופירושו בתמיה וכי לא עשית אתה הזמה על כל תועבותיך באמת אתה עשית
אותה וכתיב ולא עשיתי וכירושו כי אתה עשית הזמה בקחתך אחרים ותזני את העץ ואת האבן
אבל אני לא עשיתי את הזמה לקחת לי עם אחר על כל תוכותיך]. (מד) המושל, ענין
משל והוא דמות דבר אל דבר. כאמה בתה, כמעשה האם כן עושה הבת והאם היא על דרך
משל ארץ כנען והבת היא כנסת ישראל והכנסת תקרא בת כמו שכתוב בת ירושלים, איכה ב, בת
אדום. באמה, ההא רפה והיתה ראוי' במפיק כמו ותתמרה בחמר ובזפת, שמות ב, למן
היום היסדה, שם ט, כל אנחתה השבתי ישעי' כא, והדומים להם ובא הכנוי קודם הידיעה
כמו ישבי עם אחד, אסתר ג, ותראהו את הילד, שמות ב, והדומים להם ובזה באה הא
הידיעה עם הכנוי לענין הדמיון. (מה) גועלת אישה ובניה, יש מפרשים שהוא משל על
המלך והעם דרך פרט. וי"מ אישה כנגד הקב"ה שהוא בעלה וכמו שאמר כי בועליך עושיך ובניה
כפשוטו שהיו שורפים את בניהם ואת בנותיהם באש לע"ז. ואחות אחותך את וכן את אחות
אחותך סדום שדומים מעשיך למעשיה ואמר אשר געלו לשון רבים על סדום ועמורה ואמר
אחותך דרך כלל גם סדום היה עיקר המלוכה. שמאולך כתוב בשני באים הלמ"ד והו"ו
והמסרה עליו ליו ואלא]. קט, שרשו קוט ענין כריתה ופירוש קט כמו מעט וכפל באלת
שונות למעט יותר. (מט) גאון שבעת לחם ושלות השקט היה לה, פי' לא היה לה גאון לפי
שהיה

ולוא היתה סדם אחותך לשמועה בפיך ביום גאוניך: (נז) בטרם
תגלה רעתך כמו עת חרפת בנות ארם וכל סביבותיה בנות
פלשתים השאטות אותך מסביב: (נח) את זמתך ואת תועבותיך
את נשאתים נאם יהוה: (נט) כי כה אמר אדני יהוה ועשית*
ועשיתי קרי אותך כאשר עשית אשר בזית אלה להפר ברית: (ס)
וזכרתי אני את בריתי אותך בימי נעוריך והקמותי לך ברית
עולם

רש"י

ומלא והושיב בה יושבים: בתוכהנה. כמו בתוכן: (נד) בנחמך אותן כשהרשעת מהן ונראה לכן פתחון פה. ד"א בנחמך אותן כשתבא עליך הרעה ינוחמו הנה לומר לא לבדינו לקינו: (נו) ולא היתה סדום אחותך וגומר. בתמיה לשמועה בפיך להוכיח רבים ולומר הזהרו שלא תהפכו כסדום כאילו היתה ליך שמועה הקדשה: ביום גאונך. בהיות בגדולתך: (נז) כמו עת חרפת בנות ארם. כמו שנגלית בעת מסרתי אתכם ביד מלכי ארם שבאו על אחז בעת היה שהלך ה' להצליח ביד מלכי ארם וגו' ובדברי הימים ויתנהו ה' ביד מלכי ארם וגומר ופלשתים פשטו בערי הנגב והשפלה וגומר: השאטות. לשון בזיון ולא קריה אל"ף ויבז מתרגמינן ושט: (נח) נשאתים. נשאת אותם ולשון נקבה הוא בכמה מקומות בספר זה: (נט) ועשיתי אותך וגומר. ועשיתי לך רעה כגמולך אשר עשית: אשר בזית אלה וגו'. אותה שקבלת עליך בחורב לעוברך בברית ה' אלהיך וגומר אך לא אפיר אני הברית מלזוכרו כי אין אני כמותך: (ס) וזכרתי אני את בריתי. אשר היה עמך בימי נעוריך וזכרתי בהטיבי ליך את

מכלל יופי

שהיה לה שובע לחם ושלות השקט ושבעת שם או תאר בפלס שפלת קומה, יחזקאל יז) וסמיכת שלוה אל השקט לרוב השלום וטעם היה לה אל השקט. (נ) ותגבהינה, בא שלא כמנהג שהראוי ותגבהנה והיוד נוספת למשך ובא כן לזווג המלות מפני מלת תעשינה או יאמר כן בלא זוג כמו תגבהנה, מלכים ג ותבואינה, תהלים מה. כאשר ראיתי, פירושו כאשר ראיתי רעתם כמו שכתוב ארדה נא ואראה, בראשית יח, או פירושו כמו שנראה לי וכן ת"י כמה דגלי קדמי. (נא) אחותך, כתיב לשון יחידה וקרי אחותיך לשון רבות הכתוב על שמרון והקרי על שמרון ובנותיה. עשיתי, כתיב ביוד יתירה. (נב) שאי כלמתך, ענין סבל כמו נשאתי עליך חרפה, ירמיה טו, וי"ת קבילי אתכנעותיך. אשר פללת, ענינו המשפט והדין ופירושו אמר גם את שאי כלמתך כי את שפטת לאחותך התחלה כשהתחלה להרע היית שופטת אותה על חטאתיה ומחייבת אותה על רשעה כמו שאמר אביה מלך יהודה לירבעם מלך ישראל ועמכם עגלי זהב ואנחנו ה' אלהינו ולא עזבנוהו כי שומרים אנחנו את משמרת ה' אלהינו ואתם עזבתם אותו ד"ה ב י"ג) ועתה הרעות לעשות ממנו ותגדלי אותה בחטאתיך אשר הרבית ממנה יבצדקתך, התיו נוספת במשפט שנוספה זה על המקור כמו לאהבה את ה' אלהיך, דברים יא. אחותך, בא בקיבוץ רבוי הנקבות לבד בלא רבוי הזכרים וכן והפלא ה' את מכותך, שם כח, והדומים להם

איין געגענשטאַנד דיינעס גערעדעס, צור צייט דיינעס שטאָלצעס? [נז] בעפֿאָר דיין לאַזטערהאַפֿטעס לעבען אַם טאַגע לאַג, וויא עס איצט צום שפּאָטטע בייא דען טעכטערן ארם׳ס, אונד אין דער גאַנצען געגענד אומהער, בייא דען טעכטערן דער פלשתים וואַרד, דיא דיך איצט פֿאָן אַללען זייטען בעאיינטרעכטיגען? [נח] דיינע אונצוכט, דיינע גרייעל מוזט דוא ביסען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע׃ [נט] דען זאָ זינד דעס עוויגען וואָרטע׃ איך וויל דיר עס מאַכען, וויא דוא עס מאַכטעזט, דאַ דוא קיינען אייד אַכטעטעזט, אונד דען בונד בראַכזט. [ס] דאָך איך גערדע דעס מיט דיר אין דיינער יוגענד ערריכטעטען בונדעס נאָך איינגעדענק, דערא איינזט איינגען

באור

מהן היית אומרת עליהן דראויות הן לפורענות (רש״י) (נג) שבות סדום, ארפא את הארץ מנפרית ומלח דאושיב בה יושבים (רש״י) בתוכהנה, כמו בתוכן. (נד) בנחמך אתן. כשהרשעת מהן ונתת להן פתחון פה. ד״א כשתבא עליך הרעה ינוחמו הנה, לומר לא לבדינו לקינו (הכ״ל). (נו) ולא היתה וגו׳, ע״ד שאלה. כלומר הלא דברת מסדום מקטלה ועונשה? ביום גאוניך. כשהיית בגדולתיך (רש״י). (נז) חרפת וגו׳, שרעתך היא חרפת בנות ארם ובנות פלשתים. השאטות, ענין בזה, והאלף נחה כאלף וקאם שאון (הושע י׳ י״ד). וכן פלשתים בזזו ושללו אותם ולקחו עריהם כמו שכתוב ופלשתים פשטו בערי שפלה וגו׳ (ד״ה ב׳ כ״ח י״ח) (רד״ק). (נח) זמתך, כמו זמה היא (ויקרא י״ח

מכלל יופי

להם. (נג) ושבתי את שבותהן, כלם בזה הפסוק שבית כתוב ביוד וקרי שבות בוו ובשורק שבותהן. שביתיך, כתיב וקרי בחירק וביוד. ושבות שביתיך, שניהם ענין שביה ובא שביתיך בסימן רבוי הזכרים לבדו. בתוכהנה, בא הא הנקבות הקודם לנון ר״ל הן והנכון כי היא מלה מורכבת מן יחידה ורבות כי ליחידה יאמר בתוכה ולרבות בתוכן ובתוספת ה״א בתוכהנה וטעם ההרכבה כי בתוכה ר״ל בתוך שבית שמרון כי הם עם אחד וכיון שסדום שכנה להן אמר בתוכהנה וטעם זה תשובה לאומרים שהנחמות כבר עברו והנה סדום עדיין בהפיכתה כמו שהיתה ולא שבה ועדיין תשובה (נה) ואחותיך, בא בסימן רבוי הזכרים לבד בלא רבוי הנקבות והראוי אחיותיך וכן כלאית ברוב עצתיך, ישעי׳ מז. שנים הראשונים תשובנה והשלישי תשובינה ואחד הוא כמו שכתוב תגבהינה ותגבהנה כמו תבאנה, מלכים ג, ותבאינה, תהלים מה. (נו) בנות ארם בנות פלשתים, כתרגומו כפרני ארם כפרני פלשתאי. [ופירוש מענין ולא היתה סדום אחותך לשמועה בפיך כלומר לא זכרת בפיך השמועה ששמעת מהפיכת סדום מפני שכתגאו ואת כי ם גאוניך לא זכרת זאת השמועה לשוב מגאוניך בטרם שנתגלתה רעתך בימי אחז וזהו שאמר כמו עת חרפת בנות ארם כי בעת ההיא נגלתה רעת בנות בני יהודה והיו לחרפה בערי ארם כי הלכו שם שבי בני יהודה כמו שכתוב ויתנהו ה׳ אלהיו ביד מלך ארם ויכו בו וישבו ממנו שביה גדולה ויביאו דמשק וגם פלשתים בזזו ושללו אותם כמו שכתוב ופלשתים בערי, השפלה והנגב ליהודה וילכדו את בית שמש וגו׳]. השאטות, בינוני בפלס קמות וכן השאטים אותם, יחזקאל כח, והאלף נחה כאלף וקאם שאון, הושע יא, ענין בזה, (נח) נשאתים התיו לנקבה הנמצאת ופירוש סבלת אותם וקבלת עונשם. (נט) ועשית אותך, כתוב ועשיתי קרי הכתוב אומר את גרמת מה שעשיתי לך. (ס) את בריתי אותך בימי נעוריך, את בריתי שהיה לי עמך בימי נעוריך והוא מעמד הר סיני. (סא) אחותיך, שמרון ובנותיה. אל הקטנות, עם הקטנות והן בנימין ושמעון שהיו חלקם בתוך נחלת בני יהודה. ונתתי אתהן לך לבנות, כי המלכות תהי׳ ליהודה כמו שאמר ועשותים לעץ אחד, יחזקאל לז. [וי״א הגדולות מלך שמרון ובנותיה והקטנות ממך סדום ובנותיה ונתתי אתהן לך לבנות אע״פ שסדום ובנותיה

איינען עווינגען בונד מיט דיר ערריכטען : [סא] דאַן ווירזט דוא אַן דיינע וועגע דענקען אונד דאַריבער עהרעטהען ; דאַן ווירזט דוא אויך דיינע גרעסערע שוועזטערן זאַמט דען קליינערן אַננעהמען ; דען איך וויל זיא דיר צו טעכטער געבען , וועגגליך וויא פֿאַן דיינעם בונדע זינד ׃ [סב] יאַ , איך וויל מיינען בונד ווידער מיט דיר ערריכטען , אונד דוא זאָללזט ערקעננען , דאַס איך דער עוויגע בין ׃ [סג] דוא ווירזט דיך אַלסדאַן מיט שאַם צוריק עראיננערן , פֿאַר שאַנדע קיינען מונד עפֿנען קעננען , ווען איך דיר אַללעס פֿערציהע , וואַז דוא געטהאַן האָזט , שפריכט דער העדר , דער עוויגע ׃

יז [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר וויא פֿאָלגט : [ב] מענשענזאָהן , שפריך אין רעטהזעל , אונד ערצעהלע איינע פֿאַבעל אין בעצוג אויף דאַז הויז ישראל ׃ [ג] שפריך , זאָ זינגט דעס עוויגען וואָרטע : איין גראָסער אַדלער , מיט גראָסען פֿליגעלן , לאַנגען שווינגען , פֿאָלל בונטער פֿעדערן , קאָם אויף דען לבנון , גריף נאַך דעם וויפּפֿעל איינער צעדער , [ד] בראַך אַב דען העכזטען ראַנקען , שלעפּטע איהן נאַך איינעם האַנדעלסלאַנד , פֿערזעצטע איהן אין איינע שטאַדט פֿאַן קויפֿלייטען ׃ [ה] נאַהם זאָדאַן פֿאָן דעם זאַמען דעס לאַנדעס , אונד גאַב איהן אין איינען אורבאַרען באָדען , דען ער בייא איינעם גראָסען געוועזזער דאַצו נאַהם , וואָ ער איהן וויא איינע ווידע איינפּפֿלאַנצטע ׃ [ו] ער שפראָסטע אויז , אונד וואַרד

באור

י״ח י״ז עיין שם בבאור ׃ (סא) אל הקטנות , כמו עם הקטנות , כלומר את תקחי את הגדולות ואת הקטנות תחת ידך וממשלתך ׃ ולא מבריתך , אף שאינן מבריתך תהיינה לך בבנות כלומר כערי פרזות (מהכ״ל) ׃ (סג) פתחון פה , כלומר לא תוכלי לדבר דבר מפני בושה וכלימה ׃

יז (ג) הרקמה , שנוצתו מצבעים שונים כמו מעשה הרקמה (מרד״ק) ׃ צמרת , הסעיף העליון ׃ (ד) יניקותיו , נקראו כן הנטיעות הילדות והרכות (הכ״ל) ׃ ארץ כנען , עיר רוכלים ׃ (ה) קח , כמו לקח , ושב על שהזורע שלקח אצל מים רבים ׃ צפצפה שמו , לדעת המפרשים צפצפה מין אילן ממיני הערבה שהלקח כלע״ז (צ״ל סאַלע בל״א ווידע) ושעורו כצפצפה שם הזרע , כלומר כמו שנוטע הצפצפה על פני המים ׃ ואפשר שהוא תלת נגזרת או מורכבת משרש צפה שענינו הבטה ׃ והוראתו מקום גבוה שהצופה יכול לצופמשנו ׃ והכונה שנוטע הזרע בהר או בגבעה , לפי שגב״ה הוא מקום טוב לגפן (וראוי לתרגם : (וואָ ער איהן אויף איינעם האָך געלעגענען אָרטע איינפּפֿלאַנצטע) ׃ (ו) סרחת , ענינו היתרון והתפשטות , כמו וסרח העודף (רש״י) ׃ לפנות אליו , אליו שב על הנשר לדעת רש״י , והכונה שיפנה דליותיו אחר רצון הנוטע שהוא הנשר , שלא יזבח

מכלל יופי

ובנותיה אינם מבריתך ומתורתך ׃ ת״ת ולא מבריתך ואת לא עבדת ית אורייתא ולדעתי פירוש ולא מבריתך מה שעשה עמך לא יהי׳ משמרך את הברית אשר כרתי אתך כי אתה לא קיימת אותו אבל אני אקים את בריתי אתך למען תזכרי שאת לא קיימת אותו ותבוש מזה ולא יהי׳ לך עוד פתחון פה כי בחורך הגלות הי׳ לך פתחון פה מפני כלימתך שסבלת בין הגוים והיית אומרת אם חטאנו קבלנו עונשינו ובאיזה מי לך בריתי ובכפרי לך לכל אשר עשית לא יהי׳ לך עוד פתחון פה עלי] ׃ (סב) והקימותי את בריתי אתך , זה אתך בדגם ולמעלה אותך ׃

עוֹלָם : (סא) וְזָכַרְתְּ אֶת דְּרָכַיִךְ וְנִכְלַמְתְּ בְּקַחְתֵּךְ אֶת אֲחוֹתַיִךְ
הַגְּדֹלוֹת מִמֵּךְ אֶל הַקְּטַנּוֹת מִמֵּךְ וְנָתַתִּי אֶתְהֶן לָךְ לְבָנוֹת וְלֹא
מִבְּרִיתֵךְ : (סב) וַהֲקִמֹתִי אֲנִי אֶת בְּרִיתִי אִתָּךְ וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהוָה :
(סג) לְמַעַן תִּזְכְּרִי וָבֹשְׁתְּ וְלֹא יִהְיֶה לָּךְ עוֹד פִּתְחוֹן פֶּה מִפְּנֵי כְּלִמָּתֵךְ
בְּכַפְּרִי לָךְ לְכָל אֲשֶׁר עָשִׂית נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה :
יז (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ב) בֶּן אָדָם חוּד חִידָה וּמְשֹׁל
מָשָׁל אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל : (ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה
הַנֶּשֶׁר הַגָּדוֹל גְּדוֹל הַכְּנָפַיִם אֶרֶךְ הָאֵבֶר מָלֵא הַנּוֹצָה אֲשֶׁר לוֹ
הָרִקְמָה בָּא אֶל הַלְּבָנוֹן וַיִּקַּח אֶת צַמֶּרֶת הָאָרֶז : (ד) אֵת רֹאשׁ
יְנִיקוֹתָיו קָטָף וַיְבִיאֵהוּ אֶל אֶרֶץ כְּנַעַן בְּעִיר רֹכְלִים שָׂמוֹ : (ה)
וַיִּקַּח מִזֶּרַע הָאָרֶץ וַיִּתְּנֵהוּ בִּשְׂדֵה זָרַע קָח עַל מַיִם רַבִּים צַפְצָפָה
שָׂמוֹ (ו) וַיִּצְמַח וַיְהִי לְגֶפֶן סֹרַחַת שִׁפְלַת קוֹמָה לִפְנוֹת דָּלִיּוֹתָיו
אליו

רש"י

את דרכיך הרעים ונכלמת מלפני על שגמלת לי רעה ואני גומלך טובה : (סא)
בקחתך את אחותיך · כשתכבשי לירש את האומות אשר סביבותיך הקטנות
והגדולות : לבנות . לפרוורים לך משועבדים ליך כמו סדום ובנותיה וכפרנסא :
ולא מבריתך · ולא משמרך את הברית אשר כרתי אתך אלא בחסדי וברחמי שאני
שומר את בריתי ומדרש אגדה דרבי תנחומא ולא מבריתך לא מפטרמוניא שליך
לא נתתים להגרסם אליך בין הבתרים וזה הלשון קרוב ללעז שכן קורין עתה
לקרובות פטראמוניא בלע"ז וכן קורין כל דבר שיש לו לאדם מנחלת אבותיו :
(סג) למען תזכרי · דרכך בהטיבי לך : ובושת · להרים פנים אלי . בכפרי
לך · בסלחי לך את אשר עשית תבושי ותדעי כי לא מגמולך הטוב הטיבותי לך :
יז (ב) חוד חידה · הנבואה שבענין בלשון חידה היא שהיא מדמה את
נבוכד נצר לנשר ואת מלכי יהודה לצמרת ארזים : (ג) ארך האבר ·
כמו כנף א"לא בלע"ז לשון אחר כמשמעו לשון אברים ממש : הרקמה · נוצתו
נאה ומצויירת : את צמרת הארז · כל נוף האילן וב לעז צימ"א הוא משל שהגלה
את יהויקים וגבוריו : (ד) את ראש יניקותיו קטף · גדולתו ומלכותו השפיל
יניקותיו כמו ענפיו : ויביאהו אל ארץ כנען · אל ארץ תגרים היא בבל : (ה)
ויקח מזרע הארץ · את צדקיהו בנו : בשדה זרע · בירושלים בעיר מלוכה :
קח על מים רבים · נשרש על מים רבים כלומר נתן לו גדולה וממשלה על סביביו :
צפצפה · מין אילן ערבה שענפיו מרובים שא"לקא בלע"ז : (ו) סרחת · כמו

אליו ושרשיו תחתיו יהיו ותהי לגפן ותעש בדים ותשלח פארת:
(ז) ויהי נשר אחד גדול גדול כנפים ורב נוצה והנה הגפן הזאת
כפנה שרשיה עליו ודליותיו שלחה לו להשקות אותה מערגות
מטעה: (ח) אל שדה טוב אל מים רבים היא שתולה לעשות
ענף ולשאת פרי להיות לגפן אדרת: (ט) אמר כה אמר אדני
תצלח הלא את שרשיה ינתק ואת פריה יקוסס ויבש כל טרפי
צמחה תיבש קמ׳ בזק ולא בזרעה גדולה ובעם רב למשאות אותה
משרשיה: (י) והנה שתולה התצלח הלא כגעת בה רוח
הקדים תיבש יבש על ערגת צמחה תיבש: (יא) ויהי דבר יהוה
אלי לאמר: (יב) אמר נא לבית המרי הלא ידעתם מה אלה
אמר

רש״י

וסרח העולף גדולה: שפלת קומה · לעבוד למלך בבל: דליותיו · זמורותיו:
אליו אל מלך בבל: תחתיו · תחת מלך בבל: בדים · מטות: ותשלח ·
ותגדל: פארות · ענפים רבים: (ז) ויהי נשר אחד · מצרים: כפנה
שרשיה · לשון רעבון כמו לשוד ולכפן רעבו ונתאוו שרשי הגפן הזאת לאותו הנשר.
תוספת ויש מפרש כפנה כמו אספה והוא מהפוך בדברי רבותינו יש מן הדומה לו
שקורין לאסיפת העם כנופיא וכפנה הוא כמו כנפה אמאשא בלע״ז: ודליותיו
שלחה לו · ושלוחיה שלחה לו לבא אליה ולהשקות אותה מערוגת מטעה מעוגיאות
מים שעשה לה הנשר הראשון: (ח) אל שדה טוב וגומר · כלומר ועל הנס
עשתה זאת כי אל שדה טוב היתה שתולה: לגפן אדרת · לגפן תקיף:
(ט) אמור · כל האלפא ביתא במקרא זה ותמיה אני כי אינו נמנה במסורת:
ינתק · הנשר הראשון: ואת פריה יקוסס · כמו יקוצץ הם בני צדקיהו ששחטן
לעיניו: טרפי · עלי פויי״ליית בלע״ו: ולא בזרוע גדולה ובעם רב · יצא
הנשר השני לעזרתה: למשאות אותה משרשיה · לנוכח העוקרות ומסיעות
אותה משרשיה: (י) והנה · עתה שתולה כרצונה: התצלח · אפשר שתצלח
זו שנגדה במי שנטעה ראשון: (יב) מה אלה · מה החידה הזאת ופירשה
להם: ויקח את מלכה ושריה · הם גמרת הארץ יהויקים ושריו: בבלה · היא
עיר הרוכלים: (יג) מזרע המלוכה · צדקיה: אילי הארץ · שרי הארץ:
(יד) לעמדה · למען יתקיים: (יז) בשפוך סוללה · כשיבא נבוכד נצר
ויספוך

מכלל יופי

יז (ב) חידה, היא דבר סתום שיבינו המבינים דבר אחר מתוך אותו דבר · משל,
הוא דמות דבר אל דבר ויש גם כן דברים פתוחים · (ג) הנשר הגדול, הוא משל

וואַרד צום פֿאַללען אַבער נידריגשטעממיגען וויינשטאָק , דער אַרט , דאַס זיינע רעבען צו איהם הין זיך נייגען מוסטען , זיינע וואורצעלן זיך ניכט ווייטער אויזדעהנען קאָננטען , עס וואַרד יעדאָך איין וויינשטאָק , דער האָלץ אַנזעצטע , אונד צווייגען טריב · [ז] נון וואַר נאָך איין גראָססער אַדלער , מיט גראָססען פֿליגעלן אונד רייכעם געפֿידער , אונד זיהע ! דער וויינשטאָק גרימממטע זיינע וואורצעלן צו דיזעם הין , טריב צו איהם זיינע זענקער הין , דאַס ער איהן מעהר בעוועזערן זאָללטע , אַלס זיין פפלאַנצענבעעט · [ח] וואַר ער דאָך אין גוטעם באָדען , אין וואַזזערהרייכער געגענד געפפלאַנצעט , קאָננטע עזטע טרייבען , פֿריכטע טראָגען , אונד איין טיכ־טיגער וויינשטאָק ווערדען ! [ט] שפּריך נון , זאָ ווינר דעם עוויגען וואָרטע : ווירד ער געדייהען ? ווירד יענער ניכט זיינע וואורצעלן אויזרייסען , זיינע פֿרוכטבאַרקייט צערניכטען ! דאַס ער פֿערדאָררע , יעדעס בלעטטכען זיינער שפּרעסלינגע פֿער־דאָררע ? ווירד ער'ס ניכט מיט גראָססער מאַכט , מיט שטאַרקעם העערע , אום איהן פֿאָן דער וואורצעל אויז אויזצוראָטטען ? [י] פֿרייליך , ער איזט איינגע־פפלאַנצט , ווירד ער אַבער געדייהען ? ווירד ער ניכט פֿערדאָררען , אַלס העטטע איהן דער אָסטווינד בעשטריכען , אין זיינעם איינגען פפלאַנצענבעעט פֿערדאָררען ? [יא] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד פֿערנער צו מיר , וויא פֿאָלגט : [יב] פֿראַגע דאַז ווידערשפּענסטיגע הויז : מערקעט איהר ניכט , וואָרויף דאַז צילט ? אונד

ער־

ב א ו ר

יאבה שיתפשטו יותר ממקומו · והנה אליו בלשון זכר מסכים לדבריו , כי אם שב על הגפן היה לו לומר אליה , כי הכתוב משמש פה גפן בלשון נקבה , גם מפסוק הבא , שליחת דליותיו אל נשר אחר יראה כדבריו , אף כי ע״ז אין המשל שלם כאשר יטעם המשכיל · ור״דק אמר שב אל הגפן , והכונה שתהי׳ הגפן שפלת קומה באופן שלא יגבהו ויעלו דליותיו אלא פונות אל הגפן , ובזה המשל יותר שלם · וזה שאמר אליו בלשון זכר , הנה מצאנו ג״כ גפן בלשון זכר כמו גפן בוקק ישראל (הושע י׳ א׳) , וכן וימצא גפן וילקט ממנו (מ״ב ד׳ ל״ט) וכן לקמן פרשה י״ט י״ח זכרו הנביא בלשון זכר · ותרגמי משתמע לתרי אפי · בדים , מטות (רש״י) · פארת , ענפים רבים (הנ״ל) · כפנה , פירוש אספה שהוא הפוך מן הדומה לו בדברי רבותינו ז״ל שקורין לאסיפת העם כנופיא , והוא כמו כנפה (רש״י ושאר מפרשים) והוא דוחק גדול · ולדעתי הוא משרש כפף , ובא הנון תחת אות הכפל , וענינו מנועה בעקמימות , ובלשון שאלה ומשל הכנעה בזויה · וזה יאות להנמשל · וכן תרגמתיו , ודליותיו , פה תרגמתיו , (רענקר) שהם ענפי גפן שנטעים בקרקע , ויושרישו שמה ומוציאים זרע , ובזה הענין יותר מכוון · אל שדה וגו׳ , למה הוצרכה לעשות זה , אחרי שהיתה שתולה בשדה טוב , ויכלה לעשות ענף וגו׳ · (ט) תצלח , כמו התצלח ותחסר הא השאלה · ינתק , הנשר הראשון · יקוסס , אין לו ריע במקרא , וענינו לפי מקומו קטיפה · ולא בזרוע , ולא יעשה זאת בזרוע וגו׳ ? ובעם רב ׳ הנביא כיון אל הנמשל , וכן דרכו ברוב משליו לדבר בערבוב · ולהביא ענינים מהמשל בנמשל ומהנמשל במשל , למשאות , ת״י למעקר יתה משורשהא · (יב) מה אלה , מה פתרון החדה והמשל ? הנה בא וגו׳ , הרבה נבואות ותוכחות בספר הזה מוסבות על כל מה שנארע בארץ יהודה תחת ממשלת צדקיהו , אשר המליך אותו מלך בבל , והשביעו באלהים להיות נאמן לו , והוא הפר בריתו ומרד בו , ושלח מלאכים למלך מצרים לבא לעזרתו , וע״ז מוסב ג״כ המשל הזה , מלכה ואת שריה , המלך יהויקים ושריו · מזרע המלוכה , מתניה דוד יהויקים והסב שמו צדקיהו · אלי

תרגום אשכנזי

ערקלעהרע עס איהם : זעהעט , דער קעניג פֿאָן בבל קאַם נאַך ירושלים, נאַהם זיינען קעניג אונד זיינע ערלע געפֿאַנגען׳ אונד פֿיהרטע זיא וועג צו זיך נאַך בבל , [יג] זעצטע דאַפֿיר איינען אַנדערן פֿאַם קעניגליכֿעם געבליטע איין, מאַכטע איינען בונד מיט איהם, אונד ליס זיך פֿאָן איהם דען אייד דער טרייע שווערען, ענט פֿערנטע צוגלייך דיא מעכֿטיגען דעם לאַנדעס, [יד] דאַמיט דאַז רייך געשוועכֿט זייא, עס זיך ניכֿט ערהעבען זאָללע, אונד דורך דיא ערפֿיללונג זיינעס פֿערטראַגס , זיך אויפֿרעכֿט ערהאַלטע · [טו] אַלליין ער לעהנטע זיך ווידער איהן אייף , זאַנדטע אַבגעאָרדנעטע נאַך מצרים , דאַס עס איהם פֿפֿערדע אונד איין אַנזעהנליכֿעס העער אַבלאַזזע׳ ווירד דיס גוט אויזגעהן ? ווירד דער ענטקאָממען, דער דיזעס טהאַט ? ווירד איין בונדבריכֿיגער ענטקאָממען ? [טז] ניין, זאָ וואַהר איך לעבע , שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע , אין דער רעזידענץ דעם קעניגס, דער איהן צום קעניגע איינגעזעצט , דעזזען בעאיידיגונג ער פֿעראַכטעטע,

דעם

מכלל יופי

לנבוכדנצר · גדול הכנפים , ר"ל שכנפיו גדולים כן פירש בתחלת שמואל · ובפירוש הפרשה כתב במה הוא גדלו שהוא גדול הכנפים · ארך האבר , שגוף הכנף ארוך · מלא הנוצה , שהכנף מלא הנוצה · הרקמה , כנוצי הנוצה שיש בהם מעשה רקמה כמו נוצות הטווס · צמרת , ענינו הסעיף הגבוה סי"א בלעז וכן מצמרת הארז · [ומצמרת הארז הוא משל להר ציון שהוא בית המלוכה ואמר את ראש יניקותיו קטף על יהויכין המלך כי הוא הי׳ ראש היניקות וקראו כן כי הי׳ נער ורך במלכו בן שמנה עשרה שנה ונבוכדנצר קטף אותו ממלכותו ויביאהו אל בבל ויקח מזרע הארץ זה משל לצדקיהו] · (ד) יניקותיו , נקראו כן הנטיעות הילדות הרכות כמו שנקרא הילד יונק · כנען , פירושו סוחר והנון נוספת והוא דרך כלל והפרט בעיר רוכלים , הושע יב ׳ וכן כנען בידו מאזני מרמה סוחר כנעניה ככבדי ארץ סוחריה ישעי׳ כג · רכלים , הם הסוחרים · (ה) יקח , פועל עבר בחסרון הפא והוא קמוץ כמו אריה שאג , עמוס ג , וחביריו או בא כן להפריד בינו ובין הלוי שהוא נפתח קח את הלוים במדבר ח , וזולתו שהוא צווי · צפצפה , מין ממיני הערבה ובערבי צפצף והוא הפחותה כמו שאמרו רבותינו ז"ע ערבי נחל פרט לצפצפה הגדלה בין ההרים והם פירשו הפסוק כן קח על מים רבים צפצפה שמו אני עשיתי אותם כערבה הגדלה על מים רבים והם שמו עצמם כצפצפה הגדלה בין ההרים ולדבריהם פירוש שמו שם ישראל עצמו · ויונתן תרגם גפן נסבא שויה ר"ל אע"פ שלקח זרע וזרעו שמו כגפן נטועה כלומר כי במהרה נדלה כי הארזן הנזרע לא יצמח ויגדל במהרה כמו הגפן הנטועה · (ו) סרחת , ענינו היתרון וההתפשטות כמו וסרח העודף , שמות כו · שפלת קומה , תאר סמוך · דליותיו , ענפיו הרמים והגבוהים וכן כנל דליותיו תשכנה · ושרשיו תחתיו יהיו , במקומו שלא יפשטו למרחוק ונזכר גפן בפרשה זכר ונקבה וברוב הוא לשון נקבה ובלשון זכר נמצא גם כן גפן בוקק ישראל , הושע י , וימצא גפן שדה וילקט ממנו פקועות שדה , מלכים ב ד · ותהי לגפן , פירוש אדרת כמו והיית לאיש מלכים ב · בדים , פארות האילן הגסים יקראו בדים והפארות הם הענפים היוצאי׳ מהם · פראות , כתיב ריש קודם האלף ופירושו סעיפים ושרשו פאר או פרה ועיין בשרש פאר · (ז) נשר אחד גדול , זהו משל למלך מצרים · כפנה , פי׳ אספה שהוא הפוך מן הדומה לו כדברי רבותינו ז"ל שקורין לאסיפת העם כנופיא · מערגות , כשזורעין הגן עושים אותו תלמים תלמים שורות שורות והשורה נקראת ערוגה והלשון ידוע בדברי רבותינו ז"ל כאמר׳ ערוגה שהיא ששה על ששה · (ח) אל שדה טוב אל מים רבים , כמו על · אדרת , תאר לנקבה לשון גדולה ועוצם גבורה · (ט) תצלח , בתמיה · יקוסס , ענינו יכרות והוא כמו יקוצץ נכרי · [והטעם שהנשר הראשון הוא נבוכדנצר ינתק ויעקר שרשיו שהוא משל למלכות צדקיהו שעקר אותה מכל ואת

פריה

אֱמֹר הִנֵּה בָא מֶלֶךְ בָּבֶל יְרוּשָׁלִַם וַיִּקַּח אֶת מַלְכָּהּ וְאֶת שָׂרֶיהָ
וַיָּבֵא אוֹתָם אֵלָיו בָּבֶלָה׃ (יג) וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ
בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח׃ (יד) לִהְיוֹת מַמְלָכָה
שְׁפָלָה לְבִלְתִּי הִתְנַשֵּׂא לִשְׁמֹר אֶת בְּרִיתוֹ לְעָמְדָהּ׃ (טו) וַיִּמְרָד
בּוֹ לִשְׁלֹחַ מַלְאָכָיו מִצְרַיִם לָתֶת לוֹ סוּסִים וְעַם רָב הֲיִצְלָח בקמ"
הֲיִמָּלֵט הָעֹשֵׂה ש' בצירי אֵלֶּה וְהֵפֵר בְּרִית וְנִמְלָט׃ (טז) חַי אָנִי
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם לֹא בִּמְקוֹם הַמֶּלֶךְ הַמַּמְלִיךְ אֹתוֹ אֲשֶׁר בָּזָה

את

מכלל יופי

פריה יקוסם ששטו בני צדקיהו לציכיו וכלו ויבא לה על שהיתה שתולה על שדה טוב על מים רבים והוא משל לנבוכדנצר והיא מרדה בו ועתה היא שתולה כרצונה תחת הנשר השני הוא פרעה] · טרפי, פירושו עלים וכן תרגם עלה זית טרף זיתא, בראשית ז, וכן ויתפרו עלה תאנה, שם ד, וחטיטו טרפי תאנין · למשאות אותה, בא השם שהוא בתוספת מם בתחלה כענין המקור כלומר להשיא אותה ולעקור אותה משרשה וכן ולמסע את המחנות (במדבר י) כמו להסיע · (י) כנגעת בה, פלוגין עליה יש שקוראין הכף רפה והיא קריאת בן אשר ויש שקוראין דגש והיא קריאת בן נפתלי · תיבש יבוש, האחרון מקור ויבא כן לחזק הפעולה כמו ויברך ברוך אתכם יהושע כד)· (יב) את מלכה, זה יהויכין · (יג) ויקח מזרע המלוכה, זה צדקיהו · ואת אילי הארץ, תקיפי הארץ יהוא כתיב ביוד · (יד) לעמדה, לעמוד בה בברית · (טו) ונמלט, בתמיה · (טז) חי אני אם לא, לשון שבועה כמו אם לא בתים רבים ישעי' ה) אם לא כאשר דמיתי שם יד) · (יז) יעשה אותו, יעשה עמו כלומר לא יעזרהו פרעה בחיל גדול כמו שהתנה עמו · סללה, ענין ההרמה וההגבה והען שמרימין עליו האבנים ומשליכים אותם תוך העיר נקרא כן כמו שאמר הכתוב כרתו עצה ושפכו על ירושלים סוללה (ירמי' ו') · ויו"ת מליתא והוא תל עפר בדברי רבותינו ז"ל שקל מליא ושדא בנגא דעתא דארעא וכתב רד"ק וכגון הוא פירושו ובענין זה אמר ויצבור עפר וילכדה (חבקוק א) · דיק, הוא מגדל שבונים נגד העיר לכבשה · (יח) הנה נתן ידו, נתינת היד הוא קיום ההבטחה וכן כמו שראיני שאמ' יהוא ליהונדב תנה את ידך · (יט) אם לא, לשון שבועה כמו שכתבנו · (כ) מעלו, חסר בית השמוש כמו הנמצא בית ה' (מלכים יב) והדומים לו · (כא) מברחו, כתוב בלא יוד ויקרי ביוד וכמוהו רבים והוא שם התאר ענין בריחה · אגפיו, האלף נוסף ופירושו כנפיו כלומר חיילותיו שהם דומים לכנפים וכבר באמר זה הלשון על החיילות באמרו והיה מוטות כנפיו (ישעי' ח) ודומה ללשון ארמית שקורין לכנפים גפים והדגש לחסרון דלית גדפין (דניאל ז) ומצאנו בדברי רבותינו ז"ל פרח גדפא ובחסרון עד בין אגפים להרי"קס · יפרשו, מבנין נפעל ענין פזור וכן בא בענין זה מן הכבד כי כארבע רוחות השמים פרשתי אתכם (זכריה ב) · (כב) רך אקטף, אקטוף ענף רך לנטעו במקומו והרך הוא זרובבל בן שאלתיאל בן יהויכין · ותלול, ענין חוזק · ובפירוש פעול מן תל שראש ההר דומה לתל והוא הר ציון · (כג) בהר מרום ישראל, מרום ארץ ישראל והיא ירושלים · אשתלנו, התיו בקמץ חטף לתפארת הקריאה ענין נטיעה · [וכרמז במלת ושתלתי וכן אשתלנו שאלתיאל בן יהויכין וכמו שדרשו רבותינו ז"ל שאלתיאל ששתלו אל ומשם יבא מלך המשיח אשר ימשול בכל העולם ושכנו תחתיו כל צפור כל כנף] תשכנה, דגש הכון לכון השרש שנפלה ופירושו תשכנה הצפרים · (כד) השפלתי, פועל יוצא לשני · עץ שפל, נגרי ובמקצת ספרים המדוייקים הוא קמץ · והפרחתי, פיעל יוצא ·

אֶת אָלָתוֹ וַאֲשֶׁר הֵפֵר אֶת בְּרִיתוֹ אִתּוֹ בְּתוֹךְ־בָּבֶל יָמוּת׃ (יז)
וְלֹא בְחַיִל גָּדוֹל וּבְקָהָל רָב יַעֲשֶׂה אוֹתוֹ פַרְעֹה בַּמִּלְחָמָה בִּשְׁפֹּךְ
סֹלְלָה וּבִבְנוֹת דָּיֵק לְהַכְרִית נְפָשׁוֹת רַבּוֹת׃ (יח) וּבָזָה אָלָה לְהָפֵר
בְּרִית וְהִנֵּה נָתַן יָדוֹ וְכָל אֵלֶּה עָשָׂה לֹא יִמָּלֵט׃ (יט) לָכֵן כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה חַי אָנִי אִם לֹא אָלָתִי אֲשֶׁר בָּזָה וּבְרִיתִי אֲשֶׁר
הֵפִיר וּנְתַתִּיו בְּרֹאשׁוֹ׃ (כ) וּפָרַשְׂתִּי עָלָיו רִשְׁתִּי וְנִתְפַּשׂ בִּמְצוּדָתִי
וַהֲבִיאוֹתִיהוּ בָבֶלָה וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ שָׁם מַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל בִּי׃ (כא)
וְאֵת כָּל מִבְרָחָו מברחיו קרי בְּכָל אֲגַפָּיו בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וְהַנִּשְׁאָרִים לְכָל
רוּחַ יִפָּרֵשׂוּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי פתח בסף׃ (כב) כֹּה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְלָקַחְתִּי אָנִי מִצַּמֶּרֶת הָאֶרֶז הָרָמָה וְנָתַתִּי מֵרֹאשׁ
יֹנְקוֹתָיו רַךְ אֶקְטֹף וְשָׁתַלְתִּי אָנִי עַל הַר גָּבֹהַּ וְתָלוּל׃ (כג) בְּהַר
מְרוֹם יִשְׂרָאֵל אֶשְׁתֳּלֶנּוּ וְנָשָׂא עָנָף וְעָשָׂה פֶרִי וְהָיָה לְאֶרֶז אַדִּיר
וְשָׁכְנוּ תַחְתָּיו כֹּל צִפּוֹר כָּל כָּנָף בְּצֵל דָּלִיּוֹתָיו תִּשְׁכֹּנָּה׃ (כד) וְיָדְעוּ
כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה כִּי אֲנִי יְהוָֹה הִשְׁפַּלְתִּי עֵץ גָּבֹהַּ הִגְבַּהְתִּי עֵץ שָׁפָל
הוֹבַשְׁתִּי עֵץ לָח וְהִפְרַחְתִּי עֵץ יָבֵשׁ אֲנִי יְהוָֹה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי׃
יח (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָֹה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) מַה לָּכֶם אַתֶּם מֹשְׁלִים

את

רש״י

וישפוך סוללה על ירושלם: להכרית נפשות רבות. להרוג את בני העיר:
(יח) נתן ידו. הבטיח באמונה ונשא ידו בברית: ונתתיו בראשו. הוא
סמוי עיניו: (כ) ופרשתי עליו רשתי. כמו שפירשתי למעלה בתחלת הספר
שזימן צבי להלך על גג המערה: ונשפטתי. ואתווכח עמו: (כא) ואת כל
מברחיו. בתרגומו וית כל גיברוהי ומנחם חברו עם ברח דודי וכה פתרונו ואת
כל הבורחים: בכל אגפיו. בכל כנפיהם כלומר בכל כחם בחרב יפולו: יפרשו.
שרוראפנ דון בלע״ז: (כב) ונתתי. כתרגומו ואקיימיניה: ולקחתי אני.
את מלך המשיח: רך אקטוף. אין דרך להרכיב אלא מן הרך שגדל אשתקד
שקורי גרייפי״א בלע״ז: ותלול. לשון תל שדרך תל להיות גבוה ותלול
אומנגלי״ש בלע״ז: (כג) תשכנה. דגשות הנו״ן משמש תחת נו״ן שנייה כאילו
כתיב תשכוננה: (כד) השפלתי עץ גבוה. את האומות שהיו מושלים בישרא׳:
הובשתי עץ לח. צדקיהו וזרעו: הפרחתי עץ יבש. יהויכין שגלה בלא בנים
הוליד בבבל את זרובבל והנה יהי׳ פחת יהודה לפעול: (א) ויהי

דעם ער בונדבריכיג וואַרד, דאָרט בייא איהם אין בבל וואָללער אומקאָממען · [יז]
אויך ווירד פרעה מיט קיינעם גראָסען העערע אונד מיט קיינער שטאַרקען מאַכט ויך
אין איינען קאַמפף מיט איהם איינלאַזען , ווען ער שאַנצען אויפוועדפען , אונד
באָללווערקע עררי͏כטען לעסט , אום פילע זעלען אויפצורייבען · [יח] ער האַט
רען אייר פעראַכטעט , רען בונד געבראָכען , וואָרויף ער דיא האַנד נעגעבען , אונד
דאַ ער דיזעס טהאַט , זאָ דאַרף ער ניכט ענטקאָממען · [יט] פירוואָהר שפריכט
דער הערר , דער עוויגע , זאָ וואַהר איך לעבע , איך וויל מיינען אייד , דען ער ניכט
אַכטעטע , מיינען בונד , דען ער בראַך , איהן ביסען לאַזען · [כ] וויל מיין נעץ
איבער איהן אויזשפאַננען , דאַס ער אין מיינעם נעהענע געפאַנגען ווערדע , לאַס
איהן נאַך בבל פיהרען , אונד האַלטע דאָרט געריכטע איבער איהן , וועגען זיינער
טרייאלאָזיגקייט , דיא ער ווידער מיך בעגינג · [כא] אויך אַללע , דיא זיך פאָן זיי-
נען טרופפען מיט איהם פליכטען , זאָללען דורך דאַז שווערד פאַללען , דיא עטוואַן
איבריגבלייבענדען נאַך אַללען זייטען צערשטרייעט ווערדען · דאַ ווערדעט אידהר
ערקעננען , דאַס איך דער עוויגע דיזען אויזשפרוך געטהאַן האַבע · [כב] יעדאָך ,
זאָ שפריכט דער הערר , דער עוויגע : ווערדע איך איינען אַנדערן צווייג פאָן דעם
וויפפעל דער האָהען צעדער נעהמען , אונד איהן איינזעצען , פאָן זיינען העכזטען
ראַנקען ווערדע איך דען צאַרטעזטען אַבברעכען , אונד איהן אויף דהאָהעם , ער-
האַבנעם בערגע איינפפלאַנצען · [כג] אויף ישראל'ס ערהאַבנעם בערגע ווערדע
איך איהן איינפפלאַנצען , ער ווירד צווייגע בעקאָממען , פריכטע טראַגען , אונד
איינע טילטיגע צעדער ווערדען , וואָרונטער מאַן ריהען קאַן , אין דעם שאַטטען
דעזען צווייגע אַללערלייא פעגעל , אַללערלייא געפליגעל זיך ניזטען ווערדען ·
[כד] אַללע ביימע דעס געפילדעס ווערדען זאָדאַן ערפאַהרען , דאַס איך דער עוויי-
גע , איינען האָהען בוים נידריג , איינען נידרינען האָך , איינען גרינען בוים דירדע ,
אונד איינען דירדען גרין געמאַכט האַבע ; יאַ , איך , דער עוויגע , האַבע עס גע-
שפראָכען , אונד פאָללברינגע עס ·

יח [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר , וויא פאָלגט : [ב] וואַז בעדייטעט
יענעם

באור

הארץ · תקיפי וחשובי הארץ · (יז) ולא בחיל וגו׳ , יעשה אתו , כמו עמו , כלומר לא
יעזרהו פרעה בחיל גדול כמו שהבטיח לו כשילחם מלך בבל על ירושלים , כי לא יכנוס עמו
במלחמה · בשפוך וג׳ , כשיבא נבוכדנצר וישפוך סוללה על ירושלים להרוג את בני העיר
(רש״י) · (יח) נתן ידו , הבטיח באמונה ונשא ידו בברית (הנ״ל) · (יט) אלתי ,
כי באלהים השביעו , וכן בריתי , כי בשמי כרת אתו ברית (רד״ק) · מברחיו בכל
אנפיו , הבורחים בכל חייליו (הנ״ל) · (כב) מצמרת וגו׳ , מאותה צמרת הנזכר
לעיל פסוק ג׳ · ונתתי , אותה במקומה (רד״ק) מראש ינקותיו רך וגו׳ , מראש ינקותיו
סוא יהויכין , ורך הוא זרובבל בן שלתיאל בן יהויכין (הנ״ל) · ותלול , לשון תל להיות
גבוה ותלול אומכל ליה בלע״ז (רש״י) נ״ל אמאנצעלער (בל״א אנהייפען) · (כד)
עצי השדה , לפי שהמשיל מלכות בית דוד לארז המשיל מלכי האומות לשאר עצי היער
(רד״ק) ·

(א) משל

יענעס שפריכטוואָרט , זאָ איהר אים לאַנדע ישראל אים מונדע פֿיהרעט ,
נעהמליך: „ דיא עלטערן עססען אונצייטיגע טרויבען , אונד שטומפף זינד דער קינ־
דער צעהנע „ ? [ג] זאָ וואַהר איך לעבע , שפריכט דער העררר , דער עווינע ,
איהר זאָללט קיין ביישפיל דיזעס שפריכוואָרטס מעהר אין ישראל פֿינדען . [ד] זיהה!
מיר געהערען אַללע זעעלען צו , דיא זעעלע דעס פֿאַטערס , וויא דיא זעעלע דעס
זאָהנעס, זינד מיין ; נור יענע , וועלכע זינדיגט , איזט דעס טאָדעס . [ה] ווער
אַבער פֿראָם איזט, רעכט אונד טוגענד אייזז איבט , [ו] ווער ניא אויף בערגען
אָפּפֿערמאַהלע הילט , זיינע אויגען צו דען אַבשייליכען געצצען דעס הויזעס ישראל
ניא ערהאָב , זיינעס נעכזטען וויב ניא בעפֿלעקטע , איינער מאָנאַטה־ פֿליזזיגען
זיך ניא נעהערטע ; [ז] ווער ניא בעדריקקונג פֿעראיבטע , זיין אונטערפֿפֿאַנד
וועגען איינער שולד צוריקגאַב , קיינען רויב בעגינג , זיין בראָד דעם הונגריגען מיט־
טהיילט , דעם נאַקטען איין געוואַנד צור בעדעקקונג גיבט ; [ח] ניכטס אויף
צינזען גיבט , קיינען איבערשוס ניממט ; פֿאָן אונרעכט זיינע האַנד צוריקציהעט ,
צווישען מענש אונד מענש מיט דעם וואַהרען רעכטע ענטשיידעט ; [ט] איבער־
הויפט נאַך מיינען געזעצען האַנדעלט , מיינע רעכטע בעאָבאַכטעט , אונד נאַך
וואַהרהייט האַנדעלט ; דער איזט איין פֿראָממער מאַן , אונד ווירד גליקליך לעבען ,
שפריכט דער העררר , דער עווינע . [י] דאָך האַט זאָלכער איינען זאָהן געצייגט ,
דער אויזגעאַרטעט איזט , גאַר בלוט פֿערגיסט , אָדער גענען זיינען ברודער זיך מיט
עטוואַז דעס בעמעלדעטען פֿערגינג ; [יא] דער ניכט נור קיינע דער בעמעלדעטען
פפֿליכטען ערפֿיללטע , זאָנדערן אויך אויף דען בערגען אָפּפֿערמאַהלע הילט , אָדער
זיינעס נעכזטען וויב בעפֿלעקטע , [יב] אָדער דען אַרמען אונד דירפֿטיגען בע־
דריקטע , רייבערייען בעגינג , איין פֿפֿאַנד ניכט צוריקגאַב , צו דען שייסליכען געצ־
צען זיינע אויגען ערהאָב , אונד גרייל בעגינג , [יג] אָדער אויף צינזען גאַב , איבער־
שוס נאַהם , זאָלל דער לעבען ? ניין , דאַז זאָלל ער ניכט ! זאָבאַלד ער זאָלכע שענד־
ליכע לאַזטער בעגינג , זאָ מוס ער שטערבען , ער האַט דאַז לעבען פֿערווירקט .
[יד] האַט דיזער נון ווידער איינען זאָהן געצייגט , דער דיא זינדען זיינעס פֿאַטערס ,
דיא

באור

יח (ג) משל , כמו למשול (ו) אל ההרים לא אכל , שהיו אוכלים שם ונקיהם
אחר הקרבתם לע"ז , ואל כמו על (רד"ק) . (ז) יונה , כמו לא תונו אותו
(ויקרא י"ט ל"ג) עיין שם בבאור . חבלתו וגו' , אם חבל שלמת רעהו כחובו ישיב אותה לו
כבא השמש (י) פריץ , תאר לאיש הפורץ גדר , העוזב דרך הטוב ללכת דרך עקלקלות .
אח , במלה זאת יש דעות שונות . יונתן ואחריו רש"י פירשו כמו לאח , וכן נאמר פסוק י"ח
גזל גזל אח , ואחריהם תרגמתי . אמנם רד"ק אמר שהוא כמו אחד . (יד) ויראה ולא
יעשה וגו' , כלומר אע"פי שראה אותן ורגיל בהן , לא יעשה כהן . (יז) מעני השיב
ידו . מעשות לו רעה (רש"י) . (יח) אביו וגו' , שעורו : אם האב מבן כזה מת בעונו ,
אתם אמרתם מדוע לא נשא הבן וגו' והוא שאלה בלתי נכונה , כי הבן משפט וצדקה
עשה . (כ) עליו , על עצמו . (כה) יתכן , כמו ולא נתכנו עלילות (שמואל א' ב'
ג') , שענינו כפי באור החכם רמב"מן ז"ל (בביאורו שמות ה' ע') : שכל המעשים וכל

התשורות

אֶת הַמָּשָׁל הַזֶּה עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר אָבוֹת יֹאכְלוּ בֹסֶר
וְשִׁנֵּי הַבָּנִים תִּקְהֶינָה׃ (ג) חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם יִהְיֶה לָכֶם
עוֹד מְשֹׁל הַמָּשָׁל הַזֶּה בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ד) הֵן כָּל הַנְּפָשׁוֹת לִי הֵנָּה
כְּנֶפֶשׁ הָאָב וּכְנֶפֶשׁ הַבֵּן לִי הֵנָּה הַנֶּפֶשׁ הַחֹטֵאת הִיא תָמוּת׃ (ה)
וְאִישׁ כִּי יִהְיֶה צַדִּיק וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ (ו) אֶל הֶהָרִים לֹא
אָכָל קמץ בזק וְעֵינָיו לֹא נָשָׂא אֶל גִּלּוּלֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל וְאֶת אֵשֶׁת
רֵעֵהוּ לֹא טִמֵּא וְאֶל אִשָּׁה נִדָּה לֹא יִקְרָב׃ (ז) וְאִישׁ לֹא יוֹנֶה
חֲבֹלָתוֹ חוֹב יָשִׁיב גְּזֵלָה לֹא יִגְזֹל לַחְמוֹ לְרָעֵב יִתֵּן וְעֵירֹם יְכַסֶּה
בָּגֶד (ח) בַּנֶּשֶׁךְ לֹא יִתֵּן וְתַרְבִּית לֹא יִקָּח קמץ בזק מֵעָוֶל יָשִׁיב יָדוֹ
מִשְׁפַּט אֱמֶת יַעֲשֶׂה בֵּין אִישׁ לְאִישׁ׃ (ט) בְּחֻקּוֹתַי יְהַלֵּךְ וּמִשְׁפָּטַי
שָׁמַר לַעֲשׂוֹת אֱמֶת צַדִּיק הוּא חָיֹה יִחְיֶה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (י)
וְהוֹלִיד בֵּן הב׳ בצירי פָּרִיץ שֹׁפֵךְ דָּם וְעָשָׂה אָח מֵאַחַד מֵאֵלֶּה׃
(יא) וְהוּא אֶת כָּל אֵלֶּה לֹא עָשָׂה כִּי גַם אֶל הֶהָרִים אָכַל וְאֶת
אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּא׃ (יב) עָנִי וְאֶבְיוֹן הוֹנָה גְּזֵלוֹת גָּזָל קמץ בזק חֲבֹל
לֹא יָשִׁיב וְאֶל הַגִּלּוּלִים נָשָׂא עֵינָיו תּוֹעֵבָה עָשָׂה׃ (יג) בַּנֶּשֶׁךְ
נָתַן וְתַרְבִּית לָקַח וָחָי לֹא יִחְיֶה אֵת כָּל הַתּוֹעֵבוֹת הָאֵלֶּה עָשָׂה
מוֹת יוּמָת דָּמָיו בּוֹ יִהְיֶה׃ (יד) וְהִנֵּה הוֹלִיד בֵּן וַיַּרְא אֶת כָּל חַטֹּאת
אביו

רש״י

יח (א) ויהי דבר ה׳ אלי לאמר : (ב) מה לכם אתם מושלים את המשל · אשנפל״אנק בלע״ז : אבות יאכלו בוסר · פרי עד שלא נתבשל בייגרו״ץ בלע״ז : ושיני הבנים תקהינה · אגאצירונ״ט בלע״ז כך דרכו של הב״ה האבות חוטאים והבנים לוקים שהרי כמה שנים חטאו מלכי ישראל קודם שגלו ואף אנו לא נראה ללקות בעונינו : (ג) משל · כמו למשול : (ד) כל הנפשות לי הנה · ולמה ילקה הבן שלא חטא לי הלא שלי הוא : (ו) אל ההרים לא אכל · בטוריא לא פלח לטעוותא לאכול זבחי מתים של גלולי אחר עבודת אלילים כגון הבעל שבשומרון והעגלי׳ שבבית אל ושבדן : (ז) חבלתו חוב ישיב · אם חבל שלמת רעהו בחובו ישיב אותה לו כבוא השמש : (י) ועשה אח מאחד מאלה · תירגם יונתן ויעביד לאחוהי מחדא מאילין : (יא) והוא את כל אלה · את כל הטובות האלה שעשה אביו : (יב) תועבה עשה · משכב זכור : (יד) ויראה ולא

יעשה

אביו אשר עשה וירא ויראה קרי ולא יעשה כהן : (טו) על ההרים
לא אכל ועיניו לא נשא אל גלולי בית ישראל את אשת רעהו לא
טמא : (טז) ואיש לא הונה חבל לא חבל קמץ בזק וגזלה לא גזל
לחמו לרעב נתן קמץ בזק ועירם כסה בגד : (יז) מעני השיב ידו
נשך ותרבית לא לקח קמץ בזק משפטי עשה בחקותי הלך הוא
לא ימות בעון אביו חיה יחיה : (יח) אביו כי עשק עשק גזל גזל
אח ואשר לא טוב עשה בתוך עמיו והנה מת בעונו : (יט) ואמרתם
מדע לא נשא הבן בעון האב והבן משפט וצדקה עשה את כל
חקותי שמר ויעשה אתם חיה יחיה : (כ) הנפש החטאת היא
תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק
עליו תהיה ורשעת רשע הרשע קרי עליו תהיה : (כא) והרשע כי
ישוב מכל חטאתו חטאתיו קרי אשר עשה ושמר את כל חקותי ועשה
משפט וצדקה חיה יחיה לא ימות : (כב) כל פשעיו אשר עשה
לא יזכרו לו בצדקתו אשר עשה יחיה : (כג) החפץ אחפץ מות רשע
נאם אדני יהוה הלוא בשובו מדרכו וחיה : (כד) ובשוב צדיק מצדקתו
ועשה עול מדרכיו קרי בכל

רש״י

יעשה כהן · ראה בלבו שאין טוב לעשות כן איפל״ר צייט בלע״ז : (יז) מעני השיב ידו · מעשות לו רעה : (כד) כל צדקותיו לא תזכרנה . פירשו רבותינו כמתחרט

מכלל יופי

יח (ו) אל ההרים , פירושו על · לא אכל , קמץ בזקף · (ז) חבלתו , שם ועניינו על לקיחת המשכון ובא בתוספת הא הנקבה · חוב , הוא מלוה · ועירם , נכתב ביוד המשך אחר העין · יכסה בגד , בבגד · (ח) בנשך , הבית פתוחה לחסרון הא הידיעה ופירושו הנשך הידוע שאסרה אותו התורה · ותרבית , ענין רבוי · (ט) יהלך , פועל הכבד שאינו עובר · (י) בן פריץ , שפורץ גדר האמת · ועשה אח , כמו אחד וכפל הדלית מן אחד ממנו ויאמר ממנו אחת לנקבה כי גם הוא בלא דלית ויאמר בשני לשונות כמו ואנכי · ויש מפרשים אח ממש כי כל דבר יקרא אח כנגד חברו וכן בירעות אשה אל אחותה (שמות כו) · ויונתן תרגם כמשמעו ויעבד לאחוהי מחדא מאלין · מאחת מאלה , פירושו מאחת מאלה הנזכרים כמו (ויקרא ד') מכל אשר יעשה מאחת מאלה · (יא) אל ההרים אכל , פתח בזקף ושל מעלה לא אכל , קמץ בזקף כמו שכתבנו והסימן לא אכל קמץ פומיה אכל פתח פומיה · (יב) עני ואביון הונה , ההונאה היא לקיחת ממון אחרים במשא ומתן שלא מדעתם או מדעתם כמו (יחזקאל מ״ו) ולא יונו עוד נשיאי את עמי · והאכלתי את מוניך [ישעיה מט] · חבול ,

דיא ער בעגינג, זאה, זיא זאה, אונד דאָך ניכט נאכאַהמט; [טו] ניא אויף דען
בערגען אָפפערטאָהלע הילט, זיינע אויגען ניכט ערהאָב צו דען געצצען דעס הויזעס
ישראל, זיינעס נעבענמענשען פֿרויא ניכט בעפֿלעקטע, [טז] נימאַנדען בעדריקטע, קיין
פפאַנד פֿאָרענטהילט, קיינען רויב בעגינג, זיין בראָד דעם הונגעריגען מיטטהיילטע,
דען נאַקטען מיט איינעם געוואַנד בעדעקטע. [יז] פֿאָן בעדריקונג דעס אַר-
מען זיינע האַנד צוריקצאָג, אונד וועדער צינזען נאָך איבערשוס אַננאַהם, איבער-
הויפט מיינע רעכטע בעאָבאַכטעט, אונד נאַך מיינען געזעצען וואַנדעלט; דיזער
זאָלל וועגען דער מיזזעטהאַט זיינעס פֿאַטעס ניכט שטערבען, ער זאָלל גליקליך לע-
בען. [יח] איזט נון דער פֿאַטער, דער זיך געוואַלטטהעטיגקייט ערלויבטע, אַן זיי-
נען ברודער רויב בעגינג, אונד אונטער זיינעם פֿאָלקע בעזעס פֿעראיבטע, אין זיינער
מיזזעטהאַט געשטאָרבען; [יט] זאָ זאַגט איהר: „וואַרום ביסט דער זאָהן ניכט פֿיר
דיא מיזזעטהאַט זיינעס פֿאַטערס“? אַבער דער זאָהן איבטע רעכט אונד טוגענד
אויז, בעאָבאַכטעטע אַללע מיינע געזעצע, אונד איבטע זיא אויז, זאָ זאָלל ער זיך
אויך דעם לעבענס פֿרייען. [כ] בלאָס דיא פערזאָהן, וועלכע זינדיגט, איזט דעם
טאָדטעס, דער זאָהן ביסט ניכט פֿיר דיא מיזזעטהאַט דעס פֿאַטערס, זאָ וויא דער
פֿאַטער ניכט ביסט פֿיר דיא מיזזעטהאַט דעס זאָהנעס; דיא טוגענד דעס פֿראָממען
האַפֿטעט נור אויף זיינער אייגנען פערזאָן, זאָ אויך דאַז לאַזטער דעס רוכלאָזען נור
אויף זיינער פערזאָן. [כא] יעדאָך אויך דער רוכלאָזע, ווען ער זיך פֿאָן
אַללען בעגאַנגענען זינדען בעקעהרט, אונד פֿערנער מיינע געזעצע בעאָבאַכטעט,
רעכט אונד טוגענד אויזאיבט; זאָלל לעבען, אונד ניכט דאַהין שטערבען. [כב]
אַללע זיינע איבערטרעטונגען, דיא ער בעגינג, ווערדען איהם ניכט מעהר אַנגע-
רעכנעט; ער לעבט אום שוצע זיינער אויזאיבענדען טוגענד. [כג] פערלאַנג איך
עטוואַ דען טאָד דעס רוכלאָזען? ניין, איך פֿערלאַנג דאַס ער זיך בעקעהרע אונד לע-
בען בלייבע. [כד] זאָ אויך, ווען דער פֿראָממע פֿאָן זיינער פֿרעממיגקייט אַבווייכט,
אונ־

מכלל יופי

שם (יג) והי׳ בתמיה׃ דמיו בו יהיה, זכר דמיו לשון רבים ואמר יהיה לשון יחיד כמ׳
שפירשנו למעלה (בסימן ט״ז) כי דם מזכר בכלל ובפרט גם לשון הויה נופל על הענין כמו
(דברים כ״ב) כי יהיה נערה, (טו) על ההרים׃ זהו שכתוב על ושארא אל׳. (טז)
לא חבל, ענינו לקיחת המשכן׃ וערום׃ תאר ־ כסה בגד, כנגד׳ (יז) מעני השיב
ידו, מעשות לו שום רע וכן מאחרים אלא שזכר מי שהוא בכל להרע לו שהוא אלום. (יח)
גזל אח, כל ישראל נקראו אחים כמו שאמר (שם כ״א) עד דרוש אחיך אותו, וזולתי.
זאשר לא טוב עשה בתוך עמיו, כאלו אמר ורע עשה בתוך עמיו וכן מנהג הלשון לומר לא
טוב במקום רע כמו (תהלים ל״ו) יתיצב על דרך לא טוב. ומאזני מרמה לא טוב [משלי
כ׳] וכן על זה הדרך (בראשית ז׳) אשר איננה טהורה, אשר לא יהיה טהור [דברים כ״ג].
(יט) ומדע לא נשא, חסר וי״ו ולית כותיה. שמר ויעשה שמר מצות לא תעשה
ויעשה מצות עשה. (כ) ורשעת הרשע, רשע כתיב וקרי הרשע אין ביניהם אלא ה׳ הידיעה.
(כא) חיה יחיה לא ימית, יחיה בעולם הזה ולא ימות לעולם הבא וכן (שם ל״ג) יחי׳
ולא ימות. מכל חטאתו, חסר יוד הרבים מהמכתב. (כד) וחי, בתמיה׃ כל
צדקתיו חסר יוד הרבים מהמכתב. (כח) וישוב, כתיב בוי״ו וקרי בלא וי״ו והענין קשוה
והיה

צונרעכֿט טהוט , אונד דען שענדליכֿען לאַזטערן דעם רוכלאָזען נאַכאַהמט , זאָלל
ער וואָהל לעבען ? ניין , אַללע טוגענד , דיא ער אויזאיבטע , ווערדען איהם ניכֿט
אַנגערעכֿנעט , זאָנדערן ער טרייאלאָז האַנדעלט ; פֿיר דיא זינדען , דיא ער נון
בעגינג , שטירבט ער דאַהין · [כה] אונד דאָך זאַגט איהר : „ דער וועג גאָטטעס איזט
אונבעשטיממט " · הערעט אַלזאָ , הויז ישראל ! איזט עטוואַ מיין וועג אונבע-
שטיממט ? זינד'ס ניכֿט אייערע וועגע , דיא אונבעשטיממט זינד ? [כו] ווען דער
פֿראָממע פֿאָן דער טוגענד אַבוויכֿט , אונד אונרעכֿט טהוט , אונד דאַראיבער
הינשטירבט , זאָ שטירבט ער וועגען דעם אונרעכֿטס , זאָ ער בעגאַנגען · [כז] אונד
ווען דער רוכלאָזע פֿאָן זיינעם לאַזטער , דאַז ער אויזאיבט , צוריקקעהרט , אונד
רעכט אונד טוגענד אויזאיבט , זאָ ערהעלט ער זעלבזט זיינע זעעלע · [כח] ווען
ער נעמליך איינזיהט אונד פֿאָן זיינען זינדען , דיא ער בעגאַנגען , אַבלעסט , זאָ
לעבט ער פֿאָרט , שטירבט ניכֿט זאָהין · [כט] ווירד דאַז הויז ישראל נון נאָך זאַ-
גען : דער וועג גאָטטעס איזט אונבעשטיממט ? זינד מיינע וועגע נאָך אונבעשטיממט ,
הויז ישראל ! זינד'ס ניכֿט אייערע וועגע , דיא אונבעשטיממט זינד ? [ל] פֿירוואָהר !
הויז ישראל ! איך ווערדע אייך ריכֿטען , יעדען נאַך זיינעם וואַנדעל , שפריכֿט דער
העדר , דער עוויגע · בעקעהרט אייך אַלזאָ , אונד לאַסט אַב פֿאָן אַללען אייערן
זינדען , דאַס דיא מיזזעטהאַט אייך ניכֿט צום פֿאַללשטריק ווערדע · [לא] ווערפֿט
אַב פֿאָן אייך אַללע זינדען , וואָדורך איהר אייך פֿערגאַנגען האַבט , שאַפֿט אייך
איין נייעס הערץ , איינען נייען זין · ווארום וואָללט איהר דאַהין שטערבען , הויז
ישראל ? [לב] איך פֿערלאַנגע יאָ ניכֿט , דאַס יעמאַנד דאַהין שטערבע , שפריכֿט
דער הערר , דער עוויגע , בעקעהרט אייך אַלזאָ , אונד לעבעט ·

יט וואָהלאַן ! שטיממע איין טרויערליד איבער ישראל"ס פֿירזטען אַן · [ב] שפריך :
וואַז איזט דיינע מוטטער ? איינע לעווין ; זיא לאַגערטע זיך צווישען לעוען ,
צאָג איהרע יונגען אונטער יונגען לעווען אויף · [ג] זיא בראַכטע איינעם איהרער
יונגען אויף , עס וואַר איין יונגער לעווע , ער האַטטע רויב האַשען געלערנט , פֿראַס
מענשען · [ד] עס זאַמטעלטען זיך פֿעלקער אום איהן הער , ער ווארדע אין איה-
רער

ב א ו ר

האמורות שבעולם כבר נתכנו ונקבעו אצל השם ב"ה (פֿאָרהער בעשטיממט) · (ל)
ולא יהי' וגו' , שעורו : ולא יהיה לכם עון למכשול ·

יט (ב) אמך , ההכנסה מכונה בשם אם , וכן ת"י כנישתא , והמובן בה היא מלכות
בית דוד (מרד"ק) · לביא , משפטו לביאה מן לביא · רבתה , ענינו גדול , כמו
אשר טפחתי ורביתי (הכ"ל) · (ג) ותעל , מבנין הפעיל , העלה אותה במעלות הימים
עד שהי' כפיר · כפיר , כל כפיר שנקרא ארי בקור וגבור (רש"י) · (ד) וישמעו ,
לשון אסיפה כמו וישמע שאול את העם (ש"א ט"ו ד') · בחחים , מוסרות וכבלים וכן ת"י
בשלשלן · ולפי הנראה כיון בזה על המלך יהואחז אשר אסרהו פרעה נכה ברבלה כמסופר
במלכים (ב כ"ג) · (ה) נוחלה , לדעת הריק"ם ענינו הפך התוחלת כלומר כי אבדה
תוחלתי · והוא א"כ מהפעלים המורים דבר והפכו , וכן תרגמתי · (ז) וידע אלמנותיו ,
יש בו פרושים שונים , לדעת ר' יונה אלמנותיו כמו ארמנותיו , ופעל וידע הוא מענין
שבר

בְּכֹל הַתּוֹעֵבֹת אֲשֶׁר עָשָׂה הָרָשָׁע יַעֲשֶׂה וָחָי כָּל צִדְקֹתָו צדקותיו קרי
אֲשֶׁר עָשָׂה לֹא תִזָּכַרְנָה בְּמַעֲלוֹ אֲשֶׁר מָעַל וּבְחַטָּאתוֹ אֲשֶׁר חָטָא
בָּם יָמוּת׃ (כה) וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי שִׁמְעוּ נָא בֵּית יִשְׂרָאֵל
הֲדַרְכִּי לֹא יִתָּכֵן הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵנוּ׃ (כו) בְּשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ
וְעָשָׂה עָוֶל וּמֵת עֲלֵיהֶם בְּעַוְלוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה יָמוּת׃ (כז) וּבְשׁוּב רָשָׁע
מֵרִשְׁעָתוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה וַיַּעַשׂ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה הוּא אֶת נַפְשׁוֹ יְחַיֶּה׃
(כח) וַיִּרְאֶה וַיָּשׁוֹב יתיר ו׳ מִכָּל פְּשָׁעָיו אֲשֶׁר עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה לֹא
יָמוּת׃ (כט) וְאָמְרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי הַדְּרָכַי לֹא
יִתָּכְנוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל הֲלֹא דַרְכֵיכֶם לֹא יִתָּכֵן׃ (ל) לָכֵן אִישׁ כִּדְרָכָיו
אֶשְׁפֹּט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה שׁוּבוּ וְהָשִׁיבוּ מִכָּל
פִּשְׁעֵיכֶם וְלֹא יִהְיֶה לָכֶם לְמִכְשׁוֹל עָוֹן׃ (לא) הַשְׁלִיכוּ מֵעֲלֵיכֶם
אֶת כָּל פִּשְׁעֵיכֶם אֲשֶׁר פְּשַׁעְתֶּם בָּם וַעֲשׂוּ לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ
חֲדָשָׁה וְלָמָּה תָמֻתוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל׃ (לב) כִּי לֹא אֶחְפֹּץ בְּמוֹת
הַמֵּת נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה וְהָשִׁיבוּ וִחְיוּ׃

יט (א) וְאַתָּה שָׂא קִינָה אֶל נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל׃ (ב) וְאָמַרְתָּ מָה
אִמְּךָ לְבִיָּא בֵּין אֲרָיוֹת רָבָצָה בְּתוֹךְ כְּפִירִים רִבְּתָה גוּרֶיהָ׃
(ג) וַתַּעַל אֶחָד מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד לִטְרָף טֶרֶף אָדָם אָכָל׃
(ד) וַיִּשְׁמְעוּ אֵלָיו גּוֹיִם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ פתח באתנח וַיְבִאֻהוּ בַחַחִים
אל

רש״י

כמתחרט עליהם׃ (כט) לא יתכן׳ כמו לא יתקן אפייאט״ש בלע״ז (ל) שובו והשיבו׳ שובו אתם והשיבו את אחרים רטורני״ר בלע״ז׃

יט (ב) מה אמך לביא׳ כמה היתה חשובה אמך אתה צדקיהו שנמשלה ללביא זו׃ בין אריות׳ שרי יהודה׃ (ג) ותעל אחד מגוריה׳ על בני יאשיהו נאמרה קינה זו הראשון הוא יהואחז׃ אדם אכל׳ גזל את ישראל כי ישראל נקראו אדם כמו שנאמר ואתנה צאני צאן מרעיתי אדם אתם ולפי המשל כל חיה שטעמ׳ טעם בשר אדם מתגרה באנשים לעולם׃ (ד) וישמעו אליו גוים׳ פרעה מלך מצרים׃ בשחתם נתפש׳ גומין חופרין ומכסין פיהם בקש והחיה נופלת בתוכה׃ בחחים׳ כמין טבעות ברזל נוקבין חוטמו ומושכין אותו

זגן

אֶל אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ה) וַתֵּרֶא כִּי נוֹחֲלָה אָבְדָה תִּקְוָתָהּ וַתִּקַּח אֶחָד
מִגֻּרֶיהָ כְּפִיר שָׂמָתְהוּ׃ (ו) וַיִּתְהַלֵּךְ בְּתוֹךְ אֲרָיוֹת כְּפִיר הָיָה וַיִּלְמַד
לִטְרָף טֶרֶף אָדָם אָכָל׃ (ז) וַיֵּדַע אַלְמְנוֹתָיו וְעָרֵיהֶם הֶחֱרִיב וַתֵּשַׁם
אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ מִקּוֹל שַׁאֲגָתוֹ׃ (ח) וַיִּתְּנוּ עָלָיו גּוֹיִם סָבִיב מִמְּדִינוֹת
וַיִּפְרְשׂוּ עָלָיו רִשְׁתָּם בְּשַׁחְתָּם נִתְפָּשׂ׃ (ט) וַיִּתְּנֻהוּ בַסּוּגַר בַּחַחִים
וַיְבִאֻהוּ אֶל מֶלֶךְ בָּבֶל יְבִאֻהוּ בַּמְּצֹדוֹת לְמַעַן לֹא יִשָּׁמַע קוֹלוֹ עוֹד

אל

ר"ש"י

בכן : (ה) ותרא · אמו כנסת ישראל : כי נוחלה · לשון חולי · ותקח אחד מגוריה · יהויקים : כפיר שמתהו · מלך כל כפיר שבמקרא ארי בחור וגבור : (ז) וידע אלמנותיו · מענק את הנשים והורג את בעליהן ויש פותרין אלמנותיו כמו ארמנותיו וידע לשון פגור והרס כמו וגבוה ממרחק יירע : ועריהם החריב · שנתן מס על הארץ לתת לפרעה בכל שנה כמו שנא' במלכים : (ח) ויתנו עליו גוים סביב ממדינות · וישלח ה' בו את גדודי ארם ואת גדודי כשדים ואת גדודי מואב ואת גדודי בני עמון ויתנו עליו גוים ואיתכנשו : (ט) בסוגר ·

ת"י

מכלל יופי

חיו יחיה, בוי"ו וכל הנזכרים למעלה חיה וחיה בה"א ואחד היא כי המקור מנחי הלמ"ד אן הקל יבא בוי"ו או בה"א · (כט) הַדְּרָכַי, לשון רבים ושל מעלה הַדְּרָכַי לשון יחיד · דרכיכם לא יתכן, כל אחד מדרכיכם · (ל) שובו והשיבו, שובו אתם והשיבו איש את אחיו · (לב) כי לא אחפץ במות המת, על שם סופו, וכן (שם י"ח) יומת המת, על שם סופו · וכן תרגם יונתן דקייב לממת כמו שתרגם אנקלוס דקייב קטול ·

יט (א) קינה, ענין הספד ופירשו רבותינו ז"ל קינה אחת אומרת וכלן עוסות · אל נשיאי, כמו על וכמוהו רבים · (ב) מה אמך, בא בענין כהי וכן (יחזקאל ט"ז) מה אמולה לבתך · אמך, הכנסה תקרא אם וכן תרגם יונתן כנשתא דישראל · לביא, משפטו לביאה אבל בא היוד במקום האלף והאלף במקום ה"א הנקבה כאלף (שם ל') נבהא קומתו, ויוד המשך נבלעת בדגש היוד המוגעת תמורת האלף · רבצה, ענין גדול כמו (איכה א') אשר טפחתי ורביתי · גוריה, בני האריות בעודם קטנים יקראו גורים · (ג) ותעל, פירוש רבתה אחד מגוריה עד שעלה במעלות הימים עד שהיה כפיר · ובפירוש ותעל מבנין הפעיל היא העלתה אחד מגוריה · אחר מגוריה כפיר היה, אריה גדול מכפיר שנאמר (שופטים י"ד) כפיר אריות, וכפיר גדול מגור כמו שנאמר כאן כפיר היה · [זאת הקינה היא על בני יאשיהו ואמר ותעל אחד מגוריה כפיר היה על יהואחז שהמליכוהו עם הארץ תחת יאשיהו אביו וקראו כפיר ולא ארי כי לא היתה לו ממשלה גדולה כי רוב הארץ היתה או חרבה · וטעם וישמעו גוים אליו קול פרעה שהיה בארץ חמת שמעו כי פשט על ארץ מצרים ותפשוהו בשובו משם זהו שאמר בשחתם נתפש ויביאוהו בחחים אל ארץ מצרים ·] (ד) בשחתם, שרשו שוח בפחת, אשר זרה ברחת (ישעיה ל') או ישא בפחת דעת ענינו כענין קבר או פחת, וגם כתב שהוא כמו רשתם ומלכודתם · בחחים, מוסרות וכבלים וכן אמר

התרגום

רער גרובע געפֿאַנגען, אונד אַן קעטטען נאַך דעם לאַנדע מצרים געפֿיהרט · [ה] אַלס זיא זאַה, דאַס איהרע האָפֿפֿנונג פֿערשוואונדען, פֿערלאָהרען וואַר, נאַהם זיא איין אַנדערעס איהרער יונגען, דאַז זיא עבענפֿאַלס צום יונגען לעבען בילדעטע · [ו] עס טריב זיך אונטער לעווען הערום, וואַרד אויך איין יונגער לעווע, ער האַטטע רויב האַשען געלערנט, פֿראַס מענשען · [ז] מאַכטע בעטריבטע וויטטווען, פֿערוויזטעטע איהרע שטעדטע, צערשטעהרט לאַג דאַז לאַנד אונד וואַז עס פֿיללטע, דורך דאַז געטאָבע זיינעס בריללענס · [ח] דאַ שטעללטען איהם פֿעלקער פֿאַן בענאַכבאַרטען לענדערן נאַך, שפּאַננטען איהרע נעצע אום איהן אויז, ער וואורדע אין איהרער גרובע געפֿאַנגען · [ט] זיא שלאָסען איהן פֿעזט, אין קעטטען, פֿיהרטען איהן פֿאָר דען קעניג אין **בבל**, דער שפּערטע איהן אין אייגער פֿעזטע איין, דאַ

באור

שבר וחרבן, וכן ת"י ואגדי ברכייתיה, ולדעת הריק"ס וידע הוא כמו וידע אדם את חוה, כלומר הי' הורג את האנשים ושוכב עם אלמנותיו · והנכון בעיני כי פעל ידע הועתק ג"כ על הרגשת כאב וצער, וכן וידע בהם את אנשי סכות (שופטים ח' ט"ז), ואלמנותיו שב על אדם בפסוק הקודם, והכונה שהרג אנשים ועשה נשותיהם לאלמנות מצערות ועצבות · והשם, ענינו שממה וחרבן · מקול שאגתו, שהיה מטיל יראתו על כל הארץ · (ח) ויתנו עליו, י"ת ואיתכנישו עלוהי, ורד"ק אמר נתנו עליו בקולם · ולדעתי שגם הלשון הוא להורות מעשה הצידים אם ירוצו לצוד ציד, לבקש ע"י ערמה שיפול במצודתם, ובחר בכיון בזה הלשון לפי שהמשילו לכפיר, וכן אומר ויפרשו עליו רשתם וגו', וזה טעם תרגומו, (ט) בסוגר, עצמו

מכלל יופי

התרגום בשלשלן · (ה) כי נוחלה, פירוש כי יחלה ימים רבים בתוחלת אולי יטיב ענינה והנה אבדה תקותה ופירוש אחר להרי"קס בשרשו · [ובשרש יחל פי' הרי"קס ותרא כי נוחלה בהפך התוחלת כלומר כי אבדה תוחלתה · גם יתכן בעיני לפרש כי נוחלה מענין נחלה מכתך ויהיו ב' שרשי' בענין א'] · (ז) וידע אלמנותיו, רבי יונה פי' וישבר אלמנותיו ופירוש וידע מענין שבר וחרבן כמו (שופטים ח') ויודע בם את אנשי סכות, ואלמנותיו כמו ארמנותיו וכן תרגם יונתן ואגדי ברכייתיה · [זה נאמר על יהויקים וכן העיד עליו הנביא שהיה שופך דם נקי שאמר עליו ירמיהו כי אין עיניך ולבך כי אם על בצעך ועל דם הנקי לשפוך] · ולדעת הרי"קס הוא כמו (בראשית ד') וידע אדם אדם עוד את חוה אשתו, כלומר היה הורג את האנשים ושוכב עם אלמנותיו וזה ועריהם החריב כי לא החריב הוא עריו בידים אך זה שהיה עושה היה חרבן עולם וכן נאמר עליו בדברי הימים (ד"ה ל"ו) ותועבותיו אשר עשה, וכן ואת העיר הזאת תשרוף באש [ירמיה ל"ח] שאמר הנביא לצדקיהו וכנוי אלמנותיו כנגד אדם זוכר ושניהם דרך כלל · והשם, לדעת רבי יהודה שרשו אשם ומשפטו תאשם בהנעת האלף בשוא ונגל או בשוא לבדו כמו (הושע י"ג) תאשם שומרון ויתכן לומר כי הוא מפעלי הכפל או מנחי הפא מהיול ושרשו ישם ולדעת כלם ענינו ענין שממה · (ט) בסוגר, הוא שם הכלי ותרגם יונתן בקולרין, ובשרש נעל ואפשר להיות סוגר שם לבית המאסר · ובמכלל שם מהדגוש והיה ראוי להדגש וכן נפתלי קירא אותו מלעיל בשני פשטין · בחחים, תרגם יונתן בשלשלן · במצודות, הם המגדלים הגבוהים ופירושו הביאוהו במגדלים להיות שם כלוא וכן (ישעיה ל"ג) מצדות סלעים משגבו, במצדות עין גדי [שמואל כ"ג] ושרשם צוד ואפשר שהמ"ם שרש · אל הרי ישראל, כמו על · (י) אמך, הכף כנגד ישראל והאם היא הכנסת · בדמך, בדמותך וכן (תהלים מ"ט) וצורם לבלות שאול, שהוא כמו וצורתם, אבל פנה (משלי ו') כמו פנתה ענין דמיון, או הוא משקל אחר דם בשקל נוקו (ישעי' כח) וכן תרגם יונתן בכנשתא דישראל

ראמיט זיין געטאבע אין דען בערגען ישראל׳ס ניכט מעהר געהערט ווערדען זאללטע
[י] דוא קאננזט אויך דיינע מוטטער מיט איינער וויינרעבע פערגלייכען, געפפלאנצט
אם וואזזער; פרוכט אונד געצווייג בעקאם זיא דורך ערגיביגע געוועזזער· [יא] זיא
האטטע שטארקע שטעבע, צו צעפטרן פיר בעהערשער; שאס האך עמפאר צווי·
שען דיכטען ביימען, שטאך הערפאר דורך איהרע העהע, דורך דיא מענגע איהרער
ראנקען· [יב] אבער פלעצליך ווארדע זיא אויזגעריזזען, אונד גרים‍מיג צו באדען
געשטירצט, דער אזטווינד פערטראקנעטע איהרע פרוכט, איהרע שטארקע שטע·
בע בראכען אב, אונד פערטראקנעטען, פייער פערצעהרטע זיא· [יג] יעצט
ווארד זיא אין איינע וויזטע, אין איינען דירדען, וואזזערלאזען באדען פערפפלאנצט·
[יד] דא גינג פייער אויז, אויז איינעם שטאבע איהרעס האלצעס, דאז דיא פרוכט
גאנץ פערצעהרטע; נון בליב קיין שטארקער שטאב מעהר דאראן צום צעפטער
פיר בעהערשער· עס איזט איין טרויריגעס ליד, אונד ווארד אויך צום טרויערליד·

כ [א] אים זיבענטען יאהרע, אם צעהענטען דעם פינפטען מאנאטהס, קאמען
איינינע פאן דען עלטעזטען ישראל׳ס, אום דען עוויגען צו פארשען, אונד זעצ·
טען זיך פאר מיר הין· [ב] דא ווארד מיר דאז ווארט דעס עוויגען, וויא פאלגט:
[ג] מענשענזאהן, רעדע מיט דען עלטעזטען ישראל׳ס, זאגע איהנען, זא שפריכט
דער הער׳ר, דער עוויגע; וויא, איהר קאממט, מיך צו פארשען? זא וואהר איך
איך לעבע, איך לאזזע מיך פאן איך ניכט פארשען, שפריכט דער עוויגע· [ד] דאך
וויללזט דוא מיט איהנען רעכטען, ווילליזט דוא רעכטען, מענשענזאהן? זא געבע איה·
נען

באור

טעמו כמו סגרו אותו בחחים· (י) ברמך, כמו בדמותיך, כמו וכורם לבלות שאול
שהיא כמו וברתם, או הוא משקל אחר בשקל בו, קו, וכן ת״י דמיא (רד״ק), וכן פירוש
רשי לשון דמיון ומשל, וכן תרגמתי· והשמור על דרך התדמות אמך כגפן, כלומר יש לך ג״כ
לדמותה לגפן· (יא) שבטי משלים, עצים היו ראוים לעשות מהם השבטים אשר בידי
המושלים· עבתים, אילנות שענפיהן מרובין (רש״י)· והכמשול הוא מלכות דוד ושלמה
שהיה במעלה העליונה· (יד) ותצא אש וגו׳ הוא לדקיה כי הוא גרם החרבן ואחריו
לא היה בה מטה עז שבט למשול (רד״ק)· קינה היא וגו׳, קינה היא בדבר הנבואה, וכן
היתה לקינה ביום החרבן והגלות (הכ״ל)·

כ (א) בשנה השביעית, לגלות המלך יהויכין (רד״ק)· (ד) התשפוט, לשון
ויכוח· כלומר אם תרצה לשפוט אותם ברשעתם, הוכח אותם על מעשיהם הרעים,
והודיעם ג״כ את תועבות אבותם (הנ״ל)· (ה) ואשא ידי, לשון שבועה, כמו כי אשא
אל

מכלל יופי

דישראל במעבדה אוריתא דמיא לגפן דשתילא על מבוע דמיין· ורב האי פירש כדמך כמשמעו
שהדם הוא ענין רטיבות הטבע לפי שכל דבר היוצא מדבר אחר ופורה ממנו יש בו מרטיבות
טבעו· פוריה, גדלה, מן פרו ורבו (בראשית א׳) או יהיה פוריה עושה פרי לרוב וכא
בהרחות למ״ד הפועל ובחיריק, בשקל בוכיה (איכה א׳) ויש אומרים כי היוד ליחס כיוד
ערומיה (יחזקאל מ״ח)· וענפה, תאר מן ענף ועניכה בעלת ענפים ארוכים· (יא)
ותגבה קומתו, זכר הגפן בלשון זכר ובלשון נקבה ברוב· ובלשון זכר כמו שאמר הנה קומתו
אמר

אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל : (י) אִמְּךָ כַגֶּפֶן בְּדָמְךָ עַל מַיִם שְׁתוּלָה פֹּרִיָּה
וַעֲנֵפָה הָיְתָה מִמַּיִם רַבִּים : (יא) וַיִּהְיוּ לָהּ מַטּוֹת עֹז אֶל שִׁבְטֵי
מֹשְׁלִים וַתִּגְבַּהּ קוֹמָתוֹ עַל בֵּין עֲבֹתִים וַיֵּרָא בְגָבְהוֹ בְּרֹב דָּלִיֹּתָיו :
(יב) וַתֻּתַּשׁ בְּחֵמָה לָאָרֶץ הֻשְׁלָכָה וְרוּחַ הַקָּדִים הוֹבִישׁ פִּרְיָהּ
הִתְפָּרְקוּ וְיָבֵשׁוּ מַטֵּה עֻזָּהּ אֵשׁ אֲכָלָתְהוּ : (יג) וְעַתָּה שְׁתוּלָה
בַמִּדְבָּר בְּאֶרֶץ צִיָּה וְצָמָא : (יד) וַתֵּצֵא אֵשׁ מִמַּטֵּה בַדֶּיהָ פִּרְיָהּ
אָכָלָה וְלֹא הָיָה בָהּ מַטֵּה עֹז שֵׁבֶט לִמְשׁוֹל קִינָה הִיא וַתְּהִי לְקִינָה :
כ (א) וַיְהִי בַּשָּׁנָה הַשְּׁבִיעִית בַּחֲמִשִׁי בֶּעָשׂוֹר לַחֹדֶשׁ בָּאוּ אֲנָשִׁים
מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל לִדְרֹשׁ אֶת יְהוָה וַיֵּשְׁבוּ לְפָנָי : (ב) וַיְהִי דְבַר
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ג) בֶּן אָדָם דַּבֵּר אֶת זִקְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ
אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֲלִדְרֹשׁ אֹתִי אַתֶּם בָּאִים חַי אָנִי אִם
אִדָּרֵשׁ לָכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : (ד) הֲתִשְׁפֹּט אֹתָם הֲתִשְׁפּוֹט בֶּן
אָדָם אֶת תּוֹעֲבֹת אֲבוֹתָם הוֹדִיעֵם : (ה) וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר
אדני

רש"י

ת"י בקולרין : במצדות · להיות כלוא שם : (י) אמך כגפן · עוד זה מן
הקינה : בדמך · לשון דמיון ומשל כלומר דומה אתה למי שהיתה אמו כגפן שתולה
על מים : פוריה · כמו פורה רוש לשון עושה פרי : ממים רבים · על ידי מים
רבים : (יא) מטות עוז אל שבטי מושלים · שלטונין תקיפין ומלכין נגדין :
עבותים · אילנות שענפיהם מרובין : (יב) ותתש · כל נתישה ונטישה הוא
דבר המוטל בפיזור על פני כל הארץ : ורוח הקדים · נבוכד נצר : הוביש את
פריה · שחט את בני צדקיהו · (יד) ותצא אש ממטה בדיה · מעון מלכיה
ושריה באת לה הרעה : קינה היא ותהי לקינה · איליא היא נבואתה והות
לאיליא :

כ (א) לדרוש את ה' · על צרכיהם ואם אינו שומע לנו גם אנו לא נענש
על עבירות שבידינו שהרי כבר מכרנו ואין לו עלינו כלו' עבד שמכרו רבו ואשה
שגרשה בעלה כלום יש לזה על זה כלום ומסוף הענין אתה למד מתשובה שהשיבם
והעולה על רוחכם וגומר : (ג) אם אדרש לכם · בבקשתכם ובסוף הספר
הזה הוא אומר אדרש לבית ישראל זו אחת מן המקומות המלמדים אותנו שהקב"ה
חוזר בו על הרעה ועל כיוצא בזה הוא אמר ולא יעשה מדרש רבי תנחומא :
(ד) התשפט אותם · לשון ויכוח : (ה) ביום בחרי בישראל · הרי שהיתה

אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּיוֹם בָּחֳרִי בְיִשְׂרָאֵל וָאֶשָּׂא יָדִי לְזֶרַע בֵּית יַעֲקֹב וָאִוָּדַע
לָהֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֶשָּׂא יָדִי לָהֶם לֵאמֹר אֲנִי יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (ו)
בַּיּוֹם הַהוּא נָשָׂאתִי יָדִי לָהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם אֶל אֶרֶץ אֲשֶׁר
תַּרְתִּי לָהֶם זָבַת חָלָב וּדְבַשׁ צְבִי הִיא לְכָל הָאֲרָצוֹת׃ (ז) וָאֹמַר
אֲלֵיהֶם אִישׁ שִׁקּוּצֵי עֵינָיו הַשְׁלִיכוּ וּבְגִלּוּלֵי מִצְרַיִם אַל תִּטַּמָּאוּ אֲנִי
יְהֹוָה אֱלֹהֵיכֶם׃ (ח) וַיַּמְרוּ בִי וְלֹא אָבוּ לִשְׁמֹעַ אֵלַי אִישׁ אֶת
שִׁקּוּצֵי עֵינֵיהֶם לֹא הִשְׁלִיכוּ וְאֶת גִּלּוּלֵי מִצְרַיִם לֹא עָזָבוּ וָאֹמַר
לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם לְכַלּוֹת אַפִּי בָּהֶם בְּתוֹךְ אֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (ט)
וָאַעַשׂ לְמַעַן שְׁמִי לְבִלְתִּי הֵחֵל לְעֵינֵי הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הֵמָּה בְתוֹכָם אֲשֶׁר
נוֹדַעְתִּי אֲלֵיהֶם לְעֵינֵיהֶם לְהוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (י) וָאוֹצִיאֵם
מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם וָאֲבִאֵם אֶל הַמִּדְבָּר׃ (יא) וָאֶתֵּן לָהֶם אֶת חֻקּוֹתַי
וְאֶת מִשְׁפָּטַי הוֹדַעְתִּי אוֹתָם אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם׃
(יב) וְגַם אֶת שַׁבְּתוֹתַי נָתַתִּי לָהֶם לִהְיוֹת לְאוֹת בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם לָדַעַת
כִּי אֲנִי יְהֹוָה מְקַדְּשָׁם׃ (יג) וַיַּמְרוּ בִי בֵית יִשְׂרָאֵל בַּמִּדְבָּר בְּחֻקּוֹתַי
לֹא הָלָכוּ וְאֶת מִשְׁפָּטַי מָאָסוּ אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אוֹתָם הָאָדָם וָחַי בָּהֶם
וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי חִלְּלוּ מְאֹד וָאֹמַר לִשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם בַּמִּדְבָּר
לכלותם

רש״י

שנאה זו כבושה לפני המקום קרוב לתשע מאות שנה משהיו במצרים עד יחזקאל
והיתה אהבתו מחפה עליהם ועל ידי שהיו עתה מרבים לפשוע נתעוררה ועל זה
נאמר שנאה תעורר מדנים וגומר : (ז) ואומר אליהם · אהרן ניבא להם
נבואה זו קודם שנגלה הב"ה על משה בסנה וזהו שנא' לעלי הנגלה נגליתי אל בית
אביך בהיותם במצרי' וגו' : (ח) וימרו בי · הם הרשעים רובם של ישראל
שמתו בשלשת ימי אפלה כמו שנאמר וחמושים עלו בני ישראל וגומר אחד מחמשים
ויש אומרים אחד מחמש מאות : (ט) לבלתי החל · שלא יתחלל שמי מאחר
שנודעתי להם והבטחתים להוציאם והכירו מצרים שהם עמי אילו הייתי משקיעתם
היו אומרים אויביהם מבלתי יכולת בידו להוציאם · (יב להיות לאות · אות
גדול להם שנתתי את יום מנוחתי להם למנוחה הרי היכר גדול שקדשתם לי :
(יג) בחקותי לא הלכו · נסו אותי בעגל וברפידים מלקבל את התורה והותירו
מן המן : ואת שבתותי חללו · יצאו מן העם ללקוט מן :

(כא) וימרו

נען דיא גריילע איהרער פֿארפֿאהרען צו ערקעננען · [ה] זאגע איהנען, זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע : צור צייט אלס איך ישראל מיר ערקאהר, דעם זאמען דעם הויזעס יעקב'ס מיינע האנד עמפאר האב, מיך איהנען נעהמליך אים לאנדע מצרים צו ערקעננען גאב, דאביא מיינע האנד איהנען עמפאר האב, אונד שפראך: איך בין דער עוויגע, אייער גאטט : [ו] דאמאלס האב איך איהנען אויך דארויף מיינע האנד עמפאר, זיא אויז דעם לאנדע מצרים אין איין לאנד צו פֿיהרען, דאז איך פֿיר זיא אויזגעזוכט, וואו מילך אונד האניג פֿליסט, אונד דאז דיא קראנע אללער לענדער איזט · [ז] שפראך אבער צו איהנען : ווערפֿט יעדער דאז גריילוועזען זיינער אויגען וועג, פֿערונרייניגט אייך ניכט מיט מצרים'ס אבשייליכען געצצען, איך בין דער עוויגע, אייער גאטט · [ח] אללײן זיא ווארען ווידערשפענשטיג, אונד וואללטען מיר ניכט געהארכען; זיא ווארפֿען קיינער דאז גריילוועזען איהרער אויגען וועג, אונד ליסען מצרים'ס געצצען ניכט פֿאהרען · איך דראהטע נון צוואר שאן אין מצרים, מיינען גרים איבער זיא אויזצושיטטען, מיינען צארן איבער זיא אויזצולאזען · [ט] אללײן איך נאהם ריקזיכט אויף מיינען נאמען, דאס ער ניכט העראב געווירדיגט ווערדע, אין דען אויגען דער פֿעלקער, ווארונטער זיא ווארען, פֿאר דערען אויגען איך מיך איהנען צו ערקעננען גאב, דאס איך זיא אויז דעם לאנדע מצרים הינויז פֿיהרען וואללטע · [י] זא פֿיהרטע איך זיא דען אויז מצרים הינויז, אונד בראכטע זיא אין דיא וויזטע · [יא] גאב איהנען מיינע געזעצצע, מאכטע איהנען מיינע רעכטע בעקאננט, דורך דערען אויזאיבונג דער מענש זיך דאז לעבען זיכערט · [יב] אויך פֿעראָרדנעטע איך איהנען מיינע רוהעטאגע, אום איין צייכען צו זיין, צווישען מיר אונד איהנען, וואראן זיא ערקעננען, דאס איך, דער עוויגע, זיא הייליגע · [יג] אללײן דאז הויז ישראל ווארף אויך אין דער וויזטע מיר אונגעהארזאם ; זיא וואנדעלטען ניכט נאך מיינען געזעצצען, פֿעראכטעטען מיינע רעכטע, דורך דערען אויזאיבונג דער מענש זיך דאז לעבען זיכערט, ענטווייהטען מיינע רוהעטאגע זעהר · איך וואללטע נון מיינען גרים איבער זיא אויזשיטטען, זיא אין דער

וויזטע

באור

אל צביים ידי (דברים ל"ב מ') · (ו) צביונו", המשובח והטוב בכל הארצות · (יג) וחי בהם · ידוע כי יסודי חברת אנושי הם חקים ומשפטים, ומבלעדן לא תקום שום חברה, כי החוק יעמוד על התלה וינכחהו, ואם ישב בעיניו יהרגהו, ובאופן הזה האדם חי ע"י חקים ומשפטים

מכלל יופי

ואמר וירא בגבהו בריב דליותיו וכן בלשון זכר (הושע י') גפן בוקק ישראל וכן (מלכים ב' ד') וימצא גפן שדה וילקט ממנו · על בין עבתים, הענף שהוא בין העבותים הוא גבוה על כל שאר הענפים והוא האמצעי שבאילן והוא הנקרא צמרת וזאת הגפן היתה קומתה על צמרת שאר העצים · דליותיו, בשקל הריותיו (הושע י"ג) . (יב) התפרקו, ענין השבר והפרשת דבר מדבר · (יד) בדיה, פארות האילן הגסים יקראו בדים והקטנים היוצאים מהם ענפים ·

וויזטע אויפרייבען : [יד] איך נאהם יעדאך ריקזיכט אויף מיינען נאמען , דאס ער
ניכט העראב געווירדיגט ווערדע אין דען אויגען דער פעלקער , אין אנגעזיכט דערער
איך זיא (אויז מצרים) געפיהרעט האבע : [טו] האב איך איהנען נון גלייך מיינע
האנד עמפאר , דאס איך זיא ניכט אין דאז פאן מיר בעשטיממטע לאנד , וואו מילך
אונד האניג פליסט , אונד דיא קראנע דער לענדער איזט , פיהרען וואללטע : [טז]
וויל זיא מיינע רעכטע פעראכטעטען , נאך מיינען געזעצען ניכט וואנדעלטען , מיי-
נע רוהעטאגע ענטווייהטען , אונד איהרען געצען נאכהינגען : [יז] זא שאנטע
איך זיא דאך פאר גענצליכעם פעררערבען , אונד מאכטע איהנען אין דער וויזטע דאך
קיין ענדע : [יח] זאנדערן שפראך צו איהרען קינדערן אין דער וויזטע : וואנדעלט
איהר ניכט נאך דען געזעצען איירער עלטערן , בעאבאכטעט ניכט איהרע רעכטע ,
פעראונרייניגט אייך ניכט אן איהרע געצען : [יט] איך בין דער עוויגע , אייער
גאטט , נאך מיינען געזעצען וואנדעלט , מיינע רעכטע בעאבאכטעט , אונד איבט
זיא אויז : [כ] הייליגט מיינע רוהעטאגע , דאס זיא צום צייכען צווישען מיר אונד
אייך זיין , צו ערקעננען , דאס איך דער עוויגע , אייער גאטט בין : [כא] אללײן
דיא קינדער וואררען מיר עבענפאלס אונגעהארזאם , זיא וואנדעלטען ניכט נאך מיי-
נען געזעצען , בעאבאכטעטען ניכט מיינע רעכטע , אום זיא אויזצואיבען , דורך
דערען אויזאיבונג יעדאך דער מענש זיך דאז לעבען זיכערט , ענטווייהטען עבענפאלס
מיינע רוהעטאגע , איך וואללטע נון איבער זיא מיינען גרים אויזשיטטען , מיינען
צארן אן זיא אויזלאזזען נאך אין דער וויזטע ; [כב] צאג אבער ווידער מיינע האנד
צוריק , אונד נאהם ריקזיכט אויף מיינען נאמען , דאס ער ניכט העראב געווירדיגט
ווערדע אין דען אויגען דער פעלקער , אין אנגעזיכט דערער איך זיא אין פרייהייט
געזעצט האבע : [כג] אויך האב איך איהנען נאך אין דער וויזטע מיינע האנד עמ-
פאר , דאס איך זיא אונטער דיא פעלקער צערשטרייען , אין דיא לענדער אומהער
ווערפען ווערדע : [כד] וויל זיא מיינע רעכטע ניכט אויזגעאיבט , מיינע געזעצע
פעראכטעט , מיינע רוהעטאגע ענטווייהעט , אונד אויף דיא אבשייליכע געצען איה-
רער

באור

ומשפטים , ויבין בזה תרגומו : (טו) וגם אני וגו' , פסוק זה נמשך אל פסוק י"ז , והם
כשני חלקים ממאמר אחד , והמשך הקודם , והשעור : ואם גם נשאתי את ידי לבלתי הביא
וגו' , יען במשפטו מאסו , חסתי עליהם ולא עשיתי אותם כלה , לבלתי החל שמי : (כה)
נחתי

מכלל יופי

כ (ג) את זקני ישראל , כמו עם או אל : אדרש , האלף בחירק : (ה) ביום
בחרי , החית בקמץ חטף לתפארת הקריאה : ואשא ידי ענין שבועה וכן נשאתי את
ידי (שמות ו') ויונתן תרגם קיימית במימרי וכמו כי אשא אל שמים ידי ואמרתי חי אנכי
לעולם (דברים ל"ב) , (ו) צבי היא לכל הארצות , תפארת וחמדה לכל הארצות היא
כי היא כגוף האמצעי והוא מסובב משאר הגופות ואוירה מזוג וטוב מכל הארצות וכן אמר יפה
נוף משוש כל הארץ (תהלים מ"ח) : (ט) לבלתי החל , מבנין נפעל ובאה החית בקמץ
קטן

לכלותם: (יד) ואעשה למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר
הוצאתים לעיניהם: (טו) וגם אני נשאתי ידי להם במדבר לבלתי
הביא אותם אל הארץ אשר נתתי זבת חלב ודבש צבי היא לכל
הארצות: (טז) יען במשפטי מאסו ואת חקותי לא הלכו בהם ואת
שבתותי חללו כי אחרי גלוליהם לבם הלך: (יז) ותחס עיני
עליהם משחתם ולא עשיתי אותם כלה במדבר: (יח) ואמר אל
בניהם במדבר בחוקי דגש אחר שורק אבותיכם אל תלכו ואת
משפטיהם אל תשמרו ובגלוליהם אל תטמאו: (יט) אני יהוה
אלהיכם בחקותי לכו ואת משפטי שמרו ועשו אותם: (כ) ואת
שבתותי קדשו והיו לאות ביני וביניכם לדעת כי אני יהוה אלהיכם:
(כא) וימרו בי הבנים בחקותי לא הלכו ואת משפטי לא שמרו
לעשות אותם אשר יעשה אותם האדם וחי בהם את שבתותי
חללו ואמר לשפך חמתי עליהם לכלות אפי בם במדבר: (כב)
והשבתי את ידי ואעש למען שמי לבלתי החל לעיני הגוים אשר
הוצאתי אתם לעיניהם: (כג) גם אני נשאתי את ידי להם במדבר
להפיץ אתם בגוים ולזרות אותם בארצות: (כד) יען משפטי לא
עשו וחקותי מאסו ואת שבתותי חללו ואחרי גלולי אבותם
היו

רש"י

(כא) וימרו בי הבני' שבטו של דן וכן הנצמדי' לבעל פעור לאחר שמתו דור המדבר:
(כג) להפיץ אותם. מאז הבטחתי להפיצ' כי תוליד בנים ובני בנים וגו':
(כה) נתתי

מכלל יופי

קטן והיתה ראויה להפתח או יהיה מבנין הפעיל והה"א ראויה להפתח כמו ולא אחל את שם קדשי (יחזקאל ל"ט) והוא מענין חלול ומשרשו והוא תמורת הקמוצה, וכן כי תחל לזנות (ויקרא כ"א): (י) ואבאם, חסר יוד: (יב) שבתותי, לשון רבים כלל בו שביתת המועדים כי גם הם זכר ליציאת מצרים. (טו) צבי, ענינו החפץ והרצון ויש מפרשים אותו לשון הדר ופאר. (יז) ותחס עיני, פירושו ותחס נפשי ובא הפא בקמץ חטף לא בפתח כחבריו, ויעט (שמואל כ"ה), ותהם (איוב ל"א). (יח) בחוקי אבותיכם, הוי"ו עם הדגש. (כו) רחם, הרי"ש קמוצה מפני ההפסק. אשמם, מבנין הפעיל מפעלי הכפל דינו כתשלומו אשמם ענין שממה כענין חרבה ופירושו למען שאשים שממה. (כט) מה
הבמה

הָיוּ עֵינֵיהֶם: (כה) וְגַם אֲנִי נָתַתִּי לָהֶם חֻקִּים לֹא טוֹבִים וּמִשְׁפָּטִים
לֹא יִחְיוּ בָּהֶם: (כו) וָאֲטַמֵּא אוֹתָם בְּמַתְּנוֹתָם בְּהַעֲבִיר כָּל פֶּטֶר
רָחַם לְמַעַן אֲשִׁמֵּם לְמַעַן אֲשֶׁר יֵדְעוּ אֲשֶׁר אֲנִי יְהוָֹה: (כז) לָכֵן
דַּבֵּר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל בֶּן אָדָם וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה
עוֹד זֹאת גִּדְּפוּ אוֹתִי אֲבוֹתֵיכֶם בְּמַעֲלָם בִּי מָעַל: (כח) וָאֲבִיאֵם אֶל
הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לָהֶם וַיִּרְאוּ כָל גִּבְעָה
רָמָה וְכָל עֵץ עָבֹת וַיִּזְבְּחוּ שָׁם אֶת זִבְחֵיהֶם וַיִּתְּנוּ שָׁם אֶת כַּעַס
קָרְבָּנָם וַיָּשִׂימוּ שָׁם רֵיחַ נִיחוֹחֵיהֶם וַיַּסִּיכוּ שָׁם אֶת נִסְכֵּיהֶם: (כט)
וָאֹמַר אֲלֵיהֶם מָה הַבָּמָה אֲשֶׁר אַתֶּם הַבָּאִים שָׁם וַיִּקָּרֵא שְׁמָהּ בָּמָה
עַד הַיּוֹם הַזֶּה: (ל) לָכֵן אֱמֹר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִֹה הַבְּדֶרֶךְ אֲבוֹתֵיכֶם אַתֶּם נִטְמְאִים וְאַחֲרֵי שִׁקּוּצֵיהֶם
אַתֶּם זֹנִים: (לא) וּבִשְׂאֵת מַתְּנֹתֵיכֶם בְּהַעֲבִיר בְּנֵיכֶם
בָּאֵשׁ אַתֶּם נִטְמְאִים לְכָל גִּלּוּלֵיכֶם עַד הַיּוֹם וַאֲנִי
אִדָּרֵשׁ לָכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִֹה אִם אִדָּרֵשׁ לָכֶם:
(לב) וְהָעֹלָה עַל רוּחֲכֶם הָיוֹ לֹא תִהְיֶה אֲשֶׁר אַתֶּם אֹמְרִים נִהְיֶה
כַגּוֹיִם כְּמִשְׁפְּחוֹת הָאֲרָצוֹת לְשָׁרֵת עֵץ וָאָבֶן: (לג) חַי אָנִי נְאֻם
אדני

רש"י

(כה) נתתי להם חוקי' לא טובים · מסרתים ביד יצרם להכשל בעונם וכן ת"י
מסרתינון ביד יצרהון טפש' ואזלו ועבדו גזירן דלא תקנן ונמוסין דלא יתקיימו בהון:
(כו) ואטמא אותם במתנותם · אותם מתנות שחקקתי להם לקדש לי כל בכור
מסרתים ביד יצרם להעביר' לאותם בכורות למולך הרי חקים לא טובים: למען
אשמם · אשומם ואחריב אותם אשמם לשון שממה והמפרשו לשון אשמה טועה
הוא שהאלף אינה משרשי התיבה: אשר ידעו · כשאביא עליהם הרעה:
(כז) עוד זאת · הוסיפו לעשות כשהביאותי' אל הארץ: (כט) ויקרא שמה
במה · לשון גנאי כלומר במה היא נחשבת: (ל) הבדרך אבותיכם וגומר ·
לשון תמיה וכי כך הגון שבדרך אבותיכם אתם נטמאים ואני אדרש לכם להשיב
ל שאלתכם: (לא) ובשאת מתנותיכם · ובלקיחת מתנותיכם שהיה לכם
תת לי ואתם לוקחים אותם ממני להעביר בכורותיכם לע"א: (לב) והעלה
רוחכם: נהיה כגוים · נפרוק עולו מעל צוארינו מאחר ששלחנו מעליו:

היו

דער עלטערן איהרע אויגען האטטען · [כה] איך ליס איהנען נון אויך יענע געזעצע צו, דיא ניכט גוט זינד, יענע רעכטע, וואָבייא זיא ניכט גליקליך לעבען קאָננען · [כו] ליס זיא זיך פֿעראונרייניגען דורך איהרע אָפּפֿערגאַבען, וואָצו מאַן יעדע ערזט־געבורט אויפֿאָפּפֿערטע, אום זיא אין׳ס פֿערדערבען צו שטירצען, דאַמיט זיא ער־קעננען מעגען, דאַס איך דער עוויגע בין · [כז] דאַרום, מענשענזאָהן, רעדע נור מיט דעם הויזע ישראל, אונד זאַגע איהנען, זאָ זינד דעס עוויגען וואָרטע: נאָך מעהר האַבען מיך אײַרע פֿאָרפֿאַהרען, אין איהרער טרייללאָזיגקייט ווידער מיך, בע־לײַדיגט · [כח] אַלס איך זיא נעמליך אין דאַז לאַנד געבראַכט האַטטע, וואָריבער איך מיינע האַנד עמפּאָר געהאָבען, עס איהנען צו געבען; ערזאַהען זיא זיך יעדען האָהען היגעל, יעדען דיכטען בוים, אונד מאַכטען דאַזעלבזט איהרע אָפּפֿער־פֿלעצע, בראַכטען דאָרטהין איהרע ערגערליכע אָפּפֿער, פֿערברייטעטען דאַזעלבזט איהרע ליבליכע גערוּכע, אונד פֿערגאָסען איהרע טראַנקאָפּפֿער דאַזעלבזט · [כט] איך שפּראַך צו איהנען: איי! וואַז איזט דאַז דאָך פֿיר איינע אַנהעהע, צו דער נור איהר הינוואַללעט, דאַס זיא בים אויף דיזען טאַג דען נאַמען אַנהעהע פֿיהרט? —

[ל] פֿאַהרע אַלזאָ פֿאָרט מיט דיינער רעדע צו דעם הויזע ישראל: זאָ שפּריכט דער עוויגע: וויא, איהר פֿעראונרייניגט אייך נאָך אויף דעמזעלבען וועגע אײַרער פֿאָרפֿאַהרען, בוהלעט נאַך דענזעלבען גרייעלגעצצען נאָך; [לא] טרעגט נאָך אימ־מער אײַרע גאַבען אַב, פֿיהרט זאָגאַר אײַרע קינדער דורך׳ס פֿייער, קורץ איהר פֿעראונרייניגט אייך מיט אַלל אייערם אַבשייליכען געצענוועזען, ביז אויף דיזען טאַג, אונד איך זאָללטע מיך פֿאָן אייך פֿאָרשען לאַזזען? זאָ וואַהר איך לעבע, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, איך לאַזזע מיך פֿאָן אייך ניכט פֿאָרשען! [לב] אויך דאַז, וואַז אין אייערם גייזטע אימטער אויפֿשייגט, זאָלל ניכט געשעהען, נעהמליך וואַז איהר אימטער זאָגט: וויר וואָללען וויא דיא פֿאָלקשטעמטע אַנדערער לענדער, זיין, האָלץ אונד שטיין אַנצובעטען · [לג] זאָ וואַהר איך לעבע, שפּריכט דער הערר

דער

באור

נתתי וגו׳, ענין נתתי כמו נתתי בידם וברצונם (כהוראת פעל זה לרוב במקרא) ללכת בחקים ובמשפטים אשר בחרו בהם, וכענין שאמר משה, ראה נתתי לפניך היום את החיים ואת הטוב וגו׳ (דברים ל׳ ט״ו) · כלומר אחרי כי בקשה עורף מאנו לשמוע לי, לא צויתים והזהרתים עוד יותר ללכת בחקי · והמפרשים כדתקו בזה ללא צורך · (כו) ואטמא, כלומר לא עכבתים מלטמא אותם במתנותם · למען אשמם, אחרי כי זה רצונם · (כח) ואביאם אל הארץ, כאשר הבאתי אותם אל הארץ, ויראו כל גבעה וגו׳ · כעס קרבנם, קרבנם אשר הם לכעס · (כט) מה הבמה וגו׳, הבמות היה במקומות המיועדים ומקודשים לכך, כמו שנאמר במלכים (א׳ ג׳ ד׳) שבגבעון היתה הבמה גדולה · ולבמות האלה באו הקרובים והרחוקים לעבודת אלהים · אמנם המה עשו במה על כל גבעה רמה, איש הישרה בעיניו · וקראה בשם במה מה שלא במה היא, ולזה אומר בלשון לעג לבוזתה : מה כמשב הבמה אשר רק אתם הם הבאים שמה, להקרא בשם במה עד היום הזה · כן נראה לי הכוונה, וכן תרגמתי · ורש״י פי׳ ויקרא שמה במה, לשון נגאי, כלומר במה היא כמשבת, ודוחק · (ל) הבדרך, לשון תמיה, וכי כך הגון שבדרך אבותיכם אתם נטמאים, ואני אדרש לכם להטיב על שאלתכם ? (רש״י) (לא) ובשאת, כלומר עד היום הזה אתם עושים עוד כל

תועבותיכם

ותרגום אשכנזי

דער עוויגע , מיט שטארקער מאכט , מיט אויזגעשטרעקטעם ארמע , מיט אויזגע־
שיטטעטעם גרים וויל איך אייך בעהערשען · [לד] וויל אייך אויז דען פֿעלקערן
הערויזציהען , וויל אייך זאממעלן אויז דען לענדערן , וואהין איהר צערשטרייעט
זייד , מיט שטארקער מאכט , מיט אויזגעשטרעקטעם ארמע , מיט אויזגעשיטטע־
טעם גרים · [לה] וויל אייך אין דיא וויזטע דער פֿעלקער ברינגען , אונד דארט מיט
אייך רעכטען פֿאן אנגעזיכט צו אנגעזיכט · [לו] זא וויא איך איינזט מיט אייערן פֿאר־
פֿאהרען אין דער וויזטע דעם לאנדעס מצרים גערעכטעט האבע , וויל איך אויך מיט
אייך רעכטען , שפריכט דער הערר , דער עוויגע · [לז] הירויף וויל איך אייך
ערזט אונטער דעם שטאבע דורכגעהן לאזזען , (ד״ה , דורך אויזצייכנונג בעשטימ־
מען] אונד דאן ערזט אייך ווידער אין דיא באנדע דעם בונדעס ברינגען · [לח]
איך וויל נעהמליך איינע אויזוואהל אונטער אייך טרעפֿפֿען ; דיא עמפערער אונד
דיא מיר אבטריננינגען וויל איך צווארר אויז דעם לאנדע איהרעס אויפֿענטהאלטס
הינויזפֿיהרען , יעדאך ישראל׳ס באדען זאללען זיא ניא ווירער בעטרעטען , אונד
איהר זאללט דארויז ערקעננען , דאס איך דער עוויגע בין · [לט] וואז אייך בע־
טריפֿפֿט , הויז ישראל , זא זינד דעם עוויגען ווארטע : געהט , דיהנט נור יעדער
זיינען אבשייליכען געצצען , דא איהר מיר דאך ניכט געהארכען וואללט , נור זאללט
איהר מיינען נאמען בייא אייערן גאבען אונד געצענדינזט ניכט מעהר ענטווייהען ·
[מ] דען אויף מיינעם הייליגען בערגע , נעהמליך אויף ישראל׳ס ערהאבנעם בערגע ,
שפריכט דער הערר , דער עוויגע , זאלל דאז גאנצע הויז ישראל , זא פֿיל איהרער
אים לאנדע זינד , מיר דינען ; דארט וויל איך זיא ווידער מיט וואהלגעפֿאללען אויפֿ־
נעהמען , דארט מיר אייערע העבע־אפֿפֿער , אייערע ערזטלינגס־גאבען , איבער־
הויפט אללע אײרע הייליגטהימער ווידער אנגעלעגען זיין לאזזען · [מא] איך וויל
אייך דאן דורך איינען ליבליכען גערוך מיט וואהלגעפֿאללען ווידער אויפֿנעהמען ;
ווען איך אייך נעהמליך אויז דען פֿעלקערן ווערדע הערויזגעצאגען , פֿאן דען לענדערן ,
וואָרין איהר צערשטרייעט זייד , ווידער פֿערזאממעלט האבען , אונד דורך אייך
פֿאר דען אויגען דער נאציאנען ווערדע געהייליגט ווארדען זיין · [מב] איהר ווערדעט
זאדאן ערקעננען , דאס איך דער עוויגע בין , ווען איך אייך ווידער אין דאז לאנד
ישראל ברינגע , אין דאז לאנד , ווארינבער איך איינזט מיינע האנד עמפאר געהא־
בען

באור

תועבותיהם , ואני אדרש לכם ? (לה) מדבר העמים , כנה הגלות בשם מדבר , וכן
אמר הושע (ב׳ י״ד) והולכתיה המדבר · (לז) השבט , על דרך כל אשר יעבור תחת
השבט (ויקרא כ״ז ל״ב) , כלומר כמו הצאן שהמונה מונה אותם בשבט אחד אחד , והוא
על דרך משל (רד״ק) , במסרת , משרש אסר בחסרון האל״ף ומשפטו במאסרת , והוא גם
כפלם מחגרת , ופירושו לאסור אתכם בברית הנ״ל · (לח) וברותי , פרשו ברר ,
ר״ל לברור מכם · לא יבוא , הראוי לא יבואו ובמסורה ארבעה עשר סבירין
לשון רבים · (לט) לכו עבדו , אין הצווי כל פעם לשוא לעשות הפעולה , אלא לפעמים
ג״כ נמלך הצווי לומר שהרשות בידו לעשות הפעולה · והענין האחרון הוא פה · ואחר

אם

אדני יהוה אם לא ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה שפוכה
אמלוך עליכם : (לד) והוצאתי אתכם מן העמים וקבצתי אתכם
מן הארצות אשר נפוצותם בם ביד חזקה ובזרוע נטויה ובחמה
שפוכה : (לה) והבאתי אתכם אל מדבר העמים ונשפטתי אתכם
שם פנים אל פנים : (לו) כאשר נשפטתי את אבותיכם במדבר
ארץ מצרים כן אשפט אתכם נאם אדני יהוה : (לז) והעברתי
אתכם תחת השבט והבאתי אתכם במסרת הברית : (לח) וברותי
מכם המרדים והפושעים בי מארץ מגוריהם אוציא אותם ואל
אדמת ישראל לא יבוא וידעתם כי אני יהוה : (לט) ואתם בית
ישראל כה אמר אדני יהוה איש גלוליו לכו עבדו ואחר אם־
אינכם שמעים אלי ואת שם קדשי לא תחללו עוד במתנותיכם
ובגלוליכם : (מ) כי בהר קדשי בהר מרום ישראל נאם אדני
יהוה שם יעבדני כל בית ישראל כלה בארץ שם ארצם ושם
אדרוש את תרומתיכם ואת ראשית משאותיכם בכל קדשיכם :
(מא) בריח ניחח ארצה אתכם מן העמים וקבצתי אתכם מן
הארצות אשר נפצתם בם ונקדשתי בכם לעיני הגוים : (מב)
וידעתם כי אני יהוה בהביאי אתכם אל אדמת ישראל אל הארץ
אשר

רש"י

והיה לא תהיה · כי כבר קבלתם עליכם מדעתכם בימי יהושע כמו שנא' ויאסף
יהושע את כל שבטי ישראל וכל הענין : (לה) מדבר העמים · הוא המדבר
שהלכו בו ארבעים שנה וכן ניבא הושע והולכתיה המדבר : (לו) תחת השבט
שתהיו כפופים לי ולמוסרי : במסורת הברית · הברית שמסרתי לכם :
(לח) וברותי · לשון ברירה : מארץ מגוריהם · מארץ גלותם אוציאם אותם
ואמיתם במדבר : (לט) לכו עבדו · ואל תראו לאומות שאתם נקראים על
שמי בבואכם אל הנביא לשאול לו תורה ואחר שהוא אומר לכם דברי אזנכם שומעים
אלי כענין שנאמר והנך להם כשיר עגבים וגומר שומעין את דבריך ואינם עושים
אותם : במתנותיכם ובגלוליכם · שאתם מפרישים הבכורות בשם בכורה כאשר
צויתי אתכם ומשנקרא שמי על הדבר אתם מקריבים אותם לעבודת אלילים :

(מ) משאותיכם

אֲשֶׁר נָשָׂאתִי אֶת יָדִי לָתֵת אוֹתָהּ לַאֲבוֹתֵיכֶם׃ (מג) וּזְכַרְתֶּם שָׁם
אֶת דַּרְכֵיכֶם וְאֵת כָּל עֲלִילוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר נִטְמֵאתֶם בָּם וּנְקֹטֹתֶם
בִּפְנֵיכֶם בְּכָל רָעוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲשִׂיתֶם׃ (מד) וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה
בַּעֲשׂוֹתִי אִתְּכֶם לְמַעַן שְׁמִי לֹא כְדַרְכֵיכֶם הָרָעִים וְכַעֲלִילוֹתֵיכֶם
הַנִּשְׁחָתוֹת בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

כא (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם שִׂים
פָּנֶיךָ דֶּרֶךְ תֵּימָנָה וְהַטֵּף אֶל דָּרוֹם וְהִנָּבֵא אֶל
יַעַר הַשָּׂדֶה נֶגֶב׃ (ג) וְאָמַרְתָּ לְיַעַר הַנֶּגֶב שְׁמַע דְּבַר יְהוָה כֹּה
אָמַר יְהוָה הִנְנִי מַצִּית בְּךָ אֵשׁ וְאָכְלָה בְךָ כָל עֵץ לַח ל׳ פתוחה וְכָל

עץ

רש״י

(מ) משאותיכם: כמו משארותיכם לשון מזון כמו שארה כסותה ועונתה לא יגרע וכן חברו מנחם: (מג) ונקטתם· לשון קטטה ל״א כתרגומו ותידכיון וכן ת״י הנאנחים דמוני״ר בלע״ז:

כא (ב) דרך תימנה· ארץ ישראל בדרומה של בבל: אל יער השדה· אל בית מקדשי שעתיד להיות כיער וכשדה להחרש להלך בו שועלים:

(ג) ונצרבו· לשון צרבת השחין ועל שפתיו כאש צרבת לשון כויה: כל פנים מנגב צפונה· כל האנשים שבדרומה של בבל שהיא בצפון לשון צרב דטריי״ר בלע״ז: ממשל משלים הוא· כשאני מתנבא להם בלשון משל וחידה כגון יער

ואש

מכלל יופי

הבמה, המזבח הגבוה נקרא כן לגבהותו כי לשון במה הוא לשון גובה כמו ירכיבהו על במתי ארץ (דברים ל״ב), אעלה על במתי עב (ישעיה י״ד)· ויקרא שמה במה עד היום הזה, פירושו אני יקדתי להם מקום מיוחד לשמי והם עשו במה בכל מקום לעבודה זרה ולהרגל הלשון בהם נקרא אף הנעשה לשמי במה עד היום הזה כי כאמר בדברי שמואל (שמואל ט׳) הבמתה, וכאמר בדברי שלמה (מלכים ג׳) הבמה אשר בגבעון, וכאמר (מלכים ב׳ י״ב) רק הבמות לא סרו· (ל) נטמאים, בשוא המם כמו הנמצאים בשושן (אסתר ד׳)· (לא) ובשאת מתנותיכם, ענין הנטילה והתרומה· (לב) על רוחכם, כמו על לבבכם כמו מתרגם יונתן כי הרוח שוכנת בלב· (לד) אשר נפוצותם, נעלם הפ״א ויבא בשורק כמו (ישעיה י׳) ובחכמתי כי נבונותי· ונשפטתי אתכם שם, אקח משפטי מכם במדבר במקום שאין שם אדם ולא עובר ושב כדי שלא יראו הגוים רעתכם וישמחו לכם וזהו שאמר פנים אל פנים כלומר ביני וביניכם בלא אמצעי וכן (שמות ל״ג) ודבר ה׳ אל משה פנים אל פנים בלא אמצעי· (לז) והעברתי אתכם תחת השבט, על דרך כל אשר יעבור תחת השבט (ויקרא כ״ז) כלומר כמו הרועה שהמונה מונה אותם בשבט אחד אחר אחד והוא על דרך משל· במסרת הברית, אמר רבי יהודה כי שרשו אסר ונגרעה האלף גם מהמכתב ומשפטו במאסרת והוא שם בפלס מסגרת (ישעיה ג׳) ופירשו אאסור אתכם בברית שלא תבאו ממנו לעולם

בען, עס אייערן פֿאָרפֿאַהרען צו געבען · [מג] דאָרט ווערדעט איהר אייך אייערער וועגע, אונד אַללער האַנדלונגען, וואָדורך איהר אייך פֿעראונרייניגעט, ערינגערן, אונד אייך זעלבזט איין אַבשייא זיין, זאָ פֿילע לאַזטער בעגאַנגען צו האַבען · [מד] יאַ, איהר ווערדעט ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין; דאַס מיין פֿערפֿאַהרען מיט אייך מיינעם נאַמענס ווילען געשאַה, ניכט וויא עס אייערע לאַזטערהאַפֿטען וועגע, אייערע פֿערדערבליכען האַנדלונגען פֿערדיהנטען, הויז ישראל! שפריכט דער העדר, דער עוויגע ·

כא [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן! ווענדע דיין אַנגעזיכט געגען מיטטאַג הין, לאַס דיינע רעדע נאָך זידען הין שטרעהמען, ווייזזאַגע אויף יענען וואַלד אים זידליכען געפֿילדע · [ג] שפריך צו דעם וואַלדע אין זידען: העהרע דען אויזשפרוך דעם עוויגען, זאָ שפריכט דער העדר, דער עוויגע: זיה, איך לעגע פֿייער אַן דיך אַן, דאַז דען גרינען זאָוואָהל דעם דירדען

בוים

באור

אם, כמו אחרי, ואלת אם במקום אשר או כי · (מ) כלה בארץ, כלם שהם בארץ, הכל יעבדו אותו ולא אלהים אחרים · (מג) ונקטותם, כבר באורתיו לעיל פרשה ו׳ פסוק ט׳ ·

כא (ב) והטף, בא בדרך השאלה בענין הדבור, כענין תזל כטל אמרתי, וכן אל תטיפו יטיפון (מיכה ב׳ ו׳) (בן מלך) · (ג) מצית, ענינו הדלקה והבערה · שלהבת, כמו להבת, תרגום כלבת אש בשלהבית אשתא, וכסמך להבת אל שלהבת כמו אדמת עפר (דניאל י״ב ב׳) · (בן מלך) · ורד״ק אמר כי הוכפל הענין במלות שונות לחזק הדבר, שבכל עת תעלה להבת · ואנכי תרגמתיו כפי תואר כפי שיאות ללשון אשכנז׳ · ונצרבו, לשון כרבת השחין, ועל שפתיו כאש צרבת, לשון כויה (רש״י) · אהה וגו׳

איך

מבלל יופי

לעולם (לח) וברותי, פרשו בדרך רבה לומר אברור מכם המורדים והפושעים לבלותם במדבר: לא יבא, דרך כלל כמו ולא יבאו ובמסרה ארבעה עשר סבירין לשון רבים · (לט) איש גלוליו לכו עבדו, הצווי הזה אינו על דרך מצוה רצונית כי אם דרך גזום רבה לומר איש גלוליו לכו עבדו ותראו מה יקרה אתכם באחריתכם והוא הנזכר למעלה בפרשה וכן (קהלת י״א) שמח בחור בילדתך, רוצה לומ׳ שמח ותראה מה יקרך באחריתך · ויתכן לפרש כמשמען כלומר טוב הוא שתעבדו גלוליכם לבד ולא תביאו לי מתנותיכם ותעבדו גלוליכם כי זה חלול השם ופירוש ואחר אם אינכם שומעים אלי וו ואחר כמו (בראשית כ״ב) וישא אברהם את עיניו, ואם בענין אשר שאינכם כמו (בראשית כ״ד) עד אם דברתי דברי · (מ) בהר מרום ישראל, בהר מרום ארץ ישראל והוא הר המוריה שנבנה שם בית המקדש והוא גבוה מכל ארץ ישראל וארץ ישראל גבוהה מכל הארצות · כל בית ישראל כלה, הכפל לחזק וכן וכל שריך כלם בשבי ילכו (יחזקאל י״ב), כל מלכי גוים כלם (ישעיה י״ד), והדומים להם · משאותיכם, תשורות והם התרומות לש״ת, ונקטותם, ענין כריתה כמו אשר יקוט כסלו (איוב ח׳) כלומר תקטו בעיניכם כשתזכרו רעותיכם שתהיו ראויים להכרת מן העולם ·

כא (א) והטף, בא בדרך השאלה בענין הדבור כענין תזל כטל אמרתי (דברים ל״ב) וכן אל תטיפו יטיפון (מיכה ב׳)· הימנה דרום נגב, כפל הענין במלות שונות לחזק כמנהג הנבואות בכל מקום · (ג) הנני מצית בך אש, ענין הדלקה והבערה כמו (איכה ח׳) ויצת אש בציון · לח, פתוח ומשפטו להיות קמץ · שלהבת, כמו להבת

תרגום

תרגום אשכנזי

בוים פערצעהרעןזאלל , דיא אויפלאדערנדע פלאממע ווירד ניכט ערלעשען, אל-
לעס ווירד בראנדיגטעס אנזעהען האבען פאן זידען ביז נארדען הין · [ד] אללעס ,
וואז פליישעס איזט , ווירד זעהען , דאס איך , דער עוויגע, עס אנגעצינדעט הא-
בע, אונד דאהער עס ניכט ערלישט · [ה] דא שפראך איך , אך ! א עוויגער ,
מיין גאטט ! זיא זאגען יא אהנעהין שאן פאן מיר : וואהרליך , ער איזט נור איין
פאבעלדיכטער · — [ו] נון ווארד מיר דאז ווארט דעם עוויגען , וויא פאלגט : [ז]
מענשענזאהן , ווענדע דיין אנגעזיכט נעגען ירושלים , לאס דיינע רעדע נאך יענען
הייליגען ערטערן הין שטרעמען , ווייסזאגע אויף דאז לאנד ישראל · [ח] שפריך
צו דעם לאנדע ישראל , זא זינד דעם עוויגען ווארטע : זיהה , איך קאממע איבער דיך
הער , ציהע מיין שווערד אויז דער שיידע , אונד ראטטע דען פראממען וויא דען
גאטטלאזען פאן דיר אויז · [ט] וויל איך נון דען פראממען וויא דען גאטטלאזען פאן
דיר אויזגעראטטעט האבען וויל , זא זאלל מיין שווערד אויז דער שיידע פאהרען
ווידער אללעס פליישליכע פאן זידען ביז נאך נארדען · [י] אללעס , וואז פליישעס
איזט , זאלל ערקעננען , דאס איך , דער עוויגע , מיין שווערד אויז דער שיידע
געצאגען האבע , אונד זא עס ניכט ווידער איינגעשטעקט ווירד · [יא] אונד דוא ,
מענשענזאהן , זייפצע וויא איין פערצוויפעלטער יעממערליך , זייפצע אבער , דאס
זיא עס זעהען · [יא] ווען זיא דיך נון פראגען : ווארובער זייפצעזט דוא ? זא ערוויע-
דערע : איבער איינע נאכריכט , ווארובער , ווען זיא קאממט , אללע הערצען צער-
שמעלצען , אללע הענדע ערשלאפפען , אללער מוטה ערלעשען , אונד אללע
קניא וויא וואססער דאהין שוואנקען ווערדען ; זיהע , זיא קעממט , אונד ווירד זיין ,
שפריכט דער הערר , דער עוויגע · [יג] דאז ווארט דעם עוויגען ווארד מיר פער-
נער וויא פאלגט · [יד] מענשענזאהן , ווייסזאגע , אונד שפריך , זא זינד דעם עוויגען
ווארטע : מאכע עס בעקאננט , דאז שווערד ! דאז שווערד ! אך ! עס איזט גע-
שערפט ! עס איזט פאלירט ! [טו] געשערפט , דאמיט עס גוט מעצלע ,
פאלירט

באור

איך תשלחני אליהם לדבר דרך משל , והנה המה אומרים לי , כשאני אומר להם הנבואות
דרך משל , אומרים אמני : הלא ממשיל משלים הוא , מדבר משלים הוא מבלי להיות
על פי הנבואה , אלא להראות עצמו שיודע למשל משל , ולפ"ז שוכה ה' אליו הדבר בענין זה
לדבר בלא משל , ואמר לו שים פניך אל ירושלים וגו' (רד"ק) · (יא) בשברון מתנים ,
כל המאנח על צרה גדולה כאלו נשברו מתניו (רד"ק) , והוא דקוק גדול · והנה בלשון עבר
תכונה הכח וגבורה בלשון מתנים כידוע · ואם נקשר אל פעל אזר או חגר , יעשה הוראת
התאמצות והשתדלות לעשות חיל , וחליפות מורך הלב ברוב גבורה (מוהט פאזון) כמו
ואתה תאזור מתניך (ירמיה א' י"ז) , וכן להפך אם נקשר עם פעל פתח חליצת הגבורה
והולידות מורך הלב , כמו ומתני מלכים אפתח (ישעיה מ"ה א') , ועל כן קשרו עם מלת
שבר יעלה את מדרגתו , ויורה אבידות הכח ורפיון רוח הגבורה , בנואש מכל תקוה · ולטעם
זה תרגמתיו (וויא איין פערצווייפעלטער) , כי עפ"י הרוב מיאוש התקוה תוליד אבידת
רוח הגבורה כידוע · (יב) תלכנה מים , עיין לעיל פרשה ז' פסוק י"ז נבאורי · (יד)
מרוטה · ענין המריקה והעברת הסלודה יפה עד שתבריק , וכן פי' רש"י פורביטה בלע"ז
(נ"ל

עֵץ יָבֵשׁ לֹא תִכְבֶּה לַהֶבֶת שַׁלְהֶבֶת וְנִצְרְבוּ בָהּ כָּל פָּנִים מִנֶּגֶב
צָפוֹנָה: (ד) וְרָאוּ כָּל בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה בִּעַרְתִּיהָ לֹא תִכְבֶּה: (ה)
וָאֹמַר אֲהָהּ אֲדֹנָי יֱהוִה הֵמָּה אֹמְרִים לִי הֲלֹא מְמַשֵּׁל מְשָׁלִים הוּא:
(ו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (ז) בֶּן אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ
אֶל יְרוּשָׁלִַם וְהַטֵּף אֶל מִקְדָּשִׁים וְהִנָּבֵא אֶל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל
(ח) וְאָמַרְתָּ לְאַדְמַת יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר יְהוָה הִנְנִי אֵלַיִךְ וְהוֹצֵאתִי
חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע: (ט) יַעַן אֲשֶׁר הִכְרַתִּי
מִמֵּךְ צַדִּיק וְרָשָׁע לָכֵן תֵּצֵא חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ אֶל כָּל בָּשָׂר מִנֶּגֶב צָפוֹן:
(י) וְיָדְעוּ כָּל בָּשָׂר כִּי אֲנִי יְהוָה הוֹצֵאתִי חַרְבִּי מִתַּעְרָהּ לֹא תָשׁוּב
עוֹד: (יא) וְאַתָּה בֶן אָדָם הֵאָנַח פתח באתנח בְּשִׁבְרוֹן מָתְנַיִם וּבִמְרִירוּת
תֵּאָנַח לְעֵינֵיהֶם: (יב) וְהָיָה כִּי־יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ עַל־מָה אַתָּה נֶאֱנָח
וְאָמַרְתָּ אֶל שְׁמוּעָה כִי בָאָה וְנָמֵס כָּל לֵב וְרָפוּ כָל יָדַיִם וְכִהֲתָה כָל
רוּחַ וְכָל בִּרְכַּיִם תֵּלַכְנָה מַּיִם הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה:
(יג) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר: (יד) בֶּן אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ כֹּה
אָמַר יְהוָה אֱמֹר חֶרֶב חֶרֶב הוּחַדָּה וְגַם מְרוּטָה: (טו) לְמַעַן טְבֹחַ טֶבַח

הוחדה

רש"י

ואש אוכלת לח ויבש: (ז) ויהי דבר ה' אלי לאמר · הנבא להם נבואה מפורשת
שאמרתי לך שים פניך דרך תימנה אני מפרש לך שים פניך אל ירושלם: והטף ·
והנבא וכן אל תטיפו ואל תטיף בית ישחק: אל מקדשים · הוא יער השדה
מקדשים שני הורבנים: (ח) צדיק ורשע · הוא הלח ויבש: (ט) יען אשר
הכרתי ממך · וידעתי כי ישמחו האומות לאידכם אקניף עליהם ואגרה את
נבוכד נצר בכלם הוא שכתבתי ונצרבו בה כל פנים הדרומיים: (יד) חרב חרב ·
שתי חרבות חרב מלך בבל ראשונה · ואח"כ חרב בני עמון ביד ישמעאל בן נתניה
שהרג את גדליה ואת הנאספים אליו משארית החרב כמו שמפורש בירמיה:
מרוטה · פורפיא"ה בלע"ז ומנחם חברו לשון שלופה · וכן ויתן אותה למורטה
וכן כלה: (טו) היה לה ברק · להיות לה ברק זהרורית פלנדור"ש בלע"ז:
או נשיש · לשון תמיה הוא שמח יש לנו לשמוח עוד: שבט בני מואסת כל עץ ·
שבט שאני מכה בה את בני לייסרו קשה מכל השבטים ומואסת היא מכת כל מטה
וכל עץ כי יוכה אכלה לכלות: (טז) ויתן אותה · את השבט: למורטה לתפש
בכף · לנקמתה שהיא נותנה והגונה לתופשה בכף · היא הוחדה חרב · היא

השבט

הוּחַדָּה לְמַעַן הֱיֵה לָהּ בָּרָק מֹרָטָּה אוֹ גָשִׂישׂ שֵׁבֶט בְּנִי מֹאֶסֶת כָּל
עֵץ׃ (טז) וַיִּתֵּן אֹתָהּ לְמָרְטָה לְהִפשׂ בַּכָּף הִיא הוּחַדָּה חֶרֶב וְהִיא
מֹרָטָּה לָתֵת אוֹתָהּ בְּיַד הוֹרֵג׃ (יז) זְעַק וְהֵילֵל בֶּן אָדָם כִּי הִיא
הָיְתָה בְעַמִּי הִיא בְּכָל נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל מְגוּרֵי אֶל חֶרֶב הָיוּ אֶת עַמִּי
לָכֵן סְפֹק אֶל יָרֵךְ׃ (יח) כִּי בֹהַן יָמָה אִם גַּם שֵׁבֶט מֹאֶסֶת לֹא יִהְיֶה
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (יט) וְאַתָּה בֶן אָדָם הִנָּבֵא וְהַךְ כַּף אֶל כָּף וְתִכָּפֵל

חרב

רש״י

השבט חרב חדה ומרוטה היא לתת אותה ביד נבוכד נצר להרוג בה: (יז) והילל ·
לשון יללה: כי היא · החרב תהיה בעמי ובכל נשיאיהם ושריהם: מגורי אל
חרב · קבוצת עמים באים להרב היו סביבות עמי כן ת״י מגורי לשון אוגר בקיץ
בן משכיל אגרה בקיץ אגרה בקציר כתרגומו ומגורה העוד הזרע במגורה ומנחם
חברו לשון יראה כמו ויגר מואב: לכן ספק אל ירך · לנהי ולקינה: (יח) כי
בחן · כי בוחן רב בגזרות אחר פורענות ה׳ זה נבחנתנו בהן שפוט ודבר ורעב וחיה ·
ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה · ומה תהי עוד על בני אם גם שבט מואסת זו
תבא עליו עם אחר הבחן: לא יהיה · עוד בני בעונם וכן ת״י לא יתקיימון אבל
אחר שמקרא לא תרגם כך וכן נראה בעיני ושמעתי בו לשונות רבים וראיתי
בסיפרי פתרונות ולא נתיישבו לי והפייט שיסד בחנוכה ממואסת כל עץ הדקיר
המזבח מסייעני שקרא את החרב מואסת כל עץ ויונתן כן תרגם או נסים וגומר
על דהדיאו שבטא דבית יהודה ובנימן לשבטי דישראל כד גלו על דפלחו לטעותא
ותבו אינון למטעי בתר גלולי עממיא אף הוא מפרש או נסים לשון תמיהה: כי בחן
ומה אם גם שבט מואסת לא יהיה · ארי איתנביאו עליהון נבייא ולא תבו כלומר
כבר הדבר בחון שלא ישובו ומה יהא בסופיהון אם גם שבט מואסת לא יהיה
אימר ואף שבטא דבית יהודה ובנימן מגלא יגלון ובעובדיהון בישיא לא יתקיימון
מלכות שבט שהיתה מואסת בחבירתה ומלעגת עליהם ועל הרעה הבאה עליהם
אף היא לא תהיה ולא תקום · עוד אפתרנו לשון אחר או נסים וגומר או שמח
נשיש כי תאמר אי שבט בני מואסת כל עץ מלכי יהודה מואסי ע״א הם כמו שמצינו
באחאב שאמר וצמכם עגלי הזהב ואסא ויהושפט ויחזקיהו ויאשיהו שבערו כל ע״א
שבעולם שתחת ידם ואף אלו ישובו בתשובה · זעק והילל · ואל השיש על זאת
כי היא תהיה בעמי ולמה כי בוחן כבר בחון הדבר לפני שלא ישובו תשובה הוגנת ·
ומה אם גם שבט מואס׳ לא יהיה ומה אמתין עוד אפילו אם באו לשוב ולאחוז
בע״א לא יתקיים הדבר בידם כי ימסרו לשוב לרשעתם והוא שאמר לירמיה אם
ישוב לא ישוב: (יט) הנבא והך כף אל כף · כדרך הסופדים ומה היא הנבואה
והכפל חרב שלישיתה אני אמרתי חרב חרב חרבו של נבוכד נצר להחריב ירושלם
וחרב בני עמון בגדליה עוד יש חרב של שלישית כפולה פי׳ שתיהן הללו וחרב חללי׳

קסים

פאלירט, דאמיט עס בליצע, איך טיינע, דאס וויר אונס [דעס אנבליקס] פרייען; אלס צוכטשטאב מיינעס זאהנעס פערדונקעלע עס יעדען העלצערנען · [טז] יא, מאן גאב'ס צום פאלירן, אום עס נאכהער צו ערגרייפען, נון איזט עס שארף, נון איזט עס פאלירט, אום דעם ווירגער עס אין דיא האנד צו געבען · [יז] קלאגע, יאממרע, א מענשענזאהן, עס איזט דאז נעהמליכע, דאז שאן אונטער מיינעם פאלקע, אונטער אללען ערלען ישראל'ס וויהטעטע, פערטרויעטשאן מיט זיינען שרעקניזזען זינד זיא זאמט מיינעם פאלקע · — א, דארום שלאגע דיר אן דיא היפטע! [יח] דאז וואר דער פערזוך נור, וואז ווירד ניכט ערשט זיין, ווען עס נון אויך יעדען צוכטשטאב פערדונקעלט? שפריכט דער העררי, דער עוויגע · [יט] פערקינדע דוא פראפעציהונג, א מענשענזאהן, אונד שלאגע דאבייא ווידער ·

באור

(נ"ל פורביע בל"א פאלירן) · (טו) היה, מקור משקל הצווי, ומשפטו היות · או נשיש וגו', פסוק זה ופסוק י"ח הם קשי ההבנה מאד · יש בהם פירושים מפירושים שונים, אבל אין מועיל בם; כי תחת חטה יצא חוח ותחת שעורה באשה, כאשר הקורא יוכל לראות בספריהם · ולכן סללתי לי דרך מיוחד · ותסלח לי, הקורא הנעים! אם גם באורי לא יטב בעיניך, כי השוטט במי הים, יתפוש בקנה חלושה להוציא אותו ממנה · ולרגל המלאכה אשר לפני, לא יכולתי להניח הפסוקים האלה בלי באור ותרגום · ועכ"פ יש בבאורי דעת נכונה, ודבור דבור על אופניו · אמנם טרם אבוא אל באור הכונה, אצריך לברר מלת או ומלת מואסת · או, אין מורה פה הבחירה בין דבר לדבר אלא הבחירה בין שם מלה למלה, להיות שהמלה האחרונה מברר יותר תכלית הכונה, וכדמתורגם · מואסת, ענין אבת מאס איננה כל פעם בוז ותעוב, אלא לפעמים שלילת החבה יתירה והיתרון · יש דבר שימצא חן בעיני רואיו להדרו ולפיו, ובשלל מחן הזה אשר מצא, אם נמצא דבר אחר במעלה יותר שלימה · ובאופן זה נוכל לומר, כי הדבר האחרון מואס הדבר הראשון, כלומר שוללו מהדרו ויפיו אשר הי' לו בעיני רואיו בל"א (פערדונקעלן) וזה הוא ג"כ דעת רש"י בתבת מואסת וז"ל: שבט שאני מכה בה את בני ישראל קשה מכל השבטים, ומואסת היא מכת כל מטה וכל עץ, כי אינם אצלם לכלום ע"כ; ולפ"ז, או נשיש, שב על הקודם, שהחרב הוא מרוטה למען תהיה לה ברק, לברר במלה אחרת תכלית הבריקה, והוא למען נשיש, כלומר נשיש אל המראה, כי דבר אשר הוא נחמד למראה, יעשה חדוה לעין הרואה; שבט בני היא, לפיכך מואסת כל עץ, יהיה זהרה והדרה באופן שכל שבט אחר מעץ יהי' נמאס נגד השבט הזה, והוא דבור על דרך לשון רע וקשה · (טז) לתפש בכף, כלומר נתונה למריטה לתפוש אותה בכף, וכן דרך הלשון בל"א (דאז שווערד ערגרייפען) · (יז) היתה בעמי, כבר תחת ממשלת יהויכין · מגורי, במלה זאת יש ג"כ דעות שונות, לדעת רש"י היא מענין אסיפה וקבוץ · מלשון ינורו עלי עזים (תהלים נ"ט ד') ופירושו קבוצות עמים באים לחרב היו סביבות עמי; ולדעת רד"ק מענין פחד מלשון ויגר מואב, ופירושו פחדי חרב היו · ובאה שם מגורי בסמוך על מלת אל, כמו שבא הסמיכות על מלת על ומלת את, כמו והולכי על דרך שיחו (שופטים ה' י'), וישוש את רצון (ישעיה ח' ו'); ולדעת ר' יונה שרשו מגר מהקל מענין הפלה, כמו וכסאו לארץ מגרתה (תהלים פ"ט מ"ה) · ותרגמתיו לפי הכונה כרד"ק מענין פחד ובהלה, והכונה היא, כבר נגשו ומכירים בעותי החרב ופוחדים אליה · ספק אל ירך, כמנהג המתאבלים ומצטערים · (יח) בחן, ענינו נסיון, כלומר מה שנעשה כבר הי' הנסיון · ומה וגו', שעורו ומה לא יהיה, אם גם שבט מואסת, כלומר עתה שהוקדה ומרוטה כ"כ עד שמואסת כל שבט, כן נראה לי שעור הכתוב (יט) שלישיתה · שלש פעמים גדולה משאר חרב, והוא על דרך הפלגה · החדרת

להם

תרגום אשכנזי

דערהאַלט דיא הענדע צוזאַממען ; עס איזט איין דרייאַפאַך לאַנגעס שווערד , דאַז מאָרד · שווערד , דאַז שווערד צו איינער גראָסען שלאַכט , דאַז בייא איהנען איינדרינגט ! [כ] דאַמיט דאַז הערץ פערצאַגע , דער צעררישטונגען גראָס זיין אין אַללען איהרען טהאָרען , פערברייטע איך שרעקען דעס שווערדס ; אַך ! דעסוועגן איזט

באור

להם , כמו בהם , כלומר הנכנסת בתוכם · (כ) למען למוג לב , אמר כאן מלת הטעם ואות הטעם , כי די לו אם יאמר למען מוג לב או למוג לב מבלי זכר למען , והיא לתוספת באור ולחזק הדבר , ופי' נעביר שימס לבבם וירבו מכשליהם (רד"ק) · אבחת , מלה זאת יחידה במקרא , ובארה הרד"ק יש אשר מפרשים כמו אבעת בחלוף ה"א בעין מן נבעה , והאל"ף נוספת ועל פיהם תרגמתי · אח , מלת הקריאה לצער , וכן ת"י ווי · מעטה · לפי ענינו כמו הוחדה , כמו שאמר למען טבוח טבח הוחדה , ואין למלה זאת חבר לפי הענין (רד"ק)

מכלל יופי

תרגום בלבת אש (שמות ג') בשלהובית אישתא ונסמך להבת אל שלהבת כמו אדמת עפר (דניאל י"ב) ונצרבו , מן צרבת השחין היא (ויקרא י"ג) , ועל שפתי כאש צרבת ענין שרפה (משלי ט"ז) · מנגב צפונה , מנגב לצפון (ה) ממשל משלים , ענין משל והוא דמות דבר אל דבר ויש כונס כן דברים סתומים · (ז) אל מקדשים , בית המקדש נקרא כן (ח) מתערה , הוא תיק החרב · (ט) צדיק ורשע , תרגום יונתן ואגלי מינך זכאך בדיל לשיצאה חייבך · אל כל בשר , אל כמו על וכמוהו רבים · (יא) ובמרירות , רוצה לומר ובמרירות לב · (יב) אל שמועה , כמו על וכמוהו רבים · וכהתה , פועל עומד ופירושו כי תעלף ותקדר רוחם ותחלש וכן רוח כהה (ישעיה ס"א) · תלכנה מים , תלכנה כמו מים שנזעו ויזועו מרוב בהלה · הנה באה , פירושו העת באה או השמועה הנזכרת ומענינו תבין פתרונו (יד) הרב הרב , כן דרך הנוהים והבוכים לכפול דבריהם וכן (ירמיה ד') מעי מעי , ראשי ראשי (מלכים ב' א') · וגם מרוטה , ענין המריקה והעברת החלודה יפה עד שתבריק כמו (מלכים א' ו') נחשת ממורט , וכן לטבח מרוטה , וכן למרטה ומבנין פועל מרטה והוא מלעל והטית בהם דנושה לתפארת מפני ההפסק והזקף · (טו) למען טבח טבח , בא שם הפועל עם הפועל לחזק הפעולה וכן (יחזקאל כ"ב) למען בציע בצע , קצף ה' על אבותיכם קצף (זכריה א') , ומעלה מעל בה' (ויקרא ה') , ויצם דוד צום (שמואל ב' י"ב) , והדומים להם · היה , מקור במשקל הצווי ומשפטו היות וכן (תהלים קמ"ב) הבט ימין וראה · למען היה לה ברק , כלומר שתהיה לה נוגה הרבה כמראה הברק · או נשיש , לדעת ר' יונה כענין איך ופירושו איך נשיש והחרב הזאת הוחלה לכרות שבט בני ומואסת שאר העצים · ולדעת רד"ק כחבריו ופירושו או שמא תאמרו שנשיש ונשמח לזאת החרב כי לא יבאה לנו אלא לאויבנו לא נוכל לשמוח לה כי לכרות שבט בני יבאה ומואסת כל עץ לכרות עתה שבט בני והוא ישראל · למורטה , מקור בתוספת ה"א כמו (שמות לו) לקרבה אל המלאכה , כי ה"א רפה · היא החדה חרב , כמו הפוך היא חרב הוחדה וכן כל רבים עמים (תהלים פ"ט) רבות עמים (נחמיה ט') כמו כל עמים רבים , עמים רבות והדומים להם · (יז) כי היא היתה בעמי , החרב הזאת תהיה בעמי · מגורי , בשורק והוא שם ענין פחד מענין ויגר מואב (במדבר כ"ב) , ופירושו פחדי חרב היו לעמי קודם שבאה אליהם החרב כמו שאמר (יחזקאל י"א) חרב יראתם וחרב אביא עליכם , ובאה מלת מגורי בסמוך על מלת אל כמו שבאה הסמיכות על מלת על ועל מלת את כמו (שופטים ה') והולכי על דרך שיחו · ומשוש את רצין (ישעיה ח') · ורבי יונה כתב כי שרשו מגר מהקל ענין הפלה מענין וכסאו לארץ מגרת (תהלים פ"ט) כלומר מפולי חרב היו עמי ותהיה מלת את כמו (מלכים ב' ו') ואת הברזל נפל אל המים · ספוק , ענין הכאה על הירך · אל ירך , אל

כמו

חֶרֶב שְׁלִישִׁתָה חֶרֶב חֲלָלִים הִיא חֶרֶב חָלָל הַגָּדוֹל הַחֹדֶרֶת לָהֶם׃
(כ) לְמַעַן לָמוּג לֵב וְהַרְבֵּה הַמִּכְשֹׁלִים עַל כָּל שַׁעֲרֵיהֶם נָתַתִּי

אבחת

רש"י

תהיה והיא חרב החלל הגדול המפלת חללים רבים: החודרת להם · בכל אשר תלכו תרדף אתכם בחדרי חדרים הרי יוחנן בן קרח ושרי החיילים ילכו למצרים שם תשיגם חרב וכן בכל המקומות אשר ימלטו מהם אל ערים בצורות כמו שאמור בענין על כל שעריהם נתתי אבחת חרב: (כ) למוג · לשון הנעה לשון אחר לשון דבר נמס: והרבה המכשולים · והרבות המכשולים וכן כל הרבה שבמקרא לשון הרבות הוא לשון פעול: אבחת חרב יש פותרין טבחת טי"ת תחת אל"ף בא"ט ב"ת ויש פותרין כמו אבעת לשון בעתה ולא יתכן כי הת"י"ו באבחת אינה יסוד ולא באה אלא לסמיכה והתי"ו בבעתה מן היסוד ואני אומר אבחת חרב השמעת קול הרוגי חרב לשון בכיה גלאפיסמו"ט בלע"ז כי נו"ן בנביהה יסוד נופל הוא כמו נו"ן בנפיכה ותבא אל"ף במקומו כמו אמותי באזניכם אסוך שמן ומנחם פירש כמו היות חרב ואין לו דמיון אלא פתרונו לפי ענינו: אח עשויה לברק · אוי ואח כי עשויה היא ללטש מרוטה ומוברקת: מעטה לטבח · ועטויה בשמלה עד תתפש בכף לטבח ביום המלחמה ויש פותרין מעטה על לשון מיעוט שמתמעטת כשמשננין אותה וטעות הוא בידם כי חסרון הוי"ו ודגשות הטי"ת יורה עליה כי אין המ"ם יסוד בתיבה כמ"ם של מעונה ומשול' ומעטה ומעלפת ספירים ומנחם חבר מעטה לשון מחשב' כמו הכתיב עיטה ועטים אבל דונש פותר אותו כמו עוטה אור

מכלל יופי

כמו על · (יח) כי בחן, ענינו נסיון כמו (תהלים ז') בחן לבות, ופי' כי החרב הזאת הוכנת מתערה לבחון בה בני אדם ולנסותם בו לפיכך מורטה להפקידם בה ואם לא יוסרו ישראל ולא תהיה זאת החרב מואסת שבט בני כמו שמואסת כל עץ ומה יהיה ופירוש אחר בשרש · יט שלישיתה, והא נוספת כי המלה מלעיל בשני פשטין והוא כמו שלישית כלומר שלש פעמים תכפל ואמר זה לגבורת השונות והמשולשות עליהם או יהיה מענין ושלישים על כלו (שמות י"ד) השליש אשר למלך (מלכים ב' ז'), כלומר חרב גדולה · (יט) חלל הגדול · דרך כלל כלומר חללים רבים וגדולים שיפלו בה מלכים ושרים · החודרת, פועל מענין חדר ר"ל החודרת להם בחדר · ובפירוש המכה אותם בחדרי בתיהם · ויונתן תרגם דמזיע להון תרגמו כמו הפיך החורדת ענין חרדה · (כ) למען למוג לב, ענינו ענין המסיסה וכפל בו מלת הטעם ואות הטעם כי היה מספיק באמרו למען מוג לב או למוג מבלי שיאמר למען ורבים כמוהו לתוספת ביאור · והרבה, מקור בשקל והקיה אותם (יהושע ט') ג' הזנה הזנו (הושע ד'), המכשלים, ענינו נפילת התגבורת ורפוי הלב · אבחת חרב, האלף בחירק ענינו להט החרב ויש מפרשים כמו אבעת בחלוף הח"ת בעין מן בעתה (ירמיה ט') והאלף נוספת · ויש מפרשים כמו טבחת בחלוף אלף בטית באלפא ביתא דאטב"ח · אח, ענין צער ואבל, וכן (יחזקאל ו') ואמור אח, וכן תרגם יונתן ווי · מעטה · לפי ענינו כמו הוחדה כמו שאמר למען טבוח טבח הוחדה ואין למלה הזאת חבר לפי הענין · והרד"ק כתב כי פירושו מלשון והוא עוטה מעיל (שמואל כ"ח), אך מעטה מבנין פיעל הדגוש בשקל מגולה מן גלה מכוסה מן כסה ענינו ענין העטיפה בכסות כענין לוטה בשמלה (שמואל כ"א) כלומר מעוטה עד עתה שגלתה

סגלתה

אֶבְחַת חָרֶב אָח עֲשׂוּיָה לְבָרָק מְעֻטָּה לְטָבַח׃ (כא) הִתְאַחֲדִי
הֵימִנִי הָשִׂימִי הַשְׂמִילִי אָנָה פָּנַיִךְ מֻעָדוֹת׃ (כב) וְגַם אֲנִי אַכֶּה
כַפִּי אֶל כַּפִּי וַהֲנִחֹתִי חֲמָתִי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ (כג) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (כד) וְאַתָּה בֶן אָדָם שִׂים לְךָ שְׁנַיִם דְּרָכִים לָבוֹא חֶרֶב
מֶלֶךְ בָּבֶל מֵאֶרֶץ אֶחָד יֵצְאוּ שְׁנֵיהֶם וְיָד בָּרֵא בְּרֹאשׁ דֶּרֶךְ עִיר בָּרֵא׃
(כה) דֶּרֶךְ תָּשִׂים לָבוֹא חֶרֶב אֵת רַבַּת בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶת יְהוּדָה בִירוּשָׁלִַם
בְּצוּרָה׃ (כו) כִּי עָמַד מֶלֶךְ בָּבֶל אֶל אֵם הַדֶּרֶךְ בְּרֹאשׁ שְׁנֵי
הַדְּרָכִים לִקְסָם קָסֶם קִלְקַל בַּחִצִּים שָׁאַל בַּתְּרָפִים רָאָה בַּכָּבֵד׃
(כז) בִּימִינוֹ הָיָה הַקֶּסֶם יְרוּשָׁלִַם לָשׂוּם כָּרִים לִפְתֹּחַ פֶּה בְּרֶצַח
לְהָרִים קוֹל בִּתְרוּעָה לָשׂוּם כָּרִים עַל שְׁעָרִים לִשְׁפֹּךְ סֹלְלָה לִבְנוֹת

דיק

רש"י

אור כשלגה: (כא) התאחדי. אל מקום אחד או לימין או לשמאל: מועדות.
מזומנות: (כב) וגם אני אכה כפי אל כפי. אני אומר לך הכה כף אל כף
וגם אני כמוך מקונן עליהם ואכה כפי אל כפי אך חמתי בוערת בי והניחותי אותה:
(כד) שים לך שנים דרכים. כמו שהוא מסיים המקרא: ויד ברא בראש דרך
עיר. הנה לך מקום בראש דרך שאתה בה ועשה לך כמין דרך מפולגת לפרשת
דרכים אחד פונה לימין ואחד פונה לשמאל: יצאו שניהם. שני הדרכים: ויד
ברא. מקום פנה מן הקוי' והכרקני' אישרטי"ר בלע"ז ודוגמתו בספר יהושע
עלה לך היערה ובראת לך שם ועוד כי הר יהיה לך כי יער הוא ובראתו ומנחם
חברם כלם לשון ברירה כמו ברו לכם איש ברא לישכ"ט בלע"ז: (כה) דרך תשים
לך וגומר. סימן שתי דרכים הללו למלך בבל שיוצא מארצו על מנת לילך או
לירושלם או לרבת בני עמון לאי זו משתיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה כמו
שמפורש כי עמד מלך בבל וגומר: (כו) אם הדרך. קארפו"ר בלע"ז:
קלקל בחצים. ליסט בלהט חצים זרק חץ כלפי למעלה והיה פונה מחיליה לימין
או לשמאל ולמקום שהיה פונה הוא הגורל קלקל בקנים חברו מנחם עם נחשת
קלל ועם לא פנים קלקל ויש משמע קלקל לשון קלקול כמו וכל הגבעות התקלקלו
ויש לועזים קלקל טראקי"ט בלע"ז וכן ת"י קלקל בחצים קסית בגירריא: שאל
בתרפים. צלם שמדבר במכשפות ויש שעה שמכוונת שאם עשהו באותה שעה יש
בו דבור לעולם: ראה בכבד. יש בקיאים קוסמים בכבד: (כז) בימינו היה
הקסם ירושלם. כל גורלותיו קסמו לו לבא ירושלם: לשום כרים. שלטונים
ממונים ראשי גייסות לשום כרים על שערים אתה וגיים שלך שב על שער פלוני:
לשפוך סוללה. שופכין עפר וסוללין ומגרין אל גגות וכובשין אותה כעין

שכובשין

איזט עס צוגעריכטעט, דאס עס בליצצע, שארף געוועצט צור שלאכט.
וואהלאן, דרינגע איין צור רעכטען, גרייף אן צור לינקען, וואהין דיין פארדרינגען [כא]
דיא לאזונג גיבט! [כב] איך וויל דאן אויך אין דיא הענדע קלאטשען, אונד מיין
צארן זאלל זיך בעזענפטיגען. איך, דער עוויגע, טהוע דיזעס קונד.

*

*

[כג] דאז ווארט דעס עוויגען ווארד פערנער צו מיר, וויא פאלגט. [כד] דוא,
מענשענזאהן! ציכנע דיר צווייא וועגע, צום פארדרינגען דעס שווערדס דעס קע-
ניגס פאן בבל; ביידע מיזזען אויס איינער געגענד אויזגעהן. וועהלע איינען פלאץ
דאצו, וועהלע דיר איהן אם אנפאנגע דעס וועגס פאן דער שטאדט (בבל) אויס.
[כה] ציכנע נעמליך דען וועג, וואָ דאז שווערד פארדרינגט, ענטוועדער געגען
רבה דער קינדער עמון'ס, אדער געגען יהודה, אין דיא פעזטע ירושלים'ס. [כו]
דען דער קעניג פאן בבל שטאנד אם שיידעוועגע, וואָ דיא צווייא וועגע זיך אנפאנ-
גען, אום דאז אראקעל צו בעפראגען; ער ליס פפיילע שווינגען, געצען. בילדער
בעפראגען, דיא לעבער בעשויען. [כז] „רעכטס“, וואר דער אראקעל. שפרוך,
„נאך ירושלים, שטורמבעקע אנצולעגען, דען מונד צו עפנען מיט מארדגעשרייא,
„דיא שטיממע צו ערהעבען מיט קריגס. געשרייא, מיט שטורמבעקע דיא טהארע
„צו שטירמען, שאנצען אויפצווערפען, באללווערק צו ערריכטען)“. [כח]
אין

באור

(רד"ק). (כא) התאחדי, בדמיון כאלו נראה כבר החרב, שבא אל הגלאס כה,
הוא דבור אליה. ושמוש לשון אחדות. כי החרב יתאחד עם הבא תקתיה. פניך, על
דרך מליצה פנית החרב אל מול פני המלחמה. מעדות, לשון יעוד, כלומר אנה תפנה
והחן אות שעל פי זה יתחיל הטבח, ותכין בזה תרגומי. (כד) שים לך, תחשוב בלבך
שיהיו פנים דרכים, או תקן לך ועשה שני דרפים, כענין קח לבנה (לעיל ד' א') (רד"ק).
והאחרון נראה עיקר, וכן תרגמתי. מארץ אחד, כמו מארץ אחת, כי ארץ לשון נקבה.
ולדעת רד"ק, או כי שם מלת ארץ הוא בלשון זכר ובלשון נקבה, או כי ענינו פה מארץ
מלך אחד. ולדעתי אפשר באה בלשון זכר על שעפינו חלק מארץ, וכמו שתרגמתיו (געגענד),
ויד, פירוש מקום, כמו ויד תהיה לך מחוץ למחנה (רד"ק). ברא, בווי מענין ברו
לכם איש, שהוא ענין בחירה, אלא שמלת ברו מן הקל ומבעלי הה"א וברא מן הדגש ומבעלי
האל"ף, וכמוהו כבראת לך שם (יהושע י"ז ט"ו) (הנ"ל). בראש דרך עיר, י"ת נריש
פרשות

מכלל יופי

בגלתה לטבח. (כא) התאחדי, התנודדי באחד המקומות. הימיני, נטה היוד
השמילי, בלא אלף שמאל כי אוכפה עיקרית כי אם למשך. מעדות, ענין זימון. (כד) מארץ
אחד, זכר ארץ בלשון זכר כמו (בראשית י"ג) ולא נשא אותם הארץ, או פירוש אחד על
המלך כאלו אמר מארץ מלך אחד. ויד, פירוש מקום כמו ויד תהיה לך מחוץ למחנה (דברים
כ"ג). ברא, בווי מענין ברו לכם איש (שמואל י"ז), שהוא ענין בחירה אלא שמלת ברו
מן הקל ומבעלי הה"א וברא מן הדגש ומבעלי האלף וכמוהו ובראת לך שם (יהושע י"ז).
את רבת בני עמון, כמו אל וכן ואת יהודה כמו ואל יהודה, וכן (ויקרא י"ב) והביאה את
הכהן כמו אל. בירושלים בצורה, יהודה שיושב בירושלם שהיא עיר בצורה וחוקה וחושבים
להשגב בה. (כו) אל אם הדרך, כמו על אם הדרך, אמצע הדרך שהדרכים פונות לה

תרגום אשכנזי

אין איהרען אויגען צוואַר (ירושלים'ס איינוואָהנער) שיינט דיס וויא איין פֿאַלשעס אָראַקעל, זיא האָבען לייטע, דיא דאַרויף שוועהרען; אַלליין יענען טרייבט ראַכע צור עראָבערונג אַן · [כט] פֿאָרוואַהר, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע, וויל איהר אייערע מיזועטהאַטען אימער אים פֿרישען אַנדענקען ערהאַלטעט, אינדעם איהר אייערן אַבפֿאַלל זאָ אָפֿפֿענבאַר טרייבט, אונד אייער לאַסטער אין אַללען אייערן האַנדלונגען זעהען לאַזעט; יאַ, וויל דיא ערינגערונג אַן אייך אימער בלייבען מוס; זאָ זאָללט איהר געוויס איבערליפֿערט ווערדען · [ל] אונד וואַס דיך בעטריפֿט, אָ הייללאָזער, פֿערוּכטער פֿירשט ישראל'ס, דעזזען פֿערהענגניסטאַג געקאָממען איזט, אין דער צייט, וואָ דאַז פֿערברעכען איין ענדע האַט · [לא] צו דיר שפּריכט דער הערר, דער עוויגע! לעגע אַב דאַז דיאַדעם! זעצע דיא קראָנע אַב! דיזע זאָלל ניכט מעהר זיין! דאַז נידריגע שטייגע עמפּאָר, דאַז האָהע שטירצע העראַב! [לב] צעררישטונג, צעררישטונג אונד צערשטערונג וויל איך איהר צו וועגע ברינגען; וויא דיזעס נאָך ניכט געוועזען איזט, ביז דער קעממט

באור

פרשות אורח קראתא, וכן תרגמתי · והעיר היא בבל · (כה) דרך תשים וגו', סיימן שתי דרכים הללו למלך בבל היוצא מארצו על מנת לילך לירושלים או לרבת בני עמון, לאיזו משתיהן שיפול לו גורל בקסמיו עליה, כמו שמפורש כי עמד מלך בבל וגו' (רש"י) · את, כמו אל, וכן מאתנו והראה את הכהן בתורת משה · (כו) אל, כמו על · אם הדרך, אמצע הדרך שהדרכים פונות לה מזה ומזה (רד"ק) · קלקל, לשון תנועה בענין הקלות · כן נראה לי ור"י והריקס · כלומר נוע לירות החצים, ולהפריקס כאויר לראות לאי זה כד יפלו · ראה בכבוד, דרך איזה עמים לפנים, אשר כהניהם חזו להם שוא ותפל, לראות במעי קרבנותיהם ובפרט בכבד, להגיד העתידות ע"י סמנים ידועים אשר מצאו בהם · (כז) ירושלים לשום וגו', הם דברי הקסם עד סוף הפסוק · כרים, עיין לעיל פרשה ד' פסוק ו' · (כח) להם וגו', ליושבי ירושלים, כלומר הקסם הזה כקסם שוא להם, שהיו בוטחים על דברי נביאי שקר, שהיו מבטיחים אותם שלא תנתן העיר ביד מלך בבל (רד"ק) · שבעי שבעות להם, יש בו פירושים שונים אשר לא ישרו בעיני · והנכון שהוא לשון שבועה כדעת רד"ק, והכונה, שיש בירושלים אנשים, אשר יבטיחו וישבעו עליו כי לא יהיה כקסם הקסם · והוא מזכיר וגו' מלך בבל פשיעת יושבי ירושלים אשר פשעו בו', והנקמה תעורר אותו, להיותו הם נתפשים בידו · ועפ"י הכונה הזאת תרגמתיו · (כט) הזכרכם, מקור מבנין הפעיל · כמו אוץ ותרפים הפצר, והשני הזכרכם, מקור מבנין נפעל, במשקל עד השמדך · בכף, בפתח · הבית מורה על הא הידעה, ר"ל בכף הידועה והוא כף מלך בבל (רד"ק) · (ל) חלל, תאר מענין חלל, שהוא תמורת מענין הקדושה, כמו אשה זונה וחללה (רד"ק) וכן הוא בלשון אשכנז (הייללאָזער) · נשיא ישראל, צדקיהו · (לא) זאת לא זאת, העטרה שהיא היום לא תהיה זאת כמו שחושב צדקיה שתתקיים מלכותו, לא תהיה זאת העטרה לו (רד"ק) · (לב) עוה, לשון השחתה והשבתת סדר הדברים בכח · ונשנה ונשלש כדבור ברוב התפעלות · עד בא בו, ישמעאל בן נתניה (רש"י) · משפט, מלשון משפט הכהנים (דברים יח ג) (לג) חרפתם, אשר שמחו בנפול הגורל של נבוכדנצר בקסמיו לבא על ירושלים וחרפו אותי ואת עמי לאמר יד ע"ז שלהם רמה (רד"ק) · הרב פתוחה, החרב שפתוחה לישראל תהיה נ"כ פתוחה לבני עמון, וטעם פתוחה יציאתה מתערה (רד"ק) · להכיל למען ברק, פירוש החרב מורטה ומרוטה לקבול ולהחזיק הרג רב ולמען הראות ברקה להפחיד האנשים (הנ"ל) · והריקס

דָּיֵק׃ (כח) וְהָיָה לָהֶם כִּקְסָום יתיר ו' שָׁוְא בְּעֵינֵיהֶם שְׁבֻעֵי שְׁבֻעוֹת
לָהֶם וְהוּא מַזְכִּיר עָוֺן לְהִתָּפֵשׂ׃ (כט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
יַעַן הַזְכַּרְכֶם עֲוֺנְכֶם בְּהִגָּלוֹת פִּשְׁעֵיכֶם לְהֵרָאוֹת חַטֹּאותֵיכֶם יתיר ו
בְּכֹל עֲלִילוֹתֵיכֶם יַעַן הִזָּכֶרְכֶם בַּכַּף תִּתָּפֵשׂוּ׃ (ל) וְאַתָּה חָלָל רָשָׁע
נְשִׂיא יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר בָּא יוֹמוֹ בְּעֵת עֲוֺן קֵץ׃ (לא) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה הָסִיר הַמִּצְנֶפֶת וְהָרִים הָעֲטָרָה זֹאת לֹא זֹאת הַשָּׁפָלָה הַגְבֵּהַ
וְהַגָּבֹהַ הַשְׁפִּיל׃ (לב) עַוָּה עַוָּה עַוָּה אֲשִׂימֶנָּה גַּם־זֹאת לֹא הָיָה עַד־

בא

רש"י

שכובשין אלי המגדלים לעמוד עליו להלחם בבני העיר. (כח) והיה להם, לישראל מה שעשה נבוכד נצר. כקסם שוא, ולא יאמינו שילך אך באמת שבועי שבועות להם ארבעים ותשע פעמים קסם להם נבוכד נצר וכל הקסמים כוונו זה כזה. והוא מזכיר עון להתפש. ונבוכד נצר בקסמיו את קסמיו היה מזכיר עונות שביד ישראל שהיו מודיעים לו עמון ומואב שכיניהם שהיו שומעין את תוכחות הנביאים. להתפש, שהיו ישראל נתפשים בידו. (כט) יען הזכרכם עונכם שאתם מחדשין עבירות מיום אל יום ועונותיכם הראשונים נזכרים על ידיהם בהגלות פשעיכם, החדשים. להראות חטאתיכם, הישנים יען הזכרכם לפני לרעה לפיכך בכף תתפשו ביד מלכא דבבל תתמסרון. (ל) חלל רשע, חייב להיות חלל ברשעך. נשיא ישראל, צדקיהו. בעת עון קץ, בעת נתמלאת הסאה והגיע עון האחרון תמולא את הסאה. (לא) הסיר המצנפת וגו', כתרגומו אעדי מצנפתא מסריה כהנא רבא ואבטל כיתרא מצדקיה מלכא אימר דין ודין באתריה לא יתקיים. השפלה הגבה וגו', גדליה בר אחיקם דלאו הוא דיליה יסיבנה וצדקיה דדיליה היא תעדי מיניה: (לב) עוה עוה, לשון עי השדה לשון חורבה אחר חורבה פעמים ושלש אשימנה כבר ניטלה מיכניה וכתנה לצדקיה ומצדקיה תנתן לגדליה הרי שתים ומאחר תבא עוה עם עותה ושתי המלכים העוינו והרשענו

מכלל יופי

לה מזה ומזה נקראת אם הדרך לפי שהיא כאם לדרכים הפונות אליה והם לה כבנות, לקסם קסם, בא שם הפועל עם הפועל לחזק הפעולה כמו למען טבוח טבח והדומים לו שכתבנו קלקל בחצים, בהכפל הפ"א והוא מענין קלקול כדברי רז"ל שהוא מענין ההרס והשחתה כמו שאמרו כל המקלקלים פטורין. ורבי יונה פירוש לשון תנועה מענין הקלות וכן כתבו הרד"ק ס כלומר נוה צורת החצים למעלה ואם יפול החץ לצד בני עמון ילך שם וכן דעת יונתן שתרגם קשית בגרריא ולדעת מנחם הוא ענין לטוש כמו (קהלת) והוא לא פנים קלקל, והוא שמחדדין ומלטשים פני ברזל החץ עד שיהיה בהור מאוד ורואים בו בעלי הקסם כמו שרואים בנאה היד בצפורן לבהירות הצפורן וכן רואי' בסייף וכן רואים בכבד שיש לו בהירות וכל זה מעצת הקסם. בתרפים, הם צלמים יראו בהם העתידות. (כו) כרים, נגידים שנמשלות וכן (יחזקא

ר')

בָּא אֲשֶׁר־לוֹ הַמִּשְׁפָּט וּנְתַתִּיו׃ (לג) וְאַתָּה בֶן־אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֶל־בְּנֵי עַמּוֹן וְאֶל־חֶרְפָּתָם וְאָמַרְתָּ חֶרֶב חֶרֶב
פְּתוּחָה לְטֶבַח מְרוּטָה לְהָכִיל לְמַעַן בָּרָק׃ (לד) בַּחֲזוֹת לָךְ שָׁוְא
בִּקְסָם־לָךְ כָּזָב לָתֵת אוֹתָךְ אֶל־צַוְּארֵי חַלְלֵי רְשָׁעִים אֲשֶׁר־בָּא יוֹמָם
בְּעֵת עֲוֹן קֵץ׃ (לה) הָשֵׁב אֶל־תַּעְרָהּ בִּמְקוֹם אֲשֶׁר־נִבְרֵאת בְּאֶרֶץ
מְכֻרוֹתַיִךְ אֶשְׁפֹּט אֹתָךְ׃ (לו) וְשָׁפַכְתִּי עָלַיִךְ זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי
אָפִיחַ עָלָיִךְ וּנְתַתִּיךְ בְּיַד אֲנָשִׁים בֹּעֲרִים חָרָשֵׁי מַשְׁחִית׃ (לז) לָאֵשׁ
תִּהְיֶה לְאָכְלָה דָּמֵךְ יִהְיֶה בְּתוֹךְ הָאָרֶץ לֹא תִזָּכֵרִי כִּי אֲנִי יְהוָה
דִּבַּרְתִּי׃

(א) ויהי

רש"י

והרשענו. גם זאת לא היה, גם לגדליה לא תתקיים עד בא ישמעאל בן נתניה.
אשר לו המשפט, אשר עליו שמתי להפרע נקמתי ומשפטי. ונתתיו, בידו. (לג)
אל בני עמון ואל חרפתם, אשר שמחו בנפול גורלו של נבוכד נצר בקסמיו לבא על
ירושלים והרפה אותי ואת עמי לא זו יד ע"א שלהם רמה. למען ברק, להכיל
חללים רבים למען לא יהפך מרחק להט שלה בחללים. (לד) בחזות לך שוא,
קוסמי עמון חזו להם שוא לאמר לא יבא עוד עלינו. לתת אותך אל צוארי חללי
רשעים, להטעות ולתת את צואריך כצוארי חללי רשעים של ישראל. אשר
בא יומם וגו', יום שלהם. (לה) השב, כמו השב ששרי השי"ן רפה שמתיני
עד שוב חרב שעל ישראל אל תערה ואח"כ כשיגמור נקמתו בישראל ישוב עליך
במקום אשר נבראת וגו'. (לו) חרשי משחית, אומנין לקטלא. אנשים
בוערים, מנהיגין עצמן בשגעון לחבל ולהשחית. אפיח עליך לשון נפיח' הם
במפוח (זה ימים רבים שפרשתי פרשה זו כאשר כתוב למעלה עכשיו אני רואה
בשינוי לשונות שבה שאין הנבואה מדבר אלא על החרב). לתת אותך אל צוארי
חללי הרשעים, אפיח עליך אינו נופל לשון זה אלא על מתכת וכן חרשי משחית
ונראה בעיני שעל נבוכד נצר נאמרה נבואה זו וכן משמע הנבא ואמרת כה אמר
ה' אלהים על בני עמון ועל חרפתם כלומר על נבוכד נצר שבני עמון מחרפים
את ישראל על שהחריבם נבוכד נצר. (לג) חרב חרב פתוחה, חרב נבוכד נצר
הכפולה לבא בשני הדרכים על ירושלם ועל בני עמון כמו בפרשה העליונה הרי
פורענות לבני עמון. (לד) בחזות לך שוא, בקסם לך כזב אתה סבור כי על
ידי קסמיך של הבל ושוא וכזב אתה מכלית שחרבך נתונה אל צוארי חללים הרשעים
שבא יומם בגזירה מלפני בעת תשלום עת קיצם (לה) השב אל תערה, כלומר
העתידה שתשוב אל תערה ותקבל החרב פורענותה מיד מלכי מדי ואז אפיח
חללי באש עברתי והיה נתונה ביד נפוחים שוטים שהם חורשי משחית שיבואו
לקרדך ולמורטך כאשר מאז נשאיתך.

קעממט, דער איין רעלט דארויף האט, דעם געבע איך זיא: [לג] פערקינר גע־פערטער, דוא מענשענזאהן, אונד שפריך: פאלגענדעס איזט דעם עוויגען אויס־שפרוך איבער דיא קינדער עמון'ס, וועגען איהרער שמעהרעדען: הא! דאז שווערד! דאז געצוקט איזט צור שלאכט, אונד פאלירט, דאס עס ווירגע, דאס עס בליצע: [לד] אינדעם מאן דיר פאלשע וויזזאגט, דורך אראקעל דיך טריגט! (איזט בעשטיממט) אום אויך דיך הינצושטרעקען אויף דיא העלזע דער ערשלאגנען בעזעוויכטער, דערען פערגעלטונגסטאג געקאממען איזט, אין דער צייט: וואו דאז פערברעכען איין ענדע האט: [לה] לאס עס נור ערשט ווידער איינגעשטעקט זיין, זא ווערדע איך אויך דיך אן דעם ארטע, וואו דוא גע־באהרען ביזט, אין דיינעם פאטערלאנדע ריכטען: [לו] איך ווערדע מיינען צארן אויך איבער דיך אויזגיסען, מיט מיינעם פייערגרים דיך אנהויכען, ווערדע באררבארען ריך פרייז געבען, דיא ערפינדעריש אים פערדערבען זינד: [לז] דעם פייער זאללזט דוא צום רויבע ווערדען, דיין בלוט זאלל מיטטען אים לאנער פליסען; דיין אנדענקען פערלעשט ווערדען, איך, דער עוויגע, האבע עס פערהענגט:

[א] דעם

באור

והריק"ס פירש להכיל כמו להאכיל, וכן אזין עד תבונות, כמו אאזין, ולא יהל שם ערבי, כמו ולא יאהל. וכן תרגמתי: למען ברק, למען היות לה ברק, כמו שנאמר למעלה, למען היה לה ברק מרוטה, וכן ת"י בדיל למהוי לה כתטיהין: (לד) בחזות וגו', בעת שהחוזים וקוסמים מבטיחים לך שלא תבא החרב עליך: לתת וגו' לתת את צואריך כצוארי חללי רשעים של ישראל (רש"י). ולרד"ק מלת אל כמו עם, לתת אותך עם צוארי החללים ביד החרב: ויתכן שהוא כמשמעתו, והוא מסגנון הנבואה, ובדמיון לדבר מדקדקים כאלו הם קרובים זו אל זו ויפלו אלו על אלו: (לה) השב אל תערה, השב מקור, והשין בפתח מקום כרי, ופירושו בתמיה, כלומר סבורה את שתשוב החרב אל תערה אחר שתכרית ישראל; לא כן, לא תשיבנה אל תערה שאשפוט אותך בה (רד"ק): ורש"י פירש: האמתיני עד שוב חרב של ישראל אל תערה, כי אז כ תבא אליך, ובמקום אשר נבראת וגו': ובעפ"י כוונה זאת תרגמתיו: (לו) בערים, מנהיגין עצמן בנגע לחבל ולהשחית (רש"י) ויש לפרש בוערים מענין כאש תבער יער כלומר מכלים ושורפים (רד"ק): חרשי משחית, כת"י: דאומנין לחבלא:

(ב) התשפוט

מכלל יופי

ר'ו) ושים עליה כרים, והריק"ס פירש כרים כבשים כמו (דברים ל"ב) עם חלב כרים, והוא שעושים אילי ברזל לנגח החומה: לשפוך סוללה, כתרגמו למכבר מליתא והוא שצוברים עפר כנגד החומה ועושים תל גבוה מן החומה להלחם משם ולהכנס בעיר: ולבנות דיק: הוא מגדל שעושים כנד העיר לכבשה: (כח) כקסם שוא, כנא מאריך עם החירק אף על פי שאין כנוד פתח עם השוא אתה קורא השוא כמו שוא ופתח: כקסום שוא: כקסום כתיב בוי"ו וקרי בלא וי"ו בקמץ חטף והוא מקור: שבעי שבעות, תאר בפלס השטוי באהלים (שופטים ח') ענין שבועה כלו' כאלו נשבעו להם שבועות רבות: (כט) הזכרכם, מקור מבנין הפעיל ובא בפתח כמו (שמואל ט"ו) ואון ותרפים הפצר, הזכרכם: מקור מבנין נפעל במשקל עד השמדך (דברים כ"ח) מפני היותו מלעיל והוא בודד ופירושו בעבור שאתם נזכרים לפני כאנשים חוטאים ופושעים לפיכך בכף תתפשו ופירוש בכף בפתח הבית מורה על בא הידיע' רוצה לומר בכף הידוע והיא כף מלך בבל וכן תרגם יונתן ביד מלכא דבבל תתמסרון: התלל

תהלל

כב [א] דעס עווינען וואָרט וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן,
ווילּלזט דוא מיט דער בלוטשולדיגען שטאַדט רעכטען, ווילּלזט דיא רעכטען
מיט איהר, זאָ געבע איהרע שאַנדטהאַטען צו ערקעננען. [ג] זאַגע, זאָ שפּריכט
דער הערר, דער עוויגע: אָ שטאַדט, וואָרין זאָ פֿיל בלוט פֿערגאָזען ווירד, דאַס
איהר אונטערגאַנג קאָממען מוס, וואָרין דער שענדליכע געצענדינזט הערשט,
דער זיא פֿעראונרייניגט! [ד] דוא האַזט דיך דורך דיינע בלוטפֿערגיסונגען
שוועהר פֿערשולדעט, דורך דען שענדליכען געצענדינזט דיך זעהר פֿעראונרייניגט;
דאַדורך האַזט דוא זעלבזט דיינער טאַגע פֿריזט גענעהערט, דוא שטעהזט שאָן אַן
דיינער יאַהרע ציל. דעסוועגען לאַס איך דיך נון צום שפּאָטט אַללער פֿעלקער,
צום האָהנגעלעכטער אַללער לענדער ווערדען. [ה] נאַהע אונד ענטפֿערנטע ווער-
דען דיך שימפּפֿליך בענעננען: דיא נאַמענס-שענדערין! דיא אונהייל-פֿאָללע!
[ו] זיה, ישראל׳ס פֿירשטען פֿערווענדעטען אין דיר יעדער זיינע מאַכט, אום
בלוט צו פֿערגיסען. [ז] אין דיר פֿעראַכטעט מאַן פֿאַטער אונד מוטטער, אונטער-
דריקט רייבעריש דען פֿרעמדען, הינטערגעהט וואַיזען אונד וויטווען. [ח] מיינע
הייליגטהימער זעצעזט דוא הינטאַן, ענטווייהעזט מיינע רוהעטאַגע. [ט] אין דיר
ווערדען פֿערלײַמדער אונטערהאַלטען, אום בלוט צו פֿערגיזען, אויף דען בערגען
אָפּפֿערמאַהלע געהאַלטען, אונצוכט געטריבען. [י] דיא שאַם דעס פֿאַטערס
ווירד געבלעסט, דיא אונרייניגע מאַנאַטס-פֿליסיגע גענעטהיגט. [יא] היר טרייבט
איינער גרייל מיט זיינעס נאַכבאַרס ווייבע; דאָרט ענטעהרט איינער שאַמלאָס
זיינע שוויגערטאָכטער; אונד דאָרט שענדעט דער ברודער זיינע לייבליכע
שוועזטער. [יב] בעשטעכונג ווירד בייא דיר אַנגענאָממען, אום בלוט צו פֿער-
גיסען, צינזען אונד איבערשוס נימזט דוא אויך, אונד בעטריבזט דיינען נעכזטען
דורך אונגערעכטיגקייט, אונד מיך האַזט דוא גאַנץ פֿערגעזזען, שפּריכט דער
הערר, דער עוויגע. [יג] אָ, וויא האַבע איך דיא הענדע צוזאַממען געשלאַגען
איבער

באור

כב (ב) התשפוט, הכפל לחזק הענין. עיר הדמים, ירושלים. והודעת, אם
תרצה לשפוט אותה, אז והודעת וגו׳. (ג) לבא עתה, שפיכת דמים גרם לה
לבא עת חרבנה (רד״ק). (ד) והקריבי ימיך, את ברעותיך הקרבת ימי גלותך וחרבנך
(הנ״ל). קלסה, ענין הלעג והבזוי (הנ״ל). (ה) טמאת השם וגו׳, זאת היא
הקלסה אשר יתקלסו בך, כי יקראו אחריך: טמאת השם, רבת המהומה. (ו איש לזרוע,
כלומר איש לפי זרוע יתקפו שהי׳ לו, השתמש בו לשפך דם. וכן נראה דעת רש״י בפירושו כל
דאלים גבר. (ט) זמה, הוא דרך כלל לכל העריות ואחרי כן פרט קצתם (רד״ק).
(יג) הכתי כפי, דרך משל כאדם המצטער (הנ״ל). (יד) היעמד לבך, היתקיים
ויתחזק

מכלל יופי

תאר מענין הלל והוא תמורת הקדושה כמו (ויקרא כ״א) אשה זונה וחללה. אוהוא מענין
וכפלל חלל (יחזקאל כ״ח) וכן תרגם יונתן ואת סייב קטלא רשיעא (לא) הסיר והרים
ענין מקיר. וכן הגבה והשפיל כאלו אמר אסור המצנפת והרים העטרה מעל ראש המלך
השפלה

כב (א) וַיְהִי דְבַר־יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) וְאַתָּה בֶן אָדָם
הֲתִשְׁפֹּט הֲתִשְׁפֹּט אֶת עִיר הַדָּמִים וְהוֹדַעְתָּהּ אֶת תּוֹעֲבוֹתֶיהָ׃
(ג) וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עִיר שֹׁפֶכֶת דָּם לָבוֹא עִתָּהּ וְעָשְׂתָה
גִלּוּלִים עָלֶיהָ לְטָמְאָה׃ (ד) בְּדָמֵךְ אֲשֶׁר שָׁפַכְתְּ אָשַׁמְתְּ וּבְגִלּוּלַיִךְ
אֲשֶׁר עָשִׂית טָמֵאת וַתַּקְרִיבִי יָמַיִךְ וַתָּבוֹא עַד שְׁנוֹתָיִךְ עַל־כֵּן נְתַתִּיךְ
חֶרְפָּה לַגּוֹיִם וְקַלָּסָה לְכָל־הָאֲרָצוֹת׃ (ה) הַקְּרֹבוֹת וְהָרְחֹקוֹת מִמֵּךְ
יִתְקַלְּסוּ בָךְ טְמֵאַת הַשֵּׁם רַבַּת הַמְּהוּמָה׃ (ו) הִנֵּה נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל
אִישׁ לִזְרֹעוֹ הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם׃ (ז) אָב וָאֵם הֵקַלּוּ בָךְ לַגֵּר
עָשׂוּ בַעֹשֶׁק בְּתוֹכֵךְ יָתוֹם וְאַלְמָנָה הוֹנוּ בָךְ׃ (ח) קָדָשַׁי בָּזִית וְאֶת
שַׁבְּתֹתַי חִלָּלְתְּ׃ (ט) אַנְשֵׁי רָכִיל הָיוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם וְאֶל
הֶהָרִים אָכְלוּ בָךְ זִמָּה עָשׂוּ בְתוֹכֵךְ׃ (י) עֶרְוַת אָב גִּלָּה בָךְ טְמֵאַת
הַנִּדָּה עִנּוּ בָךְ׃ (יא) וְאִישׁ אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ עָשָׂה תּוֹעֵבָה וְאִישׁ אֶת
כַּלָּתוֹ טִמֵּא בְזִמָּה וְאִישׁ אֶת אֲחֹתוֹ בַת אָבִיו עִנָּה־בָךְ׃ (יב) שֹׁחַד
לָקְחוּ בָךְ לְמַעַן שְׁפָךְ־דָּם נֶשֶׁךְ וְתַרְבִּית לָקַחַתְּ וַתְּבַצְּעִי רֵעַיִךְ בַּעֹשֶׁק
וְאֹתִי שָׁכַחַתְּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (יג) וְהִנֵּה הִכֵּיתִי כַפִּי אֶל בִּצְעֵךְ
אשר

רש"י

כב (א) ויהי דבר ה' אלי לאמר׃ (ב) התשפוט את עיר הדמים,
ירושלים. והודעה, מפיק ה"א והודעת אותה. (ג) עיר שופכת דם
בתוכה לבא עתה, הרי זה מקרא מסורס וזהו פירושו עיר שופכת דם בתוכה
אמר ה' אלהים לבא עתה׃ ועשתה גלולים, כמו ואשר עשתה גלולים וגו'׃
(ד) עד שנותיך, גזירת ונושנתם בגי' שאמר משה. וקלסה, דבר שהכל
מדברים ביה פרלד"יץ בלע"ז יתקלסו בך ומה היא הקלסות טמאת השם זו היא
שטומאת את שמה שהיו נקראים עם קדוש בניה ליוצרם וגרמו עצמם להקרות עם
טמאת שפתים׃ (ו) איש לזרועו, כל דאלים גבר, (ז) אב ואם הקלו בך,
כל התועבות שבפרשת קדושים תהיו שהוזהרו עליהם נמנו כאן׃ (ח) קדשי
בזית ולא כמו שאמרתי לרצונכם תזבחו. (ט) ואל ההרים אכלו בך, ובטוריא
פלחו ביך לטעוותא׃ זמה עצות של רשעה. (יב) ותבצעי רעיך בעושק,
העשרת את אוצריך בעושק שעשקת מן העניים לשון אחר ותבצעי לשון גזל כמו
ובוצע ברך נאץ ה' וכה פתרונו ותגזלי לרעיך בעושק׃ (יג) הכתי כפי, צעקת
גוי וקינה׃ על בצעך, כאן למדנו שהגזל קשה מן הכל שבגללו נחתם גזר דין.
(יד) היעמד

אֲשֶׁר עָשִׂית וְעַל דָּמֵךְ אֲשֶׁר הָיָה בְּתוֹכֵךְ׃ (יד) הֲיַעֲמֹד לִבֵּךְ אִם
תֶּחֱזַקְנָה יָדַיִךְ לַיָּמִים אֲשֶׁר אֲנִי עֹשֶׂה אוֹתָךְ אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי׃ (טו) וַהֲפִיצוֹתִי אוֹתָךְ בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִיךְ בָּאֲרָצוֹת וַהֲתִמֹּתִי
טֻמְאָתֵךְ מִמֵּךְ׃ (טז) וְנִחַלְתְּ בָּךְ לְעֵינֵי גוֹיִם וְיָדַעַתְּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה׃
(יז) וַיְהִי דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן אָדָם הָיוּ לִי בֵית יִשְׂרָאֵל
לְסוּג לסיג קרי כֻּלָּם נְחֹשֶׁת וּבְדִיל וּבַרְזֶל וְעוֹפֶרֶת בְּתוֹךְ כּוּר סִגִים
כֶּסֶף הָיוּ׃ (יט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן הֱיוֹת כֻּלְּכֶם לְסִגִים
לָכֵן הִנְנִי קֹבֵץ אֶתְכֶם אֶל תּוֹךְ יְרוּשָׁלָ͏ִם׃ (כ) קְבֻצַת כֶּסֶף וּנְחֹשֶׁת
וּבַרְזֶל

רש"י

(יד) אשר אני עושה אותך, פעל ליך כפעלך. (טו) והתימותי, וכליתי. (טז) ונחלת בך, התחללתי בעצמך על מה שעשית. (יח) לסיג תערובות, פסולת המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצרפו. כור, שצורפין בו זהב. (כ) קבוצת כסף

מכלל יופי

השפלה. תאר בהא נוספת כי המלה מלעיל והוא כמו השפל כמו שאמר והגבוה השפיל ועוד כי אלו היתה לנקבה היה אומר השפלה השין בשוא. השפיל יוצא לשני (לב) עוה עוה עוה, שלשתן שמות וענינו כמו ועוה פניה (ישעיה כ"ד) (לג) חרב פתוחה. לדעת רבי יונה הוא ענין לטישה וחדוד וכן חרב פתחו רשעים (תהלים ל"ז) וכתב רד"ק ואין צורך רק ענינו היאת החרב מתערה כמו שנאמר פתוח על הוצאת האסור ממאסרו והתרתו כי כשהיא בתיק תערה היא סגורה וכשהוציאה מתערה היא פתוחה וכן תרגם יונתן אשתליפת. להכיל, כמו (יואל ב') וכורא מאד ומי יכילנו, ופירושו החרב היתדה להזיק ולסבול הרג ולמען ברקת ברקה להפחיד העמים ולהריקם פירוש אחר בשרם אבל אל צוארי. כמו עם כלומר עם צוארי החללים ביד החרב וכן תרגם יונתן למסרית צואריך קטילייא רשיעייא והם חללי רשיע ישראל שנפלו בחרב. (לב) השב אל תערה, השב מקור השין בפתח מקום בריופי׳ בתמיה כלומר סגורה את שתשיב החרב אל תערה אחר שתכרות ישראל לא כן לא תשיבנה אל תערה עד שתשפוט אותך נה במקום אשר, בא סמוך אל מלת אשר לעילם, מכרותיך, בשורק הכ"ף כמו מגורותיך (לא) אפיח, מענין נופח באש פחם (ישעיה נ"ד) שהם שני שרשים וכן אמר למטה (יחזקאל כ"ב) ונפחתי עליכם באש עברתי, ר"ל אבעיר אש עברתי עליך כמו שנופחים באש כדי שתבער, בערים, מענין (תהלים כ"ב) איש בער לא ידע, ביכו בוערים בעס (תהלים נ"ד) והוא קרוב לענין טענו את בעירכם (בראשית מ"ה) כי הכסיל כבהמה. ויש לפרשו מענין כאש תבער יער (תהלים כ"ג) ענין דליקה ושריפה כלומר אכלים ושרפים וכן ידמה דעת בעל המסירת על ביכו בוערים שכים בתרי לישני ביכו בוערים בעס ודין. חרשו משחית, שהם אומנים להשחית, משחית, שם כמו השחתה וכן תרגם למשמית (יחזקאל ט') (לז) לאיש תהיה, אמר תהיה לשון זכר הנמלא. דמך יהיה בתוך הארץ, הפך אמר אל תכסי דמו (איוב ט"ז) רוצה לומר שלא יכסה דמך וזהו שאמר לא תזכרי,

איבער דיינען רייבערייען, דיא דוא בעגינגסט, איבער דעם בלוטע, דאז אין דייא נער מיטטע פֿלאָס! [יד] אַבער ווירד וואָהל דיין הערץ נאָך שטאַנדהאַפֿט זיין, אין דיינען הענדען נאָך קראַפֿט בלייבען, אין דער צייט, ווען איך דיך צור שטראַפֿע ציהע? איך, דער עוויגע, האַבע זיא בעשטיממט, אונד ווערדע זיא פֿאָללציהען. [טו] איך ווערדע דיך אונטער נאַציאָנען צערשטרייען, אין דיא לענדער אומהער ווערפֿען, אונד דיינער אונרייניגקייט איין ענדע מאַכען. [טז] דוא ווירסט אין דיר זעלבסט, פֿאַר דען אויגען דער פֿעלקער, העראַבגעווירדיגט זיין, אונד ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין.

* * *

[יז] דאז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [יח] מענשענזאָהן, דאז הויז ישראל איזט מיר וויא איינע שלאַקע וואָרדען; אַללע (אוים איהם) זינד וויא קופּפֿער, צין, אייזען אונד בלייא אים שמעלצטיגעל, וויא דיא שלאַקען אים זילבער. [יט] דאַהער שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: וויל איהר אַללע צו שלאַקען געוואָרדען זייד, זאָ וויל איך אייך אין ירושלים זאַממעלן; [כ] נעמליך, וויא

ב א ו ר

ויתחזק? (בנ"מלך). (טו) ונחלה, ענינו חלול (הכ"ל). (יח) לסיג, תערובות פסולת המעורב בכסף וזהב וצריך להתיכו באש לצרפו (רמ"ז). כור, כלי ההתכה. (כ) קבוצה וגו', כאשר יקבץ הצורף את כל הסיגים אל תוך כור, ויכפח עליו האש (הכ"ל).

(כד) לא

מכלל יופי

האכלה אכלה(ג) עיר שופכת דם, עיר שאנשיה שופכים דם וכן דרך הלשון לזכור העיר במקום אנשיה לפי שהעיר כוללת אותם כלם (עמוס ה') העיר היוצאת אלף, עיר הומיה קריה עליזה (ישעיה כ"ב) והדומים להם. לבא עתה, שפיכות דמים גרם לה לבא עת חרבנה. (ד) ותבא עד שנותיך, בא לנקבה בלשון זכר ולא שיהיה לשון זה נפל על זה אלא שבענין כנסת ישראל ידבר לשון זכר כנגד העם ולשון נקבה כנגד הכנסה והכל אחד. וקלסה, ענין הלעג והביז וכן (חבקוק א') יתקלסו בך וכן והוא במלכים יתקלס, והתפעל בו נופל על המלעיג והוא קשור עם בית ולפי שיתמיד הלעג עליהם הנה הוא מתפעל הלעג בהם. (ה) טמאת השם, הנפרד טמאה ובסמוך היה ראוי טמאת כמו יראת ה' (משלי ל"א), שפלת קומה (יחזקאל י"ז), ונשאר על עיקרו. (ו) איש לזרועו היה בך, כלומר כל איש ואיש לפי חזקו מפני עשרו או קרוביו היה בך להרע ולשפוך דם וכן ואיש זרוע לו הארץ (איוב כ"ב). הונו בך, ענין ההונאה ידוע והוא ענין קחת ממון אחרים בדרך מקח וממכר או בזולתו שלא מדעת. (ח) קדשי, בלא חטף בקמץ רחב. (ט) אנשי רכיל, הוא שם למלשינות והוא קרוב לענין רוכל והוא הסוחר או הנושם וכמו שיש בידם כמה מיני סחורות או בשמים כן המלשין מאסף הדברים מזה ומזה ומספר לזה ולזה וכמו שהם יעתיקו הסחורות כי יקנו מזה וימכרו לזה כן המלשין מעתיק הדברים ישמע מזה ויספר לזה ונשתתף הלשון הזה עם הרכילות לפי שהמלשין הולך בבית חבירו ומה ששמע בביתו הולך ומספר בבית חבירו. ואל ההרים, כמו ועל ההרים (י) טמאת הנדה, שם רוצה לומר אשה שהיא טמאה מדם נדות וכמוהו שם (דברי הימים ב' כ"ט) והוציאו את הנדה מן הקדש (כימי נדת דותה (ויקרא י"ב). והתאר כמו כן בזה המשקל נדה היא (שם י"ח) (יא) ואיש את רעהו, אינו אומר על איש אחד לבד כמו שאמר ואיש בא מבעל שלישה (מלכים ב' ד') והדומים לו אלא אמר איש ואיש כמו (ויקרא כ"ח) איש מזרעך ואיש כי יתן מום בעמיתו (שם כ"ד) והדומים להם וכן ואיש את כלתו ואיש את

וויא מאַן זילבער, קופפער, אייזען, בלייא אונד צין אים שמעלצטיגעל זאַממעלט, פייער דאַראַן אַנפאַכט, אונד עס שמעלצט, זאָ וויל איך אויך אייך אין מיינעם צאָרנע, אין מיינער וואוטה זאַממעלן, היניין לעגען, אונד שמעלצען · [כא] איך וויל אייך נעמליך פערזאַממעלן, מיט מיינעם פייערגרימממע אייך אנהויכען, אונד איהר זאָללט דאַרין געשמעלצט ווערדען · [כב] וויא דאַז זילבער אים טיגעל צער־שמעלצט ווירד, זאָ זאָללט איהר דאַרין צערשמעלצט ווערדען · אונד ערקעננען, דאַס איך, דער עוויגע, מיינען גרים איבער אייך אויזגעשיטטעט האַבע ·

* * *

[כג] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פאָלגט: [כד] מענשענזאָהן, שפריך צו איהרעם לאַנדע: דוא ביזט איין אונגעזייבערטעס לאַנד, דורך רעגען ניכט אַבגעשוועממט בייא טריבער צייט · [כה] דיא פראָפעטען אין דיר, מאַכען איינע באַנדע אויז; וויא בריללענרע רייבנירינגע לעווען פאַללען זיא מענשען אַן, רויבען שעצצע אונד קאָזטבאַרעס גוט, אונד פיללען עס מיט וויטווען אַן · [כו] דיא פריזטער פערשטיממעלן מיינע לעהרע, ענטווייהען וואַס מיר הייליג איזט, בע־אָבאַכטען צווישען הייליגען אונד געמיינען קיינען אונטערשיד, מאַכען קיינע ער־וועהנונג אין ריקזיכט דעס אונריינען אונד ריינען, דריקען דיא אויגען צו אין בע־טרעף מיינער פייערטאַגע, קורץ איך ווערדע אונטער איהנען פעראונהייליגט · [כז] דיא אָבריגקייטען דאַרין זינד וויא רויבנירינגע וועלפע, זיא פערגיסט בלוט, ריכטען מענשען הין, בלאָס אום איהרע האַבזוכט צו בעפרידיגען · [כח] דיא פראָפעטען מאַכען דעם פאָלקע בלענדווערק פאָר; געבען פאַלשע ערשיינונגען פאָר, לאַזען טרינגרישע אָראַקעל הערען, זאָגען: „זאָ האַט דער הערר, דער עוויגע געשפראָכען“, אָהנע דאַס דער עוויגע געשפראָכען האַט · [כט] דאַז געמיינע פאָלק ענדליך איבט געוואַלטטהעטיגקייט אויז, בעגעהט רייבעריען, אונטערדריקט דען אַרמען אינד דירפטיגען, אונד ערלויבט זיך געגען דען פרעמדען געוואַלטטהעטיגקייטען ווידער אַללעס רעכט · [ל] איך זאָה מיך בייא איהנען נאָך איינען

באור

(כד) לא גשמה, לא ניתן גשם הראוי לה לטהרה ביום זעם (רש"י) ביום זעם, ביום אף ה'. כן פירשו המפרשים · ואין זה נכון להמשך המקרא · ולדעתי הוא מלשון ופניהם נזעמים (משלי כ"ה כ"ג) · וטעמו בעת המעונן וימי הגשמים שהארץ מלא כלכת ומלאה אשפה, ולא ינשם כ"כ שיוכל הגשם לטהר, וכדמתורגם · (כה) קשר נביאה, נקשרים יחד בעצה רעה (רש"י) חסן, שם, ופירוש חוזק, והוא האוצר המעולה, וכן לא יאצר ולא יחסן (ישעיה כ"ג י"ח) (רד"ק) · (כו) חמסו, ענין חמס הוא הסרת דבר מבעליו וממקומו, כן הביא רד"ק בשם ר"י, שכן הוא ג"כ בלשון ערבי · כלומר שלוקחים מתורתי מה שהיכם מוגלים טוב לנבליהם ולנבעם להעלימו מהעם · (כח) טחו, מלשון כי טח מראות עיניהם (ישעיה מ"ד יח) · כאמר פה על דרך משלה ומשל על תעלמות אמתת הדברים ובדיאת כזבים תחתיה, אשר כטיח לעין השכל שלא לראות בעיני פקוחות · תפל, כבר פירשתי לעיל שכעניינו כל דבר הבלתי שלם, וכל פעולה נרועה ובלתי שלימה · וככה פה מה שבדאו הנביאים מלבם להטעות את העם כשם תפל, להיות דברי סכלות נגד שקול

הדעת

וברזל ועופרת ובדיל אל־תוך כור לפחת עליו אש להנתיך כן
אקבץ באפי ובחמתי והנחתי והתכתי אתכם : (כא) וכנסתי
אתכם ונפחתי עליכם באש עברתי ונתכתם בתוכה : (כב) כהתוך
כסף בתוך כור כן תתכו בתוכה וידעתם כי אני יהוה שפכתי
חמתי עליכם : (כג) ויהי דבר יהוה אלי לאמר : (כד) בן אדם
אמר לה את ארץ לא מטהרה היא לא גשמה הש׳ רפ׳ והה׳ במפי׳ ביום
זעם : (כה) קשר נביאיה בתוכה כארי שואג טרף טרף נפש
אכלו חסן ויקר יקחו אלמנותיה הרבו בתוכה : (כו) כהניה חמסו
תורתי ויחללו קדשי בין־קודש לחל לא הבדילו ובין הטמא
לטהור לא הודיעו ומשבתותי העלימו עיניהם ואחל בתוכם :
(כז) שריה בקרבה כזאבים טרפי טרף לשפך דם לאבד נפשות
למען בצע בצע : (כח) ונביאיה טחו להם תפל חזים שוא וקסמים
להם כזב אמרים כה אמר אדני יהוה ויהוה לא דבר : (כט) עם
הארץ עשקו עשק וגזלו גזל ועני ואביון הונו ואת הגר עשקו
בלא משפט : (ל) ואבקש מהם איש גדר ב׳ טעמים גדר ועמד

בפרץ

רש״י

כסף׳ כאשר יקבוץ הצורף את כל הסיגים אל תוך כור. לפחת, לנפח׳ להנתיך, וינקת מתרגם ותתיך. (כד) לא גשומה ביום זעם, לא נתן גשם שראוי לה לטהרה ביום זעם ופירוש הדבר כתרגמו לא אתעבידו בה עובדין טבין דיגנון עלה ביום לווט׳ (כה) קשר נביאיה, נקשרים יחד בעצה רעה. נפש אכלו, שהיו נוטלין שוחד ומחזיקים ידי מריעים להרוג ולשלול ולבוז ומבאין להם שלום: חסן, ממון: (כו) חמסו תורתי, עליהם להוכיח ולהורות ולהודיע חק ומשפט ולא עשו הרי זה חמס שחמסוה מן הצריכין ללמוד. ואחל, ונתחללתי. (כז) למען בצע בצע, לחטוף ממון. (כח) טחו להם תפל, דומין לטוחי בנין טיט שאינו מעורב כל צרכו שאין בו תבן והוא נפשר מאליו כבא עליו גשמים ולשון תפל כל דבר המחוסר תקון.

(ג) שתים

מכלל יופי

אחותו׳ (יב) ותבצעי, פירושו כתרגמו ואהנית רקמך באונסא כלומר נתת להם בצע כסף בעושק מעשקת התלאים כך׳ רעיך, הם אשור ומצרים שהיו נותנים להם שוחד להיות להם לעזרה

כַּפֶּרֶץ לְפָנַי בְּעַד הָאָרֶץ לְבִלְתִּי שַׁחֲתָהּ וְלֹא מָצָאתִי ׃ (לא) וָאֶשְׁפֹּךְ
עֲלֵיהֶם זַעְמִי בְּאֵשׁ עֶבְרָתִי כִּלִּיתִם דַּרְכָּם בְּרֹאשָׁם נָתַתִּי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה ׃

כג (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר ׃ (ב) בֶּן אָדָם שְׁתַּיִם נָשִׁים
בְּנוֹת אֵם אַחַת הָיוּ ׃ (ג) וַתִּזְנֶינָה בְמִצְרַיִם בִּנְעוּרֵיהֶן זָנוּ
שָׁמָּה מֹעֲכוּ שְׁדֵיהֶן וְשָׁם עִשּׂוּ דַּדֵּי בְּתוּלֵיהֶן ׃ (ד) וּשְׁמוֹתָן אָהֳלָה
הַגְּדוֹלָה

רש״י

כג (ב) שתים נשים. תרתין מדינן דאינן כתרין נשין. בנות אם אחת, שתיהן מכנסית אחת נחלקו לשתים בימי רחבעם. (ג) שמה מעכו בני נכרים את שדיהם לשון ומעוך. ושם עשו, המגהייס את דדי בתוליהן כלומר את דרכי תועבות עשו איטייצי״ריכט בלע״ז. (ד) ושמותן, בכינוי אהלה אהליבה. ושמותן, הראשונים שומרון היא שאני מכנה אהלה שנעשית אהל מתחילה לעגלי ירבעם ובית הבעל לאחאב ואף על פי ששומרון לא נבנתה אלא בימי עמרי קורא אלפי ישראל על שמה שמשכנית נעשית רחם. אהליבה, על שם שאהלי היה בה
ומקדשי

מכלול יופי

לעזרה. אל בצעך, כמו על ובדברי רבותינו ז״ל ארבעה ועשרים קטאות סדר יחזקאל ומכלם לא חתם אלא בגזל שנאמר הנה הכתי כפי אל בצעך. ועל דמך אשר היה בתוכך. אמר דמך לשון יחיד דרך כלל ואמר היו בתוכך לשון רבים כי דמים רבים. (י״ד) היעמד לבך, היתקיים ויתחזק. ונחלת, מענין חלל ומשרשו והוא תאורת הקדושה ובא מקל ומשפטו כסלות בלגש. ויתכן לפרשו מענין נחלה ומשפטו ונכחלת ולולי הקית היה דגש לחסרון פא הפועל ופירושו שקודם לכן היית נחלתי אבל כיון שחטאת אין את נחלתי אלא תהיה נכחלת בך ולא בי. (יח) לסיג, לסוג כתיב בו״ו וקרי ביו״ד כי אותיות אוי״ מתחלפות והוא הדבר הרע הנשאר אחר שהותך הכסף או שאר המתכות ונבחר הטוב שבו וזוקק ונשאר הרע הוא יקרא סיג. (יט) כור הוא הכלי שמתיך בו הצורף הכסף והזהב. סגים כסף היו, כמו היוד והאם עם המיכותיותכן שיהיה אשר הנסמך ומשפטו סיגים סיגי כסף כמו (משלי כ״ב) אומרים אמת, אומרים אמרי אמת. (כ) קבוצת, שם נפעל מלוכה (מלכים ב׳ כ״ח) לפחת, הוא ענין נפיחה ושרשו נפח מענין נופח באש פחם (ישעיה נ״ד) ובמקום הזה נגרעה הנון כמו כון נגש מן לגשת (ירמיה ל׳) ומפני האות נפחת לפתח. להנתיך, מקור שלם ענין הנקה יתרקה וכן והתכתי וכן ונתכתם והוא ענין נפעל וכן כהתוך וכן תתכו והתיו בטוח והנחתי אתכם בתוך הכור, להתיך אתכם או פירושו אניח ואעזוב אתכם ביד החרב והרעב והדבר. (כא) וכנסתי, מענין וקבצתי כמו (תהלים קמ״ז) נדחי ישראל יכנס. (כב) כהתוך, במכלול כהתוך כסף יש אומרים שהוא מקור מהפעיל ויש אומרים שהוא מקור מנפעל והראוי שהתוך ולפי דעתי שהוא שם ויבא שלם כהכתוך בשקל כהנדוף עשן (תהלים ס״ח), אלא שזה בשורק וזה בחולם אמר כהתכת כסף בתוך כור כן תתכו בתוך ירושלם. (כד) לא מטוהרה, כמו אשר לא יהיה טהור (דברים כ״ג), כי לא טהור (שמואל כ׳), והדומים לה. לא גשמה, מבנין פועל וגם כמו שכפל ברבים מהדגש ומפיק הה״א לתפארת הקריאה ואינו לכנוי הנקבה וכמוהו ותעלומה ולא אור (איוב כ״ח), כבכורה בטרם קין (ישעיה
כ״ח)

איינען מאַן אוס, דער איינע שראַנקען זעצצע, זיך פֿאר מיר אין דען איינברוך שטעללען מעכטע, צור בעשיצצונג דעם לאַנדעס, דאַם עס ניכט אין'ס פֿעללינע פֿערדערבען שטירצע, פֿאַנד אַבער קיינען. [לא] נון, זאַ גיסע איך דען מיינען צאָרן איבער זיא אוס, צערשטעהרע זיא דורך מיינען פֿייערגרים, לאַס איהרען שטרעפֿליכען וואַנדעל אויף איהרען קאָפּף קאָממען, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע·

כג [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, עס וואַרען צווא פֿרויענצימּמער, טעכטער איינער מוטטער· [ג] אין מצרים, וואָ זיא אין איהרער יוגענד וואַרען· בעגאַנגען שאָן איהרע בוהלשאַפֿטען; דאָרט וואורדען איהרע בוזען געדריקט, איהר יונגפֿרייליכעס פֿערלעצט· [ד] אהלה

איזט

באור

שקול הדעת ובל"א (אַבגעשמאַקטעס צייג)· (ל) בפרץ, כמו לולי משה בחירו עמד בפרץ לפניו (תהלים ק"ו כ"ג) עיין שם בבאור·

כג (ב) שתים נשים וגו', בנבואת אחיה בסגנון המשל כמשל עיר ממלכת ישראל ועיר ממלכת יהודה לשתי נשים, ויצייר בפרשה זאת התועבות שעשו ישראל ויהודה בגלולי שאר העמים בציור פקוד ובבזה של זנות וניאוף· (ג) מעכו, מענו שלא כזכר פעלו נודגש וכן עשו, ומעכו הוא בשקל דעכו כאש קוצים (תהלים קי"ח י"ב), ועניינו סחיטה (רד"ק)· עשו, בניני פעל, והוא מהפעלים המורים דבר והפכו כמו ודשנו, השרש ומקומים, היפך עשיה והוא השחתה ובטול· ואין יאות לתרגום אלא כלשון נקיה· (ד) ושמותן, שמות המורים על איכותן ומהותן (קאַראַקטער־נאַמען)· אהלה, מן אהל לה, והוא שמרון שאהל שלה אין לי חלק בה, אהליבה, מן אהלי בה, והוא ירושלים, כי אהלי בה ושם אני שוכן (הרד"ק)· (ח) ותעגב, ענינו אהבה שהיא תלויה בתשוקה ובחשק לרוות בתאוות התאגל· ותפיתי תרגום תבה זאת

אטה

מכלל יופי

כ"ח), וגלה על ראשה (זכריה ד')· (נה) כארי שאג, כארי הכף פתוחה לא תורה על הידיעה· חסן, שם ופירושו תוקף והוא האוצר המעולה וכן (ישעיה כ"ג) לא יאצר ולא יחסן, ונקרא כן לפי שהוא חוזק האדם ותקפו· (כו) כהניה חמסו תורתי, רוצה לומר כי אחר שאינם מקיימין אותה כאלו נזלות והסירוה ממקומה. וכן כתב רבי יונה כי ענין החמס בלשון ערבי הסרת הדבר ממקומו ואחר בתופש, מבנין נפעל כמו כי איך יחל (ישעיה מ"ח) ענין חלול· (כז) למען בצע בצע, בא הפועל עם השם לחזק הענין וכן (יחזקאל כ"ח) למען טבוח טבח· (כח) התפל, פירשנוהו· (ל) גדר גדר, גודר בשני עמדים באחריך הנימל מפני המקף ומעמיד בדלית להעמיד מעט מפני הגרי שברלית כי לא יבא פועל מהשלמים כי אם בגרי לפיכך לא יבא מלעיל שלא ידמה לשם:

כג (ג) שמה מעכו שדיהן, מעכו משלא כזכר פועלו מהדגוש בשקל, דעכו כאש קוצים (תהלים קי"ח) ועניינו ענין העשוי בענין הסחיטה מענין ומעוך וכתות, (ויקרא כ"ב) וקניתו מעוכה באבן (שמואל כ"ו) ומעיכת השדים הוא מדרך הזנות וכן בדברי רז"ל מה עשה לה ערבי זה מפני שמיעך לה בין דדיה פסלה לכהונה· ושם עשו, מבנין פיעל הדגש בשקל כאשר כלו (בראשית כ"ד) ועניינו הסחיטה והכתישה וכן והמה עשו, וכן בעשות ממצרים דדיך ופירושו בעודן בתולות עודדיהן· (ד) אהלה, שמרון נקראת כן ופירוש אהלה כי האהל שלה אין לי חלק בה והם העגלים שעשה ירבעם· ואהליבה, ירושלם ר"ל כי אהלי בה ושם אני שוכן כי שם בית המקדש שהוא משכן כבודו· (ח) ותעגב, ענין אהבה ודברי חשק

כמו

ליוט דער נאַמע דער גרעסערן, **אהליבה** דער איהרער שוועסטער · ביידע וואורדען דיא מיינינען , זיא געבאַהרען מיר זעהנע אונד טעכטער, אונד נאַהמען דיא נאַמען אַן: **אהלה**, **שמרון**, אונד **אהליבה**, **ירושלים**· [ה] **אהלה** וואַרד מיר אונטרייא , זיא הענגטע זיך אַן ליבהאַבער · אַן אַסיריער, דיא איהר אין דער נעהע וואַרען · [ו] (זיא וואַרען הימעלבלויא געקליירעט, פאַשאַס אונד **סגנים**, לויטער רייצענדע יינגלינגע, ריטטער , דיא אויף פפערדען דאַהער קאַמען)· [ז] דיזען שענקטע זיא איהרע גונסטבעצייגונג , (דאַ זיא זעממטליך דער אויסבונד דער זעהנע אשור׳ס וואַרען ·) אונד וואורדע דורך אַלל צו גראַסער גיילהייט פאַן אַלל איהרעם גרייאלוועזן אַנגעשטעקט · [ח] דאַבייא גאַב זיא איהרע בוהלשאַפטען מיט דען מצרים ניכט אויף ; דען דיזע פערשאַפטען איהר גענוס אין דער יוגענד , דיזע בראַכטען זיא אום איהרע אונשולד, אונד בעפרידיגטען זיא · [ט] איך איבערגאַב זיא דאַהער דער געוואַלט איהרער בוהלען, דער געוואַלט דער זעהנע אשור׳ס נעמליך , נאָך דענען זיא געליזטעט האַט· [י] זיא דעקטען איהרע בלעסע אויף , ענטריזזען איהר זעהנע אונד טעכטער , אונד ערשלוגען זיא זעלבזט מיט דעם שווערדע · זיא גאַב ביא דען פרויענצימערן איינע בענענונג ; זיא דריקטען שטראַפגעריכטע דורך זיא אויס · [יא] איהרע שוועסטער **אהליבה** זאַה עס , דאָך טריב זיא איהרע גיילהייט אונד אויסגעלאַסענהייט נאָך ערגער אַלס איהרע שוועסטער · [יב] זיא פערליבטע זיך עבענפאַללס אין דיא זעהנע אשור׳ס, אין יענע בענאַכבאַרטע פאַשאַס אונד **סגנים**, אין דער פראַכטפאַללסטען קליידונג, דיא זעממטליך ריטטער צו פפערדע, אונד רייצענדע יינגלינגע וואַרען · [יג] איך מערקטע באַלד , דאַס אויך זיא אַנגעשטעקט זייא , דאַס ביידע איינערלייא וועגע וואַנדעלטען · [יד] דאָך טריב דיזע איהרע אויסשווייפונגען וויט פרגער, זיא

זאַה

באור

איזה פעמים בתרגומי כפי הראות ללשון אשכנזי · אל אשור קרובים , שהיו שכנים לה (רש"י) · (ח) תזנותיה וגו׳ , אע"פ שלמדה מעשה עבודה זרה מאשור , לא עזבה מה שלמדה גם בנעוריה מבני מצרים , כי הם למדום ראשונה (רד"ק) · (ט) נתתיה וגו׳, האמ תחלה הגלו את בני גד ובני ראובן · ואח"כ הגלו שאר השבטים · (י) ושפוטים עשו בה , כמו שפטים , והכונה כנו בה שפטים וכדמתורגם · (יד) צלמי כשדים , דמות אנשי כשדים ·

בששר

מכלל יופי

כמו מאסו בך עוגבים (ירמיה ד׳) וכן כל האמורים בפרשה , וכתב הריק"ם כי כל הנמצא בל׳ הזה הוא בענין חשק הזנות על כן טעו הפייטנים ששמו המלה הזאת בענין חשק האל יתברך · קרובים , כאלו הם לה קרובים כמו ששלח אחז אל מלך אשור עבדך ובנך אני עלה והושיעני (מלכים ב׳ ט"ז) · (ו) לבשי תכלת , ענין הפועל בלבישה לפי שאחר שלבש האדם את הבגד הנה הוא לבוש מן הבגד וכן הבגד לבוש עליו · פחות , חסר ממנו למ"ד הפועל כי שרשו פחה ועקרו כמו שאמר במקום אחד על פחות עבר הנהר (מלכים א׳) והוו מוכעת ועכיכו כמו נגידים (י) ושפוטים , שם כשורק והנפרד שפוט במשקל זכול (מלכים א׳) ובא בחולם אלב שפוט ודבר (דברי הימים ב׳ כ׳) · (יא) עגבתה , שם עגבה במשקל עולה אהבה (שיר

השירים

הגדולה ואהליבה אחותה ותהיינה לי ותלדנה בנים ובנות ושמותן
שמרון אהלה וירושלם אהליבה: (ה) ותזן אהלה תחתי ותעגב
על מאהביה אל אשור קרובים: (ו) לבשי תכלת פחות וסגנים
בחורי חמד כלם פרשים רכבי סוסים: (ז) ותתן תזנותיה עליהם
מבחר בני אשור כלם ובכל אשר עגבה בכל גלוליהם נטמאה:
(ח) ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה כי אותה שכבו בנעוריה
והמה עשו דדי בתוליה וישפכו תזנותם עליה: (ט) לכן נתתיה
ביד מאהביה ביד בני אשור אשר עגבה עליהם: (י) המה גלו
ערותה בניה ובנותיה לקחו ואותה בחרב הרגו ותהי שם לנשים
ושפוטים עשו בה: (יא) ותרא אחותה אהליבה ותשחת עגבתה
ממנה ואת תזנותיה מזנוני אחותה: (יב) אל בני אשור עגבה
פחות וסגנים קרבים לבשי מכלול פרשים רכבי סוסים בחורי
חמד כלם: (יג) וארא כי נטמאה דרך אחד לשתיהן: (יד)
ותוסף אל תזנותיה ותרא אנשי מחקה על הקיר צלמי כשדיים*

*כשדים

רש"י

(ה) ותעגב, ותאוה אוסטו"ייר בלע"ז ל"א דישפ"ריר: אשור קרובים, שהיו שכנים לה ושלחו להם להיות להם לעזר זה היה מנחם בן גדי שנתן יום לפול מלך אשור להיות ידו אתו להחזיק הממלכה בידו והנביא מדמה הדבר לאשה מנאפת שאם היו עובדי' להקב"ה לא נצטרכו למלכי אשור: ותתן תזנותיה עליהם, לב ניאופה ורוח זנונים נתנה עליהם שהיתה מתאוה להם: ובכל אשר עגבה וגו', בכל האומות אשר נשתתפה עמהם למדה דרכיהם ונטמאה בגלוליהם: (ח) ואת תזנותיה ממצרים לא עזבה, גם על מלכי מצרים סמכו שמצינו בהושע בן אלה אשר שלח מלאכים אל סוא מלך מצרים: כי אותה שכבו וגו', ומאז וישפכו תזנותם עליה תאות זנוניהם נכנס בה מימי נעוריה: (ט) לכן נתתיה וגו', שבא סנחריב והגלה אותם: ותהי שם לנשים, לוקח מהן קללה לכל הנואפות לאמר ממנה ראו ראו מה עלתה לפלונית על זימתה: ושפוטים כמו שופטים יוסטי"שא"ט בלע"ז: (יא) ותרא אחותה אהליבה, את כל הרעה אשר באה לאחותה על זנוניה ולא יראה: ותשחת עגבתה, תאותה וויי"טיר בלע"ז: (יב) אל בני אשור עגבה, זה אחז ששלח אל מלך אשור לעזרה: (יד) ותוסף אל תזנותיה, להשתחוות לצלמים שלא ראה אותם אלא דמותם:

כשדים קרי חֲקֻקִים בַּשָּׁשַׁר׃ (טו) חֲגוֹרֵי אֵזוֹר בְּמָתְנֵיהֶם סְרוּחֵי
טְבוּלִים בְּרָאשֵׁיהֶם מַרְאֵה שָׁלִשִׁים כֻּלָּם דְּמוּת בְּנֵי בָבֶל כַּשְׂדִּים
אֶרֶץ מוֹלַדְתָּם׃ (טז) וַתַּעְגַּב ותעגבה קרי עֲלֵיהֶם לְמַרְאֵה עֵינֶיהָ
וַתִּשְׁלַח מַלְאָכִים אֲלֵיהֶם כַּשְׂדִּימָה׃ (יז) וַיָּבֹאוּ אֵלֶיהָ בְנֵי בָבֶל
לְמִשְׁכַּב דֹּדִים וַיְטַמְּאוּ אוֹתָהּ בְּתַזְנוּתָם וַתִּטְמָא בָם וַתֵּקַע נַפְשָׁהּ
מֵהֶם׃ (יח) וַתְּגַל תַּזְנוּתֶיהָ וַתְּגַל אֶת עֶרְוָתָהּ וַתֵּקַע נַפְשִׁי מֵעָלֶיהָ
כַּאֲשֶׁר נָקְעָה נַפְשִׁי מֵעַל אֲחוֹתָהּ׃ (יט) וַתַּרְבֶּה אֶת תַּזְנוּתֶיהָ
לִזְכֹּר אֶת יְמֵי נְעוּרֶיהָ אֲשֶׁר זָנְתָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (כ) וַתַּעְגְּבָה
עַל פִּלַגְשֵׁיהֶם אֲשֶׁר בְּשַׂר חֲמוֹרִים בְּשָׂרָם וְזִרְמַת סוּסִים זִרְמָתָם׃
(כא) וַתִּפְקְדִי אֵת זִמַּת נְעוּרָיִךְ בַּעְשׂוֹת מִמִּצְרַיִם דַּדַּיִךְ לְמַעַן שְׁדֵי
נעוריך

רש"י

מחוקה אל הקיר, בששר כזאת לא עשתה אהולה: צלמי כשדים, דמות אנשי כשדים שמשונין בלבושיהן: בששר, מיני צבע: (טו) חגורי אזור, כן דרך לבושי כשדים: סרוחי טבולים, יתירי כובעים גדולים ומנחם פירוש כמו ויטבלו הכתונת בדם ופתרון סרוחי טבולים כן הוא סרח העודף מן המכנפת צבועה טבולים אין לו דמיון ופתרונו לפי הענין וכן ת"י מתתין קולסין: שלישים, גבורים: למראה עיניה, בשביל מראת דמות צורתן: (יז) ויבאו אליה בני בבל למשכב דודים, כרתו יחד ברית ואומר אני שזה נאמר על חזקיהו ששמח על מלאכי מרודך בלאדן והאכילן על שלחנו והראם את כל בית נכותה ודוגמא שאמר הנביא אנשי מחוקה על הקיר לפי שמארץ רחוקה באו ולא היו בני כשדים רגילים אצלם כמו שנאמר שם מארץ רחוקה באו אלי ובשביל ראות פניהם פעם אחת נתחבבו עליו והקפיד הקב"ה על הדבר כמו שנאמר הנה ימים באים ונשא את כל אשר בביתך וגומר ובדברי הימים ולא כגמול עליו השיב חזקיהו כי גבה לבו ויהי עליו קצף גדול וגו': ותקע נפשה מהם, שמרד בהם יהויקים וצדקיה ותקע אשלוק"ייר בלע"ז כמו ותקע כף ירך יעקב הוקעה לשון חבור ותקיעת עץ בארץ הוא וכן בהשתלפו מן הארץ יפול בו לשון קעייה כאשר תאמר ותשרש שרשיה לשון קליטה וכלת וא"י תשרש לשון עקור וכן בסעיפיה פוריה לשון ענפים ומסעף פארה ל' קוצץ ענפי העץ ופארותיו: (יט) לזכור את ימי נעוריה, עלתה על לבה האות בני מצרים ששלח צדקיהו אליהם שנאמר וימרד בו לשלוח מלאכיו מצרימה: (כ) ותעגבה על פלגשיהם, על פלגשותם להיות להם לפלגש: אשר בשר חמורים בשרם, אבר תשמיש: וזרמת סוסים, לשון רבוי תשמיש שמרבים תשמיש יותר מאשר כל הזכרים שבבהמה זרמת קלוח הזרע כמו זרם מים עבר: (כא)

ותפקדי

זאָה אויזגעהויענע מענגליכע פֿיגורען אַן דען ווענדען, (עס וואַרען בילדניזע פֿאָן קאַלדעערן, מיט ששר אויזגעבילדעט, [טו] מיט גירטעלן אום איהרע לענדען, פֿליגענדען טולבאַנען אום איהרע קעפֿפֿע, דעם אַנזעהן נאָך לויטער בעפֿעהלסהאַבער, אַבגעבילדעט וויא זעהנע באַבילאָן'ס, דערען פֿאַטערלאַנד אַלדעאַ איזט;) [טז] פֿערליבטע זיך אין זיא דורך דען בלאָזען אַנבליק, אונד שיקטע איהנען באָטען צו, נאָך קאַלדעאַ· [יז] דיא זעהנע באַבילאָן'ס פֿאַנדען זיך צו איינעם פֿערטרוליכען ליבעסבעזוך בייא איהר איין, שענדעטען זיא דורך איהרע שוועלגערייען, דיא זיא זאָ לאַנגע מיט איהנען טריב, ביז זיא איהרער איבערדריזיג וואַרד· [יח] זיא מאַכטע אויפֿזערען מיט איהרער אויזשווייפֿונג, דעקטע עפֿפֿענטליך איהרע בלעזע אויף, זאָ דאַס איך איהרער נון אויך איבערדריזיג בין, זאָ וויא איך איהרער שוועסטער איבערדריזיג וואַרד· [יט] זיא טרייבט אינדעזען איהרע אויזשווייפֿונג נאָך איממער וויטער, דענקט נון ווידער אַן איהרע יוגענדצייט, וויא זיא אים לאַנדע דער מצרים געהאָזען האַט· [כ] אונד גיילט נאָך יענער ביישלאַף, דערען מאַננהייט וויא עזעלס מאַננהייט, אונד דערען ערגיסונג, וויא פֿפֿערדעס ערגיסונג איזט· [כא] אַבער וויל דוא ווידער אַן דאָז אונציכטיגע לעבען דיינער יוגענד דענקסט, וואָ דוא דורך דיא מצרים אום דיינע אונשולד געבראַכט וואָרדעזט

באור

בששר, שם מין צבע, עיין ירמיה (כ"ב י"ד)· (טו) סרוחי טבולים, טבולים הם פארי הראש, ידועים בשם (טולבאַן) או (טורבאַן), וטעם פרוחים, שהיו סרוחים ותלויין מאחורי הראש· ולדעת איזה מהמפרשים הכנופים נקראו פרוחים על דרך כאלה טובלת עליה, שהיא נקראת טובלת מצד עליה שהם טובלים, וטעם טבולים צבועים בצבעים שונים וראוי לתרגם (בונטין טורבאַנע)· כשדים ארץ מולדתם, הכשדים כבשו ממלכות בבל, וישבו בה, והיו א"כ בני בבל, וכשדים ארץ מולדתם· (טז) למראה עיניה, בדמות צורתם· (יז) ותקע, ענינו התפשט והסרת דבר מדבר, ופה כאמר על דרך שאלה על הנפש, וכלמתורגם· (יט) ותרבה וגו', כלומר אע"פ שנקעה נפשה מבני בבל, לא תשכחה את מצרים· (כ) פלגשיהם, בא פה בשם מופשט (אַבשטראַקטים)· והכנוי מוסב על מצרים בפסוק הקודם, מסכב אל אנשי מצרים, וטעם על כמו אל· בשר, אבר תשמיש (רש"י)· וזרמת סוסים, לשון רבוי תשמיש, (שמרבים תשמיש יותר מאשר כל הזכרים שבבהמה) וזרמת קלוח הזרע כמו זרם מים (הכ"ל)· (כא) ותפקדי וגו', מחובר עם פסוק הבא, לפי שאתה תפקוד עוד את זמת וגו', לכן הנני מעיר וגו': למען שדי נעוריך, כלומר

מבלל יופי

הצירים ק') סזנוני אחותה, נכפל בו עין הפועל כמו הניני (תהלים ה') מן הגה כן זנוני מן זנה· (יב) מכלול, בחולם והוא מענין מכלל יופי (תהלים כ')· (יג) וארא, טעמו כמשך ובא על ותקע נפשי מעליה· (יד) אל תזנותיה, כמו על· אנשי מחקה, נפלה המם ונשארה היוד בלתי הסמיכות כמו אנשים וכן מאנשי התרים (מלכים י'), אלוני שקופים (שם) והדומים להם· כשדיים, כתיב בשני יודין כמו (שמות ד') אלהי העבריים וקרי כשדים ביוד אחד על הרוב· בששר, פתח נסיף פסוק ואמר התרגום בסממנים והוא שם כלל הסממנים ההם· ויש אומרים שהוא מין אחד מצבעי הציירים ואומרים שהוא זאכנפי"ל בערבי ונקרא מינ"י בלעז· (טו) הגורו, תאר והוא בחולם· סרוחי, ענינו היתרון וההתפשטות

כמו

תרגום אשכנזי

רעזט, וואָצו בלאָס דיין יוגענדליכער בוזען בייטרוג; [כב] זאָ וויל איך אהליבה!
שפריכט דער הערר, דער עוויגע, יענע בוהלען איף דיך רייצען, דערען דוא
איבערדריזזיג וואָרדעזט, פֿאָן אַללען זייטען וויל איך זיא איבער דיך הערפֿיהרען ·
[כג] דיא זעהנע בבל'ס, מיט אַללען כשדים, יענע פֿאָן פקיד, שוע אונד
קוע, מיט איהנען דיא זעממטליכען זעהנע אשור'ס. יענע רייצענדע יינגלינגע,
יענע פֿאַשאַס אונד סגנים, אַללע דיא בעפֿעהלסהאַבער אונד איינגעלאַדענע, אַללע
יענע ריטטער איף פפֿערדען · [כד] בעוואָפֿנעט ווערדען זיא איבער דיך הער-
קאָממען, מיט ראָס, וואַגען אונד גראָסער מאַכט, מיט האַרניש, שילד אונד
העלם ווערדען זיא דיך אומרינגען, איך איבערגעבע איהנען דאַז שטראַפֿגעריכט,
ראָס זיא דיך נאַך איהרען שטראָפֿגעריכטען ריכטען · [כה] זאָ וויל איך מיינע
אייפֿערזוכט אַן דיר אויזלאַזזען, זיא זאָללען וויטהענד מיט דיר פֿערפֿאַהרען: דיר
נאַזע אונד אָהרען אַבשניידען, דאַז ווירד ערזט דיין איבריגעס אונטער דעם
שווערדע צוזאַממען שטירצען, דיינע זעהנע אונד טעכטער ווערדען זיא פֿאָרט-
פֿיהרען, אונד דיינען נאַכלאַס ווירד דאַז פֿייער פֿערצעהרען · [כו] דיינע קליידער
ווערדען זיא דיר אויזציהען, דיין פרעכטיגעס געשמיידע דיר אַבנערמען · [כז] זאָ
וויל איך דיר דיינע אונצוכט אונד דיינע אויזשווייפֿונג פֿאָם לאַנדע דער מצרים
הער, פֿערטרייבען, דוא ווירזט דיינע אויגען צו יענען ניכט מעהר ערהעבען, אַן
מצרים ניכט מעהר דענקען קעננען · [כח] יאַ, זאָ שפריכט דער הערר, דער
עוויגע: איך וויל דיך עבען יענען, דענען דוא גראָס ביזט, דערען דוא איבער-
דריזזיג וואָרדזט, אין דיא העכדע ליפֿערן; [כט] דאַמיט זיא דיך רעכט פֿיינדליך
בעהאַנדעלן; זיך אַלל דיין ערוואָרבענעס גוט הינגעהמען, אונד דיך נאַקט אונד
בלאָס פֿערלאַזזען, דאַמיט דיא בלעסע דיינער שוועלגערייא, דיינער אונצוכט
אונד דיינער אויזשווייפֿונג אויפֿגעדעקט ווערדע · [ל] דיס אַללעס זאָלל דיר גע-
שעהען

באור

כלומר אלו הם גרמו לך הזמה, כי נעירה היית לימים, ולא היה עונך גדול כ"כ כמו עתה,
כן נראה לי הכונה · (כג) פקוד ושוע וקוע, שמות מדינות, כן ת"י וכן דעת רש"י וכן
תרגמתי · וקראים, שהיו קרואים ע"י מלאכים מארץ כשדים כמסופר לעיל · (כד) הצן,
משפטו כהכן · ואין לו חבר במקרא, ואפשר שהוא שם לכלל כלי זין, וכן ת"י וייתון עליך
צאחני זינה (מהר"ק), וכן נראה ממקומו, וכן תרגמתיו · ונתתי לפניהם משפט, מה
שעלי לשפוט, אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט (רש"י) · במשפטיהם, כפי המשפט
הנהוג אצלם · (כה) ואחריתך · והוא משל על אחר העם כמו אפך ואזניך משל על הראשים
(בן מלך) · אחריתך, האכל, מה שנשאר מהון ועושר · ורש"י פי' יש"ק אחריך כלומר
השדות והכפים שהם עושר העיר · עשה אלה לך, עשה מקור, כלומר אלה שיעשה לך
בעונג

מכלל יופי

כמו (שמות כ"ו) וסרח העודף, חצי היריעה העודפת תסרח (שם) ומלת סרוחי כופלת עליהם
אומר כי הם סרוחים מכל הכניפים הטבולים שהם סרוחים על דרך כאלה כובלת עליה (ישעיה
ח') שהיא נקראת כובלת מכל עליה שהם בובלים וכן קרועי בגדים (שם ל"ז) מבלאי זקן (ירמי'
מ"א)

נְעוּרָיִךְ׃ (כב) לָכֵן אָהֳלִיבָה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי מֵעִיר אֶת
מְאַהֲבַיִךְ עָלַיִךְ אֵת אֲשֶׁר נָקְעָה נַפְשֵׁךְ מֵהֶם וַהֲבֵאתִים עָלַיִךְ מִסָּבִיב׃
(כג) בְּנֵי בָבֶל וְכָל כַּשְׂדִּים פְּקוֹד וְשׁוֹעַ וְקוֹעַ כָּל בְּנֵי אַשּׁוּר אוֹתָם
בַּחוּרֵי חֶמֶד פַּחוֹת וּסְגָנִים כֻּלָּם שָׁלִשִׁים וּקְרוּאִים רֹכְבֵי סוּסִים
כֻּלָּם׃ (כד) וּבָאוּ עָלַיִךְ הֹצֶן רֶכֶב וְגַלְגַּל וּבִקְהַל עַמִּים צִנָּה וּמָגֵן
וְקוֹבַע יָשִׂימוּ עָלַיִךְ סָבִיב וְנָתַתִּי לִפְנֵיהֶם מִשְׁפָּט וּשְׁפָטוּךְ
בְּמִשְׁפְּטֵיהֶם׃ (כה) וְנָתַתִּי קִנְאָתִי בָּךְ וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּחֵמָה אַפֵּךְ
וְאָזְנַיִךְ יָסִירוּ וְאַחֲרִיתֵךְ בַּחֶרֶב תִּפּוֹל הֵמָּה בָּנַיִךְ וּבְנוֹתַיִךְ יִקָּחוּ
וְאַחֲרִיתֵךְ תֵּאָכֵל בָּאֵשׁ׃ (כו) וְהִפְשִׁיטוּךְ אֶת בְּגָדַיִךְ וְלָקְחוּ כְּלֵי
תִפְאַרְתֵּךְ׃ (כז) וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּתֵךְ מִמֵּךְ וְאֶת זְנוּתֵךְ מֵאֶרֶץ מִצְרָיִם
וְלֹא תִשְׂאִי עֵינַיִךְ אֲלֵיהֶם וּמִצְרַיִם לֹא תִזְכְּרִי עוֹד׃ (כח) כִּי כֹה
אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי נֹתְנָךְ בְּיַד אֲשֶׁר שָׂנֵאת בְּיַד אֲשֶׁר נָקְעָה
נַפְשֵׁךְ מֵהֶם׃ (כט) וְעָשׂוּ אוֹתָךְ בְּשִׂנְאָה וְלָקְחוּ כָּל יְגִיעֵךְ וַעֲזָבוּךְ
עֵירֹם וְעֶרְיָה וְנִגְלָה עֶרְוַת זְנוּנַיִךְ וְזִמָּתֵךְ וְתַזְנוּתָיִךְ׃ (ל) עָשֹׂה אֵלֶּה
לָךְ

רש"י

ותפקדי, ותזכרי: בעשות, לשון כבישה: (כב) את מאהביך, את כשדי' אשר ערבו על חזקיהו: את אשר נקעה נפשך מהם, אשר חזר צדקיהו ונשאם ומרד בהם: (כג) פקוד ושוע וקוע, תרגם יונתן שם ממדינות ומקרא מסייעו בספר ירמיה על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד והפותרים אומרים לשון פקידים ושרים ושלטונים: וקרואים, שמונ"ץ בלע"ז: הוצן פירש דונש אחד מכלי המלחמה הוא ואני אומר לשון הקפת מחנות כמו ולגנינים בגדיכם ולמסיריין מקפכון הצן מנחם פירשו כמו צנה וסוחרה אמתו ואין דונש מודה לו והתרגום שתרגם וייתון עלך במאני זיינא מסייע לדונש הוצן כמו בהוצן ויש משמע הוצן כמו חוצן מן והביאו בניך בחוצן שפירושו זרוע וכן ובאו אליך הוצן ועניינו חיל כמו וזרעות הנגב שפירושו וחיילות הנגב: ונתתי לפניהם משפט, מה שעלי לשפוט אעשה אותם שלוחי לעשות המשפט: במשפטיהם, משפט שלא כתבתי בתורתי והוא ממשפטי נימוסיהם ואיזה זה את שמוי עיניהם שעוורו את עיני צדקיהו: (כה) אפך ואזניך, הם תפארת הפרצוף ולהם המשיל הכהונה והמלכות: ואחריתך, שאר העם: ואחריתך תאכל באש, וספרי תרגיך שהן אחריות ליסמך עליהן לפרנסה: (כו) את בגדיך, בגדי כהונה: (כח) אשר שנאת,

לך בזנותך אחרי גוים על אשר נטמאת בגלוליהם : (לא) בדרך
אחותך הלכת ונתתי כוסה בידך : (לב) כה אמר אדני יהוה כוס
אחותך תשתי העמקה והרחבה תהיה לצחק וללעג מרבה להכיל :
(לג) שכרון ויגון תמלאי כוס שמה ושממה כוס אחותך שמרון :
(לד) ושתית אותה ומצית ואת חרשיה תגרמי ושדיך תנתקי כי
אני דברתי נאם אדני יהוה : (לה) לכן כה אמר אדני יהוה יען שכחת
אותי ותשליכי אותי אחרי גוך וגם את שאי זמתך ואת תזנותיך : (לו)
ויאמר יהוה אלי בן אדם התשפוט את אהלה ואת אהליבה והגד
להן את תועבותיהן : (לז) כי נאפו ודם בידיהן ואת גלוליהן נאפו וגם
את בניהן אשר ילדו לי העבירו להם לאכלה : (לח) עוד זאת
עשו לי טמאו את מקדשי ביום ההוא ואת שבתותי חללו : (לט)
ובשחטם את בניהם לגלוליהם ויבאו אל מקדשי ביום ההוא
לחללו והנה כה עשו בתוך ביתי : (מ) ואף כי תשלחנה לאנשים

באים

ר ש " י

כשדים שמודדת בהם : עשה אלה , לשון פעול פיי"שנט בלע"ז : (לב) מרבה
להכיל , יתירה מלהכיל כמו מלהכול : (לג) ושממה , תמהון : (לד) ומצית
לשון מוצץ עד התמצית איסורביאש בלע"ז ואת חרשיה , דימה כוס המשקה פורענות
לישראל לכלי חרש שמשנשתבר אין לו תקנה כך משתבר תשועתם וישבר הכוס
לא ישוב להשקות עוד וכשהוא מדבר בהשקאת האומות קורא אותו זהב שנאמר
כוס זהב בבל ביד ה' משכרת כל הארץ : ואת חרשיה תגרמי : כמו ועצמותיהם
יגרם לא גרמו לבקר רונגיי"ר בלע"ז גורר בשיניו את סביבות העצם או החרש
לרדת מעליו בשר הדבוק בו ומנחם חברו לשון שבירה וגם כן פתר ועצמותיהם
יגר' וכן לא גרמו לבקר : (לה) , שאי זמתך , קבלי עונשי על' מעשיך (לו) התשפוט,
לשון ויכוח : (לז) ודם בידיהם , בנאופיהם שפכו דם : ואת גלוליהם נאפו ,
נאוף שלהם עם גלוליהם היה : וגם את בניהם וגו' , והוא שפיכות הדם שבידיהם :
(לח) טמאו את מקדשי ביום ההוא : ביום ששוחטות את בניהן לע"א באות
לפני במקדשי לעשות בו תועבה להכעיסני : ואת שבתותי חללו , שהיו שוחטין
את בניהן בשבת : (מ) ואף כי תשלחנה , וכל שכן קשה מן הכל כי תשלחנה
להביא אליהן משרי האומות אוהביהן ורואים ההלול שמתחללות מקדשי : שלוח
אליהם , אחת אהלה ואהליבה לבא אליהם : והנה באו לאשר רחצת כחלת
וגו' , לאשר תרגם יונתן לאתר א"ללוא בלע"ז אל מקום אשר יעדת להם לאמר

במקום

שעהען, וויל דוא דען היידען נאכבוהלטעזט, אונד דיך מיט איהרען אבשייליכען געצצען פעראונרייניגעזט׃ [לא] דוא ביזט אין דיא פוסשטאפפען דיינער שוועזטער געטרעטען, זא וויל איך אויך איהרען קעלך דיר אין דיא האנד געבען׃ [לב] פירוואהר, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, דען טיפען אונד ברייטען קעלך דיינער שוועזטער זאללזט דוא אויזלעערען, דער זא פיל פאסט, דאס דוא צום געלעכטער אונד שפאטט ווערדעזט׃ [לג] מיט טרונקענהייט אונד קוממער ווירזט דוא דיך פיללען אויס דעם קעלכע דער בעטייבונג אונד דער צערשטעהרונג, אויז דעם קעלכע דיינער שוועזטער שמרון׃ [לד] דוא זאללזט איהן ביז אויף דיא נייגע אויזלעערען, צולעצט ווירזט דוא איהן נאך אין שערבען צערברעכען, אונד דיינען בוזען בעשעדיגען׃ זא האבע איך עס פערהענגט, שפריכט דער הערר, דער עוויגע׃ [לה] פירוואהר, שפריכט דער עוויגע, וויל דוא מיך פערגעזזען, מיך הינטער דיינען ריקקען געווארפען האזט, (ר"ח זא פיל אלס: מיר שמעהליך דען ריקקען צוגעוואנדט האזט׃) נון, זא טראגע אויך דיינע אונצוכט, דיינע אויזשווייפונגען׃ [לו] דער עוויגע שפראך פערנער צו מיר: מענשענזאהן, וויללזט דוא מיט אהלה אונד אהליבה רעכטען, זא האלטע איהנען איהרע גרייעלטהאטען פאר׃ [לז] דאס זיא עהעברוך בעגאנגען, מיט בלוט איהרע הענדע בעפלעקטען, ווענגען אבשייליכער וועזען עהעברעכערינגען וואורדען, דענען זיא נאך דאזו איהרע קינדער, דיא זיא מיר געבאהרען, צור שפייזע צופיהרטען׃ [לח] דאריבער טהאטען זיא נאך דיזעס, זיא פעראונרייניגטען צו גלייכער צייט מיין היילינגטהום, ענטווייהטען מיינע פייערטאגע! [לט] אלס זיא נעמליך איהרע קינדער איהרען געצצען צו עהרען שלאכטעטען, קאמען זיא דענזעלבען טאג אין מיין היילינגטהום עס צו ענטווייהען׃ זיה, דיס טהאטען זיא אין מיינעם טעמפעל! [מ] פערנער, דאס

באור

בעונש עונותיך הוא (רד"ק)׃ (לב) מרבה להכיל, תאמר לכוס שהיא רבה להכיל ולהחזיק יין תרעלה בה (רד"ק)׃ והשעור: מרבה להכיל שתהיה לצחוק וללעג כשכרה׃ ורש"י פי' מרבה להכיל יתירה מלהכיל כמו מלסבול וראוי לתרגם: (דוא ווירזט צום געלעכטער אונד שפאטט ווערדען, מעהר אלס דוא ערטראגען קאננזט)׃ (לד) ומצית, תשתי אותה הכוס כלה עד התמצית שתמציא (רד"ק)׃ ואת חרשיה תגרמי, כמו ועצמותיהם יגרם (במדבר כ"ד ח'), לשון שבירה, וטעם חרשיה על שם סופה, כטעם כי יפול הכותל והדומים׃ כלומר ע"י שתשתה ממנו זמן רב עד שתכית אותה, תפול לבסוף מזה ותהי' לחרסים אשר יפלו על שדיה ויפצעם, והמשל שרעתה תמשך זמן רב ולבסוף תבא לה עוד רעה חדשה אשר לא זכרה בה׃ כן נראה לי שעור הכתוב׃ והמפרשים לא באורוהו היטב׃ (לה) ותשליכי וגו', כאדם המשליך דבר אחרי גיו שלא יראהו ולא יזכרו׃ (רד"ק)׃ (לז) ואת גלוליהן נאפו, כלומר בשביל גלוליהן, המירו אותי בגלולים׃ (לח) ביום ההוא, באותו יום שהעבירו את בניהן לגלולים, באו ג"כ להקריב בביתי ולטמאות אותו בקרבנותיהם (מהר"ל) וכמו שמפרש בפסוק הבא׃ (לט) כה עשו וגו' בלשון תמיה, הקלקול הזה עשו בתוך ביתי! (מ) לאשר רחצת וגו', הפנה מנסתר לנוכח הוא מרוב התפעלות הדבור, וכנהוג בלשון בני אדם לדבר מדברים נכח הדמיון כאלו הם לנגד עין, וטעם לאשר כמו בשבילה, ודינה כמאמר מוסגר, וכן תרגמתי׃ ור"ת חלת לאשר כמו לאתר, ו[illegible]

תרגום אשכנזי

דאס זיא נאך מעננער שיקטען, דיא אויז דער פערנע קאמען · עס וואורדע נאך איהנען איין באטע אבגעשיקט, אונד אלס זיא קאמען (א וויא ווארדסט דוא דא פיר זיא געוואשען, וויא האטטעסט דוא דיינע אויגען געשמינקט, וויא צירליך ווארזט דוא געשמיקט! [מא] דוא זאסעט אויף איינעם הערהליכען זאפא, פאר דעם איין געדעקטער טיש שטאנד, האטטעסט איהן מיט מיינעם רויכווערקע, מיט איינעם וואהלריכענדען עהלע בעדופטעט!) [מב] דא פערוואנדעלטע זיך בייא איהר דאז גערייש דער מענגע אין זאנפטע שטילע · אונטער דען מענגערן, דיא מיט דעם געטיממעל פאן מענשען אנגעקאממען ווארען, בעפאנדען זיך אויך סבאים (נאמע איינעם פאלקס) אויז דער וויזטע, דיזע שמיקטען איהרע הענדע מיט ארמבענדער, איהרע הייפטער מיט פרעכטיגען קרענצען · [מג] איך דאכטע פאן דער אבגעניצטען עהעברעכערין: עס ווערדען איהר דאך נון ענדליך
איהרע

באור

א״כ אל מלת באו, כלומר כאשר באו אל מקום אשר יעדת להם, את רחצת וגו׳, וראוי לתרגם (אונד אלס זיא אם בעשטיממטען ארטע אנקאממען, א וויא ווארזט דוא דא געוואשען) והבוחר יבחר · (מא) לפניה, שב על מטה וכן עליה, שהעלה שמן הקטורת עליה, והזתה אותה בשמן טוב (מרד״ק) · (מב) וקול המון וגו׳, מחובר עם באו בפסוק מ׳, כלומר כאשר באו ותכנסו אצלה קול המונם שהיה בביאתם אל מלאכיות · והחליף אצלה בקול דממה בהשקט ובחת · ואל אנשים, כמו ועם אנשים כמו קבצו אותי אל אבותי והדומים (הנ״ל) · סבאים, שם אומה כמו וסבאים אנשי מדה (ישעיה מ״ה י״ד) · כלומר ועם האנשים מובאים ברב אדם היו ג״כ סבאים ממדבר · ואין רחוק לומר שהם אנשי ערב שוכני באהלים במדבר ונוסעים ממקום למקום לבקש מרעה · (מג) ואמר לבלה נואפים, אומר לי לבי על זו שבלתה והזקינה בנאופיה, מעתה שהזקינה יזנו תזנותיה ממנה, ותצא תחות
זנותה

מכלל יופי

מ״א), והדומים להם · טבולים, אומר על המצנפות שעל ראשם שהם פרוסים ויתרים תלויין לאחוריהם וטבולים רוצה לומר שהמצנפות טבולים בצבע כמו ויטבלו את הכתונת בדם (בראשית ל״ז) ובא בחסרון המתואר כמו (שיר השירים ג׳) כעדר הקצובות, ויאכל בריאה (חבקוק א׳) והדומים להם · מראה שלישים, כמו ושלישים על כלו (שמות י״ד) גדולים ונכבדים · דמות בני בבל כשדים, כן הוא דמות בני בבל שהם כשדים · (טז) ותעגב, כתיב ותעגבה קרי בתוספת ה״א · (יח) ותקע, כמו (בראשית ל״ב) ותקע כף ירך יעקב, ענין הסרת הדבר ממקומו וכן ותקע נפשי ושרשם יקע וכן אשר נקעה נפשך דשלינא״ר בלע״ז ושרשו נקע או יהיה שרש כלם קעע ויהיה נקעה בפלם ורחבה ונסבה (יחזקאל מ״א) או יהיה שרש כלם נקע ובא הנה במלת ותקע תמורת הדגש · (כ) על פלגשיהם, אנשים לא נשים ופירושו עבדיהם ויורה על זה אשר בשר חמורים בשרם שהוא כנוי לאבר האיש כמו (ויקרא ט״ו) רר בשרו את זובו או החתים בשרו מזובו שהוא כנוי · והנכון בעיני שהוא כמשמעו ופירוש על כמו עם וכמוהו ויבואו האנשים על הנשים (שמות ל״ה) והדומים לו אמר כל כך חשקת בהם עד שנדמית להם כמו פלגשיהם לא שרותיהם ולענין זה נוטה דעת התרגום שאמר ואיתרעי את למהוי שמטה להון בטית בקצת נוסחאות פירשו שמוטה להם ובקצת נוסחאות שמשה כמו שפחה · בשרם, כנוי לערות הזכרים וטעמו על המצריים ועל הכשדים ודמה ערותם לחמורים שהם גדולי בשר · ולדעת רד״ק טעמו על הפלגשים כי גם ערות הנקבה מכונה בלשון בשר כמו (ויקרא ט״ו) דם יהיה זובה בבשרה · וזרמתם, שם בלשון נקבה והוא כנוי לזרע היוצא כזרם מים היוצא בכח ודמה
אותה

בָּאִים מִמֶּרְחָק אֲשֶׁר מַלְאָךְ שָׁלוּחַ אֲלֵיהֶם וְהִנֵּה בָאוּ לַאֲשֶׁר רָחַצְתְּ
כָּחַלְתְּ עֵינַיִךְ וְעָדִית עֶדִי׃ (מא) וְיָשַׁבְתְּ עַל מִטָּה כְבוּדָּה דגש אחר
שורק וְשֻׁלְחָן עָרוּךְ לְפָנֶיהָ וּקְטָרְתִּי וְשַׁמְנִי שַׂמְתְּ עָלֶיהָ׃ (מב) וְקוֹל
הָמוֹן שָׁלֵו בָהּ הב׳ רפה וְאֶל אֲנָשִׁים מֵרֹב אָדָם מוּבָאִים סֻבָאִים
סבאים קרי מִמִּדְבָּר וַיִּתְּנוּ צְמִידִים אֶל יְדֵיהֶן וַעֲטֶרֶת תִּפְאֶרֶת עַל
רָאשֵׁיהֶן׃ (מג) וָאֹמַר לַבָּלָה נִאוּפִים עַתָּ עתה ק׳ יִזְנֶה יזנו ק׳ תַזְנוּתֶהָ
והיא

רש״י

במקום פלוני נלך לקראתכם מקושטות במרחץ וכחול כחלת: כחלת. מן נבע ושמו כחול ונוגעות בו עיניהם אקלי״רא בלע״ז: (מא) מטה כבודה: מוכללת במגעות נאות פרי״דא בלע״ז: (מב) וקול ההמון, של אומות רבות היו בה ולא המון של מלחמה אלא קול שלו: ואל אנשים, בשביל המון ושל אנשי׳ הי׳ אותו המון ולא של בהמה: מרוב אדם, שהיו בתוכה המובאים נאסף מן המדבר: סבאים, שהיו דרין סביב לה משכיניה עמון ומואב וכן תרגו׳ סבאי׳ מסחור סחור: ויתנו, אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם, להתקשט לנאוף כלומר עמון ומואב מתוך שהם רבים היא מתקשטת ומתפארת להם ומתוך שהם שכיניה מתפארת לעיניהם בקישוטיה לפיכך ויתנו אהלה ואהליבה צמידים על ידיהם כדי שיהיו נאות בעיני הנואפים וי״ו של ויתנו יתירה כמו אותה של עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה וכמו אותה של ואשר לא שם לבו אל דבר ה׳ ויעזב: (מג) ואומר לבלה נאופים אתה יזנה וגו׳, אמר לי לבי על זו שבלתה והזקינה בנאופיה מעתה שהזקינה
וזנו

מכלל יופי

אותם לסוסים כי אמרו כי הם שטופי זמה יותר משאר הבהמות׃ (כא) ותפקדי, ענין זכירה בעשות, וה לבדו מן הקל בענין עשוי׃ למען שדי נעוריך, פירוש בעבור מעיכת שדיך שערב לך אז זכרת עתה לעשות זמה וזנית גם אתה׃ (כג) פקוד, תאר ענין מנוי ונזכרת, ונפירוש כמו פקודי׃ ובשרש קעע כתב יתכן מזה השרש פקוד ושוע וקוע והיא שם אחר מתוארי השמות האנשים הנכבדים וכן שוע שם לנדיב גדול וכן קוע שם תאר לשר גדול אך על פי שלא מצאנו לו חבר במקרא׃ ולדעת יונתן שמות מדינה׃ וכתב רש״י ז״ל ומקרא מסייעו בספר ירמיה (ירמיה נ׳) על הארץ מרתים עלה עליה ועל יושבי פקוד׃ כל בני אשור אותם, פירוש באו אותם, כמו אתם וכן (יחזקאל ב׳) אדבר אותך כמו אתך וכן (ירמיה י׳) וגם היטיב אין אותם אולי ה׳ אותי והדומים להם׃ שלישים, רוצה לומ׳ גדולים וקרואים כמו קרואי העדה (יהושע י״ד) ופירושו קרואים לעיני המלכות׃ (כד) הוצן, חסר בי״ת השרות ומשפטו בהוצן והוא שם לכלל כלי הזין כתרגומו במאני זיינא׃ או יהיה הוצן בה״א כמו חוצן בחי״ת, מן והביאו בניך בחוצן׃ (ישעיה מ״ט) שפירושו זרוע וענינו חיל כמו (דניאל י״א) וזרועות הנגב שפירושו חיילות להרד״ק׃ ושני פירושים אחרים בשרש חצן׃ וקובע, בפתח זולתי הסמיכות ורבי יהודה כתבו קמץ והוא מלרע והמסרת עליו לית כותיה והיא מלא ובקו״ף ועיין בשמואל י״ז בפסוק ונתן קובע נחשת על ראשו, והוא כלי מגן על הראש׃ (כה) ועשו אותך בחמה, יעשו עמך נקמה בקמה׃ אפך, הם הנחירים והוא משל למלך כמו אפך כמגדל הלבנון (שיר
השירים

וְהִיא׃ (מד) וַיָּבוֹא אֵלֶיהָ כְּבוֹא אֶל אִשָּׁה זוֹנָה כֵּן בָּאוּ אֶל אָהֳלָה
וְאֶל אָהֳלִיבָה אִשֹּׁת הַזִּמָּה׃ (מה) וַאֲנָשִׁים צַדִּיקִם הֵמָּה יִשְׁפְּטוּ
אוֹתְהֶם מִשְׁפַּט נֹאֲפוֹת וּמִשְׁפַּט שֹׁפְכוֹת דָּם כִּי נֹאֲפֹת הֵנָּה וְדָם
בִּידֵיהֶן׃ (מו) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הַעֲלֵה עֲלֵיהֶם קָהָל וְנָתֹן
אֶתְהֶן לְזַעֲוָה וְלָבַז׃ (מז) וְרָגְמוּ עֲלֵיהֶן אֶבֶן קָהָל וּבָרֵא אוֹתְהֶן
בְּחַרְבוֹתָם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם יַהֲרֹגוּ וּבָתֵּיהֶן בָּאֵשׁ יִשְׂרֹפוּ׃ (מח)
וְהִשְׁבַּתִּי זִמָּה מִן הָאָרֶץ וְנִוַּסְּרוּ כָּל הַנָּשִׁים וְלֹא תַעֲשֶׂינָה כְּזִמַּתְכֶנָה׃

ונתנו

רש"י

וזנו תזנותיה ממנה ותלא תאות זנותה מלבה ותחזור בה והרי היא עודנה בזנוניה כאשר בתחלה: יזנו ילאו כל זונה תרגום נפקת ברא כך שמעתי וכן ת"י: נבלה נואפים, כמו לבלה בנאופים כאשר תאמר והשב בית אביה כמו בבית אביה ירחצו מים כמו ורחצו במים ויצאה הנה ואם בית אישה נדרה וכן פי' דונש ומנחם חברו עם תבל עשו ולא יתכנו דבריו: (מד) ויבא אליה, כל אשר יאלו לבו: אשות הזמה, נשי הזמה: (מה) ואנשים צדיקים, אנשי' דיינים שרי מלך בבל ומלך אשור וי"ת זכאין בקיבליהון לפי מעשיהן של אלו הזונות צדיקים הגוים מהנה: משפט נאפות ומשפט שופכות דם: כמ"ש אחריו: (מו) העלת, וכתן: (מז) וברא, לשון קצינה וכן ובראתו היער יהיה לך בספר יהושע: ורגמו עליהן אבן. הריגת בניהן ובנותיהן ושריפת בתיהן הוא משפט נואפות וברא אותהן בחרבותם הוא

משפט

מכלל יופי

השירים ז'), שהוא משל למלך, כי המלך הוא גבוה ורם על כל העם, וכן האף הוא גבוה על העינים. ואזניך, הוא משל על הכהן המשמיע קול לאזנים בבואו אל הקודש בפעמוני הזהב. ואחריתך, פירוש עמך, כי זכר אפך ואזניך שהוא משל על הראשים, ואמר אחריתך על העם, כי הראש הוא ראשית ותחלה לעם, כי הוא יוצא ובא לפניהם והם לאחרית. וכן ת"י עמך יתרגם ואחריתך תאכל באש וספר ארעך. הנני נתנך, לזכר לא לנקבה, כי לנקבה לא תאמר כי אם נכירי למ"ד הפועל, ואף על פי שידמה שידבר נגד הנקבה איננו כן, אבל כשידבר כנגד הכנסה ידבר פעם לשון זכר פעם לשון נקבה. ערם ועריה, שניהם תאר, וכשידבר על כנסת ישראל ידבר פעם בלשון זכר ופעם בלשון נקבה. זנוניך, נכפל בו עי"ן הפועל כמו מן הנה הניני (תהלים ה') כן מן זנה זנונים. (לא) עשה אלה לך, מקור, כלומר אלה שעשה לך בעונש עונותיך ואת. בזנותך, בחולם ומקור בשקל בבנותיך (יחזקאל ט"ז). (לב) העמקה, בהנס הקו"ף. מרבה. תאר לכוס. להכיל, פירושו הכוס היא גדולה להחזיק הרבה כמו שאמר העמוקה והרחבה. (לד) חרשיה, מגזרת וכלי חרס (ויקרא ו'), ואמר חרשיה לשון רבים, כי בהשתברה יהיו חלקיה רבים. תגרמי, ענין שבר העצמים בדרך ההשאלה מן ועצמותיהם יגרם (במדבר כ"ג), רוצה לומר ולעוס אותם למכות חרשיה כמו תשרש (איוב ל"א), שהיא עקירת השרש, כן תגרמי יגרם שבירת הגרמים, כי העצם נקרא גם כן גרם, כמו שכתוב (משלי י"ז) תשבר גרם, גרמיו כמטיל ברזל (איוב מ"א) וכן תרגום

עצם

איהרע בוהלערייען אונטרייע ווערדען; אלליין זיא בלייבט איממער דיא נעהמ-
ליכע · [מד] צו איהר געהט מאן, וויא צו איינער עפפענטליכען הורע איין, יא,
זא גינג מאן צו ביידען לאזטערהאפטען ווייבערן, צו אהלה אונד אהליבה, איין ·
[מה] נון מעגען גערעכטע מעננער איהר דאז אורטהייל שפרעכען · עס איזט דאז
אורטהייל דער עהעברעכערינגען, אונד בלוט קלעבט אן איהרען הענדען · [מו]
אויך האט דער עוויגע פאלגענדעס אורטהייל אויזגעשפראכען: מאן לאזזע איינע
פאלקסמענגע געגען זיא הינויף ציהן, דאס זיא דער פערצווייפלונג אונד דער פלינ-
דערונג פרייז געגעבען ווערדען · [מז] דאז פערזאממעלטע פאלק זאלל זיא שטיי-
ניגען, אדער מיט איהרען שווערדטערן ציזאמטען הויען, איהרע זעהנע אונד
טעכטער ערשלאגען, אונד איהרע הייזער איין רויב דער פלאממען ווערדען לאזזען ·
[מח] זא וויל איך דען ענדליך דיא אונצוכט אויז דעם לאנדע פערבאננען · אללע
ווייבער זאללען דאדורך געווארנט ווערדען, אונד אייער אונציכטיגעס לעבען
ניכט

באור

זנותה מלבד ותחזיר בה, והרי היא עודנו בזנותיה כאשר בתחלה · יזנו, יבאו כל זונה
תרגום כנפקת ברא (רש"י) · ובאמת בכלל בתנת זנה ענין יציאה ועזיבה והוא ההפך מתנת
אמן שענינו קיום וחזוק ונופלת על כל דבר שאיננו יותר בקיומו אשר יצאה מאיתנו ונפל תחת
השנוי וכן הוא בל"א מלת (אונטרייע) · (מד) אשת הזמה, כשי הזמה · (מה)
צדיקים, האוהבים משפט וצדק להשיב לאיש כגמולו · (מו) העלה, בא במקור וכן ונתן
במקום מוו, על דרך כלל שיצוה המצוה והוא כמו שיעשה דבר בלי לפרוש נוף העושה והפועל,
(מז) וברא, מענין ובראת לך שם (יהושע י"ז י"ח) שהוא לשון כריתה ·

כד (א) בשנה

מכלל יופי

עצם (בראשית ג') גרמא, וכן אמר לשבירת החרסים בלעיסה תגרמי · ושדיך תנתקי,
תעקרי שדיך · (לה) גוך, כבלע הפה של גו בדגש · וגם את ישאי זמתך, עונש זמתך שאי
וסבלי · (לז) העבירו להן לאכלה, העבירו לגלוליהן באש, והיו לאכלה אכילת האש ·
ובשחטם, כתב ר' יונה כי הוא מן הכבד, וכוון להיותו מקור מן הקל, כמו ושחטה שטים
(יהושע ה') (מ) כחלת, פירושו תקנת עיניך בכיחל, והוא הפוך, וכן קורין לו בערבי א"ל
כחי"ל · (מא) כבודה, כתיב בו"ו עם הדגוש, והוא תאר לנקבה, וכן כל כבודה בת מלך
פנימה (תהלים מ"ה) ואת הכבודה לפניהם (שופטים י"ח) והדומים להם · ושלחן ערוך
לפניה, לפני המטה, כי כן היה מנהגם להסב על המטות בעת האכילה, כמו שמצאנו
בדברי רבותינו ז"ל, ופירוש ערוך בכל מיני מאכלים טובים · וקטרתי, בקמץ חטף הטי"ת
לקריאת בן אשר כמשפט, ולקריאת בן נפתלי וקטרתי בפתח · וקטרתי ושמני שמת עליה,
על המטה, כי כן הי' מנהגם לגמר אחר האכילה, כמו שמצאנו בדברי רבותינו ז"ל שהיו מסיימים
בשמים על הגחלים, להעלות עשנם אל האף לריח טוב, וכן היו משחים בשמן הטוב אחר
האכילה · ויהי שאמר וקטרתי ושמני ביו"ד כנוי המדבר, רוצה לאמר כי אני נתתים לה והיא
עבדה בהם לעבודה זרה · (מב) וקול המון שלו בה, בית בה רפה, אף על פי שו"ו שלו מפיק
וכמוהו (ישעיה ל"ד) קותהו, ה' בם (תהלים ס"ח) · ואל אנשים, כמו ועם, וכן יחשב
אל אחותה (ויקרא י"ט), קברו אותי אל אבותי (בראשית מ"ט) והדומים להם · סבאים ·
תאר, כלומר שתוים ושכורים, כמו זולל וסובא (דברים כ"א) · ובפירוש סבאים, גוי סבא,
והם מבני כוש, וכמוהו וסבאים אנשי מדה (ישעיה מ"ה), אלא שבא הסמ"ך בזו"א וזה בקמץ ·
אל ידיהן, כמו על, וכמוהו רכים · לבלה, לזקנה, כמו אחרי בלותי (בראשית י"ח), והוא

תאר

ניכט נאכאהמען · [מט] יא, מאן ווירד אײערע אונצוכט אן אײך בעשטראפען, אונד איהר זאללט דיא שטראפע פיר אייערן אבשייליכען געצצען דינסט שוועהר טראגען, אונד ערקעננען, דאס איך דער עוויגע בין ·

כד [א] אים נײנטען יאהרע, אם צעהנטען דעס צעהנטען מאנאטס, ווארד דאז ווארט דעס עוויגען מיר, וויא פאלגט; [ב] מענשענזאהן, צייכנע דיר דען נאמען דעס טאגס אויף, דיזעס היטיגען טאגעס; עבען היטע איזט דער קעניג פאן בבל פאר ירושלים פארגעריקט · [ג] רעדע צו דעם ווידערשפענסטיגען הויזע אין אײנעם גלייכניזזע, זאגע איהנען, א האט דער עוויגע געשפראכען: זעצע דען טאפף צו, זעצע איהן צו, גיס אויך וואססער היניין · [ד] טהוע דיא פלייש שטיקקע היניין, וואס אין גיטעס שטיק איזט, דיא קײלע אונד דאז שולטערשטיק, פיללע איהן מיט דען בעזטען קנאכען · [ה] נים נעמליך דאז בעזטע פאן אײנעם שאפע, מישע אבער אויך דיא קנאכען מיט דארונטער, לאס עס דאן שטארק זידען, דאס

· באור

כד (א) בשנה התשיעית, למלכות צדקיהו, וכן נכתוב במלכים ובירמיה בשנת התשיעית למלכו (רד"ק) · (ג) שפות, ענינו שימת ועריכת הקדירה על הכירים, ודוגמתו כמנהג בלשון התלמודים · הסיר, המשל הוא על ירושלים, אשר כמשלת בפי יושביה כסיר, כמאמר לעיל פרשה י"א פסוק ג': היא הסיר ואנחנו הבשר · יצוק בו מים, שכות הוא משל לסמיכת מלך בבל על ירושלים, ויציקת המים בה משל שלא תתחום האור מהרה, כמו שהמים מאחרים הבשר מהתבשל מהרה אלא מעט מעט, כן יארכו ימי המצור כדי שיכלו מעט מעט בירושלים (רד"ק) · (ד) נתחיה, נתחי הבשר · כל נתח טוב, משל לשרים וגדולים (הכ"ל) · (ה) לקוח, מקור במקום צווי כחבריו · דור העצמים תחתיה, סדר וערך העצמים תחת שאר האברים, דור לשון עריכה, וכן יצפנך כדור

מכלל יופי

תאר לנקבה, ענין בליה ידוע, רוצה לומר אמר השם יתברך כשראיתי את דרכיה אמרתי: וכי הזונה הזקנה כאשה · ומלת נאופים שם · יזנו תזנות הי · כלומר יבאו מרעותם ומאהבים כי הזונה יוצאה מרשות הבעל, וכן ותזנה עליו פלגשו (שופטים י"ט) · יזנה, כתיב בה"א, כמו ידיכו שפכה (דברים כ"א), וקרי בו"ו יזנו · (מד) ויבוא, לשון יחיד, כלומר נוי ונוי, והוא אחד משמוש בלשון בימות דסבירין לשון רבים והויין לשון יחיד · אשת, זה לבדו בא מקובץ מן אשה ונשים מן אנוש, ולנכתי אמר כן · (מה) צדיקים, תאר אנשים בעלי טענות ומחודדין בדין, וכן (שמות כ"ג) ויסלף דברי צדיקים · אותהם, בא במ"ם לנקבות, והוא בחולם שלא כמנהג · שופכות דם, רוצה לומר דם נקי · (מו) העלה, מקור, וכן ונתון אתהן, כאלו אמר אעלה ואתן · (מז) ורגמו עליהן אבן קהל, קהל העמים ירגמו עליהם באבנים כמשפט הנואפות, והמשל הוא הדיק שבנו על העיר · וברא אותהן בחרבותם, וברא פועל עבר מן הקל לגזרת פעל בברי, בשקל ירא (בראשית י"ג) והוא ענין כריתה כמו וברא לך שם (יהושע י"ז) והוא מן הדגוש, כלומר יכרתו אותם הגוים בחרבותם · וכן תרגם יונתן וינזעון יתהון בסייפיהון ואמר וברא לשון יחיד על דרך כלל · אותהן, בא בחולם שלא כמנהג · (מח) ונוסרו, דגש הנו"ן לתמורת תי"ו התפעל ודגש הסמך לאות הבנין, והוא מורכב מנפעל והתפעל משפטו ונתוסרו, וכן ונכפר להם הדם (דברים כ"א), הראוי ונתכפר · כמו מתכנה, הה"א נוספת · (מט) תשאינה, כמו עונכם ישאו (ויקרא כ') תשאו את עונותיכם (במדבר י"ד) והדומים להם, ענין הסבל והעונש, ומלת תשאינה בהראות האל"ף בקריאה והיא דלמשך ·

(מט) ונתנו זמתכנה עליכן וחטאי גלוליכן תשאינה וידעתם כי
אני אדני יהוה:

כד (א) ויהי דבר יהוה אלי בשנה התשיעית בחדש העשירי
בעשור לחדש לאמר: (ב) בן אדם כתוב כתב ק׳ לך את
שם היום את עצם היום הזה סמך מלך בבל אל ירושלם בעצם
היום הזה: (ג) ומשל אל בית המרי משל ואמרת אליהם כה
אמר אדני יהוה שפת הסיר שפת וגם יצק בו מים: (ד) אסף
נתחיה אליה כל נתח טוב ירך וכתף מבחר עצמים מלא: (ה)
מבחר הצאן לקוח וגם דור העצמים תחתיה רתח רתחיה גם

בשלו

רש"י

משפט שופכת דם: (מט) ונתנו זמתכנה עליכן, שפטיכן יתנו את משפט זמתכן ברשיכן:

כד (א) בשנה התשיעית, לצדקיהו: (ב) סמך מלך בבל, היום צר עליה: (ג) שפות הסיר, על פי הכירה במקום מושבה היא קרויה שפיתה בלשון המשנה שחז"ל מקום שפיתת שתי קדירות ועוד שנינו א׳ שופת הקדירה וא׳ נותן לתוכה מים וא׳ נותן לתוכה תבלין למדנו שהשפיתה היא הושבתה על פי הכירה עד שלא יתנו לתוכה כלום והדוגמא זו על ירושלים שאומרים עליה היא הסיר עתה בא העת שתשים לסיר ואתם בתוכה לבשר יבוא נבוכד נצר ויתנגה על האור ומנחם פירש לשון שימה: וגם יצק בו מים, הם צרכי המצור יצק כמו שפוך: (ד) אסוף נתחיה אליה, מירא שהמצור אספו לתוכה כל ראשיה ושריה: כל נתח טוב, כל גבר גובר אימתן וגבר עביד קרב: (ה) מבחר הצאן לקוח, קח אתה נבוכד נצר את מבחר חיילך סביבותיה כן ת"י ואינו מיושב על ענין הסיר וכן צריך לפותרו מבקר ישראל יבואו ויכנסו בתוכה: וגם דור העצמים תחתיה, סדר וערך העצמים תחת שאר העצמים כלומר ילחמו הגבורים בשביל החלשים

ויסמכו

מכלל יופי

כד (ב) סמך מלך בבל, ענינו הקרוב והסמוך. שפת, ערוך אותה על השפתים והם הסירים שעליהם הקדרות או כסא ברזל. יצק, בווי בחולם, ואמר בו לשון זכר לסיר וזכרו גם כן לשון נקבה בכל הפרשה לדרך המשל שהיא ירושלים. או זכרה בלשון נקבה שהיא נקראת גם כן קלחת (במיכה ג׳) שהיא לשון נקבה. (ד) כל נתח, בסגול הכו"ן ויש ספרים בצרי, ענינו אבר. מבחר עצמים מלא, וכן מאמר מבחר האברים מלא הסיר. ולפי שהאיברים מנותחים לפי העצמים יקראו האיברים עצמים. (ה) לקוח, מקור במקום צווי כמו זכור את יום השבת (שמות כ׳), הלוך וקראת (ירמיה ב׳), והדומים להם. דור צווי בפלס קום, מלשון מדורה, וענינו ההבערה הגדולה. העצמים, כמשמעו וכן עצמיה

חלאתה

בַּשְּׁלוּ עֲצָמֶיהָ בְּתוֹכָהּ: (ו) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר
הַדָּמִים סִיר אֲשֶׁר חֶלְאָתָה ההא רפה בָהּ וְחֶלְאָתָהּ לֹא יָצְאָה מִמֶּנָּה
לִנְתָחֶיהָ לִנְתָחֶיהָ הוֹצִיאָהּ לֹא נָפַל עָלֶיהָ גּוֹרָל: (ז) כִּי דָמָהּ בְּתוֹכָהּ
הָיָה עַל צְחִיחַ סֶלַע שָׂמָתְהוּ לֹא שְׁפָכַתְהוּ עַל הָאָרֶץ לְכַסּוֹת
עָלָיו עָפָר: (ח) לְהַעֲלוֹת חֵמָה לִנְקֹם נָקָם נָתַתִּי אֶת דָּמָהּ עַל
צְחִיחַ סָלַע לְבִלְתִּי הִכָּסוֹת: (ט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אוֹי עִיר
הַדָּמִים גַּם אֲנִי אַגְדִּיל הַמְּדוּרָה: (י) הַרְבֵּה הָעֵצִים הַדְלֵק הָאֵשׁ
הָתֵם הַבָּשָׂר וְהַרְקַח הַמֶּרְקָחָה וְהָעֲצָמוֹת יֵחָרוּ: (יא) וְהַעֲמִידֶהָ
עַל גֶּחָלֶיהָ רֵקָה לְמַעַן תֵּחַם וְחָרָה נְחֻשְׁתָּהּ וְנִתְּכָה בְתוֹכָהּ טֻמְאָתָהּ
תִּתֹּם חֶלְאָתָהּ: (יב) תְּאֻנִים הֶלְאָת וְלֹא תֵצֵא מִמֶּנָּה רַבַּת חֶלְאָתָהּ
בְּאֵשׁ חֶלְאָתָהּ: (יג) בְּטֻמְאָתֵךְ זִמָּה יַעַן טִהַרְתִּיךְ וְלֹא טָהַרְתְּ

מטמאתך

רש"י

ויסמכו אלו עליהם דור לשון עריכה וכן יצנפך, צנפה כדור שורות היקף גייסות וכן שורה תרגם דרא ומנחם פי' כמו אני אגדיל המדורה: רתח רתחיה, ואחר שיהיו כלם לתוכה יקרבו כלי המצור והמלחמה אל העיר. (ו) חלאתה, זוהמתה שמוציאין מעל פיה על ידי הרתחה שקורין אשקומ"א בלע"ז כלומר לא יצאו ממנה רשעים שבה: לנתחיה לנתחיה, גלות אחר גלות הוציאה ונפל אל הכשדים איש איש לבדו: לא נפל עליה גורל: לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתתם לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו וי"ת מדלא יתעבד בה תיובתא לא נפל עליה גורלו של מקום: (ז) צחיח. שעיעות: לא שפכתהו על הארץ וגומר, ת"י בזידו ובדרע מרומם שפכיתיה לא שפכיתיה בשלו למעבד עלוהי תיובא ורבותינו פירשוהו בדמו של זכריה בן יהוידע לא נהגו בו לא כדם צבי ולא כדם האיל: (ח) להעלות חמה, לפני גויתי להותו דם שלא יבלע בקרקע כדי שיזכר לנקם נקמתו: (ט) המדורה, הסק גדול פוא"יאה בלע"ז: (י) הרבה העצים הדלק האש, להרבות העצים ולהדליק האש ולהתם הבשר. והרקח המרקחה, כשהבשר תם מעל העצמות והוא מגמק ומעורב ברוטב ומגים בכף דומה למרקחת פטום סממנים שמערבים אותו יפה יפה ומתוך נימוק הבשר עשנה נהפך לתוכה שקורין אמור"יר בלע"ז וזהו שאמר והעצמות יחרו יבשלו ויעשנו לשון חרה מני חורב וכן למען תחם וחרה נחשתה כדרך קדירה שתמו מימיה ברתיח' מתחממת ונשרפין חרסיה והתבשיל מתקלקל: (יא) תתום חלאתה, תכלה זוהמת' ותבלע בנחשת' סיר של נחשת הוא (יב) תאונים הלאת, בתואנה ותרמית הלאת את העניים לכן לא יצאו ממנה רשעים שבתוכה אלא באש פורענותה יפלו: (יג) בטמאתך,

בטומאה

דאס אויך דיא קנאכען דארין דורכזידען· [ו] זיה, זא שפריכט דער העדר, דער עוויגע: וועהע דער בלוטשולדיגען שטאדט! דעם טאפפע מיט דעם שוימע דארין, פאן דעם דער שוים ניכט הינויזגעקאממען איזט! ענטלעהרע איהן שטיק פיר שטיק, אהנע דאז לאז דאריבער צו ווערפען· [ז] דען דאז בלוט ליגט אין איהר געהייפט, אויף קאהלעם פעלזען לינט עס דא, זיא האט עס ניכט אויף לאקערן באדען פערגאזזען, דאס וועניגזטענס ערדע עס בעדעקקען קעננטע· [ח] אום דאס עס אונוויללע ערוועקקע, צור ראכע אויפפאדערע, ליס איך מיט פלייס דאז בלוט אויף קאהלעם פעלזען פליסען, דאמיט עס ניכט בעדעקט ווערדע· [ט] אבער וועהע דער בלוטשולדיגען שטאדט! זא שפריכט דער העדר, דער עוויגע, איך זעלבזט וויל דיא פלאממע פערגרעסערן, [י] מעהר האלץ אנלעגען, דאז פייער אונטערהאלטען, דאמיט דאז פלייש פערזעהרע, צו פולפער ווערדע, אונד אויך דיא קנאכען אנברענגען· [יא] לעער לאס איך דען טאפף אויף דען קאהלען שטעהען, דאס ער ערהיצט ווערדע, זיין ערץ גליהע, אונד דיא אונזויבערקייט דארין פערשמעלצע, זיין שוים גענטליך פערטילגט ווערדע· [יב] פערגעבענס וואר דיא מיהע, דיא מענגע שוים׳ס געהט ניכט וועג, זא מוס ער׳ם דורך׳ס פייער· [יג] אין דיינער אונרייניגקייט ליגט דאז לאזטערהאפטע, וויל איך דיך רייניגטע, אונד

דוא

באור

כנפי׳ כדור (ישעיה כ״ב י״ח) צורת היקף נייפות, וכן פרוה תרגם דלא (רש״י)· (ו) חלאתה, זוהמתה שמוציאין מעל פיה ע״י הרתחה שקורין אשקומ״א בלע״ז (נ״ל עקומע, בל״א שוים), כלומר לא יצאו ממנה לשעים שבה (הנ״ל)· לנתחיה וגו׳, נתח אחר נתח באין הפרד· לא נפל עליה גורל, לא כשאר קדירות שמוציאין נתחיהן יחד לתת לפני כל אחד ואחד חלקו וגורלו (הנ״ל)· ורד״ק מפרש, לא נפל גורל עליה איזה נתח יצא תחלה אלא כמו שיזדמן· (ז) צחיח, שעיעות (רש״י)· (י) הרבה, מקור במקום עתיד ומשפטו ארבה, וכן הדלק· התם, כמו להתם· הרקח המרקחה, ענין רקח ידוע שהוא מעשה רוקח, ומפעולתיו לשחוק ולהדק היטב דברים קשים ועבים, ולעשות מהם אבק דק, מה שיקרא הלועז (פולפעריזירן), וזה לדעתי ענינו פה, שמרוב האש והבשול ישרף הבשר יהי׳ כאבק, וטעם המרקחה על שם סופו, כמו כי יפול הנופל והדומים· ואין רחוק מזה פירוש רש״י ז״ל: כשהבשר תם מעל העצמות והוא מצטמק ומעורב ברוטב ומונח בכף דומה למרקחת פטום סממנים שמערבים אותו יפה יפה ומתוך נמוק הבשר עצמה נהפך לתוכה· ופירש רד״ק, שהוא עירוב הבשמים שנתנו בקדרה להטעים הבשר, רחוק מאוד, ואין בו טעם והמשך· יחרו, שרשו חרר, מן ושכן חררים במדבר, שהוא מקום הנשרף מרוב חמימות (רד״ק)· (יא) והרה נחשתה, כדרך קדירה שתמו מימיה ברתיחתה שמתחממת ונשרפין חרסיה (רש״י)· (יב) תאנים הלאת, רבו הפירושים בזה וכולם רחוקים ודחוקים מאוד· והנראה לי כי מלת תאנים מלשון כח ויגיעה, מענין ולאין אונים עצמה ירבה (ישעיה מ׳ כ״ט), ומלת הלאת מגזרת לאה תששת כח ויגיעה, והכונה, שכל היגיעה להסיר חלאתה ממנה היתה לשוא ולריק, כי לא תצא ממנה, לכן תוסר ע״י האש, ובאופן הזה תרגמתיו· (יג) בטמאתך זמה, כלומר טמאתך הוא זמה, והוא התכונה בנפש לעשות רע· (יד) אפרע, לא אשגב אחור ממה שגזרתי, וכן בדברי רז״ל הקורא למפרע (רד״ק)· (טז) מחמד עיניך, אשתו כמו שמפורש בפסוק י״ח: ותמת אשתי· (יז) האנק· הפעל אנק נמצא במקרא בבנין הקל, ובא פה בבנין נפעל, וכן הנאנחים והנאנקים (לעיל

תרגום אשכנזי

רוא דאָך ניכט ריין וואַרדזט ; זאָ זאָללזט דוא דען אויך פֿאָן דיינער אונריינינגקייט ניכט עהער געריינינט ווערדען, ביז איך מיינען צאָרן אַן דיר געקיהלט האַבען ווערדע · [יד] איך, דער עוויגע, האַבע עס אויזגעשפּראָכען ; עס קעממט, איך פֿאָללבריגנע עס, מאַכע עס ניכט ריקגעננינ, שאָהנע אונד ענדרע מיינען ראַטהשלוס ניכט · דוא זאָללזט פֿילמעהר גאַנץ נאָך דיינעם וואַנדעל, נאָך דיינען האַנדלונגען געריכטעט ווערדען, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע ·

* * *

[טו] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר פֿערנער, וויא פֿאָלגט : [טז] מענשענזאָהן, זיהה, איך ענטרייסע דיר דיינער אויגענלוזט דורך איינען שנעללען טאָד ; טרויערע ניכט, וויינע ניכט, אונד לאַס קיינע טרעהנע פֿליסען · [יז] אין שטיללען מאַגזט דוא זייפֿצען, אַבער שטעללע קיינע עפֿפֿענטליכע טאָדטענטרויער אַן ; בינדע דיינען קאָפּפֿפּוץ אום, דאַס דיא שוהע אַן דיינען פֿיסען, געה ניכט ביז איבער דען ליפּפּענבאַרט איינגעהיללט, אונד האַלטע קיין טרויערמאַהל · [יח] עס וואַר דעם מאָרגענס, אַלס איך מיט דעם פֿאָלקע רעדעטע, אונד אַבענדס שטאַרב מיינע גאַטטין, אונד איך טהאַט אַם פֿאָלגענדען מאָרגען, וויא מיר בעפֿאָהלען וואורדע · [יט] דאַ שפּראַך דאַז פֿאָלק צו מיר : מעכטעזט דוא אונס ניכט זאַגען, וואַז דיס פֿיר אונס פֿיר בעדייטונג האַבע, דאַס דוא דיס טהוזט ? [כ] איך ערווידערטע איהנען : מיר וואַרד דאַז וואָרט דעס עוויגען פֿאָלגענדער געשטאַלט · [כא] זאַגע צו דעם הויזע ישראל, זאָ זיגר דעס עוויגען וואָרטע : זעהט, איך ווירדינע מיין היילינטהום העראַב, עס דען שטאָלץ איירער מאַכט, איירער אויגען לוזט, אונד דאַז עמפּפֿינדליכזטע איירער זעלע, איירע זעהנע אונד טעכטער, דיא איהר צוריק געלאַזזען האַבט, ווערדען דורך דאַז שווערד פֿאַללען · [כב] איהר ווערדעט דאַן טהון, וויא איך געטהאַן האַבע ; איהר ווערדעט אייך ביז איבער דען ליפּפּענבאַרט ניכט איינהיללען, קיין טרויערמאַהל האַלטען · [כג] אייערן

באור

(לעיל ט' ד'), ויראה מזה, שמושו בשני הבכינים כאחד בלי הפרד · וענין הגלוי פה בתיכת רשות, לא מכוה (דוא מאַגזט וכו')׃ דם, תאר הפעל, וטעמו בשתיקה, בלי השמע ובלא בגלוי · מתים אבל · כמו הפוך אבל מתים, וכן מקום שם קבר (לקיין ל"ט ג"א) כמו מקום קבר שם והלוטים להם (הנ"ל)׃ תעטה על שפם, חפית הראש עד הפה, לסימן אבילות כמו ועל שפם יעטה (ויקרא י"ג מ"ה), עיין שם בבאור · (יט) מה אלה לנו, מה מופת לנו הדבר אשר אתה עושה, כי ידעו שמה שעושה לא יעשה כ"א להיות למופת להם׃ (כא) גאון עזכם, כמו שאמר לגאון שמהו, כי גאון ישראל היה בית המקדש, ועזם ותפארתם על כל עם (מהנ"ל)׃ ומחמל נפשכם, מה שהנפש חומלת עליו ביותר, ותרגום בהרגשה גדולה כאב וחמלה, אם יקרה לו מקרה רע, וזה הוא החביב והקשור בנפש · והנה לדעת בעל הטעמים, אשר הניח האתנחתא במלת נפשכם, מוסב על מקדשי, ומכם לדע' רד"ק שב למטה אל בניכם ובנותיכם, ותחת זה באמר למטה פסוק כ"ה משא נפשם · ותרגומו הוא ג"כ באופן בלתי מכריע · (כב) ועשיתם וגו', שתהיו יראים לבכות ולאכול לפני הכשדים שאתם בתוכם (רש"י) · שלא יראה להם שמצטערים על הגלותם · ופעל ועשיתם

אינו

מִטֻּמְאָתֵךְ לֹא תִטְהֲרִי עוֹד עַד הֲנִיחִי אֶת חֲמָתִי בָּךְ׃ (יד) אֲנִי
יְהוָה דִּבַּרְתִּי בָּאָה וְעָשִׂיתִי לֹא אֶפְרַע וְלֹא אָחוּס וְלֹא אֶנָּחֵם כִּדְרָכַיִךְ
וְכַעֲלִילוֹתַיִךְ שְׁפָטוּךְ נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ (טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי
לֵאמֹר׃ (טז) בֶּן אָדָם הִנְנִי לֹקֵחַ מִמְּךָ אֶת מַחְמַד עֵינֶיךָ בְּמַגֵּפָה
וְלֹא תִסְפֹּד וְלֹא תִבְכֶּה וְלוֹא תָבוֹא דִּמְעָתֶךָ׃ (יז) הֵאָנֵק דֹּם מֵתִים
אֵבֶל לֹא תַעֲשֶׂה פְּאֵרְךָ חֲבוֹשׁ עָלֶיךָ וּנְעָלֶיךָ תָּשִׂים בְּרַגְלֶיךָ וְלֹא
תַעְטֶה עַל שָׂפָם וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵל׃ (יח) וָאֲדַבֵּר אֶל
הָעָם בַּבֹּקֶר וַתָּמָת אִשְׁתִּי בָּעָרֶב וָאַעַשׂ בַּבֹּקֶר כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי׃ (יט)
וַיֹּאמְרוּ אֵלַי הָעָם הֲלֹא תַגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָּנוּ כִּי אַתָּה עֹשֶׂה׃
(כ) וָאֹמַר אֲלֵיהֶם דְּבַר יְהוָה הָיָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (כא) אֱמֹר לְבֵית
יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה הִנְנִי מְחַלֵּל אֶת מִקְדָּשִׁי גְּאוֹן עֻזְּכֶם
מַחְמַד עֵינֵיכֶם וּמַחְמַל נַפְשְׁכֶם וּבְנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם אֲשֶׁר עֲזַבְתֶּם
בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ (כב) וַעֲשִׂיתֶם כַּאֲשֶׁר עָשִׂיתִי עַל שָׂפָם לֹא תַעְטוּ
ולחם

רש"י

בטומאה של זמה תלוי: יען טיהרתיך להוכיחך על פי הנביאים ולא טהרת וגו':
(יד) לא אפרע, לא אבטל גזירתי: ולא אנחם, לשוב ממחשבתי הרעה אשר
דברתי לעשו' לך: (טז) מחמד עיניך, אשתו כמו שהענין מוכי' בסופו: (יז) האנק,
התאפק בשתיקה שו"אם דמוני"ך בלע"ז: פארך, תפילין כל אלה מצות אבלים
ואתה חילוף אבל אסור בתפילין וסנדל וחייב בעטיפת הראש ומברין אותו סעודה
ראשונה משל אחרים: (יח) כאשר צויתי, שלא לנהוג אבילות: (יט) מה
אלה לנו, מה הרמיזות הללו עלינו: (כא) אשר עזבתם, בירושלם כשגליתם
בגולה: (כב) ועשיתם כאשר עשיתי, לא יתנהגו אבילות כי אין מנחמים לכם
שאין בכם אחד שלא יהיה אבל ואין אבילות אלא במקום מנחמים: ד"א שתהיו
יראים לבכות לפני הכשדים שאתם בתוכם: שפם, גרי"נון בלע"ז: (כג)
ונמקתם

מכלל יופי

חלאתה. הראשון רפה הה"א, והיתה ראויה במפיק, והשני מפיק, פירוש זוהמתה. (ז)
על צחיח סלע, מקום הגבוה בסלע, יהוא שן הסלע, והוא מקום היובש והצמא, מענין
והמונו צחה צמא (ישעיה ה') לפיכך נקרא כן, וכן (נחמיה ד') מאחרי לחומה בצחיחים.
(ט) המדורה, ענינו הבערה הגדולה. (י) התם, מן הכפולים, והוא מקיר, וכן
הרבה הדלק והרקח מקורות. ופירושו והרקח המרקחת, כי כשהבשר מבושל [illegible] ימים

וְלֶחֶם אֲנָשִׁים לֹא תֹאכֵלוּ׃ (כג) וּפְאֵרֵכֶם עַל רָאשֵׁיכֶם וְנַעֲלֵיכֶם
בְּרַגְלֵיכֶם לֹא תִסְפְּדוּ וְלֹא תִבְכּוּ וּנְמַקֹּתֶם בַּעֲוֺנֹתֵיכֶם וּנְהַמְתֶּם אִישׁ אֶל
אָחִיו׃ (כד) וְהָיָה יְחֶזְקֵאל לָכֶם לְמוֹפֵת כְּכֹל אֲשֶׁר עָשָׂה תַּעֲשׂוּ
בְּבֹאָהּ וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (כה) וְאַתָּה בֶן אָדָם הֲלוֹא
בְּיוֹם קַחְתִּי מֵהֶם אֶת מָעֻזָּם מְשׂוֹשׂ תִּפְאַרְתָּם אֶת מַחְמַד עֵינֵיהֶם
וְאֶת מַשָּׂא נַפְשָׁם בְּנֵיהֶם וּבְנוֹתֵיהֶם׃ (כו) בַּיּוֹם הַהוּא יָבוֹא הַפָּלִיט
אֵלֶיךָ לְהַשְׁמָעוּת אָזְנָיִם׃ (כז) בַּיּוֹם הַהוּא יִפָּתַח פִּיךָ אֶת הַפָּלִיט
וּתְדַבֵּר וְלֹא תֵאָלֵם עוֹד וְהָיִיתָ לָהֶם לְמוֹפֵת וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה׃

כה (א) ויהי

רש"י

ונמקתם אישרו"יין דמוני"ן בלע"ז: (כד) בבאה, בבא הרעה הזאת: (כה) משא נפשם, שנפשם מתנשא בהם: (כו) ביום ההוא. אי אפשר לבא הפליט ביום החורבן וכן פתרונו ביום ההוא שיבוא הפליט אליך להשמיע אזניך ביום ההוא יפתח פיך: להשמעות אזנים, לבשר בשורה שהובקעה העיר: את הפליט, עם הפליט: ותדבר ולא תאלם, לפי שאמרתי לך ונאלמת ולא תהיה להם וגו' מעתה ידעו שדבריך אמת ולא תאלם עוד והתנבאות להם:

כה (ג) האח

מכלל יופי

בקדרה בשמים להטעים הבשר לאכילה, ועירוב הבשמים יקרא ריקח מרקחת (שמות ל'). והרקח, הוא מקור או צווי מהפעיל. ור' יונה כתב כי מצא בספר ירושלמי בקמץ הה"א ואם כן יהיה מקור מבנין הפעל, וכתב כי בספר בבלי מצאו פתח. וכתב רד"ק וכן מצאנוהו אנחנו בספרים מדויקים והמסורת עליו לית פתח. המרקחה, שם, והמ"ם נסגול, וענינו מעשה הבשמים כמו שעושים הרופאים המרקחת ממיני הבשמים מעורבים זה בזה. יחרו. שרשו חרר מן ושכן חררים במדבר (ירמיה י"ז), שהוא מקום הנשרף מרוב חמימות. (יא) והעמידיה על גחליה רקה, מקור, כאלו אמר והעמידה כיון שיתם הבשר ויחרו העצמות תשאר הקדרה ריקה. למען תחם. מבנין נפעל, שרשו חמם. וחרה, לדעת ר' יונה שרשו חור, והבנין והישר אבלי לשונו מפעלי הכפל, וענינם השרפה וההדלקה מרוב החמימות. נחשתה. תקתיה, וכן יען השפך נחשתך תקתיך, וכן במשנה ונתנה למטה מנחשתו של תנור, פירוש תקתיתו. התם חלאתה. בשורק כמו בקולם, כמו ושפתי חכמים תשמורם (משלי י"ד), לא תעבורי מזה (רות ב'), והוא מבנין נפעל. (יב) תאנים הלאת, ענין שקר, כלומר הוגיעה עצמה לעשות השקרים, ובא על דרך השוה נלאו (ירמיה ט'), והנפרד תנואה בפלם תנוכה, ונאמר הקנוך בלשון זכרים, כמו מן קטה קטים, ערמה ערמים. חלאה, התי"ו הוא במקום ה"א הנקבה, ולמ"ד הפועל נפלה, והוא קמוץ. ולא תצא ממנה רבת חלאתה, לא תוכל לצאת ממנה, כי הוא רבת חלאתה. (יג) בטמאתך זמה, עדיין את בטומאתך שביא הזמה: לא תטהרי עוד, עד שתקבלי העונש, וזהו על דרך השמן לב העם הזה (ישעי' ו'). (יד) לא אפרע, מדברי רבותינו ז"ל הקורא את המגילה למפרע, כלומר שלא אשוב לאחור ממה שדברתי. (טו) ולא תבוא דמעתך, לא תבא על לחייך. האנק דם. ל"יה הפעולה

אייערן קאָפּף • פוין אַנהאַלטען, איישרע שוהע אַן רען פֿיסען לאַזזען" עפֿפֿענטליך
ניכט טרויערן, ניכֿט וויינען, אַבער איהר ווערדעט אייך אַבהערמען וועגען איירער
זינרען, אונד זייפֿצען איינער גענגען דען אַנדערן • [כד] יהזקאל איזט אייך איין
פֿאָרבילד ; וויא ער טהאַט, ווערדעט איהר אויך טהון, וואַן (ריא נאַכריכֿט)
קעממט, אונד איהר ווערדעט ערקעננען, דאַס איך רער עוויגע בין • [כה] וואַס
דיך בעטריפֿפֿט, מענשענזאָהן, זיה, נאַכרעם איך איהנען אַן יענעם טאַגע איהרע
מאַכט, דאַז פֿראָלאָקקענזטע איהרער הערליכֿקייט, איהרער אויגען • לוזט אונד
דאַז, וואָראַז איהרע זעעלע הענגט, איהרע זעהנע אונד טעכטער גענאָזזען האַבען
ווערדע ; [כו] צו יענער צייט אַלזאָ ווירד איין פֿליכֿטלינג צו דיר קאָממען, פֿאָן
דעם מאַן דיא נאַכריכֿט ערפֿאַהרען ווירד, [כז] אונד אַן דיזעם טאַגע ווירד זיך
מיט דעם פֿליכֿטלינג אויך דיין מונד זיך ווידער אויפֿטהון ; דוא ווירזט פֿרייא רעדען,
אונד ניכֿט צו פֿערשטוממען ברויכען, ווירזט איהנען דאַן איממער איין פֿאָרבילד
זיין, אונד זיא ווערדען ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין •

כה (א) דאַז

באור

איכו טוי, אלא עתיד, שנשר להם שיהי׳ כן • (כג) ונהמתם, ענין מלה זאת עיין בבאור אשלי ה׳ י״א • (כד) בבואה, הרעה הזאת • (כה) משא נפשם, לדעת רד״ק הוא מלשון, ואליו נושא את נפשו (דברים כ״ד ט״ו) • והוא למה שהנפש מתאוה לו • ואפשר שטעמו מה שנישא בנפשם וקשורה בה, על דרך משלה ומשל על הנאהב השמור והצור בנפש, כאלו הנפש נושאת אותו • (כו) ביום ההוא, אי אפשר לבא הפליט ביום החרבן, וכן פתרונו, ביום ההוא שיבא הפליט אליך להשמיע אזניך, ביום ההוא יפתח פיך (רש״י) • אמנם לדעת רד״ק טעם ביום בזמן כחבריו, וכן מתורגם • להשמעות אזנים, שהבשורה מן חורבן ירושלים ישמע ממנו • (כז) ביום ההוא, שיבוא את הפליט, לא נאמר אל הפליט אלא את הפליט, וטעמו עם הפליט, כלומר ע״י בשורת הפליט יפתח גם פי הנביא, לדבר כאשר עם לבבו בלי מניעה ועכוב, כי יאמינו בו ובנבואותיו, ויהי׳ אחז והלאה להם למופת מה שלא הי׳ קודם לכן • ומוסב על מה שנאמר לעיל פרשה ג׳ כ״ו ונאלמת ולא תהי׳ להם לאיש מוכיח כי בית מרי המה וגו׳ •

(ב) שים

מכלל יופי

הפעולה שב הפועל כפעל, ופירושו מהאנק דום כאלו אמר מצעוק דום, כי האבלים האחרים צועקים ואתה תדום • מתים אבל, הפוך, כמו אבל מתים, וכן מקום שם קבר (יחזקאל ל״ט) כמו מקום קבר שם, וכן ומספד אל יודעי נהי (עמוס ה׳) כמו ויודעי נהי אל מספד, והדומים להם • פארך חבוש עליך, פארך הוא מגבעת הראש, שהוא פאר האדם, כמו פארי המגבעות (שמות ל״ט), פארי פשתים יהיו על ראשם (יחזקאל מ״ד), הפארים והצעדות (ישעיה ג׳) (כא) ומחמל, שם, ענין חמלה • (כב) על שפם, שרשו שפם • (כג) ופארכם, חסר יו״ד הרבים מהמכתב, וענינו השבח והיופי, המגבעות שהם פאר לאדם כשהם על ראשו • ונמקותם, כמו שאמר משה רבינו ע״ה ימקו בעונם (ויקרא כ״ו) • ונהמתם, ענינו כענין שאגה, כאדם השואג בפיו ונוהם על הרעה אשר עשה, כענין ונהמת באחריתך וגו׳ ואמרת איך שנאתי מוסר (משלי ה׳) • (כד) בבואה, כבא השמועה הרעה שחרב בית המקדש • (כה) ואת משא נפשם, פירושו לפניו בניהם ובנותיהם שהם מחמד עיניהם, ואליהם הם נושאים את נפשם • (כו) ביום ההיא, נראה כי פירוש ביום ההוא ביום קמתי שוכר, וזה לא יתכן, כי החרבן היה בעשרה באב, והפליט בא בחמשה בטבת, כמו שכתוב לפנים : ויהי בשתי עשרה שנה, אלא פירוש ביום קמתי, וכן ביום ההוא, בעת, כמו ביום

תרגום אשכנזי

כה [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענ-
זאָהן, ווענדע דיין אַנגעזיכֿט געגען דיא קינדער עמון'ס, אונד ווייזאַגע פֿאָן
איהנען· [ג] רעדע זאָ געגען דיא קינדער עמון'ס: הערעט דען אויזשפרוך דעס
הערדן, דעס עוויגען, זאָ שפריכֿט ער, גאָטט, דער עוויגע: וויל דוא טריאומפף
ריפֿסט איבער מיין היילגטהום, דאָס עס ענטהייליגט, איבער ישראל'ס רייך,
דאָס עס צערשטעהרט, אונד איבער דאַז הויז יהודה, דאָס עס אין געפֿאַנגענ-
שאַפֿט געוואַנדערט איזט; [ד] זיה, זאָ וויללאיך דיך דען קינדערן דעס מאָרגענ-
לאַנדעס צום ערבטהייל געבען, זיא ווערדען דיא פֿאַללעזטעבייא דיר בעוואַהרען,
איהרע וואָהנפלעצצע בייא דיר אויפֿשלאַגען, דיינע פֿריכֿטע עזזען, דיינע מילך
טרינקען· [ה] (דיא שטאָדט) **רבה** ווערדע איך צו איינער לאַגערשטעטטע פֿיר
קאַמעלע, אַנדערע שטעדטע דער קינדער עמון'ס צו שאַפֿהירדען ווערדען לאַזזען,
אונד איהר זאָלט ערפֿאַהרען, דאָס איך דער עוויגע בין· [ו] דער הערר, דער
עוויגע שפראַך פֿערגער: וויל דוא אין דיא הענדע געקלאַטשט, יויכֿצענד מיט
דעם פֿוסע געשטאַמפֿט, אונד דיא אויזשווייפֿענזטע פֿריידע איבער (דען אונפֿאַלל
פֿאָן) ישראל'ס לאַנד בעצייגט האַזט; [ז] זאָ וויל איך מיינע האַנד ווידער דיך
אויזשטרעקקען, אונד דיך אַנדערן פֿעלקערן צור בייטע ווערדען לאַזען, איך
וויל דיך אויז דען פֿעלקערשאַפֿטען גאַנץ פֿערטילגען, אין דער רייהע דער שטאַאַ-
טען דיך פֿערלעשען, דיך פֿערניכֿטען, אונד דוא זאָללזט ערפֿאַהרען, דאָס איך
דער עוויגע בין· [ח] פֿערגער שפראַך דער הערר, דער עוויגע: וויל **מואב**
אונד **שעיר** שפראַכען: זעהט דאַז הויז יהודה איזט וויא אַללע אַנדערע פֿעלקער;
[ט] זאָ וויל איך דיא פֿאָרמויער פֿאָן מואב'ס שטעדטען, פֿאָן זיינען שטעדטען אַן
דער גרענצע, דיא הערליכֿע לאַנדשאַפֿט בית הישימות, בעל מעון אונד
קריתים

באור

כה (ב) שים פניך, עתה החל בפורענות האומות השכנות לארץ ישראל, שאמרו בחרבנה,
ובכלותו לדבר בחרבן ארץ ישראל בפרשה זאת, פתח בחרבן האומות (דברי רד"ק)·
האח, מלת הקריאה לשמחה· (ה) ואת בני עמון, הראוי, ערי בני עמון, אחר שאמר
רבה שהיא עיר המלוכה· (ו) מחאך יד וגו', לשם שמחה, ואע"פ שנראה הספר אמר כן
לענין אבל, הכה בכפך ורקע ברגליך ואומר האח, יש דברים שעושין אותם לאבל ולשמחה,
אבל אין ענינים שוה, וכן חלילים לכלה ולמת (רש"י)· (ז) שאטך בנפש, לדעת רד"ק
ושאר מפרשים שאט הוא לשון בזיון, לפי שתרגם אונקלוס ויבז עשו, ושאט עשו, וסמיכתו
לנפש לפי שאדם בוזה הדבר בלבו· ולדעתי הוא מענין השטה מדרך טוב, (ובא האלף תחת הויו
כמו וקאם שאון (הושע י' י"ד), שהיא הסרה מקו ומדרך האמצעי ופשוטה והתפשטה אנה ואנה,
ונאמר ג"כ על כל השאלה השטה בנפש, והיא מתכונת הנפש אם תפעל בה איזה מהתפעליות
כ"כ עד שתצא חוץ לשיטה הישרה, ולא תנהג כמנהגה הראוי ויאות לה, והשטה הזאת נתהווה
ביסוד משמחה ומדוה גדולה, ונקרא בל"א (אויזשווייפֿענדע פֿריידע, אויזגעלאַזענהייט)·
וזה טעם תרגומי· (ח) ככל הגוים, לא הועילה להם בית המקדש ושכינת האל בתוכם,
ולוקה ע"י נבוכדנאצר כשאר הגוים (מרד"ק)· (ט) פותח את כתף מואב, מגבולי ארץ מואב
אשר בספר בסוף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצם כמו ולכתף השנית (רש"י)· מערים,
כלומר אשר הוא הכתף מהערים, ומפרש עוד יותר, מעריו מקצהו, שכן נקרא גבולו· (י)
לבני

כה (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר: (ב) בן אדם שים פניך
אל בני עמון והנבא עליהם: (ג) ואמרת לבני עמון שמעו
דבר אדני יהוה כה אמר אדני יהוה יען אמרך האח אל מקדשי
כי נחל קמץ בלא ואל אדמת ישראל כי נשמה ואל בית יהודה כי
הלכו בגולה: (ד) לכן הנני נתנך לבני קדם למורשה וישבו
טירותיהם בך ונתנו בך משכניהם המה יאכלו פריך והמה ישתו
חלבך: (ה) ונתתי את רבה לנוה גמלים ואת בני עמון למרבץ
צאן וידעתם כי אני יהוה: (ו) כי כה אמר אדני יהוה יען מחאך
יד ורקעך ברגל ותשמח בכל שאטך בנפש אל אדמת ישראל:
לכן הנני נטיתי את ידי עליך ונתתיך לבג לגוים והכרתיך מן
העמים והאבדתיך מן הארצות אשמידך וידעת כי אני יהוה:
(ח) כה אמר אדני יהוה יען אמר מואב ושעיר הנה ככל הגוים
בית יהודה: (ט) לכן הנני פתח את כתף מואב מהערים מעריו
מקצהו צבי ארץ בית הישימות בעל מעון וקריתמה וקריתימה ק׳:
(י) לבני קדם על בני עמון ונתתיה למורשה למען לא תזכר בני
עמון

רש״י

כה (ג) האח, לשון שמחה: כי נחל, כי ננחל והיה מורשה לאחרים: (ד) לבני קדם, כשדים וארם לצד מזרח הם: (ו) יען מחאך יד ורקעך ברגל, לשם שמחה ואע״פי שבראש הספר אמר כן לענין אבל הכה בכפך ורקע ברגלך ואמור האח יש דברים שעושין אותה לאבל ולשמחה אבל אין ענינם שוה וכן חלילים לכלה ולמת: ורקעך, לשון מרפס: בכל שאטך, לשון בזיון פותרין בו כמו ויבז עשו שתרגם אונקלוס ושאט עשו ואני אומר שאט לשון שאף גלו״זייכנט בלע״ז: (ח) הנה ככל הגוים בית יהודה, בטלה אהבת הקב״ה מהם ונמאסו לתת ביד נבוכד נצר כשאר הגוים ומדרש אגדה שנכנסו להיכל וקפלו צורת הכרובי׳ שצר שלמה על קיר ההיכל כמער איש ולויות והוציאום לחוץ אמרו ראו אלו שהיו מראים עצמם כצנועים במה היו עוסקין: (ט) הנני פותח, את מבצרי ארץ מואב אשר בספר בסוף גבולם הוא הכתף סוף גבול ארצם כמו ולכתף הבית אל הכתף דמתרגם לעיברא: (י) לבני קדם, אפתח אותם שיבאו על בני עמון ודרך ארץ מואב: (יג) ודדנה, ויתבי דדן: (יד) ביד עמי ישראל, הם יהיו שלוחי לנקום נקמתי: (טו) יען עשות פלשתים בנקמה, בשנאה ובפרך
כאדם

עַמּוֹן בַּגּוֹיִם׃ (יא) וּבְמוֹאָב אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה׃ (יב)
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן עֲשׂוֹת אֱדוֹם בִּנְקֹם נָקָם לְבֵית יְהוּדָה
וַיֶּאְשְׁמוּ אָשׁוֹם וְנִקְּמוּ בָהֶם׃ (יג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְנָטִתִי
יָדִי עַל אֱדוֹם וְהִכְרַתִּי מִמֶּנָּה אָדָם וּבְהֵמָה וּנְתַתִּיהָ חָרְבָּה מִתֵּימָן
וּדְדָנֶה בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ׃ (יד) וְנָתַתִּי אֶת נִקְמָתִי בֶּאֱדוֹם בְּיַד עַמִּי יִשְׂרָאֵל
וְעָשׂוּ בֶאֱדוֹם כְּאַפִּי וְכַחֲמָתִי וְיָדְעוּ אֶת נִקְמָתִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(טו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן עֲשׂוֹת פְּלִשְׁתִּים בִּנְקָמָה וַיִּנָּקְמוּ
נָקָם בִּשְׁאָט בְּנֶפֶשׁ לְמַשְׁחִית אֵיבַת עוֹלָם׃ (טז) לָכֵן כֹּה אָמַר

אדני

מכלל יופי

הכותי כל בכור (במדבר ח׳) והיה ביום ההוא שרש ישי (ישעיה י״א) והרה אפי בו ביום ההוא (דברים ל״א) והדומים להם, שפירושם עת וזמן. להשמעות אזנים. שם בתוספת ו״ו ת״ו ופירושו להשמיע לאזנים דבר החרבן. (כז) את הפליט, עם הפליט.

כה (ג) האח, ענין שמחה וגילה, וכן האח האח ראתה עינינו (תהלים ל״ה), והדומים להם, וכן תרגם יונתן חדו. כי נחל, כפעל עבר מן הכפולים, ועקרו נחלל, ואם הוא בקמץ בלי הפסק כבר באו בשלמים כפעל עבר קמצין בלי הפסק, וכשמה הבא אחריו יורה שהוא כפעל עבר, ואלו היה בינוני היה כשמה בשוא הנו״ן, ענין חלול, והוא תמורת הקדושה. (ד) הנני נתנך, לזכר, כי לנקבה לא תאמר כי אם נתנתי למ״ד הפועל, ואף על פי שידמה שידבר נגד הנקבה, אינו כן, אבל כשידבר נגד הכנסה ידבר פעם לשון זכר פעם לשון נקבה. וישבו, עבר מפיעל הדגוש מוסב לעתיד מפני הו״ו ענין ישיבה. (ה) למרבץ צאן, שם פמוך. (ו) יען מחאך, ענין הכאה, תרגום והכה ומחא. ובא האל״ף תמורת ה״ה למ״ד הפועל. ובמכלל מחאך בא הפ״א בפתח מפני העי״ן שהיא אות גרונית כמשפט, כי היה דינו בחירק, כמו בשברי לכם (ויקרא כ״ו) בפתחי את קברותיכם (יחזקאל ל״ז), ומפני אות הגרון נפתח פ״א הפועל, כמו ובשחטם את בניהם (שם כ״ג) לפעמו במחנה דן (שופטים י״ג) ובא גם כן ורקעך הרי״ש בפתח אף על פי שאין הקו״ף גרונית לזוג המלות. ופירוש יען מחאך יד לשמחך ארץ ישראל הכית כף אל כף לשמחה, כמו וכל עצי השדה ימחאו כף (ישעיה כ״ה), ויכו כף ויאמרו יחי המלך (מלכים ב׳ י״א), וכן ירקע אדם רגלו על הארץ לשמחה והוא הי קול ורקעך ענין פטיחה, כי מכת הרגל בארץ כאלו הוא רוקע מה שתחתיו ושוטח. שאטך בנפש, מקור, והיה משפטו השי״ן בקמץ חטף, כמו שכבך (דברים ו׳), ולהכיח הא״ף שב קמ״ן רחב עניינו בזיון, והבזיון הוא בנפש שהאדם בז בו הדבר בלבו, לפיכך סמך הענין הזה לנפש, ותרגום ויבז עשו (בראשית כ״ה) ושט עשו, וכן ענין בשאט בנפש. (ז) לבג, כתיב, ופירושו למאכל, כמו פת בג (דניאל א׳), וקרי לבז, כי הענין קרוב זה לזה, כי המאכל הוא משל הבזה והבז״ן נימ״ל באלפא ביתא דאטב״ח. (ח) אמור, מקור. מואב, הוא עיקר האמירה לפיכך הוא לשון יחיד. כמו ותדבר מרים ואהרן (במדבר י״ב), ותכתוב אסתר המלכה ומרדכי היהודי (אסתר י׳), אמר בהם לשון נקבה, לפי שהנקבה עיקר המעשה. וזכר שעיר עם מואב שהם שכנים ושמחו בגלות ישראל, כמו שכתוב בנבואת עובדיה. (ט) את כתף מואב, עבר מואב, כמו ולכתף השנית (שמות כ״ו), ובשמוך יאמר כתף בסגול. צבי, עניינו החפץ והרצון, ויש מפרשים אותו לשון הדר ופאר. וקריתמה, בלא יו״ד אחר הת״ו כתיב, וקרי ביו״ד, ואחד הוא. (י) לבני קדם על בני עמון, לבני קדם אקרא שיבואו על בני עמון.

(יב) ויאשמו

קיריתים עפפנען · [י] פיר דיא קינדער דעם מארגענלאנדעס, דיא נעגען עמון אויז־
ציהען, דאז איך איהנען צום ערבטהייל געבע, דאמיט עמון אונטער דען פעלקער־
שאפטען ניכט מעהר ערוועהנט ווערדע; [יא] אונד זא אויך אן מואב שטראפגע־
ריכטע אויזאיבען, דאמיט אויך זיא ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין · [יב]
פערנער שפראך דער העררי, דער עוויגע: וויל אדום זיך געגען דאז הויז יהודה
זא ראכגיריג בענאהם, אונד זיך דאדורך שוועהר פערשולדעט האט, זא זאללעס
אן דעמזעלבען גערעכען ווערדען · [יג] פירוואהר, זא שפריכט דער העררי, דער
עוויגע: איך שטרעקקע מיינע האנד ווידער אדום אויז, ראטטע מענשען זאממט
פיה דאפאן אויז · מאכע עס עדע פאן תימן ביז דדן, דורך דאז שווערד, וואראונ־
טער זיא פאללען ווערדען · [יד] דיזע מיינע ראכע אן אדום ווערדע איך דורך מיין
פאלק ישראל אויזפיהרען לאזען, זיא זאללען נאך מיינעם צארן, נאך מיינעם
גרימממע מיט אדום פערפאהרען, דאמיט זיא מיינע ראכע פיהלען, שפריכט דער
העררי, דער עוויגע · [טו] ענדליך שפראך דער העררי, דער עוויגע נאך: וויל
דיא פלשתים זא ראכזיכטיג זיך בעטרוגען, אונד מיט אויזגעלאזענהייט, ביז צום
פערדערבען ראכע פיר אוראלטע פיינדשאפטען נאהמען ; [טז] זא וויל איך,
שפריכט

באור

לבני קדם, מוסב על פסוק הקודם הנני פותח וגו׳ לבני קדם · בני עמון וגו׳, שבור הכתוב:
אשר יבואו על בני עמון, אשר נתתי אותם להם למורשה, למען וגו׳ · ורש״י פירש: לבני
קדם אפתח אותם שיבואו על בני עמון דרך ארץ מואב · (יא) ובמואב וגו׳, כלומר ע״י זה
אעשה גם במואב שפטים · (יב) ונקמו בהם, לדעת רד״ק ונקמו הוא מבנין פָּעֵל, והשעור
בית יהודה יעשה נקמה בהם, ויותר נראה לי שהוא מבנין נפעל, שתהיה לבית
יהודה נקמה באדום, ואף שנמצא במקומות אחרים יתום השם עם הנפעל, כי
אין זה זר במקרא להחליף היחסים · (יג) ודדנה, כיצד הטעמים הפריד אלא מתימן מן
אלא ודדנה, ואחריו הלכו המפרשים למשוך ודדנה למטה, ובאור: יושבי דדן בחרב יפלו ·
אבל להמשך המקרא ולפשוטו נראה יותר ששעורו מתימן עד דדן, וכדמתורגם, והה״א במלת
דדנה מסכים לזה · (טו) וינקמו וגו׳, שעורו: וינקמו נקם איבת עולם, או נקם באיבת
עולם, ומלת למשחית הוא תאר הפעל כמו בשאט בנפש. וטעם עולם ישנה, כי הפלשתים
היו אויבים לישראל מימי קדם · (טז) כרתים, נקרא בפלשתים ששמו כרתי, כנאמר (בספר
שמואל

מכלל יופי

(יב) ויאשמו, האל״ף בשו״א לבדו, מענין אשם הוא (ויקרא ה׳) · ונקמו · מבנין פיעל
הדגוש, כלומר יעשו נקמה בהם, ונמצאו בו אחרים בקשר הבית מבנין נפעל, כמו אם נקמתי
בכם (שופטים ט׳), הנקמו בם (ירמיה כ׳) · (יג) מתימן, דגש עם והכרתי ממנה אדם
ובהמה, והוא הפוק, אמר על דרך כלל מאדום, ואמר אחר כך על דרך פרט חבר תימן ודדנה·
ואפשר שיהיה דבוק עם ונתתיה חרבה, ופירושו אתן אדום חרבה מצד תימן שיהיה חרב על דרך
כלה כובלת עליה (ישעיה א׳) והדומים לו · ובפירוש, אתן אדום חרבה מצד תימן, כלומר
שתימן תחרב, כי תימן בכור אליפז בן עשו, וארצו נקראת על שמו תימן, וכן אמר בנבואת
ירמיה האין עוד חכמה בתימן · ויונתן תרגם מדרומא · ודדנה, הה״א נוספת, כי המלה
מלעיל הטעם בלי״ת, רוצה לומר יושבי דדן, והיא עיר גדולה בארץ אדום · (יא) כשאפי
ובחמתי, כנ״ף · (טו) בשאט בנפש, שם, ופירושו בבזיון, שהיו מבזים אותם בנפשותם
להרע

שפריכט דער העררּ, דער עוויגע. איך נעגען דיא פלשתים מיינע האנד אויז
שטרעקקען, ערזט דיא כרתים אויזראָטטען, דאן דען איבררעזט אן דער מעע־
רעסקיזטע צוגרונדע ריכטען, [יז] גראָסע ראכע דורך דיא גרימפאָללזטע ציכטי־
גונג אן איהנען איבען, אונד זיא זאָללען ערפאַהרען, דאס איך דער עוויגע בין,
ווען איך מיינע ראכע אויף זיא זאָ לעגען ווערדע.

כו [א] עס וואר אים איילפטען יאהרע, אם ערזטען דעס מאָנאטס, דאלס מיר
דאז וואָרט דעס עוויגען וואַרד, וויא פאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, וויל צור
וועגען ירושלים׳ס אויסריף: „טריאומפף! צערשטעהרט דיא יענע פפאָרטען
„דער נאַציאָנען, מאן ווירד נון צו מיר זיך ווענדען, איך ווערדע פאָלל ווערדען,
„דא עס צערשטעהרט איזט!" [ג] דאהער שפריכט דער העררּ, דער עוויגע:
זיה, איך קאָממע אויך איבער דיך צור, איך לאַססע זאָ פילע פעלקער ווידער דיך
היניוף שטייגען, וויא דאז מעער וועללען היניוף שטייגען לעזט. [ד] דיזע ווער־
דען צור׳ס מויערן צערשטעהרען, זיינע טהירמע ניהעררייסען; דען אין איהם
בלייבענדען שוטט ווערדע איך דאן אבשפיהלען, אונד עס אין איינען נאקטען
פעלזען פערוואנדעלן. [ה] עס ווירד אים מעערע נור נאך צום אויפהענגפלאַץ
פיר פישערנעצע דיהנען. איך האַב דען אויזשפרוך, שפריכט דער העררּ, דער
עוויגע, דאס עס איין רויב דער פעלקער ווערדען זאָלל. [ו] אויך זיינע לאנד־
שטעדטע זאָללען דורך׳ס שווערד פערהעערט ווערדע. מאן ווירד ערפאַהרען,
דאס איך דער עוויגע בין. [ז] יאַ, דער עוויגע דריקטע זיך היראיבער אויך זאָ
אויז: פאָן מיטטערנאכט העער ברינגע איך נבוכדנאצר, דען קעניג פאָן בבל, דען

באור

מוא. א׳ ב׳ י״ד) אכחנו פשטנו על נגב הכרתי, וכן גוי כרתים צ׳ ה׳). כלומר בראשונה
אכרות את כרתים ואח״כ והאבדתי שארית פלשתים הדרים בחוף הים.

כו (א) בעשתי עשרה שנה, לגדקיהו שהיא שנת החרבן (רד״ק). להחדש, לא נזכר
באיזה חודש, וכיון שפתם אותו נראה כי על חדש החרבן אמר שהוא חודש אב
(הנ״ל). (ב) נשברה דלתות העמים, העיר שהיתה דלתות העמים, שהיו נכנסים ויוצאים
בה הסוחרים בסחורתם מכל העמים (הנ״ל). נסבה, נפעל עבר לנקבה משרש סבב לגזרת
פעל נכרי. ולא נזכר פועלו, ובארו המפרשים הסחורה נסבה מירושלים אלי. אמלאה
החרבה, אתמלא אני מן העיר ירושלים המחרבה (רש״י). החרבה, עבר מבנין הפעל.
(ד) וסחיתי, לדעת רש״י הוא כמו ונסחתי שהוא לשון עקירה. אבל זה נגד דקדוק הלשון,
כי שרשו סחה. והרד״ק בשרשים אמר שענינו גרירה כמו סחב, אלא שזהו גרירת הטיט מן
הקרקע והדברים המאוסים, כשמכבדין הקרקע ההוא. ובשם ממנו סחי ומאוס (איכה ג׳
מ״ה). והנה גם בלשון ארמי ואשורית ענין פעל זה גריפה והסרה ע״י מים או ע״י כבוד. והכונה
שעפרה אשר ישאר אחר חרבונה גם הוא יסיר ממנה, (ע״י שטיפת מי הים שהי׳ בשכונו, או
ע״י גשם שוטף), ולא נשאר כ״א הסלע אשר נבנה עליו. לצחיח, ענינו חלק. (ה) משטח
חרמים, על הסלע ישטחו הדייגים את מכמרותם לנגבם (רש״י). ועל פיו תרגמתיו. ולדעת
אחרים פירושו שתהי׳ רק מקום אשר יעמדו הדיגים לשטוח חרמים בים ולצוד דגים. ובזה יותר
נכון מה שאמר בתוך הים, כי צור הישנה לא היתה נבנת על הים, אלא ביבשה קרובה לים
כידוע, וראוי לתרגם: (עס זאָלל איין פלאַץ, וואָ מאַן דיא פישערנעצע אין׳ס מעער
ווירפט, ווערדען,) והכופר יבחר. (ו) ובנותיה, הנידה נקראת אם ואשר סביבה נקראות בנות

אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי נוֹטֶה יָדִי עַל פְּלִשְׁתִּים וְהִכְרַתִּי אֶת כְּרֵתִים
וְהַאֲבַדְתִּי אֶת שְׁאֵרִית חוֹף הַיָּם׃ (יז) וְעָשִׂיתִי בָם נְקָמוֹת גְּדֹלוֹת
בְּתוֹכְחוֹת חֵמָה וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה בְּתִתִּי אֶת נִקְמָתִי בָּם׃
כו (א) וַיְהִי בְּעַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר
יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם יַעַן אֲשֶׁר אָמְרָה צֹּר עַל
יְרוּשָׁלִַם הֶאָח נִשְׁבְּרָה דַּלְתוֹת הָעַמִּים נָסֵבָּה אֵלָי אִמָּלְאָה הָחֳרָבָה׃
(ג) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי עָלַיִךְ צֹר וְהַעֲלֵיתִי עָלַיִךְ גּוֹיִם
רַבִּים כְּהַעֲלוֹת הַיָּם לְגַלָּיו׃ (ד) וְשִׁחֲתוּ חֹמוֹת צֹר וְהָרְסוּ
מִגְדָּלֶיהָ וְסִחֵיתִי עֲפָרָהּ מִמֶּנָּה וְנָתַתִּי אוֹתָהּ לִצְחִיחַ סָלַע׃ (ה)
מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה בְּתוֹךְ הַיָּם כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה
וְהָיְתָה לְבַז לַגּוֹיִם׃ (ו) וּבְנוֹתֶיהָ אֲשֶׁר בַּשָּׂדֶה בַּחֶרֶב תֵּהָרַגְנָה
פתח באתנח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה׃ (ז) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי

מביא

רש"י

כאדם השוקט נקמתו בלבו: (טז) את כרתים, עמא דחייבין לאישתיצאה ואומר אני לפי שראיתי במקום אחר קורא אל פלשתים כרתים הוי יושבי חבל הים גוי כרתים והיינו קורא כן לאומה אחרת נראה בעיני שיש גבול בפלשתים ששמו כרתי וכן אני מוצא בספר שמואל בגדוד שטרף את צקלג תגתנו פשטנו על נגב הכרתי: חוף הים, ומאר"קא בלע"ז הם פלשתים שיושבין במקצוע דרומית מערבית של גבול ארץ ישראל על הים האחרון:

כו (א) בעשתי עשרה, לצדקיהו: (ב) על ירושלם, ששיתה במצור: האח, לשון קול שמחה: נשברה דלתות העמים, עיר שכל האומות נכנסים לה לסחורה מעתה תסבר כי לא ילך הסחור מעליה עד אלכד: נסבה אלי, מעתה הוסבה סחורות העמים אלי: המלאה החרבה, אתמלא אני מן העיר ירושלים החרבה: (ד) וסחיתי, ועקרתי כמו בית גאים יסח ה' ונסחתם מעל: לצחיח סלע, לפי שהיתה בנויה בסלע בתוך הים כשתנתזוה עפרה אל הים נשאר הסלע חלק וכן ת"י לשעיעות כיף גלי: (ה) משטח חרמים, על הסלע ישטחו הדייגים את חרמי מכמורתם לנגבם: (ו) ובנותיה אשר

בשדה

מכלל יופי

להרע להם דרך כויה יקלין, למשחית, שם, כמו והודי נהפך עלי למשחית (דניאל י'), כלומר הרע להם לאשמתה להיות איבת עולם ביניהם. (טז) והכרתי את כרתים, ונקמה

גדולה

מביא אל צר נבוכדראצר מלך בבל מצפון מלך מלכים בסוס
וברכב ובפרשים וקהל ועם רב : (ח) בנותיך בשדה בחרב
יהרג ונתן עליך דיק ושפך עליך סללה והקים עליך צנה : (ט)
ומחי קבלו יתן בחמותיך ומגדלתיך יתץ בחרבותיו : (י) משפעת
סוסיו יכסך אבקם מקול פרש הר' בפתח וגלגל ורכב תרעשנה
חומותיך בבואו בשעריך כמבואי עיר מבקעה : (יא) בפרסות
סוסיו ירמס את כל חוצותיך עמך בחרב יהרג ומצבות עזך לארץ
תרד : (יב) ושללו חילך ובזזו רכלתך והרסו חומותיך ובתי
חמדתך יתצו ואבניך ועציך ועפרך בתוך מים ישימו : (יג) והשבתי
המון שיריך וקול כנוריך לא ישמע עוד : (יד) ונתתיך לצחיח
סלע

רש"י

בשדה, הכפרים המשועבדות לה סביבותיה :(ח) והקים עליך צנה, ויקים עלך די מזיינן בתריסין : (ט) ומחי קבלו, הוא אחד מתחבולות המצור לזרוק אבנים גדולות ומכה כנגדו אילקול"א דספריי"רא בלע"ז ויש לועזים קבלו דשארבלי"טא בלעז ויש לועזים פוריי"רא בלע"ז : בחרבותיו · בחניתות הורגן שיביא עמו : (י) משפעת סוסיו, כשיש סוסים הרבה מעלים אבק ברגליהם ועולה ונעשה כענן ומחשיך הארץ הוא קרוי שפעת וכן שפעת מים תכסך דלאפוי"שון בלע"ז : כמבואי עיר מבקעה. כמה דעלין לקרתא דמתרעא מסור
שנפרנס

מכלל יופי

גדולה מפלשתים, וכן נאמר עליהם פשטנו נגב הכרתי (שמואל ל'), וכן גוי כרתים (צפניה ב') ·
כו (ב) האח, ענינו שמחה וגילה · נסבה אלי, נפעל עבר לנקבה מן הכפולים לגזרת פעל נכרי · אמלאה, אינו מבנין נפעל בתוספת ה"א · החרבה, עבר מבנין הפעל ולתקן קריאת החי"ת שהיא גרונית נקדו הה"א בקמץ רחב והחי"ת בקמץ חטף · (ד) וסחתי, ענינו גרירת עפר מן הקרקע · לצחיח סלע, המקום הגבוה בסלע יקרא צחיח, והוא המקום היבש שבו, לפיכך נקרא כן, וכן שכנו צחיחה (תהלים ס"ח) מקום יבש וצמא, כמו והשביע בצחצחות נפשך (ישעיה נ"ח) · (ה) משטח חרמים תהיה, שהציידים ישטחו רשתותם שם באותו הסלע שיהיה יבש וגבוה, כי מה שאמר אחר זה וכסוך המים הרבים, זה יהיה לשעה, כשיעלה הים עליה, ואחר כך ישוב הים למקומו וישאר הסלע יבש וגבוה · (ו) ובנותיה, הם הכפרים · תהרגנה, יהרגו אנשיהם · (ח) דיק וסוללה, פירשנום למעלה בפרשת לבנה (יחזקאל ד') צנה, כלי מגן הנקרא אדר"קה בלע"ז וכן בערבי · (ט) ומחי כבלה, לדעת ר' יהודה ור' יונה שרשו מחה ורוצה לומר מכת הדיק שלו יתן בחומותיך, והוא שקורין לו קלב"רי פרגים וככה (שמות כ"א) ומחא, ויתכן לומר כי המ"ם נוספת, כי כן מצאנו בדברי רבותינו ז"ל מתקטלין בחי קבל, והוא הקשת שקורין ארק"א או בליסטר"א, ורוצה לומר יתן בחומותיך
שיורו

קעניג דער קעניגע, מיט רָאס, וואַגען אונד רייטער, אונד איינעם צאַהלרייכען קריגסהעערע גענען צור׳ [ח] נאַכדעם ער דיינע לאַנדשטעדטע דורך׳ס שווערד ווירד פערהעערט האַבען. ווירד ער דיך דורך באַללווערקע איינשליסען, שאַנצען אויפווערפען, אום דיך הער, שטורמדעכער ווידער דיך ערהעבען, [ט] זיינען שטורמבאָק ווירד ער אַן דיינע מויערן אַנלעגען, אונד דיינע טהירמע מיט זיינען צערשטעהרונגס-מאַשינען איינשטירצען. [י] דיא מענגע זיינער פפערדע ווירד דיך מיט איהרעם שטויבע בעדעקקען, דורך דאַז גראַזזעל דער רייטערייא, דער ריזטקאַררען אונד שטרייטוואַגען ווערדען דיינע מויערן ערשיטטערן, ווען ער אין דיינען טהאָרען איינציהט, וויא מאַן אין איינער דורך שטירם ערָאָבערטען שטאַדט איינצוציהן פפלעגט. [יא] מיט דען הופען זיינער ראָזזע ווירד ער דיינע שטראַססען צערשטאַמפפען, דיין פאָלק נידערמעצצעלן, דיא דענקמעלער דיינער זיגע צו באָ-דען שטירצען; [יב] דאַן ווירד מאַן איבער דיין פערמעגען הערפאַללען, דיינע וואַרענלאַגער פלינדערן, דיינע מויערן שלייפען, דיינע פראַכטגעביידע נידער-רייסען, אונד דיא שטיינע, דאַז האָלץ אונד דען שוטט ראַפּאַן אין דיא וועע ווער-פען. [יג] זאָ זערדע איך דעם געזאַנגע דיינער לידער איין ענדע מאַכען, דיין האַרפענשפיל זאָלל ניכט מעהר געהערט ווערדען. [יד] אין איינען קאַהלען פעל-זען

ב א ו ר

כידוע. (ח) והקים עליך צנה, ידוע שהיא מגן גדול המכסה כל הגוף, ובעת הלחם על עיר לתפשה, היה להלוחמים ג"כ מין צנה גדולה ומטולטלה על ראשם כגג, לבלתי פגע בהם אף מהמורים מן החומה, בל"א (שטורמדאך). (ט) ומחי קבלו, רבו הפירושים בזה. והנה מחי לשון הכאה כמו ומחאך יד (לעיל כ"ה ו'). וקבלו לשון נוכח וכנגד כמו קבל עם (מ"ב ט"ו י'), ואין רחוק לומר שהוא שם מורכב, ועניני כלי המצור שהיה להלוחמים בימים הקדמונים; והיה קורה גדולה ועבה וכבדה, ובראשה מכוסה בברזל, ובה הכו בכח כנגד חומת העיר, ונקראת ג"כ איל וכר. וכן הביא רד"ק בשרשים פירוש אחד (שהוא דעת רבי יהודה ור' יונה), שהוא כלי מכה כנגד החומה. בחרבותיו, בלומניות סירבן שיביא עמו (רש"י). (י) משפעת וגו', ענין רבוי, וכן שפעת גמלים, תכסך על דרך הפלגה (רד"ק). כמבואי, כאשר רגיל לבוא הכובש בעיר מבוקעה, כלומר בעיר שנבקעו חומותיה ונכבשה. (יב) רכלתך, שם כלל לסחורה או שם מקומות סחורות ונפיכות בס הסחורות, וכן תרגמתי. (יד) לא

מכלל יופי

שידו בהם החצים בחוזקה שלא יוכל אדם לעמוד על החומות זה כתב בשרש מחה, ובשרש קבל פירש שהוא כלי שהוא מכה כנגד החומה, ותרגום נגד (בראשית ל"א) קבל, וכן ויכהו קבל עם (מלכים ב' ט"ו) נגד העם וכתב וכבר פירשתי ומחי קבלו בשרש מחה פירוש אחר יותר קרוב מזה אבל והוא פירוש ויתכן הכתוב למעלה. קבלו, הנפרד קבול בפלס קטון, ובכנוי היה ראוי כבולו, ונשאר הקמץ נקו"ף כמו שהיה ביחיד הנפרד, ובהתחברו כנלע"ו כדגש, אבל החולם לקמץ חטף, כמו קטני עבה (מלכים י"ב). בחרבותיו, נקראו כן הכשילים שמפילים בהם הבנינים. (י) משפעת, ענין רבוי, וכן שפעת גמלים תכסך (ישעיה ס') על דרך הפלגה. כמבואי, קבוץ מן מבוא (ירמיה כ"א). (יא) תרד, רוצה לומר כל אחת מן המצבות. (יב) ושללו חילך, כתרגומו נכסך. רכולתך, שם לסחורה. ועפרך, עפר הבנין. (יג) המון שיריך, רבוי שיריך. (יד) הרמים, פירושו רשתות יחידו בלם,

ההיה

תרגום אשכנזי

זען וויללט איך דיך פערוואנדעלן, דוא זאללסט איין אויפהעננפלאץ פיר פישער־
נעצצע, אונד ניא ווידער ערבויעט ווערדען, זא האבע איך, דער עוויגע, עס
פערהענגט, שפריכט דער הערר, דער עוויגע· [טו] פערנער לויטעט דעם עווי־
גען ווארט פאן צור: א וויא ווערדען איבער דען לערם דיינעס שטורצעס, איבער
דאז פארדגעשרייא, ווען דאז געמעצעל אין דיר זיין ווירד, דיא אינזעלן ערבע־
בען! [טז] אללע פירזטען דעם מעערס ווערדען פאן איהרען טהראנען הינונטער
שטייגען, ווערדען איהרע מענטעל אבלעגען, איהרע געשטיקטע קליידונג אויז־
ציהען, אין שרעקקען געהיללט אויף דעם באדען זיצצען, אללע אויגענבליקקע צו־
זאממען פאהרען, בעטייבט איבער דיך! [יז] זיא ווערדען דאן איין קלאגעליד
איבער דיך אויזברעכען, אך, ווערדען זיא זאגען, וויא ביזט דוא געשטירצט,
דוא דורך דיא מעערע בעפעלקערטע, בעריהמטע שטאדט! זא מעכטיג צור זעע,
זיא אונד איהרע איינוואהנער, דיא זיך זא פורכטבאר געמאכט אללען איהרען בע־
וואהנערן! [יח] איצט ציטטערט שאן דאז קיזטענלאנד פאר דעם טאגע דיינעס
שטורצעס

באור

(יד) לא תבנה עוד, והיא לא נבנה ג"כ אחר חורבנה ע"י נבוכדנאצר; אבל נוכח המקום
אשר היתה בנויה באי הים נבנה אחר זמן מה עיר אחרת אשר נקראת על שמה, והיא אשר
יסופר ממנה בקורות העתים שבא עליה המלך האדיר אלכסנדר וכבשה· את זאת ראיתי להעיר
לאשר לא קרא עוד בספורי דברי הימים הקדמונים· (טו) מקול, מס הכבה, ומעורו ע"י
קול וגו'· (טז) (יז) נושבת מימים, יש נוקדין רפי, פותרין מיושבת מימים קדמונים,
ויש נוקדים דגש ופותרין מיושבת בחזקה על ידי ימים הסמוכים לה (רש"י)· ורד"ק אמר שיתכן
לפרש כמשמעו, לפי שישובה היה מסחורת הים, ודרך הים היה בא אליה כל הטוב כמו
שכתב בפרשה אחרת ע"כ. ואנכי תרגמתיו עפ"י הכונה: לפי שכל באי ימים נקבצו לתוכה
והתאספו בה, היתה תמיד נושבת מיושב· (יח) האין, כמו האיים (רש"י)· וידמה שדעתו
שענינו אחד עם זה מה שנאמר עוד בפסוק זה האיים אשר בים· אבל לדעת יונתן ורד"ק אין
ענינם אחד, וענין הראשון הוא מגרשי הערים והכפרים· וכבר העיר על זה הרד"ק בשרשים
שרש אי, שאין טעם איים בכל מקום חלק מארץ מסובב מים או מנהר, אלא גם לפעמים רק
מחוזות שאין נהר אי ים מקיפים אותם, והביא ראיה מן יושב האי הזה (ישעיה כ' ו') שנאמר
על ירושלים, כי פירש מלת אי מחוז, וכן הוא מלה נפרדו איי הגוים (בראשית י' ה'), עיין
תרגום הרמב"ן והבאור שם· אמנם לפי שנראה מפרשה זאת, לא דבר אלא מיושבי הים,
שיחרדו ויבהלו על מפלת צור, כמו שנאמר בפסוק ט"ז וירדו מעל כסאותם כל נשיאי הים
ובשאר פסוקים; כי להם הי' קשור וחבור עם צור, כי אנשי צור נודעים שהם היו מהראשונים
שמצאו התחבולה לשוט באניות בלב הים, והלכו באניותיהם מקצה הים ועד קצהו, ועשו
מסחר גדול עם איי הים, ואין ספק שהיתה צור ג"כ נכרית עם רבים מהם ותהי להם לעזר
ולמחסה בפני מי שקם לשטן עליהם· אמנם הדבר שהיה לה עם איי הים, היה לה ג"כ עם
המדינות בשכונתה היושבות על חוף הים, כי ממשלת צור היתה גדולה, ובגללה ישבו מדינות
רבות· וזה הטעם שתרגמתי פה האין (דאז קיזטענלאנד)· ועפ"י זה ישר הכתוב יותר
מכוון, ופירושו: עתה, עוד קודם מפלתה, יחרדו האין הקרובים לה והם בשכונתה, כי
המה שמעו כבר מביאת נבוכדנאצר עליה למלחמה, ויראו כי תהיה נצוחה ע"י מלך מלכים,
אשר לא עמדו בפניו שארי עמים, ואז גם להם לא יהי' מקרה טוב, וגם האיים אשר בים,
רחוקים מצור, יבהלו מצאתך, אם ישמעו איך יצא הדבר· וטעם מצאתך סוף וקץ, כמו והיו
תוצאותיו הימה (במדבר ל"ד ה')· (יט) בתתי אתך, המפרשים לא בארו המשך פסוק זה

נהפך

סֶלַע מִשְׁטַח חֲרָמִים תִּהְיֶה לֹא תִבָּנֶה עוֹד כִּי אֲנִי יְהֹוָה דִּבַּרְתִּי נְאֻם
אֲדֹנָי יֱהֹוִה: (טו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה לְצוֹר הֲלֹא מִקּוֹל מַפַּלְתֵּךְ
בֶּאֱנֹק חָלָל בְּהֵרָג ב׳ טעמים הֶרֶג בְּתוֹכֵךְ יִרְעֲשׁוּ הָאִיִּים: (טז) וְיָרְדוּ
מֵעַל כִּסְאוֹתָם כֹּל נְשִׂיאֵי הַיָּם וְהֵסִירוּ אֶת מְעִילֵיהֶם וְאֶת בִּגְדֵי
רִקְמָתָם יִפְשֹׁטוּ חֲרָדוֹת יִלְבָּשׁוּ עַל הָאָרֶץ יֵשֵׁבוּ וְחָרְדוּ לִרְגָעִים
וְשָׁמְמוּ עָלָיִךְ: (יז) וְנָשְׂאוּ עָלַיִךְ קִינָה וְאָמְרוּ לָךְ אֵיךְ אָבַדְתְּ
נוֹשֶׁבֶת מִיַּמִּים הָעִיר הַהֻלָּלָה אֲשֶׁר הָיְתָה חֲזָקָה בַיָּם הִיא וְיֹשְׁבֶיהָ
אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּיתָם לְכָל יוֹשְׁבֶיהָ: (יח) עַתָּה יֶחֶרְדוּ הָאִיִּן יוֹם
מפלתך

רש״י

שנפרצה חומתה: (יג) רכלתך, סחורתך: (טז) וחרדו לרגעים, לשברים פן יבא עליהם גם הם כשברך לרגעים לשון שבר כמו רוגע הים עורי רוגע על רגעי ארץ על דכאי ארץ ומנחם פירש לשון רגע כמו כי רגע באפו: ושממו לי׳ תמהון (יז) נושבת מימים, יש נוקדין רפה ופותרין מיושבת מימים קדמונים ויש נוקדין דגש ופותרין מיושבת בחזק׳ ע״י ימים הסבובי׳ לה וכן תרגם יונתן וכן הוא: אשר נתנו חתיתם, סביבות לכל היושבים: חתיתם נורדפריי״אנט בלע״ז: (יח) האין, כמו האיים: מגלתך, מיציאתך

מכלל יופי

ההיה, התי״ו תי״ו הנקבה, וכן לא תבנה. (טו) באנק חלל, כתב ר׳ יונה ונזדמנו בלשון העברי באנקה שני ענינים, האחד הוצאת הנשימה והשבתה, והשני הוצאתה בלא השבתה. והוא מה שאמר באנוק חלל, כי החלל לא ישיב הנשימה אבל מוציא אותה. בהרג, מקור מבנין נפעל, כפלם בעטף עולל (איכה ב׳), ונשפטו בהרג, ובנפול ה״א הבנין הוטלה תנועתה, הוא הנרי, על אות השמוש. הרג, שם, ואמר השם אחר הפועל לחזק הענין, כמו ויגס דוד נים (שמואל ב׳ י״ב), למען טבוח טבח (יחזקאל כ״א), בגוע נגע (שם כ״ב), בוגדי בגד (ירמיה י״ב), והדומים להם. (טז) לרגעים, לשעות ולרגעים, כלומר תמיד. (יז) מימים, כמו בימים, וכן תרגם יונתן דהוה יתיבא בגו ימא. ויתכן לפרשו כמשמעו, לפי שיושבה היתה מסבורת הים, ודרך הים בא עליה כל הטוב, כמו שכתוב בפרשה האחרת. ההללה, הה״א תשמש במקום אשר, כמו אשר הוללה, כי לא תשמש ה״א הידיעה בעוברים, וכן וכל ההקדיש שמואל (ד״ה כ״ו), כמו אשר הקדיש. אשר היתה חזקה בים, רוצה לומר באיי הים. אשר נתנו חתיתם לכל יושביה, מרוב חוזקם נתנו חתיתם ומוראם לכל יושבי הים, וזכר הים בלשון נקבה, כמו שנאמר גם כן (מלכים ב׳ י״ז) ואת הים הוריד מעל הבקר. הנחשת אשר תחתיה. (יח) יחרדו, הקמ״ת בשוא, ועניינו התנועה מבלי הפחד, ופירוש יניעו. האין, תם׳ יו״ד הרבי׳, ובא הנון במקו׳ מ״ם הרבי׳ וכן לקץ הימין (דניאל י״ב) כמו הימים, ות״י פרוריא, וכן תרגם ירעשו האיים למעלה, אבל ונבהלו האיים אשר בים תרגם נגוותא די בימא, וזה עשה מפני שנכפל בפסוק, ופירש פרורייא מגרשי הערים והכפרים, וכן תרגם ירעשו מגרושות, יזעון פרורייא, וכן בדברי רבותינו ז״ל פרידהא. מצאתך, כתרגומו, מיפק גלוותך, כלומר מיציאתך בגלות. (כ) והורדתיך את יורדי בור, כלומר תאבדך
העולם

מַפַּלְתֵּךְ וְנִבְהֲלוּ הָאִיִּים אֲשֶׁר בַּיָּם מִצֵּאתֵךְ׃ (יט) כִּי כֹה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּתִתִּי אֹתָךְ עִיר נֶחֱרֶבֶת כֶּעָרִים אֲשֶׁר לֹא נוֹשָׁבוּ
בְּהַעֲלוֹת עָלַיִךְ אֶת תְּהוֹם וְכִסּוּךְ הַמַּיִם הָרַבִּים׃ (כ) וְהוֹרַדְתִּיךְ
אֶת יוֹרְדֵי בוֹר אֶל עַם עוֹלָם וְהוֹשַׁבְתִּיךְ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת כָּחֳרָבוֹת
מֵעוֹלָם אֶת יוֹרְדֵי בוֹר לְמַעַן לֹא תֵשֵׁבִי וְנָתַתִּי צְבִי בְּאֶרֶץ חַיִּים׃
(כא) בַּלָּהוֹת אֶתְּנֵךְ וְאֵינֵךְ וּתְבֻקְשִׁי וְלֹא תִמָּצְאִי עוֹד לְעוֹלָם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

כז (א) וַיְהִי דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) וְאַתָּה בֶן אָדָם שָׂא עַל
צֹר קִינָה׃ (ג) וְאָמַרְתָּ לְצוֹר הַיֹּשֶׁבְתִי היושבת ק׳ עַל מְבוֹאֹת
יָם רֹכֶלֶת הָעַמִּים אֶל אִיִּים רַבִּים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה צוֹר אַתְּ
אָמַרְתְּ אֲנִי כְּלִילַת יֹפִי׃ (ד) בְּלֵב יַמִּים גְּבוּלָיִךְ בֹּנַיִךְ כָּלְלוּ יָפְיֵךְ׃
(ה) בְּרוֹשִׁים מִשְּׂנִיר בָּנוּ לָךְ אֵת כָּל לֻחֹתָיִם אֶרֶז מִלְּבָנוֹן לָקָחוּ

לעשות

רש״י

מפלתך בגולה: (יט) בהעלות עליך את תהום, באסקותי עלך משריית עממין דסגיאין כמי תהומא ויחפינך עממין סגיאין כן ת״י וכמשמעו בתחלה נתנה ביד נבוכד נצר וסוף עלה הים וטבעה: (כ) את יורדי בור, עם יורדי גיהנם: אל עם עולם עם שאר האומות אשר שם מעולם: כחרבות מעולם, כערים אשר חרבו מאז סדום וחברותיה: ונתתי צבי בארץ החיים, ואתן התפאר׳ בירושלים: (כא) בלהות, פירשו יונתן בלהות כד לא הוית והפותרין אומרים לשון מקום מרקד שעירים ומזיקים:

כז (ג) על מבואות ים, עד הנמל שהספינות באות עד החומה והשערים והרבה כרכים יושבין על הים ואינם מקום נמל ואין הספינות יכולות לקרב אליהם מבואות ים פורט״ש בלע״ז: רוכלת העמים, כך היה מנהגם סוחרים הבאים לה זה מצפון וזה מדרום לא היו רשאין לעשות סחורה זה עם זה אלא יושבי העיר לוקחין מזה ומוכרין לזה: את אמרת אני כלילת יופי, עד עכשיו הכל אומרים על ירושלים כלילת יופי משוש כל הארץ עכשיו את מתגאה לומר אני כלילת היופי סוף גמר היופי כלול בי: (ה) בוניך, אדרכלייך לשון בנין: ברושים משניר, לפי שהיתה בנויה בים ובים אבדה המשילה הנביא לספינה משובחת שהכבידו משאה בתוכה וטבעה ברוח קדים: משניר טור תלגא: את כל לוחתים, הלוחים שבעשית האני׳ מהם: ארז מלבנון, שם יער שהארזים מצויין בו: תורן, הוא העץ הזקוף וגבוה התקוע בספינה שבו תולין המפרש שקורין בויל״א בלע״ז ובו נקבים באלו

שאחזל

שטורצעס, איבער דיינען אויזגאַנג ווערדען אויך דיא אינזעלן אים מעערע זיך ענט־
זעצצען! [יט] דען, שפראַך פֿערנער דער עוויגע: ווען איך דיך צו איינער צער־
שטעהרטען שטאַדט מאַכע, גלייך יענען שטעדטען, דיא ניא ווידער בעוואָהנט
ווערדען, ווען איך דען אַבגרונד איבער דיך שטייגען לאַזזע, דאַס אונגעהייערע
פֿלוטהען דיך בעדעקקען; [כ] זאָ לאַס איך דיך צו דען עוויגען שאַטטען מיט דען אין
דיא העללע פֿאַהרענדען קאָממען, זעצצע דיך אין דער אונטערוועלט אונטער יענע
עוויגע צערשטעהרונגען, אונטער דיא אין דיא העללע פֿאַהרענדען, דאַמיט דוא
אונבעוואָהנט בלייבזט, ווען איך העררליכקייט אים לאַנדע דעם לעבענס געבע.
[כא] יאַ, זאָ וויל איך דיך דער פֿערניכטונג איבערגעבען, דאַס דוא איפֿהערעזט
ווען דוא געזוכט, ניא מעהר געפֿונדען ווירזט, זאָ שפראַך'ס דער הערר, דער עוויגע
כז [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] דוא מענ־
שענזאָהן, שטיממע אויף צור איין טרויערליד אַן. [ג] שפריך: צור, אַם
איינגאַנגע דעס מעערס ליגענדע, האַנדעלסשטאַדט דער פֿעלקער פֿילער אינזעלן!
זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: האַ, דוא ריהמטעזט דיך: „איך בין דער
שענהייט אינבעגריף!" — [ד] יאַ, בין אין'ם הערץ דער מעערע ערשטרעקט
זיך דיין געביט, פֿאָללקאָממען שען שטעללטען דיך דיינע ערבויער הער. [ה]
אויז ראַנגען פֿאָן שניר פֿערפֿערטיגטען זיא אַללעס באָהלענווערק אין דיר, פֿאָן

לבנון

באור

והנה אחריו, והקרוב לי כי פסוק זה הוא חלק הראשון מהמאמר והשני החלק האחרון, וכדמות ורגס. ומה שנאמר כבר כי צור לא תבנה עוד הוכפל עוד פעם בפרטות יותר, ואמר אם תחרב כאשר נבאתי לך, אז תהיה חורבנך לאבדון וכליון עולם. (ב) יורדי בור, יורדי גיהנם (רש"י). והוא על דרך משל והתדמות השחתה וכליון בלי תקומה, וכן ת"י ואחתינך עם נחתי גוב בית אבדנא. עם עולם, קרא כן ע"ש השאלה המתים בהתנגדות החיים שאינם עם עולם. ורד"ק אמר, עם שמתו מעולם היום זמן רב שנשחת גופם ואבד ושב עפר ע"כ. בארץ תחתיות, דמיון ממעין הרשעה לאחר שבתה הויתה בעולם הזה. ונתתי צבי בארץ החיים, שעורו אם נתתי וגו', כלומר לא יהי' לה עוד חלק נגדולה ואוצר אשר אתן בשאר ארצות. וטעם ארץ חיים להתנגדות אל ארץ תחתית. ודעת המפרשים כי ארץ החיים היא ארץ ישראל. (כא) בלהות, לשון השחתה וכליון, וכן משחת בלי (ישעי' ל"ח י"ז) לדעת רד"ק והראב"ע.

כז (ג) כלילת יופי, סוף גמר היופי כלול בי (רש"י). (ה) תרן, הוא עץ הגבוה הנצב בספינה שמשימין בראשו הנס. (ו) משוטיך, הם שרקנים בראשם שמנהיגים בהם האניה, רי"מש בלע"ז (נ"ל ראמע) (הנ"ל). קרשך, הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל מול התורן שבראשו אחר, ובו מהפכין את הספינה לכל צדדים, ורב החובל אוחז בו, ובלשון משנה קברניטו, ובלשון לעז גוברנ"ייל (רש"י). שן, י"ת כשן דפיל, וכ"כ רד"ק. ורחוק הוא לומר שעשו קרש משן הפיל. ואפשר שהוא מין עץ נקרא כך, וכן דעת רש"י. ואחרי שהדבר בספק הנחתיו בלי תרגום. בת אשרים, כאלו הוא תיבה אחת, לשון תדהר ותאשור (ישעיה מ"א י"ט), שניהם תרגמן יהונתן אשכרעין, כ"כ רש"י. והוא לדעתי מין אילן, ורד"ק אמר עדת אשרים הכינו אותו שן מאיי כתים, ויותר נראה לי שהוא שם מקום או עיר באיי כתיים, כמו בת ציון, בת צידון והדומים והשן הבא משם נקרא על שמה, וכן תרגמתי. (ז) מפרשך, הוילון שפורשין על התורן (רד"ק). אלישה עיין בבראשית י'

בביאור

תרגום אשכנזי

לבנון ליסען זיא צעדערן קאמען, אום דיר מאזטען צו מאכען · [ו] אויז אייכען
פאן בשן מאכטען זיא דיר רודער ; שטייער · רודער אויז שן פאן בת אשרים אויף
דען פיתישען אינזעלן · [ז] אויז ביסוס מיט שטיקקערייען אויז מצרים האטטעזט
דוא זעגעל, דיא דיר צור פלאנגע דיהנען, דעקקען היממעלבלויא, אונד פורפור
אויז דען אינזעלן אלישה׳ס · [ח] בעוואהנער פאן צדון אונד ארוד האטטעזט דוא
צו רודערער · קונזטפערשטענדיגע בעזאסעזט דוא זעלבזט, צור, צו דיינען שטייער־
מעננערן. [ט] דיא ערפאהרענזטען אונד געשיקטעזטען אויז גבל װארען ביי
דיר

באור

בבאור. (ח) שטים, תופסי משוטיך להניעך (רש״י) · זקני גבל, אומני הבנין כמו שנאמר
ובוני חירום והגבלים (הכ״ל) · מחזיקי בדקך, מתקני כדקך שלא יכנסו בהם המים (הכ״ל) ·
(ט) לערב מערבך, לשון ערובה גראנטי״אה בלע״ז, הם כל צורכי האדם שהוא חי בהם,
וממנו הוא ערובתו והצלתו לחיין, ופירושו כל אניות הים ומלחיהם היו סביביך לשוט אל המדינו׳
הרחוקו׳ להביא סחורה לתוכך, כ״כ רש״י · ורד״ק אמר שהם, מערבך ענין סחורה, וכן
אומר

מכלל יופי

העולם, כמו יורדי בור, והוא הקבר · אל עם עולם · כלומר עם שמתו מעולם ליום זמן
רב שנשחת גופם ואבד ושב עפר · למען לא תשבי, שלא תשבי עוד · צבי, ענינו החפץ
והרצון, ויש מפרשים אותו לשון הדר ופאר · חיים, פירשו בו ארץ ישראל, ונקראת כן כמו
שנקראת ארץ צבי (דניאל י״א) וכן אמרו רבותינו ז״ל ארץ שמתיה חיים, וכן תרגם יונתן
ואתן קדושא בארע דישראל · (כא) בלהות, כמו תמיד בהלות, ענין בעתה ובליון · ותבקשי.
העמידו הו״ו במאריך ונקדו התי״ו בשוא ופתח לתפארת המלה, ופירושו ואם תבקשי לא תמצאי
עוד לעולם ·

כו (ג) רכלת, סוחרת · (ד) כללו, פועל, מענין כלילת יופי, שרוצה לומר שכלא
יופי · ובפירוש שלמת יופי, והוא הוא · כללו יפיך, הם השלימו יפיך · (ה) להתים,
בא בו לשון רבוי ולשון שנים להורות כי הלבוי הזה בתכונת השנים, ורא״בע כתב כי הטעם
שיש ספינות יעשו אותן משני לוחות · תרן, הוא העץ הגבוה בספינה שמשלשלים בו הנס,
ומעמידין אותו בו · (ו) אלונים, הם הנקראים בערב בלו״ט ובלע״ז קאסטני״יר, והערמון
נקרא בערבי שי״ך בלו״ט, כלומר מלך האלונים, והוא הערמון, אם כן האלונים נקראים ג״כ
ערמונים הנקראים בלע״ז קאסטני״יר, ומאיתם עושים קרשים ולוחות וכל כנן · משטיך,
שרשו שוט, ובא בהבלע הנח כדגש והמ״ם בחירק, כי היה משפטו על המנהג המ״ם בשוא,
כמו מבוניך, ענין השיטה בלע״ז ריי״מאר · ובמכלל משוטיך מן כל תופסי משוט, אלא שהוא
משקל אחר, כי מן משוט יאמר משוטים משוטיך, בשוא המ״ם ובלא דגש השי״ן, כמו מן מקום
מקומיך, מכון מכוניך, ומן הדגוש יאמר האחד משוט בחירק המ״ם והרבים משוטים משוטך,
והמשקל בתשלומו במשקל מזמור (ישעיה ל״ג), מגדול (שמואל ב׳ כ״ג) והמשוטים הם העצים
הארוכים שמנהיגים בהם, כמו אני שיט, ורוצה לומר משוטי ספינותיך · קרשך, לוח,
רוצה לומר קרש ספינתך, והוא דרך כלל · בת אשרים, רוצה לומר עדת אשורים · אשרים,
כמשמעו שם איש, ופירושו עדת אשורים הביאו לך קרשי שן שהביאו אותו שן מאיי כתיים, כי
שם הפילים מצויים, שעושים מעצם שלהם קרשים וכלים · ויונתן תרגם דפין דאשכרועין מכבשין
בשן דפיל, פירש בת אשורים מלה אחת, והיא שתי מלות, וכן תרגם תדהר ותאשור · וכתב
רבי יונה שהוא שקורין לו בלע״ז בוש״ו · כתים · ביו״ד אחד כתיב, וקרי בשני יודי״ן, ביו״ד
היחס וביו״ד הרבוי כתיים, כמו אלהי העברים (שמות ד׳) · (ז) להיות לך לנס, הוא
הוילון, שפורשין על התורן, כמו שכתוב בל יחזקו (ישעיה ל״ג), כן תרגם בל פרשו נס ·

מכסך

בַּעֲשׂוֹת תֹּרֶן עָלָיִךְ: (ו) אַלּוֹנִים מִבָּשָׁן עָשׂוּ מִשּׁוֹטָיִךְ קַרְשֵׁךְ עָשׂוּ
שֵׁן בַּת אֲשֻׁרִים מֵאִיֵּי כִּתִּים כתים קרי: (ז) שֵׁשׁ בְּרִקְמָה מִמִּצְרַיִם
הָיָה מִפְרָשֵׂךְ לִהְיוֹת לָךְ לְנֵס תְּכֵלֶת וְאַרְגָּמָן מֵאִיֵּי אֱלִישָׁה הָיָה
מְכַסֵּךְ: (ח) יֹשְׁבֵי צִידוֹן וְאַרְוַד הָיוּ שָׁטִים לָךְ חֲכָמַיִךְ צוֹר
הָיוּ בָךְ הֵמָּה חֹבְלָיִךְ: (ט) זִקְנֵי גְבַל וַחֲכָמֶיהָ הָיוּ בָךְ מַחֲזִיקֵי

בדקך

רש"י

שהחבל שמושכין בו הספינה נכנס ויוצא בו מש"ט בלע"ז. (ו) אלונים, מין עץ
סריק שקורין קיי"שנה בלע"ז: משוטיך, הם הרחבים בראשם שמנהיגים בהם
הספינה ריי"מש בלע"ז: קרשך, הוא הקרש הרחב שבראש השני של ספינה אל
מול התורן שבראשה אחר ובו מהפכין את הספינה לכל צדדיה ומכוונין אותה אל
הדרך ורב החובל אוחז בו ובלשון משנה קברניט ובלשון לעז גוברי"נאל בלע"ז:
עשו שן בת אשורים, אי אפשר לו להיות אלא של עץ והוא בת אשורים כאילו הוא
תיבה אחת לשון תדהר ותאשור שניהם תרגום יונתן אשכרועין ואת קברניטה של
צור המשיל לקרש של אשכרוע ומצופה בשן ע"י מסמרים לנוי ולחוזק כי כן תרגם
יונתן דפין דאשכרועין מכבשין בשן דפיל בית תופאה לאיתיטרון כשוייה לא יפול
אבל יונתן פירש הקברניט הזה לפי ענין העיר על קרשי שעריה: (ז) שש ברקמה.
בגד שש עשוי בציורי רקמות: מפרשך. הוא שקורין בלשון אשכנז זעגעל ובלשוננו
בויי"לא בלע"ז: להיות לך לנס. לפורשו על כלונס הארז ולהגביהו על התורן
נס בלשון משנה כלונס ובלע"ז פורק"א: היה מכסך. לאהל ולגג על פני כל
האניה: (ח) היו שטים לך. תופשי משוטיך להנהיגך: חובליך. אוחזי
הקברניט לכוין וליישר האניה: (ט) זקני גבל. אומני הבנין כמו שנאמר ובוני

חירום

מכלל יופי

מכסך, מלבושך, או יהיה מכסה אהל הספינה לכסות על פני הספינה מזרם וממטר ומקור.
(ח) שטים, ענין השיטה בלע"ז רי"מאר, וכן כל תופשי משוט, והם אוחזי המשוטים מנהיגי
הספינה. חכמיך צור היו בך, צור הוא לשון קריאה, כלומר את צור חכמיך היו בך, לא
היית צריכה להביא לך חכמים מעיר אחרת יודעי הים, להנהיג הספינה בחכמה, כי בך היו.
חובליך, חובל יקרא מושך חבלי הוילון במשפט, וצריך למשכם בחכמה לקבל הרוח במשפט
וא' הוא הרב פרנס הספינה המלמד את החובלים למשוך כפי מה שיראה והוא האוחז הקברניט
הנקרא טי"מון בלע"ז, וכן מנהיג הספינה, להדריכה הדרך אשר יראה, וכל זה בחכמה.
(ט) זקני גבל, שם מקום שהיו בו אומני אבן. בדקך, מקום השבר והבריכה נקרא כן
שצריך חפוש ובדיקה, כי הבדיקה הוא לשון חפוש בדברי רבותינו ז"ל בודקין את האמן. כל
אניות הים ומלחיהם, כתרגומו כל נחתי ימא וספניהון הוו שייטין ומייתין סחורה לגוך ומלחים
כן נקראים תופשי המשוטות, ופירש רש"י מענין ממולח טהור קדש שפירושו מעורב, לפי
שמהפכים את המים במשוטות כשמנהיגים את הספינה כשהם יושבים, כאדם המהפך בכף
פנים לערבם במים, וכל דבר שאדם רוצה לערב יפה יפה מהפכו באצבע או בכוך, וכן מלקק

בִּדְקֵךְ כָּל אֳנִיּוֹת הַיָּם וּמַלָּחֵיהֶם הָיוּ בָךְ לַעֲרֹב מַעֲרָבֵךְ׃ (י) פָּרַס
וְלוּד וּפוּט הָיוּ בְחֵילֵךְ אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ מָגֵן וְכוֹבַע תִּלּוּ בָךְ הֵמָּה
נָתְנוּ הֲדָרֵךְ׃ (יא) בְּנֵי אַרְוַד וְחֵילֵךְ עַל חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב וְגַמָּדִים
בְּמִגְדְּלוֹתַיִךְ הָיוּ שִׁלְטֵיהֶם תִּלּוּ עַל חוֹמוֹתַיִךְ סָבִיב הֵמָּה כָּלְלוּ
יָפְיֵךְ׃ (יב) תַּרְשִׁישׁ סֹחַרְתֵּךְ מֵרֹב כָּל הוֹן בְּכֶסֶף בַּרְזֶל בְּדִיל
וְעוֹפֶרֶת נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃ (יג) יָוָן תּוּבַל וָמֶשֶׁךְ הֵמָּה רֹכְלָיִךְ בְּנֶפֶשׁ
אָדָם וּכְלֵי נְחֹשֶׁת נָתְנוּ מַעֲרָבֵךְ׃ (יד) מִבֵּית תּוֹגַרְמָה סוּסִים
וּפָרָשִׁים וּפְרָדִים נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ׃ (טו) בְּנֵי דְדָן רֹכְלַיִךְ אִיִּים רַבִּים
סְחֹרַת יָדֵךְ קַרְנוֹת שֵׁן וְהָובְנִים והבנים קרי הֵשִׁיבוּ אֶשְׁכָּרֵךְ׃ (טז)
אֲרָם סֹחַרְתֵּךְ מֵרֹב מַעֲשָׂיִךְ בְּנֹפֶךְ אַרְגָּמָן וְרִקְמָה וּבוּץ וְרָאמֹת

וכדכר

רש"י

אירוס והגבלים: מחזיקי בדקך, מתקני בדקיך שלא יכנסו בהם המים אפיי"טונט איקרא"ולא בלע"ז: כל אניות הים ומלחיהם, הספנים שלהם: היו בך, היו בעיניך לשוט אל המדינות הרחוקות להביא הסחורה לתוכך: לערב מערבך, לשון ערובה גרנטי"א בלע"ז הם כל צורכי האד' שהוא חי בהם וממונו הוא ערובתו והצלתו לחיין: (יא) בני ארוד וחילך, אחר חיל בני אדם היושבים בתוכך: וגמדים, תרג' יונתן ואף קפוטקאי שמעתי משמו של רבי מנחם על שם שיורדים בים עד התהום ומשערים גומדי אמות עומקה נקראו גמדים אנדיי"ש בלע"ז. ויש פותרים שהם ננסים ונכנסין במדת אמה: שלטיהם. הם אשפות שנותנין בהם חצים כמו הברו החצים מלאו השלטים קויב"רינה בלע"ז. תלו. הרבה תלי תלים. (יב) תרשיש. ים ששמה תרשיש: מרוב כל הון. שהיה בתוכך ובטוחים הסוחרים שימצאו בך סחורה הראויה להם: בדיל. אשטיי"ן בלע"ז: עזבוניך. חזקיך ועוזריך כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה וממונו של אדם הוא חוזקו המעמידו על רגליו: (יג) בנפש אדם. עבדים ושפחות למכור: (יד) ידך. מקומך: קרנות שן והובנים. קרני יעלים ועצמי פיל וטווסים עופות ששמן פ"און בלע"ז: השיבו אשכרך. הביאו לך תשורה: (טו) בנפך. אוק"ח בוקלא בלע"ז: ארם סחרתך. באבנים טובות האמורות במקרא וארגמן ורקמה ובוץ: מרוב מעשיך. מתוך שהיו יודעין בנשיאיך ושריך שמרבין להם מעשה נוי ותפאר' לתכשיט: (טז) בחטי מנית. שם מקום שחטיה יפות כמו עד בואך מנית ומדרש אגדה חטין יפין וגסין הנמכרים במניין ויונתן תרגם בחטי דריחוש לשון קבולת מגיינים הרבה פרוק"אש בלע"ז וחיברו בפסיקתא מה הדס ריחוש בעלין אף לאה ריחושה בבנים ולא ידעתי מהו מפי ר' שמעון מצאתי שמצא במקרא תרגום ירושלמי בחיטי מנית

ופנג

דיר, צו אויבעזווערער דיינער לעקע, אַללע שיפֿפֿע לאַנגען מיט איהרען שיפֿפֿערן
בייא דיר פֿאַר אַנקער, אום דיא וואַארען צוצופֿיהרען׃ [י] פערזער, לידיער אונד
פוטעער נאַהמען קריגסדינזט בייא דיינעם העערע, שילד אונד העלם הינגען זיא
בייא דיר אויף, דיא מאַכטען אין דיר איינע צירדע אויז׃ [יא] אַרוד'ס זעהנע
וואַרען בייא דיינעם העערע אויף דיינען מויערן אומהער, גמדים אויף דיינען
טהירמען׃ זיא האַטטען איהרע שילדער אַן דיינען מויערן הערום העגנע׳, וועלכעס
דיר איין איבעראויז שענעס אַנזעהן גאַב׃ [יב] תרשיש האַטטע פֿילען פֿערקעהר
מיט דיר אין אַללערלייא גיטער; בעזאַנדערס פֿערזאַהען זיא דיינע נידערלאַגען מיט
זילבער, אייזען, צין אונד קופפֿער׃ [יג] אויז יון, תובל אונד משך גאַב'ס קויפֿ־
לייטע אין דיר; זיא פֿיהרטען שקלאַפֿען אונד קופפֿערנעס געשירר בייא דיר איין;
[יד] פֿאַן דעם הויזע תוגרמה וואורדעזט דוא מיט פֿפֿערדען, רייטערן אונד מויל־
טהירען פֿערזעהן׃ [טו] פֿאַן דען קינדערן דדן'ס גאַב'ס קויפֿלייטע בייא דיר, פֿאַן
פֿילען אינזעלן האַטטעזט דוא דען האַנדעל גאַנץ אין דיינער געוואַלט, מיט האָרן,
עלפֿענביין אונד פֿפֿויען ענטריכֿטעטען זיא דיינע פּראָוויזיאָן׃ [טז] ארם פֿער־
קעהרטע פֿיל אין דיינען קונזט־ערצייגניזען מיט דיר, אונד פֿערזאַה דיך מיט
נפך

· באור

אומר במלת עזבוניך הבאה ג"כ בפרשה זאת שענינה סחורה. ורש"י מפרש מלת עזבוניך, חזקיך ועוזריך, כמו ויעזבו את ירושלים עד החומה, וממנו של אדם הוא חזקו המעמידו על רגליו ע"כ. אמנם יונתן תרגם לערב מערבך, ומיתן סחורה לגוזך, ומלת עזבוניך תרגם בבית גנזיך. ואחרי שעיינתי בפרשה זאת ידמה לי, כי יש באמת הבדל זה ביניהם: מערב נקראת הסחורה הבאה ממדינות אחרות והסוחרים לוקחים אותם, (או מטעם שכתב רש"י או מטעם אחר), בל"א (איינפֿוהר) ועזבון נקרא המקום אשר שם אוצרים הסוחרים את הסחורות הלוקחים, בל"א (וואַארענלאַגער), ושמושם פה מטעם אחד, אלא שהכתוב משמש פעם בזה ופעם בזה. (י) תלו בך וגו'. כלומר בעירך היה מקום או בית, אשר היו מכונסים ותלויים בו כלי זיין, ללקחם בעת הצורך, והי' זה אחד מהדורי העיר, כענין שהוא בזמנינו הבית הנקרא אַרזענאַל. (יא) ארוד, עיר בגבול פֿעניציא על אי קטן בים האמצעי, וגמדים, אפשר הוא ג"כ שם אומה אף שלא נודעה לנו. והמפרשים אמרו שפירושו ננסים, אנשי מדה קצרה, מן גמד ארכה, ולא אבין מה לננסים במגדלות, ואיך נמצאו ננסים כ"כ. (יב) עזבוניך, כמו בעזבוניך, וכן נאמר פסוק ט"ז נתנו בעזבוניך. (יד) תוגרמה, חלק מגבול אַרמעניען. (טו) דדן, אי בים פרס (פערזישען מעערבוזען). סחורת ידך, המסחר שהי' להם היה תחת ידך, כן נראה לי פירושו. והבנים, וטווסים, עופות שמין פאו"ן בלע"ז (רש"י), וכן ת"י, ועל פיהם תרגמתיו. ורד"ק אמר שהוא מין עץ יקר, וכן דעת מבחרי העמים שהוא העץ הנקרא בל"א (עבענהאָלץ). אשכרך, כמו אשכר יקריבו (תהילים ע"ב י'). ואמרו המפרשים שהביאו לה תשורה. והנה אין אשכר מתנה רצונית אלא כמו מכסה, שהיא מתנה מחויבת; וגם פה לדעתי ענינו כן, שנתנו לה אשכר בשכר טרחתה שהי' לה עם סחורתם, ומוסב על מה שנאמר סחורת ידך, וכענין שהסוחרים שלנו קוראים (פּראָוויזיאָן), והפעל השיבו מסכים לזה. (טז) מרב מעשיך, מרב מעשים ומלאכות יקרות שהיו בך היו מביאים לך ארם בסחורה אבנים יקרות ובגדי רקמה (רד"ק). וראמת וכדכד, שמות אבנים יקרות כמו נפך, ולפי שלא ידענו לנו בבירור איזה הן, הנחתים בלי תרגום. (יז) בחטי מנית, שם מקום שחטיה יפות, כמו על בואך מנית (רש"י). ופנג,

גפן, פורפור, שטיקקעריינ, ביזוס, ראמות, אונד כדכד· [טז] אויך יהודה אונד דעם לאנדע ישראל גאב'ס קויפלייטע אין דיר, זיא פיהרטען בייא דיר איין, וויצען אויז מנית, פנג, האניג, עהל אונד באלזאם· [יח] דמשק האנדעלטע מיט דיר פילע דיינער קונזט־ ערצייגניזע אב, פיר איינע מענגע אנדערער גיטער, בעזאנדערס פיר ווין פאן חלבון, אונד וייזע וואללע· [יט] דן אונד יון ליפערטען שטאהל אויז אוזל אין דיינע וואארענלאגער, אויך קאסיא אונד צימעט, וואס דאפאן בייא דיר איינגעפיהרט ווארדע· [כ] אויז דדן בעצאגנט דוא היררליכע

ציגע

ב א ו ר

לדעת יוסף בן גוריון הוא אילן הגדל בירחו אשר יצא ממנו השמן הטוב ונקרא שמן אפרסמון, ונקרא לזה שם העיר ירחו כמו עיר הריח, בל"א (באלזאם), אמנם זה נזכר בכתוב בשם צרי, ולפיכך אמר רד"ק שהוא שם מקום כמו מנית, ושעורו חטי מנית ופנג· ביין חלבון, שם מקום בדמשק שיינו טוב (רד"ק)· ונודע הוא יין אחד משובח מאד בשם זה אצל הקדמונים וספרו ממנו, כי מלכי פרס שתו אותו במשתיהם· (יט) ודן ויון, שמות ערים בערב המאושר· מאוזל, שעורו מן אוזל, כלומר מן אוזל לקחו והביאו לשם· אוזל שם הבירה בארץ ימן; בערב המאושר, אשר עתה הוסבה שמה, ונקראת סאנא· ואין ספק שהי' בימים ההם ג"כ מחוז, נקרא על שמה· ולדעת רש"י מאוזל הוא הסחורה שהביאו דן ויון לשם, וכתב כי הוא מטוה של צמר· ולא ידעתי על מה יסד אותו בפירוש זה· ברזל עשות, זך ונקי מן עשת שן (שיר השירים ה' י"ד), ועשות לברזל כפלם רחוק, קרוב, והוא הנקרא בלע"ז אזירו (בן מלך), כמו שפירש נ"ל אשארא בלשון איטאליא, והוא בל"א שטאהל· במערבך היה, גם על קדה וקנה, ולפי שאינם מפרי ערב אלא מפרי הודו המזרחית, רוצה להודיע בזה לדעתי, שכל קדה וקנה שהיו במערב צור באו על דרך זה באמצעית ערב, והיו עוד דרכים אחרים להביא פרי הודו לצור כידוע ליודעי הגעאגראפיא, אבל קנה וקנמון הביאו הערביים לשם· (כ) דדן, עיר בארץ אדום כמבואר לעיל כ"ה י"ג, מתימן ודדנה· בבגדי

חפש

מכלל יופי

וסוחליך· לערב מערביך, ענין סחורה, וכן כל אשר בפרשה זו מזה השרש, ונקראת הסחורה מערב והסוחרים עורבים לפי שהסוחרים עורבים זה לזה בסחורתם במקחם ובממכרם מענין כי עבדך ערב את הנער (בראשית מ"ד), (י) וכובע· מלרע, ובא בפתח ולא הסמיכות· ורבי יהודה כתבו קמץ, והוא כלי מגן על הראש קאפאסי"טי בלע"ז· תלו בך, שענין פיעל הדגוש, ואמר כן, כי דרך בני אדם לתלות המגינים והכובעים בראשי המגדלים ועל החומות: (יא) וחילך· הו"ו במקום עם, כמו ויוסף היה במצרים (שמות א')· וגמדים, פירושו ננסים, אנשי מדה קצרה, מן גומד ארכה (שופטים ד')· שלטיהם, מגיניהם, כמו כל שלטי הגבורים· תלו, גם זה מן הדגוש· (יב) סחרתך, רוצה לומר מביאה הסחורות אליך· בכסף ברזל בדיל, בחסרון ו"ו השמוש, כמו שמש ירח (חבקוק ג'), ראובן שמעון (שמות א')· עזבוניך, ענין סחורה, וכן כל אשר בפרשה הזאת ענינם ענין סחורה, והזי"ן דגושה· (יג) רכליך, סוחריך, ויונתן תרגם בבית גנזך· בנפש אדם· שמביאים עבדים ושפחות למכור וכלי נחשת· (יד) ופרשים· יש מפרשים שהם מין סוסים מיוחסים יקראו כן אין צורך רק הוא כמשמעו, וענינו כמו שאמר המה רוכליך בנפש אדם, כי באותן המקומות שמוכרים בני אדם יש מהם ראויי' לעבדים ויש מהן ראויים לפרשים רוכבי סוסים ואמר כי מיון ותובל ומשך היו מביאים אותם שהיו ראויים לעבדים ולפיכך אמר בנפש אדם, ומבית תורגמה היו מביאים אותם שהם ראוים להיות פרשים· (טו) איים רבים סחורת ידך, איים רבים מפאת בני דדן היו סוחרים על ידך· קרנות שן, הוא שן הפיל שעושין ממנו מלאכה, ודמה שיני הפיל לקרנות לפי שהם דומים להם· ולדעת התרגום חסר ו"ו הקבוץ כמו שמש ירח (חבקוק ג')·

וחפש

ובדכד נתנו בעזבוניך : (יז) יהודה וארץ ישראל המה רכליך
בחטי מנית ופנג ודבש ושמן וצרי נתנו מערבך : (יח) דמשק
סחרתך ברב מעשיך מרב כל הון ביין חלבון וצמר צחר : (יט)
ודן ויון מאוזל דגש אחר שורק בעזבוניך נתנו שורק הנ׳ בדגש ברזל
עשות קדה וקנה במערבך היה : (כ) דדן רכלתך בבגדי חפש

לרכבה

רש״י

ופנג דהושלא וקלוואה שערי דהושלא שבגמרא אנו שונים שעורים קלופים ואומר אני מנית לשון מנות מאכל מזומן ואף לפי נקוד דגש דרכו של יונתן לתרגם התיבה פעם משמע׳ פעם מדרשה כן תרג׳ וגם שם העיר המונח אנו נוקדי׳שם והמונח לא מפיק ה״א ותרגם ואף לתמן יהרמון קטולי קרתא דסגיאין איתרגושתהא : ופנג, ראיתי בספר יוסף הכהן צץ אפרסמון הוא פנג והיו מגויין ביריחו ועל שם ריח הטוב נקראת יריחו בלשמ״א בלע״ז : (יח) ביין חלבון . יין לבן מבושל ומגהם חבריו עם חלב חטים לפונטוב : וצמר צחר . ועמר מילת בגיזה ביום שנולד הטלה ומסרתו אוו בלתיכתה עושין כסות ומבבנין אותו שביבין בקיש״י כדי שיהא צמרו נקי לחר לבן כמו אתונות צחורות : (יט) ודן ויון . מדינות הם : מאוזל . מטוש של פירוזין : ברזל עשות . עשוי כעששיות יוס״ש בלע״ז והוא פרזלא סנדווחס : (יט) בבגדי חפש לרכבה . בלבוש דיקר לרתיכין : (כ) בברים . כבשים ויונתן תרגם בתורין וכן תרגם

מתם

מכלל יופי

רוצה לומר קרנות שן, והנסמך חסר, שכן תרגום בקרנין דיעלין ושן דפיל : והבנים . הם קיית שעושין מלאכה מעצם שלהם או מהקרנות כמו שעושים מעצם הפיל שהוא השן, והתרגום אמר ושן דפיל וטווסים, והוא העץ שנודע לנו מדברי רבותינו ז״ל באמרם קרינו ליה ריש טווסא בהלכה ולא אכל והוא שקורין לו בלע״ז פא״ון, ואפשר שיעשו מלאכה מעצם שלהם, וכן בלשון ערבי נקרא טא״וום . ובפירוש פרשו כי שהוא העץ הנקרא בערבי הבנו״ס : השיבו אשברך, כמו והשיב למלך ישראל (מלכים ב׳ ג׳), והוא הבאת המנחה בפעם אחר פעם . אשברך, מנחתך, כמו אשכר יקריבו (תהלים ע״ב) . (טו) בנפך : אבן מהאבנים היקרות, והיא שחורה : ופנג, יש אומרים כי הוא שם מקום, וכן מנית, ויוסף בן גוריון אמר כי פנג הוא בלש״מו, והיה נמצא ביריחו, והנה אמר בפסוק זכרי, והצרי מפרשים אותו שמן אפרסמון, שהוא הנקרא בלשמ״א . (יז) וצרי . נחלים, והוא נטף שהזכיר הכתוב בסמני הקטרת, וכן בדברי רבותינו ז״ל, רבן שמעון בן גמליאל אומר הצרי אינו אלא שרף הנוטף מעצי הקטף, פרוסמין בעץ יוצא ממנו הצרי, והוא הנקרא בלש״מא בלע״ז . (יח) ביין חלבון, שם מקום בדמשק שיינו טוב . ויונתן תרגם בחמר קילת מבשל . וצמר צחר, לבן, וכן אתונות צחורות לבנות (שופטים ה׳) (יט) מאוזל, נכתב בו הו״ו עם הדגש, כלומר הולך ממקום למקום כמו אזלת יד (דברים ל״ב), אזלו מים מני ים (איוב י״ד), ואזל לו (משלי כ׳), וכן אמר התרגום בשיירין : נתנו . דגש הנו״ן לתפארת המלה מפני הפסק . ברזל עשות, זך וקלל, מן עשת שן (שיר השירים ה׳) . ועשית תאר לברזל כמלא רקוק קרוב, והוא הנקרא בלע״ז אזי״רו או הברזל הנקרא הינ״די . ויונתן תרגם עקקין דפרזל, רוצה לומר שבטי ברזל, כמו וגיד ברזל

ערפך

לְרִכְבָּה : (כא) עֲרַב וְכָל נְשִׂיאֵי קֵדָר הֵמָּה סֹחֲרֵי יָדֵךְ בְּכָרִים
וְאֵילִים וְעַתּוּדִים בָּם סֹחֲרָיִךְ : (כב) רֹכְלֵי שְׁבָא וְרַעְמָה הֵמָּה
רֹכְלָיִךְ בְּרֹאשׁ כָּל בֹּשֶׂם וּבְכָל אֶבֶן יְקָרָה וְזָהָב נָתְנוּ עִזְבוֹנָיִךְ :
(כג) חָרָן וְכַנֵּה וָעֶדֶן רֹכְלֵי שְׁבָא אַשּׁוּר כִּלְמַד רֹכַלְתֵּךְ : (כד)
הֵמָּה רֹכְלַיִךְ בְמַכְלֻלִים בִּגְלוֹמֵי תְּכֵלֶת וְרִקְמָה וּבְגִנְזֵי בְּרֹמִים
בַּחֲבָלִים חֲבֻשִׁים וַאֲרֻזִים בְּמַרְכֻלְתֵּךְ : (כה) אֳנִיּוֹת תַּרְשִׁישׁ שָׁרוֹתַיִךְ
מַעֲרָבֵךְ וַתִּמָּלְאִי וַתִּכְבְּדִי מְאֹד בְּלֵב יַמִּים : (כו) בְּמַיִם רַבִּים
הֱבִאוּךְ הַשָּׁטִים אֹתָךְ רוּחַ הַקָּדִים שְׁבָרֵךְ בְּלֵב יַמִּים : (כז) הוֹנֵךְ
וְעִזְבוֹנַיִךְ מַעֲרָבֵךְ מַלָּחַיִךְ וְחֹבְלָיִךְ מַחֲזִיקֵי בִדְקֵךְ וְעֹרְבֵי מַעֲרָבֵךְ
וְכָל אַנְשֵׁי מִלְחַמְתֵּךְ אֲשֶׁר בָּךְ וּבְכָל קְהָלֵךְ אֲשֶׁר בְּתוֹכֵךְ יִפְּלוּ

בלב

רש"י

ואלה אלף כרים דמישע מלך מואב : (כב) אשור כלמד · ת"א מדינן אתור ומדי :
(כג) במכללים · בדברים שהם למכלול פרו"נט בלע"ז ומה הם המכלולים גלומי
תכלת ורקמה טליתות של תכלת מרוקמות : ובגינזי ברומים · בתכשיטי פאר
שגונזין אותם בארגזין שקורין אשקרי"ן בלע"ז והם מחפין עור ומצויירין לנוי ביופי
ומסמרין שורות שורות וציורין והם בלשון ארמי קמטרין ובלשון עברי ברומים והם
קבושין ואוסרין בחבלי בוצלנוי : וארזים · ת"י אעי הדסי אותן ארגזים היו נותנים
במגדלי עץ הדס ומביאין אותן לתוך המגדלין והקמטראו' שבתוכן והתכשיטין שבתוך
המקטראות הכל יחד לסחורה וכה פתרון הלשון בלשון קרא ובגנזי ברומים
החבושים בחבלים וארזים בתוך עץ ארז שהברומים הם המקטראות והיו אסורים
בחבלים ונותנים במגדלי הדס שהוא ממיני ארז ומכלולים שבתוך הברומים קרא
יונתן וכושפין דארגא בלומלין די זהריתא תכשיטין הצריכין שמירה כלא דמחתין
בקומטרין מונחים בקמטראות והמגדלים שבתרגום כמו שאנו שונין תיבה ומגדל
שיפריי"נטש בלע"ז : (כד) אניות תרשיש שרותיך · הם היו לך לערבה ומישור
כשם שהמישור הוא דרך כבושה להביא בו סחור' לעיר היושב' ביבשה היו לך
תחתיך אניות תרשיש מסלה להביא מערבך לתוכך : שרותיך · לשון שרון ומישור
ודוגמתו עלו בשרותיה : ותמלאי ותכבדי מאד · הביאו לתוכך משאוי רב והכבידו
משאך יותר מדאי : (כה) במים רבים הבאוך השטים אותך · כדרך האניו' הגדולות
שמפליגין אותן לתוך פלגוס הים ומתוך שנתמלא' וכבדת בא רוח הקדים ושברך
בלב ימים ולענין דוגמ' העיר מתוך שנתמלאת עושר גבה לבך ובא עליך פורענות :
(כז) מגרשות . כמו מגרשי העיר : (כח) אל הארץ יעמדו · מה לנו עוד באניות

להיכן

ציינע צו זאטטעלרעקקען· [כא] פאן אראביען אונד אללען פירזטען קדר'ס האט־
טעזט דוא דען האנדעל נאנץ אין דיינער געוואלט, לעממער, ווידדער אונד
בעקקע וואר דיין פארציגליכסטער האנדעל מיט איהנען· [כב] קויפלייטע פאן
שבא אונד רעמה האטטען אללע ארטען עדלער געווירצע בייא דיר פֿיל, אונד
נאבען אללערלייא עדעלשטיינע אונד נאלד אין דייגע נידערלאגען· [כג] אויך
פאן חרן, כנה אונד ערן, דיא קויפלייטע פאן שבא, אשור אונד כלמד ווארען
דיינע קויפלייטע· [כד] זיא האטטען אין קראמלערן בייא דיר שמוקפאללע
וואארען פֿיל, אלס הימטעלבלויע אונד געשטיקטע טיכער, שמוקקעזטכען פאן
בלומים· שנירע, בינדען אונד מעבעל אויז צעדערן = האלץ· [כה] דיא שיפפע
פאן תרשיש פֿיהרטען פלאטטענווייז בייא דיר וואארען איין; דוא וואורדעזט פאלל
אונד זעהר וויכטיג אויף דען וויטען מעערען· [כו] אין דיא גרעזטען געוועזער
שטייערטען דיך דיינע רודערער, דער אזטווינד מאכטע דיך שייטערן אין דער
מיטטע דער מעערע· [כז] אבער אך! דיינע גיטער, דיינע נידערלאגען, דיינע
איינפֿוהר, דיינע שיפפער, דיינע שטייערמעננער, דיא אויזבעזזערער דער
לעקע, דיא בעפֿערדערער דיינער איינפֿוהר, דיא גאנצע קריגסמאנשאפט אין
דיר, מיט דער גאנצען פֿאלקסמאזזע, דיא דוא ענטהעלטזט, אך! אללע שטירצען
אין

באור

חפש לרכבה, בגדים חשובים הראוים לחפשי ובן חורין, לתיקון המרכבה (מרד"ק), וכן
ת"י, בלבוש דיקר לרתיכין (כג) חרן וגו', נ"כ בערב המאושר· אשור כלמד, י"ת
מדינת אתור ומדי· ויש לספק בזה, כי לפי שידמה הן נ"כ שמות ערים, אבל לא נודע לנו
בבירור איה מקומן· (כד) במכללים, מן כלילת יופי, דברים שהם למכלול· בגלומי,
גלימא ידוע בדברי חז"ל, והוא מלבוש שיתכסה האדם בה (רד"ק)· ובגנזי ברומים וגו'·
יש בזה דעות שונות: רש"י כתב וז"ל: בתכשיטי פאר שגונזין אותה בארגזים, והם מקופים
עור ומצויירין לגוי במיני מסמרין שורות שורות וציורין, והם בלשון ארמי קמטרין ובלשון עברי
ברומים והם חבושין ואסורין בחבלי בוץ לגוי ע"כ· ואודה ולא אבוש כי לא ידעתי מה הוא·
ורד"ק אמר כי ברומים הוא מין ממיני הבגדים המחודות ברקמה, או יהי' שם כולל לבגדים
הנכבדים, וכן פירש הריק"ס, והביא ראיה מלשון ערבי שאומרים לבגדים הנאים אברוא"ם·
והנכון לדעתי כי ברומים מין עץ חשוב, והי' נעשה ממנו ארגזים קטנים לאצור בתוכם כסף וזהב
ואבנים יקרות ושאר דברים יקרים כמו גנזי המלך (אסתר ג' ט')· בחבלים חבשים, לדעת
המפרשים שב על גנזי ברומים או על הבגדים שבתוכם שהיו חבושים בחבלים, ורחוק מאוד·
ואחשוב כי שב אל רכליך במכלולים ויחים הבי"ת הוא כמו במלת בגלומי, והם נ"כ מין מכלול
מלבוש, אולי מקשוטי הנשים, והבי"ת מן בחבלים מושך עצמו ואחרת עמו, ומשפטו בחבשים,
וכדמתורגם· וארזים, לדעת ר"י ורד"ק האלף תמורת חית, והוא כמו חרוזים, מן ואחרך
בחרוזים והם הענקים התלוים בגרון (האלזבנירע)· ויותר נראה שהוא כמשמעו, וענינו
כלי השמוש העשוי' מעץ ארז (וכן מצאתי נ"כ בספר שפת אמת בשרש ארז), וכן תרגמתי·
בפרכלתך, ענינו החנות אשר שם הסחורה למכור, כאשר הערתי כבר לעיל· (כח)
שרותיך, פירושו השיירות ההולכים בסחורה, ותרגום ארחת ישמעאלים, שיירת ערבאי,
ויקרא נ"כ ההולכים דרך ים שיירא, לפי שהולכות ספינות רבות יחד (רד"ק בשרשים שרש
שור)· ועל פיו תרגמתיו· (כו) שברך, לפי פשוטו ידמה שהכונה היא, כ"כ הביאוך
השטים במים רבים עד כי נשברו האניות ע"י רוח הקדים· אמנם לדעת רד"ק הוא על דרך משל
על

תרגום אשכנזי

אין דען שלונד דער מעערע אם טאגע דיינעס שטורצעס! [כח] פאן דעם ברילּ-
לענדען געשרייא דיינער שטייערמעננער ווערדען דיא געגענדען ערשיטטערן.
[כט] אללע דיא איין רודער האנדהאבען, ווערדען איהרע שיפפע פערלאזען,
שיפפער אונד שטייערמעננער דער זעע אן'ס לאנד זיך בעגעבען, [ל] א, זיא
ווערדען איהרע שטיממען איבער דיך ערהעבען, יעממערליך שרייען. מיט
שטויב איהרע הייפטער בעשטרייען, אין אשע זיך וועלצען! [לא] זיא ווערדען
זיך דיינעטוועגען איינע קאהלע פלאטטע מאכען, זעקקע אומגירטען, אין דער
וועהמוטה איהרער זעעלע מיט יעממערליכער וועהקלאגע דיך בעוויינען. [לב]
אין איהרעם יאממער איין קלאגעליד איבער דיך אנהעבען, זא ווערדען זיא דיך
בעקלאגען: וואס איזט וויא צור, וואס דעם גלייך, דאז איצט אים מעערע פער-
זונקען ליגט? [לג] ווען דיינע װאַרעטהע איבער דיא מעערע הינויזגינגען, זעט-
טיגטעסט דוא פילע פעלקער, דורך דיא מעננע דיינער רייכטהימער, דיינער
איינפוהר, בערייכערטעסט דוא דיא קעניגע דער ערדע. [לד] פלעצליך פער-
שוואנדעסט דוא פאן דען מעערען אין דיא טיפע זעע, דא זאנק דיין פלאר, דער
גאנצע צוזאממענפלוס אין דיר! [לה] בעטייבט איבער דיך זינד אללע אינזעל-
בעוואהנער.

באור

על מפלת צור, וכן ת"י מלך דתקיף כרוח קדומא תבריך בגו ימיא, ותרגומי מסכים לזה ולזה.
(כח) מגרשות, השכונות. (ל) יתפלשו, יתגלגלו. (לב) בניהם, בכיי שלהם (רש"י).
כדמה, שעורו מי כדמה, ומלת מי מוסבה גם על זאת. ומלת כדמה הביא הרד"ק בשרש
דום וכתב שענינו משתתקת או כרותה, כמו שכנה דומה נפשי (תהלים צ"ד י"ז). והרנ"מי
הוא לפי הכונה. (לג) העשרת, ע"י שלקחו מהם סחורות אחרים. (לד) מערבך,
תרגמתיו פה (פלאר), עפ"י הכונה, שע"י זה שהביאו לצור סחורות מכל הארצות, אשר
בהן עשו אנשי צור מסחר גדול, נהיתה גדולתה והצלחתה. ואפשר כי ענינו פה על המסחר
בכלל

מכלל יופי

ערפך (ישעיה מ"ח) וכן בדברי רבותינו ז"ל עששיות של ברזל היו מחמין מערב יום הכפורים.
(כ) בבגדי חפש. כלומר בגדים יקרים הראוים לחפשי ובן חורין. לרכבה: שם, ופירושו
בגדים לתיקון המרכבה, וכן תרגום יונתן בלבוש דיקר לרתיכין, ואפשר שהוא מקור. (כא)
ערב, הם הערבים השוכנים במדבר. בכרים, בכבשים. (כג) כלמד רכלתך, תואר
סמוך והמוכרת למד משקל כבד, ונסמוך למד, כמו כבד פה, (שמות ד') ופירושו
כבני אשור היו למודים לבא תמיד אליך בסחורה, וענין הלמוד
וההרגל לאחר"ק שם. ויונתן תרגם מדיכן אתור ומדי אינן תגרך: (כד) במכללים. בגורק
מענין כלילת יופי. בגלומי תכלת, גלימא ידוע בדברי רבותינו ז"ל, והוא מלבוש שיתכסה
האדם בה, ויש מפרשים כרכי הבגדים פייסא"ש בלע"ז. ובגנזי, כמו אוצרות מקום או כלים
שמכניסים בהם הזהב והכסף והבגדים החמודות. ברומים, מין ממיני הבגדים החמודות
ברקמה, או יהיה שם כולל לבגדים הנכבדים, וכן פירש הריק"ס, והב' ראיה מלשון הערב
שאומרים לבגדים הכלים מכרו"מא. בחבלים חבשים. הבגדים שזכר מהם מונחים בארגזים
הם חבושים בחבלים. וארזים, פירש רבי יונה האל"ף תמורת פי"ת, כמו תרזים, מן נאוך
בתרזים (שיר השירים א'), והם הענקים התלויין בגרון, וכן אמרו ז"ל מחרוזות של דגים,
והם הדגים המחוברים יחד בחוט או בגמי, ויונתן תרגם אעי הדסין. במרכלתך, שם לסחורה.

(כה) שרותיך

בלב ימים ביום מפלתך : (כח) לקול זעקת חבליך ירעשו
מגרשות : (כט) וירדו מאניותיהם כל תפשי משוט מלחים כל
חבלי הים אל הארץ יעמדו : (ל) והשמיעו עליך בקולם ויזעקו
מרה ויעלו עפר על ראשיהם באפר יתפלשו : (לא) והקריחו
אליך קרחה א במקום ה' וחגרו שקים ובכו אליך במר נפש מספד
מר : (לב) ונשאו אליך בניהם הנ' בחירק קינה וקוננו עליך מי
כצור כדמה בתוך הים : (לג) בצאת עזבוניך מימים השבעת
עמים רבים ברב הוניך ומעורביך העשרת מלכי ארץ : (לד)
עת נשברת מימים במעמקי מים מערבך וכל קהלך בתוכך
נפלו

רש"י

להיכן יוליך סחורה עוד : (כט) יתפלשו · יתגלגלו (לא') ונשאו אליך בניהם · בכי שלהם : כדומה · כך שם ראשי הדוס כענין שנ' משא דומה ת"י תלית דדמי לה כדומיה כדוגמתה : (לב) בצאת עזבוניך וגו' · כל זה יקוננו עליך בקינה' : (לה) רעמו פנים · זעומי פנים וכן בעבור הרעימה וכן כל תלונה תורעמה : (לו) שרקו

מכלל יופי

(כה) שרותיך, שרשו שור, ופירושו השיירות ההולכים בסחורה, ותרגם ארחות ישמעאלים (בראשית ל"ו) שיירת ערבאי, ויקראו גם כן ההולכים דרך ים שיירא, לפי שהולכות ספינות רבות יחד, ויתכן לפרשו הקונים עליך, מתרגם ויחן (בראשית ל"ג) ושרא· ותכבדי, ענין רבוי, וכן כבש כבד (במדבר כ')· בלב ימים· אמר כן לפי שהיתה בנויה בתוך הים ונאמרו ימים לשון רבים, לפי שים זה נכנס לים אחר, וכן אמר במעשה בראשית ולמקוה המים קרא ימים· (כו) השטים אותך· פירוש השטים לך, ענין נוה ושלל, ותרגים ויבזו ענשי (בראשית כ"ו) ושט, וכן תרגם יונתן דכוויתך, ואף על פי שמשרש האל"ף של השטים מהמכתב, כי שרשו שטו (יחזקאל כ"ח)· (כח) מגרשות, כקולם, והוא כמו מגרשים מענין ומגרש לערים (במדבר ל"ה), והוא שם, ונקראו כן השדות שהן חוץ לעיר, לפי שהן כאלו נגרשו מן העיר· (כט) אל הארץ יעמדו, כמו על, וכן אל ההרים לא אכל (יחזקאל י"ח), כמו על· (ל) יתפלשו, כמו התפלשי באפר (ירמיה ו'), ענין התגלגל להתכסות באפר· (לא) קרחא, נכתב באל"ף במקום ה"א· (לב) בניהם, ענין בכי, אלא שהוא שרש אחר לדעת ר' יהודה ור' יונה שאמרו כי שרשו נוה, ולדעת רד"ק שרשו נהה, והיו"ד עי"ן הפועל אומרת נה"א, ועיין בשרש נהה· כדמה, תאר, וענינו משתתקת או כרותה, וכן שכנה דומה נפשי· (לד) עת נשברת מימים, פירוש עת היית נשברת שלא יצאו לך עזבוניך מימים כמו שהיה כבר· מערבך וכל קהלך, רוצה לומר אנשי מערבך· ופירושו כפירוש ועורבי מערבך· (לה) שערו שער, ענין סערה וזוה הוא בשמ"ך וסי"ן· רעמו פנים· ענין זעם פנים וכן (שמואל א') בעבור הרעימה, ענין זעם וכעס·

כח (ב) אל אני, כלומר כמו אל אני שלא יוכל אדם להזיקני ולהרע לי, וכן מושב אלהים ישבתי בלב ימים, כי המים מקיפים אותי ומקומי מקום חזק, ומי יוכל לגעת בי כא אלהים

נָפָלוּ : (לה) כֹּל יֹשְׁבֵי הָאִיִּים שָׁמְמוּ עָלָיִךְ וּמַלְכֵיהֶם שָׂעֲרוּ שַׂעַר
רָעֲמוּ פָּנִים : (לו) סֹחֲרִים בָּעַמִּים שָׁרְקוּ עָלָיִךְ בַּלָּהוֹת הָיִית
וְאֵינֵךְ עַד עוֹלָם :

כח (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ב) בֶּן אָדָם אֱמֹר
לִנְגִיד צֹר כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן גָּבַהּ לִבְּךָ וַתֹּאמֶר אֵל
אָנִי מוֹשַׁב אֱלֹהִים יָשַׁבְתִּי בְּלֵב יַמִּים וְאַתָּה אָדָם וְלֹא אֵל וַתִּתֵּן
לִבְּךָ כְּלֵב אֱלֹהִים : (ג) הִנֵּה חָכָם אַתָּה מִדָּנִאֵל כָּל סָתוּם לֹא
עֲמָמוּךָ : (ד) בְּחָכְמָתְךָ וּבִתְבוּנָתְךָ עָשִׂיתָ לְּךָ חָיִל וַתַּעַשׂ זָהָב
וָכֶסֶף בְּאוֹצְרוֹתֶיךָ : (ה) בְּרֹב חָכְמָתְךָ בִּרְכֻלָּתְךָ הִרְבִּיתָ חֵילֶךָ
וַיִּגְבַּהּ לְבָבְךָ בְּחֵילֶךָ : (ו) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן תִּתְּךָ אֶת
לְבָבְךָ כְּלֵב אֱלֹהִים : (ז) לָכֵן הִנְנִי מֵבִיא עָלֶיךָ זָרִים עָרִיצֵי גּוֹיִם וְהֵרִיקוּ
חַרְבוֹתָם עַל יְפִי חָכְמָתֶךָ וְחִלְּלוּ יִפְעָתֶךָ : (ח) לַשַּׁחַת יוֹרִדוּךָ וָמַתָּה
מְמוֹתֵי חָלָל בְּלֵב יַמִּים : (ט) הֶאָמֹר תֹּאמַר אֱלֹהִים אָנִי לִפְנֵי הֹרְגֶךָ
וְאַתָּה אָדָם וְלֹא אֵל בְּיַד מְחַלְלֶךָ : (י) מוֹתֵי עֲרֵלִים תָּמוּת בְּיַד זָרִים כִּי
אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : (יא) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר :
(יב) בֶּן אָדָם שָׂא קִינָה עַל מֶלֶךְ צוֹר וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי

יהיה

רש״י

שרקו · שובל״יר בלע״ז כך שורקין על שהלך והלך לו : (ב) מושב אלהים · עשה לו
באויר על הים במנגנין כמין ז׳ רקיעים וישב לו על העליון : (ג) הנה חכם אתה
מדנאל · דניאל בא נבוכד נצר לעשותו אלוה ולדניאל סגיד ומנח׳ וניחוחין אמר לנסכא
ליה ולא קביל עליה ואתה עושה עצמך אלוה : וכל סתום לא עממוך · לא עמום
ממך קנתרין הם שמקנתרין כלומר שמא חכם אתה כדניאל שנ׳ בו כל רז לא אנס
לך : (ד) עשית לך חיל · קנית לך נכסין : ותעש זהב וכסף · וכנסתא : (ז) והריקו
חרבותם · כמשמעו ומדרש אגדה משכב זכור שנבעל כנשים שלשה עשו עצמם אלוה
ונבעלו כנשים יואש בן אחזיהו שנא׳ ואת יואש עשו שפוטי׳ וחירם ונבוכד נצר :
יפעתך · הופעתך לשון תואר פנים והמדרש דורשו יופי עתך : (ט) מחללך · כמו
הורגך : (יב) תכנית. פי׳ כטורא בלע״ז אתה חותם תכנית וגו׳ · אתה הוא מלא
חכמה לתחום ולטבוע כל תכנית וצורה : (יג) בעדן גן אלהים וגו׳ . בסגי טוב
ותפנוקים את מתפנק כאילו בעדן גינתא דה׳ את שרי עיתרא גיותא ויקרא

בעוואהנער, איהרע קעניגע אין פאללעם אויפרוהר, וויא דאננערוואלקען פירב-
טערליך איזט איהר אנזעהען, [לו] דער האנדעלסשטאנד אונטער דען פעלקערן
איזט פאללער ענטזעצצען איבער דיך· דוא ביזט צור פערניכטונג געווארדען! ביזט
הין אויף איממער!

כח [א] דאז ווארט דעס עווינען ווארד מיר פערנער, וויא פאלגט: [ב] מענ-
שענזאהן, שפריך געגען דען רעגענטען פאן צור; זא זינד דעס עווינען
ווארטע: וויל דיין הערץ זיך ערהאב, אונד דוא שפראכזט: איך בין איין גאטט,
איין געטטערזיץ איזט מיין זיץ מיטטען אים מעערע, אונד דוא, א מענשליכעס
אונגעטטליכעס וועזען! דיינען פערשטאנד דעם געטטליכען פערשטאנד גלייכ-
שטעללטעזט; [ג] יא, וויל דוא ווייזער זיין וואללטעזט אלז דניאל, אלס
יערע אללעס פערבארגענע דיר אונפערהאהלען, [ד] אלס העטטע דיינע
ווייזהייט, דיינע פערנונפט דיר איין אנזעהען פערשאפפט, דיינע שעצצע מיט
זילבער אונד גאלד אנגעפיללט, [ה] אלס העטטעזט דוא דורך דיינען האנדעלס-
גייזט דיין פערמעגען זא פערמעהרט, אונד דוא נון שטאלץ טהאטזט אויף דיין
פערמעגען: [ו] וויל דוא אלזא, שפריכט דער הערר, דער עווינע, דיינען
פערשטאנד דעם געטטליכען פערשטאנד גלייכשטעללטעזט; [ז] זא וויל איך
פרעמדע, דיא מעכטיגזטען דער נאציאנען איבער דיך הערפיהרען, דיא געגען
דיינע הערר ליכע ווייזהייט איהרע שווערדטער ציקקען, אונד דיינען גלאנץ צער-
שטעהרען זאללען· [ח] איך'ס פערדערבען זאללען זיא דיך שטירצען· דוא
זאללזט אין דער מיטטע דער מעערע, שימפפליך וויא איין ערמארדעטער אומ-
קאממען· [ט] ווירזט דוא פאר דיינען ווירגערן דאן אויך זאגען: איך בין איין
גאטט? א, אונטער איהרען הענדען ווירזט דוא נור איין מענש, קיין געטטליכעס
וועזען זיין! [י] יא, שימפפליך, וויא פערשטאקטע זינדער זאללזט דוא אונטער
דער האנד דער פרעמדען שטערבען· איך טהאט דען אויזשפרוך, שפריכט דער
הערר, דער עווינע· [יא] דאז ווארט דעס עווינען ווארד מיר זא פארט, וויא
פאלגט: [יב] מענשענזאהן, העבע איין קלאגעליד אן איבער דען קעניג פאן צור,
שפריך

באור

נכלל, וראוי לתרגם (דיין האנדעל)· והבואר יבאר· (לה) רעמו פנים, ענינו לדעת
המפרשים זעם פנים· ולדעתי הוא לשון אלה והתדמות ממראה קשת השמים בעת הרעם,
וכדמתורגם·

כח (ב) אל אני וגו', כמו אל שלא יוכל אדם להזיקני, וכן מושב אלהים ישבתי בלב
ימים, על שהימים מקיפים אותי, ומקומי מקום חזק, ומי יוכל לנגעני כי כמו
אלהים היושב בשמים (דברי רד"ק)· והנכון כי אלהים הוא כתואר על דרך הפלגה· ואתה
אדם ולא אל, על דרך קריאה (פאקאטיף)· חכם אתה, בדעתך· מדניאל, זכר
דניאל, לפי שנודעה חכמתו בבבל (הנ"ל)· עממוך, ענין סתר וכסוי· (הנ"ל), וכן ת"י,
וכל רז לא יתכסי מינך· (ד) בחכמתך וגו', ואתה חשבת כי בחכמתך ובתבונתך עשית לך
חיל (רד"ק)· חיל, פמו עשה לי את החיל הזה (דברים ח' י"ז)· (ז) עריצי גוים,
חזקים ותקיפים· יפעתך, זהרך· (ח) ממותי חלל, אמר על דרך גוזמה· (י) ערלים,
כתרגומו

תרגום אשכנזי

שפריך געגען איהן, זא זינג דעם עווינגען ווארטע: דוא, העלזטעם ציל דער פאל…
קאממענהייט! פאלל דער ווייזהייט! איננבעגריף דער שענהייט! [יג] אין איינ…
עדן, געטטליכען גארטען וואָרזט דוא, בעדעקט מיט עדעלשטיינען אללער אַרט…
אַלס מיט אודם, פטדה אונד יהלום, תרשיש שהם אונד ישפה, סאפיר נ…
אונד ברקת אונד מיט גאָלד, האטטעוט דיין פויקען אונד פלעטהען; שפיל ב…
ריר, דיא דיר גלייך, אם טאגע דיינער ענטשטעהונג בערייטעט וואורדען. [י…
א דוא כרוב! געזאלבט צום בעשיצצער, וואצו איך דיך איינגעזעצט, דער דו…
אויף איינעם הייליגען, געטטליכען בערגע וואָרזט, צווישען בליצענדען שטיינ…
איינהערגינגסט! [טו] טאדעללאָס וואָרזט דוא אין דיינעם וואנדעל זייט דיינע…
ענטש

באור

כתרגומו רשיעיה, כלומר ערלי לב (הנ"ל)· (יב) חותם תכנית, משלים התכנית, …
כלו שלם הך, ותכנית שם בשקל נפרית כי התי"ו שרשית, וכן ושדדו את תכנית, פירוש …
כל החכמות והכבוד והעושר, וכן כירם מלא חכמה כליל יופי (דברי הנ"ל), והוא על …
לענ והתיל (איראניש)· (יג) בעדן וגו', כיור מגדולת המלך ימשוב חרנו אשר …
עדן· ביום הבראך כוננו, התפים והנקבים, כלומר תיכף ביום הולדך היו מוע…
ומזומנים להיות לשרת שלך, והמפרשים יצאו פה מדרך הפשוט· (יד) כרוב, נקרא …
כרוב על דרך משלה ודמיון, לפי שסומך על עזו, כמו הכרובים סוככים בכנפיהם …
הנ"ל)· בהר קדש אלהים, הארץ, אשר נתן אלהים לבני אדם, כולה יקרא קדש …
היוצר הכל, ובנתינה זאת יהיות לשון קדושה לכל ארץ, להתנגדות לשומתה בנתינת …
אם מללוה ע"י רוע מעלליהם, וכן נאמר למטה פסוק י"ח: חללת מקדשיך· ופירושי המפרשים
הם על דרך דרש· אבני אש, אבנים יקרות המבריקים כאש, וכן דעת הריק"ס, והוא …
עוער

מכלל יופי

אלהים שיושב בשמים (ג) מרנא, זה אחד מהשלשה שכתוב בלא יו"ד ושיו"ד כראה בו בתנוע…
הכרי אף על פי שאינה נכתבת, והיא נקראת דגושה בתנועת הכרי, ואף על פי שאינה, …
יו"ד ירושלם שנקרא בתנועת החירק ואיננה דגושה· לא עממוך, הסתיר והכסוי, …
ארזים לא עממוהו (יחזקאל ל"א) אלא שהוא עובר וזה בודד, וכן איכה יועם זהב (איכה ד')
נסתר זהרו ונכסה, וכן תרגם יונתן וכל רז לא יתכסי מנך, ופירושו עממו ממך, כלומר …
נסתרו ולא נעלמו ממך, כל סתום שלא ידעתם, ופירוש אחר להרד"ק בשרשו· (ד) עשי…
והעש, ענין אסיפה וקבוץ, כמו ותעש הארץ (בראשית מ"א), עשה לי את החיל הזה (דברים
ח')· חיל, נכסים, כמו את החיל הזה· (ה) ברכלתך, שם לסחורה· חילך· וכן נח…
נכסיך ואוצרותיך· (טז) עריצי גוים, נקראו כן הגבורים החזקים, לפי שיערצו ויראו מהם
יפי, בשוא לבד, והראוי בקמץ חטף כסבירין, הררי, הרלי, דמי· ויפעתך, פירושו זהר
וכן על יפעתך, מן הופיע מהר פארן (דברי' ל"ג) … יפעה בשקל שמל…
לשחת· שרשו שוח, בפלס מלא כף נחת (קהלת ד'), אויסם בפלס דעת (במדבר כ"ד)
ענינו כענין הקבר· ומתה, אין בו מן השרש כי אם המ"ם, ועקרו מתתה, בשקל שבת
קמת, ותיו למ"ד הפועל נבלעת בדגש תי"ו הנמנה ונכתב בו הכם שאחרי התי"ו· ממותי
קבוץ מות בנוח הו"ו ובתוספת מ"ם בפלס כמבואי עיר (יחזקאל כ"ו); וטעם הקבוץ כי הטונ…
לא ימות בפעם אחת והוא שם· (ט) מחללך, מענין חלל, כמו מחללך, והיתה הלמ"ד ראוי…
לבדגש· (י) מותי ערלים, קבוץ מות בנוח הו"ו, ויאמר אין מות מיתים כמו מן אין אונים
ובסמוך מותי, וכן ואת עם ר' במותיו, וטעם הקבוץ במות, שפעמים ימיתו האדם בדקירו…
רבות.

וֶה אַתָּה חוֹתֵם תָּכְנִית מָלֵא חָכְמָה וּכְלִיל יֹפִי׃ (יג) בְּעֵדֶן גַּן
אֱלֹהִים הָיִיתָ כָּל אֶבֶן יְקָרָה מְסֻכָתֶךָ אֹדֶם פִּטְדָה וְיָהֲלֹם תַּרְשִׁישׁ
שֹׁהַם וְיָשְׁפֵה סַפִּיר נֹפֶךְ וּבָרְקַת וְזָהָב מְלֶאכֶת תֻּפֶּיךָ וּנְקָבֶיךָ בָּךְ
בְּיוֹם הִבָּרַאֲךָ כּוֹנָנוּ׃ (יד) אַתְּ כְּרוּב מִמְשַׁח הַסּוֹכֵךְ וּנְתַתִּיךָ בְּהַר
קֹדֶשׁ אֱלֹהִים הָיִיתָ בְּתוֹךְ אַבְנֵי אֵשׁ הִתְהַלָּכְתָּ׃ (טו) תָּמִים אַתָּה
בדרכיך

רש"י

חזיב לך כל אבנין טבן מסדרן על לבושך: מסיכתך. חופתך. ל"א לבוש
שייך: מלאכת תופיך ונקביך בך. אעפ"י שנתתי לך שכבוד הזה יודע הייתי
שתתגאה ועשיתי בך מלאכת תופים ונקבי' שמוציאין רוח בקול זמר בתוף וגם היה
לתתבונן: (יד) את כרוב ממשח הסוכך. את עוף מדה כלומר העוף הגדול
הסוכך בכנפיו הכל כלומר מושל ממשל רב ממשה לשון גודל כמו אבשי מדות
ותרגומינן גברי דמש: ונתתיך בהר קודש אלהים היית: ונתתי לך מקום
קנית לך שם בבנין הר קדשי שסייעת את שלמה בעצי ארזים: בתוך אבני אש
התהלכת. קנית לך זכרון עם מלכי ישראל שהם כמלאכי השרת: (טו) נמנה
עולתה

מכלל יופי

את ניסירין קשים והוא שם. עדלים, כתרגומו רשיפיא, כלומר ערלי לב. (יב) חותם
תבנית, כלומר אתה סוגר התכנית ומשלימו, כי בך הוא חתום כלו והכלל כי ענין החרס הזה
ענין סגירה, ולפיכך נקרא המושל חותם כאלו הוא סוגר הדבר שאין בו עוד, לפיכך
אמר אתה חותם תכנית. תבנית, שם בשקל נפרית (בראשית י"ט), כי יתי"ו שרשית,
וימדד את תכנית (יחזקאל מ"ג) ופירושו משלים לתכונה, והוא תוכן כל החכמות והעושר
כבוד. ופירושו לפניו. (יג) בעדן גן אלהים, כמו בעדן כגן, וב"ת בעדן עומדת במקום
כ"ם, או יהיה סמוך עדן אל גן, ואף על פי שדרוב כסמך גן אל עדן, ושני מקומות היו,
שכתוב ונהר יוצא מעדן להשקות את הגן (בראשית ב'), ופירושו כאלו בעדן גן אלהים
את אלא חסרת דבר, מסכתך. שרשו סוך, מענין אשר משוכתו (ישעיה ה') ואף על פי
נסמך וזה בשין אחד הם, כלומר גדרך היא מאבנים יקרות. פטדה וגו'. עיין בפרשת
, וישפה. קבלנו קריאתו בקמץ רחב, ולא שמענו ולא ראינו בו מחלוקת, וכן וברקת
שאין ביו"ד ובבי"ת טעם. וברקה, כמו וברקת הנזכר בתורה (שמות כ"ח), והוא בשני
ים, והיא אבן יקרה נהובה כמו זהב, ונקראת כן לפי שהיא מבהיקה כמו הברק. תפיך,
נתפים ובמחלת (שם ט"ו), ונקביך. הם כלי הנגון העשויים נקבים נקבים. בך, כלומר
מיוחדים שאין כמותם. ביום הבראך כוננו, כאלו ביום שנבראת כוננו אלה הכלים
ונשרו תפף כתב תפיך מענין תוף וחלול (ישעיה ה') בדרך הדמיון וההשאלה, ואמר בו
ם נרם לא אסתכלת כפגרך דאתעביד אלילין ינקבין דאינון נרכך ולא אפשר לך דתתקיים
אינון מיומא דאתבריאת עמך מתקנן. הבראך. במשקל עד השמדך (דברים כ"ח) בעבור
ו מלעיל, אלא שנפתח הרי"ש מפני תנועת האל"ף בשו"א ונפתח להרחיב עליה. (יד)
: מבכין אלא נזכר שם פועלו, והוא מבחי העי"ן, את. פימן הזכר הנמצא, והוסיפו
לזכר, ובמכלל הכלל אתה לזכר, ולנקבה את, ובא כן בשלשה מקומות לזכר,
אחד מהם. כרוב. נקרא המלך כרוב על דרך ההשאלה הגדולה. ממשח, ענין גדולה
כמו

בדרכיך מיום הבראך עד נמצא עולתה בך׃ (טו) ברב רכלתך
מלו תוכך חמס ותחטא ואחללך מהר אלהים ואבדך כרוב
הסוכך מתוך אבני אש׃ (יז) גבה לבך ביפיך שחת חכמתך
על יפעתך על ארץ השלכתיך לפני מלכים נתתיך לראוה בך׃
(יח) מרב עוניך בעול רכלתך חללת מקדשיך ואוצא אש מתוכך
היא אכלתך ואתנך לאפר על הארץ לעיני כל ראיך׃ (יט) כל
יודעיך בעמים שממו עליך בלהות היית ואינך עד עולם׃ (כ)
ויהי דבר יהוה אלי לאמר׃ (כא) בן אדם שים פניך אל צידון
והנבא עליה׃ (כב) ואמרת כה אמר אדני יהוה הנני עליך צידון
ונכבדתי בתוכך וידעו כי אני יהוה בעשותי בה שפטים ונקדשתי
בה׃ (כג) ושלחתי בה דבר ודם בחוצותיה ונפלל חלל בתוכה
בחרב עליה מסביב וידעו כי אני יהוה׃ (כד) ולא יהיה עוד לבית
ישראל סלון ממאיר וקוץ מכאב מכל סביבותם השאטים אותם

וידעו

רש״י

עולתה בך. באמרך אל אני: (טז) מלו. כמו מלאו: ואחללך מהר אלהים. גרשתיך
שאמרה אותך שלא תגדל עוד בבנין ביתי: ואבדך. כמו ואאבדך: מתוך אבני אש
שלא תטול חלק עם הצדיקים. ורבותינו במדרש אגדה דרשו הענין הזה נא...
הראשון וכן אמר הנביא לחירם מה נתגאית ברקיעך שמא בעדן גן היית כא...
שהיה א״ה כל אבן יקרה וגו׳ כי כל החופות האלה עשיתי לא״ה ופחות׳ שבכ...
זהב שהיא מגוי׳ אחרון: מלאכת תופיך וגו׳, בזאת השויתיך לו ולא באחרת...
נשתכללתי ובראתי תופים ונקבי׳ בא״ה את כרוב ממשח שמא אתה כאותו כ...
שהיה גדול בממשח הסוכך כולו מקצה השמים ועד קצה השמים ושמא נתתי...
להיו׳ בהדרי קודש כאשר נתתי לו: (יז) שחת חכמתך על יפעתך. שנתגא...
ביפעתך: לראוה בך. להסתכל בבושתך לראוה כמו לראייה: (יח) חלל...
מקדשיך. קדושתך: אש מתוכך. דברי גאוה שיצאו מפיך לאמר אל אני...
כתרגומו ואייתי עממיא דתקיפין כאשתא מחייב זדונך: (יט) שממו. תמה...
(כג) ונפלל חלל בתוכה בחרב עליה מסביב. על אשר ראו החרב מסביב...
ופללו יושבי העיר ויהיו בטוחים להיות חללי׳ בתוכה ונפלל כמו לא פללתי
סברית וכמו ואויבינו פלילי׳ ידונו עצמם להיות חללים בתוכה: (כד) ולא יה...
עוד לבית ישראל וגו׳. לפי שהיה׳ על עמון ומואב ופלשתים אדום וצור וצידון שה...

שכיני

ענטשטעהונג, ביס ענדליך אונגערעכטיגקייט בייא דיר איינהיימיש וואַרד · [טו] דורך דיא גרעסע דיינער האַנדלונג וואַרד׳ס אים אינגערן בייא דיר פֿאָללער טרוג, אונד דוא זינדיגטעוט; דאַרום שטירצטע איך דיך פֿאָן דעם געטטליכֿענבערגע, ליס דיך שיצצענדער כרוב! אויז דער מיטטע דער בליצצענדען שטיינע פֿער· שווינדען · [יז] דיין הערץ ערהאָב זיך דורך דיינע שענהייט, דוא מיסברויכטעזט דיינע קלוגהייט וועגען דיינעס גלאַנצעס, דאַרום שטירצטע איך דיך צו באָדען, שטעללטע דיך אויף פֿאָר דען קעניגען, אום זיך אַן דיר צו שפּיגעלן · [יח] דורך דיא מעננגע דיינער פֿערגעהונגען אין דעם מיט אונרעכט פֿערבונדענען האַנדעל האַזט דוא דיינע היילינגען שטעטטען ענטווייהט, דאַרום ליס איך איין פֿייער אויז דיינער מיסטע זיך ענטצינדען, דאַז דיך פֿערצעהרטע, פֿערוואַנדעלטע דיך אין איינען אַשענהויפֿען אויף דער ערדע, אין אַנגעזיכטע אַללער, דיא דיך זאַהען · [יט] אַללע, דיא, אונטער דען פֿעלקערן דיך קאַננטען, זינד נון בעטייבט איבער דיך; דוא ביזט צור פֿערניכֿטונג געוואָרדען, ביזט הין אויף אימּמער!

* * *

[כ] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [כא] מענשענזאָהן, וועני דע דיין אַנגעזיכט געגען צידון, אונד וויייזאַגע דאַרויף · [כב] שפּריך, זאָ זינר דעם עוויגען וואָרטע: זיה, איך קאָממע איך איבער דיך צידון, אונד ווילל אין דיר פֿערהערליכֿט ווערדען! מאַן ווירד ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איך דאַזעלבזט מיינע שטראַפֿגעריכֿטע אויזאיבע, אונד דאַדורך געהייליגט ווערדע · [כג] איך וויללּ דיא פעזט דאַהין זענדען, אונד דאַז בלוט זאָלל אין אַללען שטראַסען פֿליסען, דיא לייכֿען זאָללען איבעראַלל געשטרעקט ליגען, דורך דאַז פֿאָן אַללען זייטען איינדרינגענדע שווערד · זיא ווערדען דאַן ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין · [כד] עס זאָלל דעם הויזע ישראל קיין געפֿעהרליכֿער שטאַכעל, קיין עס· פּינרליכֿער דאָרן מעהר בלייבען אונטער יענען עס אומגעבענדען, דיא עס בע· איינ·

באור

עושר וגדולתו · (טז) מלו, חסרה אלף בא פה על דרך זרות על משקל כליה · ואחללך, עיין לעיל פרשה ז׳ פסוק כ״א בבאורי · (יז) לראוה בך, כת״י לאסתכלא בך · והוא מקור שלם משרש ראה מבנין הקל בתמורת למד הפעל בוי״ו נעה, בפלס לאהבה את ה׳ · (יח) ואוציא אש, על דרך משל ודמיון · (כד) סלון, ענינו לפי מקומו דבר חד התקוע בבשר

כמו

מכלל יופי

כמו אל תגעו במשיחי · הסוכך · שרשו סכך ולפי שנאמר בכרובים סוככים בכנפיהם, ודמה אותו לכרוב אמר עליו גם כן הסוכך, כלומר סוכך על עמו · ממשח · שם תאר, ואף על פי שהוא פתח שלא בסמיכות הנה כמוהו ומקדש מלך (יחזקאל י״א), ולבושו מרמס (ישעיה י׳) ויהי המלצר (דניאל א׳) · ובשרש סוך כתב ממשך תאר ומלת הסוכך שם, כן כתב רבי יונה: ואמר כי סוכך שם השמן הטוב שהיה מנהג המלכים להמשח בו מן וסוך לא סכתי (שם י) וראייתו כי מלת ממשח פתוחה בעבור שהיא נסמכת אל סוכך וכתב עליו רד״ק ויפה פירש · ונכפל ב הלמד כמו שנכפל במלת לשוטט בצדיכם (יהושע כג) שהוא מן שוט: אבני אש · כלומר כאלו

נתך

תרגום אשכנזי

איינטרעכטיגען, מאן ווירד ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין ·

[כה] זא שפריכט דער העררֹ, דער עוויגע: ווען איך דאז הויז ישראל ווידער צזאממעלן ווערדע אויז דען פעלקערן, אונטער דענען עס צערשטרייעט איזט, אונד דורך זיא פאר דען אויגען דער נאציאנען געהייליגט ווארדען בין, ווען עס דאן ווידער זיין לאנד בעזיצט, דאז איך מיינעם דינער יעקב געשענקט; [כו] זא זאללן עס אויך אוננעשטעהרט אין דעזען בעזיצע זיין, הייזער בויען, וויינבערגע אנלעגען, אונד רוהיג וואהנען קעננען, נאכדעם נעמליך איך איבער אללע שטראפגעריכטע געהאלטען האבע, דיא עס רינגס אומהער בעאיינטרעכטיגען, אונד עס איינזעהען געלערנט, דאז איך דער עוויגע, זיין גאטט בין·

כט [א] אים צעהנטען יאהרע, אם צוועלפטען דעס צעהנטען מאנאטס, ווארד מיר דעס עוויגען ווארט, וויא פאלגט: [ב] מענשענזאהן, ווענדע דיין אנגעזיכט געגען פרעה, דען קעניג פאן מצרים, אונד ווייזאגע אויף איהן, אונד אויף גאנץ מצרים· [ג] רעדע אלזא, אונד זאגע: זא שפריכט דער העררֹ, דער עוויגע: איך קאממע אויך איבער דיך פרעה, קעניג אין מצרים, איבער דיך, גראסער קראקאדיל! דער געמעכליך אין זיינען פליזען ליגט, אונד שפריכט:

מיין

באור

כמו קוץ· ממאיר, מלשון צרעת ממארת (ויקרא י"ג נ"א)· השאטים, כבר מבואר לעיל ט"ז נ"ז· (כו) וישבו וגו', כלומר אז ישבו עליה לבטח וגו'·

כט (א) בשנה העשירית, למלכות צדקיהו· וזכר תחלה פורענות צור, לפי שהיתה פורענותה תחלה לפורענות מצרים, אבל נבואת מצרים באה לו תחלה בשנה העשירית, ואח"כ בשנת החרבן בי"א שנה לצדקיהו באה לו הנבואה על מצרים שני פעמים, ואחר החרבן ג"כ שני פעמים בי"ב שנה (לדברי רד"ק)· (ג) התנים, תאר למלכות מצרים

כי

מכלל יופי

בתוך המלאכים התהלכת· והריקם פירש כאלו בתוך אבני אקדח כלומר מרגליות אזהירות כנרות והיה הולך בלילה בתוכם· ויונתן תרגם בעמא קדישא סברת למשלט וכן ידמה הפירוש לפי שאמר אחר כך גם כן ואחללך מהר אלהים וגו' מתוך אבני אש וקרא לישראל אבני אש לפי שהם קדושים: (טו) מיום הבראך· מיום שעמדת על דעתך וכן אשר רכבת עלי מעודך מעוד שרכבת: עולתה· בא בשני סימני הנקבה (טז) מלו· שרשו מלא ובא על דרך בעלי ההא והוא פועל יוצא· ויש לפרשו פועל עומד וכן ר' רגם יונתן אתמליאו אוצרך חטוף: תוכך· תוך עירך: ואחללך מהר אלהים ואבדך· הוויו [illegible] העניין לעבר והוא במקום שתול לדרך הנבואות: ואבדך· מבנין פועל הדגוש וגם בו אלף השרש והאלף הכתובה היא אלף המדבר ומשפטו ואאבדך כמו (איוב לג) ואא[illegible] חכמה ומפני כובד קריאת שני אלפין ב[illegible] חסרה האלף השרש והוטלה תנועתה על אלף המדבר· ורבי יהודה המדקדק כתב בהפך זה והנכון מה שכתבנו כי לא מצאנו אחת מאותיות אית"ן נעדרת מהמכתב ודקדק הריק"ם בסימן ב"ו: (יז) שחת· דינו שחתת: לראוה· יש מפרשים אותו ענין בזיון וכן המה יביטו יראו בי (תהלים כב) את כל גבוה יראה (איוב מא) ואין צריך להוציאם מעניינם ועניינו כמו לראות בך לתמוה עליך הפך מה שהיית נחשבת וכן תרגם יונתן לאסתכלא בך· ואלת לראוה מקור שלם [illegible] הקל בתמורת למד הפועל בוו כראית והשכלו לאהבה את יי אלהיך: (יח) בעולי· גם במשקל

מן

וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (כה) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּקַבְּצִי אֶת
בֵּית יִשְׂרָאֵל מִן הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ בָם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם
וְיָשְׁבוּ עַל אַדְמָתָם אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב׃ (כו) וְיָשְׁבוּ עָלֶיהָ
לָבֶטַח וּבָנוּ בָתִּים וְנָטְעוּ כְרָמִים וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח בַּעֲשׂוֹתִי שְׁפָטִים
בְּכֹל הַשָּׁאטִים אֹתָם מִסְּבִיבֹתָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם׃

כט (א) בַּשָּׁנָה הָעֲשִׂרִית בָּעֲשִׂרִי בִּשְׁנֵים עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה
דְּבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל פַּרְעֹה
מֶלֶךְ מִצְרָיִם וְהִנָּבֵא עָלָיו וְעַל מִצְרַיִם כֻּלָּהּ׃ (ג) דַּבֵּר וְאָמַרְתָּ

כה

רש״י

שכיני א"י שיחרבו ומאחר שיאבדו כלם לא יהי' סלון וקוץ לישראל בכל סביבותם שיבא בם ושירע להם: סלון. מין קשוצים וחוחים הוא: ממאיר. כמו צרעת ממארת פוינ"ט בלע"ז: (כה) השאטים אותם. הבוזים אותם: (כו) לעבדי יעקב. כמו שניתנה ליעקב בלא מצרים ופרצת ימה וקדמה צפונה ונגבה: (א) בשנה העשירית בעשירי בשנים עשר לחדש היה דבר ה' אלי לאמר: (ג) התנים הגדול. לפי שכל גדולתה של מצרים וכל שובע שבה ע"י יאורי נילוס הוא לפיכך הנביא מושל את מלכה לתנין ואת עמה לדגת יאור: לי יאורי. איני צריך לעליונים כי יש לי יאור מספיק כל צרכי: ואני עשיתני. בגבורתי ובחכמתי הגדלתי גדולתי וממשלתי

מכלל יופי

און עול (דברים לב) ולא בא כדרך חבריו במשקלם והראוי בהסמך בנוכחה כמו מן מות וחיים (משלי יח) ימות ישרים. (במדבר יח) אחר אחר בתיך (ישעיה סו). בתוך העיר (בראשית יח) ונשתנה זה בהסמכו לסגול ועניינו ענין התרמית והאון והעוות: מקדשיך. ארמון המלך נקרא כן לפי שהוא במקדש שלא יכנסו שם אלא הידועים וכן כי מקדש מלך הוא: (עמוס ז) (יט) שממו. כמו תמהו: בלהות. כמו הפיך בהלות: ונפלל. בהכפל הלמד שרשו כפל וכן תרגם יונתן כד יתרמון קטילין בגוה. ולדעת רבי יהודה הוא כפעל משרש פללים (שמות כא) ועניינו נתלל. אחר במקום פעול כי כלו קמוץ: בחרב עליה. בחרב יבא עליה: (כד) סלון. בחירק והראוי סללון בפלס זכרון ועניינו כמו קוץ: ממאיר. כמו צרעת ממארת (ויקרא יג) ועניינו כמו מכאיב: השאטים. ביזוני בפלס קמים (תהלים ג) ענין בוז:

כט (ב) ועל מצרים כלה. אחר כלה לשון נקבה כלומר על עדת מצרים: (ג) התנים שם כמו במקום טין וכמוהו כמהם וכמהן (שמואל ב יט) מוף (הושע ט) ונוף (ירמיה ב') והוא הדג הגדול אשר בים כמו שאמר ויברא אלהים את התנינים הגדולים (בראשית א'): ואני עשיתני. פירוש עשיתי לי רוצה לומר שעשה ותקן לו היאור להשקות את ארצו ועיין בדף ט"ו מספר מכלל. או פירושו עשיתי ותקנתי אותי בחכמתי ובתבונתי על שנעשיתי מלך גדול וכמוהו אשר עשה את משה ואת אהרן (שמואל א' יב) שפירושו הגדילם: (ד) חחים. כתוב בשני יודין ונקרא ביוד אחד ואם היה נקרא ככתיבתו היה נקרא חחיים בתנועת יוד הראשונה בחירק והשנייה רפה כמשפט יוד הדגש והיה שרשו או מנחי הלמד ועתה הוא בקריאתו מנחי העין ויאמר

כֹּה אָמַר אֲדֹנָי הִנְנִי עָלֶיךָ פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם הַתַּנִּים הַגָּדוֹל
הָרֹבֵץ בְּתוֹךְ יְאֹרָיו אֲשֶׁר אָמַר לִי יְאֹרִי וַאֲנִי עֲשִׂיתִנִי׃ (ד) וְנָתַתִּי
חַחַיִּים חחים ק׳ בִלְחָיֶיךָ וְהִדְבַּקְתִּי דְגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ
מִתּוֹךְ יְאֹרֶיךָ וְאֵת כָּל דְּגַת יְאֹרֶיךָ בְּקַשְׂקְשֹׂתֶיךָ תִּדְבָּק׃ (ה)
וּנְטַשְׁתִּיךָ הַמִּדְבָּרָה אוֹתְךָ וְאֵת כָּל דְּגַת יְאֹרֶיךָ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה
תִּפּוֹל לֹא תֵאָסֵף וְלֹא תִקָּבֵץ לְחַיַּת הָאָרֶץ וּלְעוֹף הַשָּׁמַיִם נְתַתִּיךָ
לְאָכְלָה׃ (ו) וְיָדְעוּ כָּל יֹשְׁבֵי מִצְרַיִם כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן הֱיוֹתָם מִשְׁעֶנֶת
קָנֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ז) בְּתָפְשָׂם בְּךָ בַכַּפְּךָ תֵּרוֹץ וּבָקַעְתָּ לָהֶם
כָּל כָּתֵף וּבְהִשָּׁעֲנָם עָלֶיךָ תִּשָּׁבֵר וְהַעֲמַדְתָּ לָהֶם כָּל מָתְנָיִם׃ (ח)
לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנְנִי מֵבִיא עָלַיִךְ חֶרֶב וְהִכְרַתִּי מִמֵּךְ
אָדָם וּבְהֵמָה׃ (ט) וְהָיְתָה אֶרֶץ מִצְרַיִם לִשְׁמָמָה וְחָרְבָּה וְיָדְעוּ
כִּי אֲנִי יְהוָה יַעַן אָמַר יְאֹר לִי וַאֲנִי עָשִׂיתִי׃ (י) לָכֵן הִנְנִי אֵלֶיךָ וְאֶל
יְאֹרֶיךָ וְנָתַתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם לְחָרְבוֹת חֹרֶב שְׁמָמָה מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה
וְעַד גְּבוּל כּוּשׁ׃ (יא) לֹא תַעֲבָר בָּהּ רֶגֶל אָדָם וְרֶגֶל בְּהֵמָה לֹא

בכף קרי

תעבר

רש״י

ומושלתי: (ד) חחים · כמין טבעות ברזל אי״נש בלע״ז: (ה) דגת יאוריך בקשקשותיך · אינט״ישאיקארדיש בלע״ז כלומר אתן בלב כל גבוריך לבא עמך למלחמה ויפלו כלם: (ה) ונטשתיך המדברה · אילט״ינדריטוי בלע״ז זו היתה אובדנ׳ של דגי׳ כיון שנטשו על פני היבשה מתים: משענת קנה · כמה פעמים סמכו עליהם בימי סנחרב ובימי נבוכד נצר ולא הועיל להם כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען עליו: (ו) בתופשם בך בכפך · בכף קרי כאדם המהלך ונשען על מקלו: תרוץ · תירצץ: ובקעת להם כל כתף · כתפיהם כאדם הנסמך על קנה ונשבר והאדם נופל עליו והקרומיות נכנסות לו בכתיפיו: והעמדת להם כל מתנים · מאחר שתשבר יצטרכו לחזק את מתניהם ולעמוד עליהם והרי אתה כאדם שחבירו נשען עליו והוא אלש ואומר לו התחזק על מתניך כי לא תסמוך עוד עלי וכן תרגמו יונתן ולא תהא להון לבית סימכון ויש מחליפין והעמדת להם לו העמדת ואיני רואה את דבריהם ומנהם חברו עם מעמד רגלים כמוני: (יא) ולא תשב ארבעים שנה · ארבעים ושתים שני רעבון נגזרו בחלום פרעה כנגד שלשה פעמים שנכתב החלום שבע פרות ושבע שבלים רעות ראה וספרו ליוסף הרי שני פעמים ויוסף אמר לו שבע הפרות הדקות והרעות ושבע השבלים הרקות הרי ארבעים

מיין איזט דער פֿלוס, איך זעלבזט האָבע מיך זאָ געשאַפֿפֿען· [ד] איך ווערפֿע
דיר דען האַמען אַן דיא באַקקען, הענגע דיא פֿישע דיינער פֿליזע פֿעזט אַן דיינע
שופפען, אונד ציהע דיך זאָ הערויף אויז דיינען פֿליזען מיט אַללען דען פֿישען דיינער
פֿליזע, דיא אַן דיינען שופפען הענגען, [ה] לאַס דיך אין דיא וויזטע הינווערפֿען,
דיך מיט אַללען פֿישען דיינער פֿליזע, דאַ ווירזט דוא געשטרעקט אויף פֿרייעם פֿעלֿ=
דע ליגען, ניכֿט אויפֿגענאָממען, ניכֿט געזאַממעלט ווערדען, דען טהירען דעם פֿעלֿ=
דעס אונד פֿעגעלן דער לופֿט לאַס איך דיך דאַ צום פֿראַס· [ו] מצרים'ס זעממטליכֿע
איינוואָהנער זאָללען ערפֿאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין; וויל זיא דעם הויזע
ישראל וויא דיא שטיצע איינעס ראָהרעס וואַרען: [ז] אינדעם זיא זיך מיט דער
האַנד אַן דיך הילטען, צערשפּליטטערטעזט דוא, אונד ריזזעזט איהנען דיא גאַנצע
זייטע אויף, אונד אַלס זיא זיך אויף דיך שטיצטען, בראַכֿזט דוא, אונד לעהמ=
טעזט איהנען אַללע לענדען· [ח] דאַרום, שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע,
וויל איך דאַז שווערד איבער דיך ברינגען, אונד מענשען אונד פֿיה פֿאָן דיר אויז=
ראָטטען· [ט] דאַז לאַנד מצרים זאָלל צור וויזטע אונד איינעדע ווערדען, אונד
זיא זאָללען איינזעהען, דאַס איך דער עוויגע בין; וויל עס דאָך זיך רוהמטע: דער
פֿלוס איזט מיין, איך האָבע מיך זעלבזט זאָ געשאַפֿפֿען· [י] פֿירוואָהר! איך
קאָממע איבער דיך אונד דיינע פֿליזע, אונד לאַזע דאַז לאַנד מצרים צו איינער
וויזטע, צו איינער פֿערווילדערטען איינעדע ווערדען, פֿאָן מגדול סונה ביז אַן
דיא גרענצע פֿאָן כוש· [יא] קיינעס מענשען פֿוס זאָלל מעהר דורכקאָמטען, אויך
קיין

ב א ו ר

כי התנים הנפלא בנילוס הוא מיראתם של המצרים· (ד) דגת יאריך, המשל על עם
מצרים· (ה) ונטשתיך, לדעתי הוראת נטש פה הפלת דבר לארץ שיפוזרו חלקיו אנה ואנה,
וכן ויכרתהו זרים ויטשוהו (לקמן ל"א י"ב)· (ו) משענת קנה, כמה פעמים סמכו עליהם
בימי סנחריב ובימי נבוכדנאצר, ולא הועיל להם כקנה זה שהוא רך ואינו סומך את הנשען
עליו (דברי רש"י)· (ז) כתף, צד כחבריו· והעמדת, יש פירושים שונים בהוראת פעל
זה בענין שלפנינו, אשר כלם דחוקים הם, כאשר יוכל לראותו הקורא אותם בספריהם·
וזה דעתי: עמידה היא היפך התנועה, והועתקה ג"כ על איברי הגוף, אם יש בהם חולי
המעכב תנועתם, אשר נתהווה ע"י נפילה, הכאה או סבה אחרת, בל"א (געלעהמט זיין),
ובהפעיל (לעהמען), וזה טעם פה, ע"י שבירת המשענת, והנשען נופל על הארץ·
(טו) סוכיר

מכלל יופי

מן חח החים כמו מן פח פחים (משלי כ"ב) ולפי שהמשיל אותו לתנין זכר עליו דרך משל חחים
והיא הכלי שתופשים בו הדג וכן קנין בו לחייו ומעלים אותו וכן אמר ובחוח תקוב לחיו (איוב
מ"א): דגת· שם כלל לדגים כלם דגה כמו והדגה אשר ביאור תמות (שמות ז') ובסמוך דגת:
בקשקשתיך· אמרו רבותינו ז"ל אלו הם קשקשים הקבועים בו: (ה) ונטשתיך· ענין עזיבה
והנחה: (ו) משענת קנה· שאינו חזק ואינו משענת אלא לפי שעה מעט כי קרוב הוא להשבר
ל שכן כשהוא רצוץ וכן תרגם יונתן סמך קניא רעיעא וכן נחסרון התאר כאמר יהיו (ישעיה
') רוצה לומר כאמר לבן וכן ויש בעדרו זכר (מלאכי א') רוצה לומר זכר תמים: (ז) בכפך·
תיב רוצה לומר שתסמוך אותם בידך וקרי בכף רוצה לומר בכפם כאדם שתופש הקנה בכפו
לסמוך

קיין פוס איינעס פיהעס זאָלל מעהר דאַרין הערום געהען, אונבעוואָהנט זאָלל עס פירציג יאַהרע לאַנג בלייבען· [יב] יאַ, פירציג יאַהרע לאַנג, לאַססע איך דאַז לאַנד מצרים גלייך אַנדערן פערוויסטעטען לענדערן פערוויסטעט, זיינע שטעדטע וויא אַנדערע צערשטעהרטע שטעדטע אונטער דעם שוטטע ליגען, צערשטרייע דיא מצרים אונטער דיא פעלקער, ווערפע זיא אומהער אין פרעמדע לענדער; [יג] ערזט נאָך פערלויף פאָן פירציג יאַהרען, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע, פערזאַממלע איך דיא מצרים ווידער אויז דען פעלקערן, אונטער דענען זיא צער-שטרייעט וואַרען· [יד] פיהרע זאָדאַן מצרים'ס געפאַנגענע ווידער צוריק, אונד געבע איהנען דאַז לאַנד פתרום, איהר פאַטערלאַנד ווידער איין, וואָ זיא איין אונבעדייטענדעס רייך אויזמאַכען ווערדען· [טו] אונטער דען רייכען זאָלל עס דאַן דאַז אונבעדייטענדסטע זיין, זיך ניכט מעהר איבער אַנדערע פעלקער ערהע-בען קעננען; יאַ איך וויל זיא זאָ קליין מאַכען, דאַס זיא אַנדערע נאַציאָנען ניכט מעהר בעהערשען זאָללען· [טז] דאַז הויז ישראל זאָלל עס פיר קיינע שוּצ-וועהר מעהר האַלטען, דאַס עס איהם פיר איין פערברעכען אַנגערעכנעט ווערדע, דאַס עס זיך אַן דאַזועלבע געווענדעט האַט· וויא זאָללען ערפאַהרען, דאַס איך דער עוויגע בין·

* * *

[יז] אים זיבען אונד צוואַנציגזטען יאַהרע, אַם ערזטען טאַגע דעס ערזטען מאָ-נאַטס, וואַרד מיר דאַז וואָרט דעס עוויגען, וויא פאָלגט: [יח] מענשענזאָהן, נבוכדנצר קעניג פאָן בבל האַט זיין העער איינע גראָססע אַרבייט פאָר צור פערריכ-טען לאַססען, אַללע קעפפע זינד קאַהל, יעדע שולטער איזט אויפגעריבען, אַבער ווערדער ער נאָך זיין העער ערהילט איינע בעלאָהנונג פאָן צור פיר דיא אַרבייט, דיא ער דאַזועלבזט פערריכטעט האַט· [יט] דאַרום, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע, געבע איך נבוכדנאצר, דעם קעניגע פאָן בבל דאַז לאַנד מצרים, דאַס ער זיינע שעצצע וועגפיהרע, אַללעס דאַרין ערבייטע, אונד אויזפלינדערע, דיס

זיא

באור

(טז) מזכיר עון בפנות' אחריהם, כמו שנעשה להם ע"י שבקשו עזר ומבטח אצל מצרים· (יח) בעשרים ושבע שנים, למלכות נבוכדנאצר כן כתוב בסדר עולם· (יח) עבדה גדלה, כי צר עליה ימים רבים· כל ראש וגו', כדרך הצרים על עיר ימים רבים וטורחים ויגיעים לשאת אבנים ועצים על ראשיהם וכתפיהם (המפרשים)· מרוטה, ענינו נפילת השער או עור הבשר או עקירתם (רד"ק בשרשים)· (יט) המנה, ענינו פה כענין טוב מעט לצדיק

מהמון

מכלל יופי

למוק בו: תרוץ· מבנין נפעל ענין שבירה ושרשו רוץ ואפשר שיהיה שרשו רצץ מן קנה רצוץ: והעמדת· ענין קיום כי בהשען האדם הוא כפוף ובהפסק המשענת יעמוד מלהכפף וכן תרגם יונתן ולא תהי להון לבית סומכי כלומר תעמידם על מתניהם שלא יסמכו עוד עליך ופירו אחר בשרש מעד: (ט) ואני עשיתי· כמו שפירשנו ואני עשיתיו לשני הפירושים: (י) ממגדול בקולם: (יב) מחרבות· מופעלות ומפני אחית הופנ הקמץ קטף נקית: (יד) מכור הם

בשורק

תַעֲבָר בָּהּ וְלֹא תֵשֵׁב אַרְבָּעִים שָׁנָה׃ (יב) וְנָתַתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם
שְׁמָמָה בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרֶיהָ בְּתוֹךְ עָרִים מָחֳרָבוֹת תִּהְיֶיןָ
שְׁמָמָה אַרְבָּעִים שָׁנָה וַהֲפִצֹתִי אֶת מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִם בָּאֲרָצוֹת׃
(יג) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה מִקֵּץ אַרְבָּעִים שָׁנָה אֲקַבֵּץ אֶת מִצְרַיִם
מִן הָעַמִּים אֲשֶׁר נָפֹצוּ שָׁמָּה׃ (יד) וְשַׁבְתִּי אֶת שְׁבוּת מִצְרַיִם
וַהֲשִׁבֹתִי אֹתָם אֶרֶץ פַּתְרוֹס עַל אֶרֶץ מְכוּרָתָם וְהָיוּ שָׁם מַמְלָכָה
שְׁפָלָה׃ (טו) מִן הַמַּמְלָכוֹת תִּהְיֶה שְׁפָלָה וְלֹא תִתְנַשֵּׂא עוֹד עַל
הַגּוֹיִם וְהִמְעַטְתִּים לְבִלְתִּי רְדוֹת בַּגּוֹיִם׃ (טז) וְלֹא יִהְיֶה עוֹד
לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְמִבְטָח מַזְכִּיר עָוֹן בִּפְנוֹתָם אַחֲרֵיהֶם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי
אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יז) וַיְהִי בְּעֶשְׂרִים וָשֶׁבַע שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הָיָה דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן אָדָם נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל
הֶעֱבִיד אֶת חֵילוֹ עֲבֹדָה גְדֹלָה אֶל צֹר כָּל רֹאשׁ מֻקְרָח וְכָל כָּתֵף
מְרוּטָה וְשָׂכָר לֹא הָיָה לוֹ וּלְחֵילוֹ מִצֹּר עַל הָעֲבֹדָה אֲשֶׁר עָבַד
עָלֶיהָ׃ (יט) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי נֹתֵן לִנְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ
בָּבֶל אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם וְנָשָׂא הֲמֹנָהּ וְשָׁלַל שְׁלָלָהּ וּבָזַז בִּזָּהּ וְהָיְתָה
שכר

רש"י

ארבעים ושתים לרעה ולא היה להם אלא שתים שנאמר כי זה שנתים הרעב
ומשירד יעקב למצרים פסק הרעב שהרי בשנה השלישית זרעו שנא׳ ותן זרע ונחיה
וגומר והארבעים נפרעו להם עכשיו תשב ארבעים שנה תשב ש"א אסיגי"אה
בלע"ז: (יד) מכורתם. מגורתם ל"א כמו תולדותם וכן אחרו מגהם: (טו)
לבלתי רדות בגוים. לשון ממשלה כמו וירדו בדגת הים: (טז) ולא יהיה.
מצרים לבית ישראל עוד למבטח המזכיר להם עון שאמר להם הב"ה לא תוסיפו
לראותם עוד: (יז) ויהי בעשרים ושבע שנה. למלכות נבוכד נצר אותה שנה
נתנה מצרים בידו כך שנינו בסדר עולם ויש בספר הזה הרבה נבואות כתובות
מוקדם ומאוחר: (יח) העביד את חילו. עליך עבודה גדולה: כל ראש.
אנשי חיילותיו: מוקרח וכל כתף מרוטה. כדרך הצרים על העיר ימים רבים
וטורחים בשאת משאות עצים ואבנים והוא לכד את צור בעשרי׳ ושלש למלכותו
כמו שמצינו בסדר עולם מוקרח קאל"ו בלע"ז מרוטה פלי"אה בלע"ז: ושכר לא
היה לו. לאחר שללו שללה עלה הים ושטפו מהם לפי הנגזר עליה ועל שללה
לאבד

שְׂכָר לְחֵילוֹ : (כ) פְּעֻלָּתוֹ אֲשֶׁר עָבַד בָּהּ נָתַתִּי לוֹ אֶת אֶרֶץ מִצְרָיִם
אֲשֶׁר עָשׂוּ לִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : (כא) בַּיּוֹם הַהוּא אַצְמִיחַ קֶרֶן
לְבֵית יִשְׂרָאֵל וּלְךָ אֶתֵּן פִּתְחוֹן פֶּה בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה :
ל (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ב) בֶּן אָדָם הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הֵילִילוּ הָהּ לַיּוֹם : (ג) כִּי קָרוֹב יוֹם
וְקָרוֹב יוֹם לַיהוָה יוֹם עָנָן עֵת גּוֹיִם יִהְיֶה : (ד) וּבָאָה חֶרֶב בְּמִצְרַיִם
וְהָיְתָה חַלְחָלָה בְּכוּשׁ בִּנְפֹל חָלָל בְּמִצְרָיִם וְלָקְחוּ הֲמוֹנָהּ וְנֶהֶרְסוּ
יְסֹדוֹתֶיהָ : (ה) כּוּשׁ וּפוּד וְלוּד וְכָל הָעֶרֶב וְכוּב וּבְנֵי אֶרֶץ הַבְּרִית
אִתָּם בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ : (ו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי וְנָפְלוּ סֹמְכֵי מִצְרַיִם וְיָרַד
גְּאוֹן עֻזָּהּ מִמִּגְדֹּל סְוֵנֵה בַּחֶרֶב יִפְּלוּ בָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : (ז) וְנָשַׁמּוּ
בתוך

רש"י

ליאבד ביה : (כ) פעולתו אשר עבד בה · שכר פעולה אשר עבד במצותי בצור
אתן לו את ארץ מצרים : אשר עשו לי · מצרים רעה במשענתם שהבטיחו את
עמי בעזרתם הבל : (כא) ביום ההוא אצמיח קרן · לא שמעתי ולא מצאתי
פירוש מקרא זה מה הוא צמח קרנם של ישראל במפלת מצרים שהרי ישראל גלו ח'
שנים לפני מפלת מצרים והוא אומר אני ביום ההוא מיסב על פרשה של מעלה מקץ
ארבעי' שנה אקבץ את מצרים ואותו החשבון כלה בשנת שמלך בלשצר ומצינו בדני'
שבאותה שנה התחילו מלכי פרס להתחזק ונגזרה מפלה על בבל שנאמר בשנת
קדא לבלשצר דניאל חלם חזא וגומר קדמיתא כאריה היא בבל וכתיב חזה הויתו
עד דאימריטו גפיה וגומר וארו חיוא אוחרי תניינא דמיא לדוב היא פרס וכתיב
וכן אמרין לה קומי אכולי בשר שגיא כלומר תפשי המלוכה ומלכות פרס היא
צמיחת קרן לישראל שנאמר בכורש הוא יבנה עירי וגלותי ישלח ומניין שארבעי'
שנה של מצרים כלו באותו הפרק מצרים נתנה ביד נבוכד נצר בכ"ז לנבוכד נצר
בשנה שנאמרה נבואה זו ליחזקאל הוסף ארבעים שנה הרי ששים ושבע צא מהם
ארבעים ותשע לנבוכד נצר ועשרים ושלש לאויל מרודך כדאמרינן במסכ' מגילה
ושנה אחת מהם עלתה לזה ולזה כדאמרינן התם שנים מקוטעות הן : ולך אתן
פתחון פה בתוכם . ולך יחזקאל יהא פתחון פה כשיראו נבואתך מתקיימ' :
ל (ב) הה · כמו אהה הה ליום העתי' לבא על אותן האומות : (ג) עת
גוים · עידן תבר עממיא : (ד) והיתה חלחלה בכוש · לשון רעד כשישמעו
מפלת מצרים יחרדו לנפשם פן יעלה מלך בבל עליהם : (ה) וכל הערב · ת"י
וכל סומכותא כל העורבים ערובת מצרים גרנטיי"א בלע"ז : ארץ הברית ·
כרותי ברית למצרים לעזור להם : (ח) נתתי אש · אמתי כאש · (ט)
מלאכים

זייא דער לאָהן פיר זיין העער · [כ] אונד פיר זיינען לאָהן, דען ער זיך דאָזעלבזט פערדינט האַט, געבע איך איהם דאַז לאַנד מצרים זעלבזט, וויל זיא פיר מיך געאַרבייטעט, שפריכט דער הערר, דער עוויגע · [כא] צו דערזעלבען צייט וויל איך אויך דאַז האָרן דעם הויזעס ישראל ווידער אויפקיימען לאַזען, אונד דיך דאַז וואָרט אונטער איהנען פיהרען לאַזען, דאַמיט מאַן וויזזע, דאַס איך דער עוויגע בין ·

ל [א] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר, וויא פאָלגט: [ב] מענשענזאָהן! וויזזאַגע אונד שפריך: זאָ זינר דעם עוויגען וואָרטע! אָהיילעט! וועה, וועה איבער דען טאָג! [ג] ער איזט נאַהע דער טאַג, נאָהע איזט דער טאַג דעם עוויגען, איין בעוועלקטער (טריבער) טאַג, איינע עפּאָכע ווירד ער פיר פעלקער ווערדען · [ד] קריג ווירד איבער מצרים קאָממען, שרעקקען זיך פערברייטען איז כוש איבער דיא נידערלאַגע אין מצרים, ווען זיינע גראָסע מאַכט דאַהין איזט, זיינע גרונדפעזטען צערשטעהרט זינד · [ה] כוש, פוט, לוד, אונד יענעם געמישטע פאָלק, אינד כוב אונד דיא איינוואַזען דעם בונדעספערוואַנדטען לאַנדעס פאַללען אַללע מיט איהם דורך דאַז שווערד · [ו] יאַ, זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: צוזאַממען שטירצען ווערדען מצרים'ס שטיצצען, זינקען ווירד זיינע שטאָלצע מאַכט, פאָן מגדול, ביס סונה ווירד אַללעס דאַרין דורך דאַז שווערד פאַללען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע · [ז] עס זאָלל אַללעס זאָ פערוויזטעט

באור

מהמון רשעים רבים (תהלים ל"ז ט"ז) · (כ) אשר עשו לי, בשבילי, ושב על נבוכדנאצר וחילו, שעשו לה' על שמלאו רצונו, ולפיכך רוצה גם הוא לתת שכרם · ולא ידעתי למה ילאו המפרשים למשכו על מצרים · (כא) קרן, הוא תאר לתוקף ועוז · וענין צמיחת קרן, לבית ישראל כתב הריק"ם ורד"ק, כי בזמן מלכות מלך בבל, זוכר שיתן ה' מצרים בידו היתה ג"כ צמיחת קרן לבית ישראל ע"י שנולד כורש, שגלאם מן הגולה והשיבם לארצו, כמ שאומר מן מוצא דבר להשיב ולבנות ירושלים עד משיח נגיד שבעים ושבעה (דניאל י' כ"ה), וכורש נקרא משיח כמו שנאמר למשיחו לכורש ע"כ ·

ל (ב) הה, קריאת הצער והדאגה (ג) עת גוים יהיה, י"ת עדן תבר עממיא יהא, ורד"ק מפרש, עת שיאספו גוים על מצרים להחריבה · ולדעתי: עת [illegible] ומפורסמת לכל העמים לגודל המאורע אשר יארע בה וכדמתורגם · (ד) והיתה וגו', כשישמעו בכוש מפלת מצרים יחרדו ג"כ לנפשם · (ה) הערב, עם מקובץ מעמים נתערבו יחד, וכן ת"י סומכותא לשון ערבות (רד"ק) · (ו) ממגדול סונה, שעורו ממגדול ועד סונה, והן שתי ערים במצרים · (ז) בתוך ערים ההיינה, ר"ל בכלל הערים הנשמות הנאמרות

מכלל יופי

בשורק הכף כמו מגורתם כמו ארץ מגוריהם אשר גרו בה (שמות ו') : (ט) רדות · מקור מן לא תרדה בו בפרך (ויקרא כה) : (טז) ולא יהיה עוד · דרך כלל על עם מצרים : (יז) בראשון · הוא ניסן שהוא תחלת החדשים : (יח) אל צור · כמו על צור : מקרח · שנשר שער הראש מרוב העבודה : מרוטה, ענין נפילת עור הבשר או עקירתו מן המשא · ושכר לא היה לו ולחילו, אמרו כי לאחר שגלל גללה עלה הים ושטפה מהם לפי שנגזר עליהם ועל פלגה

טעט ווערדען, דאס עס אונטער אנדערן פערוויזטעטען לענדערן, אונד זיינע
שטעדטע אונטער אנדערן צערשטעהרטען שטעדטען גערעכנעט ווערדען זאלל.
[ח] זיא זאללען איננע ווערדען, דאס איך דער עוויגע בין, ווען איך איין פייער
אין מצרים ענטשטעהען לאזע, ווארורך אללע זיינע געהילפען צערטריממערט
ווערדען. [ט] אן יענעם טאגע ווערדען באטען פאן מיר אין שיפפען אויזלויפען,
דאז זיך זיכער גלויבענדע כוש צו שרעקקען, דא ווירד אינע בעשטירצונג דארין
זיין, וויא אין מצרים אן דעם טאגע, ווען עס (דאז אונגליק) קאממט. [י] פאלגענדעס שפראך פערנער דער הערר, דער עוויגע: איך צערשטעהרע מצרים'ס
מאכט דורך נבוכדנאצר, דען קעניג פאן בבל. [יא] ער מיט זיינעם העערע, דיא
טאפפערוטען דער פעלקער ריקקען אן, דאז לאנד צו פערהעערען, ציקקען איהרע
שווערדטער ווידער מצרים, אונד פיללען דאז לאנד מיט לייכען אן. [יב] איך
לאזע דיא פליזע אויזטראקנען, געבע דאז לאנד גריממיגען פיינדען פרייז, אונד
לאזע עס אונד וואס עס פילט, דורך פרעמדע פערוויזטען. איך, דער עוויגע,
טהאט דען אויזשפריך. [יג] אויך לאזע איך, שפראך פערנער דער עוויגע,
דיא שייסליכען געצצען פערשווינדען, צערשטעהרע דאז געצצענווזען פאן נוף.
עס זאלל אויך קיין פירזט מעהר פאם לאנדע מצרים געבען, קורץ איך ווערדע
שרעקקען פערברייטען אים לאנדע מצרים. [יד] פתרוס צערשטעהרע איך,
אין צען לאס איך פייער ענטשטעהען, פעראיבע שטראפגעריכטע אין נוא. [טו]
שיטטע מיינען גרים איבער סין, מצרים'ס הויפטשטערקע אויז, רייבע נוא'ס
צאהלרייכע איינוואהנער אויף. [טז] ווען איך אין מצרים דיא פלאממע אויז
ברעכען

באור

הכארנות תהיה נחשבת ונזכרת (בן מלך). (ח) אש, כנוי למלחמה וחורבן על דרך משל
ודמיון, וכן דעת יונתן ורד"ק. (ט) בצים, ספינות, כמו וצים מיד כתים (במדבר כ"ד
כ"ד). (יב) ומכרתי, כתרגם יונתן, ואימסר. (טו) להבקע, תומתה תנקע (רש"י).
צרי יומם, צרים יבאו עליה יום יום (הג"ל). ויש לפרש ג"כ כי תהי' במצור ימים רבים,
ותרגומי

מכלל יופי

שללה להכסות בים כמו שאמר (יחזקאל כ"ו) בהעלות עליך את תהום וכסוך המים הרבים,
(יט) ובזז בזה, ההא במפיק עניין שלל: (כא) ביום ההוא אצמיח קרן לבית ישראל.
פירוש, בזמן ההוא כמו (דברים ל"ו) וקרה לפי בו ביום ההוא והדומים לו ואין לפרשו בזמן שנלכדה
מצרים שהרי כלכדה בשבעה ועשרים לנבוכדנצר ומה צמיחת קרן היתה לישראל באותה עת;
קרן, דרך משל רוצה לומר תוקף ופירוש הפסוק כתב הרד"ק כן אמר בזמן ההוא שתהיה מלכות
נבוכדנצר ובנו ובן בנו שעמדה מלכותם שבעים שנה בתוך הזמן הזה אצמיח קרן לבית ישראל
והוא כרש שנולד לחמשים שנה מהגלות וזהו ממוצא דבר עד משיח נגיד שבועים שבעה (דניאל ט)
שהם חמשים שנה ואמר על כרש קרן כמו שאמר למשיחו לכורש (ישעיה מ"ה) כי קרן ישראל היא
ומשיחם ועל ידו יצאו מהגלות ומה שאמר ולך אתן פתחון פה בתוכם פירוש בתוך ישראל כי יראו
כנבואותיך מתקיימות:

ל (ב) הה. קריאה כך על הצער והדאגה: (ד) ובאה חרב. פועל עבר ובא מלרע שלא
כמנהג; חלל, דרך כלל רוצה לומר חללים רבים: (ה) וכל הערב, עם מקובץ מעמים
בתערבו

בְּתוֹךְ אֲרָצוֹת נְשַׁמּוֹת וְעָרָיו בְּתוֹךְ עָרִים נַחֲרָבוֹת תִּהְיֶינָה׃ (ח)
וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֵשׁ בְּמִצְרַיִם וְנִשְׁבְּרוּ כָּל עֹזְרֶיהָ׃ (ט)
בַּיּוֹם הַהוּא יֵצְאוּ מַלְאָכִים מִלְּפָנַי בַּצִּים לְהַחֲרִיד אֶת כּוּשׁ בֶּטַח
וְהָיְתָה חַלְחָלָה בָהֶם כְּיוֹם מִצְרַיִם כִּי הִנֵּה בָּאָה׃ (י) כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה וְהִשְׁבַּתִּי אֶת הֲמוֹן מִצְרַיִם בְּיַד נְבוּכַדְרֶאצַּר מֶלֶךְ בָּבֶל׃
(יא) הוּא וְעַמּוֹ אִתּוֹ עָרִיצֵי גוֹיִם מוּבָאִים לְשַׁחֵת הָאָרֶץ וְהֵרִיקוּ
חַרְבוֹתָם עַל מִצְרַיִם וּמָלְאוּ אֶת הָאָרֶץ חָלָל׃ (יב) וְנָתַתִּי יְאֹרִים
חָרָבָה וּמָכַרְתִּי אֶת הָאָרֶץ בְּיַד רָעִים וַהֲשִׁמֹּתִי אֶרֶץ וּמְלֹאָהּ בְּיַד
זָרִים אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ (יג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה וְהַאֲבַדְתִּי גִלּוּלִים
וְהִשְׁבַּתִּי אֱלִילִים מִנֹּף וְנָשִׂיא מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא יִהְיֶה עוֹד וְנָתַתִּי
יִרְאָה בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם׃ (יד) וַהֲשִׁמֹּתִי אֶת פַּתְרֹס וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּצֹעַן
וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּנֹא׃ (טו) וְשָׁפַכְתִּי חֲמָתִי עַל סִין מָעוֹז מִצְרָיִם
וְהִכְרַתִּי אֶת הֲמוֹן נֹא׃ (טז) וְנָתַתִּי אֵשׁ בְּמִצְרַיִם חוּל תָּחִיל תחול
קרי

רש"י

מלאכים מלפני · גדודי גייסות הולכים בשליחותי בשיירות רבות להחריד את כוש
היושבת בטח : ומכרתי · כתרגומו ואימסר : בצים · כמו וצים מיד כתים
וכן תרגמו יונתן בלגיונין : (יב) ונתתי יאורים · ארץ היאורים היא מצרים :
(יד) ועשיתי שפטים בנא · אלכסנדריא : (טז) להבקע · חומתה תבקע :
נרי

מכלל יופי

מתערבו ביחד וכן תרגם יונתן סומכותא לשון ערבוב : ארץ הברית · שהיה להם ברית עם
ארץ מצרים : (ז) בתוך ערים נחרבות · רוצה לומר בכלל הערים הנשמות והנחרבות תהיה
נחשבת ונזכרת : (ט) בצים · שרשו ציה והיוד יוד הרבים ויוד השרש נפל והיה משפטו ציים
בשני יודין כמו מן עי עיים (ירמיה כ"ו) אלא שהוקל כמו עברים יהודים ועניינו ספינות כמו
וצי אדיר לא יעברנו (ישעיה ל"ג) : בטח · רוצה לומר שהיה בטח : כי הנה באה · רוצה
לומר עת חרבנם : (יב) חרבה · שם על משקל חטאה כפרה ולולי הריש היה דגש ועניינו
יובש כמו אשר נחרבה (בראשית ז') : (יד) בנא · נא היא אליכסנדריא וכן תרגם יונתן : (טז)
חול תחול · בשורק וכתוב ביוד וקרי בוו הכתוב מבנין הפעיל והקרי מן הקל והוא לשון חיל
כיולדה (תהלים מ"ח) : להבקע · שיבקעו חומותיה : ונוף צרי יומם · ואל ביף יבאו צרי יומם
רוצה לומר ביום יבאו לה האויבים ולא בלילה כגנבים : בחורי און · שם עיר בארץ מצרים
ואפשר שהיא און הכתוב בתורה כהן און (בראשית מ"ב) : ופי בסת · תרין מילין כתיבין
וקריין מלה קלא והוא שם עיר : והנה בשבי הלכנה · כמו הן הנה היו לבני ישראל (במדבר
ל"א)

קרי סִין וְנֹא תִּהְיֶה לְהִבָּקֵעַ וְנֹף צָרֵי יוֹמָם : (יז) בַּחוּרֵי אָוֶן וּפִי בֶסֶת
בַּחֶרֶב יִפֹּלוּ וְהֵנָּה בַּשְּׁבִי תֵלַכְנָה פתח בס"פ : (יח) וּבִתַחְפַּנְחֵס חָשַׂךְ
הַיּוֹם בְּשִׁבְרִי שָׁם אֶת מֹטוֹת מִצְרַיִם וְנִשְׁבַּת בָּהּ גְּאוֹן עֻזָּהּ הִיא
עָנָן יְכַסֶּנָּה וּבְנוֹתֶיהָ בַּשְּׁבִי תֵלַכְנָה : (יט) וְעָשִׂיתִי שְׁפָטִים בְּמִצְרָיִם
וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה : (כ) וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּרִאשׁוֹן בְּשִׁבְעָה
לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (כא) בֶּן אָדָם אֶת זְרוֹעַ פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם שָׁבָרְתִּי וְהִנֵּה לֹא חֻבְּשָׁה לָתֵת רְפֻאוֹת לָשׂוּם חִתּוּל לְחָבְשָׁהּ
לְחָזְקָהּ לִתְפֹּשׂ בֶּחָרֶב : (כב) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִֹה הִנְנִי אֶל
פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְשָׁבַרְתִּי אֶת זְרֹעֹתָיו אֶת הַחֲזָקָה וְאֶת הַנִּשְׁבָּרֶת
וְהִפַּלְתִּי אֶת הַחֶרֶב מִיָּדוֹ : (כג) וַהֲפִצוֹתִי אֶת מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִים
בָּאֲרָצוֹת : (כד) וְחִזַּקְתִּי אֶת זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וְנָתַתִּי אֶת חַרְבִּי
בְּיָדוֹ וְשָׁבַרְתִּי אֶת זְרֹעוֹת פַּרְעֹה וְנָאַק נַאֲקוֹת חָלָל לְפָנָיו : (כה)
וְהַחֲזַקְתִּי אֶת זְרֹעוֹת מֶלֶךְ בָּבֶל וּזְרֹעוֹת פַּרְעֹה תִּפֹּלְנָה וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי חַרְבִּי בְּיַד מֶלֶךְ בָּבֶל וְנָטָה אוֹתָהּ אֶל אֶרֶץ מִצְרָיִם :

(כו) והפיצותי

רש"י

צרי יומם · צרים יבא עליה יום יום והנה בשבי תלכנה שתיהן המדינות און ופיבסת : (יח) חשך היום . ימנע האור : ענן יכסנה · צרה תבא עליה ותכסנה ותחשך ביום כסוי ענן : ובנותיה · וכפרנהא : (כא) את זרוע פרעה מלך מצרים שברתי · כבר פעם אחרת שנתתי חילו ביד נבוכד נצר בשנה הרביעית ליהויקים כמה שנאמר בספר ירמיה למצרים על חיל פרעה נכה מלך מצרים אשר היה בכרכמיש על נהר פרת אשר הכה נבוכד נצר וגומר : והנה לא חבשה · מאותו היום והלאה כמה שנאמר בספר מלכים בסופו ולא יסף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנהר פרת עד נחל מצרים ובסגנון זה נתנבא ירמיה גם הוא על אותה המכה בלשון רפואה אין לה שנאמר עלי גלעד וקחי צרי בתולת בת מצרים לשוא הרבית רפואות תעלה אין לך לא חובשה לשון קשירה שקושרין עלה הנשבר : לשום חתול . מעשה נגדים ורטייה כמו והחתל לא חתלת : לתפש בחרב · שיהא לו עוד כח להלחם : (כב) ושברתי את זרועותיו לשבור את השנית ותהיין שתיהן שבורות כלומר כבר לקח מלך בבל מצד האחד עוד אמסור לו יתר המלכות כולו : (כד) וחזקתי . לשון חוזק : (כה) והחזקתי לשון אחיזה שאוחז בידו לסומכה שלא תפול וסופו יוכיח וזרועות פרעה תפלנה שאינו אוחז בהן :

לא (ג) אל

ברעכֿען לאַזזע, ווירד זין שרעקליכֿע וועהען האַבען, נוא דעם שטורמע נאַהע
זיין, אונד נוף מאַגע לאַנג געענגשטיגט ווערדען · [יז] דיא יינגלינגע פֿאַן און
אונד פיבסת ווערדען דורך דאַז שווערד פֿאַללען, דיא פֿרויענצימער אין דיא גע־
פֿאַנגענשאַפֿט וואַנדערן · [יח] אין תחפנחס ווירד דער טאַג פֿעזטער זיין, ווען
איך דאָרט מצרים׳ס שטיצען צערברעכֿען, אונד אין איהם דען שטאָלץ זיינער
מאַכט צערשטעהרע, טריבע וואָלקען ווערדען עס פֿערהיללען, ווען זיינע טעכֿטער
אין דיא געפֿאַנגענשאַפֿט וואַנדערן · [יט] זאָ ווערדע איך דיא שטראַפֿגעריכֿטע
אין מצרים אויזאיבען ; זיא זאָללען איננע ווערדען, דאַס איך דער עווינע בין ·

* * *

[כ] עס וואַר אים איילפֿטען יאַהרע, אַם זיבענטען דעם ערזטען מאָנאַטס, אַלס
דאַז וואָרט דעם עווינען מיר ווידער וואַרד, וויא פֿאָלגט : [כא] מענשענזאָהן,
איינען אַרם פֿאַן פרעה, דעם קעניגע אין מצרים האַבע איך צערבראָכען, אונד
זיה, ער בליב אונפֿערבונדען ; עס וואורדען קיינע היילונגסמיטטעל אַנגעווענדעט,
קיין פֿערבאַנדגעמאַכט, אום איהן צו פֿערבינדען, אונד ווידער צו שטערקען,
אום איין שווערד פֿאַהזען צו קענגען · [כב] נון אַבער, וואַרען דיא וואָרטע דעם
עווינען, קאָממע איך אַבערמאַלס איבער פרעה, דען קעניג פֿאַן מצרים, אונד
צערשמעטטערע איהם פֿאָללענדסביידע אַרמע, דען געזונדען, אונד דען גע־
בראָכענען, אונד לאַזזע דאַז שווערד אויז זיינער האַנד שטירצען · [כג] צער־
שטרייע דיא מצרים אונטער דיא פֿעלקער, ווערפֿע זיא אומהער אין דיא לענדער·
[כד] איך שטערקע דאַצו דיא אַרמע דעם קעניגס פֿאַן בבל, געבע איהם מיין
שווערד אין דיא האַנד, אונד לאַזזע פרעה׳ס אַרמע צערברעכֿען, אונד ער ווירד
וויא איין שטערבענדער פֿאָר איהם ווינזעלן · [כה] יאַ, איך שטערקע דיא אַרמע
דעם קעניגס פֿאַן בבל, דאַמיט פרעה׳ס אַרמע זינקען זאָללען, אונד מאַן איינזעהע,
דאַס איך דער עווינע בין, אינדעם איך מיין שווערד דעם קעניגע פֿאַן בבל אין דיא
האַנד

באור

ותרגומי נוטה לשני הפירושים · (יז) והנה , פירש הריק"ס כי על הנשים אמר ואע"פ שלא זכרן כמו הן הנה היו (במדבר ל"א ט"ז) · (יח) חשך היום , משל על צרה גדולה וכן ענן · מטות, ענינו לפי מקומו משעד , וכן נראה דעת יונתן שתרגם תקוף מצרים · אבל לדעת מפרשים ענינו עול , מוטות עולם שהיו שם על צוארי הגוים · ואפשר כי בימים ההם היתה עיר המלוכה שם , וכן ידמה מספר ירמיה (מ"ג ח') ממה שנאמר שם בפתח בית פרעה בתחפנחס , וראוי לתרגם (יאך) · (כ) באחת עשרה שנה, למלכות צדקיהו · בראשון · בחדש הראשון היא ניסן (רד"ק) · (כא) את זרוע וגו', הכונה על זה שכבר הכה אותו נבוכדנאצר בשנת הרביעית ליהויקים על נהר פרת בכרכמיש, כנאמר בספר ירמיה (מ"ו ב') · לא חבשה , לא רפאה ממכה אשר הכה אותו נ"נ, כמסופר בספר מלכים (ב' כ"ד ז') ולא הוסיף עוד מלך מצרים לצאת מארצו כי לקח מלך בבל מנחל מצרים עד נהר פרת וגו' · חתול , מעשה בגדים ורטייה כמו והחתל לא חתלת (לעיל ט"ז ד') (רש"י) · לתפש בחרב, שיהא לו עוד כח להלחם (הנ"ל) · (כב) זרועותיו, אשבור את השכנית ותהיינה שתיהן שבורות, כלומר כבר לקח מלך בבל מנגד האחד עוד אשבור לו יתר המלכות (הנ"ל) ·

האנד גאב, דאמיט ער עס ווידער דאז לאנד מצרים שווינגע · [כו] צערשטרייע
זא דיא מצרים אונטער דיא פעלקער, ווערפע זיא אומהער אין דיא לענדער, דא
ווערדען זיא דאן איינזעהען, דאס איך דער עוויגע בין ·

לא [א] אים איילפטען יאהרע, אם ערזטען דעם דריטטען מאנאטס, ווארד מיר
דאז ווארט דעס עוויגען, וויא פאלגט : [ב] מענשענזאהן, זאגע צו פרעה,
דעם קעניגע פאן מצרים, אונד צו זיינער העערסמאכט ; מיט וועם פערגליכעסט
דוא דיך אין דיינער גרעסע? [ג] זיה, אשור וואר וויא איין צעדערבוים אויף
דעם לבנון, פאן שענעם געצווייגע, שאטטיג זיא איין וואלד, האכשטעממיג,
צווישען דיכטען ביימען ראגטע זיין וויפפעל הערפאר · [ד] געוועזזער בעפערדערטע
זיין וואכסטהום, דער קוואלל טריב איהן אין דיא העהע ; זיינע שטרעהמע טריב
ער אום זיין פפלאנצען = בעעט הער, אינדעם ער נור קאנעלע צו דען איברינגען
ביימען דעס געפילדעס פליסען ליס · [ה] דאהער שאס זיינע העהע איבער אללע
ביימע דעס געפילדעס עמפאר : זיינע עזטע פערמעהרטען זיך, זיינע צווייגע דעהנ-
טען זיך וויט אויז, דא זיין טריב דורך רייכעס געוועזזער בעפערדערט ווארדע ·
[ו] אויף זיינען עזטען ניזטעטען אללערלייא פעגעל דעס הימעלס, אונטער זיינען
צווייגען געבאהרען אללערלייא טהירע דעס פעלדעס · אין זיינעם שאטטען וויל-
טען פילע פאן דען גראסען נאציאנען · [ז] ער נאהם זיך שען אויז דורך זיינען
האהען וואוכס, דורך דיא לענגע זיינער ראנקען, דא זיינע זוארצעל אן גראסעם
געוועזזער לאג · [ח] קיינע דער צעדערן אים גארטען גאטטעס פערדונקעלטע
איהן

באור

לא (ג) וחרש מצל, יער מסכך צל גדול (רש"י), והוראה זאת נודעה מתרגם הכשדי,
שתרגם יער חורשא ומשפטו א"כ כחרש, וכן תרגמתי · מצל, מפעל מבנין הפעיל, כלומר
עושה צל, ובא נפתח כמו מֵסַב קלע (מלכים א' ו' כ"ט) (רד"ק) · עבתים, ענפי
רענן (רש"י) · צמרתו, הסעיף העליון · (ד) תהום, ענינו ידוע · ופה טעמו על
המים הנובעים מתחת לארץ, ונהיו לנחלים ונהרות, על דרך כל הנחלים הולכים אל הים
ומשם הם שבים ללכת · רממתהו, זכר תהום בלשון נקבה ובלשון זכר, כמו תהום אמר לא
בי היא (רד"ק) · הלך, בניני הפעיל וכרי הלמד במקום יוד כמו הוליך, וכן נראה דעת
רד"ק בפירושו שכתב: התהום הוליכה נהרותיה סביבות מטעה של זה הארז, כלומר השקהו
ברבוי מימיה, ותעלותיה שהם מים קטנים שלחה להשקות שאר עצי השדה, והמשל כי רוב
הטובה והצלחה היתה למלך אשור והמעט לשאר מלכי הארץ ע"כ · (ה) ממים רבים בשלחו,
ע"י מים רבים, בשלחו פארותיו, כלומר בגדלו פארותיו, ולשון שלוח נופל בהם כמו ותשלח
פאורות (רש"י) · (ח) לא עממוהו, לא כהו תארו, כלומר לא היה אחד מהם כלה ממנו
(הנ"ל)

מכלל יופי

ל"א) יאמר המה לזכרים והנה לנקבות ופירש הריק"ס כי על הנשים אמר ואף על פי שלא זכרן
הנה זכר הבחורים שיפלו בחרב ואמר כי נשיהם תלכנה בשבי: (יח) ובתחפנחס · והגמלהו
החפנם (מלכים י"א) שם אדם ונהכפל בו האות כאן כשתנו תנועותיו כי זה נקוד הנית
בחירק והתיו בשוא והאות בפתח והפא והנון בשוא והוא שם מקום: חשך היום, בשין כמו ולא
חשך ממני מאומה (בראשית ל"ט) ענין מניעה ויש בו מלה נסתרת והוא אורו כלומר מנע היום
אורו

(כו) וַהֲפִצוֹתִי אֶת מִצְרַיִם בַּגּוֹיִם וְזֵרִיתִי אוֹתָם בָּאֲרָצוֹת וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה׃

לא (א) וַיְהִי בְּאַחַת עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּשְּׁלִישִׁי בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ הָיָה
דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם אֱמֹר אֶל פַּרְעֹה מֶלֶךְ
מִצְרַיִם וְאֶל הֲמוֹנוֹ אֶל מִי דָּמִיתָ בְגָדְלֶךָ׃ (ג) הִנֵּה אַשּׁוּר אֶרֶז
בַּלְּבָנוֹן יְפֵה עָנָף וְחֹרֶשׁ מֵצַל וּגְבַהּ קוֹמָה וּבֵין עֲבֹתִים הָיְתָה
צַמַּרְתּוֹ׃ (ד) מַיִם גִּדְּלוּהוּ תְּהוֹם רֹמְמָתְהוּ אֶת נַהֲרֹתֶיהָ הֹלֵךְ
סְבִיבוֹת מַטָּעָהּ וְאֶת תְּעָלֹתֶיהָ שִׁלְחָה הל׳ רפה אֶל כָּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה׃
(ה) עַל כֵּן גָּבְהָא א׳ במקום ה׳ קֹמָתוֹ מִכֹּל עֲצֵי הַשָּׂדֶה וַתִּרְבֶּינָה
סַרְעַפֹּתָו סרעפתיו קרי וַתֶּאֱרַכְנָה פֹארֹתָו מִמַּיִם רַבִּים בְּשַׁלְּחוֹ׃ (ו)
בִּסְעַפֹּתָיו קִנְּנוּ כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְתַחַת פֹּארֹתָיו יָלְדוּ כֹּל חַיַּת
הַשָּׂדֶה וּבְצִלּוֹ יֵשְׁבוּ כֹּל גּוֹיִם רַבִּים׃ (ז) וַיְּיִף בְּגָדְלוֹ בְּאֹרֶךְ
דָּלִיּוֹתָיו כִּי הָיָה שָׁרְשׁוֹ אֶל מַיִם רַבִּים׃ (ח) אֲרָזִים לֹא עֲמָמֻהוּ

בגן

רש"י

לא (ב) אל מי דמית בגדלך · בהתגדלך לנגדי אל מי היית סבור לדמות : (ג) הנה אשור . שהשפלתי כבר : ארז בלבנון · היה : וחורש מצל · יער מסכך צל גדול : ובין עבותים · עצי רענן : צמרתו · צי"מא בלע"ז : תעלותיה · פוסי"ץ בלע"ז : אל כל עצי השדה · להשקותם והדוגמא כתרגומו של יונתן הא אתורא. דמי לארזי דלבנון וגומר כבעמוד : מים גדלוהו תהום רוממתהו · בעממיא סגין כסמכותא תקף וית מלכיא שעביד לתחות מלכותה וית שלטונוהי מני על כל מדינת ארעא ומדרש אגדה ובין עבותים היתה צמרתו מהיכן זכה לגדולה לפי שנמנע מעצת דור הפלגה שנא' מן הארץ ההיא יצא אשור כשנכנסו כל באי העולם קליעה אחת לבוא בעצה למרוד בו אז היתה צמרתו נראית לעצמה ולא נשתלשלה עמהם מים גדלוהו תהום רוממתהו ועל ששמע לקול יונה בן אמתי שירד לתהום ושבו אנשי נינוה מן החמס אשר בכפיהם : (ה) סרעפותיו · ענפיו : פארותיו · זמורותיו : ממים רבים בשלחו · פארותיו ע"י מים רבים בשלחו פארותיו כלומר בגדלו פארותיו ולשון שילוח נופל בהם כמו ותשלח פארות : (ו) קננו · לשון קן : בסעפותיו · בענפיו : (ז) דליותיו · אף הם לשון ענפים הנטוים לאורך לכל צד כמין דליות הכרם סיטרווי"אש בלע"ז : זייף · לשון יופי : (ח) לא עממוהו · לא כהו תארו כלומר לא היה בהם אחר נאה ממנו : בגן אלהים · כלומר בכל העולם :

ערמונים

בְּגַן אֱלֹהִים בְּרוֹשִׁים לֹא דָמוּ אֶל סְעַפֹּתָיו וְעַרְמֹנִים לֹא הָיוּ
כְּפֹארֹתָיו כָּל עֵץ בְּגַן אֱלֹהִים לֹא דָמָה אֵלָיו בְּיָפְיוֹ : (ט) יָפֶה
עֲשִׂיתִיו בְּרֹב דָּלִיּוֹתָיו וַיְקַנְאֻהוּ כָּל עֲצֵי עֵדֶן אֲשֶׁר בְּגַן הָאֱלֹהִים :
(י) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אֲשֶׁר גָּבַהְתָּ בְּקוֹמָה וַיִּתֵּן צַמַּרְתּוֹ אֶל בֵּין
עֲבוֹתִים וְרָם לְבָבוֹ בְּגָבְהוֹ : (יא) וְאֶתְּנֵהוּ בְּיַד אֵל גּוֹיִם עָשׂוֹ יַעֲשֶׂה
לוֹ כְּרִשְׁעוֹ גֵּרַשְׁתִּהוּ : (יב) וַיִּכְרְתֻהוּ זָרִים עָרִיצֵי גוֹיִם וַיִּטְּשֻׁהוּ
אֶל הֶהָרִים וּבְכָל גֵּאָיוֹת נָפְלוּ דָלִיּוֹתָיו וַתִּשָּׁבַרְנָה פֹרֹאתָיו בְּכָל
אֲפִיקֵי הָאָרֶץ וַיֵּרְדוּ מִצִּלּוֹ כָּל עַמֵּי הָאָרֶץ וַיִּטְּשֻׁהוּ : (יג) עַל מַפַּלְתּוֹ
יִשְׁכְּנוּ כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְאֶל פֹּרֹאתָיו הָיוּ כָּל חַיַּת הַשָּׂדֶה : (יד)

לְמַעַן

ר ש " י

ערמונים · קסטיי"ניש בלע"ז : (ט) כל עצי עדן . כלומר כל המלכים המשובחין : (י) יען אשר גבהת בקומה · כך אמרתי לאמור : (יא) ביד אל גוים · ביד קשה שבגוים ביד נבוכד נצר נתתיו דאמר מר שנה ראשונה כבש נינוה : עשה יעשה לו · נבוכד נצר ככל רצוני : (יב) ויטשוהו . ויפילוהו לארץ כמו ויטש על המחנה : (יג) על מפלתו ישכנו וגו' · כתרגומו על מפלת קטילוהי : (יד) עצי מים . שהם רבים והלשים אלא שענפיהם רבים וארוכין

מחמת

מכלל יופי

אורו ואמר זה לרוב הברה שתבא להם : מטות , כמו מוטות עץ שברת (ירמיה כ"ח) רוצה לומר המוטות שהיו על צוארי הגוים והוא העול · ויונתן תרגם ית תקיף מצרים : הוא ענן יכסנה · כתרגומו מלך במשרייתיה יחפינה כעננא דסליק וחפי ית ארעא : ובנותיה בשבי תלכנה , רוצה לומר יושבי הכפרים ילכו בשבי : (כא) חתול ענין חבישה ועטיפה : לחבשה · במפיק הה"א לחבוש אותה וכן לחזקה במפיק הה"א והיא בודד ופירושו להתחזק בה או הוא יוצא ופירושו לחזק אותה וכן (דברי הימים ב' כ"ח) ויצר לו ולא חזקו פועל יוצא מן הקל : ונאק נאקות חלל · כבר פירשנו כי נאקת חלל היא הוצאת הנשימה מהקנה בקול בעת מותו לרבי יונה : (כה) ונטה אותה , על דרך (שמות ז') נטה את מטך : אל ארץ מצרים , כמו על וכמוהו רבים :

לא (ג) יפה ענף · שענפיו יפים : וחרש מצל · שם בשקל חדש ועניינו סעיף ויקראו מצל לפי שהצל רחב : מצל מפעל מבנין הפעיל כלומר עושה צל ובא בפתח כמו מסב לע (מלכים ו') ויבא בצרי הנני מסב את כלי המלחמה (ירמיה כ"א): עבותים , עניינו ענין מעשה עבות (שמות כ"ח) שתרגומו גדיל מה שנעשה מן החבל הוא הנקרא גדיל וכן העלים כשהם רבים נקרן אחד יקראו עבות כמו שפירשו רבותינו ז"ל (ויקרא כ"ג) וענף עץ עבות והענף הוא לעלים כמו הקוצין הכתלים אחר מעשה הגדיל בחבל : צמרתו , עניינו הסעיף הגבוה וכן את צמרתם : (ד) תהום רוממתהו , זכר תהום כלשון נקבה · ובלשון זכר תהום (איוב כ"ח) אמר לא בי היא : תעלתיה , היא אמת המים כמו (ישעיה ז') תעלת הברכה : שלחה , קלה הלמד והאויה לקדגש : (ה) גבהא , באלף תמורת הא הנקבה : סרעפותיו , כמו סעפותיו

והסעיף

איהן, קיינע טאַננע האַטטע עהנליכע עזטע, קיין קאַזטאַניען · בוים האַטטע צווייגע
וויא ער, איבערהויפט וואַר קיין בוים אים גאַרטען גאָטטעס, דער איהם אַן שענ-
הייט גליך · [ט] זאָ שען מאַכטע איך איהן דורך דיא מעגגע זיינער ראַנקען · דאַס
אַללע קעזטליכע ביימע אים גאַרטען גאָטטעס איהן בענײדעטען · [י] דאָך ענדליך
שפראַך דער העררע, דער עוויגע: וויל ער זאָ זעהר אין דיא הֶעהע שאָס, זיין
וויפּפעל צווישען דיכטען ביימען הערפאָרראַגען לעסט, אונד דורך דיזע זיינע הֶעהע
זיין געמיטה זיך ערהאָב: [יא] זאָ איבערגעבע איך איהן אין דיא געוואַלט דער
מעכטיגזטען דער נאַציאָנען, דיא זאָלל דאַז ווערקצייג זיין, דאַ איך איהן וועגען
זיינער אויזאַרטונג אויזשטאָסע, [יב] דאַ היבען איהן דאַן פרעמדע, דיא
טאַפּפערזטען דער נאַציאָנען ווירקליך אום, אונד צערשפליטטערטען איהן, דאַס
אויף בערגע אונד אין אַללע טהעלער זיינע רייזער הינפּילען, זיינע צווייגע צער-
בראָכען לאַגען אַן אַללען פליזזען דעם לאַנדעס, אַללע פעלקער דער ערדע וואַרען
אויז זיינעם שאַטטען געוויכען, אונד האַטטען איהן פערלאַזזען · [יג] אויף
זיינען טרימערן וואָהנען נון אַללערלייא פעגעל דעס הימעלס, אין זיינען צווייגען
האַלטען זיך ווילדע טהירע אויף · [יד] צור וואַרנונג פיר דיא איבריגע בעוועזער-
טע

ב א ו ר

(הכ"ל) · בגן אלהים, כלומר בכל העולם (הכ"ל) · (יא) עשו יעשה לו, ככל רצונו
(הכ"ל) · (יב) ויטשוהו, ויפילוהו לארץ כמו ויטש על המחנה (הכ"ל) · ועיין לעיל כ"ט
ה' נכאורי · כל עמי הארץ ויטשהו, זה הוא לשון עזיבה · (יד) למען, זה אשר עשיתי לו
בעבור

מכלל יופי

והסעיף והפארה אחת בשמות שונים והעד מסעף פארה (שם י"א): סרעפתו, כתיב בלא
יוד הרבוי וקרי ביוד וכמוהו רבים: פארתיו, נחולם כמו סעיף סעפותיו וכן ותחת פארתיו
ילדו והמסרת כי אלו השנים נכתבו אלף קודם לריש ואחרה ריש קודם לאלף ושרשם פאר או
פרה ועיין בשרש פאר: (ו) בסעפתיו, בפתח העין · וכן לא דמו אל סעפותיו: קננו · מפיעל
הדגוש והוא קל: (ז) וייף בגדלו, היוד הראשונה מאיתן והשנייה פא הפועל שרשו יפה ויאמר
האיתן איפה ייפה ובחסרון למד הפועל איף ייף וזה הוא בחירק היוד הראשונה ופתח השנייה
נקריאת בן נפתלי · ובקריאת בן אשר וייף בשוא הראשונה וחירק השנייה וכן כתב רבי יונה ·
ובמקצת הספרים מצאתי בחירק הראשונה ושוא השנייה לבן אשר וזו היא הקריאה הנכונה על
משקל (במדבר כ"א) וישב: בארך דליותיו · הם הענפים הרמים מענין ארוממך ה' כי
דליתני (תהלים ל'): לא עממהו · כמו (יחזקאל כ"ח) כל סתום לא עממוך ענינו ההסתר
והכסוי והוא פועל עובר רוצה לומר שלא כסוהו ולא הסתירוהו הארזים הגבוהים כי הוא עלה
על כלם ופירוש אחר בשרש עם: וערמונים · כמו ולוז וערמון (בראשית ל') והם הנקראים
בלשון רבותינו דולבי וכן אמר התרגום ודלוב ואומרים כי הוא האילן הנקרא בלעז קסטניא"ר:
בפראתיו · כאן הריש קודם לאלף: (יא) ואתנהו · בשוא הנו והוא עתיד במקום עבר: אל
גוים, פירוש תקיף הגוים וכן (יחזקאל י"ז) ואת אילי הארץ לקח תקיפי הארץ ואמר איל גוים
על נבוכדנאצר והוא כתוב ביוד למדינחאי אבל למערבאי הוא חסר והמסרת עליו לית נגלא
נחול: (יב) זרים עריצי גוים · הם הכשדים: (יג) מפלתו, כלומר גויתו מקום שנפל שם וכן
מקול מפלתו: ואל פראתיו, הריש קודם לאלף: (יד) איהם, נכרי כמו תחת האלה (בראשית
ל"ה) כאלה וכאלון (ישעיה ו') מאלים אשר חמדתם (שם א') והוא הנקרא בלעז אולמ"ו או הוא

טע בייטע (גראָסע שטאָאטען), דאס זיא זיך אין איהרער העהע ניכט אויך זאָ ערהעבען, אונד איהרע וויפּפעל צווישען דיכטען ביימען הערפאָרשטעקקען מעגען; דאָ אויך דיא, דיא וואַזזער איינזויגען, זיך אין איהרער ערהעבונג ניכט ערהאַלטען קעננען, זאָנדערן אַללע צור פֿערניכטונג בעשטיממט ווערדען, פֿיר דיא אונטערוועלט, צו דען מענשען, דיא אין דיא העללע פֿאַהרען· [טו] פֿאָלגענדעס שפּראַך אויך דער הערר, דער עוויגע: אַן דעם טאַגע, אַלס ער (אשור) אין דיא העללע פֿוהר, פֿעראַנלאַסטע איך אַללגעמיינע טרויער; איך פֿערשלאָס פֿיר איהן דען קוואַלל, אונד העממטע זיינע פֿליססע, דאָס פֿילע געוועזזער שטאָקטען, איך מאַכטע דאַדורך, דאַס דער לבנון פֿערוועלקטע, אונד אַללע ביימע דעס געפֿילדעס אַבשטאַרבען· [טז] דורך דאַז געטעזע זיינעס שטורצעס ערשיטטערטע איך נאַציאָנען, אַלס איך איהן אין דאַז טאָדטענרייך שטירצטע, מיט דענען, דיא אין דיא העללע פֿאַהרען, דאַ ערזט, אין דער אונטערוועלט פֿאַנדען אַללע יענע קעזטליכע ביימע, דיא אויזערוועהלטעזטען אונד בעזטען פֿאָן לבנון, טראָזט· [יז] דען אויך יענע, דיא זיין אַרם וואַרען, דיא אונטער דען נאַציאָנען, אונטער זיינעם שאַטטען זאָהנטען, שטירצטען מיט איהם אין דאַז טאָדטענרייך צו דען איברינגען פֿאָם שווערדטע ערשלאַגענען· [יח] מיט וועם אַלזאָ פֿאָן דען קעזטליכען ביימען דוא דיך אימטער אין עהרע אונד גרעסע פֿערגלייכען מאַגזט, זאָ ווירזט דוא זאָ וויא דיא אַנדערע קעזטליכע ביימע אין דיא אונטערוועלט נעשטירצט ווערדען, שימפּפֿליך אונטער יענען פֿערשטאָקטען ליגען, דיא פֿאָם שווערדטע ערשלאַגען זינד, פרעה זאָוואָהל, אַלס זיינע גאַנצע העערסמאַכט, שפּריכט דער הערר, דער עוויגע·

לב [א] אים צוועלפֿטען יאַהרע, אַם ערזטען טאַגע דעס צוועלפֿטען מאָנאַטס, וואַרד מיר דאַז וואָרט דעס עוויגען, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, העבע

באור

בעבור שלא יתנשאו שאר מלכים הגדולים (רד"ק)· כל שתי מים, כלומר כל שתיות ושפעי המים לא יעמדו אליהם אם יגבהו אוקס· למות, תרגמתי כה מות כמו השחתה, כי זה כופל על המשל ועל הנמשל, שמובנו המלכות, ומכוון יותר אל הענין, כאשר יראה למשכיל· בור, גיהנם כן דעת רש"י וכן תרגמתי· (טו) ביום וגו' האבלתי, כשהפלתי את מלך אשור ביד אויבו, האבלתי עליו אבלים רבים שהיו סומכים עליו (רש"י)· כסתי וגו', זה הוא מעין המשל, ובא בערבוביא המשל והנמשל וכן הוא בשאר משלים בספר זה· ואקדיר עליו, בשבילו, ואקדיר לשון שחרות, היפך מראה הנגה, כמו קדירת שמש וירח והכוכבים, ופה טעמו ענים כובלים עליהם· עלפה· פסק לאלותם כאדם שמתעלפה ורוחו פורקת (הכ"ל)· (טז) וינחמו וגו', היתה להם נחמה בו כשירד שאול גם הוא, על דרך שאמר ישעיה גם אתה חלית כמונו (רד"ק)· (יז) וזרועו וגו', אותם המלכים שהיו זרועו ועוזריו שישבו בצלו בתוך גוים, גם הם ירדו אתו לשאול אל חללי חרב (הכ"ל)· (יח) אל מי דמית וגו', אמר כנגד פרעה, אל מי מכל עצי עדן דמית, אף אם אתה חושב לדמותך למלך אשור שהיה ארז בלבנון· והורדת וגו', תפול ותרד אל ארץ תחתית, כמו שנפלו וירדו שאר המלכים וגם מלך אשור (מדברי הכ"ל)· הוא פרעה, כמו אתה פרעה וכל המונך, ודרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד (מהכ"ל)·

לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יִגְבְּהוּ בְקוֹמָתָם כָּל עֲצֵי מַיִם וְלֹא יִתְּנוּ אֶת
צַמַּרְתָּם אֶל בֵּין עֲבֹתִים וְלֹא יַעַמְדוּ אֲלֵיהֶם בְּגָבְהָם כָּל שֹׁתֵי מָיִם
כִּי כֻלָּם נִתְּנוּ לַמָּוֶת אֶל אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ בְּנֵי אָדָם אֶל יוֹרְדֵי
בוֹר׃ (טו) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בְּיוֹם רִדְתּוֹ שְׁאוֹלָה הֶאֱבַלְתִּי כִּסֵּתִי
עָלָיו אֶת תְּהוֹם וָאֶמְנַע נַהֲרוֹתֶיהָ וַיִּכָּלְאוּ מַיִם רַבִּים וָאַקְדִּר עָלָיו
לְבָנוֹן וְכָל עֲצֵי הַשָּׂדֶה עָלָיו עֻלְפֶּה׃ (טז) מִקּוֹל מַפַּלְתּוֹ הִרְעַשְׁתִּי
גוֹיִם בְּהוֹרִדִי אֹתוֹ שְׁאוֹלָה אֶת יוֹרְדֵי בוֹר וַיִּנָּחֲמוּ בְּאֶרֶץ תַּחְתִּית
כָּל עֲצֵי עֵדֶן מִבְחַר וְטוֹב לְבָנוֹן כָּל שֹׁתֵי מָיִם׃ (יז) גַּם הֵם אִתּוֹ
יָרְדוּ שְׁאוֹלָה אֶל חַלְלֵי חָרֶב וּזְרֹעוֹ יָשְׁבוּ בְצִלּוֹ בְּתוֹךְ גּוֹיִם׃ (יח)
אֶל מִי דָמִיתָ כָּכָה בְּכָבוֹד וּבְגֹדֶל בַּעֲצֵי עֵדֶן וְהוּרַדְתָּ אֶת עֲצֵי עֵדֶן
אֶל אֶרֶץ תַּחְתִּית בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשְׁכַּב אֶת חַלְלֵי חֶרֶב הוּא פַרְעֹה וְכָל
הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

לב (א) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בִּשְׁנֵי עָשָׂר חֹדֶשׁ בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ
הָיָה דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם שָׂא קִינָה עַל
פרעה

רש״י

מחמת למלוחית המים אין להם לדמות עצמן לארזי עדן כלומר לא היה לו להתגאות על ישראל ולא יעמדו עליהם: אל בין עבותים • לא יתגאו להשוות גבורתם. שותי מים אל עצי עבותים: (טו) ביום רדתו שאולה • כשהשפלתי את מלך אשור ביד אויבו: האבלתי. על ידי אבלים רבים שהיו סמוכין עליו: כסיתי עליו את תהום • כסיתי בשבילו את תהום שהיה רגיל להשקותו ולגדלו. כמו שאמור למעלה תהום רוממתהו אותו היום כסיתיו שלא יעלה ויכבא את תבערתו כלומר השלכתי את עוזריו: ואמנע נהרותיה • שהיו הולכין סביבות מטעה: ויכלאו מים רבים • שהיו מאריכין פארותיו כמו שאמר למעלה ותארכנה פארותיו ממים רבים: ואקדיר. בשבילו לבנון ואקדיר לשון שחרות: וכל עצי השדה שהיו תעלותיו שלוחים אליהם כמ״ש למעלה: עליו עלפה • בשבילו פסק לחלוחם כאדם שמתעלפה ורוז פ׳רתה פזמו״ר בלע״ז: (טז) וינחמו בארץ תחתית • שאר יורדי גיהנם קבלו תנחומים אמרו אף זה כמונו: (יז) וזרועו ישבו בצלו. זעוזריו אשר ישבו בצלו: (יח) אל מי דמית ככה • אתה פרעה אל מי מעצי עדן דמית שיהא ככה גדול באשור בכבוד ובגודל והרי ראית שהורדתיו שאול ואף אתה והורדת עם עצי עדן עם שאר מלכים חזקים: אל ארץ תחתית• גיהנם:

פַּרְעֹה מֶלֶךְ מִצְרַיִם וְאָמַרְתָּ אֵלָיו כְּפִיר גּוֹיִם נִדְמֵיתָ וְאַתָּה כַּתַּנִּים
בַּיַּמִּים וַתָּגַח בְּנַהֲרֹתֶיךָ וַתִּדְלַח מַיִם בְּרַגְלֶיךָ וַתִּרְפֹּס נַהֲרֹתָם׃ (ג)
כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וּפָרַשְׂתִּי עָלֶיךָ אֶת רִשְׁתִּי בִּקְהַל עַמִּים רַבִּים
וְהֶעֱלוּךָ בְּחֶרְמִי׃ (ד) וּנְטַשְׁתִּיךָ בָאָרֶץ עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה אֲטִילֶךָ
וְהִשְׁכַּנְתִּי עָלֶיךָ כָּל עוֹף הַשָּׁמַיִם וְהִשְׂבַּעְתִּי מִמְּךָ חַיַּת כָּל הָאָרֶץ׃
(ה) וְנָתַתִּי אֶת בְּשָׂרְךָ עַל הֶהָרִים וּמִלֵּאתִי הַגֵּאָיוֹת רָמוּתֶךָ׃ (ו)
וְהִשְׁקֵיתִי אֶרֶץ צָפָתְךָ מִדָּמְךָ אֶל הֶהָרִים וַאֲפִקִים יִמָּלְאוּן מִמֶּךָּ׃
(ז) וְכִסֵּיתִי בְכַבּוֹתְךָ שָׁמַיִם וְהִקְדַּרְתִּי אֶת כֹּכְבֵיהֶם שֶׁמֶשׁ בֶּעָנָן
אֲכַסֶּנּוּ וְיָרֵחַ לֹא יָאִיר אוֹרוֹ׃ (ח) כָּל מְאוֹרֵי אוֹר בַּשָּׁמַיִם אַקְדִּירֵם
עָלֶיךָ וְנָתַתִּי חֹשֶׁךְ עַל אַרְצְךָ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (ט) וְהִכְעַסְתִּי לֵב
עַמִּים רַבִּים בַּהֲבִיאִי שִׁבְרְךָ בַּגּוֹיִם עַל אֲרָצוֹת אֲשֶׁר לֹא יְדַעְתָּם׃
(י) וַהֲשִׁמּוֹתִי עָלֶיךָ עַמִּים רַבִּים וּמַלְכֵיהֶם יִשְׂעֲרוּ עָלֶיךָ שַׂעַר

בעופפי

רש״י

לב (ב) כפיר גוים נדמית ואתה כתנים בימים · היה לך לרבוץ תוך יאוריך כמשפט הדגים ולא לצאת אל היבש' ונתגאית בלבך ונדמית בעצמך לכפיר השליט ביבשה ויוצא לטרוף טרף: ותגח בנהרותיך · ותצא חוץ עם נהרותיך לשון גוחי מבטן כי יגיח ירדן וארב ישראל מגיח ממקומו לשון דבר הנובע ויוצא מבית מסתרים: ותדלח · לשון עכירה: ברגליך · רגלי' לא היו לך ועשית לך רגלים. באית בארץ לעבור מימי הארצות ולרפוש נהרות והדוגמא כתרגום יונתן ואגחתא במשרייתך ואזעתא עממיא בסומכוותך ואתרובת' מדינתהון: (ג) בחרמי · לשון מצודה והרבה יש במקרא יגורהו בחרמו מצודים וחרמים: (ה) ומלאתי הגאיות רמותיך · השלכתך כמו רמה בים וי"א רמותיך לשון רמה כמו ויירם תולעים ויבאש: (ו) והשקיתי ארץ צפתך · ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאוריך כמו צפו מים על ראשי ויצף הברזל אותה הארץ אשקה מדמך: אל ההרים · הגבוהים שבה: צפתך ל' טונפרו"טמנט בלע"ז: ואפיקי' · ראוי"רש בלע"ז: (ז) וכסיתי בכבותך. שמים · כשתכבה תבערתך יעלה העשן ויכסה השמים ויחשיך המאורות כלומר כל שומעי שמעך יתאבלו וישתוממו כי ידאגו איש לנפשו לאמר גם עלינו יעמוד המשחית: (ח) כל מאורי אור בשמים · שרים של מעלה מליציך: (ט) בהביא' שברך · באתיותי תבורי קרבך לבני עממיא: והכעסתי לב · כלומ' ירגז ויחרד לבם: (י) והשאותי · לשון תמהון: בעופפי חרבי על פניהם · לשון עוף

פורח

ראגבע איין טרויערליד אַן, איבער פרעה, דען קעניג פֿאָן מצרים, אונד זאַגע
אויף איהן: — פֿיר דען לעווען דער פֿעלקער ווירזט דוא געהאַלטען, אַלליין דוא
ביזט וויא דער קראָקאָדיל אין דעם געוועזזער, דוא שטירמזט היניין אין דיינע פֿליזזע,
טריבזט דאַז וואַזזער מיט דיינען פֿיסען, אונד פֿערשלעמזט איהרע (דער פֿעלקער)
פֿליזזע. — [ג] זאָ שפּריכט דער העדר, דער עוויגע: איך שפּאַננע מיין גאַרן
געגען דיך אויז אין דער פֿערזאַממלונג צאַהלרייכער פֿעלקערשאַפֿטען, דאַס זיא
דיך מיט מיינעם נעצצע הערויף ציהען. [ד] איך לאַזזע דיך אויף דעם באָדען אויז־
שיטטען, אויף פֿרייען פֿעלד דיך הינווערפֿען, לאַזזע אַללערלייא פֿעגעל אויף דיר
וואָהנען, זעטטיגע מיט דיר דיא טהירע דעס גאַנצען לאַנדעס. [ה] ווערפֿע
דיין אַאַס אויף דיא בערגע הערום, פֿיללע דיא טהעלער מיט דיינען ווירמערן.
[ו] טרענקע דיין לאַנד, וואָרין דוא שווימזט, מיט דיינעם בלוטע ביז אַן דיא בערגע,
פֿאָלל ווערדען דיא שטרעהמע פֿאָן דיר זיין. [ז] איך פֿערהיללע בייא דיינעם
ערלעשען דען הימעל, פֿערדונקעלע זיינע שטערנע, היללע' אין וואָלקען איין דיא
זאָננע, דער מאָנד זאָלל זיינען גלאַנץ פֿערזאַגען. [ח] אַללע שימסערנדע ליכטער
דעס הימעלס לאַס איך אום דיך הער פֿערדונקעלן, פֿינזטערניס איבער דיינעם
לאַנדע וואַלטען, שפּריכט דער העדר, דער עוויגע. [ט] איך ווערדע דאַז הערץ
פֿילער פֿעלקער בעאונרוהיגען, ווען איך דיא טרימער פֿאָן דיר אונטער נאַציאָנען
ברינגע, אין לענדער, דיא דוא ניכט קאַננטעזט. [י] פֿילע פֿעלקער ווערדע איך
דורך דיך בעשטירצען, איין גרויען ווירד איהרע קעניגע איבערפֿאַללען, ווען איך

מיין

באור

לב (ב) כפיר וגו', כמו כפיר אריות בתוך חית השדה, כן נדמית אתה בתוך הגוים
(רד"ק). ואתה כתנים, אבל אתה ביותר יש לדמות אל התנים הגדול. ותגח,
ענינו הליכה או יציאה בחוזקה כמו אתה גחי מבטן (תהילים כ"ב י') עיין הבאור שם מר'
יואל ברי"ל ז"ל. וכן הוא מטבע התנין לילך בכח ובחוזקה אל יאור מצרים. ותדלח, ענינו
לפי מקומו עכירת המים. ותרפס, כמו מעין נרפש (משלי כ"ה כ"ו), שנתמלא רפש וטיט
ומימיו עכורים. נהרותם, שב אל גוים, נהרות שאר הגוים. והכונה שמושל על שאר עמים
באכזריות ויעשה להם רע. (ה) רמותך, לשון רמה, כמו וירם תולעים ויבאש (רש"י).
(ו) צפתך, ארץ אשר אתה צף בה על פני מימי יאוריך, כמו צפו מים על ראשי (איכה ג'
נ"ד) ויצף הברזל (מ"ב ו' ו') (הכ"ל). והריק"ם כתב שאמר זה בעבור יאור מצרים שיצא
להשקות השדות, וקרא הארץ צפה לפי שצפים המים עליה כמו שקרא הארץ ארץ זבת חלב ודבש,
לפי שהחלב זב עליה. (ט) והכעסתי, כלומר ירגז ויחרד לבבם (הכ"ל). שברך, י"ת
באיתיותי תבירי קרבך לביניהון. (י) בעופפי, ענין עוף הוא כל תנועה מהירת תוך האויר,
אם

מכלל יופי

שם כלל לכל אילן: אל יורדי בור, כמו עם יורדי בור והוא הקבר: (טו) האבלתי, פועל יוצא
לשני: כסתי. בנרי הסמך והוא פועל יוצא לשלישי ופירושו כסיתי עליו את תהום שק והוא על
דרך משל: עלפה, מן ויתעלף (יונה ג') תתעלפנה הבתולות (עמוס ח') ובדברי רבותינו ז"ל
שמא יתעלפה והוא תואר מבנין פועל בתוספת הא והיה ראוי להיות עלף מבלי תוספת ההא
במשקל אכל (שמות ג') לקח (מלכים ב' ב') ובא בתוספת הא ומלרע כמו צחה צמא, (ישעיה
ה')

תרגום אשכנזי

מיין שווערד פֿאַר איהרען אייגנען הערומפֿליגען לאַזע , אַללע אויגענבליקקע ווירד
יעדער פֿיר זיין איינעם לעבען ציטטערן אַם טאַגע דיינעם שטורצעס · [יא] דען
זאָ שפריכֿט דער הערר , דער עוויגע : דאַז שווערד דעס קעניגס פֿאָן בבל ווירד
איבער דיך קאָממען · [יב] דורך דיא שווערדטער יענער העלדען , דיא אַללע
טאַפּפֿערע פֿעלקער זינד , וויל איך דיינע מענשענמאַזזע נידערשטרעקקען , זיא
זאָללען מצרים׳ס שטאָלץ צערניכֿטען , זיינע צאַהלרייכֿען איינוואָהנער אויפֿרייי
בען · [יג] איך וויל אויך אַללעם פֿיהדאַריין פֿאָן דען גראָסען וואַססערן פֿערי
שווינדען לאַזזען , דאַס זיא ווערדער מענשענפֿוס נאָך פֿיהעסקלויע מעהר טריבע
מאַכע · [יד] דאַן לאַזע איך זיינע וואַזזער ווידער זיך זעצצען , איהרע פֿליזזע
קלאַר וויא עהל פֿליסען , שפּריכֿט דער הערר , דער עוויגע · [טו] ווען איך נון
מצרים זאָ פֿערוויזטעט , דאַז לאַנד פֿאָן אַללעם , וואָפֿאָן עס פֿאָלל וואַר , לעער
געמאַכט , אונד אַללע איינוואָהנער דאַריין ערשלאַגען האַבען ווערדע , דאַן ווירד
מאַן ערקעננען , דאַס איך דער עוויגע בין · [טז] דיס ניכֿט איין טרויערליד , דאַז
מאַן

באור

אם דבר מתנועע ע״י כחות עצמו כמו עוף הפורח , או ע״י כחות אחרים , וכן מחן יעוף
יומם (תהלים כ״א ה׳) · (יד) אשקיע מימיהם , שלא תעכרם רגל וקצ הטיט ויהיו המים
צלולים ונקיים כשמן המזוקק · (רש״י) · (טו) ונשמה , ותהיה נשמה הארץ ממלואה ,
ואע״פ שעמד הטעם במלת ונשמה , טעמה לדבק עם ארץ · נשמה בינוני לנקבה מבנין נפעל
מן

מכלל יופי

ה׳) אשה ליי , (ויקרא א׳) וענינו העיפות ורוב היגיעה בנפש והבהלה עד שלא יוכל אדם
לעמוד על עצמו וכתעס תלא רוחו ובאמרו בלשון יחיד עלפה רוצה לומר כל אחד מן עצי השדה
ופירושו לרוב התאבלותם עליו עד שלא יוכלו לעמוד על עצמם כמו שאמר ואקדיר עליו לבנון :
(טז) הרעשתי , ענינו התנועה והרעדה טרמול״ו בלעז : מבחר וטוב לבנון , נא סמוך על
סמוך כמו (שמואל ב׳ כ״ד) מספר מפקד העם והדומים לו : (יז) וזרעו ישבו בצלו בתוך
גוים , אותם המלכים שהיו זרועו ועוזריו שישבו בצלו בתוך גוים ירדו אתו לשאול אל חללי חרב :
(יח) הוא פרעה , כאלו אמר אתה פרעה אלא שדרך המקרא לדבר לנכח ושלא לנכח כאחד
כמו (מלכים יט שמעו עמים כלם והדומים להם :

לב (ב) כפיר גוים , אמר כן על דרך ההפלגה כלומר גדולם ותקיפם ופירושו כמו כפיר
אריות בתוך חיות השדה כן נדמית אתה בתוך הגוים : כתנים · שם נמקס הנין ופירושו
וכן היית כמו התנים הגדול בימים כמו שאמר עליו גם כן (יחזקאל כ״ט) התנים הגדול הרובץ
בתוך יאוריו : ותגח · ותגא ויהיה מבנין הקל בפלס (בראשית ז׳) ותנח התיבה ופירושו ותגא
עם נהרותיך לשטף את הארץ והנהרות הם משל לחייליתיו או מהנוסף בפלס וירח יי (בראשית
ח׳) וענינו ותוליא כמו כי יגיח ירדן אל פיהו (איוב מ׳) ופירושו ותוליא מים בנהרותיך אל היבשה
וביא בנהרותיך כגית (תהלים י״ד) כך פרינו נגנת והדומים לו : ותדלח · ענינו הדריסה עם
עכירת המים וכן תכרין הכתובים בפרשה : והרפס נהרותם · נסמך ענינו כענין הדריסה
והרמיסה : (ג) בחרמי · כמו רשתי וכן יצודו חרם (מיכה ז׳) : (ד) אטילך · כמו אשליכך וכן
ויטילו את הכלים (יונה א׳) : (ה) ונתתי את בשרך · כתרגומו ית בשר קטיליך כי לא אמר על
פרעה לבדו אלא עליו ועל עמו : רמותך · שם בשורק ענין הגבהה כן פירש בשרש רום ובשרש
רמה כתב רבי יונה פירשו ענין השלכה מענין רמה בים (שמות ט״ו) כלומר אשר יפלו חללים
מהמונך : (ו) צפתך · מן נפו מים על ראשי (איכה ג׳) ומלת נפתך בינוני לנקבה מבנין העין
כלומר

בְּעוֹפְפִי חַרְבִּי עַל פְּנֵיהֶם וְחָרְדוּ לִרְגָעִים אִישׁ לְנַפְשׁוֹ בְּיוֹם מַפַּלְתֶּךָ׃
(יא) כִּי כֹה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה חֶרֶב מֶלֶךְ בָּבֶל תְּבוֹאֶךָ׃ (יב) בְּחַרְבוֹת
גִּבּוֹרִים אַפִּיל הֲמוֹנֶךָ עָרִיצֵי גוֹיִם כֻּלָּם וְשָׁדְדוּ אֶת גְּאוֹן מִצְרַיִם
וְנִשְׁמַד כָּל הֲמוֹנָהּ׃ (יג) וְהַאֲבַדְתִּי אֶת כָּל בְּהֶמְתָּהּ מֵעַל מַיִם
רַבִּים וְלֹא תִדְלָחֵם רֶגֶל אָדָם עוֹד וּפַרְסוֹת בְּהֵמָה לֹא תִדְלָחֵם׃
(יד) אָז אַשְׁקִיעַ מֵימֵיהֶם וְנַהֲרוֹתָם כַּשֶּׁמֶן אוֹלִיךְ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃
(טו) בְּתִתִּי אֶת אֶרֶץ מִצְרַיִם שְׁמָמָה וּנְשַׁמָּה אֶרֶץ מִמְּלֹאָהּ בְּהַכּוֹתִי
אֶת כָּל יוֹשְׁבֵי בָהּ וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהֹוָה׃ (טז) קִינָה הִיא וְקוֹנְנוּהָ

בנות

רש"י

פורח בשלחי עליך חיל שלוחי דרך ארצם : וחרדו לרגעים · לשברים פן גם עליהם יבא השבר ל"א לשון רגע ממש כן חברו מנחם : איש לנפשו . כל אחד על עצמו שוייטוי"מאש בלע"ז : (יג) מעל מים . של שאר מדינות שהיית עוברם : (יד) אשקיע מימיהם · שלא תעכרם רגל בהמה ישקע הטיט ויהיו המים צלולים ונקיים כשמן המזוקק : (טו) ארץ ממולאה · ארץ שהיא עתה ממולאה מכל

טוב

מכלל יופי

כלומר המקומות שנפים המים עליהם עתה אשקה אותם מדמך ויצף דם עליהם עד שיעלה אל ההרים ושרשו צוף · או יהיה שרשו צפה מן צופה כתתיך (יחזקאל נ"ג) ועכ נו ארץ הצפתך והבעתך כלומר אפי' המקומות הגבוהים אשקה מדמך : (ז) וכסתי , הסמך נזרי : (ט) שברך , פירוש האנשי' הנשברים והנגפים בך · או נהביאי כאזכיה' קול השבר ושמעיהו : (י) והשמותי , ענין תמהון (ישעיה כ"ג) כמו כאשר שממו עליך רבים והדומים לו : ישערו עליך שער , ענין סערה וזכר השם אחר הפועל הנגזר מהשם לחזק הענין כמו (שמואל ב' י"ב) וילם דוד נום והדומים לו : בעופפי , ענין נהירות והברקה כמו (איוב ח') תעופה כבקר תהיה רוצה לומר כשאריק אותה ולהטי אותה נהוציאה מנדנה ופירוש אחר בשרש עוף : וחרדו לרגעים , מרגע לרגע יחרדו : (יא) תבואך , תבא לך : (יג) מעל מים רבים , שהיתה גדלה על מים רבים : ולא תדלחם , כמו תרמסם ובאמרו עוד רוצה לומר זמן רב כמו ולא יספו עוד גדודי ארם (מלכים ב' ו') : (יד) אשקיע , לשון עומק ומצולה ותרגום (שמות ט"ו) צללו כעופרת אשתקעו כאברא ופירושו לפי שתהיה הארץ חרבה מאין אדם ובהמה ולא יעברו במים יהיו המים זכים כמו שאמר לא תדלחם רגל אדם ופרסות בהמה לא תדלחם כי כשתדלחם רגל אדם ובהמה הם עכורים וכשלא תעכור בם רגל אדם ובהמה יהיו זכים כשמן וזהו שאמר ונהרותם כשמן אוליך : (טו) ונשמה , ותהיה נשמה הארץ ממלואה ואף על פי שעמד הטעם במלת ונשמה טעמה דבק עם ארץ · נשמה בינוני לנקבה מבנין נפעל מן שמם : (טז) קינה היא , ענין הספד ופירשו ז"ל קינה אחת אומרת וכלן עונות : בנות הגוים , בני הכפרים אשר בגוים יקוננו אותה וכן תרגם יונתן כפרני עממיא יילילן יתה · ומלת תקוננה בעל המסורת הביא האלה הואת לזרה עם עיני תראינה בה (מיכה ז') ואינו כן לפי דרך הדקדוק כי דגש נון תקוננה לחסרון נון הכפולה בויקוננו ירמיהו (דברי הימים ב' ל"ה) ונון הכתובה היא נון הרבות · ובסימן ס"ז כתב ואף על פי

שאין

בְּנוֹת הַגּוֹיִם תְּקוֹנֵנָּה אוֹתָהּ עַל מִצְרַיִם וְעַל כָּל הֲמוֹנָהּ תְּקוֹנֵנָּה
אוֹתָהּ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (יז) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בַּחֲמִשָּׁה
עָשָׂר לַחֹדֶשׁ הָיָה דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (יח) בֶּן אָדָם נְהֵה עַל
הֲמוֹן מִצְרַיִם וְהוֹרִדֵהוּ אוֹתָהּ וּבְנוֹת גּוֹיִם אַדִּרִם אֶל אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת
אֶת יוֹרְדֵי בוֹר׃ (יט) מִמִּי נָעָמְתְּ רְדָה וְהָשְׁכְּבָה אֶת עֲרֵלִים׃ (כ)
בְּתוֹךְ חַלְלֵי חֶרֶב יִפֹּלוּ חֶרֶב נִתָּנָה מָשְׁכוּ אוֹתָהּ וְכָל הֲמוֹנֶיהָ׃
(כא) יְדַבְּרוּ לוֹ אֵלֵי גִבּוֹרִים מִתּוֹךְ שְׁאוֹל אֶת עֹזְרָיו יָרְדוּ שָׁכְבוּ
הָעֲרֵלִים חַלְלֵי חָרֶב׃ (כב) שָׁם אַשּׁוּר וְכָל קְהָלָהּ סְבִיבוֹתָיו
קִבְרֹתָיו כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בֶּחָרֶב׃ (כג) אֲשֶׁר נִתְּנוּ קִבְרֹתֶיהָ
בְּיַרְכְּתֵי בוֹר וַיְהִי קְהָלָהּ סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם חֲלָלִים נֹפְלִים

בחרב

רש"י

טוב: (יח) נהה. בכה וקונן: והורידהו אותה ובנות וגומר. התנבא עליו ועל כל מכתישי התורה שירדו לבאר שחת כאן הראהו הקב"ה ליחזקאל שכל מכתישי התורה יורדין לגיהנם: (יט) ממי נעמת. כלום נעמת משאר הערלים אף אתה רדה לבור והשכבה אותם: (כ) חרב נתנה. לחרב נהנה מצרים: (כא) ידברו לו. ידברו עליו ועל עוזריו: אילי גבורים מתוך שאול. סרס המקרא ודרשהו ידברו לו את עוזריו עם עוזריו אתו ידברו אילי גבורים שבשאול וכנה יאמרו עליהם ירדו שכבו. הערלים וגומר כל לו ולי ולהם ולך הסמוכין לדבור אינם אלא לשון על: (כב) שם אשור. בגיהנם: סביבותיו. בתוך שאול קבורותיו מוכנים כי משם לא יצא לנוח בקבר: (כג) בירכתי בור. בעמקי בור

בתוך

מכלל יופי

שאין דרך האות המרובעת בבני העין להיותה כופלת אחר שהיא לתשלום עין הפועל הכופלת כפלה זאת בעבור שהיא נון והיתה עם נון הרבית ויכבד על הלשון לקרא שלשה נונין כאחת: (יח) הורידהו פירושו לפניו אל ארץ תחתית: ובנות גוים, קהלות כמו בת ציון (איכה ב') בת אדום (שם ד') בת בבל (תהלים קל"ז) שפירושם עדה: (יט) והשכבה, בקמץ חטף והוא מקור בתוספות הא כי אין צווי בזה הבנין: את ערלים, כל דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו יקרא ערלה וכן זה וכל אשר בפרשת נהה על המון מצרי' רוצה לומר בהם כבדי העונות ויתרי החטאים. או פירושם ערלי לבבות כאלו לבם כבד ויתר בשר וטומן המכסהו שלא יוכל להבין על דרך (ישעיה ו') השמן לב העם הזה וגו' וכן אמר התרגום בהם חייביא: (כ) חרב נהנה, לחרב נתנה: משכו אותה, המם תקרא בקמץ חטף כמשפט הצווי וכן במכלל צווי בקמץ חטף כי צווי היחיד משוך בחולם וכן קבלנו קריאתה בקמץ חטף וכן בספר מדוייק במסרת עליו לית חטף: (כא) אלי גבורים, תקיפי והוא כתוב בלא יוד והמסרת עליו לית חסר ועיין בשרש איל שם תמצא גדולת רבי יהודה המורה המובהק חיוג ז"ל: את עוזריו. עם

עוזריו

מאַן זינגען ווירד, דיא טעכטער דער פֿעלקער ווערדען עס צום קלאַגעליד מאַכען איבער מצרים אונד זיינע פֿאָלקסמענגע ווערדען זיא עס אַנשטיממען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע ·

* *

[יז] אים צוועלפֿטען יאַהרע, אַם פֿינפֿצעהנטען דעזזעלבען מאָנאַטס וואַרד מיר דאַז וואָרט דעס עוויגען, וויא פֿאָלגט: [יח] מענשענזאָהן, טהוע קלעגליך איבער דיא פֿאָלקסמענגע פֿאָן מצרים, אונד בעגלייטע זיא, זאָ וויא דיא טעכטער (שטאַאַטען) דער איבריגען מעכטיגען פֿעלקער הינאַב אין דיא אונטערוועלט צו דענען, דיא אין דיא העללע פֿאַהרען · [יט] פֿאָר וועם וויללזט דוא דען פֿאָרצוג האַבען? — זאָ פֿאַהרע נון הינאַב, אונד לאַס דיך צו דען איבריגען פֿערשטאָקטען לעגען! [כ] זיא פֿאַללען גלייך היננעריכטעטען דורך דאַז שווערד, יאַ, דעם שווערדטע איזט עס (מצרים) פרייז געגעבען; מאַן ציהע עס הינאַב מיט זיינער פֿאָלקסמענגע! [כא] דיא מעכטיגען העלדען אויז דעם רייכע דער טאָדטען ווערדען פֿאָן איהם אונד זיינען הילפֿספֿעלקערן זיך בעשפרעכען: זאָ זינד זיא דען געזונקען, אונד ליגען דאַ, דיא פֿערשטאָקטען! וויא היננעריכטעטע דורך דאַז שווערד · [כב] זאָ ליגט דאָרט (אין דער העללע) אשור (נעמליך דער קעניג דעזזעלבען) אונד זיין זעממטליכעס פֿאָלק, אין איהרעם אומפֿאַנגע זינד איהרע גראַבשטעטטען, אַללע ערשלאַגען, געפֿאַללען דורך דאַז שווערד · [כג] איהרע גראַבשטעטטען וואורדען אין דען הינטערגרונד דער העללע הינגעגעבען, זיין זעממטליכעס פֿאָלק ליגט אום זיינע גראַבשטעטטע הערום, אַללע ערשלאַגען, דורך

באור

מן שמם (רד"ק) · (יז) לחדש, הנזכר למעלה בתחלת הפרשה · (יח) נהה והורידהו, התנבא בקול נהי ובכי ירידתו אל ארץ תחתית כן נראה דעת יונתן ורש"י · או טעם והורידהו על דרך משל ומליצה לויה כמו למתים, וכן כתב רד"ק, שיורידהו בדבריו ובנבואתו, וכן תרגמתי · אותה, שב על מצרים, כבחינת ארץ תחת יושביה, שהוא לשון נקבה, או כנין בה בת מצרים, לפי שאמר ובנות גוים, וטעם ובנות גוים כתב רד"ק קהלות הגוים, וכן בת אדום, בת בבל, בל"א (שטאַאַטען) · ובנות גוים, יש מפרשים, שילוה אותה בקינה עם בנות גוים שתקוננה עליה · והנכון שעורו כמו כבנות גוים, כלומר כבנות גוים אשר כבר הוריד אותן בדברו ובנבואתו אל ארץ תחתית · בור, גיהנם כמו לעיל כ"ו כ' · (יט) ממי נעמת, ממי מאשר גוים אדירים אתה חושב להיות נעים ויפה, והלא כל המוני הגוים שיחשבו להתנבר ירדו ממעלתם, וגם אתה לא תפול מהם, ולכן רדה והשכבה וגו' · ערלים, עיין לעיל כ"ח י' · (כ) חללי חרב, באַרתי לעיל כ"א ח' · חרב נתנה, כמו לחרב · משכו, צווי לנזרת פעול, והמ"ם נקראת בקמץ חטף, וכן אמר המסרה עליו לית וקמץ, אמר שימשכו אותם לארץ תחתית (רד"ק) · והוא מפעלים שלא נזכר שם הפועל, בל"א (מאַן) · (כא) ידברו לו, עליו, כלי לי ולו ולהם ודך הסמוכים לדבור איננה אלא לשון על, ושעור הכתוב ידברו אלי גבורים שבשאול לו את עוזריו (כלומר עם עוזריו, גם על עוזריו אתו ידברו) וככה יאמרו עליהם ירדו שכבו וגו' (רש"י) · וכן תרגמתי · (כב) שם אשור, בגיהנם (הנ"ל), וטעם אשור, כת אשור כמו שכתבתי לעיל, והכונה פה על מלך אשור, ולכן ככפל עוד וכל קהלה · סביבותיו קברותיו, בסביבות שאול הן קברותיו · (כג) בירכתי בור, בעמקי בור (הנ"ל) · וכתב רד"ק שאמר זה להפלגה שירדו לשאול תחתית, להגדיל אבדם,

והוא

דורך דאַז שווערד געפֿאַללען, ווייל זיא שרעקקען פֿערברייטעטען אים לאַנדע דעס לעבענס (אין דער אָבערוועלט)׃ [כד] זאָ ליגט דאָרט עילם (דער קעניג דעס עלבען) אונד זיינע פֿאָלקסמענגע אום זיינע גראַבשטעטטע הער, אַללע ערשלאַגען, דורך דאַז שווערד געפֿאַללען, דיא וויא פֿערשטאָקטע אין דיא אונטערוועלט זאַנקען, ווייל זיא שרעקקען פֿערברייטעטען אים לאַנדע דעס לעבענס, זאָ מיזזען זיא נון איהרע שמאַך טראַגען מיט דענען אין דיא העללע פֿאַהרענדען. [כה] מיטטען אונטער הינגעריכטעטען ווארדע דאַזעלבזט איינע לאַגערשטעטטע פֿיר איהן אונד זיינע פֿאָלקסמענגע אַנגעוויזען, רינגס אומהער זינד איהרע גראַבשטעטטען, אַללע וויא פֿערשטאָקטע, הינגעריכטעט דורך דאַז שווערד, ווייל זיא שרעקקען פֿערברייטעטען אים לאַנדע דעס לעבענס, זאָ מיזזען זיא נון איהרע שמאַך טראַגען מיט דענען, דיא אין דיא העללע פֿאַהרען, אונד זינד אונטער דיא הינגעריכטעטען הינגעגעבען׃ [כו] זאָ איזט דאָרט אויך משך תבל אונד זיינע פֿאָלקסמענגע, רינגס אומהער זינד איהרע גראַבשטעטטען, אַללע וויא פֿערשטאָקטע, דורך דאַז שווערד הינגעריכטעטע, ווייל זיא שרעקקען פֿערברייטעטען אים לאַנדע דעס לעבענס. [כז] זיא רוהען ניכט נעבען יענען, פֿאָן דען פֿערשטאָקטען געפֿאַללענען העלדען, דיא מיט איהרען ריזטונגען אין דאַז גראַב הינאַב קאַמען, דענען מאַן איהרע שווערדטער אונטער איהרע הייפטער לעגטע; דען איהרע זינדען בלייבען אויך אויף איהרען געביינען האַפֿטען, ווייל זיא העלדען דעם שרעקקענס אים לאַנדע דעס לעבענס וואַרען. [כח] (אונד זאָ ווירזט אויך דוא (מצרים) אונטער דען פֿערשטאָקטען דיינע פֿערניכטונג פֿינדען, נעבען הינגעריכטעטען דורך דאַז שווערד ליגען!) [כט] זאָ ליגט דאָרט אויך אדום מיט אַללען זיינען פֿירזטען, דיא טראָץ איהרער מאַכט צו דען ערשלאַגענען דורך דאַז שווערד הינגעטהאַן ווארדען, זיא ליגען נעבען פֿערשטאָקטען, נעבען דען אין דיא העללע פֿאַהרענדען. [ל] זאָ זינד דאָרט דיא נאָרדישען רעגענטען אַללע, זעממטליכע צידונים, דיא וויא הינגעריכטעטע הינאַבפֿוהרען, אין איהרען שרעקניזזען שעהמען זיא זיך איהרער מאַכט. זיא ליגען דאַ וויא פֿערשטאָקטע, נעבען הינגעריכטעטען דורך דאַז שווערד, אונד טראַגען איהרע שמאַך מיט דענען, דיא אין דיא העללע פֿאַהרען. [לא] זיא ווירד פרעה ערזעהן, אונד טראָזט

באור

והוא דרך משל שיאבדו לעולם הם ונפשותם. סביבות קברתה, סביבות מקום הקבורה של מלך אשור. (כז) ולא ישכבו וגו', גורלם בארץ תחתיות לא כגורל הגבורים אשר נפלו מערלים, אשר ירדו שאול בכלי מלחמתם, כל מי שמתו בכבוד. עונותם על עצמותם, עונות העמים הנזכרים תלים עוד על עצמותם. כי חתית גבורים וגו', לפי שאלה הגבורים נתנו חתיתם בארץ חיים, כן כתב רד"ק. וממשמעות הלשון נראה שמה שנקראים גבורים הוא להתנגדות הגבורים שזכר, שהיו גבורים אמתיים. ומלת חתית מגביל ענין גבורים וכדמתורגם: (כח) ואתה וגו', לפרעה הוא אומר (רש"י). והוא השטה מדבור העצמי לרוב התפעלות, ולכן הגרתי פסוק זה בתרגומו כמאמר מוסגר. (ל) צדני, יושבי צדונים.
(לא) חללי.

בַּחֶרֶב אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּית בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ (כד) שָׁם עֵילָם וְכָל הֲמוֹנָהּ
סְבִיבוֹת קְבֻרָתָהּ כֻּלָּם חֲלָלִים הַנֹּפְלִים בַּחֶרֶב אֲשֶׁר יָרְדוּ עֲרֵלִים
אֶל אֶרֶץ תַּחְתִּיּוֹת אֲשֶׁר נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם
אֶת יוֹרְדֵי בוֹר׃ (כה) בְּתוֹךְ חֲלָלִים נָתְנוּ מִשְׁכָּב לָהּ בְּכָל הֲמוֹנָהּ
סְבִיבוֹתָיו קִבְרֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים חַלְלֵי חֶרֶב כִּי נִתַּן חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ
חַיִּים וַיִּשְׂאוּ כְלִמָּתָם אֶת יוֹרְדֵי בוֹר בְּתוֹךְ חֲלָלִים נִתָּן׃ (כו) שָׁם
מֶשֶׁךְ תֻּבַל וְכָל הֲמוֹנָהּ סְבִיבוֹתָיו קִבְרוֹתֶיהָ כֻּלָּם עֲרֵלִים מְחֻלְלֵי
חֶרֶב כִּי נָתְנוּ חִתִּיתָם בְּאֶרֶץ חַיִּים׃ (כז) וְלֹא יִשְׁכְּבוּ אֶת גִּבּוֹרִים נֹפְלִים
מֵעֲרֵלִים אֲשֶׁר יָרְדוּ שְׁאוֹל בִּכְלֵי מִלְחַמְתָּם וַיִּתְּנוּ אֶת חַרְבוֹתָם
תַּחַת רָאשֵׁיהֶם וַתְּהִי עֲוֹנֹתָם עַל עַצְמוֹתָם כִּי חִתִּית גִּבּוֹרִים בְּאֶרֶץ
חַיִּים׃ (כח) וְאַתָּה בְּתוֹךְ עֲרֵלִים תִּשָּׁבַר הב׳ נפתח וְתִשְׁכַּב אֶת
חַלְלֵי חָרֶב׃ (כט) שָׁמָּה אֱדוֹם מְלָכֶיהָ וְכָל נְשִׂיאֶיהָ אֲשֶׁר נִתְּנוּ
בִגְבוּרָתָם אֶת חַלְלֵי חָרֶב הֵמָּה אֶת עֲרֵלִים יִשְׁכָּבוּ וְאֶת יֹרְדֵי בוֹר׃
(ל) שָׁמָּה נְסִיכֵי צָפוֹן כֻּלָּם וְכָל צִדֹנִי אֲשֶׁר יָרְדוּ אֶת חֲלָלִים בְּחִתִּיתָם
מִגְּבוּרָתָם הג׳ רפה בּוֹשִׁים וַיִּשְׁכְּבוּ עֲרֵלִים אֶת חַלְלֵי חֶרֶב וַיִּשְׂאוּ
כְלִמָּתָם אֶת יוֹרְדֵי בוֹר׃ (לא) אוֹתָם יִרְאֶה פַרְעֹה וְנִחַם עַל כָּל הֲמוֹנֹה

חללי

רש״י

בתוך עמקי׃ ויהי קהלה. בתוך שאול סביבות קבורתה׃ אשר נתנו חתית.
אשר נתנו שבר בארץ ישראל׃ (כה) נתנו משכב לה. לעולם׃ כו מחללי.
כמו הורגי׃ (כז) ולא ישכבו. אלה המזכרים עם גבורים שמתו מיתת עצמם
כי נופלי' וגרועים יהיו מערלים אשר מתו מיתת עצמם וירדו בכלי מלחמתם
שאול׃ ויתנו. קובריהם את חרבותם תחת ראשיהם לסימן להודיע כי לא שלטה
בהם חרב׃ ותהי עונותם על עצמותם. לא נחסר מעונם כלום שלא כפרה עליהם
חרב הריגה שלא נהרגו ומה הוא העון כי חתית הגבורים ההם היתה בארץ
חיים׃ (כח) ואתה בתוך ערלים. לפרעה הוא אומר׃ את חללי חרב.
ולא עם המתים מיתת עצמם׃ (ל) בחתיתם מגבורתם בושים. באתגברותהון
מגבורתהון בהמתין׃ (לב) כי נתתי את חתיתי בארץ החיים. כי אתן אני את
מוראי בארץ ישראל ולא תנתן עוד חתית אדם בה׃

חַלְלֵי חֶרֶב פַּרְעֹה וְכָל חֵילוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה : (לב) כִּי נָתַתִּי אֶת
חִתִּיתוֹ חתיתי קרי בְּאֶרֶץ חַיִּים וְהֻשְׁכַּב בְּתוֹךְ עֲרֵלִים אֶת חַלְלֵי חֶרֶב
פַּרְעֹה וְכָל הֲמוֹנֹה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה :

לג (א) וַיְהִי דְבַר יְהֹוָה אֵלַי לֵאמֹר : (ב) בֶּן אָדָם דַּבֵּר אֶל
בְּנֵי עַמְּךָ וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם אֶרֶץ כִּי אָבִיא עָלֶיהָ חָרֶב וְלָקְחוּ
עַם הָאָרֶץ אִישׁ אֶחָד מִקְצֵיהֶם וְנָתְנוּ אֹתוֹ לָהֶם לְצֹפֶה : (ג) וְרָאָה
אֶת הַחֶרֶב בָּאָה עַל הָאָרֶץ וְתָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהִזְהִיר אֶת הָעָם : (ד)
וְשָׁמַע הַשֹּׁמֵעַ אֶת קוֹל הַשּׁוֹפָר וְלֹא נִזְהָר וַתָּבֹא חֶרֶב וַתִּקָּחֵהוּ
דָּמוֹ בְּרֹאשׁוֹ יִהְיֶה : (ה) אֵת קוֹל הַשּׁוֹפָר שָׁמַע וְלֹא נִזְהָר דָּמוֹ
בּוֹ יִהְיֶה וְהוּא נִזְהָר נַפְשׁוֹ מִלֵּט : (ו) וְהַצֹּפֶה כִּי יִרְאֶה אֶת הַחֶרֶב
בָּאָה וְלֹא תָקַע בַּשּׁוֹפָר וְהָעָם לֹא נִזְהָר וַתָּבוֹא חֶרֶב וַתִּקַּח מֵהֶם
נָפֶשׁ הוּא בַּעֲוֺנוֹ נִלְקָח קמץ בז"ק וְדָמוֹ מִיַּד הַצֹּפֶה אֶדְרֹשׁ : (ז)
וְאַתָּה בֶן אָדָם צֹפֶה נְתַתִּיךָ לְבֵית יִשְׂרָאֵל וְשָׁמַעְתָּ מִפִּי דָּבָר
והזהרת

רש"י

לג (ב) לצופה · גאיי"טא בלע"ז : (ג) וראה את החרב · המה הגייסות : (ד) דמו בראשו יהיה . עון מיתתו ידרש מיד עצמו שפשע בנפשו : (ה) והוא נזהר נפשו מלט · אם נזהר היה נמלט : (ז) צופה
נתתיך

מכלל יופי

עוזריו ידברו עם פרעה ועם עוזריו : ירדו שכבו הערלים, עם עוזריו שירדו שכבו עם הערלים חללי חרב : (כב) וכל קהלה, קהל ארץ אשור : סביבותיו קברותיו · סביבות אשור יהיו קברות פרעה והמונו : (כג) אשר נתנו קברותיה בירכתי בור, לפי שאמר סביבותיו קברותיו אמר ואלה כתנו קברותיה של עדת אשור בירכתי בור : חתית, שם וכן בחתיתם הראוי בתשלומו חתית נפלם אחריה (ישעיה מ"ו) · תחתית (דברים ל"ב) : בארץ חיים, שנתנו מוראם וחתיתם בבני אדם בעודם חיים ולפיכך אמר בארץ חיים לפי שהם עתה בארץ מתים · והמפרשים פירשו בו ארץ ישראל נקראת כן כמו שנקראת (דניאל י"א) ארץ צבי וכן אמרו ז"ל ארץ שמתיה חיים וכן תרגם יונתן על דשליטו בארעא דישראל : (כה) חללי חרב, כלם אשר בפרשה פשוטים אין מאריך בהית : (כו) מחללי חרב, מענין חללי חרב והוא פעול כמו הרוגי חרב מבנין הדגוש והיתה הלמד ראויה להדגש והוקל והלמד בשוא ופתח והטעם (יחזקאל כ"ח) ביד מחלליך : (כז) ותהי עונותם על עצמותם · חטאת עונותם ועונשם היתה על עצמותם כלומר שדקרו אותם בחרב ושברו עצמותם : (כח) תשבר, נפתח הבית כמו תשבר גברי וכמוהו וכל מקנך הזכר (שמות ל"ד) : ותעצר המגפה (במדבר כ"ר), (ל) וכל צדוני, שמו נבונים ונכלה הרס ונפתרה קיוה וכן לכרי ולרצים (מלכים ב' י"א) כמו לכרים :
מגבורתם

טראָוט פינדען וועגען זיינער פאָלקסמענגע, וועגען זיינער אונד זיינעס גאַנצען העערס, דיא ערשלאַגען דורך דאַז שווערד זינד, פרעה אונד זיין גאַנצעס העער, שפריכט דער הערר, דער עוויגע· [לב] איך פערברייטע נעמליך טיינע שרעקניזזע אים לאַנדע דעס לעבענס, וואָ דאַן פרעה מיט זיינער גאַנצען פאָלקס־מענגע אונטער דען פערשטאָקטען, נעבען הינגעריכטעטען דורך דאַז שווערד ליגען ווירד, שפריכט דער הערר, דער עוויגע·

לג [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, רעדע צו דען קינדערן דיינעס פאָלקס, זאַגע איהנען: ווען איך קריג איבער איין לאַנד בריננע, אינד דאַז פאָלק דעס לאַנדעס איינען מאַן אויז איהרעם מיטטעל נימטט, אונד זיך איהן צום וועכטער אויפשטעללט; [ג] נון זיהט דיזער דען קריג נעגען דאַז לאַנד פאָרדרינגען, אונד שטעסט אין דיא פאָזוינע, אונד וואָרנט דאַז פאָלק: [ד] ווער נון דען פאָזוינען־שאַלל הערט, אונד זיך דאָך ניכט וואַרנען לעסט, דאַז שווערד אינדעזזען פאָרריקט, אונד ער איין רויב דעזזעלבען ווירד, זאָ איזט דיא בלוטשולד אויף זיינעם איינגנען קאָפף· [ה] ער האָט יאָ דען פאָ־זינען־שאַלל געהערט, אונד ליס זיך ניכט וואַרנען, זיין איזט אַלזאָ דיא בלוט־שולד; דען העטטע ער זיך וואַרנען לאַזזען, זאָ העטטע ער זיינע פערזאָן רעטטען קעננען· [ו] ווען אַבער דער וועכטער דען קריג פאָרדרינגען זיהט, אונד ניכט אין דיא פאָזוינע שטעסט, אונד דאַז פאָלק ניכט געוואָרנט ווירד, אונד דאַז שווערד ריקט פאָר, אונד ראַפט איינע פערזאָן פאָן איהנען וועג; זאָ איזט זיא צוואַר וועגען איהרער זינדע וועגגעראַפט וואָרדען, אַבער איהר בלוט פאָדערע איך פאָן דער האַנד דעס וועכטערס· [ז] דיך, אָ מענשענזאָהן! האַבע איך נון צום וועכטער איבער

באור

(לא) חללי חרב וגו׳, זה עד סוף הפרשה הוא סיום המשל לאמר על מי כיון במשלי ולזאת מסכים הכנינה, ע״י שמלת המונה כפרדה באתנחתא· ועיין לקמן סוף פרשה ל״ד בבאור·

לג (ב) מקציהם, חסר מם השמוש, ומשפטו ממקציהם· (ה) והוא נזהר, אם נזהר היה

מכלל יופי

מגבורתם, נא רפוי במם שלא כמנהג והיה ראוי להדגש וכמוהו מבציר אביעזר (שופטים ח׳): בשים· תאר: (לא) ונחם· פתח והוא כפעל עבר מוסב לעתיד מפני הוו ועקרו כנחם וביתה החית ראויה להדגש עכין תנחומין: (לב) כי נתתי את חתיתו· כתוב בוו וקרי ביוד והוא מאמר השם יתברך והכתוב רוצה לומר חתית פרעה אני נתתי אותו לא בכח ידו ובגבורתו· והקרי פירושו כי אני נתתי חתיתי בארץ חיים באותם שנתנו חתית: והשכב, במקנת ספרים בקמץ חטף ובמקצתם בשורק· ובפירוש ההא בקבוץ שפתים והוא מבנין הפעל שלא נזכר פועלו: וכל המונה· בהא כמו בוו וכן ויט אהלה (בראשית י״ב) והדומים לו:

לג (ב) מקציהם· שרשו קצה והיתה הקוף ראויה להדגש או הוא חסר מם השמוש ומשפטו ממקציהם ועניינו כמו ומקצה אחיו לקח (בראשית מ״ד) ומם ולקציהם מם השמוש ומם ומקצה מם התוספת: (ד) ולא נזהר, בקמץ והוא כפעל עבר וכן והוא לא נזהר כענין אשר לא ידע להזהר (קהלת ד׳) ונפירוש כל נזהר דפרשה זו קמצין: (ה) מלט, בצרי: (ו) נלקח, כפעל

איבער דאז הויז ישראל אויפגעשטעללט, דאס, ווען דוא עטוואס אויז מיינעם מונדע הערזט, דוא זיא אין מיינעם נאמען ווארנען זאללזט· [ה] ווען איך צו דעם רוכלאזען זאגע: „דוא רוכלאזער, דוא ווירזט שטערבען“, אונד דוא איבער· בריינגזט עס ניכט, אום דען רוכלאזען פאר זיינעם וואנדעל צו ווארנען, זא ווירד ער צוואר אלס איין רוכלאזער וועגען זיינער מיזזעטהאט שטערבען, דאך זיין בלוט פאדערע איך פאן דיינער האנד· [ט] האזט דוא אבער דען רוכלאזען פאר זיינעם וואנדעל געווארנט, דאס ער דאפאן אבלאזען זאלל, אונד ער לעסט ניכט דא· פאן אב, זא שטירבט ער וועגען זיינער מיזזעטהאט, אונד דוא האזט דיינע פערזאן בעפרייעט·

* * *

[י] דוא מענשענזאהן, זאגע צו דעם הויזע ישראל: „גאנץ ריכטיג זאגט איהר: זיעז אונזערע מיזזעטהאטען אונד זינדען אויף אונז האפטען בלייבען, אונד וויר דורך זיא הינשווינדען, וויא קעננען וויר אויף לעבען האפפען“? [יא] אלליין, זאגע איהנען, זא וואהר איך לעבע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, איך פערלאנגע ניכט, דאס דער רוכלאזע שטערבע, זאנדערן דאס ער פאן זיינעם וואנדעל אבלאזע, אונד לעבע: לאסט אלזא אב, קעהרט צוריק פאן אייערן שלעכטען וועגען, ווארום וואללעט איהר זא וועג שטערבען, הויז ישראל! [יב] ערקלעהרע, א מענשענזאהן! פערנער דען קינדערן דיינעם פאלקס: דאס דיא טוגענד דעס פראממען איהן ניכט שיצצעט, זאבאלד ער דאפאן אבפעללט, אונד דאז לאזטער דעס גאטטלאזען פיר איהן קיין פאללשטריק מעהר איזט, זאבאלד ער פאן זיינעם לאזטער אבלעסט; יא, דער פראממע קאן זיין לעבען דורך זיא (דיא טוגענד) ניכט שיצצען, זאבאלד ער זינדיגט· [יג] ווען איך אויך דעם פראמ· מען פערהייסע, דאס ער גליקליך לעבען זאלל, ער אבער זיך אויף זיינע טוגענד שטייפט, אונד אונרעכט טהוט, זא קאממען זיינע טוגענדען ניכט מעהר אין אנ· שלאג, ער שטירבט הינגעגען וועגען דעם אונרעכטס, דאז ער בעגינג· [יד] עבען זא ווען איך דעם רוכלאזען דראהע: „דוא ווירזט שטערבען“, ער אבער פאן זיינער זינדע אבלעסט, אונד רעכט אונד טוגענד אויזאיבט, [טו] ער, דער רוכלאזע, צוריקשטעללט וואז ער פאן פפענדער האט, דאז גערויבטע ערזעצט, נאך דען געזעצצען דער מענשליכען געזעללשאפט וואנדעלט, אונד קיין אונרעכט זיך ווייטער ערלויבט; זא בלייבט ער לעבען, אונד שטירבט ניכט דאהין· [טז] אללע זינדען, דיא ער בעגאנגען, ווערדען איהם ניכט מעהר אנגערעכנעט, זא· באלד ער רעכט אונד טוגענד אויזאיבט, זא ווירד ער לעבען· [יז] קעננען דיא קינדער

·באור

היה כמלט· (י) כן אמרתם, כמו כן כנות ללפקד דוברות· כלומר אמת וככן הוא אמ באמרת', כיכל זמן שעונותיכם עליכם לא תוכלו לחיות, אבל שובו מדרכיכם, פי לא אחפוץ במות המת· (יב) לחיות בה, כנדקתו· (טו) בחקות החיים, בחקות אשר הם יסודי החיים בקברה· עיין לעיל (כ' י"ג) כבאורי· (יז) יתכן, כבר מבואר לעיל (י"ח כ"ה).

(כא) בא

וְהִזְהַרְתָּ אֹתָם מִמֶּנִּי׃ (ח) בְּאָמְרִי לָרָשָׁע רָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְלֹא
דִבַּרְתָּ לְהַזְהִיר רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ הוּא רָשָׁע בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְדָמוֹ מִיָּדְךָ
אֲבַקֵּשׁ׃ (ט) וְאַתָּה כִּי הִזְהַרְתָּ רָשָׁע מִדַּרְכּוֹ לָשׁוּב מִמֶּנָּה וְלֹא
שָׁב מִדַּרְכּוֹ הוּא בַּעֲוֺנוֹ יָמוּת וְאַתָּה נַפְשְׁךָ הִצַּלְתָּ פתח בס"פ׃ (י) וְאַתָּה
בֶן אָדָם אֱמֹר אֶל בֵּית יִשְׂרָאֵל כֵּן אֲמַרְתֶּם לֵאמֹר כִּי פְשָׁעֵינוּ
וְחַטֹּאתֵינוּ עָלֵינוּ וּבָם אֲנַחְנוּ נְמַקִּים וְאֵיךְ נִחְיֶה׃ (יא) אֱמֹר אֲלֵיהֶם
חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם אֶחְפֹּץ בְּמוֹת הָרָשָׁע כִּי אִם בְּשׁוּב רָשָׁע
מִדַּרְכּוֹ וְחָיָה שׁוּבוּ שׁוּבוּ מִדַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וְלָמָּה תָמוּתוּ בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ (יב) וְאַתָּה בֶן אָדָם אֱמֹר אֶל בְּנֵי עַמְּךָ צִדְקַת הַצַּדִּיק לֹא
תַצִּילֶנּוּ בְּיוֹם פִּשְׁעוֹ וְרִשְׁעַת הָרָשָׁע לֹא יִכָּשֶׁל בָּהּ בְּיוֹם שׁוּבוֹ
מֵרִשְׁעוֹ וְצַדִּיק לֹא יוּכַל לִחְיוֹת בָּהּ בְּיוֹם חֲטֹאתוֹ׃ (יג) בְּאָמְרִי
לַצַּדִּיק חָיֹה יִחְיֶה וְהוּא בָטַח עַל צִדְקָתוֹ וְעָשָׂה עָוֶל כָּל צִדְקֹתָו
צדקותיו קרי לֹא תִזָּכַרְנָה וּבְעַוְלוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה בּוֹ יָמוּת׃ (יד) וּבְאָמְרִי
לָרָשָׁע מוֹת תָּמוּת וְשָׁב מֵחַטָּאתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה׃ (טו) חֲבֹל
יָשִׁיב רָשָׁע גְּזֵלָה יְשַׁלֵּם בְּחֻקּוֹת הַחַיִּים הָלַךְ לְבִלְתִּי עֲשׂוֹת עָוֶל חָיוֹ
יִחְיֶה לֹא יָמוּת׃ (טז) כָּל חַטֹּאתָו חטאתיו קרי אֲשֶׁר חָטָא לֹא תִזָּכַרְנָה
לוֹ מִשְׁפָּט וּצְדָקָה עָשָׂה חָיוֹ יִחְיֶה׃ (יז) וְאָמְרוּ בְּנֵי עַמְּךָ לֹא יִתָּכֵן

דרך

רש"י

נתתיך · כאותו הצופה הניתן להזהיר שלא תאבד נפש כן נתתיך להזהיר את ישראל : (י) כן אמרתם · לפיכך אין אתם הפנים לשוב כסבורין אתם שלא תועיל לכם תשובה : (יב) לחיות בה · בצדקתו : (יג) לא תזכרנה להצילו מליענש על עבירה זו : (טו) חבול · עבוט שלוהו להשיבו כבא השמש :

(יח) ומת

מכלל יופי

נפעל עבר שלם והוא קמץ בזקף ועניני ענין המיתה : (ט) ואתה נפשך הצלת, בלא מלת את · ושארו את נפשך הצלת : (י) כן אמרתם לאמר, כמו כן בנות צלפחד דוברות (במדבר כ"ו)· אמר עוד חשבתם אם חשבתם בלבבכם לאמר פשענו וחטאתינו עלינו כלומר אם תודו על חטאתיכם ופשעיכם יהיה טוב ותודו כי הרעות הבאות עליכם הם בעונותיכם לא דרך מקרה : נמקים, מבנין נפעל שרשו מקק מענין המק בשרו (זכריה י"ד) וכן ימקו בעונם (ויקרא כ"ו) : (יב) לא יכשל ענין נגיפת הרגל במה שיפגע בו : ביום חטאתו · מקור כתב בעלי האלף

ונקרא

דֶּרֶךְ אֲדֹנָי וְהֵמָּה דַּרְכָּם לֹא יִתָּכֵן : (יח) בְּשׁוּב צַדִּיק מִצִּדְקָתוֹ וְעָשָׂה
עָוֶל וּמֵת בָּהֶם : (יט) וּבְשׁוּב רָשָׁע מֵרִשְׁעָתוֹ וְעָשָׂה מִשְׁפָּט וּצְדָקָה
עֲלֵיהֶם הוּא יִחְיֶה : (כ) וַאֲמַרְתֶּם לֹא יִתָּכֵן דֶּרֶךְ אֲדֹנָי אִישׁ כִּדְרָכָיו
אֶשְׁפּוֹט אֶתְכֶם בֵּית יִשְׂרָאֵל : (כא) וַיְהִי בִּשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה שָׁנָה בָּעֲשִׂרִי
בַּחֲמִשָּׁה לַחֹדֶשׁ לְגָלוּתֵנוּ בָּא אֵלַי הַפָּלִיט מִירוּשָׁלַיִם לֵאמֹר הֻכְּתָה
הָעִיר : (כב) וְיַד יְהוָה הָיְתָה אֵלַי בָּעֶרֶב לִפְנֵי בּוֹא הַפָּלִיט וַיִּפְתַּח אֶת פִּי
עַד בּוֹא אֵלַי בַּבֹּקֶר וַיִּפָּתַח פִּי וְלֹא נֶאֱלַמְתִּי עוֹד : (כג) וַיְהִי דְבַר
יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר : (כד) בֶּן אָדָם יֹשְׁבֵי הֶחֳרָבוֹת הָאֵלֶּה עַל אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל אֹמְרִים לֵאמֹר אֶחָד הָיָה אַבְרָהָם וַיִּירַשׁ אֶת הָאָרֶץ וַאֲנַחְנוּ
רַבִּים לָנוּ נִתְּנָה הָאָרֶץ לְמוֹרָשָׁה : (כה) לָכֵן אֱמֹר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה עַל הַדָּם תֹּאכֵלוּ וְעֵינֵכֶם תִּשְׂאוּ אֶל גִּלּוּלֵיכֶם וְדָם
תִּשְׁפֹּכוּ וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ : (כו) עֲמַדְתֶּם עַל חַרְבְּכֶם עֲשִׂיתֶן תּוֹעֵבָה
וְאִישׁ אֶת אֵשֶׁת רֵעֵהוּ טִמֵּאתֶם וְהָאָרֶץ תִּירָשׁוּ : (כז) כֹּה תֹאמַר
אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה חַי אָנִי אִם לֹא אֲשֶׁר בֶּחֳרָבוֹת בַּחֶרֶב
יִפֹּלוּ וַאֲשֶׁר עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה לַחַיָּה נְתַתִּיו לְאָכְלוֹ וַאֲשֶׁר בַּמְּצָדוֹת
וּבַמְּעָרוֹת בַּדֶּבֶר יָמוּתוּ : (כח) וְנָתַתִּי אֶת הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה

ונשבת

רש"י

(יח) ומת בהם · בשביל' יענש : (כב) ויפתח את פי · כמו שאמר בראש הספר ונאלמת ולא תהיה לאיש מוכיח ואחר כך אמר לו ביום קחתי מהם את מעוזם יבא הפליט אליך ביום ההוא יפתח את פיך את הפליט ולא תאלם עוד : עד בא אלי בבקר · כלומר בעוד בואו אלי בבקר כמו לפני בואו אלי בבקר : (כד) אחד היה אברהם . זה אחד מארבעה דברים שהיה רבי עקיבא דורש ואין ר"ש בן יוחי תלמידו דורש כמותו וכך היה ר"ש דורשו אברהם שלא נצטוה אלא על מצוה אחת ירש את הארץ אנו שנצטוינו על מצות הרבה כל שכן לנו נתנה הארץ למורשה היא שהנביא משיבם : (כה) על הדם תאכלו וגו' · והארץ תירשו בתמיה אם נצטויתם אין אתם שומרים על הדם תאכלו את מאכלי תפנוקים אתם אוכלים על ידי רציחה שהורגין את בעלי ממון ונוטלין את ממונם : (כו) עמדתם על חרבכם : כלומר בטחונכם נתחזקתם על חרבכם עשיתם תועבה · משכב זכור : (כז) אשר בחרבות · בערים הנצורות שסופן להיות חריבות :

ואשר

קינדער דיינעס פֿאָלקס נון נאָך זאַגען: דער וועג גאָטטעס איזט אונבעשטיממט? דאַ עס דאָך איהר וועג איזט, דער אונבעשטיממט איזט· [יח] ווען דער פֿראָממע פֿאָן זיינער טוגענד אַבוויילט, אונד אונרעכֿט טהוט, זאָ שטירבט ער דאַדורך היני וועג, [יט] אונד ווען דער רוכלאָזע פֿאָן זיינעס לאַזטער אַבלעסט, אונד רעכֿט אונד טוגענד אויזאיבט, זאָ לעבט ער גליקליך, [כ] אונד איהר קעננט זאָגען: דער וועג גאָטטעס איזט אונבעשטיממט? איך ריכטע איך יאַ, הויז ישראל, יעדען נאַך זיינעם וואַנדעל·

* * *

[כא] אים צוועלפֿטען יאַהרע אונזרער געפֿאַנגענשאַפֿט, אַם פֿינפֿטען דעם צעהנטען מאָנאַטס קאַם איין געפֿליכֿטעטער אויז ירושלים צו מיר, מיט דער נאַכריכט, דיא שטאַדט זייא מיט שטורם איינגענאָממען וואָרדען· [כב] דיא געטטליכֿע קראַפֿט וואַרד מיר שאָן דעם אַבענדס צופֿאָר דער אַנקונפֿט דעם געפֿליכֿטעטען, זיא האַטטע מיר דען מונד געעפֿפֿנעט, נאָך עהע ער דעם מאָר- גענס צו מיר קאַם· — מיין מונד וואַרד געעפֿפֿנעט, דאַס איך ניכֿט מעהר צו פֿערשטוממען ברויכע· —

* * *

[כג] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [כד] מענשענזאָהן, דיא בעוואָהנער יענער טרימטער אויף ישראל'ס באָדען, פֿפֿלעגטען צו זאָגען: אברהם וואַר נור איין איינציגער, אונד בעקאַם דאַז לאַנד צום בעזיץ, אונזע- רער זינד פֿילע, דאַז לאַנד מוס יאַ וואָהל פֿיר אונס צום בעזיצע געגעבען וואָר- דען זיין· [כה] זאַגע איהנען דאַהער, זאָ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע: וויא! איהר עזזעט ביים בלוטע, העבט איירע אויגען צו אייערן געצצען עמפאָר, פֿערגיסט (אונשולדיגעס) בלוט, אונד וואָללט דאַז לאַנד בעזיצען? [כו] איהר פֿערלאַזזעט אייך אויף אייער שווערד, בעגעהט גרייעלטהאָטען, איינער שענדעט דעם אַנדערן פֿרויא, אונד איהר וואָללט דאַז לאַנד בעזיצען? [כז] זאַגע איהנען פֿערנער, זאָ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע: זאָ וואַהר איך לעבע, יענע, דיא נאָך אין דען טרוממערן זיך בעפֿינדען, ווערדען דורך דאַז שווערד פֿאַללען, ווער אויף פֿרייעם פֿעלדע איזט, דען געבע איך ווילדען טהירען צום פֿראַס, אונד דיא זיך אין פֿעזטונגען אונד העהלען אויפֿהאַלטען, ווערדען דורך איינע פעזט היגגעראַפֿפֿט ווערדען, [כח] דאַז לאַנד לאַזזע איך וויזטע אונד עדע ווערדען,

זיינע

באור

(כא) בא אלי הפליט, הפליט הזה הי' א"כ כמעט שנה ומחצה בדרך, כי העיר ירושלים הוכתה בעשתי עשרה שנה ברביעי בתשעה לחדש· (כב) ויפתח את פי, מוסב על מה שנאמר לעיל (כ"ד כ"ז), ביום ההוא יפתח פיך את הפליט, עיין בבאורי שם· עד בא אל, לפני בא אלי, לפי שכבר ידע מביאתו בערב קודם ביאתו אליו· (כד) יושבי החרבות, הנבואה על יושבי ירושלים· אחד היה אברהם וגו', אברהם אבינו לא היה אלא אחד, ויירש את הארץ כולה, שעפ"י שהי' די לו בחלק אחד מן הארץ, ואנחנו, שאנו רבים כל שכן שראויה לנו הארץ לירושה (מרד"ק)· ויש לפרש ג"כ אברהם היה אחד ויירש את הארץ, ובודאי לא

יכ

זיינע שטאָלצע מאַכט זאָלל צערשטעהרט, דיא געבירגע ישראל'ס זאָ פֿערוויזטעט ווערדען, דאַס נימאַנד מעהר דורכוואַנדערן זאָלל׃ [כט] זיא ווערדען זאָדאַן ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איך דאַז לאַנד, וועגען איהרער גרייעלטהאַטען, דיא זיא בעגינגען, וויזטע אונד ערע ווערדען לאַזזע׃

* * *

[ל] אָ מענשענזאָהן! דיינע לאַנדסלייטע בעשפרעכען זיך פֿאָן דיר נעבען דען ווענדען, אין דען הויזטהירען, אייגער שפריכט מיט דעם אַנדערן, זיא רופֿען זיך אי נאַנדער צו: זאָ קאָממט דאָך, אונד לאַסט הערען, וואַס פֿיר איין אויזשפרוך פֿאָם עוויגען ערגאַנגען איזט׃ [לא] זיא קאָמטען דאַן צו דיר, וויא איינע פֿאָלקס־פֿערזאַממלונג, זעצצען זיך פֿאָר דיר הין, וויא מיין פֿאָלק, הערען דיינע וואָרטע אַן, אונד בעפֿאָלגען זיא ניכט; דען זיא טהון נור פֿערליבט מיט דעם מונדע, אינדעם איהר הערץ איהרעם אייגענניצצע נאַכהענגט׃ [לב] דו ביזט איהנען זאָגאַר (זאָ אַנגענעהם) וויא איין ליבעסליד פֿאָן שענער שטיממע מיט אַנגענעהמען געזאַנג, זאָ הערען זיא דיינע וואָרטע, בעפֿאָלגען זיא יעדאָך ניכט׃ [לג] אַבער קאָממט עס איינמאַל (דאַז פֿערקינדעטע), וויא עס זיכער קאָממט, דאַן ערזט ווערדען זיא ערקעננען, דאַס איין פראָפֿעט אונטער איהנען וואַר׃

לד [א] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט׃ [ב] מענשענזאָהן, ווייזזאַגע אויף דיא הירטען ישראל'ס, ווייזזאַגע, אונד זאַגע יענען הירטען׃ זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע, וועהע דען הירטען ישראל'ס, דיא נור זיך זעלבזט ווידען! מיזזען ניכט הירטען דיא שאַפֿע ווידען? [ג] אַלליין איהר גע־ניסעט

באור

ירש כ"א שתהי' לנו למורשה שאנחנו רבים, וכן מתורגם׃ (כה) והארץ תירשו, בתמיה, (כו) עמדתם על חרבכם, שמתם כל בטחונכם על חרבכם׃ (ל) אצל הקירות וגו', כמו האנשים הבטלים ממלאכה שיעמדו בחוצות לדבר ולשמוע חדשות׃ (לא) כמבוא עם, כאסיפת עם הבאים לשמוע למודים מפי מוריהם, וכן נראה דעת יונתן ורד"ק, עמי, כאלו הם עמי (רש"י)׃ עגבים, שחוק כמו עוגב (רש"י)׃ וכן מפרש הרד"ק: לעג הם עושים בפיהם׃ ופירושם אינו נכון כי לפי משמעות הכתוב לא היו עושים שום לעג בפני הנביא, ואדרבה היו מראים את עצמם כאלו הם חרדים ושוקדים על דבריו, וזה נראה בפרט מהמשך הכתוב, ממה שנאמר, ואחרי בצעם לבם הולך, כלומר שעושים אחד בפה ואחד בלב׃ לכן נראה מה שכתב רד"ק בשרשים (שרש עגב), שענינו אהבה ודברי חשק, ופירושו מדמים בפיהם ובדבריהם להם דברי חשק להם דבריך ולא כן לבם, וכן כתב בן מלך׃ והנה לא נמצא שרש עגב בתורה זולת במקרא כ"א בספר הזה (לעיל פרשה כג) ובספר ירמיה (ד' ל')׃ גם ענינו לפי מקומו אנשים מלאים מרעיוני חשק ותאוה המבקשים לפתות הנשים, ויכוונו להן אהבה אשר איננה בלבם, ולפ"ז מלת העגבים מבוון היטב להענין שלפנינו׃ (לב) כשיר עגבים, כשיר חשק ואהבה׃ כלומר ידמו להתענג ולהיות להם נחת בדבריך כאלו הם שומעים שיר נעים כמו שהוא שיר עגבים׃ (לג) ובבאה וגו', ובבאה נבואותיך, כי הנה עתה באה בקרוב, אז ידעו כי נביא היה בתוכם, (רד"ק)׃

לד (ב) רועים אותם, עצמם׃ הלא היה להם לרעות את הצאן׃ וכן ת"י: ווי על פרנסי ישראל דהוו מפרנסין נפשיהון הלא לפרנסא עמא אתיהיבת פרנסייא׃ (ד)

הגהלות

וְנִשְׁבַּת גְּאוֹן עֻזָּהּ וְשָׁמְמוּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל מֵאֵין עוֹבֵר׃ (כט) וְיָדְעוּ כִּי
אֲנִי יְהוָה בְּתִתִּי אֶת הָאָרֶץ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה עַל כָּל תּוֹעֲבֹתָם אֲשֶׁר
עָשׂוּ׃ (ל) וְאַתָּה בֶן אָדָם בְּנֵי עַמְּךָ הַנִּדְבָּרִים בְּךָ אֵצֶל הַקִּירוֹת
וּבְפִתְחֵי הַבָּתִּים וְדִבֶּר חַד אֶת אַחַד אִישׁ אֶת אָחִיו לֵאמֹר בֹּאוּ נָא
וְשִׁמְעוּ מָה הַדָּבָר הַיּוֹצֵא מֵאֵת יְהוָה׃ (לא) וְיָבוֹאוּ אֵלֶיךָ כִּמְבוֹא
עָם וְיֵשְׁבוּ לְפָנֶיךָ עַמִּי וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ וְאוֹתָם לֹא יַעֲשׂוּ כִּי עֲגָבִים
בְּפִיהֶם הֵמָּה עֹשִׂים אַחֲרֵי בִצְעָם לִבָּם הֹלֵךְ׃ (לב) וְהִנְּךָ לָהֶם כְּשִׁיר
עֲגָבִים יְפֵה קוֹל וּמֵטִב נַגֵּן וְשָׁמְעוּ אֶת דְּבָרֶיךָ וְעֹשִׂים אֵינָם אוֹתָם׃
(לג) וּבְבֹאָהּ הִנֵּה בָאָה וְיָדְעוּ כִּי נָבִיא הָיָה בְתוֹכָם׃

לד (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם הִנָּבֵא עַל
רוֹעֵי יִשְׂרָאֵל הִנָּבֵא וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם לָרֹעִים כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יְהוִה הוֹי רֹעֵי יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ רֹעִים אוֹתָם הֲלוֹא הַצֹּאן יִרְעוּ
הָרֹעִים׃ (ג) אֶת הַחֵלֶב תֹּאכֵלוּ וְאֶת הַצֶּמֶר תִּלְבָּשׁוּ הַבְּרִיאָה

תזבחו

רש״י

ואשר במצדות · במחבא להטמן מן החרב אשלח בם את הדבר: (ל) הנדברים בך · מתלוננין בך: (לא) וישבו לפניך · כאילו הם עמי: עגבים · שחוק כמו עוגב: בצעם · גזילתם: (לב) והנך להם כשיר עגבים · והיא את לכון כזמר לבובין: (לג) ובבאה · הרעה אליהם · הנה באה · כי אמת מוכנת היא לבא אז ידעו כי לא שחוק היו דבריך כי נביא אמת היה בתוכם:

לד (ב) על רועי ישראל · על פרנסי ישראל: אשר היו רועים אותם · את עצמם היו מענגים וממון חביריהם אשר תחתיהם: הלא צאן ירעו הרועים · הלא משפט הרועים לרעות את הצאן ולא לרעות את עצמם: (ד)

את

מכלל יופי

ונקרא כבעלי ההא בסקל לבלתי קראת לנו (שופטים ח׳): עד יום מלאת (ויקרא ח׳): (כה) והארץ תירשו, בתמיה: (כו) עמדתם על חרבכם · לשפוך דם נקי: עשיתן תועבה · מלאכי המלה הזאת מורה על הזכרים · ובפירוש או אמר עשיתן כנגד הנקבות: (כז) אם לא · לשון שבועה כמו (ישעיה י״ד) אם לא כאשר דמיתי והדומים להם: במצדות · מגדלים חזקים, (כח) שממה ומשמה · שניהם שמות: (ל) הנדברים בך, מרוב השתדלות בדבור שב הפועל כפעל וכן מה נדברנו עליך (מלאכי ג׳) אז נדברו יראי ה׳ (שם) ולשון דביר שהוא קשור עם בית היא לענין גנאי כמו ותדבר מרים ואהרן במשה (במדבר י״ב) תשב באחיך תדבר (תהלים נ׳) · ואל יקשה עליך נכבדות מדובר בך (שם פ״ז) שהרי פירשו ואמר נכבדות · אבל פירוש הנבואה יבא

תִּזְבָּחוּ הַצֹּאן לֹא תִרְעוּ׃ (ד) אֶת הַנַּחְלוֹת לֹא חִזַּקְתֶּם וְאֶת הַחוֹלָה
לֹא רִפֵּאתֶם וְלַנִּשְׁבֶּרֶת לֹא חֲבַשְׁתֶּם וְאֶת הַנִּדַּחַת לֹא הֲשֵׁבֹתֶם וְאֶת
הָאֹבֶדֶת לֹא בִקַּשְׁתֶּם וּבְחָזְקָה רְדִיתֶם אֹתָם וּבְפָרֶךְ׃ (ה)
וַתְּפוּצֶינָה מִבְּלִי רֹעֶה וַתִּהְיֶינָה לְאָכְלָה לְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה וַתְּפוּצֶינָה׃
(ו) יִשְׁגּוּ צֹאנִי בְּכָל הֶהָרִים וְעַל כָּל גִּבְעָה רָמָה וְעַל כָּל פְּנֵי הָאָרֶץ
נָפֹצוּ צֹאנִי וְאֵין דּוֹרֵשׁ וְאֵין מְבַקֵּשׁ׃ (ז) לָכֵן רֹעִים שִׁמְעוּ אֶת דְּבַר
יְהֹוָה׃ (ח) חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה אִם לֹא יַעַן הֱיוֹת צֹאנִי לָבַז וַתִּהְיֶינָה
צֹאנִי לְאָכְלָה לְכָל חַיַּת הַשָּׂדֶה מֵאֵין רֹעֶה וְלֹא דָרְשׁוּ רֹעַי אֶת צֹאנִי
וַיִּרְעוּ הָרֹעִים אוֹתָם וְאֶת צֹאנִי לֹא רָעוּ׃ (ט) לָכֵן הָרֹעִים שִׁמְעוּ דְּבַר
יְהֹוָה׃ (י) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנְנִי אֶל הָרֹעִים וְדָרַשְׁתִּי אֶת צֹאנִי
מִיָּדָם וְהִשְׁבַּתִּים מֵרְעוֹת צֹאן וְלֹא יִרְעוּ עוֹד הָרֹעִים אוֹתָם וְהִצַּלְתִּי
צֹאנִי מִפִּיהֶם וְלֹא תִהְיֶיןָ לָהֶם לְאָכְלָה׃ (יא) כִּי כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
הִנְנִי אָנִי וְדָרַשְׁתִּי אֶת צֹאנִי וּבִקַּרְתִּים׃ (יב) כְּבַקָּרַת רֹעֶה עֶדְרוֹ
בְּיוֹם הֱיוֹתוֹ בְתוֹךְ צֹאנוֹ נִפְרָשׁוֹת כֵּן אֲבַקֵּר אֶת צֹאנִי וְהִצַּלְתִּי אֶתְהֶם
מִכָּל הַמְּקוֹמוֹת אֲשֶׁר נָפֹצוּ שָׁם בְּיוֹם עָנָן וַעֲרָפֶל׃ (יג) וְהוֹצֵאתִים
מִן הָעַמִּים וְקִבַּצְתִּים מִן הָאֲרָצוֹת וַהֲבִיאוֹתִים אֶל אַדְמָתָם וּרְעִיתִים
אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל בָּאֲפִיקִים וּבְכֹל מוֹשְׁבֵי הָאָרֶץ׃ (יד) בְּמִרְעֶה טּוֹב
אֶרְעֶה אוֹתָם וּבְהָרֵי מְרוֹם יִשְׂרָאֵל יִהְיֶה נְוֵהֶם שָׁם תִּרְבַּצְנָה בְּנָוֶה
טּוֹב וּמִרְעֶה שָׁמֵן תִּרְעֶינָה אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל׃ (טו) אֲנִי אֶרְעֶה צֹאנִי
ואני

רש"י

את הנחלות · את החלושות מאין כח דולרוסי"אש בלע"ז שצריכות חיזוק לתמוך
בקן ביד : לא חבשתם · לקשור שברי העצם זה עם זה כמשפט
הרופאים : את הנדחת · שנדחת מתוך העדר אל חוץ : רדיתם · יסרתם :
(ו) ישגו צאני · הולכות טועות על פני כל ההרים כלומר נעשו הפקר איש
איש כרצונו ולא הוכחתם אותם ולא שפטתם בין איש לרעהו : (ח) וירעו
הרועים אותם · את עצמם : (י) ולא ירעו עוד הרועים אות' את עצמם :
(יא) ובקרתי' לשון ביקור חולים : יב) נפרשות · כשהן נפוצות והו' הולך
בניהם ומקבצם יחד : ביום ענן וערפל כי כן דרך הצאן להתפזר ביום המעונן :
(טו) ואת

ניסעט נור דיא מילך, קליידעט איך מיט דער וואללע, שלאכטעט דאז געמעטעטע אב, אונד ווייַדעט דיא שאאפע ניכט · [ד] איהר שטערקט ניכט דיא שוועכליכע, היילעט דאז קראנקע ניכט, פערבינדעט קיין פערוואונדעטעס, האלעט דאז זיך פערלויפענע ניכט צוריק, זוכט איך נאך דעם פלעהענדען ניכט אום, אונד געהט מיט הערטע אונד שטרענגע מיט איהנען אום · [ה] אויז מאנגעל אן איינעם הירטען זינד זיא נון צערשטרייעט, יעדעם רויבטהירע פרייז געגעבען, זינד זא צערשטרייעט, [ו] דאס זיא אויף אללען בערגען, אויף יעדעם האהען הינגעל הערום אירען, אין אללען גענענדען מיינע שאאפע צערשטרייט זינד, אהנע דאס זיך יעמאנד אום זיא בעקיממערע, נאך איהנען זיך אומזעהע · [ז] דארום איהר הירטען, הערט דאז ווארט דעס עוויגען · [ח] זא וואהר איך לעבע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, וויל מיינע שאאפע צום רויבע ווארדען, אויז מאנגעל איינעם הירטען אללען טהירען דעס פעלדעס צור בייטע געווארדען זינד, מיינע הירטען זיך אום מיינע שאאפע גאר ניכט בעקיממערן, נור זיך זעלבזט, אבער ניכט מיינע שאאפע ווייַדען; [ט] זא הערט דען איהר הירטען, דען אויזשפרוך דעס עוויגען · [י] זא שפראך דער הערר, דער עוויגע: איך קאממע הער איבער דיא הירטען, פאדערע מיינע שאאפע פאן איהרען הענדען, זעצצע זיא פאן איהרעם הירטענאמטע אב, זיא זאללען זיך ניכט מעהר ווייַדען, איך וויל מיינע שאאפע פאר איהרעם ראכען שיצצען, זיא זאללען איהנען ניכט מעהר צום פראסע ווערדען · [יא] יא, זא שפריכט פערנער דער הערר, דער עוויגע: איך זעלבזט בין בערייט, איך וויל מיך מיינער שאאפע אננעהמען, אונד איהנען נאכזוכען · [יב] וויא איין הירט זיינער העערדע נאכזוכט, ווען ער זיינע שאאפע צערשטרייעט פינדעט, זא וויל איך אויך מיינען שאאפען נאכזוכען, איהנען אויז אללען ערטערן העלפען, וואהין זיא אין וואלקיכטער אונד נעבליכטער צייט צערשטרייעט ווארדען זינד · [יג] איך וויל זיא געמלייך אויז דען פעלקערן הערויזציהען, אויז דען לענדערן ווידער פערזאממעלן, אין איהר פאטערלאנד זיא צוריקפיהרען, אונד זיא ווייַדען אויף ישראל'ס בערגען, אן שטרעהמען, אונד אין אללען בעוואהנבארען געגענדען דעס לאנדעס · [יד] אויף טרעפפליכער ווייַדע וויל איך זיא ווייַדען, אויף ישראל'ס ערהאבענען בערגען זאללען איהרע טריפטען זיין, דארט זאללען זיא אין גוטער טריפט זיך הינלאגערן, דארט אויף ישראל'ס בערגע, אויף איינער פעטטען ווייַדע ווייַדען · [טו] איך זעלבזט ווערדע מיינע שאאפע ווייַדען, איך זעלבזט

באור

הנחלות, משרש חלה מבנין נפעל, ופירושו שהן כואבות באחד מאבריהן וצריכין חזוק (רד"ק) · ורש"י פי' את הכחוש ת אין כח הבריכות חזוק, וכן תרגמתי · הנדחת, מתוך העדר אל החוץ (הכ"ל) · (יא) ובקרתים, ענין דרישה ובקור, וכן כבקרת והוא שם · (יב) נפרשות, כשהן נבוכות והוא הולך ביניהם ומאספם יחד (רש"י) · ביום ענן וערפל, כי כן דרך הצאן להפזר ביום המעונן (הכ"ל) · (יג) מושבי הארץ, במקומות אשר טוב הוא לשבת בהן, על שהן פוריות: (טז) השמנה וגו', י"ת: ית קטלא וית תייבא אשיצי ·

תרגום אשכנזי

זעלבזט זיא הינלאַגערן לאַזזען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [טז] דאַ פערלאָרנע ווערדע איך אויפזוכען, דאַז זיך פערלויפענע צוריקהאָלען, דאַז פערוואונדעטע פערבינדען, דאַז קראַנקע שטערקען, נור דאַז, דאַז פעטט אונד שטאַרק זיין ווירד, אַבטהון, קורץ איך ווערדע יעדעם ווידען, וויא'ס זיך געהערט. [יז] איהר מיינע שאַאַפע, שפראַך דער הערר, דער עוויגע, זעהט, איך וויל צווישען לאַם אונד לאַם, צווישען ווידדערן אונד בעקקען ריכטער זיין. [יח] וואַר עס אייך ניכט גענוג, דיא גוטע ווידע זעלבזט אַבצווויידען: מוסטעט איהר דאַז איבריגע איירער ווידען נאָך מיט אייערן פיסען צערטרעטען, ניכט גענוג, דאַז טרינקבאַרע וואַזזער זעלבזט צו טרינקען, מוסטעט איהר דען דאַז איבריגע מיט דען פיסען פערשלעממען? [יט] דאַם מיינען שאַאַפען נור דאַז פאָן אייערן פיסען צערטרעטענע פוטטער אונד פערשלעממטע וואַזזער צו טהייל ווארדע? [כ] אַבער דאַפיר, שפריכט דער הערר, דער עוויגע, צו איהנען: דאַפיר בין איך נון בערייט, זעלבזט ריכטער צווישען דעם פעטטען אונד מאַגערן לאַממע צו זיין. [כא] וויל איהר הינטען אונד פאָרן אויזשלאַגט, אונד דיא שוועכליכע מיט דען הערנערן שטעסט, ביז איהר זיא נאָך אונד נאָך אין דיא פערנע

נע

באור

מפרש זה על הנמשל, לפי שאין מסכים עם המשל. ורד"ק רוצה לפרש אותו על המשל, וכתוב שמיד השמנה והחזקה שדוחפין את החלושות מהמרעה, אבי אשמד חזקתן ע"כ. אבל באמת גם זה אין מסכים עם המשל. וכבר הערתי לעיל שגם בשאר משלים שבספר זה יש ערוב בין משל לנמשל, ובאו ענייני זה בזה וזה בזה, אף שאין זה במשל שלם שצריך שכל ענינים כאותיים לטבע הדבר, וכן כאמר למטה (פסוק י"ז כ"א), הנני שופט בין שה לשה וגו', ושפטתי בין שה בריה וגו'. יען נצד ובכתף תהדפו וגו', כל זה איננו מסכים עם המשל אם לא באמצעית הנמשל, וכן ת"י בפסוק י"ז בין שה וגו', בין גבר לגבר לחטיא ולחיביא, וכן בפסוק כ"א, חלף דברשע ובדרע דתקפין ובתוקפא דגרתון כל כאיביא עד דבדרתון יתהון לביני מדינתא. במשפט, כהוגן (רד"ק). וי"ת ואפרנס עמי בדינא. (יז) בין שה לשה, בין החזקה לחלושה. ורש"י פירש בין בעלי אגרופים לחלשים. לאילים, הם הגדולים, והעתודים הקטנים מהם. (יח) ומשקע מים, המים הצלולים כמו אשקיע מימיהם (לעיל ל"ב י"ד). (כא) בצד ובכתף תהדפו, כטבע הרבה בהמות להדוף ולדחוף מצד ברגלים שלאחוריהם

או

מבלל יופי

פעמים בקצר הבית כמו (שמואל ב' כ"ג) רוח ה' דבר בי והדומים לו: חד, כמו אחד ונפלה האלף לקצר וכן בלשון ארמי הוא בחסרון האלף: את אחד, בא פתח כלו גם כלא סמיכות וכן שבט אחד (בראשית מ"ט), והדומים לו: (לא) כמבוא עם, רוצה לומר במבוא עם החכמים לשמוע וחרדים על דבר ה': כי עגבים. ענין אהבה ודברי חשק ופירושו מדמים בפיהם ובלבבם כי דברי חשק להם דבריך ולא כן לבם. ויונתן תרגם לשון לעג ותעתוע שתרגם אחרי תולע בא בפומהון איכון עבדין: (לב) כשיר עגבים, כחברו ויונתן תרגם מן במנים ועוגב (תהלים קן) שכן תרגם והא את להון כזמר אבובין דבסים קליה ומוטיב לנגנא והוא כלי מכלי הניגון תרגם עגבים כמו עוגבים כי תרגום עוגב אבובא:

לד (א) הבריאה, שמנה: (ב) אשר היו רועים אותם, עצמם וכן וירעו הרועים אותם עצמם (דברים ל"ד) ויקבור אותו בגי קבר את עצמו וכן תרגם יונתן ווי על פרנסי ישראל

היה

ואני ארביצם נאם אדני יהוה: (טז) את האבדת אבקש ואת
הנדחת אשיב ולנשברת אחבש ואת החולה אחזק ואת השמנה
ואת החזקה אשמיד ארענה במשפט: (יז) ואתנה צאני כה אמר
אדני יהוה הנני שפט בין שה לשה לאילים ולעתודים: (יח) המעט
מכם המרעה הטוב תרעו ויתר מרעיכם תרמסו ברגליכם ומשקע
מים תשתו ואת הנותרים ברגליכם תרפשון: (יט) וצאני מרמס
רגליכם תרענה ומרפש רגליכם תשתינה: (כ) לכן כה אמר
אדני יהוה אליהם הנני אני ושפטתי בין שה בריה ובין שה רזה:
(כא) יען בצד ובכתף תהדפו ובקרניכם תנגחו כל הנחלות עד

אשר

רש"י

(טז) ואת השמנה ואת החזקה הרודפ' ודוחפ' את חברותיה: (יז) בין שה לשה · בין בעלי אגריפים לחלשי': (יח) המעט מכם. את אשר החזקות שבכם רועות המרעה הטוב והלואי לא תרמסו המותר ברגליכם ותאכלנה אותן שאר צאני אלא שאף מותר מרעיכם תרמסו ברגליכם ולא די לכם אשר משקע מים תשתו אלא שהנותרי' ברגליכם תרפישון: ומשקע מים · המים הצלולי' ששקע הטיט ולא נעכרו ברגלים והדוגמ' כתרגומו הזעיר לכון דפרנוס טב אתון מתפרנסין ומותר פרנוסיכון אכלין שמסיכון ומשתי מתקן אתון שתן וית מותרית שמסיכון שתן: (יט) ואני ועמי מותר מיכל שמסיכון אכלון ומותר משתי שמסיכון שתן: (כ) שה בריה · חזקה: רזה · מי"גרא בלע"ז: (כג) עבדי

דוד

מכלל יופי

דהוו מפרנסין נפשיהון הלא לפרנסא עמא אתמני או פרנסיא: הלא הצאן ירעו הרועים, הלא היה להם לרעות את הצאן: (ג) הבריאה, השמנה כמו ועגלון איש בריא מאד (שופטים ג') להבריאכם מראשית כל מנחת ישראל (שמואל ב'): (ד) את הנחלות, החית בשוא לבדו ופרשו אלא מבנין נפעל ופירושו שהן כואבות באחד מאבריהן וצריכין חזוק: חבשתם · ענין קשור המכה והצריכה עליה: ואת הנדחת, שנפרדה מהאחרות וידע אדם מקומה: ואת האבדת, שנפרדה ואבדה ולא נודע מקומה: רדיתם, ענין ממשלה: (ח) הרעים אותם, עצמם · (יא) ובקרתים, ענין דרישה ובקור וכן כבקרת והוא שם: (יב) נפרשות, פירושו נפרדות: (יז) בין שה לשה, בין החזקה לחלושה: לאילים ולעתודים, כי הם החזקים שבצאן: (יח) ומשקע מים, לשון עומק ומצולה ותרגום צללו כעופרת (שמות ט"ו) אשתקעו כאברא · ופירושו כי כשהמים רבים יש בהם עומק ורוצה לומר שתשתו המים כשהם רבים וזכים טרם שיחסרו ויגיעו אל הטיט ואל הרפש או טרם שתדלחו אותם שהם זכים: תרפשון, כתוב בשין וכן ומרפש והוא שם ועניינם כענין ההדרכה והרמיסה: (יט) מרמס, בפתח נסמכות: (כ) שה, בא בלשון נקבה: בריה, שמנה ומשפטו בריאה ובא בדרך בעלי ההא: (כא) תנגחו, ענינו ההדיפה והמכה בקרן: (כה) וישנו, ענין שינה: (כט) לשם, שיצא שם בגוים: אספי רעב, רוצה לומר מתי רעב · ופירוש ענין כליון כמו אסיף אסיפם (ירמיה ח'):

אֲשֶׁר הֲפִיצוֹתֶם אוֹתָנָה אֶל הַחוּצָה׃ (כב) וְהוֹשַׁעְתִּי לְצֹאנִי וְלֹא־
תִהְיֶינָה עוֹד לָבַז פתח באתנח וְשָׁפַטְתִּי בֵּין שֶׂה לָשֶׂה׃ (כג) וַהֲקִמֹתִי
עֲלֵיהֶם רֹעֶה אֶחָד וְרָעָה אֶתְהֶן אֵת עַבְדִּי דָוִיד הוּא יִרְעֶה אוֹתָם
וְהוּא יִהְיֶה לָהֶן לְרֹעֶה׃ (כד) וַאֲנִי יְהוָה אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים וְעַבְדִּי
דָוִד נָשִׂיא בְתוֹכָם אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי׃ (כה) וְכָרַתִּי לָהֶם בְּרִית שָׁלוֹם
וְהִשְׁבַּתִּי חַיָּה רָעָה מִן הָאָרֶץ וְיָשְׁבוּ בַמִּדְבָּר לָבֶטַח וְיָשְׁנוּ
בַּיְּעָרִים ביערים קרי׃ (כו) וְנָתַתִּי אוֹתָם וּסְבִיבוֹת גִּבְעָתִי בְּרָכָה
וְהוֹרַדְתִּי הַגֶּשֶׁם בְּעִתּוֹ גִּשְׁמֵי בְרָכָה יִהְיוּ׃ (כז) וְנָתַן עֵץ הַשָּׂדֶה
אֶת פִּרְיוֹ וְהָאָרֶץ תִּתֵּן יְבוּלָהּ וְהָיוּ עַל אַדְמָתָם לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי
יְהוָה בְּשִׁבְרִי אֶת מֹטוֹת עֻלָּם וְהִצַּלְתִּים מִיַּד הָעֹבְדִים בָּהֶם׃ (כח)
וְלֹא יִהְיוּ עוֹד בַּז לַגּוֹיִם וְחַיַּת הָאָרֶץ לֹא תֹאכְלֵם וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח וְאֵין
מַחֲרִיד׃ (כט) וַהֲקִמֹתִי לָהֶם מַטָּע לְשֵׁם וְלֹא יִהְיוּ עוֹד אֲסֻפֵי רָעָב
בָּאָרֶץ וְלֹא יִשְׂאוּ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם׃ (ל) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה
אֱלֹהֵיהֶם אִתָּם וְהֵמָּה עַמִּי בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (לא) וְאַתֵּן
צֹאנִי צֹאן מַרְעִיתִי אָדָם אַתֶּם אֲנִי אֱלֹהֵיכֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃

ויהי

רש"י

דוד· מלך מזרעו: (כה) וישנו ביערים· ת"י ויתעמקון בחורשיא ויש לפותרו בל' שינה: (כו) ונתתי אותם וסביבות גבעתי תהי נתינתה בברכה ונתתי כמו והשכנת: (כט) מטע לשם קיום שיהא לשם עולם· אסופי רעב· טמוני רעב ומתמת בושת רעבון ועוני: (לא) אדם אתם אינכם כבהמות בעיני:

(ה) תגר

מכלל יופי

לה. (ה) ותגר, כמו (תהלים ס"ח) וניגרוהו על ידי חרב ענין ההתכה כמשמעו כי ענין הגרת הדם ממכות החרב: (ו) כי לדם אעשך, כלומר אתקינך ואזמינך לחרב: ודם ירדפך, כלומר שופכי דמים ירדפוך: ירדפך, שניהם כדלית בקמץ חטף לקריאת בן אשר ולקריאת בן נפתלי ירדפך בשוא ופתח: אם לא דם שנאת ודם ירדפך, שנאת שופכי דמים ונשמרת מהם ועתה ירדפוך וישיגוך: (ז) לשממה, שם בפלס שמלה (בראשית ט') שפחה (ויקרא י"ט) כמשך פא הפועל בטעם: ושממה, שם: (ח) ומיאותיך, מקובץ בלשון נקבות מן כל גיא ינשא (ישעיה מ'): אפיקיך, המקומות שנגרים בהם המים בחוזק נקראו אפיקים על שאם: חללי, חטף: (ט) שממות עולם, שם ונמשך פא הפועל בטעם: לא תישבנה, כתיב ופירושו ענין ישיבה וקרי תשובנה רוצה לומר לא תשובנה לקדמותן: (י) לי תהיינה, כאשר הפועל באמרונה יפולו

נע צערשטרייעט האַבען ווערדעט; [כב] זאָ וויל איך מיך מיינער שאַאַפֿע אַנ־
נעהמען, דאַס זיא ניכֿט מעהר דעם רויבע פּרייס געגעבען זיין זאָללען, וויל
ריכֿטער זיין, צווישען לאַם אונד לאַם · [כג] וויל איינען הירט איבער זיא אויפֿ־
שטעללען, דער זיא ווײדען זאָלל, נעמליך מיינען קנעכֿט דוד, דיזער זאָלל זיא
ווײדען, דיזער איהר הירט ווערדען · [כד] איך, דער עוויגע נעמליך, וויל
איהר גאָטט זיין, אונד מיין קנעכֿט דוד זאָלל דער פֿירזט אונטער איהנען זיין, איך,
דער עוויגע, פֿערהייסע עס · [כה] אויך וויל איך מיט איהנען איין פֿרידענס־
בונד ערריכֿטען, דיא ווילדען טהירע אויז דעם לאַנדע פֿערבאַננען, דאַס זיא זאָ־
גאַר אין דער וויזטע זיכֿער וואָהנען, אין וועלדערן שלאַפֿען קעננען · [כו] אויך
זיא אונד דען גאַנצען אומפֿאַנג מיינעס היגעלס זעגען פֿע־בריכֿטען, דען רעגען אין
דער צייט הינאַבטרייפֿעלן לאַזען, דאַס עס זעגענרייכֿע רעגען זיין · [כז] דער
בוים דעם פֿעלדעס ווירד זיין אָבזט, דיא ערדע איהרע פֿרוכט הערפֿאָרברינגען,
אונד זיא ווערדען אין איהרעם פֿאַטערלאַנדע אונגעשטעהרט לעבען · זיא ווערדען
ערזט ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איך דיא שטאַנגען איהרעס יאָכעס
צערבראָכען, אונד זיא פֿאָן איהרען דינזטהעררען בעפֿרייעט האַבע · [כח] ווען
זיא ניכֿט מעהר דער רויב דער פֿעלקער זיין, דיא טהירע דעם לאַנדעס זיא ניכֿט
מעהר פֿערשלינגען, אונגעשטעהרט וואָהנען ווערדען, אונד זיא נימאַנד מעהר
ערשרעקקען ווירד · [כט] ווען איך איהנען איינע בעריהמטע פֿפֿלאַנצונג ער־
ריכֿטעט האַבען ווערדע, זיא ניכֿט מעהר פֿאָם הונגער אויפֿגעריבען, ניכֿט מעהר
דיא שמאַך דער פֿעלקער טראַגען ווערדען · [ל] יאַ, אַלסדאַן ווערדען זיא ערזט
ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע, איהר גאָטט, מיט איהנען בין, אונד דאַס זיא,
דאַז הויז ישראל, מיין פֿאָלק זינד, שפּריכֿט דער העררר, דער עוויגע: [לא] אָ
איהר מיינע שאַאַפֿע, העערדע מיינער ווײדע! איהר מענשען זייד עס, איך בין
אייער גאָטט, שפּריכֿט דער העררר, דער עוויגע·

לה [א] דאַז

באור

אל לפניהם ברגלים מלד הכתף · ותרגומי הוא כנהוג להשתמש בלשון אשכנזי · (כג) עבדי
דוד, מלך מזרעו (רש"י) · (כה) וישנו ביערים, וישנו לשון שינה, לא יפחדו לישן ביערים
(מרד"ק) · (כו) ונתתי אותם, סימן הפעול (אקוזאטיף) אחר פעל נתן הוא שלא כמשפט,
והראוי ונתתי עליהם ועל סביבות גבעתי ברכה · ורד"ק אמר שהוא על דרך והיה ברכה
(בראשית י"ב ב') · ורש"י אמר, כי ונתתי כמו והשכנתי, והשעיר: והשכנתי בברכה · (כט)
מטע, מלשון ונטעתים על אדמתם (רד"ק) · לשם, שיהא לשם עולם (רש"י) · אספי
רעב, ענין כליון, כמו אסף אסיפם (רד"ק) · כלימת הגוים, מפני הרעב שהיה להם
לכלימה אצל שאר עמים, וכן באמר למטה (ל"ו ל') · והרבתי את פרי וגו' ולא תקחו עוד חרפת
רעב בגוים · וזה דבר נהוג וידוע שהעושר והיתרת יתנו הכבוד והעוני והמוסר כלמה, ויותר
שיש לעם הון ועושר, יותר מכובד הוא בין שאר העמים, וכן להיפך · (לא) ואתן צאני
וגו', אדם אתם, אינכם כבהמות בעיני (רש"י), ודוחק הוא · וכיוצא זה נדחק הרד"ק
לפרש, כשתהיה כאן מרעיתי, שארעה אתכם דעה בינה והשכל אז תקראו אדם לא נמשל
כבהמה · ולדעתי זה הוא סיום המשל ופתרונו בבאור מפורש אחרי שכבשנו שני הענינים פעם
מהמשל

לה [א] דאז ווארט דעם עוויגען זארד מיר, וויא פאלגט: [ב] מענשען·
זאהן, ווענדע דיין אנגעזיכט געגען דאז געבירגע שעיר, אונד ווייסאגע
דארויף· [ג] זאגע: זא שפריכט דער העררר, דער עוויגע: איך קאמע הער
איבער דיך, געבירג שעיר! שטרעקקע מיינע האנד ווידער דיך אויז, אונד מאכע
דיך וויזט אונד עדע· [ד] דיינע שטעדטע וויל איך אין שוטט פערוואנדעלן, דוא
זאללזט איינע איינעדע ווערדען, אונד ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין·
[ה] וויל דוא עוויגע פיינדשאפט העגזט, אונד דאז בלוט דער קינדער ישראל'ס
דורך'ס שווערד פליסען ליסעזט, אין דער צייט איהרעס אונגליקס, אין דער צייט,
ווא דאז פערברעכען זיין ציל ערלייכט האטטע; [ו] דארום, שפריכט דער העררר,
דער עוויגע: וויל איך, זא וואהר איך לעבע, אויך דיך בלוטען לאזען, בלוט זאלל
דיך פערפאלגען, האזט דוא יא קיין בלוט געשייעט, זא זאלל אויך דיך בלוט פער·
פאלגען· [ז] איך פערוואנדלע דאז געבירגע שעיר אין איינע וויזטע אונד איינעדע,
מאכע עס צוד דורכרייזע אונפאהיג· [ח] איננר פיללע זיינע בערגע מיט לייכען,
יא, אויף דיינען היגעלן, אין דיינען טהעלערן, אין אללען דיינען פליזען ווערדען
איבעראלל ערשלאגענע ליגען· [ט] אין עוויגע וויזטען וויל איך דיך פערוואנדעלן,
ניא זאללען דיינע שטעדטע ווידער בעוואהנט ווערדען, איהר זאללט איננע ווערדען,
דאס איך דער עוויגע בין· [י] וויל דוא שפראכזט: דיא צווייא פעלקער (יהודה
אונד ישראל) אונד דיא צווייא לענדער ווערדען מיר צופאללען, וויר ווערדען זיא
בעזיצען [יא] דאהער, שפריכט דער העררר, דער עוויגע, זא וואהר איך
לעבע, איך וויל גלייך דיר מיט צארן אונד איפער פערפאהרען, זא וויא דוא
אויז האס געגען זיא פערפוהרזט, זיא זאללען מיך ערקעננען, ווען איך דיך ריכטע.
[יב] דוא זאללזט ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין, דאס איך דיא ערגער·
ליכע

באור

מהמשל ופעם מהנמשל, סיים לאמור עוד על מי כוון בהמשל, וזה נ"כ כאשר משלים שבספר
הזה· ועיין לעיל (ל"ב ל"א), בבאורי·

לה (ה) ותגר, ענין הגרה הוא ענין התכה כמו וכמים הנגרים ארצה (ש"ב י"ד י"ד),
עיני נגרה (איכה ג' מ"ט), ובא זה הלשון בענין ההריגה מפני הדם הנגר על ידי
חרב, כן פירש בן מלך בכתוב יגרהו ע"י חרב (תהלים ס"ג י"א), וכן כתב רד"ק בשרשים·
(ו) אם לא וגו', אם אתה לא שנאת דם, גם אנכי אעשה שדם ירדפיך· והמפרשים
יוצאים פה מדרך הפשט ללא צורך כלל· (י) שני הגוים, ישראל ויהודה· (יג) והעתרתם,
דברתם

מכלל יופי

יפול הלשון על הדבק בו וכן גרי ביתי ואמהותי לזר תחשבוני (איוב י"ט) הנה אפי וחמתי נתכת
(ירמיה ז') ואמר אחר כן ויורשנוה לשון יחידה כי שתי הארצות אחת אלא שנחלקה המלכות אחרי
דוד: (יא) משנאתיך, כתיב ביוד הרבוי ובא כסימן רבוי הזכרים לבד כמו למען אספרה כל
תהלתיך (תהלים ט') וכן ונשאו את זנותיכם (במדבר י"ד) בזנותיך וברעתך (ירמיה ג') והדומים
להם: (יב) נאצותיך, שם בקיבוץ הנין והאלף והוא מן הדגושים לולי האלף נאצה כשקל כפרה·
וכן פרשה ופרשת גדלת מרדכי (אסתר ו') אלא כל גם מפני הריש והוא ענין הכעסה ומילוי
שמפה

לה (א) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (ב) בֶּן אָדָם שִׂים פָּנֶיךָ עַל
הַר שֵׂעִיר וְהִנָּבֵא עָלָיו׃ (ג) וְאָמַרְתָּ לּוֹ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנְנִי אֵלֶיךָ הַר שֵׂעִיר וְנָטִיתִי יָדִי עָלֶיךָ וּנְתַתִּיךָ שְׁמָמָה וּמְשַׁמָּה׃
(ד) עָרֶיךָ חָרְבָּה אָשִׂים וְאַתָּה שְׁמָמָה תִהְיֶה וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃
(ה) יַעַן הֱיוֹת לְךָ אֵיבַת עוֹלָם וַתַּגֵּר אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל עַל יְדֵי חָרֶב
בְּעֵת אֵידָם בְּעֵת עֲוֺן קֵץ׃ (ו) לָכֵן חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי לְדָם
אֶעֶשְׂךָ וְדָם יִרְדֲּפֶךָ אִם לֹא דָם שָׂנֵאתָ וְדָם יִרְדֲּפֶךָ׃ (ז) וְנָתַתִּי אֶת
הַר שֵׂעִיר לְשִׁמְמָה וּשְׁמָמָה וְהִכְרַתִּי מִמֶּנּוּ עֹבֵר וָשָׁב׃ (ח) וּמִלֵּאתִי
אֶת הָרָיו חֲלָלָיו גִּבְעוֹתֶיךָ וְגֵאוֹתֶיךָ וְכָל אֲפִיקֶיךָ חַלְלֵי חֶרֶב יִפְּלוּ
בָהֶם׃ (ט) שִׁמְמוֹת עוֹלָם אֶתֶּנְךָ וְעָרֶיךָ לֹא תָּישֹׁבְנָה תשבנה קרי
וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (י) יַעַן אֲמָרְךָ אֶת שְׁנֵי הַגּוֹיִם וְאֶת שְׁתֵּי הָאֲרָצוֹת
לִי תִהְיֶינָה וִירַשְׁנוּהָ וַיהוָה שָׁם הָיָה׃ (יא) לָכֵן חַי אָנִי נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה וְעָשִׂיתִי כְּאַפְּךָ וּכְקִנְאָתְךָ אֲשֶׁר עָשִׂיתָה מִשִּׂנְאָתֶיךָ בָּם
וְנוֹדַעְתִּי בָם כַּאֲשֶׁר אֶשְׁפְּטֶךָ׃ (יב) וְיָדַעְתָּ כִּי אֲנִי יְהוָה שָׁמַעְתִּי אֶת

כל

רש״י

(ה) ותגר ותשפל כמו (מיכה א׳) והגרתי לגיא אבניה שהיו מסגירין אות׳ לאויביה׳ כשהיו בורחים דרך הרים וזו היא שאמר (עובדיה א׳) אל תעמוד על הפרק : בעת אידם כשנמסרתים ביד אויב · בעת עון קץ׃ כשנגמר קץ עונם ונתמלאת סאתם : (ו) לדם אעשך · נופל בחרב : דם שנאת · בזית את הבכורה שעבודתי היתה מסורה להם ושנאת להיות מלכך עלמך בדם קרבן עבודתי ולכך דם הרוגים ירדפך וי״א דם מילה שנאת וי״א רוצחים אתה ירא כשאר כל אדם ורוצחים ירדפוך וי״א דם שנאת אחיך שהוא בשרך ודמך : (ט) ועריך לא תשובנה · לא כמו שאמרתי למצרים (לעיל כ״ט) ושבתי את שבות מצרי׳ ושבתי את שבות בני עמון (ירמיה מ״ט) וזו היא שאמר (מלאכי א׳) ואת עשו שנאתי ואתן את הריו שממ׳ שעתידית׳ לשוממות עולם : (י) שני הגוים · ישראל ויהודה ומדרש אגדה רבי תנחומא דורשו כלפי שהלך עשו אל ישמעאל להתחתן בו להשיאו שיעורר על יצחק על ירושת אברהם ויהרג ישמעאל את יצחק ואהיה אני גואל הדם ואהרוג את ישמעאל והו יקריבו ימי אבל אבי ואירש אני את יצחק ואת ישמעאל (בראשית כ״ח) וה׳ שם היה · יודע את מחשבותיך :(יא) ועשיתי כאפך · כאותה האף שעשית לישראל אעשה לך : ונודעתי בם · כאשר אשפטך

אז

כָּל נֶאָצוֹתֶיךָ אֲשֶׁר אָמַרְתָּ עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר שָׁמֵמָה שממו קרי
לָנוּ נִתְּנוּ לְאָכְלָה׃ (יג) וַתַּגְדִּילוּ עָלַי בְּפִיכֶם וְהַעְתַּרְתֶּם עָלַי
דִּבְרֵיכֶם אֲנִי שָׁמָעְתִּי׃ (יד) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּשְׂמֹחַ כָּל הָאָרֶץ
שְׁמָמָה אֶעֱשֶׂה לָּךְ׃ (טו) כְּשִׂמְחָתְךָ לְנַחֲלַת בֵּית יִשְׂרָאֵל עַל אֲשֶׁר
שָׁמֵמָה כֵּן אֶעֱשֶׂה לָּךְ שְׁמָמָה תִהְיֶה הַר שֵׂעִיר וְכָל אֱדוֹם כֻּלָּהּ
וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃

לו (א) וְאַתָּה בֶן אָדָם הִנָּבֵא אֶל הָרֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ הָרֵי יִשְׂרָאֵל
שִׁמְעוּ דְּבַר יְהוָה׃ (ב) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן אָמַר הָאוֹיֵב
עֲלֵיכֶם הֶאָח וּבָמוֹת עוֹלָם לְמוֹרָשָׁה הָיְתָה לָּנוּ׃ (ג) לָכֵן הִנָּבֵא
וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה יַעַן בְּיַעַן שַׁמּוֹת וְשָׁאֹף אֶתְכֶם מִסָּבִיב
לִהְיוֹתְכֶם מוֹרָשָׁה לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וַתַּעֲלוּ עַל שְׂפַת לָשׁוֹן וְדִבַּת
עָם׃ (ד) לָכֵן הָרֵי יִשְׂרָאֵל שִׁמְעוּ דְּבַר אֲדֹנָי יֱהוִה כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת וְלֶחֳרָבוֹת הַשֹּׁמְמוֹת
וְלֶעָרִים הַנֶּעֱזָבוֹת אֲשֶׁר הָיוּ לְבַז וּלְלַעַג לִשְׁאֵרִית הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
מִסָּבִיב׃ (ה) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה אִם לֹא בְּאֵשׁ קִנְאָתִי דִבַּרְתִּי
עַל שְׁאֵרִית הַגּוֹיִם וְעַל אֱדוֹם כֻּלָּא כצ"ל אֲשֶׁר נָתְנוּ אֶת אַרְצִי לָהֶם
לְמוֹרָשָׁה בְּשִׂמְחַת כָּל לֵבָב בִּשְׁאָט נֶפֶשׁ לְמַעַן מִגְרָשָׁהּ לָבַז פתח
בס"ף׃ (ו) לָכֵן הִנָּבֵא עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ לֶהָרִים וְלַגְּבָעוֹת
לָאֲפִיקִים וְלַגֵּאָיוֹת כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנְנִי בְקִנְאָתִי וּבַחֲמָתִי
דברתי

ר ש" י

אז יבירו את גבורתי : (יג) העתרתם הרבית' וכן ועתר ענן הקטרת (לעיל
ח) לשון עובי : (יד) כשמח כל הארץ · כשאטול אני את מלכותי כי אז תשמח
הארץ כענין שנאמר ה' מלך תגל הארץ (תלים צ"ז) אז שממה אעשה לך :
לו (ב) האח · שמחה : במות עולם · ארץ ישראל שהוא גובה ונויו של עולם :
(ג) שמו' ושאוף אתכם מסביב שכניכם היו משתוממים ותוהין
לשתוק ולראו' בסוף חורבנכם ושואפי' ותואבים ומצפים להיותכם מורשה לשארי'
הגוי' : ותעלו על שפת לשון · ועכשיו בחורבנכם הכל מדברים ומדובבי' ש"א
ומתכבים בכם לאמר האח הרי שממו : ודבת עם · פאר"למנ"ט בלע"ז : (ה)
למען

ליכֿע רעדען אַללער געהערט האַבע, מיט דענען דוא דיך געגען דיא געבירגע
ישראל'ס אויזליסעזט, אינדעם דוא שפראַכזט: זיא זינד פֿערלאַזזען, נון ווערדען
וויר זיא פֿערשלינגען קעננען· [יג] גראָסשפרעכֿעריש האַבט איהר אייך ווידער
מיך הערויזגענאָממען, פֿילע בייסענדע רעדען ווידער מיך אייך בערינט, איך האַבע
עס וואָהל פֿערנאָממען· [יד] אַבער, שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע, דיא
גאַנצע וועלט ווירד זיך פֿרייען, ווען איך דיך פֿערוויזטען לאַזזע· [טו] זאָ וויא
דוא דיך פֿרייעטעזט איבער דאַז ערבטהייל דער קינדער ישראל'ס, וויל עס צער=
שטעהרט וואורדע; זאָ וויל איך אויך דיר עס מאַכען· יאַ דוא זאָללזט צור וויזטע
ווערדען, געבירגע שעיר, זאַממט גאַנץ אדום! מאַן ווירד ערקעננען, דאַס איך
דער עוויגע בין·

לד [א] וויזזאַגע פֿערנער, אָ מענשענזאָהן, אויף דיא געבירגע ישראל'ס,
שפריך: איהר בערגע ישראל'ס, הערט דאַז וואָרט דעם עוויגען· [ב] זאָ
שפראַך דער הערר, דער עוויגע: וויל דער פֿיינד איבער אייך אויזריף: טריאומפֿ!
ענדליך נון זינד יענע עוויגען העהען אונס צו טהייל געוואָרדען! [ג] דאַרום וויזזאַגע,
אונד שפריך, זאָ איזט דער אויזשפרוך דעם העררן, דעם עוויגען, אַללדיווייל
מאַן אייך פֿאָן אַללען זייטען צו פֿערהעערען אונד צו פֿערשלינגען זוכטעט, דאַמיט
איהר אַנדערן פֿעלקערן צו טהייל ווערדען זאָללטעט, אונד דאַ איהר דער געגענ=
שטאַנד דעם געשפרעכֿס, אונד דאַז געדערדע דעם פֿאָלקס געוואָרדען זייד; [ד]
זאָ הערט דען, איהר בערגע ישראל'ס, דען אויזשפרוך דעם העררן, דעם עוויגען·
(ער שפריכֿט נעמליך צו דען בערגען, צו דען היגעלן, צו דען שטרעהמען, צו דען
טהעלערן, צו דען עדע ליגענדען רואינען, צו דען פֿערלאַזזענען שטעדטען, דיא
יענען אומהערליגענדען פֿעלקערן איין געגענשטאַנד דעס רויבעס אונד דעס האָהנעס
געוואָרדען זינד·) [ה] פֿירוואַהר! לויטעט דיזער אויזשפרוך דעם עוויגען, אין
דער היצע מיינעס אייפֿערס האַבע איך דאַז אורטהייל איבער גאַנץ אדום אונד
איבער דיא איבריגען פֿעלקער געשפראָכען, דיא מיט דער הערצליכֿזטען אונד
אויזשווייפֿענזטען פֿריידע זיך מיין לאַנד אַלס בעזיץ צואייגנעטען, אום זיינע פֿער=
טריבענע דעם רויבעס ווערדען צו לאַזזען· [ו] פֿערקינדע עס אַלזאָ דעם לאַנדע
ישראל, שפריך צו דען בערגען, צו דען היגעלן, צו דען שטרעהמען אונד טהע=
לערן, זאָ איזט דער אויזשפרוך דעם עוויגען: איך האַבע אין מיינעם אייפֿער, אין
מיינעם צאָרנע שאָן דאַז אורטהייל געפֿעללט, וועגען דער שמאַך דער פֿעלקער,
דיא

ב א ו ר

דברתם עלי דברים עזים וחזקים (רש"י ורד"ק), וכן ת"י ואסגיתון עלי פתגמיכון·
לו (ג) שמות, מקור נמקום עבר וכן ושאף· ושאף, ענינו בליעה, כמו שאפה אנוש
(תהלים נ"ו ג')· שפת לשון וגו', ועכשיו נחזרנכם הכל מדברים ומלובבים
נכם (רש"י)· (ה) בשאט נפש, באורתיו לעיל כ"ה ו'· למען מגרשה לבז, למען
שיהיו המגורשים מתוכה לבז· (יג) אכלת אדם את, לימודה היא הארץ הזאת להשחית
את יושביה, האמוריים כלו בה והיהודים כלו בה (רש"י)· (יו) ישבים וגו', בעבור: כאשר
היו

דיא איהר ערטראַגען מוסט · [ז] דאַרום, (זאָ לויטעט דער אויזשפרוך דעס
הערךָ, דעס עוויגען) האַבע איך מיינע האַנד עמפאָר געהאָבען, (געשוואָהרען) ·
דאַס דיא פֿעלקער, דיא אייך אומגעבען זינד, איהרע אייגענע שמאַך טראַגען
זאָללען · [ח] אַבער איהר בערגע ישראל׳ס! איהר ווערדעט אייערע צווייגען
טרייבען, אונד אייערע פֿריכטע ווידער טראַגען פֿיר מיין פֿאָלק ישראל, דאַז
באַלד ווידער אַנקאָממען ווירד · [ט] דען זעהט, איך בין ווידער פֿיר אייך, איך
ווענדע מיך צו אייך, דאַמיט איהר ווידער געפֿלוגט אונד בעזעעט ווערדעט ·
[י] איך לאַזזע דיא מענשען ווידער פֿיל אויף אייך ווערדען, דיא אַללע אויז דעם
הויזע ישראל זיין זאָללען, דיא שטעדטע זאָללען דאַן ווידער בעוואָהנט, דיא
רואינען ווידער אויפֿגעבויעט ווערדען · [יא] יאַ, איך ווערדע מענשען אונד
פֿיה ווידער אויף אייך פֿערמעהרען, זיא ווערדען צונעהמען, אונד פֿרוכטבאַר
זיין ; איך ווערדע אייך אין אייערען עהעמאַליגען שטאַנד ווידער איינזעצצען, ווער־
דע איהן זאָגאַר בעזזער מאַכען, אַלס ער ערזט וואַר, איהר ווערדעט ערקעננען,
דאַס איך דער עוויגע בין · [יב] יאַ, איך ווערדע ווידער מענשען, אונד צוואַר
מיין פֿאָלק ישראל אויף אייך וואַנדעלן לאַזזען, דאַס זיא דיך בעזיצצען, אונד דוא
איהנען אַלס ערבטהייל אַנגעהערזט, דוא זאָללזט איהרער דאַן ניכט מעהר בעראויבט
ווערדען · [יג] איך שפּראַך דער הערר, דער עוויגע, נאָך דיזעם : וויל מאַן
אייך פֿאָרווירפֿט : דוא ביזט איין לאַנד, דאַז מענשען פֿריסט, דאַז פֿערהעערענד
פֿיר זיינע פֿעלקערשאַפֿטען איזט · [יד] נון, זאָ זאָללזט דוא דיא מענשען ניכט
ווידער אויפֿפרעזזען, פֿיר דיא פֿעלקערשאַפֿטען ניכט מעהר פֿערהעערענד זיין,
שפריכט

מכלל יופי

שממה, נכתב בהא וקריאתו בוו כמו לא שפכה (דברים כ׳) : (יג) והעתרתם, כלומר
דבריתם עלי דברים עבים וחזקים וכן ונעתרות נשיקות שונא (משלי כ״ז) ועתר ענן הקטורת
עולה · (יחזקאל ח׳) וכן תרגם יונתן ואסגיתון עלי פתגמיכון : (יד) כשמח כל הארץ, כף
כשמוח וכף כשמחתך שני כפי הדמיון סמוכים כמו כעם ככהן כמלוה כלוה (ישעיה כ״ד) כמוך
כפרעה (בראשית מ״ד) והדומים להם רוצה לומר שמחת כל הארץ על שוממותיך ושמחתך על
שוממות נחלת ישראל שוין כלומר כמו ששמחת על נחלת ישראל כששממו כן תשמח כל הארץ על
שוממותיך : (טו) תהיה הר שעיר, בא הר מכונה כלשון נקבה · או פירושו עדת הר שעיר וכן
וכל אדום כלה רוצה לומר עדת אדום כמו ותהי ישראל (שמואל ב׳ כ״ד) ותהי אדום (שם ח׳) :
לו (ב) האח, ענינו שמחה וגילה כתרגומו חדוה : (ג) שמות, מקור בשקל השכח חנות
אל · (תהלים ע״ז שם) ואומר חלותי היא (ישעיה מ״ד) והוא פועל יוצא וכן אשום ואשאף
(ירמיה ב׳) פועל יוצא : ושאף · ענין בליעה כמו (תהלים נ״ו) שאפני אנוש על דרך
הפלגה והוא קרוב ללשון הבטה וכונה אל הדבר : ותעלו, בשוא ופתח העין שלא כמנהג והראוי
בקמץ כמו ויעלו מעל משכן קרח (במדבר י״ד) : (ד) השממות, במקצת ספרים נכרי המם
ובמקצתם בשוא · (ה) כלא, האלף תמורת הא כמו והיה לכם לזרא (שם י״א) קראנה לי מרא
(רות א׳) כן יתן לידידו שנא (תהלים קכ״ז) : את ארצי, ענינו כתרגומו ית ארע בית שכינתי :
בשאט נפש, בלא בית ואשר למעלה בפרשת פלשתים בשאט בנפש בבית (יחזקאל כ״ה) :
מגרשה, שם במקום מקור כמו ולמסע את המחנות (במדבר י׳) כאלו אמר למען גרוש אותה
להיותה לבוז : (ח) ופריכם, הראוי פריכם ובא גם בתנועת היוד ובסגול הפא · ובפירוש ויש
ספרים בחירק : קרבו לבוא, מהדגוש והוא פועל עומד וכן ופרעה הקריב (שמות ט״ו) כאשר
הקריב

דִּבַּרְתִּי יַעַן כְּלִמַּת גּוֹיִם נְשָׂאתֶם : (ז) לָכֵן כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה
אֲנִי נָשָׂאתִי אֶת יָדִי אִם לֹא הַגּוֹיִם אֲשֶׁר לָכֶם מִסָּבִיב הֵמָּה כְּלִמָּתָם
יִשָּׂאוּ : (ח) וְאַתֶּם הָרֵי יִשְׂרָאֵל עַנְפְּכֶם תִּתֵּנוּ וּפֶרְיְכֶם תִּשְׂאוּ לְעַמִּי
יִשְׂרָאֵל כִּי קֵרְבוּ לָבוֹא : (ט) כִּי הִנְנִי אֲלֵיכֶם וּפָנִיתִי אֲלֵיכֶם
וְנֶעֱבַדְתֶּם וְנִזְרַעְתֶּם : (י) וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם אָדָם כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל
כֻּלֹּה וְנֹשְׁבוּ הֶעָרִים וְהֶחֳרָבוֹת תִּבָּנֶינָה : (יא) וְהִרְבֵּיתִי עֲלֵיכֶם
אָדָם וּבְהֵמָה וְרָבוּ וּפָרוּ וְהוֹשַׁבְתִּי אֶתְכֶם כְּקַדְמוֹתֵיכֶם וְהֵטִבֹתִי
מֵרִאשֹׁתֵיכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהֹוָה : (יב) וְהוֹלַכְתִּי עֲלֵיכֶם אָדָם
אֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל וִירֵשׁוּךָ וְהָיִיתָ לָהֶם לְנַחֲלָה וְלֹא תוֹסִף עוֹד
לְשַׁכְּלָם : (יג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה יַעַן אֹמְרִים לָכֶם אֹכֶלֶת אָדָם
אָתִּי את קרי וּמְשַׁכֶּלֶת גּוֹיִךְ גוייך קרי הָיִית : (יד) לָכֵן אָדָם לֹא תֹאכְלִי
עוֹד וְגוֹיִךְ גוייך קרי לֹא תְכַשְּׁלִי תשכלי קרי עוֹד נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה : (טו)
ולא

רש"י

למען מגרש לבז · לפי שראו גירושה לבז שהוטלה לביזה : (יב) לשכלם .
לגרש יושביך מקרבך הוא קרוי שכול : (יג) אוכלת אדם אתי · לימודה היא
הארץ הזאת להשחית את יושביה האמוריים כלו בה והיסודים כלו בה : (טו)
ויהי

מכלל יופי

הקריב לבוא מגריעה · (בראשית י"ג) או פירוש קרבו לבא קרבו ביאתכם בתשובה ומעשים
טובים : (ט) ונעבדתם, מהתמדת העבודה בו יקרא נעבד ואם הוא עובד : (י) כל בית
ישראל כלה, הכפל לחזק הענין ולהורות על עשרת השבטים שנעלמו עד היום : (יא)
בקדמותיכם, קנין מן שקדמה שלף יבש (תהלים קכ"ט) : והטבתי, נא נשני המשקלים
כאחד מן והטבתי כמו והטלתי אתכם (ירמיה ט"ז) ומן הטיבותי כמו הטיבות כי היה עם
לבבך (מלכים א'), או הטיבותי כמו אם הניפותי על יתום ידי (איוב ל"א), ואפשר שאמרו
כן לפי שיטב וטוב נענין אחד הרכיבו במלה שני שרשים כאחד : מראשותיכם, הריש נחירק
ופירושו אטיב אחריתכם מראשיתכם והוא ממשק' אמרה (תהלים ק"ה) כבשה (שמואל ב' י"ב)
יאמר כן האחד ראשה בנוח האלף והקנין ראשות נפלם אמרות (תהלים י"ב) שמלות
(בראשית מ"ה) כבשות (שם כ"א) ובסמוך ראשות נפלם כבשות הצאן אלא שנחה האלף
וכן בסמיכות הכנוי ובסימן ק"ז מראשתיכם על משקל שירותיכם חידותיכם כי נחה הריש
בחירק כתנועת היוד אף על פי שעין הפועל אלף · ואמר יירשוך והיית תוסף כנגד כל הר והר
ואמר לכם כנגד ההרים ואמר אוכלת אדם וגו' כנגד הארץ : (יג) אתי, כתיב ביוד כדרך היוד
הנוספת לנקבה הנמצאת כמו כנעוריכי תחלואיכי (תהלים ק"ג) והדומים להם וקרי את כמשפט :
(יד) גויך, גוים אלך · ונפלה יוד הרבים מהמכתב ונשארה במבטא · ובמכלל חסר יוד הרבים
מפני

וְלֹא אַשְׁמִיעַ אֵלַיִךְ עוֹד כְּלִמַּת הַגּוֹיִם וְחֶרְפַּת עַמִּים לֹא תִשְׂאִי עוֹד
וְגוֹיֵךְ וגוייך קרי לֹא תַכְשִׁלִי עוֹד נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה
אֵלַי לֵאמֹר׃ (יז) בֶּן אָדָם בֵּית יִשְׂרָאֵל יֹשְׁבִים עַל אַדְמָתָם וַיְטַמְּאוּ
אוֹתָהּ בְּדַרְכָּם וּבַעֲלִילוֹתָם כְּטֻמְאַת הַנִּדָּה הָיְתָה דַרְכָּם לְפָנָי׃ (יח)
וָאֶשְׁפֹּךְ חֲמָתִי עֲלֵיהֶם עַל הַדָּם אֲשֶׁר שָׁפְכוּ עַל הָאָרֶץ וּבְגִלּוּלֵיהֶם
טִמְּאוּהָ׃ (יט) וָאָפִיץ אֹתָם בַּגּוֹיִם וַיִּזָּרוּ בָּאֲרָצוֹת כְּדַרְכָּם
וְכַעֲלִילוֹתָם שְׁפַטְתִּים׃ (כ) וַיָּבוֹא אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאוּ שָׁם
וַיְחַלְּלוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בֶּאֱמֹר לָהֶם עַם יְהוָה אֵלֶּה וּמֵאַרְצוֹ יָצָאוּ׃
(כא) וָאֶחְמֹל עַל שֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלְּלֻהוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר
בָּאוּ שָׁמָּה׃ (כב) לָכֵן אֱמֹר לְבֵית יִשְׂרָאֵל כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה לֹא
לְמַעַנְכֶם אֲנִי עֹשֶׂה בֵּית יִשְׂרָאֵל כִּי אִם לְשֵׁם קָדְשִׁי אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר בָּאתֶם שָׁם׃ (כג) וְקִדַּשְׁתִּי אֶת שְׁמִי הַגָּדוֹל הַמְחֻלָּל
בַּגּוֹיִם אֲשֶׁר חִלַּלְתֶּם בְּתוֹכָם וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם כִּי אֲנִי יְהוָה נְאֻם אֲדֹנָי
יֱהוִה בְּהִקָּדְשִׁי בָכֶם לְעֵינֵיהֶם׃ (כד) וְלָקַחְתִּי אֶתְכֶם מִן הַגּוֹיִם
וְקִבַּצְתִּי אֶתְכֶם מִכָּל הָאֲרָצוֹת וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל אַדְמַתְכֶם׃ (כה)
וְזָרַקְתִּי עֲלֵיכֶם מַיִם טְהוֹרִים וּטְהַרְתֶּם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וּמִכָּל
גִּלּוּלֵיכֶם ב' טעמ' אֲטַהֵר אֶתְכֶם׃ (כו) וְנָתַתִּי לָכֶם לֵב חָדָשׁ וְרוּחַ

חדשה

רש"י

ויהי דבר ה' אלי לאמר: (יז) בן אדם בית ישראל יושבים וגו': כטמאת הנדה המשילה הכתוב לנדה שבעל' מצפה מתי תטהר ותחזר לשוב אליה: (כ) ויבא לפי שאמר בית ישראל בראש הפרשה קרא כל הפרשה בלשון יחיד ומדרש אגדה הקב"ה בא עמה' בגולה ומטה אזן מה היו אומרים השבאים הרי אלו עם ה' ולא היה לו יכולת להצילם במדרש איכה רבתי: ויחללו את שם קדשי השפילו את כבודו ומהו החילול באמור אויביה' עליה' עם ה' אלה ומארצו יצאו ולא היה יכולת בידו להציל את עמו ואת ארצו: (כב) לא למענכם אני עושה התשועה שאושיעכם: (כג) וקדשתי את שמי ומה הוא הקידוש ולקחתי אתכם מן הגוים: (כה) מים טהורי' אכפר עליכם ואעביר טומאותיכם בהזיית מי חטאת המעבירין טומאות המת: (כו) לב חדש יצר שנתחדש לטובה: (לא) ונקוטותם בפניכם.

דאוני"ר

שפריכט דער הערר , דער עוויגע · [טו] איך וויל דיך דיא שמאהרעדען דער
היידען ניכט מעהר הערען לאססען , דוא זאללסט דען האהן דער פעלקער ניכט
מעהר דולדען דירפען , זאללסט דיינען פעלקערשאפטען ניכט מעהר פערהעערענד
זיין , שפריכט דער הערר , דער עוויגע ·

* * *

[טז] דאז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר , וויא פאָלגט : [יז] מענשענזאָהן , אלס
דאז הויז ישראל נאָך אין זיינעם פאַטערלאַנדע וואָהנטע , פערונרייניגטע עס
דאזזעלבע דורך זיינע זיטטען , דורך זיינע האַנדלונגען ; וויא דיא אונרייניגקייט
איינער מאָנאַטפליסזיגען , זאָ אַבשייליך וואַרען פֿאַר מיר זיינע זיטטען · [יח] איך
שיטטעטע מיינען גרים איבער זיא (דיא קינדער דיזעס הויזעס) אויז , וועגען דעס
בלוטס , דאַז זיא אים לאַנדע פֿערגאָססען , אונד וועגען דער אַבשייליכען געצצען ,
מיט דענען זיא עס פֿערונרייניגטען · [יט] איך צערשטרייעטע זיא אונטער דיא
פֿעלקער , וואַרף זיא אומהער אין דיא לענדער , אונד ריכטעטע זיא נאַך איהרען
זיטטען , נאַך איהרען האַנדלונגען · [כ] אַלליין קוים וואַרען זיא בייא דען היידען ,
וואָהין זיא איממער קאַמען סאָכטען , אַנגעלאַנגט , אַלס יענע מיינען הייליגען
נאַמען ענטווייהעטען , אינדעם זיא פֿאָן איהנען זאַגטען : דיזע זינד דאַז פֿאָלק דעס
עוויגען , אונד צאָגען אויז זיינעם לאַנדע אויז ! [כא] זאָ מוס איך דען וואָהל
מיינען הייליגען נאַמען שאָנען , דען דאַז הויז ישראל ענטווייהעט האַט , אונטער
דען פֿעלקערן , וואָהין עס געקאָממען איזט · [כב] זאַגע דאַהער דעם הויזע
ישראל׳ס : דיינעטוועגען טהוע איך צוואַר ניכטס , הויז ישראל ! אַבער מיינעם
הייליגען נאַמען וועגען , דען איהר ענטווייהעט האַבט אונטער דע[ן] פֿעלקערן , וואָ
הין איהר געקאָממען זייד · [כג] מיינען גראָסען נאַמען , דער אונטער דען פֿעל-
קערן ענטווייהעט איזט , דען איהר אונטער איהנען ענטווייהעט האַבט , מוס איך
ווידער הייליגען , דאַמיט יענע היידען ערפֿאַהרען , דאַס איך דער עוויגע בין ,
שפריכט דער הערר , דער עוויגע , ווען איך דורך אייך פֿאָר איהרען אויגען גע-
הייליגט ווערדע · [כד] דאַהער וויל איך אייך פֿאָן דען פֿעלקערן ווידער וועג-
נעהמען , אייך זאַממעלן אויז אַללען לענדערן , אונד אייך ווידער נאַך איירעם
פֿאַטערלאַנדע ברינגען · [כה] אַבער דאַן בעשפרענגע איך אייך אויך מיט רייני-
גונגס-וואַססער , דאַמיט איהר ריין ווערדעט , רייניגע אייך פֿאָן אַלל איירער אונ-
רייניגקייט אונד אַלל איירעם געצצען-וועזען , [כו] געבע אייך איין נייעס הערץ ,
לאַס

באור

היו עוד על אדמתם · (כ) אשר באו שם , כלומר אל כל גוי אשר באו שם באין הפרד ,
ויחללו הגוים וגו׳ , וזה טעם הכפל , וכדמתורגם · ומארצו יצאו , ולא היה יכולת בידו
להציל את עמו ואת ארצו (הכ״ל) · (כא) חלליה בית ישראל , כי המה היו הגורמים
לחלול · (כג) בהקדשי בכם לעיניכם , ת״י כד אתקדש בכון לעיניהון , ובמסורה קטנה
כתיב , כספר מוגה , בכם לעיניהם קרי , וכן מתורגם · (כה) וזרקתי וגו׳ , אכפר עליכם
ואעביר טומאותיכם כהזיות מי חטאת המעבירין טומאת המת (הכ״ל) · (כו) לב בשר ,
לב

לאַס איינען נייען גייזט אין אייך וואַלטען, זאָנדערע דאַז שטיינערנע הערץ אויז
איירעם קערפער, אונד געבע אייך איין פֿליישערנעס (פֿיהלבאַרעס) הערץ·
[כו] לאַזזע מיינען גייזט אין אייך וואַלטען, אונד מאַכע, דאַס איהר נאָך זיינען
געזעצצען וואַנדעלט, מיינע רעכטע בעאָבאַכטעט, אונד דאַרנאַך האַנדעלט·
[כח] איהר בעוואָהנט דאַן דאַז לאַנד, וועלכעס איך אייערן עלטערן געגעבען,
זייד מיין פֿאָלק, אונד איך בין אייער גאָטט· [כט] איך העלפֿע אייך זאָראַן פֿאָן
אַללען אייערן אונרייניגקייטען, רופֿע דעם געטריידע צו, אונד פֿערמעהרע עס,
פלאַגע אייך מיט קיינער הונגערסנאָטה מעהר· [ל] פֿערמעהרע דיא בוים=
פֿרוכט, אונד דיא פֿרוכט דעס פֿעלדעס, דאַמיט איהר ניכט מעהר דעם האָהנע
דעס הונגערליידענס אונטער דען פֿעלקערן אויזגעזעצט זייד· [לא] איהר ווער=
דעט דאַן צוריקדענקען אַן איירע בעזע זיטטען אונד אונעדלע האַנדלונגען, אונד
אייך זעלבזט איין אַבשייא זיין וועגען איירער מיזזעטהאַטען אונד איירער גרייעל·
[לב] דאַס איך דיזעס ניכט אייך צו ליבע טהוע, שפריכט דער הערר, דער
עווינע, דאַז ווערדעט איהר דאַן איינזעהען; שעמט אייך אַלזאָ, אונד ערראַטהעט
וועגען איירער וועגע, אָ הויז ישראל! [לג] זאָ שפריכט דער הערר, דער
עווינע: צור צייט, ווען איך אייך פֿאָן אַללען אייערן מיזזעטהאַטען גערייניגט,
דיא שטעדטע ווידער בעזעצט האַבען ווערדע, אונד דיא רואינען ווידער אויפֿגע=
בויעט זיין ווערדען· [לד] דאַז פֿערוויזטעטע לאַנד ווידער אַנגעבויעט זיין ווירד,
שטאַטט עס פֿאָרהער פֿאַר דען אויגען יעדעס פֿאָריבערגעהענדען עדע דאַ לאַג;
[לה] דאַן ווירד עס הייסען: וויא דאָך דיזעס וויזטע לאַנד ווידער איינעם פאַראַדיזע
איזט גלייך געוואָרדען; דיא וויזטען, עדען אונד פֿערפֿאַללענען שטעדטע, וויא
פֿעזט נון ווידערום, וויא בעוואָהנט! [לו] דאַ ווערדען דאַן דיא פֿעלקער, דיא
אום אייך הער נאָך איבריג געבליבען זינד, איינזעהען, דאַס איך, דער עווינע,
דאַז איינגעריזזענע ווידער אויפֿגעבויעט, דאַז פֿערעדעטע ווידער בעפפֿלאַנצט
האַבע, איך דער עווינע עס פֿערהייסען אונד פֿאָללבראַכט האַבע· [לז] דער
עווינע שפראַך פֿערנער: אויך דאַרין ווערדע איך דעם הויזע ישראל ערביטליך
זיין, עס איהם צו געוועהרען, דאַס איך זיינע בעפֿעלקערונג וויא איינע שאַאַפֿ=
העערדע פֿערמעהרע· [לח] וויא דיא העערדען צו הייליגען אָפפֿער, וויא דיא
העער

באור

לב רך וכנין לקבל הטוב· (כז) את אשר בחקי וגו', פעול ועשיתי, כלומר ע"י שאתן את
רוחי בקרבכם אעשה שתלכו בחקי וגו', ולכן הוא מורכב בסימן יחס הפעול את· (ל) חרפת
רעב, עיין לעיל ל"ה כ"ט, בבאורי· (לא) ונקטתם בפניכם, מבואר לעיל ו' ט'· (לב)
יודע לכם, אז יודע לכם ג"כ כי לא למענכם אני עשה· (לג) ביום טהרי וגו', פסוק
זה הוא חלק הראשון מהמאמר ופסוק ל"ה חלק האחרון, והמשך: אם יהיו כל זה מה שנכתב
בפסוק זה ובכל אחריו, אז ואמרו וגו'· (לה) ואמרו, מפעלים שלא נזכר שם פועלו·
היתה כגן עדן, עכשיו נהפכה להיות כגן עדן, והערים החרבות זה ימים רבים עכשיו
בצורות וישבו· (לז) אדרש, אתרצה להם בדורשם אותי על זאת (רש"י)· כצאן אדם,
ארנה

חֲדָשָׁה אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וַהֲסִרֹתִי אֶת לֵב הָאֶבֶן מִבְּשַׂרְכֶם וְנָתַתִּי
לָכֶם לֵב בָּשָׂר : (כז) וְאֶת רוּחִי אֶתֵּן בְּקִרְבְּכֶם וְעָשִׂיתִי אֵת אֲשֶׁר
בְּחֻקַּי תֵּלֵכוּ וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמְרוּ וַעֲשִׂיתֶם : (כח) וִישַׁבְתֶּם בָּאָרֶץ
אֲשֶׁר נָתַתִּי לַאֲבֹתֵיכֶם וִהְיִיתֶם לִי לְעָם וְאָנֹכִי אֶהְיֶה לָכֶם לֵאלֹהִים
(כט) וְהוֹשַׁעְתִּי אֶתְכֶם מִכֹּל טֻמְאוֹתֵיכֶם וְקָרָאתִי אֶל הַדָּגָן וְהִרְבֵּיתִי
אֹתוֹ וְלֹא אֶתֵּן עֲלֵיכֶם רָעָב : (ל) וְהִרְבֵּיתִי אֶת פְּרִי הָעֵץ וּתְנוּבַת
הַשָּׂדֶה לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא תִקְחוּ עוֹד חֶרְפַּת רָעָב בַּגּוֹיִם : (לא)
וּזְכַרְתֶּם אֶת דַּרְכֵיכֶם הָרָעִים וּמַעַלְלֵיכֶם אֲשֶׁר לֹא טוֹבִים וּנְקֹטֹתֶם
בִּפְנֵיכֶם עַל עֲוֹנֹתֵיכֶם וְעַל תּוֹעֲבוֹתֵיכֶם : (לב) לֹא לְמַעַנְכֶם אֲנִי
עֹשֶׂה נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה יִוָּדַע לָכֶם בּוֹשׁוּ וְהִכָּלְמוּ מִדַּרְכֵיכֶם בֵּית
יִשְׂרָאֵל : (לג) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה בְּיוֹם טַהֲרִי אֶתְכֶם מִכֹּל
עֲוֹנוֹתֵיכֶם וְהוֹשַׁבְתִּי אֶת הֶעָרִים וְנִבְנוּ הֶחֳרָבוֹת : (לד) וְהָאָרֶץ
הַנְּשַׁמָּה תֵּעָבֵד תַּחַת אֲשֶׁר הָיְתָה שְׁמָמָה לְעֵינֵי כָּל עוֹבֵר : (לה)
וְאָמְרוּ הָאָרֶץ הַלֵּזוּ הַנְּשַׁמָּה הָיְתָה כְּגַן עֵדֶן וְהֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת
וְהַנְּשַׁמּוֹת וְהַנֶּהֱרָסוֹת בְּצוּרוֹת יָשָׁבוּ : (לו) וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם אֲשֶׁר
יִשָּׁאֲרוּ סְבִיבוֹתֵיכֶם כִּי אֲנִי יְהוָה בָּנִיתִי הַנֶּהֱרָסוֹת נָטַעְתִּי הַנְּשַׁמָּה
אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי וְעָשִׂיתִי : (לז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה עוֹד זֹאת
אִדָּרֵשׁ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לַעֲשׂוֹת לָהֶם אַרְבֶּה אֹתָם כַּצֹּאן אָדָם : (לח)
כצאן

ר ש " י

דלבוני"ר בלע"ז תמתו בעצמיכם בבשתכ' על הגמול הרע אשר גמלתם לפני ואני גמל לכם טובה : (לד) והארץ הנשמה תעבד' הארץ אשר היתה שוממה עד היה תהיה נעבדת ונזרעת : (לה) היתה כגן עדן · עכשיו נהפכה להיות כגן עדן : והערים החרבות זה ימים רבים עכשיו בצורות ישבו : (לז) אדרש לבית ישראל · אתפתה להם בתפלתם בדורשם אותי על זאת : ארבה אותם · אדם כצאן לרוב : (לח) כצאן קדשים · שהיה בא לירושלים במועדי' פסחי' לשון אחר כתרגומו אסגינון באינשא ואצלחינון בבעירא כלומר שלא יהיו עונותיהם נזכרי' עליהם :

כְּצֹאן קָדָשִׁים כְּצֹאן יְרוּשָׁלַ͏ִם בְּמוֹעֲדֶיהָ כֵּן תִּהְיֶינָה הֶעָרִים הֶחֳרֵבוֹת
הר' בצרי מְלֵאוֹת צֹאן אָדָם וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה׃
לז (א) הָיְתָה עָלַי יַד יְהוָה וַיּוֹצִאֵנִי בְרוּחַ יְהוָה וַיְנִיחֵנִי בְּתוֹךְ
הַבִּקְעָה וְהִיא מְלֵאָה עֲצָמוֹת׃ (ב) וְהֶעֱבִירַנִי עֲלֵיהֶם סָבִיב
סָבִיב וְהִנֵּה רַבּוֹת מְאֹד עַל פְּנֵי הַבִּקְעָה וְהִנֵּה יְבֵשׁוֹת מְאֹד׃ (ג)
וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הֲתִחְיֶינָה הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וָאֹמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
אַתָּה יָדָעְתָּ׃ (ד) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא עַל הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה וְאָמַרְתָּ
אֲלֵיהֶם הָעֲצָמוֹת הַיְבֵשׁוֹת שִׁמְעוּ דְּבַר יְהוָה׃ (ה) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהוִה לָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה הִנֵּה אֲנִי מֵבִיא בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם׃ (ו) וְנָתַתִּי
עֲלֵיכֶם גִּידִים וְהַעֲלֵתִי עֲלֵיכֶם בָּשָׂר וְקָרַמְתִּי עֲלֵיכֶם עוֹר וְנָתַתִּי
בָכֶם רוּחַ וִחְיִיתֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה׃ (ז) וְנִבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צֻוֵּיתִי
וַיְהִי קוֹל כְּהִנָּבְאִי וְהִנֵּה רַעַשׁ וַתִּקְרְבוּ עֲצָמוֹת עֶצֶם אֶל עַצְמוֹ׃ (ח)

וראיתי

רש"י

לז (א) והיא מלא' עצמות רבותינו אמרו שהיו משבט אפרי' שיצאו ממצרים לפני הקץ והרגום אנשי גת הנולדים בארץ כמו שאמור בדברי הימי': (ב) והעבירני עליה' סביב · לבקע' ולא הכניסו לתוכה לפי שהי' כהן: (ג) התחיינה · הגרא' בעיניך שיוכלו לחיו': (ד) ונתתי עליכם גידי' וגו' ובספר איוב הוא אומר עור ובשר תלבישני תחיל' ואח"כ ובעצמו' וגידי' תסוככני אלא למה היה אנו דומים לאדם שפושט וחוזר ולובש מה שפשט אחרון לובש ראשון אבל בתחלת בריית הוולד עור ובשר תחל' ואח"כ עצמות וגידים: וקרמתי לשון קרו' היקרויטייא"רייא בלע"ז: (ז) ויהי קול · והנה רעש העצומות שהיו טופחין זה לזה עצם אל עצמו · עצמו' כל א' כל מקום שנתפזרו היו קופצין ומתקרבין

מכלל יופי

פפני פגישת שני יודין לפי שנשתמשו בו הרבה וכן וגויך לא תכשילי עוד וכן כל גוים שנמקר' וכן לוים חסר יוד הרבים: לא תכשלי, כתוב וקרי תשכלי ועניינם קרוב: לא תכשלי, כן כתיב וקרי: (כ) ויבא, לשון יחיד דרך כלל ובדרש ע"ד בכל גרתם לו צר (ישעיה ס"ג): (כו) לב חדש ורוח חדשה, פירוש היא שיהיה להם לב לשמוע ורוח נכונה לקבל דברי השם יתברך באהבה · וכן תרגם יונתן לב דחיל ורוח דחילא · ולב האבן תרגם לבא רשיעא דהוה תקיף כאבנא: לב בשר, לב רך ונכון לקבל הטוב · ויונתן תרגם לב דחיל קדמי למעבד רעותי: (לא) ונקטתם בפניכם, תהיו נכרתים בעיני עצמיכם כשתזכרו עונותיכם תאמרו כדין הכריתנו השם יתברך והגלנו מארצנו: (לג) ונבנו החרבות, הה"א בסגול והחית בקמץ חטף לתפארת והריש

העררען צו ירושלים אין דען פֿעזטטאַגען, זאָ זאָללען דיא צערטרימטערטען שטערטע פֿאָללער מענשען העררען ווערדען, מאַן ווירד דאַן ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין׃

לז [א] איבער מיך וואַלטעטע דיא מאַכט דעס עוויגען; עס פֿיהרטע מיך אין איינעם געטטליכען גייזט הינויס, ליס מיך מיטטען אין איינעם טהאַלע נידער, דאַז פֿאָללער טאָרטען׃ געביינע לאַג׃ [ב] עס פֿיהרטע מיך רינגס אום זיא הער, אונד זיה, עס לאַגען דערען זעהר פֿילע איבער דעם טהאַלע הין, זיא וואַרען זעהר פֿערטראָקנעט׃ [ג] דאַ שפראַך׳ס צו מיר: מענשענזאָהן, ווערדען דיזע געביינע ווידער לעבענר ווערדען? איך ערווידערטע: אָ העער! עוויגער! דאַז ווייסט דוא אַלליין׃ [ד] עס שפראַך צו מיר: האַלטע איינע פּראָפֿעטישע רעדע אַן דיזע געביינע, שפריך צו איהנען: איהר פֿערטראָקנעטען געביינע! העררט דען אויזשפרוך דעס עוויגען׃ [ה] זאָ שפריכט דער העער, דער עוויגע, צו אייך, איהר געביינע, איך ברינגע לעבענסגייזט אין אייך, דאַס איהר ווידער אויפֿלעבט׃ [ו] איך בעלעגע אייך מיט אַדערן, לאַס פֿלייש איבער אייך קאָממען, מאַכע איינע הויט איבער אייך, אונד לעגע לעבענסגייזט אין אייך, דאַס איהר ווידער אויפֿלעבט, אונד ערקעננט, דאַס איך דער עוויגע בין׃ [ז] איך הילט דיא פּראָפֿעטישע רעדע, וויא מיר בעפֿאָהלען וואורדע, קוים האַטטע איך׳ס געטהאַן, דאַ ליס איין געריישׁ זיך העררען, עס ענטשטאַנד איינע העפֿטיגע ערשיטטערונג, אונד דיא געביינע פֿיגטען זיך אין אייגאַנדער, זאָ וויא זיא צוזאַממען געהערטען׃ [ח] איך זאַה הין, דאַ וואַרען אַדערן דאַראַן, דאַז פֿלייש דאַרויף געוואַכזען, אונד איינע

באור

ארבה להם אדם כצאן, ומפרש כצאן ירושלים במועדיה שהם רבים׃ (לח) צאן אדם, המובן קהל ועדה, ואמר צאן להשות המלות, לפי שאמר כצאן קדשים׃ והחכם ר׳ אינק אייכל ז״ל בארו בענין אחר וז״ל: ידוע שהצאן משל התמימות ונקיות הכפים, ואמר שהערים החריבות תהייכה מלאות מיושבים תמימים ונקיים היפך היושבים בהם בראשונה שזכר לעיל שיכלמו מדרכיהם עכ״ד׃

לז (א) ויוציאני, הנושא הוא בלתי נודע, כי יד לשון נקבה, והרוח מובדל בבית, וכן מתורגם׃ (ב) והעבירני, הכל במראה הנבואה, ולא היו דברים ממש, וכדעת ר׳ יהודה בתלמוד (רד״ק)׃ (ג) התחיינה, הכראה בעיניך שיוכלו לחיות (רש״י)׃ (ד) העצמות היבשות, ה״א הקריאה (פֿאָקאַטיפֿום׃) (ו) וקרמתי, כסוי עור על הבשר נקרא כן לפי שהעור כעשה גלדים גלדים, וידוע מדברי חז״ל לשון נתקרמה פניה (זיך איבער איינאַנדער לעגען, אין פֿאַלטען לעגען)׃ (ר״א אייכל)׃ (ז) עצם אל עצמו, הראוי לו׃

מכלל יופי

והריש בקמץ: (לה) הלזו, בתוספת וו כמו הזאת והוא מלעיל בשני פשטין לבן אשר ולבן נפתלי מלרע בפשט אחד לבד: והערים החרבות, בגרי הריש וקמץ המית לתפארת וכן הערים החרבות: (לז) כצאן ארם, אדם הם ישראל שהם אדם כמו שאמר אדם אתם (יחזקאל ל״ד)׃ ואמר שיהיו רבים כצאן ואמר כצאן עם כף הידיעה ופירש אחר כך כצאן קדשים: (לח) קדשים, בקמץ רחב בלא חטף:

איינע הויט דאַריבער הערגעצאָגען, דאָך וואַר קיין לעבענסגייזט אין איהנען · [ט] דאַ שפּראַך'ס ווידער צו מיר: מאַכע איינען פּראָפּעטישען איופרוף אַן דען גייזט, טהוע עס, מענשענזאָהן, אונד שפּריך זאָצו דעם גייזטע: זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: פֿאָן דען פֿיר וועלטגעגענדען קאָממע, אָ גייזט, אונד הויכע אין דיזע ערשלאַגענען, דאַס זיא לעבענדיג ווערדען · [י] איך מאַכטע דען פּראָפּעטישען אויפרוף, וויא מיר בעפֿאָהלען וואורדע, דאַ קאַם דער לעבענס־גייזט אין זיא, זיא לעבטען אויף, אונד שטאַנדען דאַ אויף דען פֿיסען, אַלס איין זעהר צאַהלרייכעס פֿאָלק · [יא] דאַ שפּראַך'ס ווידער צו מיר: מענשענזאָהן, דיזע געביינע זאָללען דאַז זעממטליכע הויז ישראל פֿאָרשטעללען, דיא וועלכע דאַרין שפּרעכען: „אונזערע געביינע זינד פֿערטראָקנעט, אונזערע האָפֿפֿנונג „איזט פֿערלאָהרען, עס איזט מיט אונס ענטשידען · ” [יב] פּראָפּעציהע איהנען אַלזאָ, אונד זאַגע איהנען, זאָ שפּריכט דער הערר, דער עוויגע: זעהט, איך עפֿנע איירע גרעבער, ציהע אייך, מיין פֿאָלק, אויז אייערן גרעבערן הערויף, אונד ברינגע אייך אין דאַז לאַנד ישראל · [יג] איהר זאָללט ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע בין, ווען איך איירע גרעבער געעפֿפֿנעט, אונד אייך, מיין פֿאָלק, אויז דענזעלבען הערויף געצאָגען האַבע · [יד] איך לעגע מיינען גייזט אין אייך, דאַס איהר ווידער אויפלעבט, אונד לאַס אייך רוהיג אין אייערם פֿאַטערלאַנדע וואָהנען; איהר ווערדעט דאַן ערקעננען, דאַס איך, דער עוויגע, עס פֿערהייסען אונד פֿאָללצאָגען האַבע, שפּריכט דער עוויגע ·

* * *

[טו] דאַז וואָרט דעס עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [טז] דוא, אָ מענשענזאָהן

באור

לו להתחבר עמו כפי היצירה · (ח) וראיתי, עוד, והנה עליהם גידים ואח"כ ובשר עלה, ואח"כ ויקרם עליהם עור מלמעלה. ויקרם, פועל עומד, וקרמתי, פועל יוצא (רד"ק) · (ט) הרוח, רוח החיים, לפי שהחיים תלוי בנשימה נקרא רוח · מארבע רוחות, מארבע קצוות הארץ, כלומר מאיזה עבר שתהיה תבוא (הנ"ל) · ופחי, מענין ויפח באפיו נשמת חיים · בהרוגים האלה, אינו אומר הרוגי חרב, אלא ר"ל במתים, כי ההריגה נאמרת ג"כ על המתים בלא חרב, כמו יהיו הרוגי מות (ירמיה י"ח כ"א) (הנ"ל) · (יא) העצמות האלה, שהראיתי לך במראה הנבואה שחיו וקמו על רגליהם זהו משל לכל בית ישראל, שנואשו מן הגאולה ואומרים יבשו עצמותינו וגו', כלומר הרי אנו כעצמות יבשות שאין להם עוד תקוה (מהנ"ל) · (יב) קברותיכם, דרך משל ארצות הגוים והגלות הם הקברות (מהנ"ל) · (יד) רוחי, זה רוח השכל, והבטיחם שיתן בהם דעה בינה והשכל ולא יחטאו עוד (מהנ"ל) · וחייתם, התחדשות רוח התקוה בנואש ממנה הוא כהתחדשות רוח החיים, וזה טעם וחייתם, ע"י שיתן ה' להם הבטחה שיקים בטוב ובהצלה · (טו) הפרשה, הזאת כבר יצאה מתורגמת ומבוארת מאת החכם ר"א אייכל ז"ל (בחבור הפטורות מתורגמות יוצאות לאור בעיר ברלין) · ומכאן עד סוף הפרשה לא שניתי כ"א מעט מזעיר · (טז) קח לך עץ, בנבואות הנביאים הקדושי' השתמשו בשלשה אופני' למען דבר אל העם את העתיד להיות, (א'), המעשה לעיני העם כמו אכילת המגלה, וחקיקת הלבנה וקיחת חרב חדה ותער וכהנה, למען יראה העם וישאל על הטעם ואז יודיע להם הנביא רצון ה' · וזה היה הדרך להשתמש

וְרָאִיתִי וְהִנֵּה עֲלֵיהֶם גִּדִים וּבָשָׂר עָלָה וַיִּקְרַם עֲלֵיהֶם עוֹר
מִלְמָעְלָה וְרוּחַ אֵין בָּהֶם׃ (ט) וַיֹּאמֶר אֵלַי הִנָּבֵא אֶל הָרוּחַ הִנָּבֵא
בֶן אָדָם וְאָמַרְתָּ אֶל הָרוּחַ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה מֵאַרְבַּע רוּחוֹת בֹּאִי
הָרוּחַ וּפְחִי בַּהֲרוּגִים הָאֵלֶּה וְיִחְיוּ׃ (י) וְהִנַּבֵּאתִי כַּאֲשֶׁר צִוָּנִי
וַתָּבוֹא בָהֶם הָרוּחַ וַיִּחְיוּ וַיַּעַמְדוּ עַל רַגְלֵיהֶם חַיִל גָּדוֹל מְאֹד מְאֹד׃
(יא) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם הָעֲצָמוֹת הָאֵלֶּה כָּל בֵּית יִשְׂרָאֵל הֵמָּה הִנֵּה
אֹמְרִים יָבְשׁוּ עַצְמוֹתֵינוּ וְאָבְדָה תִקְוָתֵנוּ נִגְזַרְנוּ לָנוּ׃ (יב) לָכֵן הִנָּבֵא
וְאָמַרְתָּ אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הִנֵּה אֲנִי פֹתֵחַ אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם
וְהַעֲלֵיתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל אַדְמַת
יִשְׂרָאֵל׃ (יג) וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה בְּפִתְחִי אֶת קִבְרוֹתֵיכֶם
וּבְהַעֲלוֹתִי אֶתְכֶם מִקִּבְרוֹתֵיכֶם עַמִּי׃ (יד) וְנָתַתִּי רוּחִי בָכֶם
וִחְיִיתֶם וְהִנַּחְתִּי אֶתְכֶם עַל אַדְמַתְכֶם וִידַעְתֶּם כִּי אֲנִי יְהוָה דִּבַּרְתִּי
וְעָשִׂיתִי נְאֻם יְהוָה׃ (טו) וַיְהִי דְבַר יְהוָה אֵלַי לֵאמֹר׃ (טז) וְאַתָּה

בן

רש"י

ומתקרבין כל א' וא' אצל מקום חבורו: (ט) מד' רוחות· כל מקום שהלכו נשמותיהם לשוט לד' רוחות העולם משם יתקבצו ויבאו: ופחי· כמו נופח באש פחם (ישעיה כ"ד): (יא) העצמו' האלה כל בית ישראל המה· רמז ודוגמא לכל בית ישראל בגלותם הזה שהרי הם אומרי' יבשו עצמותינו נגזרו אבדה תקותינו ומה נוחיל להושע' עוד ד"א כלם אלו משל ישראל היו ומפני שהחייתם עכשיו הם אומרי' אבדה תקותינו ולא נחיה עוד שני' כשיחיו המתי': (יב) לכן הנבא· שעתיד אני להחיות' שנית: (טו) ויהי: (טז) ואתה בן אדם קח

לך

מכלל יופי

לז (א) יד יי, הנבואה שבאה בחוזק ובכח נקרא' כן: ויניחני, כתרגומו אשרייני ענין מנוחה: (ו) וקרמתי, פועל יוצא ענין כסוי העור על הבשר: ובשר עלה, עלה על הגידים והעצמות: ויקרם, פועל עומד כמו שאמר גם כן ובשר עלה: (ז) ותקרבו עצמות, לשון נקבה ובמי' אחד לכל כי על הרוב יאמר בשני סימנין ותקרבנה וכמוהו ואלמנותיך עלי תבטחו (ירמיה מ"ט)· וברוב עצם לשון נקבה ובאמרו עצם אל עצמו הוא לשון זכר ור"ל עצם אל עצם הראוי להדבק בו כפי היצירה: (ח) ובשר עלה, פירוש עלה על הגידים כי הגידים הם בתוך הבשר· וי"מ עלה גדל כמו ותעל אחד מגוריה (יחזקאל י"ט): (ט) באי הרוח, הה"א הא הקריאה: הרוח, זו היא רוח חיים לפיכך אמר מארבע רוחות ומה שאמ' ונתתי רוחי בכם היא רוח השכל לפיכך אמר רוחי: ופחי, תרגו נפח על משקל גשי מן נגש מענין ויפח באפיו נשמת

חיים

בֶּן אָדָם קַח לְךָ עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לִיהוּדָה וְלִבְנֵי יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו
חבריו קרי וּלְקַח עֵץ אֶחָד וּכְתוֹב עָלָיו לְיוֹסֵף עֵץ אֶפְרַיִם וְכָל בֵּית
יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו׃ חבריו קרי (יז) וְקָרַב אֹתָם אֶחָד אֶל אֶחָד לְךָ לְעֵץ
אֶחָד וְהָיוּ לַאֲחָדִים בְּיָדֶךָ׃ (יח) וְכַאֲשֶׁר יֹאמְרוּ אֵלֶיךָ בְּנֵי עַמְּךָ
לֵאמֹר הֲלוֹא תַגִּיד לָנוּ מָה אֵלֶּה לָּךְ׃ (יט) דַּבֵּר אֲלֵהֶם כֹּה אָמַר
אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי לֹקֵחַ אֶת עֵץ יוֹסֵף אֲשֶׁר בְּיַד אֶפְרַיִם וְשִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל חֲבֵרָו חבריו קרי וְנָתַתִּי אוֹתָם עָלָיו אֶת עֵץ יְהוּדָה וַעֲשִׂיתִם
לְעֵץ אֶחָד וְהָיוּ אֶחָד בְּיָדִי׃ (כ) וְהָיוּ הָעֵצִים אֲשֶׁר תִּכְתֹּב עֲלֵיהֶם
בְּיָדְךָ לְעֵינֵיהֶם׃ (כא) וְדַבֵּר אֲלֵיהֶם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה הִנֵּה אֲנִי
לֹקֵחַ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מִבֵּין הַגּוֹיִם אֲשֶׁר הָלְכוּ שָׁם וְקִבַּצְתִּי אֹתָם
מִסָּבִיב וְהֵבֵאתִי אוֹתָם אֶל אַדְמָתָם׃ (כב) וְעָשִׂיתִי אֹתָם לְגוֹי אֶחָד
בָּאָרֶץ בְּהָרֵי יִשְׂרָאֵל וּמֶלֶךְ אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם לְמֶלֶךְ וְלֹא יִהְיֶה
יהיו קרי עוֹד לִשְׁנֵי גוֹיִם וְלֹא יֵחָצוּ עוֹד לִשְׁתֵּי מַמְלָכוֹת עוֹד׃ (כג)
וְלֹא יִטַּמְּאוּ עוֹד בְּגִלּוּלֵיהֶם וּבְשִׁקּוּצֵיהֶם וּבְכֹל פִּשְׁעֵיהֶם וְהוֹשַׁעְתִּי
אֹתָם מִכֹּל מוֹשְׁבֹתֵיהֶם אֲשֶׁר חָטְאוּ בָהֶם וְטִהַרְתִּי אוֹתָם וְהָיוּ לִי
לְעָם וַאֲנִי אֶהְיֶה לָהֶם לֵאלֹהִים׃ (כד) וְעַבְדִּי דָוִד מֶלֶךְ עֲלֵיהֶם
וְרוֹעֶה אֶחָד יִהְיֶה לְכֻלָּם וּבְמִשְׁפָּטַי יֵלֵכוּ וְחֻקֹּתַי יִשְׁמְרוּ וְעָשׂוּ אוֹתָם׃
(כה) וְיָשְׁבוּ עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נָתַתִּי לְעַבְדִּי לְיַעֲקֹב אֲשֶׁר יָשְׁבוּ בָהּ
אבותיכם

ר ש " י

לך עץ אחד וגו' וכתוב עליו ליהודה ולבני ישראל חביריו ארבע תיבות הללו כתוב
עליו לומר עץ זה ליהודה ולשבט בנימן שנלוה עליו וקח עץ אחד וכתוב עליו זה
ליוסף עץ אפרים ושאר תשעת שבטים שהיו אחרי ירבעם שהיה משבט אפרים׃
(יז) והיו לאחדים אני אחברם לשני העצים שיהא עץ אחד בידך׃ (יט) הנה
אני לוקח את עץ וגו' • שלא יהיו עוד לשתי ממלכות׃ (כה) לעבדי ליעקב •
כעין שנתתיה ליעקב בלא מצרים׃ לח

מכלל יופי

חיים (בראשית נ') ׃ בהרוגים, אינו אומר הרוגי חרב אלא ר"ל במתים כי ההריגה כאמר גם
כן על המתים בלא חרב כמו יהיו הרוגי מות (ירמיה י"ח) • ולדעת רז"ל שאמרו אלו בני אפרים
שמנו לקץ וטעו הם היו הרוגי חרב׃ (י) והנבאתי, עבר מבנין התפעל משפטו והתנבאתי
לפיכך

זאהן, נים דיר איינען שטאב, שרייבע דארויף: פיר יהודה אונד דיא קינדער
ישראל'ס, דיינע בונדעסגענאססען · איינען אנדערן שטאב נים, אונד
שרייבע דארויף: פיר יוסף דער שטאב אפרים'ס אונד דאז גאנצע הויז
ישראל, זיינע בונדעסגענאססען · [יז] פיגע איינען צו דעם אנדערן, דאס
זיא איין שטאב ווערדען, אונד אין דיינער האנד נור איינען איינציגען אויזמאכען ·
[יח] ווען דאן דיינע לאנדעסלייטע דיך פראגען: זאגע אונס דאך, וואס ווילסט
דוא דאמיט? [יט] זא ערווידערע איהנען, זא שפריכט דער העררר, דער
עוויגע: זעהט, איך נעהמע דען שטאם יוסף'ס, (דער אייגענטליך אין אפרים'ס
מאכט איזט,) מיט איהם דיא שטעממע ישראל'ס, זיינע בונדעסגענאססען, פיגע
איהנען דען שטאם יהודה ביא, מאכע זיא צו איינעם בוימע, אונד זיא בלייבען
איממער איינעס אין מיינער האנד · [כ] דיא שטעבע, ווארויף דוא געשריבען
האזט, העלטסט דוא פאר איהרען אויגען אין דער האנד; [כא] אונד רעדעסט
צו איהנען: זא שפריכט דער העררר, דער עוויגע: זיה, איך נעהמע דיא קינדער
ישראל'ס אויז דען פעלקערן, וואהין זיא געגאנגען, האלע זיא פאן אללען זייטען
הער צוזאממען, אונד ברינגע זיא ווידער נאך איהרעם פאטערלאנדע; [כב]
מאכע זיא צו איינער נאציאן אים לאנדע, אויף דען געבירגען ישראל'ס, איין
קעניג זאלל זיא אללעזאממט בעהערשען, ניא זאללען זיא ווידער צוויא פעלקער
אויסמאכען, ניא מעהר אין צוויא רייכע צערטהיילט זיין · [כג] זאללען זיך
אויך אן איהרען געצצען, גרייעלן, אונד קיינער איהרער פרעפעלטהאטען ניא
מעהר פעראונרייניגען; איך ווענדע זיא וועג פאן אללען דען ארטען, ווא זיא
געזינדיגט האבען, רייניגע זיא, זיא ווערדען מיר איין פאלק, איך איהנען איין
גאטט זיין · [כד] מיין קנעכט דוד איזט קעניג איבער זיא, זיא ווערדען אללע נור
איינען הירט האבען, ווערדען נאך מיינער פארשריפט וואנדעלן, מיינע געזעצצע
בעי·

באור

צו להמון העם אשר לא יבין חדה ולא ידע משל · הב') היה השמוש במשל וחדה, כמו הנשר
הגדול גדול הכנפים, וכמו הנני מבית בך אש ואכלה בך כל עץ לח וכל עץ יבש וכו', והוא היה
לאנשים אשר השכילו לדעת חדה, למען יתנו לב וישכילו על כוונתו · והג') היא הנבואה
הפשוטה ויעוד הדברים אשר יקרה אותם באחרית הימים, אשר לפעמים דבר אותם לנגד
העם בלי משול משל וחוד חדה, ולפעמים דבר תחלה בלשון חדה ואחרי זה בא לפרש דבריו
וכאן הראה להם תחלה את מעשה הכתיבה על העצים והאחדם יחד, ועל שאלתם מה אלה
בידך? השיב להם בלשון המשל, העצים המה השוטרים אשר נפרדו לשנים ואנכי הדבקתים
יחד, להורות כי יהיו לעץ אחד, ולכן תרגמתי את העצים אשר כתב עליה (שטעבע),
ובמענה הנביא בשם האלהים (פסוק ה') הנה אני לוקח את עץ יוסף, תרגמתי עץ
(שטאם) והמה השוטרים אשר גדולן באחן, ובמאמר ועשיתים לעץ אחד, תרגמתי
עץ (בוים) והוא להורות את תוכן המליצה · והמשכיל יבין · ליהודה וגו', ארבע תבות הללו
כתוב עליו, לומר עץ זה ליהודה ולשבט בנימן, שנלוה עליו גם לאמר שמלכה המלכות, ויקח
עץ אחד וכתוב עליו זה ליוסף עץ אפרים ושאר תשעה שבטים · שהיו אחרי ירבעם שהיה משבט
אפרים (דברי רש"י) · (כג) והושעתי, שרשו ישע והוא קרוב לשרש שעה, כמו כל ישעי
(מיינע

בעאָבאַכטען, אונד זיא אויזאיבען׃ [כה] זיא ווערדען אין דעם לאַנדע וואָהנען, דאַז איך מיינעם קנעכטע יעקב גאַב, אונד וועלכעם אירע פֿאָרעלטערן בעוואָהנ־טען, זיא, איהרע קינדער אונד קינדעס־קינדער ווערדען אויף אימער דאַרין וואָהנען, אונד מיין קנעכט דוד ווירד שטעטס איהר פֿירזט זיין׃ [כו] איך שטיפֿטע דאַן איינען פֿרידענסבונד מיט איהנען, דער אַלס איין עוויגער בונד איהנען דויערן זאָלל, זעצצע זיא פֿעסט, לאַס זיא גראָס ווערדען, אונד ערריכטע מיין היילינטהום אויף אימער אין איהרער מיטטע׃ [כז] זאָ׳ דאַס מיינע רעזידענץ בייא איה־נען זיין זאָלל, איך וויל איהנען איין גאָטט, אונד זיא זאָללען מיר איין פֿאָלק זיין׃ [כח] דיא פֿעלקער ווערדען עס דאַן איינזעהען, דאַס איך, דער עוויגע, ישראל הייליגע, ווען מיין היילינטהום אויף אימער אונטער איהנען זיין ווירד׃

לח [א] דאַז וואָרט דעם עוויגען וואַרד מיר, וויא פֿאָלגט: [ב] מענשענזאָהן, אענדע דיין אַנגעזיכט געגען גוג נאָך דעם לאַנדע מגוג הין, דען ערזטען פֿירזטען איבער משך אונד תובל, אונד ווייזאַגע אויף איהן׃ [ג] פֿערקינדיגע, זאָ שפראַך דער הערר, דער עוויגע: זיה, איך קאָממע הער איבער דיך גוג, ערזטער פֿירזט פֿאָן משך אונד תובל׃ [ד] וויגעלע דיך אויף, לעגע דען האַקען אַן דיינע באַקקען, ציהע דיך פֿאָרט מיט דיינעם גאַנצען העערע, מיט ראָס אונד רייטערייא, אַללעס אין פראַכטפֿאָללעם אַנצוגע, אין צאַהלרייכער מענגע, מיט וועהרע אונד שילד, מיט שווערדטערן בעוואַפֿנעט אַללע׃ [ה] מיט איהנען פרס, כוש אונד פוט, אַללע מיט שילד אונד העלם׃ [ו] אויך גמר מיט זיינען הילפֿסטרופפען, דאַז הויז תוגרמה פֿאָן אייסערסטען נאָרדען מיט זיינען הילפֿס־טרופפען, צאַהלרייכע פֿעלקערשאַפֿטען מיט דיר׃ [ז] דואַריסטעזט דיך, אונד

בע׳

באור

(מיינע ווענדונגען), ולפ״ז תרגמתי, כי הוא נכון אל הענין׃ (כו) ונתתים, פירוש ונתתים באַרצי (רד״ק)׃

לח (ד) ושובבתיך, י״ת ואשדליניך, כלומר אחזק את לבך לצאת למלחמה׃ ונתתי חחים בלחייך, על דרך משל למשוך אותך כמו שעושים לדג (רד״ק)׃ לבושי מכלול כלם, בכל מיני עדי׃ (ו) אגפיה, י״ת משריתהא, ולפי ענינו הוא חיל ארץ אחרת אשר בא לעזור (ז) הכון, הזדמן, הכון אותך והכן לך חיל אחרים (רש״י)׃ למשמר, כדרך המלכים

מכלל יופי

לפיכך נדגשה הכ״ף בספרון אתיו׃ גדול, די״ל רוב המכין מורה על הכמות׃ (יג) בפתחי, מקיר בפירק הפה׃ (טז) ולבני ישראל חבירו, כן קרי והם שבט בנימן שהיה עם שבט יהודה לעולם גם לאחר שנחלקה המלכות׃ וכתוב חברו לפי שהיו כשבט אחד׃ ליוסף עץ אפרים, לפי שנעת שנחלקה המלכות היה מלך ירבעם שהיה משבט אפרים נקראו עשרת השבטים על שם אפרים: וכל בית ישראל חברו, חברו כתיב על דרך כלל כמו שאמר בית יעקב (ישעיה ב׳)׃ (יז) וקרב אותם, לשני מבנין פועל הדגוש ובא בפתח הריש בפלס פלג לשונם, (תהלים נ״ה)׃ תהר לי זעיר (איוב ל״ו)׃ לאחדים, מחוברים כדבר אחד: (יט) ושבטי ישראל חברו, חברו כתיב וקרי חבריו׃ ונתתי אותם עליו, פירוש עמו׃ את עץ, פירוש עם עץ׃ (כב) ולא

יהיה

אבותיכם וישבו עליה המה ובניהם ובני בניהם עד עולם ודוד
עבדי נשיא להם לעולם : (כו) וכרתי להם ברית שלום ברית
עולם יהיה אותם ונתתים והרביתי אותם ונתתי את מקדשי
בתוכם לעולם : (כז) והיה משכני עליהם והייתי להם לאלהים
והמה יהיו לי לעם : (כח) וידעו הגוים כי אני יהוה מקדש את
ישראל בהיות מקדשי בתוכם לעולם :

לח (א) ויהי דבר יהוה אלי לאמר : (ב) בן אדם שים פניך אל
גוג ארץ המגוג נשיא ראש משך ותבל והנבא עליו :
(ג) ואמרת כה אמר אדני יהוה הנני אליך גוג נשיא ראש משך
ותבל : (ד) ושובבתיך ונתתי חחים בלחייך והוצאתי אותך ואת
כל חילך סוסים ופרשים לבשי מכלול כלם קהל רב צנה ומגן
תפשי חרבות כלם : (ה) פרס כוש ופוט אתם כלם מגן וכובע :
(ו) גמר וכל אגפיה בית תוגרמה ירכתי צפון ואת כל אגפיו עמים
רבים אתך : (ז) הכן והכן לך אתה וכל קהלך הנקהלים עליך

והיית

רש"י

לח (ב) אל גוג . כך שם המלך : המגוג · שם האומה כד"א גומר ומגוג (בראשית י) : (ד) ושובבתיך · אעשה אותך שובב אכנו"יסיר בלע"ז כל ההולך בשרירו' לבו נקרא שובב כמו (ישעיה נ"ז) וילך שובב בדרך לבו : ונתתי חחים בלחיים . דרך חיה להוציאה בחחים שבלחיים לפי שאינה רוצה לצאת גם אני אתן בלבך הרהורין דבר המושך אותך מארצך לבא על ארץ ישראל : (ו) וכל אגפיה · כל סביביה : (ז) הכן והכן לך · הכן אותך והכון לך חיל אחרים הכון

הזדמן

מכלל יופי

יהיה, כתיב על דרך כלל וקרי יהיו : (כג) גלא יטמאו , מבנין התפעל ומשפטו יתטמאו : (כו) ונתתים אותם, פירוש עמם כי יש מן הרפים שפירושם עם : ונתתים, פירוש וכתתים בארצי :
לח (ב) אל גוג ארץ המגוג , מגוג היה מבני יפת וכן משך ותובל (בראשית י') ובאמרו המגוג כהא הידיעה ואין הא הידיעה באה על שם אדם אפשר שהוא שם היחס כי הראשון שהיה בן יפת העם היוצא ממנו נקראים מגוג שמתיחסים אל מגוג הראשון וכן שבט המנשה (יהושע א) ועל שם היחס תבא הא הידיעה וגוג שם המלך המולך עליהם ואל עומד במקום שנים כאלו אמר אל גוג אל ארץ המגוג : נשיא ראש משך ותובל , גוג הוא מלך מגוג ומלך שתי האומות האלה משך ותובל : נשיא ראש משך , בא סמוך על סמוך וכן מבחר וטוב לבנון (יחזקאל ל"א) מספר

מפקד

וְהָיִיתָ לָהֶם לְמִשְׁמָר׃ (ח) מִיָּמִים רַבִּים תִּפָּקֵד בְּאַחֲרִית הַשָּׁנִים
תָּבוֹא אֶל אֶרֶץ מְשׁוֹבֶבֶת מֵחֶרֶב מְקֻבֶּצֶת מֵעַמִּים רַבִּים עַל הָרֵי
יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הָיוּ לְחָרְבָּה תָּמִיד וְהִיא מֵעַמִּים הוּצָאָה וְיָשְׁבוּ לָבֶטַח
כֻּלָּם׃ (ט) וְעָלִיתָ כַּשֹּׁאָה תָבוֹא כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ תִּהְיֶה אַתָּה
וְכָל אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים רַבִּים אוֹתָךְ׃ (י) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְהָיָה בַּיּוֹם
הַהוּא יַעֲלוּ דְבָרִים עַל לְבָבֶךָ וְחָשַׁבְתָּ מַחֲשֶׁבֶת רָעָה׃ (יא) וְאָמַרְתָּ
אֶעֱלֶה עַל אֶרֶץ פְּרָזוֹת אָבוֹא הַשֹּׁקְטִים יֹשְׁבֵי לָבֶטַח כֻּלָּם יוֹשְׁבִים
בְּאֵין חוֹמָה וּבְרִיחַ וּדְלָתַיִם אֵין לָהֶם׃ (יב) לִשְׁלֹל שָׁלָל וְלָבֹז בַּז
לְהָשִׁיב יָדְךָ עַל חֳרָבוֹת נוֹשָׁבֹת וְאֶל עַם מְאֻסָּף מִגּוֹיִם עֹשֶׂה מִקְנֶה
וְקִנְיָן יֹשְׁבֵי עַל טַבּוּר הָאָרֶץ׃ (יג) שְׁבָא וּדְדָן וְסֹחֲרֵי תַרְשִׁישׁ וְכָל
כְּפִירֶיהָ יֹאמְרוּ לְךָ הֲלִשְׁלֹל שָׁלָל אַתָּה בָא הֲלָבֹז בַּז הִקְהַלְתָּ
קְהָלֶךָ לָשֵׂאת כֶּסֶף וְזָהָב לָקַחַת מִקְנֶה וְקִנְיָן לִשְׁלֹל שָׁלָל גָּדוֹל׃
(יד) לכן

רש"י

הזדמן : והיית להם למשמר · דרך המלכים לתת לב על חיילותיהם היאך ילחמו ולהעמיד משמרות שלא יבא משחית על חילו בלילה : (ח) מימים רבים תפקד · מימים רבים שחטאת לי תפקד עתה לפני לזכור עונותיך להשיב גמולך ותשא' באחרי' השנים לבא אל ארץ ישראל המשובב' מחרב שסבו יושביה מן הגולה אשר גלו שם על ידי חרב האויב : אשר היו לחרבה תמיד · זה שני רבו' וסמוך לבואך עליהם חזרו : והיא מעמים הוצאה · והיה לך לשום על לב שהיא מעמים הוצאה והמוציאה מן העמים לא יעזבנה בידך : (ט) כשואה · כחשך המכסה את הארץ שואה ברואי"נה בלע"ז : (י) יעלו דברים יסקון הרהורין ומחשבת רעה להלחם כנגדי : (יא) על ארץ פרזות · יושבי כפרים מאין חומה שבוטחים במעוזם ואינם יראים להאסף אל ערי מבצר פרזות כמו מערי הפרזי מאין חומה : אבוא · אל השוקטים ואראה מה הוא מבטחם : (יב) להשיב ידך על חרבות נושבות · להשחית שנית את הערים שהיו חורבות עד הנה ועכשיו נתיישבו : ואל עם המאסף מעמים העושים עתה מקנה וקניין : על טבור הארץ · על גובה וחוזק הארץ כטבור זה שהוא אמצעו של אדם ומשופע מכל צדדיו (טבור הארץ אמצעו של עולם הג"ה דר"ע) : (יג) וכל כפיריה · סוחרי' חריפין שהם רגילי' לצאת ולשוט ככפירים בכל המדינו' ויודעין איזה מקום העושר : יאמרו לך הלשלול שלל אתה · כלומר מי הגיד לך את מקו' העושר הידע' כי לארץ מלאה שלל ובז אתה הולך ושם באמת תמצא הון עתק : (יד) תדע · ת"י תדע

בעריייטעזט דיך פאָר, דוא, מיט אַללען דיינען שאַארען, דיא זיך בייא דיר פערזאַממעלן, דוא איבערנימסט דיא אויפזיכט איבער זיא · [ח] לאַנגע פאָרהער ווירסט דוא דיך מוסטערן, ענדליך דרינגסט דוא, נאַך פערלויף פאָן יאַהרען, אין איינען שטאַאַט איין, דער דעם שווערדטע ערסט ענטקאָממען, דער אויז פילען פעלקערן ערסט ווידער צוזאַממען געזעצט וואורדע, געגען דיא געבירגע ישראל'ס נעמליך, דיא לאַנגע צייט פערוויסטעט לאַגען; עס זעלבסט (ישראל) ערסט אויז דען פעלקערן הערויזגעצאָגען וואורדע, אונד נון זעממטליך ווידער רוהיג וואָהנט · [ט] דוא ציהסט היניף, קאָממסט דאַהער וויא איין אונגעוויטטער, וויא וואָלקען דאַז לאַנד צו איבערציהען, דוא מיט דיינען הילפסטרופפען, אונד דען פילען פעלקערן בייא דיר · [י] אַן יענעם טאַגע, שפריכט דער הערר, ווערדען דינגע אין דיינעם הערצען אויפשטייגען, דוא ווירסט איינען בעזען אַנשלאַג ענטווערפען; [יא] דוא ווירסט בעשליסען: היניפציהן וויל איך געגען דאַז אָפפענע לאַנד, וויל יענע רוהיגען, אונבעקיממערטען בעוואָהנער איבערפאַללען, זיא וואָהנען אַללע אָהנע מויערן, האַבען ווערער ריגעל נאָך טהאָרע · [יב] אום בייטע צו מאַכען, אויזצופלינדערן, וויללסט דוא דיך ווידער פערגרייפען אַן קיים הערגעשטעללטע רואינען, אַן איין פאָלק, געזאַממעלט ערסט אויז דען פעלקערן, בעשעפטיגט אום פיה אונד ערווערב, וואָהנענד אויף דער האָהען מיטטע דעם לאַנדעס · [יג] **שבא, דדן**, דיא קויפלייטע פאָן תרשיש, אונד אַללע זיינע מעפטיגע ווערדען צו דיר זאַגען: וויא, אום בייטע צו מאַכען, ביזט דוא געקאָממען, אום צו פלינדערן נור האַסט דוא דיינע מאַכט פערזאַממעלט, זילבער אונד גאָלד וועגצופיהרען, פיה אונד ערווערב צו גענהמען, בלאָס אום גראָסע בייטע אייּ.

באור

המלכים לתת לב על חיילותיהם (מהר"ל) . (ח) הפקד, ענינו כחבריו, ההשקפה על סדר מערכת העם ומספרו ותקונו, בל"א (מוזטערן), כלומר מימים רבים קודם שתבא למלחמה תודמן להיות נכון לבאת . ולא באחרית השנים אם יהיה הכל מוכן ומזומן תבוא וגו', כן נראה לי שעור הכתוב, וכן מתורגם . משובבת, מגרש טוב ומעניכו, כלומר הנמלטת מחרב גוים ושבה לארצה (בן מלך) . (יב) להשיב ידך, להשית שנית את הערים שהיו חורבות על הנה ועכשיו נתיישבו (רש"י) . יושבי על טבור, הטבור באדם ידוע והוא השורר, ולפי שהטבור אמצע הגוף קורא למקום שהיא אמצע הארץ וגבוה טבור (בן מלך), וכן מפרש רש"י ורד"ק וכן תרגמתי . ויש מפרשים שטעמו כמו במקציע הארץ, וראוי לתרגם : (אין איינעם ווינקעל דעם ערדבאָדענס) . וסמיכות יושבי עם על כמו יושבי על מדין, והולכי על דרך . (יג) כפיריה, על דרך שאלה גדוליה ותקיפיה, וכן כפיר גוים נדמת לעיל

מכלל יופי

מפקד העם (שמואל ב' כ"ד) : (ד) ושובבתיך, פרשו שכב ענין שבירה כמו כי שבבים יהיה (הושע ח') ורוצה לומר אשבר לבך עד שתתאוה מאד לבאת ממקומך לבא אל ארץ ישראל ובא זה על דרך ומשכתי אליך אל נחל קישון (שופטים ד') ועיין שם . ויונתן תרגם ואטליכך רוצה לומר אפתה אותך כתרגומו של כי יפתה (שמות כ"ב) ארי ישדל : חחים, נקרא כן הכלי שמעלין בו הדגים

תרגום אשכנזי

איינצוואַממעלן? — — [יד] פראָפעצייהע אַלזאָ, מענשענזאָהן, זאַגע צו גוג,
זאָ שפריכט דער העדר, דער עוויגע: וואַהרליך, דאַ זאָללזט עס וויזען; אַן
יענעם טאַגע, ווען מיין פאָלק ישראל אין זיכערהייט וואָהנט, [טו] אונד דוא
אויז דיינער הייטאַט, אויז דעם אייסערזטען נאָרדען דאַהער קעממזט, דוא אונד
פילע פעלקער מיט דיר, אַללעס צו פפערדע, אין גראָסער מענגע, מיט אונגע־
הייערם העערע. [טז] אונד געגען מיין פאָלק ישראל הינויף ציהעזט, אום דאַז
לאַנד וויא איין געוועלק צו איבערציהען, וועלכעס אין שפעטען צייטען זיין ווירד;
דאַ ברינגע איך דיך נור דאַרום געגען מיין לאַנד, דאַמיט דיא נאַציאָנען מיך קעננען
לערנען, ווען איך דורך דיך ווערדע געהייליגט ווערדען פאָר איהרען אויגען. [יז]
דער עוויגע ערוועהנט עס דאַן מיט דיזען וואָרטען: דוא ביזט עס יאָ, פאָן דעם איך
אין פריהערן צייטען שאָן, דורך מיינע דינער, דיא פראָפעטען אין ישראל, פער־
קינדעט האַבע, דיא דאַמאַלס אויף יאַהרע הינויז פראָפעצייהטען, דאַס איך דיך
געגען זיא הערפיהרען ווערדע. [יח] צו יענער צייט נון, ווען גוג דאַז לאַנד ישראל
איבערפאַללען ווירד, שפריכט דער עוויגע, ווירד העפטיגער צאָרן אין מיר אויפ־
שטייגען. [יט] אין מיינעם אייפער, אין דער היצע מיינעס צאָרנס האַבע איך'ס
אויזגעשפראָכען, דאַס אַן יענעם טאַגע איינע העפטיגע ערשיטטערונג זיין ווירד אים
לאַנדע ישראל. [כ] עס ווערדען פאָר מיינער געגענוואַרט ערשיטטערן דיא פישע
דעס מעערס, דיא פעגעל דעס הימּמעלס, דיא טהירע דעם פעלדעס, אַללעס
געווירם, דאַז אויף דער ערדע קריכט, אונד אַללע מענשען, דיא אויף דער אָבער־
פלעכע דער ערדע זינד, דיא בערגע ווערדען איינשטירצען. [כא] דאַן רופע איך
ווידער איהן אויף אַללען מיינען בערגען דאַז שווערד הערבייא, שפריכט דער
העדר, דער עוויגע, אונד דאַז שווערד דעס איינען ווירד ווידער זיינען אייגענען
ברודער זיין. [כב] מיט מאָרד אונד בלוטבאַד וויל איך שטראַפגעריכטע איבער
איהן האַלטען, פלאַצרעגען, שלאָסען, פייער אונד שוועפעל וויל איך אויף איהן,
זיינע הילפסטרופפען אונד אויף דיא מענגע פאָלקס מיט איהם הערַאב רעגנען לאַז־
זען

באור

לעיל ל"ב (רד"ק). (יד) תדע, מחובר עם הלוא, והמשך הכתובים, הלוא תדע אם
תעלה ביום ההוא על עמו, אנכי הביאותיך על ארצי למען דעת הגוים וגו'. (יז) האתה
הוא, באותן הימים יאמר הקב"ה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים הקדמונים ביד עבדי
נביאי ישראל, כגון יחזקאל וזכריה שאף הוא נתנבא על מלחמות גוג (רש"י) שנים, כמו
לפני שנים, אשר נבאו עליו זמן רב קודם שבא. (כ) המדרגות, ענינו כמו מעלות, כי
י"ת ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ' כ"ג), לא תסק בדרגין, כן דעת רד"ק בשרשים
ובן מלך, ואחריהם הלכתי בתרגומי. ורש"י הביא פירש, שהם סלעים הזקופים ותלוים
ונראים כנופלים (שראָפפע הערַאב הענגענדע פעלזען). ולא אחדל מהקורא עוד דעה
אחרת: לפי שספרו לנו כותבי המסעות יש באיזה ארצות ובפרט בארץ ישראל בהרבה כרמים
שהם על ההרים כמו מעלות, אשר הם מחוזקים ונשמרים מתחתיהם כאבני קיר (אונטער־
מויערטע שטופען), לעכב שלא ישטוף הגשם מעט העפר אשר עליהם, ולא ישאר כ"א צחיח
סלע, וגם בארצות שלנו נמצאים כה"ג. והבוחר יבחר. (כא) וקראתי עליו, על גוג.
לכל הרי, כמו בכל או על כל הרי (רד"ק). (כב) אלגביש, מבואר לעיל (י"ג י"א).

(יד) לָכֵן הִנָּבֵא בֶן אָדָם וְאָמַרְתָּ לְגוֹג כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הֲלוֹא
בַּיּוֹם הַהוּא בְּשֶׁבֶת עַמִּי יִשְׂרָאֵל לָבֶטַח תֵּדָע: (טו) וּבָאתָ מִמְּקוֹמְךָ
מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן אַתָּה וְעַמִּים רַבִּים אִתָּךְ רֹכְבֵי סוּסִים כֻּלָּם קָהָל גָּדוֹל
וְחַיִל רָב: (טז) וְעָלִיתָ עַל עַמִּי יִשְׂרָאֵל כֶּעָנָן לְכַסּוֹת הָאָרֶץ בְּאַחֲרִית
הַיָּמִים תִּהְיֶה וַהֲבִיאוֹתִיךָ עַל אַרְצִי לְמַעַן דַּעַת הַגּוֹיִם אֹתִי בְּהִקָּדְשִׁי
בְךָ לְעֵינֵיהֶם גּוֹג: (יז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה הַאַתָּה הוּא אֲשֶׁר
דִּבַּרְתִּי בְּיָמִים קַדְמוֹנִים בְּיַד עֲבָדַי נְבִיאֵי יִשְׂרָאֵל הַנִּבְּאִים בַּיָּמִים
הָהֵם שָׁנִים לְהָבִיא אֹתְךָ עֲלֵיהֶם: (יח) וְהָיָה בַּיּוֹם הַהוּא בְּיוֹם
בּוֹא גוֹג עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה תַּעֲלֶה חֲמָתִי בְּאַפִּי: (יט)
וּבְקִנְאָתִי בְאֵשׁ עֶבְרָתִי דִּבַּרְתִּי אִם לֹא בַּיּוֹם הַהוּא יִהְיֶה רַעַשׁ גָּדוֹל
עַל אַדְמַת יִשְׂרָאֵל: (כ) וְרָעֲשׁוּ מִפָּנַי דְּגֵי הַיָּם וְעוֹף הַשָּׁמַיִם וְחַיַּת
הַשָּׂדֶה וְכָל הָרֶמֶשׂ הָרֹמֵשׂ עַל הָאֲדָמָה וְכֹל הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי
הָאֲדָמָה וְנֶהֶרְסוּ הֶהָרִים וְנָפְלוּ הַמַּדְרֵגוֹת וְכָל חוֹמָה לָאָרֶץ תִּפּוֹל:
(כא) וְקָרָאתִי עָלָיו לְכָל הָרַי חֶרֶב נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה חֶרֶב אִישׁ בְּאָחִיו
תִּהְיֶה: (כב) וְנִשְׁפַּטְתִּי אִתּוֹ בְּדֶבֶר וּבְדָם וְגֶשֶׁם שׁוֹטֵף וְאַבְנֵי
אֶלְגָּבִישׁ אֵשׁ וְגָפְרִית אַמְטִיר עָלָיו וְעַל אֲגַפָּיו וְעַל עַמִּים רַבִּים אֲשֶׁר
אתו

רש"י

פורענו' גבורתי כלומר תדע ותכיר מי הוא מעוזם ומבטחם: (יז) האתה הוא.
באותן הימים יאמר הקב"ה האתה הוא אותו אשר דברתי בימים קדמונים ביד
עבדי נביאי ישראל כגון יחזקאל וזכריה שאף הוא נתנבא על מלחמות גוג ומגוג
ואספתי את כל הגוים וגומר ורבותינו אמרו אלדד ומידד הם נתנבאו עליו וזהו
שנים שאומר כאן אל תקרי שנים אלא שנים שני נביאים נתנבאו נבואה אחת
בפרק אחד: (יט) רעש גדול. על ידי קולות ורעמים כמו שהוא אומר:
(כ) ונפלו המדרגות. אפי שמעתי שהם סלעים הזקופים ותלויים ונראים
כנופלים ואני אומר הם תלי המגדלים שחופרים סביב וזורקים העפר באמצע
להגביה התל ועשוי מדרגות אשקלונ"ש בלעז כדי שיעמוד העפר ולאחר
שנכבש יפה נוטלין המלבנים מעמידי המדרגה: (כא) וקראתי חרב עליו לכל
הרי. לבא חרב בהם עליו וקראתי וזימנתי' ומה היא החרב שאקרא עליו תרגם
של עצמם חרב איש באחיו: (כב) ואבני אלגביש. אבני ברד המאירות כאבנים
עובות

אֹתוֹ : (כג) וְהִתְגַּדִּלְתִּי וְהִתְקַדִּשְׁתִּי וְנוֹדַעְתִּי לְעֵינֵי גּוֹיִם רַבִּים וְיָדְעוּ
כִּי אֲנִי יְהוָה :
לט (א) וְאַתָּה בֶן אָדָם הִנָּבֵא עַל גּוֹג וְאָמַרְתָּ כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה
הִנְנִי אֵלֶיךָ גּוֹג נְשִׂיא רֹאשׁ מֶשֶׁךְ וְתֻבָל : (ב) וְשֹׁבַבְתִּיךָ
וְשִׁשֵּׁאתִיךָ וְהַעֲלִיתִיךָ מִיַּרְכְּתֵי צָפוֹן וַהֲבִאוֹתִךָ עַל הָרֵי יִשְׂרָאֵל :
(ג) וְהִכֵּיתִי קַשְׁתְּךָ מִיַּד שְׂמֹאולֶךָ וְחִצֶּיךָ מִיַּד יְמִינְךָ אַפִּיל : (ד) עַל
הָרֵי יִשְׂרָאֵל תִּפּוֹל אַתָּה וְכָל אֲגַפֶּיךָ וְעַמִּים אֲשֶׁר אִתָּךְ לְעֵיט צִפּוֹר
כָּל כָּנָף וְחַיַּת הַשָּׂדֶה נְתַתִּיךָ לְאָכְלָה : (ה) עַל פְּנֵי הַשָּׂדֶה תִּפּוֹל
כִּי אֲנִי דִבַּרְתִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה : (ו) וְשִׁלַּחְתִּי אֵשׁ בְּמָגוֹג וּבְיֹשְׁבֵי
הָאִיִּים לָבֶטַח וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה : (ז) וְאֶת שֵׁם קָדְשִׁי אוֹדִיעַ בְּתוֹךְ
עַמִּי יִשְׂרָאֵל וְלֹא אַחֵל הא׳ בפת״ח אֶת שֵׁם קָדְשִׁי עוֹד וְיָדְעוּ הַגּוֹיִם
כי

ר ש״י

טובות שמה גביש כענין שנאמר ראמות וגביש ורבותינו אמרו אל גב איש אבני ברד שהתחילו לירד על מצרים ועמדו באויר על גב האיש משה שהתפלל שלא ירדו כענין שנאמר לא נתך ארצה לא הגיע לארץ :

לט (ב) ושאתיך. כמו והשאתיך על עמי כמו לא ישיא אויב בו : (ז) ולא אחל את שם קדשי · שגלותם של ישראל חלול שמו הוא באמור להם עם ה'

מכלל יופי

הדגים לפי שנוקב לחיי הדג וכן הקוץ הנוקב נקרא חוח חוח עלה בי שכור (משלי כ״ו) · צנה ומגן, סנכה ומגן וכן כלם מגן וכובע במגן וכובע : (ה) וכובע, אלרע והוא כלי מגן על הראש קאפאסי״טי בלעז : (ו) גמר וכל אנפיה, רוצה לומר עדת גומר וכל חיילותיה וכן כל אגפיו כל חיילותיו וכן תרגם יונתן משריתהא : (ז) הכון והכן לך אתה וכל קהלך, הכון אתה והכן לך כל קהלך : (ח) משובבת, כמו ושובבתיך משובבת מקרב העמים · ויתכן לפרשו משרש שוב ועניינו כלומר הנמלטת מקרב הגוים ושבה לארצה · וכן תרגם יונתן דתבו עמה כקטולי חרבא : (ט) כשואה, ענין המון כלומר שטף המים הבאים נכח ויש להם קול המיה וכן בבא כשואה פחדכם (שם א') : ועמים רבים אותך, כמו אתך בדגש עניינו כמו עמך : (יא) ארץ פרזות, כמו פרזות תשב ירושלים (זכריה ב) בערי הפרזות (אסתר ט') פירוש ערי השדה שאין להם חומה : אבוא השקטים, אל השוקטים וכן ויבא ירושלים (מלכים ג') כמו אל ירושלים וכ רבים : (יב) מקנה וקנין, האחד על הבהמות והאחד על שאר נכסים וכן מקנהם וקנינם (בראשית ל״ד) : טבור, הטבור באדם ידוע והוא השורר ולפי שהטבור אמצע הגוף קורא למקום שהוא מגוע הארץ וגבהה טבור · ובאמרו יושבי על טבור פעמים יבא הסמיכות על מלת על וכן יושבי על מדין (שופטים ה') והולכי על דרך : (יג) וכל כפיריה, אמר כן על דרך ההשאלה כלומר גדוליה ותקיפיה וכן כפיר גוים נדמית (יחזקאל ל״ב) וקרא כן על דרך משל כמו שכפיר

אריות

זען· [כג] איך ווערדע פערהערליכט, געהייליגט אונד אנערקאננט ווערדען
פאר דען אויגען פילער נאציאנען, זיא ווערדען ערקעננען, דאס איך דער עוויגע בין·
ל"ט [א] דוזעס, א מענשענזאהן, פראפעצייהע אויף גוג, פערקינדיגע, זא
שפראך דער הערר, דער עוויגע: איך קאממע איבער דיך הער, גוג, דוא
ערזטער פירזט פאן משך אונד תובל! [ב] איך זעלבזט ווינגלע דיך אויף, רייצע דיך
אן, האלע דיך אויז דעם אייזערזטען נארדען הערויף, אונד פיהרע דיך נאך ישרא"ס
געבירגע· [ג] אבער דא שלאג איך דיר דען באגען אויז דער לינקען האנד, ווערפע
דיינע פפילע אויז דער רעכטען דיר· [ד] אויף ישרא"ס געבירגע זאללזט דוא שטירצען, דוא מיט אללען דיינען הילפסטרופפען, אונד מיט דעם טראזע, דער בייא דיר
איזט; דעם גייער, אללען רויבפעגעלן אונד דען טהירען דעס פעלדעס האבע איך
דיך צום פראס בעשטיממט· [ה] אויף פרייעם פעלדע זאללזט דוא אומקאממען, זא
האבע איך'ס פערהענגט, שפריכט דער הערר, דער עוויגע· [ו] אויך איבער
מגוג ווילל איך איין פייער זענדען, וויא איבער דיא זארגענלאזען בעוואהנער יענער
אינזעלן, זיא זאללען ערפאהרען, דאס איך דער עוויגע בין· [ז] מיינען הייליגען
נאמען ווילל איך אונטער מיינעם פאלקע ישראל בעקאננט מאכען, איהן ניא ווידער
ענטווייהען לאזזען, זעלבזט דיא היידען זאללען ערקעננען, דאס איך דער עוויגע,
דער הייליגע אין ישראל בין· [ח] זיהע, עס קאממט, אונד וויררד געשעהען,
שפריכט

באור

ל"ט (ב) וששאתיך, מלשון הנחש השיאני (בראשית ג' י"ג), וכן ת"י ואטעינך·
(יא) מקום
מכלל יופי

אריות מלך על כל שאר החיות וכן תרגם יונתן וכל מלכהא: (טו) לעיניהם גוג, לשון קריאה
אתה גוג: (יז) בימים ההם שנים, כאלו אמר זה שנים רבות: (כ) ורעשו· ענינו התנועה
והרעדה טרמו"לו בלעז: המדרגות, תרגום ולא תעלה במעלות (שמות ל') ולא תיסק בדרגין·
ויונתן תרגם ויתפלשלון מגדלייא· וכתב רש"י ז"ל שמעתי שהם סלעים זקופים תלויים וכראים
כנופלים: (כא) לכל הרי ישראל, כמו בכל הרי או כמו על כל הרי כמו שאמר על הרי ישראל
תפול (יחזקאל ל"ט): (כב) אלגביש, הוא מין ממיני הברד· ויש מפרשים שהם שתי מלות
ופירושו אבני ברד דומות אל גבים מענין ראמות וגביש (איוב כ"ח) שפירושו אבן לבנה מהאבנים
היקרות כי הוא שתי מלות במקצת ספרים המדוייקים ובמקצתם ימצא מלה אחת ואף על פי כן
יתכן להתפרש שתי מלות:

ל"ט (א) נשיא ראש משך, בא סמוך על סמוך כחברו: (ב) ושובבתיך, כחברו ענין
שבירה כמו כי שבבים יהיה (הושע ח') ורבי יהודה פירשו ענין גירוש· ויונתן תרגם
ואשלינך ואטעינך כלומר אפתך וזהו שאמר והביאותיך על הרי ישראל: וששאתיך, פירושו
לפי מקומו אחרי כך· ויש מפרשים אותו מענין ששה כלומר שלא ישאר בהם כי אם הששית·
והרי"קס פירש שישפטנו בששה שפטים כמו שאמר בפסוק ונשפטתי אתו בדבר ובדם וגשם שוטף
אבני אלגביש אש וגפרית והם ששה: (ד) אנפיך, כלומר חיילותיך שהם דומים לכנפים והדגש
לחסרון דלית מלשון רבותינו ז"ל פרח נדפא והאלף נוספת להרי"קס: לעיט צפור, הוא העוף
הדורס והסמיכות הזה כסמיכות אדמת עפר (דניאל י"ב) טיט היון (תהלים מ'): כל כנף,
פירוש כל בעל כנף וכן כל צפור כל כנף (בראשית ז') ובשלשו הענין להגדיל הדבר שיבאו כל
העופות לאכול בשר ההרוגים שהם טורפים ואינם טורפים: (ז) ולא אחל, נפתח ומשפטו להיות
קמץ

שפריכט דער הערר, דער עוויגע, עס איזט דער טאג, דען איך פערקינדינט האבע. [ט] נון ווערדען דיא איינוואהנער דער שטערטע ישראל'ס זיך הינויז בעגעבען, ווערדען ברעננען אונד הייצען מיט וואפפען, שילד, וועהרע, באגען, פפיילע, קיילע אונד לאנצע; זיבען יאהרע לאנג ווערדען זיא דאראן צו פערברעננען האבען. [י] זיא ווערדען קיין האלץ פאם פעלדע האלען, אין דען וועלדערן קיינעם הויען, וויל זיא מיט דען וואפפען דיא פייערונגען אונטערהאלטען קעננען; זיא ווערדען איהרע רייבער בערויבען, איהרע פלינדערער אויזפלינדערן, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [יא] דאך וויל איך אן יענעם טאגע דען גוג דארט אין ישראל איינע גראב־שטעטטע פערשטאטטען; דאז טהאל, וואדורך מאן נאך דעם עזטליכען טהייל דעס מעערעס רייזט, (עס בלייבט אינדעזזען פערשפעררט פיר דיא רייזענדען,) דארט ווירד מאן גוג אונד זיינע גאנצע פאלקסמאזזע בעגראבען, אונד עס דארנאך נעננען גיא המון גוג (גוג'ס פאלקס־מאזזע־טהאל). [יב] דאז הויז ישראל ווירד, אום דאז לאנד צו רייניגען, זיבען מאנאטע לאנג אן איהנען בעגראבען. [יג] אללע איינוואהנער דעס לאנדעס ווערדען טהייל אן דיזער בעערדיגונג נעה־מען, אונד דער טאג מיינער פערהעררליכונג ווירד איהנען צום ריהמליכען אנדענ־קען בלייבען —, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [יד] זיא ווערדען בעזאנדרע מענשען דאצו אויזזאנדערן, דיא טהיילס דאז לאנד דורכשטרייפען, טהיילס דען דורכשטרייפענדען דיא יעניגען בעגראבען העלפען, דיא עטוואן נאך אויף דער ערדע הערום ליגען, אום עס פעלליג צו רייניגען; נאך פערלויף פאן זיבען מאנא־טען ווערדען זיא דיא אונטערזוכונג אנשטעללען. [טו] דיא הערום שטרייפענדען

ווער־

באור

טו (יא) מקום שם קבר, כמו הפוך מקום קבר שם, וכן כל הרע אויב בקדש (תהילים ע"ד), כמו כל אויב הרע בקדש, כל תשא עון, (הושע י"ד), כמו כל עון תשא, והדומים (רד"ק)· קדמת הים, למזרח הים ולא פירש איזה ים, והנה היו בארץ ישראל ים מזרחי וים מערבי· וי"ת במדנח ים גנוסר, והוא ים כנרת (דברי רד"ק)· וחסמת וגו', וסוגרת היא את העוברים, כמו לא תחסום שור בדישו, שרוב פגרים שיפלו שם יבדלו את העוברים מעבור (רש"י), והוא כמו מאמר מוסגר· (יג) לשם, כל האומות יספרו את שמם, לשבח ולחסד, שקברו את אויביהם (מרש"י)· (יד) ואנשי תמיד, אנשי המותמדים לכך יבדילו ישראל כלי לעבור בארץ ללקט את המפוזרים (הנ"ל)· עברים וגו', כלומר מקצה אנשי תמיד יהיו עוברים בארץ לנקות הפגרים, ומקצה מהם מקברים עם העוברים, אשר ימצאו העוברים עוד נותרים· כן נראה לי שעור הכתוב, וכן מתורגם· מקצה שבעה חדשים, יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינים להקבר ומאז והלאה יחקרו בארץ במקומות המסתרים

בקוקים

מכלל יופי

קמץ כמו והוא יחל (שופטים י') כי שרשם חלל ובא זה האלף פתוחה אולי הוא מהדגושים דינה לוער כמו ויסב אלהים, (שמות י"ג) ויחם את הכסף (מלכים ב' כ"ב) לפיכך בא בפתח· או להפריד הענין בא בפתח: (ח) הנה באה, עת הישועה: (ט) והשיקו, ענין הבערה: במקל, בגדי: (י) ולא יחטבו, מן הקל ענין כריתה: (יא) מקום שם קבר, הוא כמו

הפוך

כִּי אֲנִי יְהוָה קָדוֹשׁ בְּיִשְׂרָאֵל׃ (ח) הִנֵּה בָאָה וְנִהְיָתָה נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה הוּא הַיּוֹם אֲשֶׁר דִּבַּרְתִּי׃ (ט) וְיָצְאוּ יֹשְׁבֵי עָרֵי יִשְׂרָאֵל וּבִעֲרוּ
וְהִשִּׂיקוּ בְּנֶשֶׁק וּמָגֵן וְצִנָּה בְּקֶשֶׁת וּבְחִצִּים וּבְמַקֵּל יָד וּבְרֹמַח וּבִעֲרוּ
בָהֶם אֵשׁ שֶׁבַע שָׁנִים׃ (י) וְלֹא יִשְׂאוּ עֵצִים מִן הַשָּׂדֶה וְלֹא יַחְטְבוּ
מִן הַיְּעָרִים כִּי בַנֶּשֶׁק יְבַעֲרוּ אֵשׁ וְשָׁלְלוּ אֶת שֹׁלְלֵיהֶם וּבָזְזוּ אֶת
בֹּזְזֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ (יא) וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא אֶתֵּן לְגוֹג מְקוֹם
שָׁם קֶבֶר בְּיִשְׂרָאֵל גֵּי הָעֹבְרִים קִדְמַת הַיָּם וְחֹסֶמֶת הִיא אֶת הָעֹבְרִים
וְקָבְרוּ שָׁם אֶת גּוֹג וְאֶת כָּל הֲמוֹנֹה וְקָרְאוּ גֵּיא הֲמוֹן גּוֹג׃ (יב) וּקְבָרוּם
בֵּית יִשְׂרָאֵל לְמַעַן טַהֵר אֶת הָאָרֶץ שִׁבְעָה חֳדָשִׁים׃ (יג) וְקָבְרוּ כָּל
עַם הָאָרֶץ וְהָיָה לָהֶם לְשֵׁם יוֹם הִכָּבְדִי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה׃ (יד) וְאַנְשֵׁי
תָמִיד יַבְדִּילוּ עֹבְרִים בָּאָרֶץ מְקַבְּרִים אֶת הָעֹבְרִים אֶת הַנּוֹתָרִים
עַל פְּנֵי הָאָרֶץ לְטַהֲרָה מִקְצֵה שִׁבְעָה חֳדָשִׁים יַחְקֹרוּ׃ (טו) וְעָבְרוּ

רש"י

ה' אלה ולא יכול להצילם: (ט) והשיקו · כמו תנור שהסיקוהו בלשון משנה
בנשק · אנארמורא"ש בלע"ז: (יא) אתן לגוג מקום שם קבר · מקום שיהא שם
קבר להם לפי שהוא מזרעו של יפת שכסה את ערות אביו לפיכך זכה לקבורה:
גי העוברים · גי שהם עוברים את ים כנרת להביא משם פירות גינוסר תמיד:
קדמת הים · ת"י במדנח ים גינוסר: וחוסמת היא את העוברים · וסוגרת
היא את העוברים כמו לא תחסום שרוב פגרים שיפלו שם יבדלו את העוברים
מעבור לפיכך יעברו עליהם ויקברו אותם ומנחם פתרו בספרו יחסמו את אפם
מלהריח ריח הפגרים: (יג) וקברו כל עם הארץ · שיותו שם: והיה להם
לשם · כל האומות יספרו את שמם לשבח ולאמר אין לך כאומה זו רחמניים יש לך
אדם שקובר את אויבו שעמד עליו להורגו: (יד) ואנשי תמיד · אנשים
המותמדי' לכך יבדילו ישראל כדי לעבור בארץ ללקט את המפוזרים: מקברים
את העוברים · ויקברו' עם העוברי' את הפגרים הנוסמי' ומעכבים את המעבר
שהעוברי' את הים מקברים אותם להגלות' את העוברי' עם העוברים כך שמעתי
וכן ת"י: את הנותרי' על פני הארץ · רחוק מן המעבר שאין העוברי' את הים
מתעסקי' בהם לקוברם · קברום אלה המותמדים ומובדלים לכך: מקצה שבעה
חדשים · יכלו מרבית הפגרים הנראים לעינים להקבר ומאז והלאה יחקרו בארץ
מקו' המסתרי' בחוטי' ובין הקוצים ויקברו מה שימצאו: (טו) ועברו העוברי'
בארץ · הולכי דרכים שיראו עצם אדם יבנו אצלו ציון סימן שיש כאן עצם של מת

העברים בארץ וראה עצם אדם ובנה אצלו ציון עד קברו אתו
המקברים אל גיא המון גוג: (טז) וגם שם עיר המונה וטהרו
הארץ: (יז) ואתה בן אדם כה אמר אדני יהוה אמר לצפור כל
כנף ולכל חית השדה הקבצו ובאו האספו מסביב על זבחי אשר
אני זבח לכם זבח גדול על הרי ישראל ואכלתם בשר ושתיתם
דם: (יח) בשר גבורים תאכלו ודם נשיאי הארץ תשתו אילים
כרים ועתודים פרים מריאי בשן כלם: (יט) ואכלתם חלב לשבעה
ושתיתם דם לשכרון מזבחי אשר זבחתי לכם: (כ) ושבעתם על
שלחני סוס ורכב גבור וכל איש מלחמה נאם אדני יהוה: (כא)
ונתתי את כבודי בגוים וראו כל הגוים את משפטי אשר עשיתי
ואת ידי אשר שמתי בהם: (כב) וידעו בית ישראל כי אני יהוה
אלהיהם מן היום ההוא והלאה: (כג) וידעו הגוים כי בעונם גלו
בית ישראל על אשר מעלו בי ואסתר פני מהם ואתנם ביד צריהם
ויפלו בחרב כלם: (כד) כטמאתם וכפשעיהם עשיתי אתם
ואסתר פני מהם: (כה) לכן כה אמר אדני יהוה עתה אשיב את
שבית שבות קרי יעקב ורחמתי כל בית ישראל וקנאתי לשם קדשי:
(כו) ונשו חסר א׳ את כלמתם ואת כל מעלם אשר מעלו בי בשבתם

על

רש״י

כדי שיפרשו ממנו הולכי דרכי׳ ועושי טהרו׳: עד · בא אנשי התמיד המובדלים
לחקור וקברו אותו: (טז) וגם שם העיר המונה · וגם העיר שאמה עיר הומיה
מרוב אדם היא עיר הרשעה וגם היא אל יושביה שם יקברו: וטהרו · את ישראל
בארץ את טהרותיהם ותרומותיהם · המונה לא מפיק הא לפי שה״א אחרונה
משמשת שם דבר המונה כמו הומיה: (יח) אלים כרים ועתודי׳ · מלכים ודוכוסי׳
שלטונים ושרים: מריאי בשן · שור של פטם קרוי אלמ״רי בלשון ערבי: (כא) את
משפטי · את פורענותי יושטי״א בלע״ז: (כג) וידעו הגוים כי בעונם גלו.
בני ישראל כשיראו את גבורתי יכירו כי לא מקוצר ידי היה שלא הושעתים אלא
בעונם הסתרתי פני מהם וגלו: (כה) וקנאתי לשם קדשי · ולבשתי קנאת
התשועה ונקם למען שם קדשי שלא יתחלל עוד וקנאתי לשם קדשי בשביל שם קדשי
כמו המקנא אתה לי: (כו) ונשו את כלימתם · בהטיבי להם אגמלם כרעתם

אז

ווערדען דאז לאנד דורכזוכען, אונד וואו זיא איין מענשען-געביין ערבליקקען, איין מערקצייכען דאבייא ערריכטען, דאמיט יענע בעגרעבער עס אים טהאלע המון גוג בעגראבען. [טז] אויך דיא שטאדט, וואו מאן דאז לאנד גערייניגט האט, ווירד דען נאמען המונה (פאלקס-מאזזע) בעקאממען.

[יז] דוא, א מענשענזאהן, שפראך דער הערר, דער עוויגע, רופע דען רויב-פעגעלן אללער גאטטונגען, אונד אללען טהירען דעס פעלדעס צו: פערזאממעלט אייך, אונד קאממט הערבייא, פערזאממעלט אייך פאן אללען געגענדען צו מיינעם אפפערמאהלע, צו דעם גראסען מאהלע, דאז איך אייך אויף ישראל'ס געבירגע געבען וויל, איהר זאללט פלייש עססען, בלוט טרינקען. [יח] פלייש פאן העלדען זאללט איהר עססען, בלוט פאן לאנדעספירסטען טרינקען, פאן וויддערן, שאאפען, בעקקען, שטירען, לויטער געמעסטעטע שטיקקע פאן בשן. [יט] פעטט צור גניגע זאללט איהר צו עססען, בלוט צום בערוישען צו טרינקען האבען בייא מיינעם מאהלע, דאז איך אייך בערייטע. [כ] איהר זאללט אייך אן מיינער טאפעל מיט פפערדען, מיט רייטערן, מיט העלדען, אונד מיט לויטער קריגס-לייטען זעטטיגען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [כא] איך ווערדע דען היידען מיינע הערליכקייט צייגען, אללע פעלקער זאללען מיין שטראפגעריכט זעהען, דאז איך פאללשטרעקקע, מיינע מאכט, דיא איך אן איהנען אויזאיבע. [כב] דאז הויז ישראל ווירד דאדורך פאן דיזעם טאגע אן, קינפטיג הין ערקעננען, דאס איך דער עוויגע, זיין גאטט בין. [כג] דיא היידען ווערדען עס איינזעהען, דאס זיא פאם הויזע ישראל נור אום איהרער מיזזעטהאט וויללען פערטריבען וואורדען; וויל זיא זיך געגען מיך פערגאנגען האבען, איך מיין אנגעזיכט פאן איהנען אבגעווענדעט, אונד זיא אין דיא האנד איהרער פיינדע געליפערט האבע, דאס זיא זא אללע אונטער דעם שווערדטע ערלאגען. [כד] דאס איך גור נאך איהרער פעראונרייניגונג אונד נאך איהרען פערגעהונגען מיט איהנען פערפוהר, אלס איך מיין אנטליץ פאן איהנען אבצאג. [כה] דאהער שפראך דער הערר, דער עוויגע: איצט וויל איך דיא געפאנגענען יעקב'ס ווידער צוריקפיהרען, מיך איבער דאז זעממטליכע הויז ישראל ערבארמען, אונד פיר מיינען הייליגען נאמען אייפערן. [כו] ויא זאללען נון, ווען זיא אין איהרעם פאטערלאנדע ווידער זיכער

אונד

באור

במוקים ובין הקוצים ויקברו מה שימצאו (הנ"ל). (טז) שם עיר, כמו שהגיא יקרא המון גוג, כן עיר הסמוכה לגיא תקרא המונה (רד"ק). וטהרו הארץ, הסמך הקודם, כלומר העיר הסמוכה למקום אשר טהרו הארץ תקרא המונה. (כג) ואסתיר וגו', כאשר הסתרתי פני מהם לא היה כ"א לענוש אות' כטמאתם וכפשעיהם. (כה) עתה, אחר שעבר זמן עונשם. (כו) ונשו, ענין שכחה כמו נשיתי טובה (בן מלך).

מכלל יופי

הפיך מקום קבר שם וכן כל הרע אויב בקדש (תהלים ע"ד) כמו כל אויב הרע בקדש אף אם

צריך

תרגום אשכנזי

אונד אונגעשטעהרט וואָהנען, אַן איהרע שמאַך אונד איהר גאַנצעס פֿערגעהען, וואָדורך זיא זיך געגען מיך שולדיג מאַכטען, פֿערגעזזען · [כז] אונד ווען איך זיא פֿאָן דען פֿעלקערן צוריקגעבראַכט, אויז דען לענדערן איהרער פֿיינדע ווידער פֿערזאַממעלט האַבע, אונד פֿאָר דען אויגען פֿילער פֿעלקער דורך זיא געהייליגט וואָרדען בין; [כח] זאָ ווערדען זיא דאַרויז ערקעננען, דאַס איך דער עוויגע, איהר גאָטט, בין, דער איך זיא צוואַר אונטער דיא פֿעלקער פֿערבאַננטע, דאָך אויך ווידער אויף איהרעם גרונדע אונד באָדען צוזאַממען בראַכטע, אונד קיינען פֿאָן איהנען איוזוערהאַלב צוריקלים · [כט] איך ווערדע אויך מיין אַנטליץ ניכט מעהר פֿאָן איהנען אַבווענדען, דאַ איך נונמעהר מיינען גייזט איבער דאַז הויז ישראל אויזגעגאָזזען, (ד"ה רעכֿטשאַפֿפֿענע געזינגונגען איהנען איינגעפֿלעסט האַבע, שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע ·

מ [א] אים פֿינף אונד צוואַנציגזטען יאהרע אונזערער געפֿאַנגענשאַפֿט, צו אַנפֿאַנגע דעס יאַהרס אַם צעהנטען דעס מאָנאַטס, אים פֿירצעהנטען יאַהרע נאַכדעם דיא שטאַדט (ירושלים) איזט צערשטעהרט וואָרדען, אַן עבען דיזעם טאַגע וואַלטעטע איבער מיך דיא מאַכט דעס עוויגען, אונד איך וואורדע דאָרט הין געבראַכט · [ב] אין איינעם געטטליכֿען געזיכֿטע נעמליך, פֿיהרטע עס מיך אין דאַז לאַנד ישראל, אונד פֿערזעצטע מיך אויף איינען זעהר האָהען בערג, וואָרויף

באור

מ אהובי קורא! הלא תדע מבלי שאגיד לך, כי לא נמצא ענין בכל המקרא לרוע לפני המתרגם והמבאר כפרשות הבאות עתה, הכוללות בנין הבית שראה הנביא במראה, כי אין כמהו לקושי הבנתו, ועד הנה לא הי' עוד אחד ממבארי המקרא אשר הצליח במלאכה זאת · כי מלבד שנמצאו בכתיבת בנין זה חלופים רבים ערבוב הדברים וסתירות, ולא נכתב באופן מכוון כראוי לכתיבת בנין, (לפי שעיקר מגמות הנביא לא הי' כ"א להודיע מדותיו, ולא לכתוב תכונת וסדר הבנין,) השתמש הנביא ג"כ במלות שלא נדע פתרונם, על כי אין דוגמתן בכל המקרא, וסתום לנו המעין אשר נוכל לשאוב ממנו, והם בלי ספק שמושי מלות רגילות אצל מלאכת הבנין, שלא נוכל ג"כ לדעת לפי מקומו ועפ"י סברא, לפי שמעט היא ידיעתנו ממלאכת הבנינים שהיתה בימים הקדמונים ההם · גם בענין המדות יש ספקות גדולות, וכבר העיר על זה רד"ק ז"ל: המדות האלה אשר בבנין זו אינם מבוררות אצלינו, פי הם בבנין העתידה, ומה שמפרש אדם בהם לפי סברא אין לסמוך עליהם, ומה שנמצא בהם בקבלה נקבל, והשאר יהי' מוכח עד שיבוא אליהו, וכן אמרו חז"ל במסכת דברים מזו הנבואה, פרשה זו עתיד אליהו לדרשה, כלומר שאין אנו יודעים לדרשה ע"כ · והנה כמקרה כל המפרשים קרה ג"כ לי, לשוא יגעתי בו, וראיתי כי הוא מן הנמנע להתיר כל הספקות ולברר כל הענינים, ואין על המתרגם והמבאר אלא לתרגם ולבאר כפי היותר נראה כאשר אל ידו, ואחרי כי אין להקורא תועלת גדולה בידיעת הענינים האלה העיקר הוא להבין לשון הכתוב, ולכן כל המפרשים והמתרגמים אשר קדמוני הרשו להם להחליף ולשנות המלות והענינים כפי שמצאו טוב לפירושם, ובפרט רש"י עשה זה כמה פעמים, ובכל כך הודה חסרון הבנתו בענינים רבים, לא כן עשיתי בתרגומי, כי יגעתי כפי מה שביכולתי ובאפשרי שלא לנטות מלשון הכתוב, ולא שניתי בה אלא כפי ההכרח לחוק הלשון אשר מתורגם בה, ואם שגיתי אין תלוי משוגתי ·

(ב) כמבנה עיר, כבנין עיר (רש"י) · (ה) באמה וטפח, באמה הידועה שהיא של

ששה

עַל אַדְמָתָם לָבֶטַח וְאֵין מַחֲרִיד׃ (כז) בְּשׁוֹבְבִי אוֹתָם מִן הָעַמִּים
וְקִבַּצְתִּי אֹתָם מֵאַרְצוֹת אֹיְבֵיהֶם וְנִקְדַּשְׁתִּי בָם לְעֵינֵי הַגּוֹיִם רַבִּים׃
(כח) וְיָדְעוּ כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיהֶם בְּהַגְלוֹתִי אוֹתָם אֶל הַגּוֹיִם
וְכִנַּסְתִּים אֶל אַדְמָתָם וְלֹא אוֹתִיר עוֹד מֵהֶם שָׁם׃ (כט) וְלֹא
אַסְתִּיר עוֹד פָּנַי מֵהֶם אֲשֶׁר שָׁפַכְתִּי אֶת רוּחִי עַל בֵּית יִשְׂרָאֵל נְאֻם
אֲדֹנָי יְהוִה׃

מ (א) בְּעֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ שָׁנָה לְגָלוּתֵנוּ בְּרֹאשׁ הַשָּׁנָה בֶּעָשׂוֹר
לַחֹדֶשׁ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה שָׁנָה אַחַר אֲשֶׁר הֻכְּתָה הָעִיר בְּעֶצֶם
הַיּוֹם הַזֶּה הָיְתָה עָלַי יַד יְהוָה וַיָּבֵא אֹתִי שָׁמָּה׃ (ב) בְּמַרְאוֹת
אֱלֹהִים הֱבִיאַנִי אֶל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וַיְנִיחֵנִי אֶל הַר גָּבֹהַּ מְאֹד וְעָלָיו

כמבנה

רש"י

אז ישאו כלימתם ויבושו מלסרים פנים ומנקה פירש ונשו כמו אשרי נשוי פשע לשון כפרה: (כח) ולא אותיר. אחד מהם בגולה:

מ (א) בר"ה בעשור לחדש. איזוהי שנה שר"ה שלה בעשור לחדש הוי אומר זה יובל שחרב הבית בשנת שלשים ושש ביובל שהתחיל בשמונה עשר שנה ליאשיהו ולסוף ארבע עשרה היה ראוי היובל להיות והיא שנת עשרים וחמש לגלות יכוניה שגלה בעשרים ושש ביובל י"ד של יאשיהו מי"ח עד ל"א ויהויקים י"א: יד ה'. חוזק תוקפו להוליכני על כרחי: ויבא אותי שמה. אל העיר ההוכתה היא ירושלים אותי שנה הראהו בנין הבית לעתיד לבא: (ב) במראות

אלהים

מכלל יופי

צריך תאכלם (ישעיה כ"ו) כמו אף צריך אש תאכלם כל תשא עון (הושע י"ד) כל עון תשא והדומים להם רבים: גי העברים, כאותו הגי שעוברים דרך עליו: קדמת הים, למזרח הים ולא פירש איזה ים ויונתן תרגם מדנח ים גנוסר והוא ים כנרת (במדבר ל"ד): וחוסמת, מענין לא תחסום שור (דברים כ"ה) כלומר סותמת העוברים שלא יוכלו לעבור מרוב באשה וסרחונה. או העוברים יחסמו אפיהם בעברם ותהיה מלת חוסמת עוברת לשלישי: המונה, אהב מקום וו כמו אהלה (בראשית ט') והדומים לו: גי העברים, ביוד לבדה: (יג) גיא המון גוג, ביוד ואלף: (יד) ואנשי תמיד יבדילו עוברים בארץ, ישראל יבדילו אנשים שיעברו תמיד בארץ לחקור על החללים כדי לקברם: את העברים, בא עם הפועל ויתכן לפרשו עם העוברים כלומר אנשי תמיד יקברו עם העוברים את הנותרים: יחקרו, ישלימו החקירה: (טו) ובנה אצלו ציון, פרשו כמו בפלס חבק ידים (משלי ו'), וענינו כענין מצבה שמשימין אותו על הקבר: אל גיא, כמו בגיא וכן ואל הארון תתן את העדות (שמות כ"ה) כמו ובארון: (טז) המונה, קל ההא ועיקרה להיות מפיק ענין קנין ורכוש: (יח) מריאי בשן, מין ממיני הבקר הגדולים ובלעז בופלאוס, ויש אומרים כי המפוטמים שבבהמות יקראו מריאים: (כב) מן

היום

כְּמִבְנֵה עִיר מִנֶּגֶב׃ (ג) וַיָּבֵיא אוֹתִי שָׁמָּה וְהִנֵּה אִישׁ מַרְאֵהוּ
כְּמַרְאֵה נְחֹשֶׁת וּפְתִיל פִּשְׁתִּים בְּיָדוֹ וּקְנֵה הַמִּדָּה וְהוּא עֹמֵד בַּשָּׁעַר׃
(ד) וַיְדַבֵּר אֵלַי הָאִישׁ בֶּן אָדָם רְאֵה בְעֵינֶיךָ וּבְאָזְנֶיךָ שְּׁמָע קמץ בלא
אסף וְשִׂים לִבְּךָ לְכֹל אֲשֶׁר אֲנִי מַרְאֶה אוֹתָךְ כִּי לְמַעַן הַרְאוֹתְכָה
הֻבָאתָה הֵנָּה הַגֵּד אֶת כָּל אֲשֶׁר אַתָּה רֹאֶה לְבֵית יִשְׂרָאֵל׃ (ה) וְהִנֵּה
חוֹמָה מִחוּץ לַבַּיִת סָבִיב סָבִיב וּבְיַד הָאִישׁ קְנֵה הַמִּדָּה שֵׁשׁ אַמּוֹת
בָּאַמָּה וָטֹפַח וַיָּמָד אֶת רֹחַב הַבִּנְיָן קָנֶה אֶחָד וְקוֹמָה קָנֶה אֶחָד׃
(ו) וַיָּבוֹא אֶל שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִימָה וַיַּעַל בְּמַעֲלֹתָו במעלתיו
קרי וַיָּמָד אֶת סַף הַשַּׁעַר קָנֶה אֶחָד רֹחַב וְאֵת סַף אֶחָד קָנֶה אֶחָד רֹחַב׃
(ז) וְהַתָּא קָנֶה אֶחָד אֹרֶךְ וְקָנֶה אֶחָד רֹחַב וּבֵין הַתָּאִים חָמֵשׁ אַמּוֹת

וסף

רש"י

אלהים הביאני · לא הוליכני שם אלא הראני כאילו אני שם : אל הר גבוה מאד · שכן הוא עתיד ליגבה שנאמר ונשא מגבעות : כמבנה עיר · כבנין עיר : מנגב · בדרומו של הר : כמראה נחשת · כעין זיו החיות ונוצצי כעין נחשת קלל : ופתיל פשתים בידו · למדידת קרקע חוט יפה מחבל פשתים : וקנה המדה · למוד בו את עובי החומה ואורך ורחב השערים : (ד) לכל אשר אני מראה אותך · ענין הבנין : הובאתה הנה · מבבל : (ה) והנה חומה מחוץ לבית · בנין בית אחד הראני בצפון ההר וחומה מחוץ סביב סביב כך מפורש בסוף הספר שהעיר בדרום והבית בצפון : שש אמו' באמ' וטופח · שית אמין באמתא והיא אמתא ופשך כך ת"י צ היא אמה בינונית בת ששה שהיא אמה וטופח באמה בת חמשה : רוחב הבנין · עובי החומה : וקומה קנה אחד · וזו היא קומה תחתונה שהיא סביב הר הבית והיא היתה נמוכה כמו ששנינו כל הכתלים שהיו שם היו גבוהים חוץ מכותל מזרחי שהכהן השורף את הפרה עומד בהר המשחה כו' : ויבוא אל שער אשר פניו דרך הקדימה · נכנס לתוך ההיקף ובא לו לשער עזרת נשים המזרחי היא נקראת הצר התחתונה בכל הענין הזה לפי שהיא לפני עזרת ישראל : ויעל במעלותיו · ששפוע ההר הולך ועולה מן החיל שהתחתון עד עזרת נשים שתים עשרה מעלות כאותה ששנינו לפנים ממנו החיל עשר אמות ושתים עשרה מעלות היו שם כו' : סף השער · היא מזוזות השער : קנה אחד רוחב · שש אמות מוכסה את כל עובי החומה שהיה קנה אחד כמו שאמור למעלה : ואת סף אחד . מזוזה השנית אחת מצפון ואחת מדרום : (ז) והתא · הוא יציע שקורין אפנדי"ץ בלע"ז והיו שלשה מימין השער ושלשה מן השמאל כמו שאמור בענין והתאים סמוכין לכותל המזרחי של עזרת נשים

מבחוץ

וואָרויף זירוועלטס וויא דאַז געביידע איינער שטאַדט שטאַנד · [ג] עס פֿיהרטע
מיך דאַהין, אונד זיהה, עס וואַר איין מאַן דאַ, דעזזען פֿאַרבע וויא קופּפֿער וואַר,
ער האַטטע איינע ליינענע שנור אין זיינער האַנד, אונד איינע מעסרוטהע, אונד
שטאַנד אים טהאָרע · [ד] דער מאַן רעדעטע מיך אַן: מענשענזאָהן: בעּ-
טראַכטע מיט דיינען אויגען, האָרכע אויף מיט דיינען אָהרען, אונד זייא אויפֿ-
מערקזאַם אויף אַללעס, וואַס איך דיר צייגע. (דען נור אום דיר עס צו צייגען,
ביזט דוא הירהער געבראַכט וואָרדען,) ערצעהלע זאָדאַן אַללעס וואַס דוא בעּ-
מערקזט, דעם הויזע ישראל · [ה] אונד זיהה, פֿאָן אויסען וואַר איינע מויער
רינגס אום דאַז געביידע הערום, דיא מעסרוטהע אין דער האַנד דעס מאַננעס וואַר
איינע זעכּס עללען האַלטינע מעסריטהע (נאָך דער איינע האַנד ברייטע גרעסערע
עללע,) ער מאַס דיא ברייטע דיזעס בויעס איינע מעסרוטהע, אונד דיא הערע
עבענפֿאַללס איינע מעסרוטהע · [ו] ער קאַם אַן איינען טהאָר, דאַז נאָך אָזטען
הינזאַה, שטיג דיא שטופֿען דאַראַן הינויף, אונד מאַס איינע שוועללע דעס
טהאָרס איינע מעסרוטהע ברייט, אונד דיא אַנדערע עבענפֿאַללס איינע מעס-
רוטהע ברייט · [ז] דיא וואַכטשטובען איינע רוטהע לאַנג, אונד איינע ברייט,
דען צווישענרוים דער וואַכטשטובען פֿינף עללען, דיא שוועללע דעס טהאָרס דאַ-
נעבן

באור

חמשה טפחים וטפח, זאת האמה היתה יתירה טפח, והיתה בת ששה טפחים, וכן אמרינן
במשנה, אמר רבי יהודה אמת הבנין ששה טפחים ושל כלים חמשה (רד"ק) · (ז) והתא,
לפי הנראה היו התאים בשערים חדרים לשוערים שהיו למשמרת הבית, וכן מתורגם · ובין
התאים, כלומר הכותל הממוצע בין תא לתא היה רחבו חמש אמות (הכ"ל) · וסף השער,
סף

מכלל יופי

היום ההוא והלאה, סימן שלא יטעה אדם יחזקאל אין היום שמואל מהיום (שמואל ט"ז) :
(כג) ויפלו בחרב כלם, ענינו רובם וכן וכל הארץ באו מצרימה (בראשית מ"ב) והדומים לו :
(כו) ונשו את כלמתם, שרשו נשא ומשפטו ונשאו ובא האלף בהעלם כבעלי האל : (פו)
בשובבי, ענין השבה וכן לשובב יעקב אליו (ישעיה מ"ט) : לעיני הגוים רבים, בידיעת
המתואר בלא ידיעת התאר כמו בורו הגפן נכריה (שמואל ב' ו') את העגלה חדשה (ירמיה ב')
והדומים להם :

מ. (א) בראש השנה, פירושו בחדש השביעי שהוא ראש השנה בעשור לחדש והוא יום
הכפורים · ורבותינו ז"ל פירשו כי יום הכפורים קרא ראש השנה ושנת היובל היתה ואמרו
איזה היא שנה שראש השנה שלה בעשור הוי אומר זה יובל : (ב) ועליו כמבנה עיר, פירוש ועליו
בסמוך לו כמו ועליו מטה מנשה (במדבר כ') : כמבנה עיר, שם סמוך כמשקל מקנת (בראשית
י"ג) ענין תבנית המשכן (שמות כ"ה) שענינו דמות המשכן וצורתו או מענין בנין : (ד)
הראותכה, כתיב בהא אחר הכף וכן הבאתה : (ו) סף השער, הוא מזוזת השער תרגום
ועל שתי המזוזות (שם י"ב) ועל תרתין סיפיא : (ז) והתא, הוא היציע והוא שעושים באמצע
הבית מקיר לקיר כמו עלייה והוא כמו חדר להשתמש בו בהצנע ונקרא תא ונקרא לשכה ונקרא
צלע ונקרא יציע בבנין שלמה (במלכים ו') : (ח) מהבית, שניהם פירושם מבפנים כתרגומו
מלגו : (י) ותאי השער וגו', כל מלה בפסוק זה כתובים בהא וסמו בסוף הפסוק כתיב בוו :
לאלים, ענין מזוזה : (טו) היאתון, כן כתיב וקרי האיתון והוא כמו המלות ההפוכות כגו
כשב

נעבען, פֿאָן דער האַללע דעם טהאָרס פֿאָן אינגען, איינערוטהע. [ח] ער מאַס
דיא אינוועענדיגע האַללע דעם טהאָרס איינע רוטהע. [ט] דאַן מאַס ער דיא
(אַנדערע) האַללע דעם טהאָרס אַכט עללען, אונד דיא באָגען צוויא עללען; דיא
האַללע דעם טהאָרס וואַר איינווערטס. [י] דיא וואַכטשטובען אַם טהאָרע גע־
גען מאָרגען האַרען דרייא אויף דיזער, אונד דרייא אויף יענער זייטע, אַללע דרייא
פֿאָן גלייכעם מאַסע, זאָ האַטטען אויך דיא באָגען איבעראַלל איינערלייא מאָס.
[יא] הירויף מאָס ער דיא ברייטע דעם דורכגאַנגס דעס טהאָרס צעהען עללען,
אונד

באור

ספף אחר מאכל אולם השער מהבית כת"י מלגיו. (ט) אלם השער, נפסיק זה כנגד
המפרשים. ויתכן שהיו שתי אלמות, אחת מן קנה אחד שהוא שש אמות ואחת משמנה אמות,
וזה נראה מפסוק ט"ו שזכר אלמות בלשון רבים, וכן גם זרי השערים נפרשה באמר בלשון רבים.
ואיליו, פתרון עלה ואת איננו מבורר. ולדעת רש"י אילים הם מזוזות עשוין מאבני גזית כעין
אילנות עגולין, ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל, והיו לדעתו שתי אמות בעובי עגולן.
אמנם פסוק ט"ז אינו מסכים לדבריו, גם מפסוק ל"א אין נראה כדבריו, כאשר יראה הקורא
במעט עיון. ויותר ידמה לי שנקרא כן העשוי בבנין כעין קשת וכפה (בל"א באָגען) וכן
תרגמתיו. ואולם השער מהבית, מכפנים כתרגומו מלגיו והוצרך לומר זה כי אחר אולם
היא חוץ לשער והוא שקראים בית שער, וכן היה אולם ההיכל מבחוץ לפיכך אמר כי זה אולם
השער מכפנים היה (רד"ק). (יא) רחב פתח השער, המזוזות והאסקופות והפתח כלו
קרוי שער, ומה שפתוח בו לבד קרוי פתח, וטעם ארך השער מסף החיצוני עד סף הפנימי.
הנה אמר הנה כי הסף החיצוני הי' רחבו קנה אחד ואותו הרחב קורא עתה אורך נזכרו מדת
השער מסף אל סף כי המדה היתירה נקרא אורך, וזכר כי רחב הפתח מסף אל סף עשר
אמות והארך מסף אל סף י"ג אמות, אלא שהרחב אין בכלל מדת הספים, שאינו אומר אלא
על מה שפתוח בשער והוא הנקרא פתח, ובאורך בכלל מדת הספים, שהיו משש אמות ובין
סף לסף אמה אחת כן כתב רד"ק. ויותר נראה פירוש רש"י, כי אורך השער קלל השער מן
הצפון לדרום י"ג אמה, עשר כנגד קלל הפתח ואמה ואמה וחצי מכאן ואמה וחצי מכאן, וזה מה
שקודים

מכלל יופי

כשב (ויקרא ד') שמלה ושלמה (שמות כ"ב) והוא השער האמצעי כתרגומו תרעא מציעאה ויש
לפרשו מענין ביאה כמו אתא בקר (ישעיה כ"א) לפי שבאותו השער היו נכנסים הבאים בעזרה
להתפלל לפי שהיה מתכוין כנגד פתח ההיכל: על לפני אלם, כמו עד וכן על המעברות:
(יהושע ב') (טז) והחלונות אטמות, פתוחות ואינו אומר שהיו פתוחות מכל וכל כי לא יקרא
חלון אם אינו פתוח אלא פירוש אטומות כפירוש חלוני שקופים אטומים (מלכים ז') כבנין שלמה
פירושו שהיו רחבות מבחוץ וצרות מבפנים. והנה לא אמר אלא אטומות רוצה לומר שהיו צרות
מבפנים: אליהמה, כמו אליהם והה"א נוספת על מם הרבים וכן אמר כן הרבות גויתיהנה
(יחזקאל א') ככתופיכנה (שם י"ג) ועמימי מזוזות: לאלמות, כמו אלים שהוא כפה: ואל איל
תמרים, ואל כל איל ואיל היו תמורים: איל, ענינו מזוזה: תמרים, הוא הדקל מענין צדיק
כתמר יפרח (תהלים צ"ב): (יז) החיצונה, תאר והוא לנקבה: ורצפה, ענינו ענין הצעת
אבנים בקרקע כמו על רצפת בהט וגו' (אסתר א') ואמר עשוי לשון זכר ורצפה לשון נקבה מעם
עשוי אל הבנין: אל הרצפה, כמו על וכן אל ההרים לא אכל (יחזקאל י"ח): (יח) והרצפה
אל כתף השערים, והרצפה שעליה הלשכות היתה עשויה בעבר השערים מזה ומזה ופירוש
כתף צד יעבר כמו ולכתף השנית (שמות כ"ו): התחתונה, תאר והוא מוסף ולא לנקבה כי
המלה מלעיל האעס נתיו כי שער הוא לשון זכר: (יט) לפני החצר, כלומר עד לפני החצר:

הרחצר

וְסַף הַשַּׁעַר מֵאֵצֶל אוּלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃ (ח) וַיָּמָד אֶת
אֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבַּיִת קָנֶה אֶחָד׃ (ט) וַיָּמָד אֶת אֻלָם הַשַּׁעַר שְׁמֹנֶה
אַמּוֹת וְאֵילָו ואיליו קרי שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְאֻלָם הַשַּׁעַר מֵהַבָּיִת׃ (י) וְתָאֵי
הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַקָּדִים שְׁלֹשָׁה מִפֹּה וּשְׁלֹשָׁה מִפֹּה מִדָּה אַחַת
לִשְׁלָשְׁתָּם וּמִדָּה אַחַת לָאֵילִם מִפֹּה וּמִפּוֹ׃ (יא) וַיָּמָד אֶת רֹחַב פֶּתַח

השער

רש״י

מבחוץ כלפי הר הבית ומהיכן אני למד שהם מבחוץ ממה שכתב אחר כלה ענין ויביאני אל החצר התחתונה מכאן אני למד שכל האמור למעלה היה חוצה לה שעדיין לא נכנס לתוכה : והסף קנה אחד רוחב וגומר . הללו של כל אחד ואחד שש אמות מרובעים ובין התאים חמש אמות · כתלים המפסיקים בין התאים עוביים ה' אמות וכן תרגם יונתן ובין תאוותא כותלא חמש אמין וכן שנינו במסכת מדות כותל התא חמש : וסף השער מאצל אולם השער וגומר · שלפנים מן השער היה עשוי אולם מחובר כמו שמפורש בענין בולט לתוך עזרת נשים עשר אמות ונראהון דלאתות ומזוזות וזהו שאמר וסף השער שהוא אצל אולם השער : מהבית · כלומר לצד פנים : קנה אחד · רחבו לכסות עובי חומת האולם אחד מימין ואחד משמאל שעובי החומה של אולם לימין ולשמאל קנה אחד כמו שמפרש והולך : וימד את אולם השער מהבית · לפנים מן השער : קנה אחד · עובי חומת הימין והשמאל שהאולם נבנה עליהם : (ט) וימד את אולם השער · שמונה אמות משך בליטתו לתוך עזרת נשים : ואיליו · איששלטי"ש כל אילים האמורים בענין הם כמין אילנות עגולין עשוין מאבני גזית ועומדין בפתח אחד מימין ואחד משמאל במקום ספים במקום מזוזות וכן תרגם יונתן ויגועו אמות הסיפים אילנות ספיא וקרוין אילים על שם עגולין כאלה וכאלון : ואיליו שתים אמות · עובי עגולן ועומדין בסוף חלל האולם דבוקים זה לכותל ימין וזה לכותל שמאל נמצא בליטת האולם ואילים שלו עשר אמות לתוך העזרה לפנים מן השער : ואולם השער מהבית · לפי שאולמי שער עזרת ישראל היו בולטים ומשוכים לצד החוץ כמו שמפורש בענין פירש באולמי שערי עזרת נשים שהם היו משוכין לצד פנים ושערי עזרת נשים מכוונים כנגד שערי עזרת ישראל נמצא אולם כנגד אולם ודבר כוי הוא זה : (י) ותאי השער . הזה אשר דרך הקדים שבכותל מזרחי של עזרת נשים שלשה היו מפה ושלשה היו מפה שלשה לדרום ושלשה לצפון סמוכין לכותל עזרת נשים ופניהם להר הבית ומדת כללו וכותל המפסיק בין כל אחד פי' למעלה : ומדה אחת לאילים · העשוין לספי האולם מבפנים : מפה ומפה . מימין ומשמאל מדתן שתים אמות : (יא) רחב פתח השער · רחב חלל הפתח וכן שיעור כל הפתחים רחבן עשר אמות : אורך השער · הוא חלל אולם השער מן הצפון לדרום : שלש עשרה אמות · עשר כנגד חלל הפתח ואמה ואמה לכאן

ואמה

הַשַּׁעַר עֶשֶׂר אַמּוֹת אֹרֶךְ הַשַּׁעַר שְׁלוֹשׁ עֶשְׂרֵה אַמּוֹת׃ (יב) וּגְבוּל
לִפְנֵי הַתָּאוֹת אַמָּה אֶחָת וְאַמָּה אַחַת גְּבוּל מִפֹּה וְהַתָּא שֵׁשׁ אַמּוֹת
מִפּוֹ וְשֵׁשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ׃ (יג) וַיָּמָד אֶת הַשַּׁעַר מִגַּג הַתָּא לְגַגּוֹ רֹחַב
עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת פֶּתַח נֶגֶד פָּתַח׃ (יד) וַיַּעַשׂ אֶת אֵילִים שִׁשִּׁים
אַמָּה וְאֶל אֵיל הֶחָצֵר הַשַּׁעַר סָבִיב סָבִיב׃ (טו) וְעַל פְּנֵי הַשַּׁעַר הָיאתוֹן
האיתון קרי עַל לִפְנֵי אֻלָם הַשַּׁעַר הַפְּנִימִי חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ (טז) וְחַלֹּנוֹת

אטמות

רש"י

ואמה וחצי לכאן ואל תתמה שאצל הפתח קורהו רחב ואצל חלל האולם קורהו אורך שהפתח גובהו הוא ארכו והרחב מסף אל סף והאולם לפי שמשך בליטת אלו מן המזרח למערב פחות ממדת אלו מן הצפון לדרום שזו שמונה אמות וזו י"ג קורא את המדה היתירה אורך והרי עדות לדבר במשכנה דמלכים והאולם על פני היכל הבית עשרים אמה ארכו על פני רוחב הבית כמלא מן הצפון לדרום קרוי להיכל רוחב ולאולם קרוי אורך לפי שהיכל מדתו מן המזרח למערב יתירה על הצפון לדרום ובאולם הלוף למדת שהמדה היתירה קרויה אורך: (יב) וגבול לפני התאות אמה אחת וגומר. התאות שמכאן ומכאן לשער היו משוכין מן כנגד חלל האולם שלפנים אמה לצפון ואמה לדרום שכבר פי' שהוא מבית משוך כנגד חלל השער אמה ומחצה לצפון וכן לדרום ועכשיו מפרש שהתאים שבחוץ משוכים לצפון אמה אחת יותר מן האולם וכן לדרום אמה אחת נמצאו משוכין מחלל רחב הפתח שתי אמות ומחצה לכאן ושתי אמות ומחצה לכאן וזהו לשון וגבול אשומיי"ל בלע"ז מקום פנוי. וכותל התא עוביו חמש נמצא עובי כותל הצפוני של התא הצפוני ועובי כותל הצפוני של אולם כלים זה כנגד זה שכותל אולם עוביו שש וכותל התא חמש והוא נמשך אמה אחת לתוך כנגד עובי כותל האולם וכן לדרום: (יג) וימד את השער מגג התא לגגו. מגג התא שבצפון השער לגג התא שבדרום השער: עשרים וחמש אמות. עובי כותל התא חמש וכן עובי כותל התא שכנגד שני הרי עשר ושתי אמות ומחצה שהתא משוך מחלל הפתח לכאן וכן לכאן הרי ט"ו וחלל הפתח עשר אמות הרי כ"ה וכלן מדת רחב השער הן כנגד שלש עשרה אמות של חלל האולם מבפנים ושני כתלי' קנה מכאן וקנה מכאן הרי כ"ה: פתח נגד פתח. פתח התא שאצל השער בדרום מכאן כנגד פתח שאצל השער בצפון שלא היה לכל ששת התאים האלה פתח בכותל שכנגד החוץ אלא שני התאין הסמוכין לשער היו להם פתחים פונים אל האויר שבין שניהם וכן הוא אומר למטן ואל אילי המה לפנימה לשער למדנו שפתחיהם פונים לשער: (יד) ויעש אילים ששים אמה. גובהן של אילים של ספי האולם גבוהים ששים אמה: ואל איל החצר השער סביב. וכן לכל אלי החצר שבכל אולמי שעריה סביב סביב שאף בצפון ובדרום היו לה שערים עשויין כתבנית השער הזה כמו

שמפורש

אונד דיא לעננע דעם טהארס דרייצעהען עללען . [יב] פאר דען וואכטשטובען
וואר איין בעגרענצטער רוים פאן איינער עללע אויף דיזער, אונד איינער עללע
אויף יענער זייטע , יעדע וואכטשטובע אויף דיזער אונד יענער זייטע האטטע זעכס
עללען . [יג] הירויף מאס ער דיא ברייטע דעם טהארס פאם דאכע דער איינען
וואכטשטובע, ביז צום דאכע דעס אנדערן פינף אונד צוואנציג עללען . דיא איינג
געננע ווארען איינאנדער געגען איבער . [יד] ער בערעכנעטע דיא באגען אויף
זעכציג עללען ; אן דעם באגען אם האפע, אללע דיא אום דאז טהאר הערום
ווארען . [טו] דיא גאנצע לעננע דעם טהארס , פאם איינגאנגע לענגזט דער
איננערן טהאר . האללע וואר פינפציג עללען . [טז] דיא וואכטשטובען אין דעם
טהארע

באור

קירים כל"א (אים ליכטען) . (יב) וגבול וגו', לפני התאים הי' אמה אחת שתי' להם
רכב, ועד סוף האמה גבול התאים (רד"ק) . (יג) וימד את השער, כל רחבו מגג התא
הנכפון השער לגג שבדרום השער . והי' כ"ה לפי מה שנאמר לעיל כי אלל השער הי' י"ג,
להתאים מכל צד שש אמות (יד) ויעש, לא נאמר וימד אלא ויעש? לדעתי לומר שמלא
מדתו ע"י חשבון כבענול ואל איל וגו', כלומר מדד איל אחד אשר הי' לעמת החצר וממנו ידע
מדת כל האילים . כן נראה לי פשוט הכתוב אשר נדחקו בו כל המפרשים, וכן תרגמתי .
(טו) האיתון, לשון ביאה מענין אתא בקר על כמו עד, כלומר על פני כל ארכו מפני
השער מחוץ עד לפני אולם השער הפנימי היה חמשים אמה (מהר"ל) . ויראה שזה החשבון :
הקומה שש אמות, שלשה תאים מכל צד משש אמות ובין התאים שני פעמים חמש אמות הרי
כ"ח, האולם האחד שש אמות והאולם השני עם אליו עשר אמות, סך הכל חמשים אמה . (טז)
וחלונות

רש"י

שמפורש בענין : (טו) ועל פני השער האיתון . גובהו של השער הזה והוא
קרוי שער האיתון לפי שהוא משמש כניסה ויציאה לכל באי העזרה איתון תרגו'
של ביאה : על לפני אולם השער הפנימי . עם גובהו של אולם השער שהו'
לפנים מן השע' : חמשי' אמה . ומגובה שאר השערים שבענין שהם חמשים
אמה אני למד שעל פני האמור כאן הוא גובה : (טז) וחלונות אטומות אל
התאי' . התאים האלה לא היו להם פתחים אל החוץ אלא זה פתוח לזה וכן מצינו
במס' מדו' בתאים שסביבות ההיכל שלשה פתחי' לכל אחד אחד לתא מן הימין ואחד
לתא מן השמאל ואחד לתא שעל גביו ולתאים שבהגר שלא היו אלא שלשה תאים זה
אצל זה ולא היו להם תאים על גביהם היו לאמצעים שני פתחים א' לתא מן הימין
וא' לתא מן השמא' ולחיצון של צד השע' היו שני פתחי' א' פתוח לאמצעי וא' לצד
השער וכן לתא הקטן של כתף השני מזה ומזה לשער כמו שכתוב למעלה פתח נגד
פתח והיו להם חלונות שקופי' אטומים פתוחי' לצד החלון וסתומים לצד פנים .
כלומ' קנדיסל צד פנים רחבים לצד החוץ אל המזרח ומנחם פתר שקופים לשון
השקפה כמו מי זאת הנשקפה כי השקיף ממרום קדשו וכן אל המשקוף גם כן
פתר לשון השקפה : ואל אילימה לפנימה לשער . ואל כתפות פתחיהם של
שני תאים הסמוכים לשער מזה ומזה שהיה פתחן אל תוך אויר השער פתח התא

הנפני

תרגום אשכנזי

טהאָרע אומהער , האַטטען פֿערשלאָסענע פֿענזטער אינגערהאַלב דער באָגען ,
אויך אַן דען האַללען וואַרען דיא פֿענזטער אומהער איינווערטס · אַן דען באָגען
וואַר פֿאַלמווערק · [יז] נון פֿיהרטע ער מיך אין דען אייסערן פֿאָרהאָף , דאַ וואַ
רען צעללען ; דער האָף וואַר געמליך רונד הערום געפֿלאַזטערט , אונד אויף דעם
פֿלאַזטער שטאַנדען דרייסיג צעללען · [יח] דיס פֿלאַזטער ליף אַן דען זייטען
דער טהאָרע פֿאָרט , אונד דער לענגע דער טהאָרע געגען איבער , וואַר דאַז אונ
טערזטע פֿלאַזטער · [יט] דיא ברייטע פֿאָם אונטערזטען טהאָרע אַן , ביז אויס
ווערטס פֿאָר דעם אינגערן פֿאָרהאָף , מאַס ער הונדערט עללען · זאָ וואַר עס געגען
אָזטען אונד נאָרדען · [כ] פֿאָן דעם טהאָרע צום אייסערן פֿאָרהאָף , דאָז נאָך
נאָרדען זאַה , מאַס ער עבענפֿאַללס דיא לענגע אונד דיא ברייטע · [כא] זיינע
וואַכטשטובען דרייא אויף דיזער , אונד דרייא אויף יענער זייטע , זיינע באָגען
אונד האַללען וואַרען גאַנץ נאָך דעם מאַסע דעם ערזטען טהאָרס ; זיינע לענגע
פֿינפֿציג , אונד דיא ברייטע פֿינף אונד צוואַנציג עללען · [כב] זיינע פֿענזטער ,
האַללען

באור

וחלונות אטמות , עיין בבאור מלכים א' ו' ד' · ואל אליהמה לפנימה , לפי שהאילים
בולטים לחוץ היו החלונות לפנים ממנה · (יז) ורצפה , הקרקע הי' מרופה באבנים ·
(יח) הרצפה התחתונה , לפי הנראה היתה רצפה תחתונה ורצפה עליונה · ואפשר פי
השער הי' גבוהה כמו שנאמר שעלה לו על שבע מעלות והי' ג"כ חלק החצר לפני אורך השער
גבוה יותר משאר החצר לעמת ארכו · (יט) התחתונה , כמו התחתון , הה"א נוספת ולא
לנקבה כי המלה מלעיל הטעם בתי"ו כי שער הוא לשון זכר · וקרא שער החצר החיצונה
תחתונה , לפי שהי' תחתונה משער חצר הפנימי , כי ההר הי' משופע ועולה (מרד"ק) ·
לפני , כמו עד לפני , כלומר מדד הרוחב בין שער זה לשער החצר הפנימי מאה אמה מחוץ
החצר הפנימי , כלומר המדה היתה מחוץ לא עם השער הפנימי (מהב"ל) · (כב) לפניהם ,
לפני

מכלל יופי

ההצר הפנימי , בא בלשון זכר : הקדים והצפון , זו המדה היתה למזרח ולצפון : (כא) ותאר ,
כל אילו ותאו ואלמו ואלמו חסרים יוד הרבוי ככתוב : שלשה מפו ושלשה מפו , שניהם
כתובים בוו : ואילמו , עניינו כפה וכן ואלמות סביב (תהלים ע"ד) נפלם בכשיל וכלפות :
(כה) כהחלונות האלה , עם הא הידיעה כמו להגדול אשר בא אליו (ד"ה ב' כ"ה) ה' בהשמים
חסדך (תהלים ל"ו) כהיום הזה (בראשית ל"ט) והדומים להם · ויש בו דרש כהחלונות כהה
חלונות כלומר חלונות כהות צרות מבפנים ורחבות מבחוץ כלומר לא לאורה אני צריך : (כו)
ומעלות שבעה עלותיו , בא שבעה לנקבות ואפשר שיהיה מעלות או עולות קנון זכרים אע"פי
שהוא בוו תיו : עלותו · גם לשון עלייה · ובפירוש כמו מעליותיו כלומר במעלות שבעה היו עולים
לו : אחד מפו ואחד מפו , שניהם כתובים בוו : (כח) את שער הדרום , כמו הדרומי ובא
בסמיכות עם הא הידיעה כמו הלעג השאננים (תהלים קכ"ג) הממלכות הארץ (ירמיה כ"ה)
והדומים להם : (לא) מעליו , גם בפלם מעשיו (תהלים קי"א) לשון עלייה : (לח) ולשכה ,
היא כמו חדר : באלים השערים , כמו באילי השערים ובא בסמיכות עם המם כמו אולים במר
(מלכים ב' ג') סיגים כסף (יחזקאל כ"ב) והדומים להם ואמר כי ברום הצפון ראה לשכה והיא
פתוחה באילי השערים : ידיחו , ענין רחיצה : (לט) ובאלם השער שנים שלחנות מפו ,
הראשון בוו והשני בהא : לשחוט אליהם , כמו עליהם וכן אל ההרים לא אכל (גם י"ח) :
והדומים

אטמות אל התאים ואל אליהמה לפנימה לשער סביב סביב וכן
לאלמות וחלונות סביב סביב לפנימה ואל איל תמרים: (יז) ויביאני
אל החצר החיצונה והנה לשכות ורצפה עשוי לחצר סביב סביב
שלשים לשכות אל הרצפה: (יח) והרצפה אל כתף השערים
לעמת ארך השערים הרצפה התחתונה: (יט) וימד רחב מלפני
השער התחתונה מלעי' ק' לפני החצר הפנימי מחוץ מאה אמה
הקדים והצפון: (כ) והשער אשר פניו דרך הצפון לחצר החיצונה
מדד ארכו ורחבו: (כא) ותאו איו ק' שלשה מפו ושלושה מפו
ואילו ליו ק' ואלמו מיו ק' היה כמדת השער הראשון חמשים אמה
ארכו ורחב חמש ועשרים באמה: (כב) וחלונו ניו ק' ואילמו מיו ק'

ותמרו

ר ש " י

הצפוני מצפון לשער ופתח התא הדרומי מדרום לשער וכתפות הפתחים שמזה ומזה לפתח התא הם האילים והיו בהם חלונות פתוחים לאויר הפסק רוחב השער שהיה מפסיק בין התאים ואותו אויר קורא לפנימה לשער שמי שנכנס לבין אויר בליטת התאים שמכאן ומכאן נראה שהוא נכנס לשער : וכן לאילמות . וכן היו חלונות לאילמות של כל שער ושער : וחלונות סביב סביב לפנימה · בחומה לצד העזרה מבפנים : ואל איל תמורים · ת"י כותרתא כותרות בראש האיל היה עשוי כמין כותרו' דומה לדקל כי במשכנא דשלמה הן מתורגמות גורת דקלין פומיי"לש בלע"ז : (יז) ורצפה · פלנקי"ן בלע"ז ורצפה אומר אני שהו' עלייה סביב כאותה שהיינו חלקה היתה בראשונה והקיפוה כסוסטרא ועל אותה העלייה היו הלשכות קנבר"אש בלע"ז ומה שאמור בענין והרצפה אל כתף השערי' ותחתיתה כנגד גובה השערים אנו למידין שהרצפה הזאת עלייה היא : (יח) והרצפה אל כתף השערים · גובה שערי החצר היה מפסיק העלייה שלא היתה מסבבת כל החצר והיא לכתפות השער מזה ומזה כנגד גובה השערים : הרצפה התחתונה · נשתנית תיבה זו מכל התחתונ' שבמקרא שבכל מקום הטעם בנו"ן וזה בתי"ו למדנו שאין תחתונה זו רצפה שתחת אחרת אלא רצפה אחת היא ותחתיה של רצפה היא לעומת גובה השער וה"א של תחתונה כה"א של ביומה וכה"א של עזרת' ושל חלאתה שהן יתירות : (יט) וימד רחב · חלל עזרת נשים : מלפני השער התחתונ' · זה השער מפורש למעלה : לפני החצר הפנימי . עד עזרת ישראל : הקדים והצפון · לשתי רוחותיה אלה מאה : (כ) מדד ארכו ורחבו · כמדת שער הקדים כך מפורש בענין : (כא) חמשים אמה ארכו · גובהו : ורחב חמש ועשרים · מגג התא לגגו : (כב) ואילמיו

לפניהם

וְתִמֹּרָו ריו ק׳ כְּמִדַּת הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּבְמַעֲלוֹת שֶׁבַע
יַעֲלוּ־בוֹ וְאֵילַמָּו מיו ק׳ לִפְנֵיהֶם׃ (כג) וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי נֶגֶד הַשַּׁעַר
לַצָּפוֹן וְלַקָּדִים וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־שַׁעַר מֵאָה אַמָּה׃ (כד) וַיּוֹלִכֵנִי דֶּרֶךְ
הַדָּרוֹם וְהִנֵּה שַׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם וּמָדַד אֵילָו לי״ק׳ וְאֵילַמָּו מיו ק׳
כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ (כה) וְחַלּוֹנִים לוֹ וּלְאֵילַמָּו מיו ק׳ סָבִיב סָבִיב
כְּהַחַלֹּנוֹת הָאֵלֶּה חֲמִשִּׁים אַמָּה אֹרֶךְ וְרֹחַב חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃
(כו) וּמַעֲלוֹת שִׁבְעָה עֹלוֹתָו תיו ק׳ וְאֵילַמָּו מיו ק׳ לִפְנֵיהֶם וְתִמֹּרִים לוֹ
אֶחָד מִפּוֹ וְאֶחָד מִפּוֹ אֶל־אֵילָו לי״ק׳׃ (כז) וְשַׁעַר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ
הַדָּרוֹם וַיָּמָד מִשַּׁעַר אֶל־הַשַּׁעַר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם מֵאָה אַמּוֹת׃
(כח) וַיְבִיאֵנִי אֶל־חָצֵר הַפְּנִימִי בְּשַׁעַר הַדָּרוֹם וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר
הַדָּרוֹם כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה׃ (כט) וְתָאָו איו ק׳ וְאֵלָו לי״ק׳ וְאֵלַמָּו מיו ק׳
כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו מיו ק׳ סָבִיב סָבִיב חֲמִשִּׁים אַמָּה
אֹרֶךְ וְרֹחַב עֶשְׂרִים וְחָמֵשׁ אַמּוֹת׃ (ל) וְאֵלַמּוֹת סָבִיב סָבִיב אֹרֶךְ
חָמֵשׁ וְעֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ אַמּוֹת׃ (לא) וְאֵילַמָּו מיו ק׳ אֶל־חָצֵר
הַחִיצוֹנָה וְתִמֹּרִים אֶל־אֵילָו לי״ק׳ וּמַעֲלוֹת שְׁמוֹנֶה מַעֲלָו לי״ו ק׳׃
(לב) וַיְבִיאֵנִי אֶל־הֶחָצֵר הַפְּנִימִי דֶּרֶךְ הַקָּדִים וַיָּמָד אֶת־הַשַּׁעַר כַּמִּדּוֹת
הָאֵלֶּה׃ (לג) וְתָאָו איו ק׳ וְאֵלָו לי״ק׳ וְאֵלַמָּו מיו ק׳ כַּמִּדּוֹת הָאֵלֶּה
וְחַלּוֹנוֹת לוֹ וּלְאֵלַמָּו מיו ק׳ סָבִיב סָבִיב אֹרֶךְ חֲמִשִּׁים אַמָּה וְרֹחַב חָמֵשׁ
וְעֶשְׂרִים אַמָּה׃ (לד) וְאֵלַמָּו מיו ק׳ לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְתִמֹּרִים אֶל־אֵלָו

רש״י

לפניהם · והולם השער לפני המעלות קודם שיכנס לאולם היה עולה במעלות׃
(כג) ושער לחצר הפנימי · לעזרת ישראל׃ נגד השער · התחתונה מכוונים׃
וימד משער · התחתון עד העליון מאה אמה הוא רחב חלל עזרת נשים׃ (כד)
ויוליכני דרך הדרום · לחצר התחונה׃ (כה) כהחלונות האלה · דרש רבי
תנחומא ה״א יתירה זו לשון כהה חלונות כהות רחבות מבחוץ וקצרות מבפנים
לומר לא לאורה אני צריך שכל חלונות העשויות להכניס אורה קצרות מבחוץ
ומרחיבות מבפנים׃ (כו) עולותיו · כמו מעלותיו׃ אל אילו · על ראש
האיל היה דקל מצוייר׃ (כז) וימד את השער הדרום · של חצר הפנימית׃

האללען אונד פאלמווערקע ווארען נאך עבען דעם מאסע אלס אם עוטליכען טהארע, זיבען שטופען גינג מאן הינאויף, אונד דיא האללען ווארען פאר איה־נען · [כג] דאז טהאר צום איננערן פארהאף וואר דעם נערדליכען אונד עוט־ליכען טהארע געגענאיבער, אונד ער מאס פאן איינעם טהארע צום אנדערן הונ־דערט עללען · [כד] הירויף פיהרטע ער מיך זידליך, דא וואר איין טהאר נאך זידען הין, אונד ער מאס דעזזען באגען אונד האללען אויף דאז געמליכע מאס, וויא יענע, אויז · [כה] עס האטטע, נעבזט זיינען האללען, רינגסהערום פענזטער, וויא יענע פענזטער, אונד וואר פינפציג עללען לאנג, אונד פינף אונד צוואנציג עללען ברייט · [כו] זיבען שטופען וואר זיין איפגאנג, זיינע האללען ווארען פאר איהנען, אונד האטטע פאלמען, איינע אויף דיזער, אונד איינע אויף יענער זייטע זייגער באגען · [כז] אויך האטטע דער איננערע פארהאף איין טהאר געגען מיטטאג, אונד ער מאס פאן איינעם טהאר צום אנדערן געגען מיטטאג הונ־דערט עללען · [כח] היר פיהרטע ער מיך דורך דאז מיטטעגיגע טהאר אין דען איננערן פארהאף, אונד מאס דאז מיטטעגיגע טהאר אויף דאז מאס דער פאריגען אויז · [כט] זיינע וואכשטובען, באגען אונד האללען ווארען נאך דעמזעלבען מאס, רינגסהערום האטטע ער נעבזט זיינען האללען פענזטער, דיא לענגע וואר פינפציג אונד דיא ברייטע פינף אונד צוואנציג עללען · [ל] זיינע האללען ווארען רינגס־הערום, פינף אונד צוואנציג עללען דיא לענגע, אונד פינף עללען דיא ברייטע · [לא] זיינע האללען ווארען נאך דעם אייסערן פארהאף צו, פאלמווערקע אן דען באגען, אונד אכט שטופען וואר דער אויפגאנג · [לב] ער פיהרטע מיך פערנער אין דעם איננערן פארהאף געגען אזטען, אונד מאס דאז טהאר אויף דאז זעלבע מאס אויז · [לג] זיינע וואכשטובען, באגען אונד האללען ווארען נאך דעם מאסע דער פאריגען, רינגסהערום האטטע עס נעבזט זיינען האללען פענזטער, אונד דיא לענגע וואר פינפציג, אונד דיא ברייטע וואר פינף אונד צוואנציג עללען · [לד] זיינע האללען ווארען נאך דעם אייסערן פארהאף צו, פאלמווערקע אןביידען זיי־טען

באור

לפני המעלות קודם שיכנס לאולם הי' עולה במעלות (רש"י ורד"ק) · (ל) ואלמות וגו', הפסוק הזה אומר דרשוני · והמפרשים אמרו שהיו אולמות בנויות סביב הקיר או בכלל הקיר · (לא) אל חצר החיצונה ' אולמיו של שער הפנימי לא היה לצד פנים כמו שהיה אולמו של שער החצונה

רש"י

(ל) ואילמות אר"כן בלע"ז סביב סביב כותל היה עשוי אולמים אולמים כ כנסין בעוביו והאולמות הללו היו מבפנים כי התאים היו מבחוץ וששה תאים ופ ותליהם וט"ו אמות של רחב השער עולים לשמונים ואחת אמה וכל החצר הפנימי אינו אלא מאה על מאה כמו שמפורש בענין : (לד) ואילמיו אל חצר החצונה. אולמו של שער הפנימי לא היה לצד פנים כמו שהיה אולמו של שער החצונה אלא מבחוץ

היה

סען זיינער באגען, אונד אכט שטופען וואר דער אויפגאנג. [לה] דארויף פיהרטע ער מיך צום מיטטערנעכטיגען טהאר, אונד מאס עס אויף דאזועלבע מאס אויז. [לו] עס האטטע דיא נעמליכע וואכשטובען, באגען אונד האללען, רינגסהערום פענזטער, אונד דיא לענגע וואר פינפציג, אונד דיא ברייטע פינף אונד צוואנציג עללען. [לז] זיינע האללען ווארען נאך דעם אייסערן פארהאף צו, פאלמווערקע אן בידען זייטען זיינער באגען, אונד דער אויפגאנג אכט שטופען. [לח] איינע צעללע מיט איהרער טהיר וואר אונטער דען באגען דער טהארע, ווארין מאן דאז גאנץ־אפפער אבוואוש. [לט] אויך שטאנדען אין דער האללע דעם טהארס צוויא טישע אויף דיזער, אונד צוויא אויף יענער זייטע, דאז גאנץ־זינד־ אונד שולד־אפפער דארויף צו שלאכטען. [מ] עבען זא שטאנדען אויף דער זייטע הינויז צו, וואפאן צום נערדליכען טהארע הינויפגינג, צוויא טישע, אויך אויף דער אנדערן זייטע אן דער האללע דעס טהארעס צוויא טישע, [מא] פיר טישע אלזא אויף דיזער, אונד פיר אויף יענער זייטע דעס טהארעס, צוזאממען אכט טישע, אויף דענען מאן דאז שלאכטען פעררילטעטע. [מב] אויך ווארען פיר אפפער־טישע אויז קווארערשטיינען אנדערטהאלב עללען לאנג, אנדערטהאלב עללען ברייט, אונד איינע עללע האך, ווארויף דיא גערעטהע לאגען, דיא מאן צום שלאכטען דער גאנץ־ אונד אנדערן אפפער נעטהיג האטטע. [מג] לייזטען פאן איינער האנדברייטע, איינווערטס גערינטעט, גינגען אומהער, אונד אויף דען טישען

לאנ

באור

התכונה אלא מבחוץ הי' בולט (רש"י) . (לז) ואיליו, אולם השער קרוי אלים כאן (הכ"ל), ונראה שענין כי כן הוא, לפי שכאמר זה ג"כ בשאר השערים בפסוקים ל"א, ל"ד . (לח) ידיחו, ענין רקיצה . (מ) לעולה, במעלות השער. (מב) אליהם ויניחו, שעורו עליהם יניחו, והוי"ו נוספת (רד"ק) . (מג) והשפתים, אונקליות של ברזל קבועין בעמודי ננסין שבבית המטבחים שבפנים לתלות ולהפשיט בהן את הקדשים . כן כתב רש"י. ורד"ק אמר כלי ששופתין עליו הקדרות . אמנם מההמשך נראה שדבר הכביא עוד מהשולחנות ולא מדבר אחר . לכן ידמה יותר לפשוטו, שהלא שפתים היא כמו מסגרת הנזכר בתורה אצל שולחן המשכן, וטעם מוכנים בבית שהיו מעוקמים ונטוים לגיו אל השולחנות, וכדמתורגם .

(מר) שרים

מכלל יופי

והדומים להם רבים: (מ) לעולה, שם כמנול בשקל יורה ומלקוש (דברים י"א) ופירושו כמו מעלה שפירושו מדרגה כלומר מח ן למעלות שזכר: (מא) אליהם ישחטו, כמו עליהם: (מב) אליהם וינחו את הכלים, הוו נוספת כוו וישא אברהם את עיניו (בראשית כ"ב) ואיה וענה (שם ל"ו) והדומים לו . אמר כי על ארבעה שלחנות האלה היו מניחים הכלים אשר ישחטו בהם העולה ואת הזבחים והם הסכינים אשר ישחטו בהם והמזרקות אשר יקבלו בהם את הדם: (מג) והשפתים, הם הכירים שעליהם הקדרות או כסא הברזל ונקרא בלשון שנים לפי שהוא עקום שפיתת שתי קדרות · ויונתן תרגם וענקלין כפקין פשך חד והם ווי העמודים שתולין בהם הקרבנות ומפשיטין אותם: טפח אחד, כמו טפח אחד: הקרבן, בהעמדת קיץ הקיף בנעיא וברפיות הבית מפני שהוא הריש בע מפני העמדת הקמץ לפיכך נרפתה הבית נפלם הדרבן (שמואל י"ד) כן קבלנו קריאתו ולא שמענו ולא ראינו בו מחלוקת אלא שרבי יונה כתבו בקטיפוס

הקיף

איו ק׳ מפו ומפו ושמנה מעלות מעלו ליו ק׳ : (לח) ויביאני אל שער
הצפון ומדד כמדות האלה : (לו) תאו איו ק׳ אלו ליו ק׳ ואלמו מיו ק׳
וחלונות לו סביב סביב ארך חמשים אמה ורחב חמש ועשרים
אמה : (לז) ואילו ליו ק׳ לחצר החיצונה ותמרים אל אילו ליו ק׳ מפו
ומפו ושמנה מעלות מעלו ליו ק׳ : (לח) ולשכה ופתחה באילים
השערים שם ידיחו את העלה : (לט) ובאלם השער שנים שלחנות
מפו ושנים שלחנות מפה לשחוט אליהם העלה והחטאת והאשם :
(מ) ואל הכתף מחוצה לעולה לפתח השער הצפונה שנים
שלחנות ואל הכתף האחרת אשר לאלם השער שנים שלחנות :
(מא) ארבעה שלחנות מפה וארבעה שלחנות מפה לכתף השער
שמונה שלחנות אליהם ישחטו : (מב) וארבעה שלחנות לעולה
אבני גזית ארך אמה אחת וחצי ורחב אמה אחת וחצי וגבה אמה
אחת אליהם ויניחו את הכלים אשר ישחטו את העולה בם והזבח :
(מג) והשפתים טפח אחד מוכנים בבית סביב סביב ואל השלחנות
בשר

רש״י

היה בולט : (לו) אורך חמשים אמה · גבהו חמשים אמה : ואיליו לחצר
החיצונה · אשיספויי״ארקאש בלע״ז אולם השער קרוי אילים כאן : (לח)
ולשכה · היתה אצל שער הצפוני בעזרת ישראל : ופתחה · של לשכה באילי
השער אצל השער : באילים השערי׳ · יש בפרשה פסוקי׳ קורין לכתפות השער
אילים מיי״נשליש בלע״ז : שם ידיחו את העולה · הנשחטת בצפון ידיחו את העולה
ירחצו את הקרביים : (לט) ובאולם השער · הצפוני : שנים שלחנות ·
במזרחו ושתים במערבו ואעפ״י שהן היו משוכין אל תוך החצר החצונה קדושתן
כלפנים : (מ) ואל הכתף מחוצה . ואל עבר פתח האולם מחוצה לחלל האולם
לתוך חללו של פתח של עזרת ישראל : ולעולה לפתח השער הצפונ׳ · כשנכנס
לתוך השער ועולה במעלות פתח העזרה : שנים שלחנות · לכתף הפתח למזרח
או למערב : ואל כתף האחר׳ · אשר לפתח האולם שנים שלחנות : אליהם ויניחו
את הכלים · עליהם מניחים הסכינין והמזרקות שמקבלין בהם את הדם שיהו
מוכנים לשוחטי׳ שם קדשי קדשים בצפון : (מג) והשפתים טפח אחד ·
אונקליו׳ של ברזל קבועין בעמודי ננסין שבבית המטבחיים בצפון לתלות ולהפשיט
בהם את הקדשי׳ הוא ששנינו בפסחים אונקליו׳ של ברזל היו קבועין בעמודי׳

בְּשַׂר הַקָּרְבָּן׃ (מד) וּמִחוּצָה לְשַׁעַר הַפְּנִימִי לִשְׁכוֹת שָׁרִים בֶּחָצֵר
הַפְּנִימִי אֲשֶׁר אֶל כֶּתֶף שַׁעַר הַצָּפוֹן וּפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם אֶחָד אֶל
כֶּתֶף שַׁעַר הַקָּדִים פְּנֵי דֶּרֶךְ הַצָּפֹן׃ (מה) וַיְדַבֵּר אֵלַי זֹה הַלִּשְׁכָּה
אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבָּיִת׃
(מו) וְהַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר פָּנֶיהָ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן לַכֹּהֲנִים שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת
הַמִּזְבֵּחַ הֵמָּה בְנֵי צָדוֹק הַקְּרֵבִים מִבְּנֵי לֵוִי אֶל יְהוָה לְשָׁרְתוֹ׃ (מז) וַיָּמָד
אֶת הֶחָצֵר אֹרֶךְ מֵאָה אַמָּה וְרֹחַב מֵאָה אַמָּה מְרֻבָּעַת וְהַמִּזְבֵּחַ לִפְנֵי
הַבָּיִת׃ (מח) וַיְבִאֵנִי אֶל אֻלָם הַבַּיִת וַיָּמָד אֵל אֻלָם חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפֹּה
וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִפֹּה וְרֹחַב הַשַּׁעַר שָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ וְשָׁלֹשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ׃
(מט) אֹרֶךְ הָאֻלָם עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב עַשְׁתֵּי עֶשְׂרֵה אַמָּה וּבַמַּעֲלוֹת
אֲשֶׁר יַעֲלוּ אֵלָיו וְעַמֻּדִים אֶל הָאֵילִים אֶחָד מִפֹּה וְאֶחָד מִפֹּה׃

מא (א) וַיְבִיאֵנִי אֶל הַהֵיכָל וַיָּמָד אֶת הָאֵילִים שֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב מִפּוֹ
וְשֵׁשׁ אַמּוֹת רֹחַב מִפּוֹ רֹחַב הָאֹהֶל׃ (ב) וְרֹחַב הַפֶּתַח עֶשֶׂר
אַמּוֹת וְכִתְפוֹת הַפֶּתַח חָמֵשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ וְחָמֵשׁ אַמּוֹת מִפּוֹ וַיָּמָד

ארכו

רש"י

אנקליים שבהן תולין ומפשיטין וכן ת"י ועונקלין נפקין פשך חד : מוכנים בבית. קבועים בתוך חלל העזרה בבי' לגיו : (מד) ומחוצה לשער הפנימי . ומחוץ לחלל אולם השער לתוך אויר חצר הפנימי כמו שמפורש במקרא בסופו : לשכו' שרים . לשכות לוים משוררים : ופניהם דרך הדרום . פתחם לנגד דרום : אחד אל כתף שער הקדים . לשכה אחת אל כתף שער הקדים : פני דרך הצפון . ופתח לנגד צפון : (מה) לכהנים . משמרתי הבית כמדומה הם הלוים המשוררים : (מז) וימד את החצר . חצר עזרת ישראל לפני האולם וההיכל : (מח) אל אולם הבית . אולם ההיכל : (מח) וימד אל אולם . כמו איל אולם עובי כתפו' הפתח הרואה את המזרח מדד מן המזרח למערב . ואני הכו"תב מצאת"י בפי' רושים אחרי"ם כמ"ו שהעתקתי ורוחב השע' ג' אמות מפה וגו' הוא עובי האיל הצפוני בתוך חלל הפתח למערב וכן עובי האיל הדרומי לתוך חלל האול' למערב ואעפ"י שכך שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה של לעתיד לבא אינו אלא שלש אלא שבאולם בית שני כו' : חמש אמות . ואף של בית שני היה כן שכן שנינו כותל אולם חמש ואולם אחת עשרה אלא שבאולם בית שני לא היו כתפות לפתח לצפון ולדרום שהיה רחב הפתח עשרים אמה כרחב האולם וגו'

לאַג אָפּפּערפּלייש · [מד] אויזערהאַלב דעס איננערן טהאָרעס אין דען איננערן האָף, אַן דער זייטע דעם נערדליכען טהאָרס וואַרען דיא צעללען דער זענגער, וועלכע געגען מיטטאַג זאַהען, איינע אַבער אַן דער זייטע דעם עזטליכען טהאָרס זאַה געגען מיטטערנאַכט · [מה] ער זאַגטע צו מיר: דיזע צעללע, דיא געגען מיטטאַג זיהט, איזט פֿיר דיא פּריזטער, דיא דען דינזט דעם טעמפּעלס האַבען · [מו] יענע אַבער, דיא געגען מיטטערנאַכט זיהט, פֿיר יענע פּריזטער, דיא בייא דעם אַלטאַרע דינזט האַבען; עס זינד דיא פֿאָן צדוק'ס געשלעכט, דיא אונטער דען לעוויטען זיך דעם עוויגען נאַהען דירפֿען, אום איהם צו דינען · [מז] נון מאַס ער דען פֿאָרהאָף, דער איינען פֿירעק בילדעטע, הונדערט עללען אין דיא לענגע, אונד הונדערט עללען אין דיא ברייטע · [מח] הירויף פֿיהרטע ער מיך אין דיא האַללע דעס טעמפּעלס, אונד מאַס דיא באָגען דערזעלבען, פֿינף עללען אויף דיזער, אונד פֿינף עללען אויף יענער זייטע, אונד דיא ברייטע דעס טהאָרעס דרייא עללען אויף דיזער, אונד דרייא עללען אויף יענער זייטע · [מט] דיא לענגע דער האַללע צוואַנציג, אונד דיא ברייטע איילף עללען, אויף שטופֿען גינג מאַן צו איהר הינויף, וויילען שטאַנדען אַן דען באָגען, איינע אויף דיזער, אונד איינע אויף יענער זייטע ·

מא [א] וזראַן פֿיהרטע ער מיך צו דעם טעמפּעל זעלבזט, אונד מאַס דיא באָגען זעכס עללען אויף דיזער, אונד זעכס עללען אויף יענער זייטע, דיא ברייטע דער באָגענפֿערמיגען דעקע · [ב] דיא ברייטע דעם איינגאַנגס צעהן עללען אונד דיא זייטען אַם איינגאַנגע פֿינף עללען אויף דיזער, אונד פֿינף עללען אויף יענער זייטע דען מאַס ער זיינע (דעם

פֿאָרערן

באור

(מד) שרים, לשכות לוים משוררים · אחד, לשכה אחת היתה על כתף שער הקדים ופתוחה לצפון, ואמר אחד בלשון זכר שלא כמשפט · (מה) לכהנים וגו', ובפסוק שלפני זה כאמר כי לשכות שרים הן ואתן שפניהן לצפון? וכתב רד"ק כי דבר פה מלשכה אחרת שהי' פניה ג"כ לדרום · ולדעת רש"י שמרי משמרת הבית הם הלוים המשוררים · ופירושו שניהם דחוקים, אבל אין לי פירוש אחר טוב מאלה · (מח) אל, כמו איל ·

מא (א) רחב האהל, רחב הכפה, והכפה קורא אהל (רד"ק) · (ג)

ותפתח

רש"י

וכאן כתוב ורחב השער שלש אמות מפה ושלש אמות מפה ואי"ני יו"דע לגד"ד פי"רוש אלא לרוחב כתפות הפתח שלש אמות סותמין אלל הפתח מכאן ושלש אמות מכאן: (מט) אורך האולם כ' אמה · כנגד רחב ההיכל: ורחב עשתי עשרה · מן המזרח למערב: ובמעלות אשר יעלו אליו · ובמעלות היה הדרך אשר בהם יעלו אליו כמו ששנינו בין האולם ולמזבח כ' ושתים אמה וי"ב מעלות היו שם רום מעלה חצי אמה: ועמודים אל האילים · תחת יכין ובועז שהיו במקדש ראשון: ושם אמות רחב · הוא עובי כותל ההיכל שבין ההיכל לאולם:

מא (א) רחב האהל. רחב האולם שהוא ברחבו של אולם ובאורכו של

תרגום אשכנזי

פֿאָרערן טעמפעלס) לענגע פירציג עללען, אונד זיינע ברייטע צוואנציג · [ג]
ענדליך קאם ער צו דעם אינגערן טעמפעל, אונד מאס דיא באגען דעס איינגאנגס
צווייא עללען, (דיא טיפֿע) דעס איינגאנגס זעכס, אונד דיא ברייטע זיבען עללען ·
[ד] ער מאס פערנער דעזזען (דעס אינגערן טעמפעלס) לענגע צוואנציג, אונד
דיא ברייטע אויך צוואנציג עללען נאך דער ריכטונג דעס היכל'ס (פֿאָרדערן טהייל
דעס טעמפעלס), אונד שפראך: דיזעס איזט דאז אללערהייליגסטע · [ה] ער
מאס אויך דיא וואנד דעס טעמפעלס זעכס עללען, אונד דיא ברייטע דער גאללערי־
ען, דיא גאנץ אום דען טעמפעל הערום גינגען, פיער עללען · [ו] דיא גאללערי־
ען וואַרען דרייא שטאָקווערק איבער איינאנדער, מיט דרייזיג אבטהיילונגען, זיא
לאגען אויף דער מויער דעס טעמפעלס, דיא רינגסהערום צור האלטונג דער גאל־
לעריען איינגעריכטעט וואר, דאמיט זיא ניכט אין דיא טעמפעלמויער איינגרייפֿען ·
[ז] פֿאָן

באור

והפתח שש אמות, בעומק לרוחב התומה שהיה שש אמות · (ה) הצלע, כמו שהי' בבנין
של שלמה, (עיין במלכים א' ו') · (ו) צלע אל צלע שלש, אל כמו על, כלומר שהיו
בנויות שלשה זו על גבי זו כמו שנאמר ג"כ במלכים שם, כן דעת רד"ק וכן תרגמתי · ושלשים
פעמים, לא ידעתי לפרשו אלא שהיו חלוקות בשלשים חלקים או לשכות כמו שמבואר יגול
בפסוק ט' · ורד"ק כתב כי פעמים כמו רגלים שהיו שלשה רגלים, ומדת הרגל שני טפחים
ע"כ ·

מכלל יופי

הקיר וברפיות הבית: (מד) לשכות שרים, ענין שירה והם הלוים המשוררים: אחד אל
כתף שער הקדים, אמר לשכה אחת היתה אל כתף שער הקדים: פני דרך הצפון, כלומר
פתוחה לצד צפון ואמר אחד לשון זכר על הלשכה והיא לשון נקבה כי הלשכה בית ובית הוא לשון
זכר: (מז) מרבעת, פועל הבנין מארבע והאלף נוספת: והמזבח לפני הבית, רוצה לומר
ומדד גם כן המזבח שהיה לפני הבית: (מח) וימד אל אלם, אל חסר יוד וענינו מזוזה כמו
שפירשנו · אמר כי מדד אילי האולם אשר על פתחו מפה ומפה והיה כל אחד חמש אמות: מפה
ומפה, שנים הראשונים בהא ושנים האחרונים בוו: (מט) אחד מפה ואחד מפה, שניהם
כתובים בהא:

מא (ב) וכתפות, ענינו צד ופאה: מפו, שניהם כתובים בוו: (ה) הצלע, מלרע וכן צלע
אל צלע וכל אשר הם בזה הענין ולפי שהצלעות שני צדדים הימין והשמאל כנה צד כל
דבר בלשון צלע · ובפירוש והצלע הוא התא והוא היציע הנזכר בבנין שלמה וכן והצלעות:
(מלכים ו') (ו) והצלעות, ר"ל הקורות ולפי שהקורות לבית כמו הצלעות לגוף אמר כן:
פעמים, רגלים ומדת הרגל שני טפחים: (ז) ונסבה, נפעל עבר מן הכפולים לגזרת פעל וכא
מוקל ומשפט המלה ונסבה כמו נסבה אלי (יחזקאל כ"ו): מוסדות, שם בשורק וכתוב ביוד
מיסדות וקרי בוו מוסדות ואותיות אהו"י מתחלפות · אמר שהלה יסודות הצלעות שהיה רחבן שש
אמות: מלו, הוו מקום אלף והוא שם: אצילה, כלומר אמות גדולות מענין ואל אצילי בני
ישראל (שמות כ"ד) שפירושו גדולים · ואפשר שיהיה מענין תחת אצילות ידיך (ירמיה ל"ח) שהוא
בית השחי כלומר מדות גדולות עד בית השחי: (יא) למנח, למקום המונח כלומר למקום פנוי
לפני הצלע שם היה פתוח: מקום המנח, שם ופירושו מקום המונח מלבנותו כלומר שהניחו
אותו אויר שיהיה אבר חמש אמות סביב ולפי שמם מקום נשוא כדרך הסמוכים אמרנו כי המנח
שם כלומר מקום ההנחה וענינו עזיבה והוא קרוב לענין מנוחה כי העוזב הדבר ומניחו
אל התעסק בו הוא [illegible] הנח הוא גם במקום שיניחוהו ולא יניעוהו:

(יג) והגורו

אָרְכּוֹ אַרְבָּעִים אַמָּה וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה׃ (ג) וּבָא לִפְנִימָה וַיָּמָד
אֵיל הַפֶּתַח שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְהַפֶּתַח שֵׁשׁ אַמּוֹת וְרֹחַב הַפֶּתַח שֶׁבַע
אַמּוֹת׃ (ד) וַיָּמָד אֶת אָרְכּוֹ עֶשְׂרִים אַמָּה וְרֹחַב עֶשְׂרִים אַמָּה אֶל פְּנֵי
הַהֵיכָל וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה קֹדֶשׁ הַקֳּדָשִׁים׃ (ה) וַיָּמָד קִיר הַבַּיִת שֵׁשׁ
אַמּוֹת וְרֹחַב הַצֵּלָע אַרְבַּע אַמּוֹת סָבִיב סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב׃
(ו) וְהַצְּלָעוֹת צֵלָע אֶל צֵלָע שָׁלוֹשׁ וּשְׁלֹשִׁים פְּעָמִים וּבָאוֹת בַּקִּיר
אֲשֶׁר לַבַּיִת לַצְּלָעוֹת סָבִיב סָבִיב לִהְיוֹת אֲחוּזִים וְלֹא יִהְיוּ אֲחוּזִים

בקיר

רש״י

היכל׃ בפירוש״ם אחרי״ם רוחב האהל אהלו של פתח׃ (ב) וכתפות הפתח חמש אמות׃ שההיכל רחבו כ׳ אמה ורוחב הפתח י׳ נמצאו כתפותיו מפה ומפה של חמש חמש׃ (ג) ובא לפנימה׃ אל המחיצה המפסקת בין ההיכל לקדש הקדשים׃ וימד איל הפתח׃ עוביו שתים אמות אין זה שום לאמה טרקסין׃ והפתח שש אמות׃ איני יכול לפרשו אלא לגבהו׃ (ד) אל פני ההיכל׃ על פני רחבו של היכל׃ (ה) את קיר הבית׃ כותל מערבי׃ ורוחב הצלע׃ אפנדי״ץ בלע״ז התא של אחריו ד׳ האמות הללו ושל בית שני היה שם ועל כרחך בית זה לעתיד נבא שהרי בבית שני לא היתה אמה מפסקת לבית קדשי הקדשים׃ (ו) צלע אל צלע׃ תא אל תא ותא על תא׃ שלש ושלשים פעמים׃ ובבית שני היו ל״ח ט״ו בצפון וט״ו בדרום חמשה חמשה וחמשה על גביהם ושמונה במערב הוא צלע הוא יציע הוא תא ואומר אני שהתאים שבצפון ובדרום כך סדרן שכל א׳ וא׳ ארכו י״ב אמה הרי ס׳ אמה לחמש תאי׳ וה׳ כתלים של ה׳ אמה הרי פ״ה ורחב ס״ה׳ אמות של המונה פירנסת כ׳ אמה של אורך הכותל וכן לדרום ושבמערב א׳ ע״ג א׳ ושלישי על גביהן ואורכן על גביהן עשרים אמה כנגד רוחב בית קדשי הקדשים הרי י״א בכל סדר וכן ת״י חד עשרה בסידרא׃ ובאות בקיר אשר לבית לצלעות׃ קורות עליות היציעים היו ראשיהם של צד מחיצת התאים החיצונה באות ונוקבות בקיר בצדו הפנימי וזהו אשר לבית לצלעות בצדו אשר לתוך התאים וזהו להיות אחוזים בקיר הבית קבועים בחוזק פופרי״ש בלע״ז׃ ולא יהיו אחוזים בקיר הבית׃ ראשיה׳ של צד קיר ההיכל היו באות ונוקבות על כניסות שהיה קיר ההיכל בולט לתוך התאים כמו שאמור בבנין שלמה כי מגרעו׳ נתן לבית סביב חוצה היציע התחתונ׳ חמש באמה רחב אללה ועליית שם שהיה כותל ההיכל כנוס ולמעלה אמה לפיכך אלל התיכונה שש באמה רחב והשלישי׳ שבע באמה רחבה והיא היתה עליה של תיכונה שהיה כותל ההיכל כנוס לתוכו אמה מלמעל׳ ואף אלו היו כמותן וזהו שאמור ולא יהיו אחוזים בקיר הבית לא היו נוקבין בקיר ההיכל כשאר ראשי קורות נתונים הקבועי׳ בכותל גבוה שנוקבי׳ הכותל ויתיקנים

ראשי

בְּקִיר הַבָּיִת׃ (ז) וְרָחֲבָה וְנָסְבָה לְמַעְלָה לְמַעְלָה לַצְּלָעוֹת כִּי מוּסַב
הַבַּיִת לְמַעְלָה לְמַעְלָה סָבִיב סָבִיב לַבַּיִת עַל כֵּן רֹחַב לַבַּיִת לְמָעְלָה
וְכֵן הַתַּחְתּוֹנָה יַעֲלֶה עַל הָעֶלְיוֹנָה לַתִּיכוֹנָה׃ (ח) וְרָאִיתִי לַבַּיִת
גֹּבַהּ סָבִיב סָבִיב מיסדות מוסדות ק׳ הַצְּלָעוֹת מְלוֹ כצ״ל הַקָּנֶה שֵׁשׁ
אַמּוֹת אַצִּילָה׃ (ט) רֹחַב הַקִּיר אֲשֶׁר לַצֵּלָע אֶל הַחוּץ חָמֵשׁ אַמּוֹת
וַאֲשֶׁר מֻנָּח בֵּית צְלָעוֹת אֲשֶׁר לַבָּיִת׃ (י) וּבֵין הַלְּשָׁכוֹת רֹחַב עֶשְׂרִים
אמה

ר ש " י

ראשי הקורות בנקביה : (ז) ורחבה · והצלעות היו הולכין ומרחיבין למעלה
כמו שפירשתי האמצעית רחבה מן התחתונה אמה וכן העליונה מן האמצעית
אמה : ונסבה למעלה למעל' · ומוסבה מסיבה שקורין וי"ז בלע"ז שלבנין אבני'
היא כמין עמוד ומעלו' עולות בו והעול' בהם דומה לו כהולך ומקיף סביבו'
העמוד אבנים ובלשון משנה קרוי ווידלסט"יין והוא שאמו' בבנין שלמה בלולי' יעלו
אל התיכונה אף הוא מתורגם ובמסיבתא כמו ונסבה למעלה למעלה מסיבה
עולה למעלה למעלה עד גגו העליון הבית כמו שהוא מפרש והולך שהמסיבה עולה
מן התחתון לאמצעי ומן האמצעי לעליון : כי מוסב הבית לצלעות למעלה למעלה
סביב סביב לבית על כן רחב הבית למעלה · על כן פתרני ורחבה למעלה למעל'
רחב בית תוך הצלעות למעלה העליונה רחבה מכולן : וכן התחתונה · ת"י וכן
במסובתה סלקין מן ארעיתא לעיליתא באורח מציעתא וכן יעלו על ידי מסיבה
מן התחתונה אל העליונה דרך התיכונה : (ח) וראיתי לבית גבה · לא פירש
שיעורו אבל במסכתא מדות שנינו על רום מאה אמה : מוסדות הצלעות מלא
הקנה · יסוד הצלעות היה מלא הקנה : שש אמה אצילה · ת"י רום יסוד מחילת
הסלע בתוך הארץ היה רחב שש אמות אבל למעלה מן הארץ היה רחבו חמש
אמות כמו שמפורש בענין במקרא של אחריו : (ט) רחב הקיר אשר לצלע אל
החוץ · מחיצ' התאים הסמוכה לחצר היא מחילת מערבית : חמש אמות · וכן שנינו
במסכת מדות באותו כותל שהוא חמש : ואשר מונח ומקום פנוי היה מונח
במקצועות הצפון והדרום שאצל המזרח והערב שאין התאים מקיפין את כל הבית
ואותו מקום פנוי היו פתחי התאים שבמקצועות מזרחיים כמו שאמור בענין
ופתח הצלע למונח כי לא היו להם פתחים לתאים לא לצד החצר ולא לצד ההיכל
אלא לאותן שבמקצוע מזרחית צפונית ובמזרחית דרומית היה הפתח בכותל רחבו
פתוח לאותו מקום המונח ובאותו פתח נכנסין לו ומתוכו לתא השני ומן השני אל
השלישי וכן סביב שכן שנינו במסכת מדות שלשה פתחים לכל אחד ואחד אחד
לתא מן הימין ואחד לתא מן השמאל ואחד לתא שעל גביו ואף י"ת כן ואשר מונח
ואתר שביק · לשון אחר ואשר מונח כלומר וכן אותו של צד פנים מן הצלעות לצד
בית מונח מקום פנוי היה מונח בין התאים ובין הבית ובאותו מקום היו פתחי
התאים

[ז] פאן דען גאללעריען וואר דיא אבערע אימטער ברייטער, אלס דיא אונטער איהר, אונד קאננטע אומגאנגנען ווערדען; וואצו דער טעמפעל פאן אונטען ביז הינויף מיט איינער ווינדעלטרעפפע אומגעבען וואר, דאהער וואר דער טעמפעל יע העהער, יע ברייטער, אונד זא שטיג מאן פאן דער אונטערזטען דורך דיא מיטטלערע אין דיא אבערזטע׃ [ח] איך זאה, דאס דער טעמפעל אבען הערום נאך איינע העהע האטטע, דאז פינדאמענט דער גאללעריען בעטרוג איינע פאללע רוטהע, זעכס גראסע עללען׃ [ט] דיא ברייטע דער אייסערן מויער דער גאללעריא וואר פינף עללען׃ זא אויך דער פרייע רוים אינגערהאלב דער גאללעריען אן דעם טעמפעל׃ [י] דער צווישענרוים דער צעללען רונד אום דען טעמפעל הערום, בע

טאג

באור

ע״כ יזה דוחק גדול׃ ולא יהיו אחוזים, מבואר במלכים שם פסוק י׳׃ (ז) ורחבה ונסבה למעלה וגו׳, הצלעות היו הולכין ומרקיבין למעלה, העליונה רחבה מן האמצעית והאמצעית מהתחתונה, ועשויות לסבב אותן מלמטה עד למעלה׃ ונסבה, בפעל עבר מן הכפולים לגזרת פעל ובא מוקל, ומשפט המלה ונסבה כמו נסבה אלי (לעיל כ״ו ב׳) (בן מלך)׃ מוסב, במסיבה הי׳ עולים כמו שנאמר ״ ״ נ״כ במלכים ובלולים יעלו אל התיכונה וגו׳, כן דעת המפרשים וכן תרגמתי׃ וכן התחתונה יעלה וגו׳, כת״י וכן במסיבתא סלקין מן ארעיתא לעלאה בארח מציעתא׃ (ח) גבה, ר״ל שהי׳ לו עוד גובה למעלה מן הצלעות, כן נראה לי מלשון הכתוב׃ וכן מתורגם׃ והמפרשים אמרו שרלה גובה ההיכל ולא פירש כמה ובבית שני גובה ההיכל הי׳ מאה אמה ע״כ׃ מוסדות, יסודות הצלעות היו מלא הקנה׃ אצילה, כלומר אמות גדולות, מענין ואל אצילי בני ישראל, שפירושו גדולים ׃ ואפשר שהי׳ מענין תחת אצילות ידיך (ירמי׳ ל״ח י״ב) שהוא בית השחי, כלומר מדות גדולות עד בית השחי (רד״ק)׃ (ט) מנח, לדעת המפרשים הוראתו מקום פנוי שהי׳ בין הצלעות שהיו מקיפות את כל ספית׃ אבל בפסוק ז׳ נאמר שהצלעות היו מקיפות את כל הבית? ולכן נראה כי הבנין עצמו שנקרא צלע או צלעות הי׳ מקיפות כל הבית, אבל כל צלע הי׳ נחלק ללשכות ובין הלשכות היה המנח, (ואפשר מה שקורא הלוע״ז באלקאן)׃ וזה מה שנאמר בפסוק שלאחריו ובין הלשכות רוחב עשרים אמה, כי הי׳ מונח לכל צד, ורוחב כל אחד הי׳ חמש אמות, כנזכר בפסוק י״א׃ ואשר מנח, מוסב לדעתי על חמש אמות, כלומר וכן היה מדת המנח וכמו שמפורש

בפסוק

רש״י

הפתחים כמו שמפורש בענין ופתח הצלע למונח ורחבו היה חמש אמות כמו שהוא אומר ורחב מקום המונח חמש אמות כדפרישית לעיל שלא יהיו הפתחים סמוכים לבית כלל ואויר יהיה ביניהם והבית חמש אמות וכן ת״י ואתר שביק׃ פאת דרך הים רחב שבעים אמה׃ ורחב הבניין לרוח מערבית מצפון לדרום שבעים אמה וזה לך החשבון הפתח הצפוני ד׳ וכותליו עשר הרי י״ד וחמש מקום הפנוי בין הפתח לבית הרי י״ט רחב יסוד הכתלי׳ היה גבלע בקלל הפתח ובמקום הפנוי וכותל ההיכל שש הרי כ״ה והללו רחב כ׳ הרי מ״ה וכותל ההיכל דרומי שש הרי כ״א וי״ט של תאי הדרום סך הכל ע׳׃ בית לצלעות אשר לבית׃ נגד אויר רחב הצלעות בקרן הזוית׃ סביב סביב שכתוב במקום המונח אינו בד׳ פנות במשמעו אלא כלומ׳ מכאן ומכאן דרום וצפון זויה דרומי׳ מזרחית וזוית צפונית מזרחית׃ (י)

ובין

תרגום אשכנזי

טרוג צוואנציג עללען · [יא] דער איינגאנג דער גאללעריא וואר אן דעם פֿרייען רוים, איינער נארדווערטס, דער אנדערע זידווערטס · דיא וויטע דעם פֿרייען פלאצעס בעטרוג איבעראלל פֿינף עללען · [יב] דאז געבײדע פֿאר דער גזרה מאכטע אויף דער ווײטע געגען וועסטען איינע ברייטע פֿאן זיבציג עללען, דיא מויער דעם געביירעס דורכֿאויז פֿינף עללען, אונד דיא לענגע ניינציג עללען · [יג] ער מאס דיא לענגע דעס טעמפעלס הונדערט עללען, דיא גזרה, דאז אנדערע געביידע, אונד דיא מויערן צוזאממען, הונדערט עללען, [יד] אונד דיא גאנצע ברייטען דעם טעמפעלס זאממט גזרה געגען אסטען, הונדערט עללען · [טו] פֿערנער מאס ער דיא לענגע דעם געביידעס פֿאר דער גזרה, אונד ריקווערטס דערזעלבען מיט דען זייטען · געביידען אויף דיזער אונד יענער זייטע, הונדערט עללען: וויא איך

באור

בפסוק י"א, ועל דרך זה מתורגם · (יב) והבנין אשר אל פני הגזרה, בפסוקים האלה הכוללים מדת הבנין והגזרה כבוכו כל המפרשים ולא אציג לפני הקורא כל מה שאמרו בענין זה, כי הכל איבוכבין ומבורד, וילאה את הקורא ולא יועיל לאוהב האמת · ויש ביניהם חלוקי דעות מה שנקרא בנין ומה שנקרא גזרה, לדעת רש"י הבית הגבוה קרוי גזרה, והצלעות עם הלשכות הנמוכות קרויות בנין, ולדעת אחר מפרשים הוא להיפך, ולא רציתי להכריע בדבר ספק כזה והנחתי מלת גזרה בלי תרגום · (יג) והגזרה וגו', סוף המקרא מפרש את ראשו לומר סך הכל מאה אמה (רש"י) · ולפירש רד"ק (שדעתו כי הצלעות אשר על הבית נקראות גזרה) מדד הבית בפני עצמו והגזרה בפני עצמו · (טו) אל פנו וגו', כמו שמדד אורכן הבית ואורך הגזרה, כן מדד אורך הבנין אשר אל פני הגזרה למזרח ואשר על אחריה למערב · ורש"י פירש וז"ל: עכשיו חוזר ומודד אורך הבית לדרום כמו שמדד לצפון, והיינו על אחריה, כלומר לאחורית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב · ואתיקיהא, גם הוראת מלה זאת איננה מבוררת · י"ת זויות · והן לדעת רש"י בית החליפות, כמו שנמצא במסכת מדות שהיו בבית שני אצל האולם מצפון ומדרום חמש עשרה אמה מכל צד · ולדעת רד"ק היא מלה כוללת התאים והלשכות · ונראין דבריו ביותר מלקמן פרשה מ"ב פסוק ג' וה' שבאה ג"כ מלה ואת

רש"י

ובין הלשכות רחב עשרים אמה · לשכות היו בחצונה בצפונה של החצר הפנימית אצל חומתה והפסק כאמה רחב בין מחילות הלשכות למחילות התאים שסביב היה ולא הבית כן בבנין בית שני אלא בבנין העתיד: (יא) ופתח הצלע לַמּונח · ופתח התאים התחתונים פתוחים למקום המונח פנוי בקרן זוית כמו שפירשתי: (יב) מהבנין אשר על פני הגזרה וגומר · רחב כל הבנין לרוח המערבית רחב' הבית ועובי הכתלים הצפוניים והדרומיים עם התאים הצפוניים והדרומיים ועובי כתליהם לצפון ולדרום רחב שבעים אמה וכן היה בבית שני וכן שנינו במסכת מדות בקיר מערבי מן הצפון לדרום שבעים אמה ומונה החשבון: הגזרה · ת"י ביגורתא ואומר אני שהבית הגבוה קרוי כן והתאים הנמוכים אשר סביב אותם הוא קורא בנין ומנחם פתר גזרה לשון לשכה: פאת דרך הים · רוח מערבית: וקיר הבנין · כתלי התאים: וארכו תשעים אמה · אורך בנין התאים והמונה תשעים אמה הצפון והדרום חוץ מבית החליפות שאינו נמנה עמו לפי שהיה

בולט

אַמָּה סָבִיב לַבַּיִת סָבִיב סָבִיב׃ (יא) וּפֶתַח הַצֵּלָע לַמֻּנָּח פֶּתַח אֶחָד
דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וּפֶתַח אֶחָד לַדָּרוֹם וְרֹחַב מְקוֹם הַמֻּנָּח חָמֵשׁ אַמּוֹת סָבִיב
סָבִיב׃ (יב) וְהַבִּנְיָן אֲשֶׁר אֶל פְּנֵי הַגִּזְרָה פְּאַת דֶּרֶךְ הַיָּם רֹחַב שִׁבְעִים
אַמָּה וְקִיר הַבִּנְיָן חָמֵשׁ אַמּוֹת רֹחַב סָבִיב סָבִיב וְאָרְכּוֹ תִּשְׁעִים אַמָּה׃
(יג) וּמָדַד אֶת הַבַּיִת אֹרֶךְ מֵאָה אַמָּה וְהַגִּזְרָה וְהַבִּנְיָה וְקִירוֹתֶיהָ אֹרֶךְ
מֵאָה אַמָּה׃ (יד) וְרֹחַב פְּנֵי הַבַּיִת וְהַגִּזְרָה לַקָּדִים מֵאָה אַמָּה׃
(טו) וּמָדַד אֹרֶךְ הַבִּנְיָן אֶל פְּנֵי הַגִּזְרָה אֲשֶׁר עַל אַחֲרֶיהָ וְאַתּוּקֶיהָא
ואתיקיהא

רש"י

בולט אל החוץ לצפון ולדרום ולא היה שוה לשאר הבנין שהבית היה רחב מלפניו שלשים אמה יותר משל אחריו כמו ששנינו האולם עודף על ההיכל ט"ו אמה בצפון וט"ו אמה בדרום והוא היה נקרא בית החליפות ששם גונזין את הסכינים ואורך אותו בנין מן המזרח למערב עשר אמות כשאמרו תשעים אמה אורך ברוחב שבעים שכל הבית היה אורך מאה מזה ומזה כמו שמפורש בענין ובמסכת מדות: (יג) ומדד את הבית אורך מאה אמה. סך הכל עם משך בית החליפות וכך שנינו במסכת מדות ההיכל מאה על מאה ברום מאה מן המזרח למערב מאה כותל אולם חמש ורחבו י"א כותל ההיכל שש וארכו ארבעים ואמה טרקסין ועשרים אמה בית קדשי הקדשי' וכותל שש והתא שש וכותל התא חמש ואף למעלה בענין כך מפורשת מדת כלם חוץ מאמה טרקסין שכתוב בו בענין זה שתים אמות וכנגדן הוא ממעט את רוחב התא אמה שהתא שבמשנה רחבו שש וכתלו חמש וכאן רחבו ארבע וכותלו שש שנא' ומוסרות הצלעות מלא הקנה ולמעלה הוא אמר וכונס אמה שנאמר וקיר הצלע חמש אמות: והגזרה והבניה וקירותיה. סוף המקרא מפ' את ראשו לומר סך הכל מאה אמה: (יד) ורחב פני הבית והגזרה לקדים מאה אמה. הגזרה והתא שמאחריו היא הבנוייה כמו בנין ועובי הכתלים הכל מאה אמה הוא שפירשתי למעלה שהבית עודף לפניו רחב שלשים אמה שהאולם מרחיב מן ההיכל ומן התאים ט"ו אמה לצפון וט"ו אמה לדרום ולא שחלל האולם רחב מחלל ההיכל אלא כי בית החליפות מחובר לאולם מכאן ומכאן: (טו) ומדד אורך הבנין אל פני הגזרה אשר על אחריה. עכשיו חוזר ומודד אורך. הבית לדרום כמו שמדד לצפון. מלאחרי. והיינו על אחריה כלומר אחורית שחזר ומדד על עקיבו כלפי מערב: ואתיקיהא ית"י זוית כלומר עם משך בית החליפות שבזויות הבית: וההיכל הפנימי ואולמי החצר. סופו של מקרא זה אינו מוסב כלפי ראשו אלא מחובר למקרא שלאחריו וכן פירושו וההיכל וכן הפנימי שהוא בית קדשי הקדשים וכן אולמי החצר המפורשין למעלה ואולמות סביב סביב לכל אלו הספים והחלונו' האטומות

והאתיקים

ואתיקיהא ק׳ מִפּוֹ וּמִפּוֹ מֵאָה אַמָּה וְהַהֵיכָל הַפְּנִימִי וְאֻלַמֵּי הֶחָצֵר׃
(טו) הַסִּפִּים וְהַחַלּוֹנִים הָאֲטֻמוֹת וְהָאַתִּיקִים סָבִיב לִשְׁלָשְׁתָּם נֶגֶד
הַסַּף שְׂחִיף עֵץ סָבִיב סָבִיב וְהָאָרֶץ עַד הַחַלֹּנוֹת וְהַחַלֹּנוֹת מְכֻסּוֹת׃
(יז) עַל מֵעַל הַפֶּתַח וְעַד הַבַּיִת הַפְּנִימִי וְלַחוּץ וְאֶל כָּל הַקִּיר סָבִיב
סָבִיב בַּפְּנִימִי וּבַחִיצוֹן מִדּוֹת׃ (יח) וְעָשׂוּי כְּרוּבִים וְתִמֹּרִים וְתִמֹּרָה
בֵּין כְּרוּב לִכְרוּב וּשְׁנַיִם פָּנִים לַכְּרוּב׃ (יט) וּפְנֵי אָדָם אֶל הַתִּמֹּרָה
מִפּוֹ וּפְנֵי כְפִיר אֶל הַתִּמֹּרָה מִפּוֹ עָשׂוּי אֶל כָּל הַבַּיִת סָבִיב סָבִיב׃
(כ) מֵהָאָרֶץ עַד מֵעַל הַפֶּתַח הַכְּרוּבִים וְהַתִּמֹּרִים עֲשׂוּיִם וְקִיר
הַהֵיכָל נקוד ע׳וו׃ (כא) הַהֵיכָל מְזוּזַת רְבֻעָה וּפְנֵי הַקֹּדֶשׁ הַמַּרְאֶה
כַּמַּרְאֶה׃ (כב) הַמִּזְבֵּחַ עֵץ שָׁלוֹשׁ אַמּוֹת גָּבֹהַּ וְאָרְכּוֹ שְׁתַּיִם אַמּוֹת

ומקצעותיו

רש״י

והאתיקים סביב לשלשתן בין לגזרה הוא ההיכל בין לאולמות בין לבית קדשי הקדשים לשלשתן היו הספים מזוזות לפתחיהם ולשלשתם היו חלונות אטומות ולשלשתם היו אתיקים ולא ידעתי מה הם ואומר אני שהם כמין עמודים מרובעים בולטין בחומה להיזוק וקורין להם פי״לירש בלע״ז: (טז) נגד הסף שחיף עץ. נסר של ארז ת״י נגד הסף כנגד מזוזות הפתח בתוך חלל עובי הפתח חיפה בעץ מס׳: סביב סביב. כלומר מזה ומזה בשני צדי חלל הפתח: והארץ עד החלונות. וקרקעית החומה עשוי כותל נסרי ארז כנגדו ועולה למעלה עד החלונות וגם החלונות מכוסות בו. מס׳. שאף החלונות היו אטומות מבפנים כענין שנאמר וחלונות אטומות אל הבית וכל זה מבפנים לפי שהיו טחין עליו צפוי זהב שכל הבית טוח בזהב ואין יכולין לטוח זהב על גבי אבנים: (יז) על מעל הפתח. בגובה: ועד הבית הפנימי. כל הבית קדש הקדשים עד כלו: ולחוץ. לצד ההיכל: סביב סביב. בכל כתליו: בפנימי ובחצון. בבית קדשי הקדשים ובהיכל: מדות. מחופה נסרים גדולות עשויות במדה: (יח) ועשוי כרובים ותמורים. ואותו הארז מצוייר כרובים ודקלים: ושנים פנים לכרוב. אחד פני כפיר ואחד פני אדם זה פונה לכאן וזה פונה לכאן וכשהיתה התמורה בין כרוב לכרוב היה פני הכפיר לה מכאן ופני אדם מכאן כמו שאמור בענין: (יט) עשוי אל כל הבית. לבית קדשי הקדשים: (כ) וקיר ההיכל. וכן לקיר ההיכל: (כא) מזוזת רבועה. אני שמעתי בבנין שלמה מזוזה רבועה שהיו לה מזוזות משני צדדין ומפתן מתחת למשקוף ממעל ואני אומר שהמזוזות היו מרובעות: המראה כמראה. ת״י חיזוה כחיזות יקרא כמראה כסא כבוד שראיתי במרכבה על נהר כבר אור נוגה ראיתי בבית קדשי הקדשים: (כב) המזבח עץ. ת״י

פתורא

ויך אַן דעם היכל, דעם איננערן טעמפעל אונד דען האַללען דעם פֿאָרהאָפֿס ·
[טז] דיא שוועללען, דיא פֿערשלאָסענע פֿענזטער, דיא זייטען־געביידע אום
אללע דרייא, דאַז, וואַס געגען דיא שוועללע ריננסאום מיט האָלץ געטעפֿעלט
אַר, פֿאָן דעם באָדען בים אַן דיא פֿענזטער, דיא פֿערשלאָסענען פֿענזטער
עלבזט, [יז] דאַן פֿאָן אָבען, איבער דער טהירע, דען גאַנצען איננערן אונד
איסערן טעמפעל, אונד אַללע וועגרע אומהער פֿאָן יעדעם וואַז עס ענטהילט ·
[יח] עס וואַרען אויך כרובים אונד פאַלמוועקע אַנגעבראַכט, אימםער איינע
פאַלמע צווישען צוויא כרובים, דיא יעדער צווייא געזיכטער האַטטען; [יט]
עמליך איין מענשענגעזיכט געגען דיא פאַלמע אויף דיזער, אונד איין לעווענגעזיכט
געגען דיא פאַלמע אויף יענער זייטע, זאָ וואַר עס אַן דעם גאַנצען טעמפעל אומ־
ער געמאַכט · [כ] פֿאָם באָדען נעמליך ביז איבער דיא טהירע, וויא אויך אַן
ער וואַנר דעם היכל'ס וואַרען זאָלכע ברוכים אונד פאַלמען אַנגעבראַכט · [כא]
דיא פֿאָזטען אַם היכל בילדעטען איין פֿיערעק, אונד דיא פֿאַסאַדע דעם היי־
ליגטהומס וואַר דאַמיט פֿאָן גלייכעם אַנזעהען (פאַראַלעל) · [כב] דער אַלטאַר
וואַר פֿאָן האָלץ, דרייא עללען האָך, אונד צווייא עללען לאַנג, זיינע עקקען, זיין
בלאַטט

באור

את · וההיכל הפנימי וגו', מוסב על וימדד והמשכו עד סוף פסוק י"ז, כלומר מדד ג"כ
ההיכל, בהפנימי ובאלמי החצר, הספים והחלונים וגו', כל אחד לפי מדתו, והוא היותר
נראה לפשוטו, וקרוב לזה פירוש רד"ק וכן מתורגם · (טז) לשלשתם, האתיקים היו
שלשה רוחות, כן פי' רד"ק לפירושו שהצלעות נקראות ג"כ אתיקים, ולדעת רש"י לשלשתם
פנ על היכל, הפנימי ואלמי החצר · ובמלת אתיקים כתב: לא ידעתי מה הם · נגד הסף
שחיף עץ, ת"י לקבל ספא דקפי כסרין דארזא, וכסרין פירושו לוחות, כמו שאומר במסכת
מסככין בנסרין · והחלונות מכסות, כלומר ג"כ החלונות מכסות · (יז) על מעל הפתח,
עלמה שהיה מעל הפתח, מדות, לכל אחד בפני עצמו היה מדות ידועות ולא זכר כולם
בפרט אלא מקצתם (רד"ק) · (כ) וקיר ההיכל, וכן לקיר ההיכל (רש"י), וכתב רד"ק
ז"ל · ואני תמה למה הזכיר זה שהרי אמר עשוי על כל הבית סביב, אולי מה שזכר הבית
הוא אומר על בית קדשי הקדשים ואחר כך אמרו קיר ההיכל · אבל כיון שאמר על כל הבית
הכל בכלל ולא הי' צריך לשנות נפ"ש ע"כ · (כא) מזוזת, התי"ו במקום ה"א וכן לא תתני
טונת לך והדומים, ופירושו מזוזת פתח ההיכל היתה מרובעת (מרד"ק) · המראה במראה,
פתח קדש הקדשים שהוא פני הקודש המראה שראיתי במזוזותיו הוא כמראה שראיתי במזוזת
ההיכל

מכלל יופי

(יג) והגזרה, ענין כריתה וחתוך ופירושו הלשכה הנגזרה מהבית וקרא העלייה גזרה לפי שהוא
כאלו נגזרה מן הבית למעלה וכן אל פני הגזרה · ויונתן תרגם הגזרה בגורתא שהוא ענין גובה
כמו גדולות ובצורות בשמים (דברים א') · ורבי יונה פירש על פני הגזרה המתוך כלומר שנחתכה
ונחלקת מוסבות לישראל ולכהנים וללוים: והבניה, שם במשקל שמלה (בראשית ט') כמו
הבנין: (טו) ואתיקיהא, כתיבבוו אחרי התיו וקרי ביוד ואותיות או"י מתחלפות ובכתבה אלף
האסך אחר הה"א ומלת ואתיקיהא היא כוללת התאים והלשכות לכל אחד ואחד קורא אתיק ·
ואפשר להיות שרשו נתק ויונתן תרגם וזויתהא: מפוומפו, שניהם כתובים בוו: (טז)
האטמות, שהיו נדים מכפנים לא שהיו פתוחין כי לא יקרא חלון אם אינו פתוח כמו שפירשנו
שחיף.

תרגום אשכנזי

בלאַטט אונד זיינע זייטען, אַללעס פֿאָן האָלץ· ער זאַגטע צו מיר; דיזעס איזט דער טיש, דער פֿאָר דעם עוויגען שטעהט׃ [כג] דער היכל זאָוואָהל, אַלס דאַז היילי׳ טהום האַטטע צווייא טהירען׃ [כד] יעדע דער טהירען האַטטע צווייא פֿליגעל, צווייא איבער איינאַנדער שליסענדע פֿליגעל; צווייא פֿליגעל אַן דער איינען, אונד צווייא אַן דער אַנדערן טהירע· [כה] אויף דען טהירען דעם היכל׳ס וואַרען עבענ׳ פֿאַלס כרובים אונד פּאַלמען געמאַכט, וויא זיא אַן דען ווענדען וואַרען, דאַהער וואַר דאַז האָלץ אויזווענדיג געגען דיא האַללע צו זעהר דיק׃ [כו] אויך היר וואַ׳ רען פֿערשלאָסענע פֿענסטער, עס וואַרען אויך פּאַלמען אַן בײדען זייטען דער האַל׳ לע׃ זאָ וויא אַן דען גאַללעריען דעם טעמפּעלס, אונד אַן דען באַלקען׃

מב [א] הירויף

באור

היכל׳ (הנ״ל)· (כד) שתים מוסבות וגו׳, לכל דלת משתי הדלתות הי׳ שני דפים באופן שיכול להסב דף אחד על חבירו, וכן הי׳ בבנין של שלמה· (כה) ועב עץ, לפי הנראה פירושו, שהי׳ לתכלית זה עץ הדלתות אל פני האולם מהחוץ עב ביותר וכן מתורגם׃ (כו) צלעות, מלשון ולצלע המשכן׃ והעבים, קורות·

מב (א) אל

מכלל יופי

שחיף עץ סביב, עץ שסביבותיו נסרים ואמר כי התרגום דמפן נסרין דארזא ונסרין פירושו לוחות כמו שאמרו במשנה ימסככים בנסרים ואפשר שהוא דומה למה שאמרו ז״ל שחופי כסא; והארץ עד החלנות, רוצה לומר מן הארץ עד החלונות; והחלונות מכסות, היו מכוסות מלמעלה: (יז) על מעל הפתח, על מה שהיה מעל לפתח: הבית הפנימי, פרשו פנה ויחוד והמס אף על פי שהם רבים אחר שהמלה בלשון יחיד עשו היוד והמס כמו פרש והכניסו עליה יוד היחס והוא תאר וכן בפניאי; ולחוץ, כלומר ולחוץ ממנו: (יח) ותמרים ותמרה, כל אשר בפרשה הזאת מענין צדיק כתמר יפרח (תהלים נ״ב) ויונתן תרגם מהם צורות דקלים ומהם תרגם כותרן: (יט) ופני כפיר, כמו כפיר ותנין (תהלים צ״א) והם עולי ימים מהאריות ומהחיות הרעות וכפיר גדול מגור כמו שאמר ומעל אחד מגוריה כפיר היה (יחזקאל י״ט): מפו ומפו, שניהם כתובים נוו; (כ) וקיר ההיכל, וכן לקיר ההיכל: ההיכל, נקוד והוא אחד מחמשה עשר נקודין שבמקרא; (כא) מזוזת רבעה, התיו במקום הא וכן אל תתני פונת לך (איכה ב׳) מכת בלתי סרה (ישעיה י״ד) חכמה ודעת (ישעיה ל״ג) והדומים להם; ופירושו מזוזת פתח ההיכל היתה מרובעת כי יש שיעשו המזוזות עגולות ואמר מזוזת דרך כלל כי על שתי המזוזות אמר· (כב) ומקצעתיו, ענינו פינות ופירוש לו כלומר ממדתו: (כד) ושתים דלתות לדלתות שתים מוסבות דלתות שתים לדלת אחת ושתי דלתות לאחרת, פירשו רבותינו ז״ל במסכת מדות ארבע דלתות היו לו שתים מבפנים ושתים מבחוץ שנאמר ושתים דלתות להיכל ולקדש החיצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עביו של כותל והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתות שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחרי הדלתות וכו׳ כמו שנכתב שם; שתים דלתות לדלת אחת, ענה היו שתים וכן לאחרת; (כה) ועשויה, אמר כן לשון נקבה על הצורה כאלו אמר ועשויה צורת כרובים: אליהן אל דלתות ההיכל, בא הכנוי טרם הידיעה כי אל דלתות ההיכל פירוש אליהן וכן תביאה את תרומתה׳ (שמות ל״ה) ותראהו את הילד (שמות ב׳) והדומים להם: אל דלתות ההיכל, כמו על וכמוהו רבים; ועב עץ, בא קמוץ בסמיכות ופירשו קורה גדולה; (כו) וצלעות הבית, אמרו ז״ל אלו המלטסין ופירוש המלטסין הקורים שמניח אדם בקיר להנחת הקורות: והעבים, אלו המרישות פירוש הקורות הגדולות יקראו מרישות וכן אמרו ועל מריש שגנאו בבירה;

וּמִקְצֹעוֹתָיו לוֹ וְאָרְכּוֹ וְקִירֹתָיו עֵץ וַיְדַבֵּר אֵלַי זֶה הַשֻּׁלְחָן אֲשֶׁר לִפְנֵי
יְהוָה׃ (כג) וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת לַהֵיכָל וְלַקֹּדֶשׁ׃ (כד) וּשְׁתַּיִם דְּלָתוֹת
לַדְּלָתוֹת שְׁתַּיִם מוּסַבּוֹת דְּלָתוֹת שְׁתַּיִם לְדֶלֶת אֶחָת וּשְׁתֵּי דְלָתוֹת
לְאַחֶרֶת׃ (כה) וַעֲשׂוּיָה אֲלֵיהֶן אֶל דַּלְתוֹת הַהֵיכָל כְּרוּבִים וְתִמֹרִים
כַּאֲשֶׁר עֲשׂוּיִם לַקִּירוֹת וְעָב עֵץ אֶל פְּנֵי הָאוּלָם מֵהַחוּץ׃ (כו) וְחַלֹּנִים
אֲטֻמוֹת וְתִמֹרִים מִפּוֹ וּמִפּוֹ אֶל כִּתְפוֹת הָאוּלָם וְצַלְעוֹת הַבַּיִת
וְהָעֻבִּים׃

מב (א) ויוציאני

רש״י

פתורא דנקבל מדבחא יש לומר השלחן קורא מזבח שמכפר בזמן הזה כמזבח כך שמעתי: ומקצועותיו · רגליו · גגו וארכו כתוב במקרא והוא גגו גוף השלחן: וקירותיו · מסגרתו: (כג) ושתים דלתות · לכל פתח סוגרים זה לעומת זה אחד במזוזת צפונית ואחד במזוזת דרומית: (כד) ושתים דלתות לדלתות · לפתח ההיכל היו שתי זוגות דלתות כמו ששנינו במסכת מדות ארבע דלתות הי׳ לו שתים מבפנים ושתים מבחוץ החצונות נפתחות לתוך הפתח לכסות עוביו של כותל שהיה שש אמה והדלת רחבו חמש כשיעו׳ חצי רוחב הפתח וכנוס אמה לפנים מן המזוזה כמלא עובי הכותל חמש אמות מגולה וכשהדלת החצון נפתח לפנים היה מכסה אותה והפנימיות נפתחות לתוך הבית לכסות אחר הדלתו׳ שכל הבית היה טוח בזהב חוץ מאחורי הדלתות רבי יהודה אומר אף הפנימיות היו עומדות בתוך הפתח וכמין איסטריטא היו נקפלות לאחוריהם אלו שתי אמות ומחצה ואלו שתי אמות ומחצה וחצי אמה מזוזה מכאן וחצי אמה מזוזה מכאן שנאמר ושתים דלתו׳ לדלתות שתים מוסבות דלתות וגומר וזה פירושו בין פנימיות ובין החיצונות עומדות בתוך עובי הכותל ואלו ואלו כנוסות חצי אמה לפני׳ מן המזוזה הפנימיות נפתחו׳ לצד החיצונות והחצונות לצד הפנימיות וכיצד שני דלתות של חמש חמש אמו׳ נפתחות זו כנגד זו בתוך חמש אמות רחב של עובי הכותל של חוליות היו וכנגד חציין היו נקפלות לאחוריהן כשפותחין אותן כמין פנקסאות של עץ שכותבין עליהם בעט ברזל שנקפלות זו אחורי זו נמצא כשנקפלות עמדו על שתי אמות ומחצה וכשנפתחות זו לעומת זו מכסות חמש אמות של עובי הכותל: (כה) ועב עץ אל פני האולם · ועב טרי״ף בלע״ז לשון קורות בתינו כלונסות של ארז היו קבועים מכותלו של היכל לכותלו של אולם כדי שלא יבעט שנינו במסכת מדות וזהו ועב יוצא מכותל הבית ובא אל פני האולם מהחוץ: (כו) אל כתפות האולם · לשתי עברי הפתח: וצלעות הבית והעבים · ופרשתי צלעות ואת העבי׳ ואמרו רבותינו ז״ל צלעות הבית אלו המלטסין והעבים אלו המרישות ומה הן מרישות קורות ומה הן מלטסין ארזים שנותנין בראש הכתלים להניח עליהם ראשי הקורות:

מב (א) ויוציאני

מב (א) וַיּוֹצִאֵנִי אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה הַדֶּרֶךְ דֶּרֶךְ הַצָּפוֹן וַיְבִאֵנִי אֶל
הַלִּשְׁכָּה אֲשֶׁר נֶגֶד הַגִּזְרָה וַאֲשֶׁר נֶגֶד הַבִּנְיָן אֶל הַצָּפוֹן׃ (ב) אֶל
פְּנֵי אֹרֶךְ אַמּוֹת הַמֵּאָה פֶּתַח הַצָּפוֹן וְהָרֹחַב חֲמִשִּׁים אַמּוֹת׃ (ג) נֶגֶד
הָעֶשְׂרִים אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַפְּנִימִי וְנֶגֶד רִצְפָה אשר לֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה
אַתִּיק אֶל פְּנֵי אַתִּיק בַּשְּׁלִשִׁים׃ (ד) וְלִפְנֵי הַלְּשָׁכוֹת מַהֲלַךְ עֶשֶׂר

אמות

רש"י

מב (א) ויוציאני · מן החצר הפנימית : אל החיצונה · בשער הצפון שהוזכר למעלה ששער לחצר הפנים נגד השער לצפון והוא היה נתון באמצע אורך עזרת ישראל שהוא מאה אמה : ויביאני אל הלשכה אשר נגד וגומר · אל אחת מהלשכות הראשונות אי נמי אל מקום הלשכות קנברי"ץ בלע"ז הם הלשכות העומדות בצפון הבית המובדלות עשרים אמה מן התאים כמו שאמור למעלה ובין הלשכו' רחב עשרים אמה סביב לבית ואין אדם יכול ליכנס לאותן לשכות ולא לאויר רחב העשרים שביניהם ובין התאים אלא דרך החצר הפנימית כמו שמפורש למטה בענין שהרי אמר שהחצר הפנימי מאה על מאה מרובע לפני הבית למזרח ואמר על רחב הבית לקדים מאה אמה נמצא רחב הבית סותם את רחב החצר ואינו יכול ליכנס לפנים מצידי הצלעות לא לצפון ולא לדרום לכך הוצרך לבא לאותן הלשכות דרך החצר הצפונית : אשר נגד הגזרה · אותן הלשכות היו כנגד כל מאה אמה של אורך הבית מן המזרח למערב כמו שאמור בענין בלשכות הללו והנה על פני ההיכל מאה אמה : (ב) אל פני אורך אמות המאה פתח הצפון · אל פתח הלשכה שהיא פונה לצפון לחצר החיצונה ורואה כנגדו חמשים אמה רחב עד הכותל צפוני של חצר החיצונה ואורך מאה אמה שהרי הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב מאה אמה ורחבו מן הצפון לדרום חמשים אמה כמו שאמור למטה בענין ואל החצר החיצונה מאה אמה רחב כמו שאמור למעלה וימד משער אל שער מאה אמה נמצא לפני הלשכות אל אויר אורך מאה אמה ורחב חמשים : (ג) נגד העשרים אשר לחצר הפנימי · כל זה סימן מקום הלשכות אצל העשרים ורחב אויר אשר לחצר הפנימי סביב סביב לבית כמו שאמור למעלה ובין הלשכות רחב עשרים אמה : ונגד רצפה אשר לחצר החיצונה · שאמרנו למעלה שעליה היתה החצר מוקפת סביב לה : ואתיק על פני אתיק · לא ידעתי מהו : תו' · אתיק אל פני אתיק אתיק הוא עמוד כמו שפירש נמי לעיל והאתיקים סביב לשלשתם שהם עמודים והלשכות העליונות היינו הני לשכות עצמם שמדבר מהם וקורא אותם עליונות לפי שהם בגובהו של הר כמו שפי' רש"י גבי ומתחת הלשכות האלה והכי פירש על הסדר והלשכות העליונות שהם בגובהו של הר שנים מהם היו קצרות כלומר אינם רווחות לפי שהאתיקים היו ממעטים בהם שכן דרך הבנאים לחזק מלאכת בניינם לעשות

עמודים

מב [א] הידויף פיהרטע ער מיך הינויז אין דען אייסערן פֿארהאף, דען וועג נארדוועדטס, אונד בראכטע מיך אן דיא צעללען, דיא דער גזרה אונד דעם נערדליכען טהיילע דעם אנדערן געביידעס נעגען איבער לאגען, [ב] פֿאר דען איינגאנג צו מיטטערנאכט, וואָ דער רוים דיא גאנצע הונדערט עללען (דעס האָפֿס) דיא ברייטע אבער פֿינפֿציג עללען ענטהילט: [ג] געגען דיא צוואנציג עללען דעס איננערן האָפֿעס, אונד געגען דיא געפֿלאַסטערטע זייטע דעס אייסערן האָפֿס ; עס ווארען דרייא געשאָסע איבער אייננאנדער · [ד] פֿאר דען צעלטען וואר איין צעהן

באור

מב (א) אל הלשכה, אל מקום הלשכות (מרש"י) · (ב) אל פני וגו', אל פתח הלשכה שהיא פונה לצפון לחצר החיצונה, ודומה כנגדו חמשים אמה רחב על הכותל לפני של חצר החצונה והורך מאה אמה, שהרי הלשכות מחזיקות מן המזרח למערב מאה אמה, ורחבו מן הצפון לדרום חמשים אמה כמו שאמור למטה בענין, וחלל החצר החצונה מאה אמה רוחב כמו שאמור למעלה ויחד מעשר של שער מאה אמה, נמצא לפני הלשכות חלל אויר אורך מאה אמה ורחב חמשים (לשון רש"י) · (ג) נגד העשרים, כלומר זה סימן מקום הלשכות, אתיק

רש"י

עמודים עד שני שלישי החומה ומשם ואילך כלים ומשפיעים ולכך השלישית אינה קצרה · והיינו דקאמר כי משולשות הנה ואין להם עמודים לפי שאין צריך חיזוק כמו מלמטה ואין להם עמודים כעמודי החצרות כלומר עמודי לשכות אלו אינם כשאר עמודים שאר עמודים מיושבים אצל החומה לחיזוק אבל הני בעובי החומה בולטים לחוץ ולפנים לכך אוכלים מן הבנין : (מעבר לדף בפסוק ו') על כן נאצל · כתרגומו דחיקן לפי שהם בעובי החומה בולטים לחוץ ולפנים אזקים הלשכות : מהתחתונות ומהתיכונות ומהארץ · לגד הארץ · כך מצאתי בשם אשל גדול : בשלישים · תרגם יונתן מתלתין משמע שהיו אותן לשכו' משולשות שלש זו למעלה מזו וגם המקראות מוכיחין כן שהוא אומר והלשכות העליונות קצרות מהתחתונות ומהתיכונות ואני לא יכולתי להבין בשלשת המקראות הללו כלל מהו כי יוכלו אתיקים מהם הם אותם אתיקים והילך אוכלותו מן העליונות ואינם אוכלות מן התחתונות ומן התיכונו' וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשת הנה ואין להם עמודים לא ידעתי להבין בו : על כן נאצל · תרגם יונתן דחיקן · ואנ"י ל"א הי"ה ל"יל"א ר"ב ו"לא ע"זר בכ"ל הבני"ן הז"ה א"לא כמ"ו שהראונ"י מן השמי"ם : (ד) ולפני הלשכות מהלך עשר אמות רחב אל הפנימית דרך אמה אחת · נראה בעיני לפי שהלל החצונה רחב מאה מצפון לדרום ועשן הלשכות רחב חמשים ולפניהם אויר חמשים לצד צפון הרי כאן כל רחב החצר נמצא כל רחב החצר שתים שאין אויר בין הלשכות לבין זוית בית החליפות כלים ואין מבוא ליכנס בו לאויר העשרים שבין הלשכה והתאים כי אויר עשרים אמה המפסיק בין התאי' והלשכות הוא ט"ו אמות שאחורי בית החליפו' ונוסף עליהם חמש שנו' ואם תאמר נמצא אויר חמש אמות בין זוית החליפו' לזוית הלשכות הרי עובי כותל

תרגום אשכנזי

צעהן עללען ברייטער גאנג , דער הינייןווערטס אן איינען וועג רייטע , דער נור איינע עללע ענטהילט · דיא איינגענגע וואַרען געגען נאָרדען · [ה] דיא אָבערן צעללען וואַרען ענגער , וויל דיא געשאָסע פאָן יענען , נעמליך פאָן דען איננערן אונד מיטטלערן מעהר רוים פאָן דעם געביידע איינגאַהמען · [ו] דען זיא וואַרען אין דרייא שטאָקווערקען , אונד האַטטען קיינע זיילען , וויא אַן דען פאָרהעפען וואַרען ; דאַ הער צאָג עס זיך דאַ מעהר אין דיא ענגע , אַלס ביא דען אונטערזטען אונד מיטט-לערן פאָם גרונדע אויף · [ז] דיא מויער פאָן אויסען געגען דיא צעללען , לענגזט דעם אייסערן פאָרהאָפּס , צור פאָדערן זייטע דער צעללען האַטטע איינע לענגע פאָן פינפציג עללען · [ח] דען דער פלאַץ דער צעללען אים אייסערן פאָרהאָף וואַר פינפציג עללען לאַנג , אונד דיא לענגע פאָר דעם טעמפעל הונדערט עללען · [ט] אונטערהאַלב דער צעללען וואַר דער איינגאַנג פאָן אָסטען , ווען מאַן פאָם אייסערן

פאָרהאָף

ב א ו ר

אתיק , עיין לעיל מ"א ט"ז · (ה) והלשכות וגו' , פסוק זה ושל אחריו הם הקשים בכל הענין , ואין אחד מהמפרשים ומהמעתיקים אשר ידע לפתור אותם בכוונה מבוררת · גם רש"י ז"ל אשר יגע מאד עד הנה לפתור כל דבר מהבנין הזה , ואם לא מצא פתרון על דרך הפשוט גם אל הדרש אותם הדחוקים , הודה כי לא יוכל להבין : מהו כי יוכלו אתיקים , מהו אותם אתיקים · והאיך אוכלות מן העליונות ואיכם אוכלית מן התחתונות ומן התיכונות , וטעם שהוא נותן לדבר כי משולשות הנה ואין להם עמודים ? והודה ולא אבוש כי גם אנכי ממש כעור בהבנת הפסוקים האלו , ושלא להניח הנייר חלק תפסתי בפירוש הרד"ק ז"ל : ואפשר שהיו כותלי הלשכות עשויות כמין כפה שאורכם הולך ומצר מלמעלה , ויהיה פירש כי יוכלו אתיקים מהנה שיתפשו אילי הלשכות מהתחתונות ומהתיכונות יתפשו מהבנין יותר , לפי שהי' רחב יותר מלמטה כלומר אורכו רחב , ואמר מהנה ואח"כ פי' מהתחתונות ומהתיכונות , אמר הכנוי קודם הידיעה , וכן ותראהו את הילד והדומים לו · ועדיין קשה לי לפירוש זה , אם כן התיכונות היו קצרות יותר מהתחתונות , וזה לא זכר , ואפשר כי לא זכר אלא העליונות לפי שהיו קצרות יותר , יוכלו , כתוב בוי"ו במקום א' כי אותיות אהו"י מתחלפות , והוא ענין תפיסה , והלשון הזה מצאנו בדברי חז"ל באמרם כמה לוחות אוכלות בארון שמה · (ו) משלשות , שלשה זה על זה · עמודים בעזורי החצרות , שנסמכו התקרות על העמודים אלא על הכתלים היו נסמכות , והכתלים היו עשוין כמין כפה · נאצל , על כן נדחק ונפרד מקום העליונות מהתחתונות מהארץ מלמטה כלפי הארץ , כי שם היו רחבות ולמעלה קצרות · אצלתי , ענין פרישה , וי"ת עלכן דקיקא · ע"כ לשון רד"ק · (ט) ומתחת לשכות , קרא מתחת לשכות מה שהן כלפי מזרח , לפי שהמערב היה נעליונו שלהן , כי ההיכל משפע ועולה עד

ההיכל

מכלל יופי

מב (א) הדרך דרך הצפון , כתרגומו באורח תרעא דפתיה לאורח ציפונא : הגזרה והבנין , פירשנום : (ב) אל פני ארך אמות המאה , הידיעה בעבור שזכר למעלה והגזרה והבניה וקירנתיה ארך מאה אמה : אל פני פתח הצפון , כתרגומו תרעא חד דפתח לצפונא : (ג) אתיק , לשכה ואפשר להיות שרשו נתק ויונתן תרגם ענין זוית וכן כי יוכלו אתיקים : בשלישים , תרגם יונתן מתלתין : (ד) הפנימית , דרך כלל כאלו אמר הפנימיות · ויונתן תרגם על דרך גם לא על דרך אחר שתרגם לגו : (ה) קצרות , תאר נפלא גדלות (דברים א') רחוקות (שם כ"ב) אף על פי שהוא בשורק המשקל אחד והנה מצאנו התאר בשורק בזה המשקל שרוע וקלוט (ויקרא כ"ב) נפלא ברוך עצום : (בראשית ל') יובלו אתיקים , ככתב בואו

במקום

אַמּוֹת רֹחַב אֶל הַפְּנִימִית דֶּרֶךְ אַמָּה אֶחָת וּפִתְחֵיהֶם לַצָּפוֹן׃
(ה) וְהַלְּשָׁכוֹת הָעֶלְיוֹנוֹת קְצֻרוֹת כִּי יוֹכְלוּ אַתִּיקִים מֵהֵנָּה מֵהַתַּחְתֹּנוֹת
וּמֵהַתִּיכוֹנוֹת בִּנְיָן׃ (ו) כִּי מְשֻׁלָּשׁוֹת הֵנָּה וְאֵין לָהֶן עַמּוּדִים כְּעַמּוּדֵי
הַחֲצֵרוֹת עַל כֵּן נֶאֱצַל מֵהַתַּחְתֹּנוֹת וּמֵהַתִּיכֹנוֹת מֵהָאָרֶץ׃ (ז) וְגָדֵר
אֲשֶׁר לַחוּץ לְעֻמַּת הַלְּשָׁכוֹת דֶּרֶךְ הֶחָצֵר הַחִצוֹנָה אֶל פְּנֵי הַלְּשָׁכוֹת
אָרְכּוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה׃ (ח) כִּי אֹרֶךְ הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר לֶחָצֵר הַחִצוֹנָה
חֲמִשִּׁים אַמָּה וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַהֵיכָל מֵאָה אַמָּה׃ (ט) וּמִתַּחַת הַ לְּשָׁכוֹת
הלשכות ק׳ הָאֵלֶּה הַמָּבוֹא המביא ק׳ מֵהַקָּדִים בְּבֹאוֹ לָהֵנָּה מֵהֶחָצֵר
הַחִצוֹנָה

רש״י

כותל המפסיק בין חצר הפנימי ובין חצר החצונה הבא מן המזרח למערב סותמו
שערי עוביו שש אמות וראשו כלה לאותה זוית לסוף מאה אורך של חצר הפנימית
או זוית בית החליפו׳ לפיכך אין מבוא לאותו אויר עשרים לא בפנימית ולא בחצונה
אלא א״כ היה משפע ונכנס כשהיה מכלה סוף חומת שבין שתי החצרות שופע
בתוך חצר החצונה או בפנימית בעובי החומה אמה כדי כניסת אדם ונכנס לתוך
אויר היוש אמות שבין כותל החליפו׳ לכותל הלשכה והילך באותו אויר לצד מערב
עשר אמות ושם כלה משך בית החליפות ונכנס לתוך אויר רחב עשרים וזהו שאמר
מהלך עשר אמות רחב לבא אל הפנימית ודרך אמה אחת שהרי נכנס בו דרך פתח
אמה אחת ששיפע ונכנס בסוף החומה ולמה קורהו מהלך רחב ולא היה לו לומר
מהלך עשר אמות אורך לפי שלענין בנין החליפות הוא רחב לפי שבנין החליפות
מן הצפון לדרום ט״ו אמה ומן המזרח למערב אינו אלא עשר אמות: ופתחיהם
לצפון. ופתחי הלשכות הללו לצפון. נ״ל. וזהו פירוש של פתח הצפון הכתובה
למעלה שם קוצר הדבור וכאן פירושו: (ה) והלשכות העליונות וגו׳ כי משולשות
הנה וגו׳. לא הבנתי בהם כלל: כי יוכלו אתיקים. כמו תאכלו אוכלים
וממעטים באויר הלשכות: (ז) וגדר אשר לחוץ וגו׳. המפסיק בין הלשכות
והחצר החצונה של מזרח: ארכו חמשים אמה. מן הצפון לדרום: (ח) כי
ארך הלשכות. מן הצפון לדרום חמשים אמה: והנה על פני ההיכל. מן
המזרח למערב כנגד האולם וההיכל ובין הכפרת והתא מאה אמה: (ט) ומתחת
הלשכות האלה. איני יודע אם בא ללמוד שהיה להם מחילות מתחתיהם או בא
ללמד שהיו לשכות במזרח החצר ולפי שהחצר הולך ומשפיע לצד המזרח קורא לו
ומתחת הלשכות האלה שאלו בגובהו ואלו בשפולו וכן הוא אומר ובשפולו של חצר
אל המבוא אשר מהקדים: בבאו להנה מהחצר החצונה. ברחב גדר החצר וגו׳.
הבא מן הקדים של חצר החצונה וסובב אל הצפון דרך מקצוע צפונית מזרחית של
חומת הפנימית מבחוץ לבא לאותן הלשכות שבצפון מוצא על פני גדר החצר כותל

הַחִֽצוֹנָה׃ (י) בְּרֹחַב גֶּדֶר הֶֽחָצֵר דֶּרֶךְ הַקָּדִים אֶל פְּנֵי הַגִּזְרָה וְאֶל פְּנֵי
הַבִּנְיָן לְשָׁכוֹת׃ (יא) וְדֶרֶךְ לִפְנֵיהֶם כְּמַרְאֵה הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ
הַצָּפוֹן כְּאָרְכָּן כֵּן רָחְבָּן וְכֹל מוֹצָאֵיהֶן וּכְמִשְׁפְּטֵיהֶן וּכְפִתְחֵיהֶן׃
(יב) וּכְפִתְחֵי הַלְּשָׁכוֹת אֲשֶׁר דֶּרֶךְ הַדָּרוֹם פֶּתַח בְּרֹאשׁ דָּרֶךְ דֶּרֶךְ
בִּפְנֵי הַגְּדֶרֶת הֲגִינָה דֶּרֶךְ הַקָּדִים בְּבוֹאָן׃ (יג) וַיֹּאמֶר אֵלַי לִשְׁכוֹת
הַצָּפוֹן לִשְׁכוֹת הַדָּרוֹם אֲשֶׁר אֶל פְּנֵי הַגִּזְרָה הֵנָּה לִשְׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ
אֲשֶׁר יֹאכְלוּ שָׁם הַכֹּהֲנִים אֲשֶׁר קְרוֹבִים לַיהֹוָה קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים שָׁם
יַנִּיחוּ קָדְשֵׁי הַקֳּדָשִׁים וְהַמִּנְחָה וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם כִּי הַמָּקוֹם קָדֹשׁ׃
(יד) בְּבֹאָם הַכֹּהֲנִים וְלֹא יֵצְאוּ מֵהַקֹּדֶשׁ אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וְשָׁם
יַנִּיחוּ בִגְדֵיהֶם אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ בָהֶן כִּי קֹדֶשׁ הֵנָּה יִלְבְּשׁוּ ולבשו ק׳ בְּגָדִים
אֲחֵרִים וְקָרְבוּ אֶל אֲשֶׁר לָעָם׃ (טו) וְכִלָּה אֶת מִדּוֹת הַבַּיִת הַפְּנִימִי
וְהוֹצִיאַנִי דֶּרֶךְ הַשַּׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים וּמְדָדוֹ סָבִיב סָבִיב׃
(טז) מָדַד רוּחַ הַקָּדִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה חֲמֵשׁ אמות* מאות ק׳ קָנִים בִּקְנֵה

המדה

רש"י

מזרח של חצר הפנימי' שהוא מערבית לחצונה כנגד הגזרה והבנין שבפנימית :
לשכות · סמוכות לאותו הכותל ועומדות בחצונה · מצאתי : (יא) ודרך לפניהם
לפני לשכות הללו יש דרך רחב אויר החצר חמשים אמה כמראה דרך הלשכות אשר
בצד הצפון הכתובות למעלה: כארכן · של לשכות הצפון ארכן של אלו וכן רחבן:
וכל מוצאיהן · כמוצא לשכות הצפון : וכמשפטיהם וכפתחיהן · הלשכות של לשכו'
הצפון : (יב) וכפתחי הלשכות אשר דרך הדרום · פתחי לשכות הקדים שאף
בדרום היו לשכות מובדלות מן הבתים הדרומיי' עשרים אמה כמו שאמור למעלה
ובין הלשכות רחב עשרים אמה סביב לבית סביב : פתח בראש דרך · פתח
היה להם ללשכות הקדים בראש דרך והדרך היה בפני הגדרת הגינה ת"י דוכן
ליואי ולשון גדרת הגינה בנין גדר אבנים עשוי במעלות שהיו נוגנים ושרים עליו
דרך הקדים · שהדוכן היה במזרח כדכתיב בדברי הימים בפרשת ותשלם והלוים
המשוררים לכלם לאסף להימן לידותון וגו' עומדים מזרח למזבח : (יד) בבואם
הכהנים וגו' · בבאם לאותן לשכות לאכול : ולא יצאו · מהן שהן קדש : אל החצר
החצונ' · בבגדי קדש שעליהם : ושם יניחו בגדיהם וגו' · וקרבו אל אשר לעם ·
ויגשו ליגע בבגדי העם אם ירצו אבל בבגדי כהונה לא יגעו אל העם שיש בהם
עלות טהרה ובגדי החול מדרס להם : (טו) ומדדו סביב · לכל היקף

הבי

פארהאף היניין גינג · [י] נאך דער ברייטע דער מויער דעם פארהאפס צו אוטען פאר דער גזרה אונד דעם הויפטגעביידע וואַרען עבענפאללס צעללען · [יא] פאר איהנען איין גאנג מיט דער נעמליכען אנזיכט, וויא בייא דען צעללען צו נאַרדען, זיא וואַרען עבען זא לאנג אונד זא ברייט, מיט עבען זאלכען אויזגענגען, נאך דער נעמליכען איינריכטונג, מיט עבען זאלכען טהירען · [יב] אונד וויא בייא דען איינגענגען דער צעללען צו נאַרדען, האטטען זיא אויך איינען איינגאנג צו אנפאנגע איינעס וועגעס, דעס וועגעס נעמליך, פאר דעם צירליכען שטופענגאנג, עוטליך וועז סאן היניין גינג · [יג] ער זאגטע צו מיר: דיא צעללען געגען מיטטערנאכט, דיא צעללען געגען מיטטאג, דיא פאר דער גזרה ליגען, זינד דיא הייליגע צעללען, דארין פערצעהרען דיא פריעסטער, דיא זיך דעם עוויגען נאהען, דאז אללערהייליגסטע, דארין לעגען זיא דאז אללערהייליגסטע, מעהל, זינד · אונד שולד · אפפער נידער, דען דיזער אָרט איזט הייליג · [יד] ווען דיא פריעסטער היניין געהן, זא דירפען זיא אויז דעם הייליגטען אָרט ניכט גלייך ווידער היניוז אין דען אייסערן פארהאף געהן; זיא לעגען דאזעלבזט איהרע קליידער, ווארין זיא דען דינזט פערריכטען, אונד הייליג זינד, אב, אונד ציהען אנדערע קליידער אן, ווארין זיא זיך דעם פאלקע נעהערן · [טו] נאכדעם ער מיט דעם מעזזען דעס איננערן טעמפעלס פערטיג וואר, פיהרטע ער מיך צו דעם טהארע, דאז נאך מארגען זאה, היניוז, אונד נאהם ריגנסאום דאז מאס דאפאן · [טז] ער מאס דיא אָטזייטע מיט דער

מעס·

באו"ר

ההיכל, ומבואו היה מן המזרח, כי מן המזרח היו נכנסין נהר הבית, וממנו ולפנים עד ההיכל במעלות, לפיכך כניסתן היתה מתחתון שהוא כלפי מזרח, וזה שאומר המביא מהקדים בבאו להנה מהחצר התחתונה (הנ"ל) · המביא, כמו המבוא (הנ"ל) · (י) לשכות, אמר כי גם כן ברחב שבין כותל החצר והגזרה ראה לשכות כמו שראה בצפון והדרך שהי' לפניהם (הנ"ל) · (יב) פתח וגו', גם לפניהן היה פתח בראש דרך, והדרך הי' בפני הגדרת הגינה, ר"ל מעלת אבנים עשויה כמו גדר אבנים, והיתה הגונה ונאה · הגונה מדברי רז"ל דבר הגון (הנ"ל) · (יד) וקרבו אל, המקום אשר לעם · וי"ת ויתערבון עם עמא ·

מג (ז) ובפגרי

מכלל יופי

במקום אלף כי שרשו אכל ואותיות אוי מתחלפות רוצה לומר שיתפסו הזויות מהן וכן תרגם יונתן ארי נסיבן זוין מנהון וכן בלשון הזה בדברי רבותינו ז"ל כמה לוחות אוכלות בארון ששה ואמר מהנה ואחר כך פירש מהתחתונות ומהתיכונות אמר הכנוי קודם הידיעה וכן ותראהו את הילד (שמות ב') והדומים לו: (ו) נאצל, מענין אצל המזבח · (ויקרא א') ובפירוש מן ואצלתי מן הרוח (במדבר י"א) וכן לא אצלתי מהם (קהלת ב') ענין פרישה: (ט) ומתחתה, אחת משלש תיבות שהראשונה לוקחת מן האחרונה והקרי הוא ומתחת הלשכות: המביא, שם · וכתיב המביא וקרי המבוא בבא מי שיבא: (יא) כמראה הלשבות, רוצה לומר כמראה דרך הלשכות ואמר כמראה כי הכל היה רואה במראה הנבואה לא ממש הדבר: (יב) פתח בראש דרך, ראה פתח בראש דרך ואיזה דרך דרך בפני הגדרת: הגדרת, שם ענין גדר: הגינה, נכונה וישרה ורבותינו ז"ל נשתמשו הרבה בזה הלשון כאמרם דבר הגון עשה שלא כהוגן ויונתן תרגם סורח קדם דוכן ליואי: (יג) אשר קרובים ליי קדשי הקדשים, להוציא ערל לב וערל בשר:

מעסרוטהע פינף הונדערט מעסרוטהען רינגסהערום · [יז] מיט עבען דיזער מעס-
רוטהע מאס ער דיא נארדזייטע פינף הונדערט רוטהען · [יח] אויך דיא זידזייטע
מאס ער מיט דיזער מעסרוטהע פינף הונדערט רוטהען, [יט] אונד ענדליך ווענ-
דעטע ער זיך צור וועסטזייטע, אונד מאס פינף הונדערט זאלכער מעס-רוטהען ·
[כ] זא מאס ער אויף אללען פיער זייטען דיא מויער, דיא אום איהן הערום זואר,
וועלכע אלזא אין דער לענגע פינף הונדערט, אונד אין דערברייטע פינף הונ-
דערט האטטע, אונד דאז הייליגע פאן דעם ניכטהייליגען אבזאנדערטע ·

מג [א] ער פיהרטע מיך ווידער צום טהארע, דאז געגען מארגען זאה, [ב]
אונד זיה! דא קאם דיא הערליכקייט דעם גאטטעס ישראל'ס פאן מארגען
הער, מיט איינעם גערייסע, וויא דאז געריישׁ גראסער פלוטען, דיא ערדע
לייכטעטע פאן זיינעם גלאנצע · [ג] דיא ערשיינונג וואר דיא נעמליכע גע-
שטאלט, דיא איך שאן געזעהען האטטע, וויא דיא געשטאלט, דיא איך זאה,
אלס איך מיט דער צערשטעהרונג דער שטאדט (ירושלים) קאם · אונד ביידע ער-
שיינונגען וואַרען וויא יענע געשטאלט, דיא איך אם פלוזע כבר געזעהען האטטע·
[ד] דיא הערליכקייט דעם עוויגען צאג אין דען טעמפעל איין דורך דאז טהאר,
דאז נאך מארגען זאה · [ה] איין ווינד ערהאב מיך, אונד בראכטע מיך אין דען
איננערן פארהאף, דיא הערליכקייט דעם עוויגען האטטע דען טעמפעל ערפיללט ·
[ו] איך הערטע פאם טעמפעל הער מיך אנרעדע, אינדעם איין מאן נעבען מיר
שטאנד · [ז] עס שפראך צו מיר: מענשענזאהן! היר איזט מיין טהראן, היר
דער ארט, דען מיינע פוסזאהלען בעטרעטען, וואָ איך אונטער דען קינדערן
ישראל'ס עוויגליך רעזידירען ווילל · אלסדאן ווירד דאז הויז ישראל ניכט מעהר

מיינען

מכלל יופי

שם יניחו, פירוש שם יניחו לאכלם שם : (יד) וקרבו אל אשר לעם, כל הענין הזה מהקל
הוא פועל עומד וגם זה פועל עומד וכן תרגם יונתן ויתערבון עם עמא · ובפירוש אחר שילבשו
בגדים אחרים יוכלו לגעת באותם בגדים אל הבגדים אשר לעם והם ישראל : (טז) רוח
הקדים, הפאה נקראת כן לפי שהם ארבע רוחות לארבע הפאות וכן מדד רוח הצפון וכן את
רוח הדרום מדד וכן לארבע רוחות מדדו : קנים, לפי שעושים מן הקנה מדה אמר כן :

מג (ב) האירה, פועל עומד מהכיסף והשאר שבאו מן הבנין הם יוצאים כמו האירו ברקיו
תבל (תהלים כ"ו) וכן להאיר על הארץ : (בראשית א') מכבודו, מכבוד אלהי ישראל
והוא ענין זהר ונגה : (ג) אל נהר כבר, כמו על וכמוהו רבים : אל פני, כמו על פני : (ו)
מדבר, כמו מתדבר מבנין התפעל והתיו נבלעת בדגש : מהבית, הקול יוצא מהבית : (ז)
אשר אשכן שם, כאלו אמר זהו אשר אשכון שם : ובפגרי מלכיהם במותם, שהיו עושים
במותם במקום פגרי מלכיהם : (ח) בספם את ספי, היא המזוזה תרגום ועל שתי המזוזות
(שמות י"ב) ועל תרתין ספיא ומה שאמר ומזוזתם הוא כפל דברי' ויש אומרים כי כמו שנקראו
לחיי השערים ספים כן נקראת האסקופות התחתונה סף ונקראת כן לפי שהספים סמוכים זה
לזה עליה : ומזוזתם אצל מזוזתי, הם לחיי השערים : ואכל, שרשו כלה באמרין ההא למד
הפועל כמכתב והוא כמו ואכלה מן הדגוש ענין כליון והשחתה : (ט) ממני, ממקום מקדשי :
(י) הגד את בית ישראל, בני הגולה : ויכלמו מעונותיהם, שבעבורם חרב בית זה והגד
להם הבית העתיד שלא יחרב לעולם בעבור שלא יקטאו כמו שאמר ירחקו את זנותם. ושכנתי

בתוכם

הַמִּדָּה סָבִיב׃ (יז) מָדַד רוּחַ הַצָּפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה
סָבִיב׃ (יח) אֵת רוּחַ הַדָּרוֹם מָדָד חֲמֵשׁ מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃
(יט) סָבַב אֶל רוּחַ הַיָּם מָדַד חֲמֵשׁ מֵאוֹת קָנִים בִּקְנֵה הַמִּדָּה׃
(כ) לְאַרְבַּע רוּחוֹת מְדָדוֹ חוֹמָה לוֹ סָבִיב סָבִיב אֹרֶךְ חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְרֹחַב חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְהַבְדִּיל בֵּין הַקֹּדֶשׁ לְחֹל׃

מג (א) וַיּוֹלִכֵנִי אֶל הַשָּׁעַר שַׁעַר אֲשֶׁר פֹּנֶה דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃ (ב) וְהִנֵּה
כְּבוֹד אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל בָּא מִדֶּרֶךְ הַקָּדִים וְקוֹלוֹ כְּקוֹל מַיִם רַבִּים
וְהָאָרֶץ הֵאִירָה מִכְּבֹדוֹ׃ (ג) וּכְמַרְאֵה הַמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי כַּמַּרְאֶה
אֲשֶׁר רָאִיתִי בְּבֹאִי לְשַׁחֵת אֶת הָעִיר וּמַרְאוֹת כַּמַּרְאֶה אֲשֶׁר רָאִיתִי
אֶל נְהַר כְּבָר וָאֶפֹּל אֶל פָּנָי׃ (ד) וּכְבוֹד יְהוָֹה בָּא אֶל הַבָּיִת דֶּרֶךְ
שַׁעַר אֲשֶׁר פָּנָיו דֶּרֶךְ הַקָּדִים׃ (ה) וַתִּשָּׂאֵנִי רוּחַ וַתְּבִיאֵנִי אֶל הֶחָצֵר
הַפְּנִימִי וְהִנֵּה מָלֵא כְבוֹד יְהוָֹה הַבָּיִת׃ (ו) וָאֶשְׁמַע מִדַּבֵּר אֵלַי מֵהַבָּיִת
וְאִישׁ הָיָה עֹמֵד אֶצְלִי׃ (ז) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם אֶת מְקוֹם כִּסְאִי וְאֶת
מְקוֹם כַּפּוֹת רַגְלַי אֲשֶׁר אֶשְׁכָּן שָׁם בְּתוֹךְ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְעוֹלָם וְלֹא

יטמאו

ר ש " י

הר הבית מבחוץ׃ (כ) לארבע רוחות מדדו. שלשת אלפים על שלשת אלפי׳
אמה שהקנה שש אמות וזה הוא שייסד הקלירי דוד יגעו קו שלשת אלפי אמות
קבועה על שלשת אלפי אמות והיא ל״ו כמדה הראשונה שהיה הר הבית חמש מאו׳
אמה על חמש מאות אמה חלוק שלשת אלפים על שלשת אלפים ברבועות של חמש
מאות אמות שתי וערב ותמצא שם שלשים וששה רבעים של חמש מאות על חמש
מאות ועל כן אמר הפייט שלשים וששה כמו שהיתה מתכפלת. מנ׳. חומה לו
להר הבית סביב מאות שתי וערב זו חומת החיל המקפת כל ההר׃ להבדיל. את
העם בין קדש שלפנים לחיל שבחוץ. מנ׳. גמר כל מדה׃

מג (א) ויוליכני. חזר והכניסני לשער הקדים וראיתי הכבוד יורד לעזרה׃
(ג) וכמראה המראה. תשע מראות כתובין במקרא זה ומתוכן היו רואין
הנביאים חוץ ממשה רבינו שהיה רואה מתוך מראה אחת לפיכך איספקלריא שלו
מאירה ורואה ממש וזהו שייסד הפייט מחזה המאוחזות בתשע מחזות׃ בבאי
לשחת את העיר. בפרשת והתוית תיו שנאמר שם קרבו פקודת העיר ושם פירש
את דוגמת מרכבה׃ (ו) מדבר אלי. מתהלל עמי כבוד הוא לומר כלפי מעלה
מדבר כמו מתדבר כלומר בינו לבין כבודו מדבר והקול בא עדי׃ (ז) ובפגרי

מלכיהם

יְטַמְּאוּ עוֹד בֵּית יִשְׂרָאֵל שֵׁם קָדְשִׁי הֵמָּה וּמַלְכֵיהֶם בִּזְנוּתָם וּבְפִגְרֵי
מַלְכֵיהֶם בָּמוֹתָם׃ (ח) בְּתִתָּם סִפָּם אֶת סִפִּי וּמְזוּזָתָם אֵצֶל מְזוּזָתִי
וְהַקִּיר בֵּינִי וּבֵינֵיהֶם וְטִמְּאוּ אֶת שֵׁם קָדְשִׁי בְּתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ
וָאֲכַל אוֹתָם בְּאַפִּי׃ (ט) עַתָּה יְרַחֲקוּ אֶת זְנוּתָם וּפִגְרֵי מַלְכֵיהֶם מִמֶּנִּי
וְשָׁכַנְתִּי בְתוֹכָם לְעוֹלָם׃ (י) אַתָּה בֶן אָדָם הַגֵּד אֶת בֵּית יִשְׂרָאֵל אֶת
הַבַּיִת וְיִכָּלְמוּ מֵעֲוֺנוֹתֵיהֶם וּמָדְדוּ אֶת תָּכְנִית׃ (יא) וְאִם נִכְלְמוּ מִכֹּל
אֲשֶׁר עָשׂוּ צוּרַת הַבַּיִת וּתְכוּנָתוֹ וּמוֹצָאָיו וּמוֹבָאָיו וְכָל צוּרֹתָו צורתיו
ק' וְאֵת כָּל חֻקֹּתָיו וְכָל צוּרֹתָו צורתיו ק' וְכָל תּוֹרֹתָו תורתיו ק' הוֹדַע
אוֹתָם וּכְתֹב לְעֵינֵיהֶם וְיִשְׁמְרוּ אֶת כָּל צוּרָתוֹ וְאֶת כָּל חֻקֹּתָיו וְעָשׂוּ
אוֹתָם׃ (יב) זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת עַל רֹאשׁ הָהָר כָּל גְּבֻלוֹ סָבִיב סָבִיב
קֹדֶשׁ קָדָשִׁים הִנֵּה זֹאת תּוֹרַת הַבָּיִת׃ (יג) וְאֵלֶּה מִדּוֹת הַמִּזְבֵּחַ
בָּאַמּוֹת אַמָּה אַמָּה וָטֹפַח וְחֵיק הָאַמָּה וְאַמָּה רֹחַב וּגְבוּלָהּ אֶל שְׂפָתָהּ
סָבִיב

רש"י

מלכיהם · שהיו בתיהם סמוכין לבית הקברות כמו שמצינו במלכים בשלמה
ובעוזיהו ופעמים שהיו קוברין אותם בגנותיהם כמו שהוא מפרש ואומר בתתם
ספם את ספי וגו' : (ח) ואכל כמו ואכלם וכליתי : (ט) עתה על כרחם
ירחקו את זנות' שהבדלתי לי היקף גבול גדול סביב : (י) אתה בן אדם הגד את
בית ישראל את הבית ויכלמו מעונותיהם · בהראותי למו קרבי שאיני מואסם
בעונם · גואלתי : ומדדו את תכנית · ומדדו על ידיך שאתה מורם את תוכן
חשבון הבנין : (יא) ואם נכלמו · שיתביישו ויכבשו פניהם מכל אשר עשו אז
הודע אותם את מה שאני עתיד לעשות להם : צורת הבית · וגבול הבנין היאך
הוא מלפניו ועד אחוריו סדורים לארבע רוחות · ותכונתו · חשבון תאיו
ולשכותיו : וכל צורותיו כרובים ותמורים ואילים ואילמים · מלא' · וכל צורתיו
בתרא לא פירש : וישמרו · ילמדו ענייני המדות מפיו שידעו לעשותם לעת קץ ·
מנ' ראויה היתה ביאה שנייה של עזרא כביאה הראשונה של יהושע לבא בזרוע
ונגס כדדרשינן עד יעבר ובנין זה אתה היה ראוי להם כשעלו מן הגולה וגאולת
עולם אלא שגר' החטא שלא היתה תשובתם הוגנת על מנת שלא לחטוא ויצאו
ברשות כורש ונגו לעלוין ויש אומרים בבבל נכשלו בנכריות : (יג) ואלה מדות
המזבח · שמפרש למטה ארבע עשרה אורך בארבע עשרה רחב באמות אמה
אמה וטופח · באמה בת ששה שהיא אמה וטופח באמה בת חמשה : וחיק האמה ·
אבל היסוד שלו נמדד באמה של חול שהיא בת חמשה חיק לשון היקוי קביעות
והוא

פֿיינען הייליגען נאַמען ענטווייהען, ווערער זיא נאָך איהרע קעניגע, דורך איהרע אַבגעטטערייא, מיט דען לייכֿנאַמען איהרער קעניגע אונד איהרען גראַבמעהלערן ; [ח] אינדעם זיא איהרע שוועללע דיכֿט אַן מיינע שוועללע, איהרע פֿפאָזטען דיכֿט אַן מיינע פֿפאָזטען אַנגעלעגט האַבען דאַס נור איינע וואַנד צווישען מיר אונד איהנען וואַר, אונד זאָ דורך איהרע אַבשייליכֿע האַנדלונגען, דיא זיא בעגינגען, מיינען הייליגען נאַמען ענטעהרטען, וואָראיבער איך זיא דאַן אין מיינעם צאָרנע אויפֿגעריבען האַבע· [ט] נונמעהר אַבער ווערדען זיא איהרע אַבגעטטערייא אונד דיא לייכֿנאַמע איהרער קעניגע פֿאָן מיר ענטפֿערנען, אונד איך ווערדע אונטער איהנען רעזידירען·

* * *

[י] דוא, מענשענזאָהן, ערצעהלע נון דעם הויזע ישראל׳ס פֿאָן דעם טעמפעל, דאַס זיא זיך איהרער זינרען שעהמען, דאַן לאַס זיא דען גרונדריס אויזמעזזען· [יא] שעהמען זיא זיך דעזזען, וואַס זיא געטהאַן האַבען, זאָ מאַכֿע איהנען בעקאַננט, אונד צייכֿנע אויף פֿאָר איהרען אויגען דיא אַבבילדונג דעס טעמפעלס ; זיינע אַנלאַגען, אויז- אונד איינגענגע, אונד פֿאָן יעדעם דיא אַבבילדונג, וויא אויך אַללע פֿעראָרדנונגען, זיינע גאַנצע איינטהיילונג, אונד אַללע פֿאָרשריפֿטען דאַבייא, דאַמיט זיא זאָוואָהל זיינע אַבבילדונג, אַלס אַללע פֿעראָרדנונגען דאַבייא אויפֿבעהאַלטען, אונד זיא אין אויזאיבונג ברינגען· [יב] דיס איזט דיא פֿאָרשריפֿט פֿאָן דעם טעמפעל: אָבען אויף דעם בערגע, דער גאַנצע אומפֿאַנג רינגסאומהער איזט דאַז העכֿזטע הייליגטהום, זיה, זאָ לויטעט דיא פֿאָרשריפֿט דעם טעמפעלס· [יג] פֿאָלגענדעם איזט דיא אויזמעזזונג דעם אַלטאַרס נאָך דעם עללענמאַסע, (דיא עללע נעמליך איינע עללע, אונד איינע האַנדברייטע) דער

ב א ו ר

מג (ז) ובפגרי מלכיהם· לפי הנראה מפסוק הבא היו עושים קברי מלכיהם אצל חומת הבית· במותם, מלשון במה, שטעמו מצבה, והב׳ מן מלת ובפגרי מושך זאת עמה·
(י) מפה עד סוף הפרשה לקחתי התרגום והבאור נ״ב מחבור ההפטורות ממעשי ידי החכם ר״א איכל, ולא שניתי בו כ״א מעט· ארם, לאחר שהראה ליחזקאל תבנית בנין הבית ותפארתו צוה להגיד לישראל ויכלמו מעונותיהם בראותם את אשר אבדו בעונותם עד הנה·
(יג) וחיק, הוא הפנים, כי כל גוף חלל יש לו שני מדות אשר יקיף עליהם המודד, אל החלל, וזה אשר יקראו לו בעלי המלאכה בלשון אשכנז (אין ליכטען), והוא הנקרא בלשון הכתוב

רש״י

והוא היסוד האמה אמת חול ולא אמה וטופח שהי׳ אמה בת ששה וכן שנינו במנחות שהיסוד והסובב והקרנות נמדדין באמה בת חמשה : וחיק האמה זה היסוד : והאמה רוחב· זה הסובב וגבולה אל שפתה סביב זרת האחד אלו הקרנות זרת אחד מאמצעיתו ומודדו זרת לכל רוח הרי אמה על אמה וזה גב המזבח· ובאמה זו היה נמדד גב מזבח הזהב אמה ארכו ואמה רחבו. רבוע כך מפורש בעירובין.

דער איננערע רוים איינע עללע, אוגד איינע עללע ברייט, זאׂ, דאׂס ער רונד אומהער פֿאׂן איינעם רוימענברייטען ראׂנד בעגרענצט ווירד, אונד דיזעס איזט, דער אייסערע אומפֿאׂנג דעס אלטאׂרס · [יד] פֿאׂן דעם איננערן רוים דעם פֿוס־באׂדענס ביז צום אייסערוטען פֿאׂרשפרונג צוויא עללען, אונד איינע עללע ברייט, אונד פֿאׂן דעם קליינען פֿאׂרשפרונג ביז צום גראׂסען פֿאׂרשפרונג פֿיר על־לען, אונד איינע עללע ברייט · [טו] דער אריאל פֿיר עללען האׂך, פֿאׂן דיזעם אריאל געהען פֿיר האׂרנפֿערמיגע עקקען אין דיא הׂעהע · [טז] דער אריאל צוועלף עללען לאׂנג, אונד צוועלף עללען ברייט, זאׂ דאׂס ער דורך זיינע פֿיר רעכֿטע ווינ־קעל איין פֿירעק אויזמאׂכט · [יז] דיא גאׂנצע קאׂממער פֿירצעהן עללען לאׂנג, אונד פֿירצעהן עללען ברייט, נאׂך איהרען פֿיר ווינקעלן · דער איינפֿאׂנג רונד אומהער איינע האׂלבע עללע, אונד דער איננערע רוים רונד אומהער איינע על־לע, אונד זיין שטופֿענגאׂנג געגען מאׂרגען · [יח] עס שפראׂך פֿערנער צו מיר: מענשענזאׂהן, זאׂ שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע: דאׂז זינד דיא געזעצצע דעס אלטאׂרס צור צייט, ווען ער פֿערטיג זיין ווירד, גאׂנצע אפֿפֿער דאׂרויף צו ברינ־גען, אונד בלוט דאׂרויף צו שפרענגען · [יט] דוא גיבזט דען פריזטערן אונד לע־וויטען, דיא פֿאׂן צדוק אבשטאׂממען, אונד מיר, שפריכֿט דער הערר, דער עוויגע, זיך נאׂהען, אום מיר צו דינען, איין יונגעס רינד צום זינדען־אפֿפֿער · [כ] נימםט פֿאׂן זיינעם בלוטע, אונד גיבזט עס אויף דיא פֿיר ווינקעל דעס אל־טאׂרס

באור

הכתוב חיק, ב) כל גוף הכלי עם חללו, וזה יקרא גם בלשון הכתוב. והבן זה ותבין פירוש הכתוב, והיו א"כ קומות וקירי המזבח עבים זרת, וזה גב המזבח. (יד) ומחיק הארץ, שהי' עומד עליה עד העזרה התחתונה, וזה כי המזבח הי' נחלק לעזרות זו על גב זו כגבהו, והעליונה גדולה מתחתונה, והאריאל גדול מכולן. ואם לא יתבאר לך תכונתו ע"י העתקתי זאת, עיין במאסף (מחברת תק"ן) שם יבא ציור ומכתב להבנת הכתובים האלה. (יז) והעזרה, עזרה זו אינו מעין עזרות הנזכרות למעלה כ"א חדר או מקום מוגבל מסביב להעמדת המזבח. והנה להיות האריאל י"ב על י"ב, והגבול המקיף את העזרה אשר עמד בה חצי אמה מכל צד הרי אמה אחת והחיק שהוא הפנים מקום מהלך הכהנים אמה, הרי י"ד על י"ד. (כא) במפקד הבית, י"ת באתר דחזי לביתא.

רש"י

בערובין ובמנחות מפורש יותר לפי החשבון חיק האמה בגובהה עלה אמה ואמה רחב כנגד כניסת הסובב אמה בת חמשה אבל עלייתו שהיינו עלה חמש וכנס אמה היינו באמה בת חמשה : וגבולה אל שפתה · הקרנות בין לרחבן בין לגובהן באמה בת חמשה : (יד) ומחיק הארץ · מן היסוד מקרקע הארץ : עד העזרה התחתונה עד גג מלבן הראשון : שתים אמות · ולא היה כן בבית עולמים שהם שניהם מביא מלבן של ל"ב על ל"ב וגובהו אמה וכאן גובהו שתים : ורחב אמה אחת · כשהניח מלבן משנה עליו. היה מלבן השני שלשים על שלשים נמצא כניסה לו סביב סביב רחב אמה והוא היסוד הרי עלה שתים וכנס אמה והוא היסוד י"ת עזרה

סָבִיב זֶרֶת הָאֶחָד וְזֶה גַב הַמִּזְבֵּחַ׃ (יד) וּמֵחֵיק הָאָרֶץ עַד הָעֲזָרָה
הַתַּחְתּוֹנָה שְׁתַּיִם אַמּוֹת וְרֹחַב אַמָּה אֶחָת וּמֵהָעֲזָרָה הַקְּטַנָּה עַד
הָעֲזָרָה הַגְּדוֹלָה אַרְבַּע אַמּוֹת וְרֹחַב הָאַמָּה׃ (טו) וְהַהַרְאֵל אַרְבַּע
אַמּוֹת וּמֵהָאֲרָאִיל מהאריא׳ ק׳ וּלְמַעְלָה הַקְּרָנוֹת אַרְבַּע׃ (טז) וְהָאֲרָאֵיל
האריא׳ ק׳ שְׁתֵּים עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בִּשְׁתֵּים עֶשְׂרֵה רֹחַב רָבוּעַ אֶל אַרְבַּעַת
רְבָעָיו׃ (יז) וְהָעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֹרֶךְ בְּאַרְבַּע עֶשְׂרֵה רֹחַב אֶל
אַרְבַּעַת רְבָעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצִי הָאַמָּה וְהַחֵיק לָהּ אַמָּה
סָבִיב וּמַעֲלֹתֵהוּ פְּנוֹת קָדִים׃ (יח) וַיֹּאמֶר אֵלַי בֶּן אָדָם כֹּה אָמַר אֲדֹנָי
יֱהֹוִה אֵלֶּה חֻקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בְּיוֹם הֵעָשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק
עָלָיו דָּם׃ (יט) וְנָתַתָּה אֶל הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזֶּרַע צָדוֹק
הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה לְשָׁרְתֵנִי פַּר בֶּן בָּקָר לְחַטָּאת׃
(כ) וְלָקַחְתָּ מִדָּמוֹ וְנָתַתָּה עַל אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת

הָעֲזָרָה

רש״י

עזר׳ משתמש לשון רצפה שהי׳ ממלא את המלבן חלוקי אבני׳ וזפת יסוד וקוניא ומוח׳ ושופך ומחליקו למעלה הרי הוא כמין רצפה ומהעזרה הקטנה עד העזרה הגדולה ארבע אמות מגג מלבן התחתון עד גג מלבן שעליו ארבע אמות גבוה : ורחב האמ׳ היא כניסת הסובב עלה ארבע וכנס אמה וזהו סובב והתחתון קורא קטנה לפי שאין גובהו אלא שתים והעליון גובהו ארבע : (טו) והראל׳ . הוא גובה גג המזבח מן הסובב ולמעלה ובבית עולמים לא הי׳ אלא שלש וי״ת אף הוא ומדבחא ארבע אמין : (טז) והאריאל שתים עשרה אורך . מקום המערכה היה עשרים וארבע על עשרים וארבע וזהו שתים עשרה בשתים עשרה על ארבעת ריבעיו : שאמצעיתו הוא מודד שתים עשר׳ לכל רוח הרי כ״ד על כ״ד כך מפורש בזבחים וכן שנינו במס׳ מדות המזבח היה שלשים ושתים על שלשי׳ ושתים עלה אמה וכנס אמה זה יסוד נמצא שלשי׳ על שלשים עלה חמש וכנס אמה זה הסובב נמצא עשרי׳ ושמונה על עשרים ושמונה מקום הקרנות אמה ואמה מזה נמצא עשרים ושש על עשרים ושש מקום הולך רגלי הכהני׳ אמה מזה ואמה מזה נמצא כ״ד על כ״ד מקום המערכה : (יז) והעזרה ארבע עשרה אורך . גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ״ח על כ״ח וארבע עשר׳ האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבע רבעים : והגבול סביב אותה י״ת גדנפא ורבותינו פרשוהו על הקרנות : חצי האמה . מאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה : והחיק לה אמה . זו כניסת היסוד : ומעלתהו

הָעֲזָרָה וְאֶל הַגְּבוּל סָבִיב וְחִטֵּאתָ אוֹתוֹ וְכִפַּרְתָּהוּ׃ (כא) וְלָקַחְתָּ אֵת
הַפָּר הַחַטָּאת וּשְׂרָפוֹ בְּמִפְקַד הַבַּיִת מִחוּץ לַמִּקְדָּשׁ׃ (כב) וּבַיּוֹם
הַשֵּׁנִי תַּקְרִיב שְׂעִיר עִזִּים תָּמִים לְחַטָּאת וְחִטְּאוּ אֶת הַמִּזְבֵּחַ כַּאֲשֶׁר
חִטְּאוּ בַּפָּר׃ (כג) בְּכַלּוֹתְךָ מֵחַטֵּא תַּקְרִיב פַּר בֶּן בָּקָר תָּמִים וְאַיִל
מִן הַצֹּאן תָּמִים׃ (כד) וְהִקְרַבְתָּם לִפְנֵי יְהוָה וְהִשְׁלִיכוּ הַכֹּהֲנִים
עֲלֵיהֶם מֶלַח וְהֶעֱלוּ אוֹתָם עֹלָה לַיהוָה׃ (כה) שִׁבְעַת יָמִים תַּעֲשֶׂה
שְׂעִיר חַטָּאת לַיּוֹם וּפַר בֶּן בָּקָר וְאַיִל מִן הַצֹּאן תְּמִימִים יַעֲשׂוּ׃
(כו) שִׁבְעַת יָמִים וְכִפְּרוּ יכפרו קרי אֶת הַמִּזְבֵּחַ וְטִהֲרוּ אֹתוֹ וּמִלְאוּ יָדָו׃ *
ידיו ק' (כז) וִיכַלּוּ אֶת הַיָּמִים וְהָיָה בַיּוֹם הַשְּׁמִינִי וָהָלְאָה יַעֲשׂוּ הַכֹּהֲנִים
עַל הַמִּזְבֵּחַ אֶת עוֹלוֹתֵיכֶם וְאֶת שַׁלְמֵיכֶם וְרָצָאתִי אֶתְכֶם נְאֻם אֲדֹנָי
יְהוִה׃

מד (א) וַיָּשֶׁב אֹתִי דֶּרֶךְ שַׁעַר הַמִּקְדָּשׁ הַחִיצוֹן הַפֹּנֶה קָדִים וְהוּא
סָגוּר׃ (ב) וַיֹּאמֶר אֵלַי יְהוָה הַשַּׁעַר הַזֶּה סָגוּר יִהְיֶה לֹא יִפָּתֵחַ

ואיש

רש"י

פנות קדים • וכבש שעולים בו היה בדרום כדי שהיה העולה בו פונה למזרח שכל הפונות היו דרך ימין וכשאתה נותן הכבש בדרום העולה בו ופונה דרך ימין פונה למזרח : (יט) הכהנים הלוים • אשר משבט לוי : מזרע צדוק • לפי שהיה כהן גדול שהיה ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו : (כ) על ארבע קרנותיו • של מזבח : פנות העזרה • גג המזבח : וכפרתהו תקנת אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדושה להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן : (כא) במפקד הבית • ת"י בדחזי לבית' כלו' במקום קדו' ולא במפקד הבית מקום שהבית כלה כמו (במדבר ל"א) לא נפקד ממנו איש והו' פר המלואים כדר' שעשו במשכן ונשרף אותו פר ולא נאכ' וכן דרשו רבותינו במנחות מלואים הקריבו בימי עזר' כדר' שהקריבו בימי משה : (כב) תקריב שעיר עזים • זה לא היה במשכן ומלואים של עתיד לבא כך הם על פי הדיבור : (כג) מחטא • מלטהר : (כה) תמימים יעשו (לעולה) : (כז) ורצאתי • לשון רצון :

מד (ב) סגור יהיה רבותינו העמידו המקרא הזה בפשפש הדרומי שהיה לשער ההיכל פישפ' פתח קטן כך שנינו במסכת מדות שני פשפשין היו לו לשער הגדול א' בדרום וא' בצפון שבדרום לא נכנס בו אדם מעולם עליו מפו' ע"י יחזקאל השע' הזה יהיה סגו' : בא בו • לע"ל : (ג) את הנשיא נשיא הוא וגו'

את

טארס, אין דיא פֿיר עקען דעס פֿארשפרונגס, אונד אן דען איינפֿאנג רונד אומהער, אונד רייניגזט אונד פֿערזעהנעזט איהן. [כא] דאן נימֿמזט דוא דען שטיר צום זינדען = אפּפֿער, פֿערברעננזט איהן אויף דעם פלאץ דעס טעמפעלס, אויזערהאלב דעס היילינטהומס. [כב] אם צווייטען טאג ברינגזט דוא איינען באק אהנע פֿעהל צום זינדען = אפּפֿער דאר, אונד רייניגזט דען אלטאר, זא וויא דוא איהן דורך דען שטיר גערייניגט האזט. [כג] ווען דוא מיט דעם רייניגען פֿערטיג ביזט, ברינגזט דוא איין יונגעס רינד אהנע פֿעהל, אונד איינען שאאפֿבאק אהנע פֿעהל דאר. [כד] דיזע אפּפֿערט איהר פֿאר דעם עוויגען, אונד דיא פֿריזטער שטרייען זאלץ דארויף, אונד ברינגען זיא אלס גאנצע אפּפֿער דעם עוויגען דאר. [כה] זיבען טאגע בערייטעט איהר טעגליך איינען זינדען = באק, איין יונגעס רינד, אונד איינען שאאפֿבאק אהנע פֿעהל. [כו] זיבען טאגע פֿער= זעהנען זיא דען אלטאר, רייניגען איהן, אונד ווייהען איהן איין. [כז] ווען דיזע טאגע צו ענדע זינד, קעננען דיא פֿריזטער פֿאם אכטען טאגע אן אונד ווייטער אייערע גאנץ = אונד פֿרידען = אפּפֿער אויף דעם אלטארע פֿעררילֿטען, איך נעהמע אייך דאן וואהלגעפֿעלליג אן, שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

מד [א] ער פֿיהרטע מיך הירויף צוריק צום אייסערזטען טהאר דעס היילי= טהומס געגען מארגען, אונד עס וואר פֿערשלאָזען. [ב] דער עוויגע שפראך צו מיר: דיס טהאר זאלל פֿערשלאָזען בלייבען, ניא געעפֿנעט ווערדען,

ניעמאנד

מכלל יופי

בתוכם לעולם: ומדדו את תכנית, שם ענין תכונה ופירוש תכנית צורת הבית שתראה להם ימדדו ויבנו אותו לסימן כי עוד יעשו כן לעתיד בבא הגואל ויחיו המתים וזו ראיה לתחית המתים: (יא) ואם נכלמו, אם יהיו נכלמים מכל אשר עשו הודע אותם תכונת הבית וכתוב לעיניהם והם יראו בנין הבית לעתיד ויעשו אותו ואם לאו לאו: וישמרו וגו' ועשו אותם, אם ישמרו אותם בלבם ויאמינו כי כן יהיה יעשו אותם לעתיד ואם לא ישמרו אותם בלבם ולא יאמינו לא יעשו אותם כי כן מדת הקדוש ברוך הוא ישלם לאיש מדה כנגד מדה כל המאמין בביאת הגואל יזכה לגאולה ואם לא יאמין לא יזכה וכן אם יאמין בתחיית המתים יזכה לתחייה ואם לא יאמין לא יזכה. ולא נוכל לפרש ועשו אותם בבית שני כי הרבה דברים יש בבנינה זו שלא היו כן בבית שני ועל כרחך בנינה זו עתידה ואם כן ועשו אותם ראיה גדולה לתחיית המתים: צורת הבית, מה שלפנים מחומת הר הבית בכלל: ותכונתו, תכונת בניינו בלשכות ובתאים: ומוצאיו ומובאיו, בשערים המוכרים: וכל צורותיו, צורת כל בית בפני עצמו: ואת כל חקותיו, מה שראוי להשתמש בבתים ובשלחנות ובלשכות: וכל צורתיו, צורת הכרובים והתימורים: וכל תורתו, חלוק העזרות לכהנים ולישראל ולנשים: ומוצאיו ומובאיו, בא כן לזוג המלות: (יב) זאת תורת הבית, המוכרת למעלה בפרט ובפסוק זה בכלל: (יג) באמות, באמות הידועות בבנינה זאת שכל אמה מהם אמה וטפח שהם ששה טפחים כי אמה בשתם בת חמשה טפחים וזאת המדה היתה בת ששה טפחים: וחיק האמה ואמה רחב, פירוש חיק אמצע כי באמצע המזבח היה גובה אמה ורוחב אמה והוא מקום המערכה: וגבולה, גבול האמה כלומר המסגרת סביב תהיה זרת וכן תרגם יונתן וגדנפא מקף לה: וזה גב המזבח, זה מספר הוא גב המזבח שהוא מקום המערכה שהיה גבוה על המזבח אמה לפיכך קראו גב לשון גבהות כי כל דבר הפנים העליונים שלו יקראו גב: (יד) ומחיק הארץ, פירוש מאמצעיתה [illegible] כמו שפסיק מאמצע הגוף וכן תרגם יונתן ומעשיית ארעא: העזרה, הוא החלק

שבאמצעים

נימאַנד זאָלל דורך דאַזזעלבע איינגעהען ; ווייל דער עוויגע, דער גאָטט ישראל'ס, דאַדורך איינגעצאָגען איזט, זאָ מוס עס פֿערשלאָזזען בלייבען · [ג] בלאָס דער פֿירזט, וויל ער פֿירזט איזט, דאַרף זיך דאָזעלבזט אויפֿהאַלטען, אום איין אָפּפֿערמאַהל פֿאָר דעם עוויגען צו האַלטען · אויף דעם וועגע דורך דיא האַללע דעס טהאָרס געהט ער הינייִן, אונד אויף עבען דעם וועגע ווירער הינויז · [ד] פֿאָן היר פֿיהרטע ער מיך דורך דאַז מיטטערנעכֿטליכע טהאָר, פֿאָר דען טעמפּעל, איך זאַהע, דאַס דיא הערליכֿקייט דעס עוויגען דען טעמפּעל ערפֿיללט האַטטע, אונד פֿיל אויף מיין אַנגעזיכֿט · [ה] דאַ שפּראַך דער עוויגע צו מיר: מענשענזאָהן, זייא רעכֿט אויפֿמערקזאַם, דאַס דיינע אויגען אַללעס זעהען, אונד דיינע אָהרען אַללעס הערען, וואַס איך מיט דיר אין אַנזעהונג דער געזעצצע דעס טעמפּעלס דעס עוויגען, אונד אַללער פֿאָרשריפֿטען דאַרין רעדע, וואָבייא דוא דיר יעדען איינגאַנג דעס טעמפּעלס, וויא אויך אַללע אויזגענגע אויז דעם הייליגטהום מערקזט · [ו] זאַגע דאַן צו דעם אונגעהאָרזאַמען הויזע ישראל: זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע, לאַסט עס איינמאַהל גענוג זיין מיט אַלל איירען גרייעלטהאַטען, הויז ישראל! [ז] פֿרעמדע האַבט איהר איינגעפֿיהרט, אונבעשניטטען אַן זעעלע אונד לייב, אום אין מיינעם הייליגטהומע צו זיין, מיין טעמפּעל צו ענטווייהען, ווען איהר מיינע שפּייזע, דאַז אונשליט אונד בלוט אָפּפֿערן ליסעט, דאַס אויך זיא נאָך איבער אַללע איירע זאָנסטיגע גרייעלן מיינען בונד צערשטעהרען! [ח] איהר האַבט דען דינזט מיינעס הייליגטהום'ס ניכֿט בעאָבאַכֿטעט, אונד דיא צו פֿערוואַלטונג מיינעס דינזטעס דאַרין פֿיר אייך זעלבזט אַנגעזעצט! [ט] זאָ שפּריכֿט דער הערר, דער עוויגע: קיין פֿרעמדלינג, אונבעשניטטען אַן לייב אונד זעעלע, זאָלל פֿערנער מיינען טעמפּעל בעטרעטען, קיינער פֿאָן אַללען דען פֿרעמדען, דיא אונטער דען קינדערן ישראל'ס זינד, [י] זאָנדערן בלאָס דיא לעוויטען ·

דאָך

באור

מד (ג) נשיא הוא, לפי שנשיא הוא יש לו יתרון· ומדרכו יצא, כאותו דרך שנכנס (ח) במקדשי לכם, תשימון לכם לדעתכם במקדשי אנשים שאינם ראוים להיות שומרי משמרתי (רש"י) · (י) אשר רחקו, מחובר אל המקרא שלאחר זה, כלומר לפי

שהם

מבלל יופי

שהאספים בו ישראל בבית המקדש להתפלל שם והקדוש ברוך הוא שומעם ועוזרם לפיכך נקראת עזרה כי כל הבא להתפלל שם בלב שלם נעזר בה' אלהיו · (טו) וההראל, כמו והאריאל וההפכה השף בהא ונגרעה היוד ופירושו המזבח וכן ומהאראיל וכן והאראיל כתוב ביוד בין האלף והלמד וקרי היוד בין הרים והאלף והענין אחד · ומהאראיל, נתחבר אחרי מלת אל ונקרא המזבח אריאל ודומה כי לכך נקרא המזבח כן לענין שאמרו רז"ל כי האש הקדושה שירדה מן השמים היתה רבוצה בו כארי · (יז) והגבול, כמו שפירשנו מסגרת וכן תרגם יונתן נדבכא · והחיק לה, המקום השוה והממוצע כמו שהחיק אמצע הגוף וכן תרגם יונתן ובשויתא לה אשתא סחור סחור ורז"ל פירשו חיק האמה זה יסוד · ומעלתיהו, מדרגה ולפי שהאדם עולה בה נקראת כן ובא עם כנוי ההא והוו כמשפט אלא כמנהג ובמכלל בא כנוי הנסתר

בהא

ואיש לא יבא בו כי יהוה אלהי ישראל בא בו והיה סגור׃ (ג) את
הנשיא נשיא הוא ישב בו לאכול יתיר ו' לחם לפני יהוה מדרך אולם
השער יבוא ומדרכו יצא׃ (ד) ויביאני דרך שער הצפון אל פני הבית
וארא והנה מלא כבוד יהוה את בית יהוה ואפל אל פני׃ (ה) ויאמר
אלי יהוה בן אדם שים לבך וראה בעיניך ובאזניך שמע קמ' בלא אסף
את כל אשר אני מדבר אתך לכל חקות בית יהוה ולכל תורתו
תרתיו ק' ושמת לבך למבוא הבית בכל מוצאי המקדש׃ (ו) ואמרת
אל מרי אל בית ישראל כה אמר אדני יהוה רב לכם מכל תועבותיכם
ב' טעמים בית ישראל׃ (ז) בהביאכם בני נכר ערלי לב וערלי בשר
להיות במקדשי לחללו את ביתי בהקריבכם את לחמי חלב ודם
ויפרו את בריתי אל כל תועבותיכם׃ (ח) ולא שמרתם משמרת
קדשי ותשימון לשמרי משמרתי במקדשי לכם׃ (ט) כה אמר אדני
יהוה כל בן נכר ערל לב וערל בשר לא יבוא אל מקדשי לכל בן
נכר אשר בתוך בני ישראל׃ (י) כי אם הלוים אשר רחקו מעלי

בתעות

רש"י

את הנשיא. אני נותן רשות נשיא הו' חשוב ואין דרכו לישב ולאכול עם שאר הכהנים בלשכות: הוא ישב בו לאכול לחם. בתוך חללו: מדרך אולם השער יבא. כשהוא נכנס לתוך החצר הפנימית כדי ליכנס לשער קטן זה לאכול בו דרך אולם השער העזרה שבמזרח יכנס לתוך העזרה ובו בדרך ישוב כשישוב יצא באותו הדרך שנכנס ולפי שהו' אומ' למטה (מ"ו) בענין ובבא ע"ה לפני ה' במועדים הבא דרך וגו' שנים לעשות העזרה קפנדרי לפי שאותה ביאה לראיית פנים וצריך להראות יפה הוצרך לומר כאן בביאתו של כל ימות השנה שלא יעשנה קפנדריה לפי שאין ביאה זו לראיית פנים כמו של רגלים וכן העיד עוד למט' בענין פעמים רבות. מנחת' דנשיא כ"ג נשי' הוא ומחשי' והוא יוכה רשאי לאכול בשר ולחם קדשי' באותו שער שפותחין לו בשעת אכילתו: מדרך אולם השער יבא. דרך אולם שער מזרחי יכנס לעזרה ויבא עד אותו פתח לאכול בו לחמו: ומדרכו יצא שאין זה ראוי לקפנדרי' כשאר שערים וכל היום שלא בשעת אכילת הנשיא יהיה סגור: (סא"א): (ז) בני נכר. שנתנכרו מעשיו לאביו שבשמים והן ערלי לב: וערלי בשר. כהן שמתו אחיו מחמת מילה: (ח) ותשימון לשמרי משמרתי מקדשי לכם. תשימון לכם לדעתכם במקדשי אנשים שאינם ראוין להיות

שמרי

בִּתְעוֹת יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר תָּעוּ מֵעָלַי אַחֲרֵי גִּלּוּלֵיהֶם וְנָשְׂאוּ עֲוֺנָם: (יא) וְהָיוּ
בְמִקְדָּשִׁי מְשָׁרְתִים פְּקֻדּוֹת אֶל שַׁעֲרֵי הַבַּיִת וּמְשָׁרְתִים אֶת הַבָּיִת
הֵמָּה יִשְׁחֲטוּ אֶת הָעֹלָה וְאֶת הַזֶּבַח לָעָם וְהֵמָּה יַעַמְדוּ לִפְנֵיהֶם
לְשָׁרְתָם: (יב) יַעַן אֲשֶׁר יְשָׁרְתוּ אוֹתָם לִפְנֵי גִלּוּלֵיהֶם וְהָיוּ לְבֵית
יִשְׂרָאֵל לְמִכְשׁוֹל עָוֺן עַל כֵּן נָשָׂאתִי יָדִי עֲלֵיהֶם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה וְנָשְׂאוּ
עֲוֺנָם: (יג) וְלֹא יִגְּשׁוּ אֵלַי לְכַהֵן לִי וְלָגֶשֶׁת עַל כָּל קָדָשַׁי אֶל קָדְשֵׁי
הַקֳּדָשִׁים וְנָשְׂאוּ כְּלִמָּתָם וְתוֹעֲבוֹתָם אֲשֶׁר עָשׂוּ: (יד) וְנָתַתִּי אוֹתָם
שֹׁמְרֵי מִשְׁמֶרֶת הַבָּיִת לְכֹל עֲבֹדָתוֹ וּלְכֹל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה בּוֹ:
(טו) וְהַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם בְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמֶרֶת מִקְדָּשִׁי
בִּתְעוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מֵעָלַי הֵמָּה יִקְרְבוּ אֵלַי לְשָׁרְתֵנִי וְעָמְדוּ לְפָנַי
לְהַקְרִיב לִי חֵלֶב וָדָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה: (טז) הֵמָּה יָבֹאוּ אֶל מִקְדָּשִׁי
וְהֵמָּה יִקְרְבוּ אֶל שֻׁלְחָנִי לְשָׁרְתֵנִי וְשָׁמְרוּ אֶת מִשְׁמַרְתִּי: (יז) וְהָיָה
בְּבוֹאָם אֶל שַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית בִּגְדֵי פִשְׁתִּים יִלְבָּשׁוּ וְלֹא יַעֲלֶה
עֲלֵיהֶם צֶמֶר בְּשָׁרְתָם בְּשַׁעֲרֵי הֶחָצֵר הַפְּנִימִית וָבָיְתָה: (יח) פַּאֲרֵי
פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל רֹאשָׁם וּמִכְנְסֵי פִשְׁתִּים יִהְיוּ עַל מָתְנֵיהֶם לֹא יַחְגְּרוּ
בַּיָּזַע: (יט) וּבְצֵאתָם אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה אֶל
העם

רש"י

שומרי משמרתי: (י) כי אם הלוים אשר רחקו וגו'. כי אם כה תעשו להם הלוים
אשר רחקו מעלי ועכשיו חזרו בהם: ונשאו עונם. וגשת עוד אל מזבחי אלא
פקודות של שערי הבית פקודות קומנדושא"ש בלע"ז שומרים ושוערים יהיו:
(יא) המה ישחטו את העולה עבוד' הכשרה בזרים בעבדים ובנשים: (יב)
למכשול עון להמשיכם לכך: (טו) והכהנים הלוים משבט לוי. בני צדוק לפי
שהי' כ"ג שהיה ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו. בתעו' קגאוכשאד"ר
בלע"ז (יז) אל שערי החצר הפנימית. לפני ולפנים בי"ה: ולא יעלה עליהם
צמר. תכלת שהיה במעיל ובאבנט לא ילבשו בי"ה בעבודת פנים: וביתה.
ולפנים: (יח) ולא יחגרו ביזע. שנינו בברייתא' אין חוגרין במקום שמזיעין
לא למטה מאציליהם ולא למטה ממתניהם שהוא מקו' זיעה אנלאשויי"רא בלע"ז
ל"א אסרה התורה לכהנים מלבושי צמר כי הצמר מזיע הגוף ומזיע את הבשר
בא"א פאדרי קפיול"הא בלע"ז: (יט) אל החצר החיצונה אל החצר החיצונה.
לפי

ראך וויל ריזע זיך פאָן מיר ענטפערנטען, אַלס ישראל זיך פעראירטע, וויל
זיא עבענפאַללס פאָן מיר הינוועג זיך הינטער איהרע שענדליכען געצצען פער־
אירדעט האַבען ; זאָ זאָללען זיא איהרע שולד ביסען · [יא] זיא זאָללען נעמליך
אין מיינעם היילינטהומע נוראַלס בעדינטע זיין, אַנגעשטעללט צו פפערטנער דעס
טעמפעלס אונד זאָנזטיגען פערריכטונגען דאַרין, אַלס גאַנצע· אונד אַנדערע
אָפפער פיר דאַז פאָלק צו שלאַכטען, אונד פיר דאַזזעלבע איןבערייטשאַפט צו
שטעהען, אום עס צו בעדינען · [יב] וויל זיא דעמזעלבען פאַר זיינען געצצען דען
דינזט פערריכטעטען, אונד דאַדורך דעם הויזע ישראל צום ווערקצייג דער מיזזע־
טהאַט געוואָרדען זינד, דעסוועגען האַבע איך מיינע האַנד געגען זיא עמפאָר גע־
האָבען (געשוואָרען), שפריכט דער העררר ; דער עוויגע, דאַס זיא איהרע
שולד טראַגען זאָללען · [יג] דאַס זיא אין פריזטערליכען דינזטען זיך מיר ניכט
מעהר נעהערן, צו קיינעם מיינער היילינטהימער, צום אַללערהייליגזטען ניכט
מעהר הינצוטריטען דירפען, דאַמיט זיא איהרע שמאַך טראַגען, וועגען דער
גרייעלע, דיא זיא בגינגען · [יד] איך האַבע זיא אַלזאָ פיר דיא היטער, צור בע־
וואַכונג דעם טעמפעלס, צו אַללען שווערען אַרבייטען, וואַס אימטער דאַרין גע־
טהאַן ווערדען מוס, בעשטיממט : [טו] אַבער דיא פריזטער אונד לעוויטען קינ־
דער צדוק'ס, דיא דען דינזט מיינעם היילינטהום'ס אין אַכט נאַהמען, וועהרענד
דעם ישראל זיך פאָן מיר פעראירדעט האַטטע, זאָללען העראַן נאַהען, מיר צו
דינען, פאַר מיר צו שטעהען, אום מיר אונשליט אונד בלוט צו אָפפערן, שפריכט
דער העררר, דער עוויגע · [טז] זיא זאָללען אין מיין היילינטהום קאָממען, זיך
מיינעם טישע נעהערן · אום מיר צו דינען, אונד מיינען דינזט פערוואַלטען ·
ווען זיא אין דיא טהאָרע דעס אינגערן פאָרהאָפס איינגעהען, זאָללען זיא ליינענע
קליידונג אַנציהען, קיינע וואָללע דאַרף אויף זיא קאָממען, ווען זיא מיר אין דען
פפאָרטען דעס אינגערן האָפס, אונד אים טעמפעל דינען · [יח] ליינענע טול־
באַנדע זאָללען זיא אויף דעם הויפט, ליינענע ביינקליידער אַן איהרען לענדען
האַבען, דיא זיא אַבער ניכט מיט דעם שווייסע אַנגירטען דירפען, [יט] ווען זיא
אין

באור

שהם ג"כ רחקו מעלי בתעות ישראל, לא יהיו כמקדשים כ"א מזרתים · (יח) ביזע, שם
בשקל נגע, כי היזע שרש, ומפני ההפסק בקמצה היוד · והטעם שלא יחגרו מכנסי פשתים
אם הם מלוכלכים בזיעה כ"א יהיו תמיד לבנים ונקים · (יט) יקדשו, מענין כל אשר יגע
בהם

מכלל יופי

פהא ו מונע בשורק והוא כמו ומעלותיו ויוד הרבוי חסרה מהמכתב ובאלה במבטא והדרי
מורה עליה וכן מגן גבורהו (נחום ב') כמו גבוריו · פנות, שם בשקל למנות ימינו (תהלים
נ') עכין הנטה · (כ) ואל הגבול, אל גבול העזרה הנזכרת · וחטאת אותו ובפרהתו,
כתרגומו ותדכי יתיה ותכפר עלוהי · (כא) ולקחת את הפר החטאת, נסמך עם הא הידיעה
כמו המזבח הנחשת (מלכים ב' ט"ז) והדומים לו · ושרפו במפקד הבית, ושרפו השורף
במפקד הבית · במפקד הבית, במנות הבית כמו והוא פקד עלי (עזרא א') במפקד יחזקיה
(דברי

אין דען אייסערן האף הינויזגעהען, אין דען אייסערן האף נעמליך צו דעם פאלקע, מיזזען זיא דיא קליידער, וואָ־ין זיא מיר דינען, אויזציהען, אין דען צעללען דעם הייליגטהומס זיא נידערלעגען, אונד אַנדערע קליידער אַנציהען, דאַמיט זיא דאַז פאָלק ניכט דורך איהרע קליידער ווייהען. [כ] איהר הויפט דירפען זיא ניכט אַבשערען, אויך דאַז האַאר ניכט ווילד וואַכזען לאַזזען, זאָנדערן פערשניידען זאָללען זיא איהר הויפטהאַאר. [כא] קיין פריזטער דאַ־ף וויין טרינקען, ווען ער אין דען אינגע־ן האף געהען ט־ם. [כב] וויטווען אונד פערשטאָסענע דירפען זיא ניכט צו ווייבער נעהמען, זאָנדערן יונגפריען פאָם געשלעכטע ישראל'ס; דאָך מעגען זיא איינעם פריזטערס וויטווע הייראַטען. [כג] מיין פאָלק זאָללען זיא אונטעררי־טען, וואַס הייליג אונד ניכט הייליג איזט, וואַס ריין אונד אונריין איזט, איהם קונד טהון. [כ־] אין שטרייטזאַכען זאָללען זיא נאַך מיינעם רעכט אורטהיילען אונד שליכטען, מיינע לעהרען אונד געזעצע פיר אַללע פעזטע זאָללען זיא בעאָבאַכטען, אונד מיינע רוהעטאַגע הייליגען. [כ־] צו קיינעם מענשען לייכע דאַרף ער קאָממען, אונד זיך פעראונרייניגען, אויזגענאָממען בייא פאַטער, מוטטער, זאָהן, טאָכטער, ברודער אונד שוועזטער, דיא קיינען מאַן האַטטע, איזט דיזע פעראונרייניגונג ערלויבט. [כו] נאָך זיינער ווידעררייניגונג צעהלט ער דאַן זיבען טאַגע. [כז] אונד אַם טאַגע, ווען ער ווידער אין דאַז הייליגטהום געהט, אין דען אינגערן פאָרהאָף, אום אים הייליגטהומע זיינען

דינ:ט

באור

כהס יקדש (ויקרא ו' י"א). (כ) ופרע וגו', לא יגדלו את השער בלי סדר, לזה נקרא פרע מלשון כפרוע פרעות. כסום, כן נקרא אתך השער לסדרו על הראש היפך פרע.

(כז) וביום באו, אחרי טהרתו,

מה (א)חמשה

מכלל יופי

(דברי הימים ב' ל"א) כלומר מה שהיה מנוה על הבית לעשות כן הכהנים שהיו יקימות אלוקים בבית לכל דברי הבית. ויונתן תרגם באתר דחזו לביתא (כב) יחנאו, פירש יסירו חטא האדם בעבודת המזבח. (כג) בבלוהך מחטא, בבית ענין השלמה. (יו) וכפרו, כתיב וקרי יכפרו ביוד והענין אחד אלא שבכתוב טעם שבעת ימים דבק למעלה. וטהרו אתו, לפי שנטמא בידי גויי הארץ. ומלאו ידו, כתוב בלא י' וקרי ביוד ורבים כמוהו חסרי יוד הרבים מהמכתב ולא יחסר הענין בעבור זה והכנוי למזבח ופירוש כתרגומו ויקרבון קרבניהון וכן תרגם אונקלוס ומלאת יד אהרן יד בניו (שמות כ"ט). ויש לפרש כנוי ידיו לכהן המקריב שימלאו ידיו מנחתי הקרבן. (כז) ביום השמיני, הבית תשמש במקום מן מיום. ויש לפרשו כמשמעו ופירושו ביום השמיני וממנו והלאה יעשו וגו'. ורצאתי, שרשו רצה ונכתב באלף ונקרא כבעלי ההא וכן רפאנו את בבל (ירמיה כ"א):

מר (ג) את הנשיא, כמו אל הנשיא וכן והראה את הכהן (ויקרא י"ב) את מי הגדת מלין (איוב כ"ו) והדומים להם במקים אל וכן תרגם יונתן לרבא יהא רבע הוא יתיב ביה והנשיא הזה יהיה מלך המשיח כמו שאמר ודוד עבדי נשיא להם לעולם (יחזקאל ל"ז). לאכל להם לפני יי, כשיאכל זבחי שלמיו לפני ה' יאכלם בזה המקום מדרך אולם השער יבא שם. (ה) תורתו, כתוב בלא יוד וקרי ביוד. (ו) אל מרי, תאר במשקל הסם ובלעז ריפיאלדו"רוכן אל תהי מרי (יחזקאל ב'). ובמכלל שלא בהפסק מרי בסוא ובהפסק בסגול ובא בפסט בסגול

(ז) ערלי

הָעָם יִפְשְׁטוּ אֶת בִּגְדֵיהֶם אֲשֶׁר הֵמָּה מְשָׁרְתִם בָּם וְהִנִּיחוּ אוֹתָם
בְּלִשְׁכֹת הַקֹּדֶשׁ וְלָבְשׁוּ בְּגָדִים אֲחֵרִים וְלֹא יְקַדְּשׁוּ אֶת הָעָם
בְּבִגְדֵיהֶם׃ (כ) וְרֹאשָׁם לֹא יְגַלֵּחוּ וּפֶרַע לֹא יְשַׁלֵּחוּ כָּסוֹם יִכְסְמוּ אֶת
רָאשֵׁיהֶם׃ (כא) וְיַיִן לֹא יִשְׁתּוּ כָּל כֹּהֵן בְּבוֹאָם אֶל הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃
(כב) וְאַלְמָנָה וּגְרוּשָׁה לֹא יִקְחוּ לָהֶם לְנָשִׁים כִּי אִם בְּתוּלֹת מִזֶּרַע
בֵּית יִשְׂרָאֵל וְהָאַלְמָנָה אֲשֶׁר תִּהְיֶה אַלְמָנָה מִכֹּהֵן יִקָּחוּ׃ (כג) וְאֶת
עַמִּי יוֹרוּ בֵּין קֹדֶשׁ לְחֹל וּבֵין טָמֵא לְטָהוֹר יוֹדִיעֻם׃ (כד) וְעַל רִיב הֵמָּה
יַעַמְדוּ לִשְׁפֹּט למשפט ק׳ בְּמִשְׁפָּטַי וּשְׁפָטֻהוּ ישפטהו ק׳ וְאֶת תּוֹרֹתַי
וְאֶת חֻקֹּתַי בְּכָל מוֹעֲדַי יִשְׁמֹרוּ וְאֶת שַׁבְּתוֹתַי יְקַדֵּשׁוּ׃ (כה) וְאֶל מֵת
אָדָם לֹא יָבוֹא לְטָמְאָה כִּי אִם לְאָב וּלְאֵם וּלְבֵן וּלְבַת לְאָח וּלְאָחוֹת
אֲשֶׁר לֹא הָיְתָה לְאִישׁ יִטַּמָּאוּ׃ (כו) וְאַחֲרֵי טָהֳרָתוֹ שִׁבְעַת יָמִים
יִסְפְּרוּ לוֹ׃ (כז) וּבְיוֹם בֹּאוֹ אֶל הַקֹּדֶשׁ אֶל הֶחָצֵר הַפְּנִימִית לְשָׁרֵת
בַּקֹּדֶשׁ יַקְרִיב חַטָּאתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (כח) וְהָיְתָה לָהֶם לְנַחֲלָה
אני

רש״י

לפי שהיה מדבר בהיכל לפני ולפנים וקראם חצר הפנימי׳ ואצלם יש לו לקרות עזרת ישראל חצר החצונה לכך הוצרך לכפול שתי פעמים לומר שעל עזרת נשים הוא או׳ מקום שכל ישראל נכנסין ׃ והניחו אותם בלשכות הקודש ׃ כמו שאמר מרע״ה (ויקרא ט״ז) ופשט את בגדי הבד אשר לבש והניחם שם ׃ ולא יקדשו את העם ׃ ת״י ולא יתערבין עם עמא בלבושיהן כלומר לא יגעו אל העם בבגדיה׳ הקדושי׳ שאין בגדי חול טהורין אצל בגדי הקודש ׃ (כ) וראשם לא יגלחו ׃ להעביר את כל השער ׃ ופרע לא ישלחו ׃ גידל שער לא ירבו ׃ כסום יכסמו ׃ כבוסמות הזו שסדורין בשבולת ראשו של זה בצד עקרו של זה כך שמעתי משמו של רבי מנחם זצ״ל ויתכן לפרשו לשון מדת דבר השוה לא גווית ראש ולא גדול שער את במדה שוה אמולי״ר בלע״ז ׃ (כא) בבואם אל החצר הפנימית ׃ אל ההיכל ׃ (כב) כי אם בתול׳ יקחו ׃ הכהנים הגדולים אבל יש מן הכהנים אשר יקחו את האלמנה כגון הדיוטין וזהו מכהן יקחו ׃ יש מן הכהנים שמותרין באלמנה מנ׳ ׃ אשר תהיה אלמנה ׃ גמורה פרט לגרושה ולחלוצה אע״פ שפסויה היא אסורה אף להדיוט ׃ (כו) ואחרי טהרתו ׃ אחר פרישתו מן המת כך שנויה במ״ק ׃ (כז) וביום בואו ׃ תחלה אל הקדש להתחנך יקריב חטאתו זו עשירית האיפה שלו כך שנויה במ״ק שהכהן הדיוט טעון עשירית האיפה ביום חינוכו

לענין

אֲנִי נַחֲלָתָם וַאֲחֻזָּה לֹא תִתְּנוּ לָהֶם בְּיִשְׂרָאֵל אֲנִי אֲחֻזָּתָם׃ (כט) הַמִּנְחָה
וְהַחַטָּאת וְהָאָשָׁם הֵמָּה יֹאכְלוּם וְכָל חֵרֶם בְּיִשְׂרָאֵל לָהֶם יִהְיֶה׃
(ל) וְרֵאשִׁית כָּל בִּכּוּרֵי כֹל וְכָל תְּרוּמַת כֹּל מִכֹּל תְּרוּמוֹתֵיכֶם לַכֹּהֲנִים
יִהְיֶה וְרֵאשִׁית עֲרִיסוֹתֵיכֶם תִּתְּנוּ לַכֹּהֵן לְהָנִיחַ בְּרָכָה אֶל בֵּיתֶךָ׃
(לא) כָּל נְבֵלָה וּטְרֵפָה מִן הָעוֹף וּמִן הַבְּהֵמָה לֹא יֹאכְלוּ הַכֹּהֲנִים׃
מה (א) וּבְהַפִּילְכֶם אֶת הָאָרֶץ בְּנַחֲלָה תָּרִימוּ תְרוּמָה לַיהוָה
קֹדֶשׁ מִן הָאָרֶץ אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וְרֹחַב עֲשָׂרָה
אָלֶף קֹדֶשׁ הוּא בְכָל גְּבוּלָהּ סָבִיב׃ (ב) יִהְיֶה מִזֶּה אֶל הַקֹּדֶשׁ חֲמֵשׁ
מֵאוֹת בַּחֲמֵשׁ מֵאוֹת מְרֻבָּע סָבִיב וַחֲמִשִּׁים אַמָּה מִגְרָשׁ לוֹ סָבִיב׃
(ג) וּמִן הַמִּדָּה הַזֹּאת תָּמוֹד אֹרֶךְ חֲמִשׁ חמשה ק׳ וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב
עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וּבוֹ יִהְיֶה הַמִּקְדָּשׁ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים׃ (ד) קֹדֶשׁ מִן הָאָרֶץ
הוּא

רש״י

כענין שנאמר (שם) זה קרבן אהרן ובניו וגו׳ וכמו שמפורש במסכת מנחות:
(כח) והיתה להם. הכהונה לנחלה: (כט) חרם. ל׳ קדש וכן כלול תרמה
שהוא על הקדש: (ל) להניח. אפיסי״ר בלע״ז כמו (שמות א׳) וינח בכל
גבול מצרים: (לא) כל נבלה וטרפה וגו׳. לפי שהותרה להם מליקת חטאת
העוף שהיא נבלה וטרפה הוצרך להזהירם על שאר נבלו׳ וטריפו׳ כך פירשו
רבותינו:

מה (א) ובהפילכם את הארץ בנחלה. שעתידי׳ לחלוק את א״י לי״ב רצועות
לא כחלוקה הראשו׳ שהיתה לרב כפי מנינו ולמעט כפי פקודיו והיו ב׳
שבטים או ג׳ ברצוע׳ אחת עכשיו החלקים שוים ובשורות הכרם מפאת ים עד פאת
קדים כמו שמפורש בסוף הספ׳: תרומ׳ לה׳. לבנות ב״ה הזה בו: (ב) יהיה
מזה. מן התרומה הזו יהיה לצורך הקודש להר הבית חמש מאות קנים והמותר
לבתים לכהני׳ כמו שמפורש בסוף הס׳: (ג) ומן המדה הזאת. בקנה המדה
שנמדד בו ריבוע הר הבית ה׳ מאות על ה׳ מאות כמו שאמור בענין של מעלה
(מ״ב) לד׳ רוחות מדדו חומה לו סביב חמש מאות קנים וגו׳ תמוד אורך כ״ה
ועשרים אלף קנים ורחב י׳ אלפים קנים ולפי שלא פירש בפסוק ראשון מה הן כ״ה
ועשרים אלף אם קנים אם אמו׳ הוצרך לומר שכ״ה מדו׳ בקנה המדה שנמדדו בה
ה׳ מאות על ה׳ מאות של הר הבית נמדדין אלפים הללו לתרומה: (ד) קדש
מן הארץ. הרם את המקרא מותר הקדש אשר מן הארץ הוא יהיה לכהנים
ומשרתי המקדש הקריבי׳ וגו׳ קדש מן הארץ היא התרומה הזאת לכהני׳ משרתי
המקדש

דינוט צו פערריכטען, ברינגט ער זיין זינד־אָפפער, שפריכט דער הערר, דער עוויגע. [כח] דיס זייא איהנען צום ערבטהייל, איך נעמליך בין איהר ערב־טהייל, קיין אַנדערס אייגענטהום זאָלל איהנען אין ישראל גענעבען ווערדען, איך אַלליין בין איהר אייגענטהום. [כט] דאַז מעהל־אָפפער, זינד־ אונד שולד־אָפפער זאָללען זיא פערצעהרען, אונד אַללעס באַן־גוט אין ישראל געהערט איהנען. [ל] דאַז ערזטע פאָן אַללעם פריהצייטיגען, אונד דיא העבע פאָן אַללעם דער העבע אונטערוואָרפענעם געהערט דען פריזטערן. אויך דאַז ערזטלינג אייערס טייגס פיסט איהר דעם פריזטער געבען, דאַמיט דער זעגען אין אייערעם הויזע רוהע. [לא] אַללעס אומגעפאַללענע אונד צערריסענע, זאָוואָהל פאָם געפליגעל, אַלס פאָן פירפיסיגען טהירען, דירפען דיא פריזטער ניכט געניסען.

מה [א] ווען איהר דאַז לאַנד צו בעזיצצונגען פערטהיילען ווערדעט, זאָ זאָללט איהר איין שטיפטסגוט פיר דען עוויגען דאָפאָן אַבגעבען, וועלכעס פאָן דעם לאַנדע געהייליגט זיין זאָלל; פינף אונד צוואַנציג טויזענד לאַנג, אונד צעהן טויזענד בּרייט. דיס איזט דעם גאַנצען אומפאַנגע נאַך הייליג. [ב] הירפאָן זאָלל פיר דאַז הייליגטהום (טעמפעל־געביידע) איין פירעק פאָן פינף הונדערט אין דער לענגע, אונד פינף הונדערט אין דער ברייטע גענאָממען ווערדען, וויא אויך פינפציג עללען צו איינעם פאָרפלאַצצע דאַרום, [ג] דאַז איבריגע פאָן דיזעם מאַסע, דאַז אין דער לענגע פינף אונד צוואַנציג טויזענד, אין דער ברייטע צעהן טויזענד מיסט, וואָרין דאַז הייליגטהום, דאַז אַללערהייליגזטע איזט, [ד] נעמ־ליך

באור

מה (א) חמשה ועשרים אלף, לא נאמר מה היא המדה, והמפרשים אמרו שהוא במדת הקנה. וא״כ אחוזת הכהנים והלוים הי׳ גדולה מאוד. (ב) יהיה מזה וגו׳, מן התרומה הזאת יהיה חמש מאות בחמש מאות לצורך בית המקדש והשאר לצורך הכהנים כאשר יפורש למטה. (ג) ומן המדה הזאת, יש בו פירושים שונים וכלם רחוקים מאוד. והנכון בעיני שעורו והיותר מן המדה הזאת אשר תמיד ארך ובו יהי׳ המקדש, ועוד הוא קדש מן הארץ לכהנים יהיה, וטעם הכפילה הוא לומר שגם חלק הכהנים הוא קודש. (ד) ומקדש למקדש

מכלל יופי

(ז) ערלי לב כל דבר היתר והכבד שראוי להשליכו ולהסירו יקרא ערלה וכן ערלי לב וערלי בשר כאלו לבם כבד ויתר בשר ושומן המכסהו שלא יוכל להבין על דרך השמן לב העם הזה (ישעיה ו׳) וגו׳ וכן ערל לב וערל בשר ושניהם תאר. ובפירוש ערלי לב שעבדו עבודה זרה ערלי בשר שמתו אחיו מחמת מילה. לחללו את ביתי, כמו ותראהו את הילד (שמות ב׳). לשמרי משמרתי, הלמד כלמד הרגו לאבנר (שמואל ב׳ ג׳) והדומים לו. לכם, אותם שהיו שומרים לכם במשמרת עבודה זרה שלכם שמתם שומרי משמרתי במקדש. (י) ונשאו עונם, הוא כמו וישא אברהם את עיניו (בראשית כ״ב). ופירושו שלא יעבדו עבודת קרבן אלא מה יעשו אותם לוים אשר תעו בתעות ישראל מעלי והיו במקדשי משרתים כזרים לכל. (טז) יקרבו אל שלחני, כמו שתרגם יונתן לפתורי לאכס אפיא. (יח) פארי פשתים, ענינו השבח והיופי והם המגבעות שהם פאר לאדם כשהם על ראשו וכן אמר ומגבעות תעשה להם לכבוד ולתפארת (שמות כ״ח). ומכנסי פשתים, ידוע ונקראו מכנסים בלשון שנים ואם הוא בגד אחד לפי שיש

תרגום אשכנזי

ליך וואס איבריגענס פאן דעם לאנדע געהייליגט איזט , געהערט פיר דיא פריזטער , דיא דינער דעם הייליגטהומ'ס , דיא צום דינזט דעם עוויגען געווידמעט זינד ; דער פלאץ געהערט איהנען צור וואהנונג , אונד איזט איין הייליגטהום פיר דאז הייליג- טהום . [ה] זא פערנער פינף אונד צוואנציג טויזענד לענגע , אונד צעהן טויזענד ברייטע , זאלל פיר דיא לוים , דיא דינער דעם טעמפעלס , צו איהרעם אייגענ- טהומע זיין , נעבזט צוואנציג צעללען . [ו] צום אייגענטהומע דער שטאדט זאללט איהר צעהן טויזענד ברייטע אונד פינף אונד צוואנציג טויזענד לענגע לאזען , גע- גענאיבער דעם הייליגען שטיפטסגוטע , וועלכעס דעם געזאממטען הויז ישראל צוגעהערען זאלל . [ז] דער פירזט בעקאממט אויף ביידען זייטען דעם הייליגען שטיפטסגוטס אונד דעם שטאדט . אייגענטהומס , לענגזט דעם הייליגען שטיפטס אונד דעם שטאדט . אייגענטהומס , צור וועזטזייטע , ביס אן דיא וועזטליכע גרענצע (דעם לאנדעס) , אונד צור אָסטזייטע ביז אן דיא עזטליכע גרענצע , זא לאנג דאדורך דיא לענגע פאן דער וועזטליכען ביז צור עזטליכען גרענצע גלייך איי- נעם דער טהיילע (פאן דען שטעממען) ווירד . [ח] היר אים לאנדע זאלל ער זיין אייגענטהום אין ישראל האבען , דאמיט דיא פירזטען מיין פאלק ניכט מעהר

בעי

באור

למקדש , כלומר גם חלק הכהנים הוא מקום מקדש לפי שהוא לצורך המקדש . (ה) וחמשה וגו' , אבל נחלת הקודש יהי' אחוזת הלוים ג"כ מדה זאת וכמו שמפורש בסוף הספר עשרים לשכות , אמר שיעשו בחלקם סמוך לאחוזת כהנים עשרים לשכות לשבת בהם השוערים כדי שיהיו קרובים אל הבית והשאר יהי' לצרכיהם ולבתיהם , כן כתב רד"ק וכן דעת רש"י . ולפי שנאמר לעיל שהלוים יהיו משרתים פקודות אל שערי הבית ומשרתים את הבית , גם הלשכות השרים שנזכרו לעיל נראה שלהם ג"כ לשכות בבית המקדש , ואין ספק שהיתה בתוך השערים לצרכם הם ; ולכן דעתי שהכונה על הלשכות האלה , כלומר קצת מנחלתם יהי' להם ג"כ עשרים לשכות במקדש . (ו) ואחוזת העיר , להעיר שתבנה אצל המקדש תהיה ג"כ חלק לאחוזה , אשר לכל בית ישראל יהיה , וכמפורש עוד בסוף הספר . (ז) ולנשיא וגו' , ואח"כ אל פירש פני כי למ"ד השמוש הנזכרת לתרומה ולאחוזת , ר"ל אל פניהם למזרח ואל פניהם למערב תהיה נחלת הנשיא , כמו שמפרש ואומר מפאת ים ימה ומפאת קדמה קדימה , כלומר רחב נחלת הנשיא יהי' כ"ה אלף כנגד תרומת הקודש ואחוזת העיר ואורך כנגד אחד חלקי השבטים ממזרח ארץ ישראל למערבה , כי לישראל יהיו שנים עשר חלקים , ולנשיא חלק השלשה עשר , חלק הנשיא כחלק אחד משבטי ישראל בארך וברחב אלא שבתוך

נחלת

מכלל יופי

לו שני כנפות . על מתניהם , כמו שכתוב בתורה ממתנים ועד ירכים יהיו (שם כ"ח) . ביזע , במקום הזיעה ולשון זיעה ידוע בדברי רז"ל ואמרו מאי לא יחגרו ביזע אמר אביי לא יחגרו במקו' שמזיעין כדתניא כשהם חוגרים אין חוגרין למטה ממתניהם ולא למעלה מאציליהם אלא כנגד אצילי ידיהם וכן תרגם יונתן ולא ייסרון על חרציהון על לבהון ייסרון . יזע , שם נשקל כנגע כי היוד שרש ומפני ההפסק נקמצה היוד . (יט) ובצאתם אל החצר החיצונה , ואמר אחר כך אל החצר החיצונה אל העם אמר אי זו חצר החיצונה אל העם פירוש מקום שהעם שם והוא עזרת ישראל . ולא יקדשו , פירוש שלא יקדשו אותם בנגעם בהם בבגדי הכהונה כי אם יגעו העם בבגדיהם שהם קדש ידמה שגם קדושים כמותם וכן תרגם יונתן ולא יתערבון עם עמא

בלבושיהון

הוּא לַכֹּהֲנִים מְשָׁרְתֵי הַמִּקְדָּשׁ יִהְיֶה הַקְּרֵבִים לְשָׁרֵת אֶת יְהוָה וְהָיָה
לָהֶם מָקוֹם לְבָתִּים וּמִקְדָּשׁ לַמִּקְדָּשׁ׃ (ה) וַחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
אֹרֶךְ וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים רֹחַב יִהְיֶה והיה ק׳ לַלְוִיִּם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת לָהֶם
לַאֲחֻזָּה עֶשְׂרִים לְשָׁכֹת׃ (ו) וַאֲחֻזַּת הָעִיר תִּתְּנוּ חֲמֵשֶׁת אֲלָפִים רֹחַב
וְאֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לְכָל בֵּית יִשְׂרָאֵל
יִהְיֶה׃ (ז) וְלַנָּשִׂיא מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל
פְּנֵי תְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְאֶל פְּנֵי אֲחֻזַּת הָעִיר מִפְּאַת יָם יָמָּה וּמִפְּאַת קֵדְמָה
קָדִימָה וְאֹרֶךְ לְעֻמּוֹת אַחַד הַחֲלָקִים מִגְּבוּל יָם אֶל גְּבוּל קָדִימָה׃
(ח) לָאָרֶץ יִהְיֶה לּוֹ לַאֲחֻזָּה בְּיִשְׂרָאֵל וְלֹא יוֹנוּ עוֹד נְשִׂיאַי אֶת עַמִּי

והארץ

רש״י

המקדש יהיה. העודף על חמש מאות של הר הבית י״ב אלף ומאתי׳ וחמשי׳ למזרח וכנגדן למערב והמקדש באמצע וארבעת אלפים ושבע מאות וחמשים לצפון וכנגדן לדרום: והיה להם מקום לבתים. להעודף הזה שסביב המקדש: ומקדש למקדש. וחמש מאות על חמש מאות האמצעיים יהיו מקודשים לצורך המקדש אישיינטי״ג יהא אלשיינטואייר״א בלע״ז: (ה) וחמשה ועשרים אלף. קנים אורך עשרת אלפים רחב תרימו רצועה אחרת אצל זו בדרומה של זו לצורך הלוים כך מפורש בסוף הספר שהוא בדרום. מאלתי: כ׳ לשכות יהיו ללוים היקף המקד״ש לשמור הבית ולבוי ומותר הרצועות יעשו לצרכיהם הו׳: (ו) ואחוזת העיר. היקף העיר אחוזת מושב חול שלה לבנות בה ישראל בתים: תתנו חמשת אלפים רוחב. בדרומה של שנייה והאורך כמדת שתי הרצועות כנגד כל התרומה מרובעת כ״ה על כ״ה אלפים: לעומת תרומת הקודש. כלומר במדת אורך רצועות תרומת הקדש: לכל בית ישראל יהיה. אותה רצועה שלישי׳ תהי המושב לזרים: (ז) ולנשיא מזה ומזה לתרומות הקודש ולאחוזת העיר. בסוף הפרשה הוא חולק את ארץ ישראל ממזרחה למערבה לי״ג רצועות י״ב למנין השבטים ולכל אחת עשרים וחמש אלף קנים רחב וארכן כאורך כל ארץ ישראל ורצועה אחת לתרומה ארכה מן גבול מזרח ועד גבול מערב ורחבה כ״ה אלפים קנים כשאר כל חלק וחלק מאותה רצועה היא תורם באמצעית׳ שלש רצוע׳ הללו האמורות למעל׳ שהם כ״ה אלפי׳ על כ״ה אלפים והעודף עליה׳ למזרח עד סוף גבול הארץ וכן למער׳ יהיה לנשיא מזה ומזה למזר׳ ולמערב: אל פני תרומת הקדש ואל פני אחוזת העיר כנגד כל רחב שלש׳ הרצועות המובדלות לתרומות הקדש של רצועות הכהנים והלוים ואחוזת העיר: מפאת ים ימה. ממערב תרומת הקודש והעיר עד מערב הגבול: ומפאת קדמה קדימה. וממזרח

התרומה

וְהָאָרֶץ יִתְּנוּ לְבֵית יִשְׂרָאֵל לְשִׁבְטֵיהֶם׃ (ט) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה רַב
לָכֶם נְשִׂיאֵי יִשְׂרָאֵל חָמָס וָשֹׁד הָסִירוּ וּמִשְׁפָּט וּצְדָקָה עֲשׂוּ הָרִימוּ
גְרֻשֹׁתֵיכֶם מֵעַל עַמִּי נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (י) מֹאזְנֵי צֶדֶק וְאֵיפַת צֶדֶק וּבַת
צֶדֶק יְהִי לָכֶם׃ (יא) הָאֵיפָה וְהַבַּת תֹּכֶן אֶחָד יִהְיֶה לָשֵׂאת מַעְשַׂר
הַחֹמֶר הַבָּת וַעֲשִׂירִת הַחֹמֶר הָאֵיפָה אֶל הַחֹמֶר יִהְיֶה מַתְכֻּנְתּוֹ׃
(יב) וְהַשֶּׁקֶל עֶשְׂרִים גֵּרָה עֶשְׂרִים שְׁקָלִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים שְׁקָלִים
עֲשָׂרָה וַחֲמִשָּׁה שֶׁקֶל הַמָּנֶה יִהְיֶה לָכֶם׃ (יג) זֹאת הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר
תָּרִימוּ שִׁשִּׁית הָאֵיפָה מֵחֹמֶר הַחִטִּים וְשִׁשִּׁיתֶם הָאֵיפָה מֵחֹמֶר
הַשְּׂעֹרִים׃ (יד) וְחֹק הַשֶּׁמֶן הַבַּת הַשֶּׁמֶן מַעְשַׂר הַבַּת מִן הַכֹּר עֲשֶׂרֶת

הבתים

רש"י

התרומה לצד מזרח לעומת אחד החלקים של שבטי' המפורשין בסוף הספר שהם
הגבולים של ארץ ישראל עד גבול קדים: (ח) לארץ היה לו לאחוזה ת"י דא
ארעא תהא לרבא לאחסנא: ולא יונו · לשון אונאת ממון שגוזלין את נחלתם:
(ט) הרימו גרושותיכם · סלקו את שאתם מגרשים את עמי מנחלתם: (י)
איפת · למדת היבש בת למדת הלח: (יא) תכן אחד · לשון מנין כמו ותכן
לבני' תתנו (שמות ה') מדה אחת זו עשירית לחומר של יבש שהוא שלשים סאים
וזו עשירית לחומר הלח: איפה גבה לשון מדה חמש וכור · מוי"ו בלע"ז: לשאת ·
כמו לקחת וכן ת"י למיסב לשאת מעשר החומר ת"י הבת וכן עשירית לחומר יבש
האיפה: אל החומר יהיה מתכונתו · שכום חשבון הבת והאיפה לפי גודל
החומר יהיה · מל' · אם יוספו בחומר יוספו בבת אם יפחתו מזה יפחתו מזה
שיכוון מעשר לו: (יב) והשקל עשרים גרה · עשרים מעין: עשרים שקלים
חמשה ועשרים שקלים עשרה וחמשה שקל · הרי ששים שקלים: המנה יהיה
לכם · לונ"ץ בלע"ז ואנחנו חברו לשון מניין והרי יש כאן מאתים וארבעים זוז
מכאן שהיה מנה של קודש כפול והוסיפו עליו בימי יחזקאל שתות הרי מאתי'
וארבעים וכשחלקו הכתוב לשלשה ולא כתב סתם ששים שקלים יהיה לכם המנה
זה לעשות ממנו משקל שלישיתו ומשקל רביעו ומשקל מנ' של חול שהיה מתחלה
וכן ת"י תלתות מנא עשרין סלעין מני כספא עשרין וחמש סלעין רביעית מנא
חמש עשרה סלעין כולהון שיתין מנין ומנא רבא קודשא יהא לכון: (יג) ששית
האיפה מחומר החטים הוי אחד מששים הפוחת לא יפחות מכן וא היא שאמרו
עין רעה אחד מששים: וששיתם · ותחלקו אחד מששה באיפה לתרומת חומר
השעורים: (יד) וחק השמן · למעשר: הבת השמן וגו' · הבת שהוא
מדת השמן זו היא מעשר הבת יהי מן הכור · מל' · העישור שבבת מעשרת מן

הכור

בעריקקען, אונד דאַז לאַנד דען שטעממען דעס הויזעס ישראל איבערלאַזזע.
[ט] זאָ שפריכט דער הערר, דער עוויגע: לאַססט עס גענוג זיין, איהר פירזטען ישראל'ס! שאַפפט אַב דיא גוואַלטטהעטיגקייט, דיא רייבערייא, פיהרעט רעכט אונד גערעכטיגקייט איין, העבעט אויף איירע ערפרעזזונגען פאָן מיינעם פאָלקע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע.

*

[י] ריכטיגע וואַגע, ריכטיגעס איפה אונד ריכטיגעס בת זאָללט איהר האַבען.
[יא] איפה אונד בת מיזזען פאָן איינערלייא געהאַלט זיין, דאַז בת מוס דען צעהנ־טען טהייל פאָם חמר, אונד דאַז איפה דען צעהנטען טהייל פאָם חמר ענטהאַל־טען, נאַך דעם חמר ווירד איינעס יעדען געהאַלט בעשטיממט. [יב] דער שקל האַט צוואַנציג גרה, דען מנה זאָללט איהר פאָן צוואַנציג, פינף אונד צוואַנציג אונד פינפצעהן שקלים האַבען. [יג] פאָלגענדעס איזט דיא העבע, דיא איהר ערהעבען זאָללט: איין זעכסטהייל איפה פאָן חמר ווייצען, אונד עבען זאָ פיל פאָם חמר גערזטען. [יד] דיא בעשטיממונג פיר דאַז עהל איזט איין בת; פאָם כר געמליך

באור

כחלת הנשיאתהיה התרומה (לשון רד"ק). (ט) גרושותיכם, סלקו מעליהם האפים שאתם גורשים ומטילים עליהם (הכ"ל). (י) איפת, הוא מדת היבש ובת מדת הלח (יא) אל החמר יהיה מתכנתו, מתכונת כל אחד ושכום שלו יהי׳ אל החומר, שכל אחד מהם הוא עשירית החומר, והחומר הוא גם שוה למדת הלח ולמדת היבש (מהכ"ל). (יב) עשרים שקלים וגו׳, לפי הנראה מלשון הכתוב יהי׳ להם שלשה מיני מנה. מן כ׳, כ"ה וט"ו שקלים. (יד) הכר, הוא החומר שזכר ונקראת בשתי לשונות (בן מלך). (טו) ממשקה

מכלל יופי

בלבושיהון. (כ) ופרע לא ישלחו, לא יגדלו השער משלשים יום ואילך. כסום יכסמו, אמרו ז"ל כתספירת של בן אלעשה ראשו של זה כנגד עיקרו של זה. ויונתן תרגם ספרא יספרון כלומר לא יגלחו ראשם בהעברת תער ולא ישלחו גם כן פרע שלא יגלחו כלל אלא יספרו ראשיהם כדרך השוה. (כב) מכהן יקחו, הפסוק מדבר על הכהן גדול ופירוש מכהן יקחו יש מן הכהנים שיקחו והם כהנים הדיוטים שמותרין באלמנות וכן אמר התרגום שאר כהניא יסבון וכן פירשו רז"ל ופירוש אחר בגרש מן תמנאנו. (כד) למשפט, לשפוט כתיב למשפט קרי והענין אחד. ישפטהו, ישפטו הריב כמו שכתובים משפטי הריב בתורה וכתיב ושפטהו ר"ל יעמדו למשפט ושפטוהו כמשפטו. ואת חקתי בכל מועדי, נענין הקרבנות וכן ואת שבתותי יקדשו. (כה) ואל מת אדם, זהו בכהן הדיוט. (כו) ואחרי טהרתו, פירשו רבותינו ז"ל אחרי פרישתו מן המת. ואמר יספרו לו ולא אמר יספור לו רוצה לומר יספרו אחיו הכהנים שאם שכח הוא לא יניחוהו הם ליכנס לקדש עד שיעברו לו שבעת ימים ויטהר. (ל) בכורי כל, בכורי כל פרי כמו שאמר בתורה בכורי כל אשר בארצם אשר יביאו לה׳ לך יהיה (במדבר י"ח). וכל אשר בארצם ר"ל כל המיוחדים שבארצם והם שבעת המינין וכן ר"ל מה שאמר כל בכורי כל וכל תרומת כל כמו שאמר בתורה כל תרומת הקדשים וגו׳ (שם י"ח). מכל תרומתיכם, ראשית מכל תרומותיכם והיא תרומה גדולה שהיתה לכהן. עריסותיכם, פירוש בצק. להניח ברכה, כמו ויכה כל נגול מצרים (שמות י׳) וטעמו אל כל אשר זכר בפסוק זה. אל ביתך, כמו בביתך. (לא) כל נבלה וטרפה, שניהם תאר לנקבה ובלעז קאדא"ה אי אריבטד"ה וענין הטריפה הלקיחה בחטיפה וההכאה בבריתה והוצרך להזהיר הכהנים לפי שהותר להם נשר מליקה שהיא נבלה וטרפה הייתי אומר יותר להם שאר נבלות לפיכך אמר לא יאכלו הכהנים:

געמליך איזט דער צעהענד איין בת, זא וויא איין בת דער צעהנטע טהייל פאם חמר איזט, דען צעהען בת מאכען איינען חמר · [טו] פאן דען שאאפהעערדען, איממער איין שטיק פאן צווייא הונדערט, (דיס אבער פאן דעם קערנע, דען ישראל בעזיצט), צו מעהל · גאנץ · אונד פרידענס · אפפער, צור פערזעהנונג פיר דאזזעלבע, שפריכט דער הערר, דער עוויגע · [טז] דאז גאנצע פאלק אים לאנדע איזט צו דיזער העבע פערפפליכטעט פיר דען פירזטען אין ישראל · [יז] דאפיר ליגען אויך דעם פירזטען דיא גאנץ · אפפער, דיא מעהל · אונד טראנק · אפפער אב, פיר דיא פייערטאגע, נייאמאנדע, אונד רוהעטאגע, איבערהויפט פיר אללע פעזט · צייטען דעם הויזעס ישראל; ער בעזארגט פערנער דיא זינדען · אפפער, דיא מעהל · אפפער, דיא בראנד · אונד שלאכט · אפפער צור פער · זעהנונג פיר דאז הויז ישראל׳ס ·

[יח] זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: אם ערזטען טאגע דעם ערזטען מאנאטס, נימםזט דוא איין יונגעס רינד, אהנע פעהל, אונד ענטזינדיגזט דאז הייליגטהום · [יט] דער פריזטער נעמליך נימםט פאן דעם בלוטע דעס ענטזינ · דיגונגס · אפפערס, אונד בריגנט עס אן דיא פפאזטען דעס טעמפעלס, אן דיא פיר וינקעל אם פארשפרונגע דעס אלטארס, אונד אן דיא פפאזטען דעס טהארס אם אינגערן פארהאפע · [כ] עבען זא זאללזט דוא אם זיבענטען דיזעס מאנאטס טהון, אוים פארזיכט, דאס עטוואן איין אונגעוויזזענדער אדער איינפעלטיגער מענש

עס

באור

ממשקה ישראל, מן המשקים והמובחרים בישראל, מלשון ומוח עצמותיו ישוקה (איוב כ״א כד) (מהר״ק), וכעין זה מתורגם· (טו) כל עם הארץ וגו׳, ת״י כל עמא דארעא יהון עבדין ית אפרשותא הדא לרבא בישראל· וכענין הזה מתורגם· (יז) ועל הנשיא יהיה, הוא יקח את התרומה, ותי״ו מוטל עליו לעשות הקרבנות הנזכרים· (יח) תקח, נגד כלל העם מדבר· (יט) ולקח הכהן, פרט אחר כלל כדרך הכתוב· החטאת, מטעם

ומטאת

מכלל יופי

מה (ב) חמשה, כתיב וחמשה קרי והענין אחד· ויש בענין לשון זכר ולשון נקבה כי המדה לשון נקבה והקנה לשון זכר· (ו) לעמות, נחולם כמו לעמה בפתח וכן שבעות ימים מצות יאכל, כמו שבעת ימים· עמות, נפלם סבול מן כי את על סבלו (ישעיה ט׳)· עמת בשקל נמק (קהלת י״א)· (ח) לארץ יהיה לו לאחוזה, החלק הזה יהיה לו לאחוזה בארץ ישראל ולמד לארץ במקום בית כמו וישבו אתו לארץ (איוב ב׳) הרגתי לפצעי (בראשית ד׳) ישבת לכסא (תהלים ט׳) והדומים להם למד במקום בית· והנשיא הזה הוא מלך המשיח כמו שפירשנו· ולא יונו, ענין אונאה וכן תרגם יונתן ולא ייכסון כי יש בלשון הזה לקיחת ממון האדם או גופו מדעת ושלא מדעת· שלא מדעת כמו ולא תונו איש את עמיתו (ויקרא כ״ה)· מדעת שאונס אותו בגלוי בכח ומזה ולא יונו עוד נשיאי את עמי (ישעיה מ״ט) כלומר שלא יקחו עוד נחלתם בחזקה וכן והאכלתי את מוניך (ירמיה מ״ו) חרב היונה העיר היונה (צפניה ג׳) ושני הענינים נזכרים בפרשת הבאה אמר זה חמס ושוד והוא מדעת· המאזנים והאיפה והבת הוא שלא מדעת· (ט) רב לכם, די לכם· גרושתיכם, אמר ופירושו המאיים שאתם גורשים ומשליכים עליהם הרימו אותם

משליכם

הַבַּתִּים חֹמֶר כִּי עֲשֶׂרֶת הַבַּתִּים חֹמֶר׃ (טו) וְשֶׂה אַחַת מִן הַצֹּאן מִן
הַמָּאתַיִם מִמַּשְׁקֵה יִשְׂרָאֵל לְמִנְחָה וּלְעוֹלָה וְלִשְׁלָמִים לְכַפֵּר עֲלֵיהֶם
נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃ (טז) כֹּל הָעָם הָאָרֶץ יִהְיוּ אֶל הַתְּרוּמָה הַזֹּאת
לַנָּשִׂיא בְּיִשְׂרָאֵל׃ (יז) וְעַל הַנָּשִׂיא יִהְיֶה הָעוֹלוֹת וְהַמִּנְחָה וְהַנֵּסֶךְ
בַּחַגִּים וּבֶחֳדָשִׁים וּבַשַּׁבָּתוֹת בְּכָל מוֹעֲדֵי בֵּית יִשְׂרָאֵל הוּא יַעֲשֶׂה אֶת
הַחַטָּאת וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת הָעוֹלָה וְאֶת הַשְּׁלָמִים לְכַפֵּר בְּעַד בֵּית
יִשְׂרָאֵל׃ (יח) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהֹוִה בָּרִאשׁוֹן בְּאֶחָד לַחֹדֶשׁ תִּקַּח פַּר
בֶּן בָּקָר תָּמִים וְחִטֵּאתָ אֶת הַמִּקְדָּשׁ׃ (יט) וְלָקַח הַכֹּהֵן מִדַּם הַחַטָּאת
וְנָתַן אֶל מְזוּזַת הַבַּיִת וְאֶל אַרְבַּע פִּנּוֹת הָעֲזָרָה לַמִּזְבֵּחַ וְעַל מְזוּזַת
שַׁעַר הֶחָצֵר הַפְּנִימִית׃ (כ) וְכֵן תַּעֲשֶׂה בְּשִׁבְעָה בַחֹדֶשׁ מֵאִישׁ שֹׁגֶה

וּמִפֶּתִי

רש״י

הכור יהיה כיצד (ומעשר הבת מן הכור עשורהם של בת על הכור הזדי"ץ מזור"ש
בלע"ז תיבה זו משמשת על עצמה ועל אחרים כמו עבודת הקודש ועבודת בני
מררי ס"א) עשרת הבתים · יהיה לכם החומר ולא יתכן ליטול הימנו בת אחת
למעשר · כי עשרת הבתים חומר · לפי שהוא אומר יהיו לכם עשרון בתים וכן
תרגם יונתן הד מן עשרא הוית ביתא בכורא תרי עשר בתין כורא : (טו) ושה
אחת מן הצאן · מיוחד שבצאנו וכן אמר משה מבחר נדריכם לומי"לור בלע"ז :
מן המאתים ממשקה ישראל · דרשו רבותינו לענין הנסכים ממותר שתי מאות
שנשתיירו בכור שנפל לתוכו יין של ערלה או של כלאי הכרם מכאן לערלה וכלאי
הכרם שבטלין במאתים · ממשקה ישראל מן המותר לישראל כל קרבנותיה' יהיו
משקה הראוי לישראל כל עיקר הסעודה קרויה על שם המשקה כלומר האכילה
עם השתייה תהא מן המותר לישראל : (טז) אל התרומה הזאת · האמור'
למעל' לדעת כל עם הארץ יהיה : (יז) ועל הנשיא · אומר אני שהנשי' הזה
בכהן גדול מדבר וכן כל הנשיא שבענין ושמעתי משמו של ר' מנחם שבמלך מדבר :
(יח) כה אמר ה' אלהים בראשון בא' לחודש וגו' · תקח פר בן בקר תמים ·
הוא פר המלואים האומר בראש הענין ולימד כאן שיהו המלואי' בא' בניסן
וקטרת וטהרת : (כ) וכן תעשה בשבעה בחודש · יש לומר וכן תעשה כל
שבעה וכן הוא אומר למעלה שבעת ימי' יכפרו על המזבח ורבותינו כך פרשוהו
במנחות וכן תעש' פר שאינו נאכל בשבעה שבטים שחטאו דבר והורו בית דין
שלהם שחלב מותר ועשו שבעה שבטים שהם רוב גבור על פיהם שמביאין פר
העלם דבר : מאיש שוגה ומפתי וגו' · הרי זה מקרא מסורס וכפרתם את הבית
מאיש שוגה ומפתי אחר שבעת ימי המלואי' שיהא המזבח מחונך יביאו חטאותם
ואשמותם ·

וּמִפֶּתִי וְכִפַּרְתֶּם אֶת־הַבָּיִת׃ (כא) בָּרִאשׁוֹן בְּאַרְבָּעָה עָשָׂר יוֹם לַחֹדֶשׁ
יִהְיֶה לָכֶם הַפָּסַח חָג שְׁבֻעוֹת יָמִים מַצּוֹת יֵאָכֵל׃ (כב) וְעָשָׂה הַנָּשִׂיא
בַּיּוֹם הַהוּא בַּעֲדוֹ וּבְעַד כָּל־עַם הָאָרֶץ פַּר חַטָּאת׃ (כג) וְשִׁבְעַת יְמֵי
הֶחָג יַעֲשֶׂה עוֹלָה לַיהוָה שִׁבְעַת פָּרִים וְשִׁבְעַת אֵילִים תְּמִימִם לַיּוֹם
שִׁבְעַת הַיָּמִים וְחַטָּאת שְׂעִיר עִזִּים לַיּוֹם׃ (כד) וּמִנְחָה אֵיפָה לַפָּר
וְאֵיפָה לָאַיִל יַעֲשֶׂה וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה׃ (כה) בַּשְּׁבִיעִי בַּחֲמִשָּׁה עָשָׂר
יוֹם לַחֹדֶשׁ בֶּחָג יַעֲשֶׂה כָאֵלֶּה שִׁבְעַת הַיָּמִים כַּחַטָּאת כָּעֹלָה
וְכַמִּנְחָה וְכַשָּׁמֶן׃

(א) כה

רש״י

ואשמותם ויתכפרו שבזמן שישראל מכופרים הבית מכופר: (כא) שבעת ימים. על שם שמתחילין ממנו לספור שבעה שבועות: מצ׳. מצות יאכל. ומצות יאכלו בו בחג: (כב) ועשה הנשיא ביום ההוא וגו׳. רבותינו אמרו שבקשו לגנוז ספר יחזקאל שהיו דבריו סותרין דברי תור׳ ברם זכור לטוב חנני׳ בן חזקיה בן גוריון שישב עליה ודרשו ובעונינו ממנו נעלם מה שדרש בקרבנות האלה פר בארבע׳ עשר בניסן למה. ואומר אני שמא בארבע׳ בניסן של פסח ראשון שנתחנך בו הבית עומד ופר זה בא תחת עגל בן בקר שהקריב אהרן בשמיני למלואים ומגיד שאם לא הקריבו בשמיני למלואים יקריבנו בי״ד בניסן כדי שיתחנך לעבוד׳ קודם י״ט לפי שעליו קרבנות ועולת המועד לעשות כמו שאמור למעלה ועל הנשיא יהיה העולות והמנחה והנסך בחגים וגו׳: (כג) שבעת פרים ושבעת אלים תמימים ליום. והתור׳ אמר׳ פרים בני בקר שנים ואיל א׳ אין לי להעמיד מקרא זה אלא שבע׳ פרים ושבע׳ אלים לשבעת הימים פר ליום ואיל ליום ובא ללמד שאין הפרים מעכבין זה את זה ולא האילים מעכבין זה את זה וכן שנינו במנחות אך לא הביאו מן המקרא הזה ראי׳ אלא ממקרא שב׳ למט׳ (מ״ו) וביום החדש פר בן בקר תמים וששת כבשים ואיל ושמא אף זה בא ללמד כן וכן פרושו שבע׳ פרים ושבע׳ אילים ליום צירוף דבר יום ביומו עול׳ שבע׳ פרים לשבעת ימים: וחטאת שעיר עזים ליום. שעירי הרגלים: (כד) ומנח׳ איפ׳ לפר. מנחת הנסכים איפ׳ לפר ואיני יודע מה הוא שהרי אמר׳ תור׳ שלש׳ עשרונים ויש לומר איפ׳ קמח להוציא סלת עשרון מן הסאה שאיפ׳ שלש סאין: ואיפ׳ לאיל. אף זו קמח להוציא מימנה שני עשרונים סלת מנופ׳ כל צרכ׳ כמו ששנינו שתי הלחם שתי עשרונים משלש סאין: ואיפ׳ לפר למדך שאם לא מצא סלת מנופ׳ כל כך יביא משל עשרון לסאה: הין לאיפ׳. לא ידעתי למה ויש לומר לא שיקריב ההין כולו אלא שמנות היו בהין ויקריב שמן לפי הסלת כמשפט הזבח לפר כמשפטו ולאיל כמשפטו לפי שמנות של הין:

עס נעטהיג מאכטע , דאס איהר דען טעמפעל ווירער פערזעהנען מיזזעט · [כא]
אם פירצעהנטען טאגע דיזעס ערזטען מאנאטם האבט איהר דאז פסח · אפפער ,
אונד דארויף איין זיבענטעניגעס פעזט , אן וועלכעם אונגעזייערטעס בראד געגעזזען
ווירד · [כב] דער פירזט ברינגט אן דיזעם טאגע, פיר זיך אונד פיר דאז גאנצע
פאלק דעס לאנדעס איינען שטיר צום זינדען · אפפער · [כג] דיא זיבען פעזטטאגע
הינדורך אבער , ברינגט ער טעגליך אלס בראנד · אפפער דעם עוויגען צו עהרען ,
זיבען שטירע אונד זיבען ווידדער אהנע פעהל , אויך יעדען טאג איינען ציגענבאק
צום זינדען · אפפער · [כד] אונד צום מעהל · אפפער איין איפה פיר יעדען שטיר ,
אונד איין איפה פיר יעדען ווידדער , אונד צו יעדעם איפה איין הין עהל · [כה]
אם , דען פינפצעהנטען דעס זיבענטען מאנאטס , פאללענדען פעזטע , זאלל ער
דיא זיבען טאגע הינדורך עבען זא פיל דארברינגען , דיאזעלבען זינד · אונד בראנד ·
אפפער , אלס אויך מעהל · אפפער , אונד דאז עהל דאצו ·

מו (א) זא

באור

וחטאת את המקדש, וכדמתורגם כל"א · (כ) מאיש שוגה ופתי, שמרוב שמחה על חנוכת
המזבח שמא נכנס אדם בשוגג במקום שאין לו רשות להכנס, או אדם שהי' פתי ולא ידע שאסור
להכנס, ובעבור זה יעשו כפרה ג"כ בשבעה לחודש (רד"ק) · (כא) שבעות ימים, כמו
שבעת ימים, וכן לעומות אחד החלקים כמו לעומת בפת"ח, וכן ת"י שבעא יומין (הנ"ל) ·

מו (ה) מתת

מכלל יופי

מעליהם · ויונתן תרגם סלקו תקלתכון מעל עמי · (י) ובת צדק, מדה כמדת האיפה שכן כתוב
אחריו האיפה והבת תוכן אחד אלא שהאיפה מדת היבש ובת מדת הלח והיא עשירית החומר
כמו שאמר מעשר החומר הבת וכן האיפה היא עשירית החומר כמו שאמר ועשירית החומר
האיפה אל החומר · (יא) החמר, כור והוא עשר איפות שהם שלשים סאה והוא שם שוה למדת
הלח ולמדת היבש · (יב) המנה, הוא ששים שקלים כי כל אלה המנויים הם בין כלם ששים
שקלים והשקל עשרים גרה כמו שאמר והשקל עשרים גרה וזה שחלק המנה לאלו השקלים כי כל
אחד היה משקל בפני עצמו ובין כלם היו מנה וכן שלשת מנים זהב (מלכים י') וכן וכסף מנים
אלפים (נחמיה ז') והוא ענין מנין ומספר לרבי יהודה, ולרבי יונה הוא ענין משקל ורז"ל
פירשו בו בשתי הלשונות ועיין בשרשו · (יג) וששיתם, נגזרה המלה הזאת מן ששה כמו
וחמש את ארץ מצרים (בראשית מ"א) מן חמשה והוא מבנין פועל הדגוש בשקל ועניתם (ויקרא
כ"ג) · (יד) וחק השמן, וחוק התרומה מן השמן למנחה כי המנחה היתה בלולה בשמן כמו
שכתוב בתורה · הבת השמן, בפסוק הזה ובפסוק של מעלה ממנו פירש לנו כי בת היא מדת
הלח והאיפה היא מדת היבש · מן הכר, הכור הוא החמר שזכר ונקרא בשתי לשונות והוא שלשים
סאים · כי עשרת הבתים חמר, הבתים בדגש רוצה לומר כי עשרת המדות הם חמר אחד
והוסיף לומר זה רוצה לומר כמו שהמדה היא היום עשרת בתים חומר כן יהיה לעתיד · (טו)
ושה, הקטן מן הכבשים ומן העזים הוא שיקרא שה ואמר אחת כי נקבה תהיה ומצאנו שה בלשון
נקבה בין שה בריה ובין שה רזה (יחזקאל ל"ד) · מן המאתים, מי שיהיו לו מאתים כאן יביא
לקרבן לחינוך הבית שה אחת · ממשקה ישראל, שם כמו וכל משקה אשר ישתה (ויקרא
י"א) ותרגם יונתן מפטימא דישראל כלומר מן הטוב שבצאנכם ומן השמנים והלשון הזה הוא על
דרך ומוח עצמותיו ישוקה וקרא המפוטם משוקה (איוב כ"א) · (טז) העם הארץ, בא הא
הידיעה על מלה נסמכת וכתב רד"ק שבא כן בשתי ידיעות לרוב ההודעה ואף על פי שהעם אינו
נקוד כדרך הסמוכים מפני הא הידיעה בא כן או יתכן שבו חסר הנסמך כמו הארון הברית

יהושע

מו [א] זא שפריכט דער הערר, דער עוויגע: דאז טהאר דעס איננערן פאר־
האפס, דאז נאך מארגען זיהט, זאלל אן דען זעכס ווערקטאגען פערשלאזזען
בלייבען, אונד נור אם שבת־טאגע געעפפנעט ווערדען, אויך אם נייםאנדס־טאגע
ווירד עס געעפפנעט. [ב] דער פירזט זאלל דאן דורך דיא האללע דעס טהארעס
פאם איזערן האפע איינגעהען, אונד ביא דען פאזטען דעס טהארס שטעהען
בלייבען, זאלאנג דיא פריעסטער מיט זיינעם בראנד־ אונד פרידען־אפפער בע־
שעפטיגט זינד, זאדאן ביקט ער זיך אן דער שוועללע דעס טהארס, אונד געהט
ווידער הינויז, דאז טהאר ווירד אבער ניכט ווידער פערשלאזזען; [ג] אונד
דאז פאלק פערזאממעלט אן דען שבת־ אונד נייםאנדס־טאגען אם איינגאנגע דיזעס
טהארס זיינע אנדאכט צום עוויגען. דאז בראנד־אפפער, דאז דער פירזט דעם
עוויגען צו עהרען אם שבת־טאגע דארבריינגט, בעשטעהט אין זיבען שאאפען
אהנע פעהל, אונד איינעם ווידדער אהנע פעהל. [ה] דאז מעהל־אפפער
צום ווידדער איזט איין א פה, צו דען שאאפען אבער איזט עס וויללקיהרליך, וואס
ער געבען וויל. צו יעדעם איפה געהערט איין הין עהל. [ו] אם נייםאנדס־
טאגע, איין יונגעס רינד אהנע פעהל, זעכס לעממער אונד איינען ווידדער, דיא
אהנע פעהל זינד. [ז] צום שטיר אונד ווידדער איין איפה אלס מעהל־אפפער,
צו דען שאאפען אבער נאך וויללקיהר, וואס זיינע האנד פערמאג, אונד צו יעדעם
איפה איין הין עהל. [ח] ווען דער פירזט קעממט, זא געהט ער דורך דיא האללע

דעם

מכלל יופי

(יהושע ג׳) האל בית אל (בראשית ל״א) והדומים להם. לנשיא בישראל, בעבור הנשיא
שבישראל יעשו כל ישראל זאת התרומה. (יט) ואל ארבע פנות העזרה למזבח, העזרה
הסמוכה למזבח. על מזוזת שער החצר הפנימית, היא עזרת ישראל שהיא פנימית לעזרת
נשים שנקראת חיצונה. או נאמר על עזרת כהנים שהיא פנימית יותר. (כא) שבעות ימים,
בשוא השין ואינו רבוי והוא כמו שבעת ימים וכן לעמות אחד החלקים כמו לעמת כי אין חג
המצות כי אם שבעת ימים לא היום ולא לעתיד וכן תרגם יונתן שבעה יומין:

מו (ב) על מזוזת, סמוך למזוזת השער. ויונתן תרגם כמו מפתן על סקיפת תרעא והיא
האסקופה התחתונה אשר ידרכו בה ואם כן יהיה על מזוזת על ממש. (ג) פתח השער
ההוא, נקרא פתח מה שיש מן השער חוץ לדלתות כי הכל יקרא שער בין מבפנים בין מבחוץ עם
הדלתות והאסקופה החיצונה כמו שהיא עם המזוזות והמשקוף נקרא פתח לפי שהוא כפתח
תמיד אף בהסגר הדלתות הוא נשאר פתוח. ובחדשים, היום הראשון לבדו מהחדש נקרא כאן
חדש. (ד) תמימם, כמו תמים ובא הרבוי הזה גם כלא תפארת ליחיד ויש לפרש כי ר״ל שיהא
הפר והבקר תמימים ורז״ל דרשו לפי שמצאנו ובראשי חדשיכם פרים שנים (במדבר כ״ח) מנין
שאם לא מצא שנים יביא אחד תלמוד לומר פר ואמר תמימים לפי שהמנהג שנים. (ט) כי
נכחו, בחירק הנון וכן ככתו תחנו (שמות י״ד) יצאו, כתיב על העם שהם רבים. וקרי יצא
על כל אחד ואחד כמו שאמר והבא. (י) יצאו, הוא והעם. (יא) ובחגים ובמועדים, אף על
פי שכל החגים נקראו מועדים כמו שכתוב אלה מועדי ה׳ (ויקרא כ״ג) אמר כן לפי שיש חג
שאינו מועד אלא שמחה שישמח אדם ויאכל וישתה ויקרא חג כמו חנכת הבית שנאמר בו ויעש
שלמה בעת ההיא את החג שבעת ימים (מלכים ט׳) והנה קראו חג וכן אוכלים ושותים וחוגגים
(שמואל ל׳) ויש מועד גם כן שאינו חג כמו לאותות ולמועדים (בראשית א׳) למועד השוב אליך
(שם י״ט) וכן כל זמן שיתן אדם לחברו יקרא מועד כמו המועד אשר יעדו (שמואל כ׳ כ׳) ולפיכך

אמר

מו (א) כה אמר אדני יהוה שער החצר הפנימיה הפנה קדים
יהיה סגור ששת ימי המעשה וביום השבת יפתח וביום
החדש יפתח: (ב) ובא הנשיא דרך אולם השער מחוץ ועמד על
מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו ואת שלמיו והשתחוה על
מפתן השער ויצא והשער לא יסגר עד הערב: (ג) והשתחוו עם
הארץ פתח השער ההוא בשבתות ובחדשים לפני יהוה:
(ד) והעלה אשר יקריב הנשיא ליהוה ביום השבת ששה כבשים
תמימים ואיל תמים: (ה) ומנחה איפה לאיל ולכבשים מנחה מתת
ידו ושמן הין לאיפה: (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימם וששת
כבשים ואיל תמימם יהיו: (ז) ואיפה לפר ואיפה לאיל יעשה מנחה
ולכבשים כאשר תשיג ידו ושמן הין לאיפה: (ח) ובבוא הנשיא

דרך

רש"י

מו (א) שער החצר הפנימי הפונ' קדים וגומר׳ · שנו רבותינו במסכת מדות שני פשפשין היו לו לשער ההיכל אחד בדרום ואחד בצפון שבדרום עליו מפורש בקבל' (לעיל מ"ד) איש לא יבא בו והיה סגור: (ב) דרך אולם השער מחוץ כמו שאמור למעל' ואילמיו אל החצר החיצונ' · דרך אולם השער של עזרה כלומ' יכנס בדרך שער מזרחו שהוא משמש כניס' ויציא' ובא לאותו הפשפש: ועמד על מזוזת השער אותו שער הקטן הוא הפשפש: את עלתו ואת שלמיו · עולת ראיי' ושלמי חגיג' ומקרא זה מוסב על יום טוב כך מצאתי בפירושים מדוייקים · ועמד על מזוזת השער שער הפנימי הוא אשר באר מצאתי הפשפש כדאמר מר איפשר קרבנו של אדם קרב ואינו עומד על גביו: ולא יסגר עד הערב · ולמה לא יסגר: (ג) והשתחוו עם הארץ כל היום וגם כל הבא ולערב יסגורוהו: (ד) ביום השבת ששה כבשים לא ידעתי למה שהרי אמרה תורה שני כבשים (מדבר כ"ח) וביום השבת משמע בשבת בראשית משמע יום טוב ואומר אני שבת זו איננה שבת בראשית אלא י"ט שטעון שבעה כבשים ושני אילים ובא ולימדך שאין מעכבין זה את זה ואם לא תמצא שבעה יביא ששה ואם לא תמצא שני אילים יביא אחד כמו שדרשו חכמים לענין ראש חדש: (ה) מתת ידו · לימד שאין המנחות מעכבות זו את זו: (ו) וביום החדש פר בן בקר תמימים מקרא זה דרשו רבותינו במנחות פר מה למדנו לפי שנאמר בתורה (שם) ובראשי חדשיכם פרים בני בקר שנים מנין שאם לא מצא שנים יביא אחד לכך נאמר פר · וששה כבשי' מה למדנו לפי שנאמר בתורה שבעה מנין שאם לא מצא

שבעה

דֶּרֶךְ אוּלָם הַשַּׁעַר יָבוֹא וּבְדַרְכּוֹ יֵצֵא: (ט) וּבְבוֹא עַם הָאָרֶץ לִפְנֵי
יְהוָה בַּמּוֹעֲדִים הַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹן לְהִשְׁתַּחֲוֺת יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר
נֶגֶב וְהַבָּא דֶּרֶךְ שַׁעַר נֶגֶב יֵצֵא דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה לֹא יָשׁוּב דֶּרֶךְ
הַשַּׁעַר אֲשֶׁר בָּא בוֹ כִּי נִכְחוֹ יֵצְאוּ יצא קרי: (י) וְהַנָּשִׂיא בְּתוֹכָם בְּבוֹאָם
יָבוֹא וּבְצֵאתָם יֵצֵאוּ: (יא) וּבַחַגִּים וּבַמּוֹעֲדִים תִּהְיֶה הַמִּנְחָה אֵיפָה
לַפָּר וְאֵיפָה לָאַיִל וְלַכְּבָשִׂים מַתַּת יָדוֹ וְשֶׁמֶן הִין לָאֵיפָה: (יב) וְכִי
יַעֲשֶׂה הַנָּשִׂיא נְדָבָה עוֹלָה אוֹ שְׁלָמִים נְדָבָה לַיהוָה וּפָתַח לוֹ אֶת
הַשַּׁעַר הַפֹּנֶה קָדִים וְעָשָׂה אֶת עֹלָתוֹ וְאֶת שְׁלָמָיו כַּאֲשֶׁר יַעֲשֶׂה בְּיוֹם
הַשַּׁבָּת וְיָצָא וְסָגַר אֶת הַשַּׁעַר אַחֲרֵי צֵאתוֹ: (יג) וְכֶבֶשׂ בֶּן שְׁנָתוֹ
תָּמִים תַּעֲשֶׂה עוֹלָה לַיּוֹם לַיהוָה בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר תַּעֲשֶׂה אֹתוֹ:
(יד) ומנחה

ר ש״ י

שבעה יביא ששה לכך נאמר וששה כבשים ומנין אפילו אחד תלמוד לומר
ולכבשים · כאשר תשיג ידו וגו׳ : (ח) ובבא הנשיא · ביום החדש בשבת
בראשית שאין ישראל מצויים. על הראיה והוא בא להשתחוות : דרך אולם השער
יבוא ובדרכו יצא · באותו שער עצמו יצא ואינו מצוה לעשות העזרה קפנדרי׳
אבל במועדים שנאמר בהם (דברים ט״ז) יראה כל זכורך זקוק היה לעשות
קפנדריא כשאר העם היינו דכתיב בתוכם בבאם יבא ובצאתם יצא : (ט) ובבוא
עם הארץ דרך שער צפון וגו׳ · כי נכחו יצאה · מצוה עליהם שיראהו בתוך
העזרה יפה יפה : (י) והנשיא גם הוא כשנכנס לעזרה לבא בפשפש ההיכל
הדרומי להשתחוות גם הוא מצוה עליו לעשות העזרה קפנדריא ויצא דרך שער
צפון ויבא דרך שער נגב עם שאר עם הארץ ויכנס ויצא נכחו דרך שער האחד
וזהו בתוכם בבואם יבא ובצאתם יצאו כלם הנשיא עם שאר העם ולא יצא דרך
שער המזרחי כדרך שהוא בא ביום החדש וביום שבת בראשית שהשער המזרחי
אין נכחו שער במערב : (יב) וכי יעשה הנשיא נדבה · בששת ימי המעש׳ :
ופתח לו את השער וגומר · לא ליכנס בו להיכל אלא עומד שם והכהנים יעשו
את עולתו ואת שלמיו והשתחוה ויצא שנאמר כאשר עשה ביום השבת ומה אמור
ביום השבת (כאן ועמד על מזוזת השער ועשו הכהנים את עולתו וגומר : אחרי
צאתו · ואינו אמור כאן והשער לא יסגר עד הערב כמו שאמור ביום השבת
שביום השבת הוא אומר והשתחוו עם הארץ פתח השער ההוא לפיכך מניחו
פתוח אבל בחול אין דרכם לבא להשתחוות שכל אחד עוסק במלאכתו לפיכך
וסגר את השער אחרי צאתו : (יג) וכבש בן שנתו · עולת התמיד : (יד)
ששית האיפה · ירושלמית שהיא חומש של מדברית והן ג׳ עשרוני׳ האחד למנחת
התמיד

דעם טהארס היניין , אונד אויף עבען דעם וועגע ווירער הינויז · [ט] ווען אבער
דאז פאלק אן פעזטטאגען פאר דען עווינען קעממט , זאמוס דער , וועלכער צום
נערדליכען טהאר צור אנבעטונג איינגענאנגען איזט , צום זירליכען טהאר הינויז·
געהען , אונד דער צום זירליכען טהאר איינגינג , צום נערדליכען טהאר הינויזגע·
העען , נימאנד זאלל דעז וועג דורך דאז טהא· צוריקנעהמען , וואררך ער איינגע·
גאנגען איזט , זאנדערן מוס דורך דאז ענטגעגנען געזעצטע הינויזגעהען · [י] אויך
דער פירזט , ווען ער אונטער איהנען איזט , זא געהט ער איין , ווא זיא איינגעהען ,
אונד הינויז , ווא זיא הינויז געהען · [יא] אן אללען פעזט · אונד פייערטאגען
איזט דאז מעהל = אפפער צו יעדעם שטיר איין איפה , צו יעדעם ווידער איין איפה ,
צו דען שאאפען וויללקיהרליך , וואס ער געבען וויללל , אונד צו יעדעם איפה איין הין
עהל · [יב] וויללל דער פירזט איין פרייוויללליגעס אפפער , עס זייא בראנד =
ארער פריידען · אפפער , דעם עווינען צו עהרען ברינגען , זא ווירד איהם גלייכ·
פאללס דאז טהאר געעפפנעט , דאז נאך מארגען זיהט , וועהרענד מאן מיט זיינעם
בראנד = ארער פריידען · אפפער בעשעפטיגט איזט , וויא אם שבת = טאגע גע·
שיהעט ; יעדאך זאבאלד ער הינויזגעהט , ווירד דאז טהאר הינטער איהם ווידער
פערשלאזען · [יג] איין יעהריגעס לאם אהנע פעהל זאללזט דוא טעגליך אלס
בראנד = אפפער דעם עווינען צו עהרען ברינגען · איממער דעם מארגענס זאללזט
דוא דיזעם אפפער פעררכטען · [יד] דאצו בערייטעזט דוא יעדען מארגען איין
מעהל ·

ב א ו ר

מו (ה) מנחת ידו, כמו איש כמתנת ידו (דברים ט"ז י"ז) · (ח) ובבוא הנשיא,
בשבת ובראש חודש · (ט) הבא וגו׳ , הכונה שהטעם בעבור רבוי העם , למנוע הבלבול
והערבוב ושלא יזיקו זה את זה · (י) והנשיא וגו׳ , כלומר גם הנשיא , אם יבא לפני ה׳
בתוך העם יעשה כמו שאר העם · (יב) ועשה , פעל שלא נזכר שם פועלו · (יד) מנחה
לה׳

מכלל יופי

אמר ובחגים ובמועדים · (יב) הפונה קדים , כמו שער הפנה (ירמיה ל"א) ונקראת הפנה
פנה לפי שהיא מביט הקיר ויפיו · ויונתן תרגם דפתיח למדינחא · (יד) לרס , לבלול את הסלת
בשמן כמו שכתוב בתורה בלולה בשמן (ויקרא ב"א) וכן תרגם יונתן לערבא ית סולתא ולשון לרוס
ענין הזלוף ותרגום וכרביבים עלי עשב (דברים ל"ב) וכרסיסי מלקושא · (טו) ועשו , כתיב בוו
וקרי ביוד יעשו והענין אחד כי ועשו כמו יעשו · (יז) ושבת לנשיא , כמו ושבה אל בית אביה
(ויקרא כ"ב) והתיו במקום הא הנקבה כמו כי אזלת יד (דברים ל"ב) והדומים להם ואם היה
הא היה קמץ ובשהומרה ההא בתיו נקדו הבית בפתח לפי שהתיו נח נראה · אך נחלתו בניו
להם תהיה , אך נחלתו נחלת בניו הוא ולהם תהיה וכן כסאך אלהים (תהלים מ"ה) כסאך
כסא אלהים · (יח) להונתם · כתרגומו למיכסהון מאחסנתהון ענין אונס כמו שפירשנו למעלה
ולא יונו עוד נשיאי את עמי · (יט) על כתף השער , מה שאחרי השער יקרא כתף · הלשכות
הקדש , בא סמוך בהא הידיעה כמו הממלכות הארץ (ירמיה כ"ה) · אל הכהנים , שיהיו אל
הכהנים · בירכתים ימה , כתרגומו בסופהון מערבא כמו ולירכתי המשכן ימה (שמות כ"ו)
רוצה לומר בפאת המערב · (כ) אשר יאפו את המנחה , ואשר יאפו שם המנחה · (כא) אל
ארבעת מקצעי החצר , וכן בארבעת מקציעות ענינם פנה וכן מהקצעות פעול מבנין הפעיל
מן יקציע (ויקרא י"ד) ופירושו בעלת פנות · ומלה זו היא נקודה מלמעלה והיא אחת מחמשה עשר

תרגום אשכנזי

מעהל · אפפער פאן איינעם זעכסטעל איפה אונד איינעם דריטטעל היין עהל, אום דאז מעהל אנצוקנעטען ; זא איזט דאז מעהל · אפפער דעם עווינען צו עהרען, דאז אלס איין עוויגעס געזעץ בעשטענדיג איזט · [טו] דיזעס לאם, נעבזט מעהל· אפפער אונד עהל, איזט נעמליך מיט יעדעם מארגען, אלס איין בעשטענדיגעס בראנד · אפפער דארצובריננגען · [טז] זא שפריכט דער העדר, דער עוויגע: ווען דער פירזט איינעם זיינער זעהנע איין געשענק מאכט, זא איזט עס זיין ערבאייגענטהום, וועלכעס זיינען קינדערן פערבלייבט ; עס איזט איהר אייגענטהום דורך'ס ערברעכט · [יז] מאכט ער אבער פאן זיינעם ערבגוטע איינעם זיינער דינער איין געשענק, זא בלייבט עס דיזעם נור ביז צום אללגעמיינען פרייהייטס · יאהר, ווא עס דעם פירזטען ווידער צוריק פעללט ; נור זיינען זעהנען קאן זיין ערבאייגענ· טהום פעלליג אייגען ווערדען · [יח] ניא אבער זאלל דער פירזט עטוואז פאן דעם ערבגוטע דעס פאלקס נעהמען, אונד עס אום זיין אייגענטהום ברינגען, נור פאן זיינעם אייגענטהומע קאן ער זיינען קינדערן פערערבען ; דאמיט נימאנד פאן מיינעם פאלקע פאן זיינעם בעזיצצע פערטריבען ווערדע ·

[יט] הירויף פיהרטע ער מיך דורך דען איינגאנג אן דער זייטע דעס טהארס, ווא דיא הייליגע צעללען דער פריזטער וואַרען, דיא נעגען נארדען זאהען, דא וואר אן דען אייסערזטען ענדען געגען וועזטען איין בעזאנדערער פלאץ · [כ] ער זאגטע צו מיר : דיזעס איזט דער ארט, ווא דיא פריזטער דאז זינדען· אפפער אונד שולד · אפפער קאכען, ווא זיא דאז מעהל· אפפער באקקען, אום עס ניכט אין דען אייסערן פארהאף ברינגען צו דירפען, וואדורך דאז פאלק געווייהט ווערדען קעננטע · [כא] ער בראכטע מיך נון ווידער הינויז אין דען אייסערן פארהאף, אונד פיהרטע מיך פאר דען פיר עקקען דעזזעלבען פאראיבער, דא וואר אין יעדער עקקע דעס פארהאפס איממער נאך איין בעזאנדערער האף · [כב] דיזע העפע אין דען עקקען דעס פארהאפס וואַרען אונטערוועלבט, פירציג (עללען) לאנג, אונד

באור

לה' וגו', כלומר כן המנחה אשר היא חקות עולם רק ששית האיפה, לא כמנחות הנזכרות לעיל שהן איפה שלם · (טז) וכי יתן וגו', לפי מה שנאמר לעיל שעיקר תכלית נחלת הנשיא שלא יונה את עמו, ודרך נשיא לתת מתנות הוצרך לחוק לעכב שלא ימעט נחלתו ויבא מרשות ביתו · נחלתו היא, נחלת הבן הזה אשר תשאר לבניו אחריו · (יז) ושבת, כמו ושבה, והתי"ו במקום ה"א כמו כי אזלת יד והדומים להם (רד"ק) · בניו, כמו לבניו · (יט) אל הכהנים, שיהיו אל הכהנים · (כ) לקדש, עיין לעיל מ"ד י"ט · (כב) קטרות, אין פפק

מכלל יופי

נקידים שבמקרא · (כב) חצרות קטרות, פירוש קשורות וכן בארמי קטרי חרציה קשרי מתניו ורוצה לומר חצרות קטירית מחוברות וקשורות בזוית החצר זו בזו הזוית וזו בזו הזוית ובא על דרך והקשר כל החומה עד חציה (נחמיה ד') וכן תרגם יונתן דרתא מקטרא ובמסכת מדות אמרו אין קשורות אלא שאינן מקורות ולפיכך קראם חצרות · (כג) וטור, פירוש שורה ומצפה והוא

(יד) וּמִנְחָה תַעֲשֶׂה עָלָיו בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר שִׁשִּׁית הָאֵיפָה וְשֶׁמֶן
שְׁלִישִׁית הַהִין לָרֹס אֶת הַסֹּלֶת מִנְחָה לַיהוָה חֻקּוֹת עוֹלָם תָּמִיד׃
(טו) וַעֲשׂוּ ויעשו קרי אֶת הַכֶּבֶשׂ וְאֶת הַמִּנְחָה וְאֶת הַשֶּׁמֶן בַּבֹּקֶר בַּבֹּקֶר
עוֹלַת תָּמִיד׃ (טז) כֹּה אָמַר אֲדֹנָי יֱהוִה כִּי יִתֵּן הַנָּשִׂיא מַתָּנָה לְאִישׁ
מִבָּנָיו נַחֲלָתוֹ הִיא לְבָנָיו תִּהְיֶה אֲחֻזָּתָם הִיא בְּנַחֲלָה׃ (יז) וְכִי יִתֵּן
מַתָּנָה מִנַּחֲלָתוֹ לְאַחַד מֵעֲבָדָיו וְהָיְתָה לּוֹ עַד שְׁנַת הַדְּרוֹר וְשָׁבַת
לַנָּשִׂיא אַךְ נַחֲלָתוֹ בָּנָיו לָהֶם תִּהְיֶה׃ (יח) וְלֹא יִקַּח הַנָּשִׂיא מִנַּחֲלַת
הָעָם לְהוֹנֹתָם מֵאֲחֻזָּתָם מֵאֲחֻזָּתוֹ יַנְחִל אֶת בָּנָיו לְמַעַן אֲשֶׁר לֹא יָפֻצוּ
עַמִּי אִישׁ מֵאֲחֻזָּתוֹ׃ (יט) וַיְבִיאֵנִי בַמָּבוֹא אֲשֶׁר עַל כֶּתֶף הַשַּׁעַר אֶל
הַלְּשָׁכוֹת הַקֹּדֶשׁ אֶל הַכֹּהֲנִים הַפֹּנוֹת צָפוֹנָה וְהִנֵּה שָׁם מָקוֹם
בַּיַּרְכָתַם בירכתים ק׳ יָמָּה׃ (כ) וַיֹּאמֶר אֵלַי זֶה הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ
שָׁם הַכֹּהֲנִים אֶת הָאָשָׁם וְאֶת הַחַטָּאת אֲשֶׁר יֹאפוּ אֶת הַמִּנְחָה
לְבִלְתִּי הוֹצִיא אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה לְקַדֵּשׁ אֶת הָעָם׃ (כא) וַיּוֹצִיאֵנִי
אֶל הֶחָצֵר הַחִיצוֹנָה וַיַּעֲבִירֵנִי אֶל אַרְבַּעַת מִקְצוֹעֵי הֶחָצֵר וְהִנֵּה חָצֵר
בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר חָצֵר בְּמִקְצֹעַ הֶחָצֵר׃ (כב) בְּאַרְבַּעַת מִקְצֹעוֹת הֶחָצֵר
חֲצֵרוֹת קְטֻרוֹת אַרְבָּעִים אֹרֶךְ וּשְׁלֹשִׁים רֹחַב מִדָּה אַחַת לְאַרְבַּעְתָּם
מְהֻקְצָעוֹת

רש"י

התמיד ואחד לחביתין ואף ע"פ שהחביתין קריבין לחצאין מביא הוא בבקר עשרון
שלם ויחלקהו כמו ששנינו במנחות: לרום את הסלת. איתפר"יסר בלע"ז ל"א
א"ימלליר בלע"ז לרס את הסלת לבלת ולבלול בו את הסלת לשון רסום כמו (עמוס
ו׳): והכה הבית הגדול רסיסים ולשון משנה אם היה עבה או מרוסס: (יז)
שנת הדרור. שנת היובל: ושבת. כמו ושבה: אך נחלתו בניו להם תהיה.
כמו אך לבניו תהיה נחלתו ולא תנתן לצמיתות לאחר: (יט) ויביאני במבוא.
דרך האמה שבזוית בית החליפות שנכנסין בו לאויר עשרים שבין הלשכות שבצפון
לבין אחי ההיכל: אשר על כתף השער. שער הצפוני כתף השער אשר יון
השער למערב הפונות צפונה. שיש להם פתחים לצד חצר החיצונה לצפון ופתחים
היו להם לאויר העשרים: בירכתים ימה. בסוף הלשכות למערב: (כ)
לבלתי הוציא. כמו להוציא שקדשי קדשים נפסלין ביוצא: לקדש את העם.
ת"י לא תערבא עם עמא: (כא) מקצוע. אנגל"ש בלע"ז: (כב) חצרות

קטורות

מְהֻקְצָעוֹת נקוד עליו׃ (כג) וְטוּר סָבִיב בָּהֶם סָבִיב לְאַרְבַּעְתָּם
וּמְבַשְּׁלוֹת עָשׂוּי מִתַּחַת הַטִּירוֹת סָבִיב׃ (כד) וַיֹּאמֶר אֵלַי אֵלֶּה בֵּית
הַמְבַשְּׁלִים אֲשֶׁר יְבַשְּׁלוּ שָׁם מְשָׁרְתֵי הַבַּיִת אֶת זֶבַח הָעָם׃

מז (א) וַיְשִׁבֵנִי ׳ פֶּתַח הַבַּיִת וְהִנֵּה מַיִם יֹצְאִים מִתַּחַת מִפְתַּן הַבַּיִת
קָדִימָה כִּי פְנֵי הַבַּיִת קָדִים וְהַמַּיִם יֹרְדִים מִתַּחַת מִכֶּתֶף הַבַּיִת
הַיְמָנִית מִנֶּגֶב לַמִּזְבֵּחַ׃ (ב) וַיּוֹצִאֵנִי דֶּרֶךְ שַׁעַר צָפוֹנָה וַיְסִבֵּנִי דֶּרֶךְ
חוּץ אֶל שַׁעַר הַחוּץ דֶּרֶךְ הַפּוֹנֶה קָדִים וְהִנֵּה מַיִם מְפַכִּים מִן הַכָּתֵף
הַיְמָנִית׃ (ג) בְּצֵאת הָאִישׁ קָדִים וְקָו בְּיָדוֹ וַיָּמָד אֶלֶף בָּאַמָּה וַיַּעֲבִרֵנִי
בַמַּיִם מֵי אָפְסָיִם׃ (ד) וַיָּמָד אֶלֶף וַיַּעֲבִרֵנִי בַמַּיִם מַיִם בִּרְכָּיִם וַיָּמָד אֶלֶף

ויעבירני

ר ש״י

קטורת · שנינו במסכת מדות אין קטורות · אלא שאינן מקורות ושם מפרש מה היו משמשי׳ מהקצועת בשיות מקצעו׳ החצר׃ (כג) וטור סביב בהם טור׳ כדכך חומת אבנים בולט מן החומה סמוך לארץ ובו נקבים מקום שפותת קדרות ומתחת הטור חלל להסיק בו אור מתחתיו והקדירות מלמעלה׃ ומבשלות עשוי הוא החלל מתחת ושפיתת הקדירו׳׃ (כד) את זבח העם · חזה ושוק של שלמים שאינן נפסלין בגאתם חוץ לעזרת ישראל כמות החטאת והאשם׃

מז (א) וישיבני · לתוך החצר הפנימי׳׃ אל פתח הבית והמים יורדין מתחת מכתף הבית הימנית נובעין מתחת המפתן שהוא באמצע המזרח מגדרין באלכסון לצד הימין ויוצאין בעזרה בדרום המזבח ויוצאין חוץ לעיר במסכת יומא שנינו אמר ר׳ פנחס משום רב הונא לפוראה מעיין היוצא מבי׳ קדשי הקדשים בתחלה דומה לקרני חגבים כיון שהגיע לפתח ההיכל נעשה כחוט של שתי כיון שהגיע לפתח האולם נעשה כחוט של ערב כיון שהגיע לפתח העזר׳ נעשה כפי פך קטן׃ (ב) ויוציאני מן החצר הפנימי׳ אל החצר החיצונה בשער הצפון׃ ויסבני · סביב חומת הפנימי בתוך החיצונה׃ אל שער · החיצונה הפונה קדים׃ מים מפכים · בוילאו״ט בלע״ז רחבים כרוחב פי הפך כך פירשו רבותינו כדלעיל׃ (ג) וימד אלף באמה · חוץ לחומה וכל אותן אלף אמות לא גבר הנחל להיות עמוק אלא עד אפסים הם הקרסולים שקורין קביליי״ש בלע״ז׃ (ד) וימד אלף · אחרות והעמיקו עד ברכים ועוד אלף והעמיקו עד מתנים מכאן ואילך

מכלל יופי

והוא כותל אבנים היה בנוי סביב הלשכות האלה והיה נמוך כדי לשפות עליו קדרות · ומבשלות, שם לקדרות או מקום העשוי לבשל שם פורנייא״ש בלעז וכן תרגם יונתן ואתר לבשלא עביד מלרע לטירביא ותקלט ואת כל המקטרות הסירו (דברי הימים ב׳ ל׳) · הטירות, תרגם יונתן

מלרע

אונד דרייסיג ברייט, אַללע פִיר עקהעפֶע פָאֶן איינערלייא מאָס· [כג] איינע
איינפַאַזזונג וואַר אום אַללע פִיר העררום, אונד אונטער דער איינפַאַזזונג דיא קילע
אַנגעלעגט· [כד] דיס, שפראַך ער צו מיר, זינד דיא קילֶנן, וואָ דיא דינער
דעס טעמפעלס, דאַז אָפפער דעס פֿאַלקס קאָכען·

מז [א] ער פִיהרטע מיך ווידער צוריק צו דעם איינגאַנגע דעס טעמפעלס, דאַ
שפרודעלטע וואַזזער אונטער דער שוועללע דעס טעמפעלס הערפאָר געגען
מאָרגען, (דען דיא פֿאַסאַדע דעס טעמפעלס איזט געגען מאָרגען)· דיעס וואַזזער
פלאָס הינאַב אונטעראירדיש צור רעכטען זייטע דעס טעמפעלס, זידוועסטס דעם
אַלטאַר׳ס· [ב] נון פִיהרטע ער מיך צום מיטטערנעכטליכען טהאָר הינויס, אונד
דרויסען העררום, ביז אַן דאַז אייסערזטע טהאָר געגען מאָרגען, דאַ דראַנג דאַז
וואַזזער פֿאָן דער רעכטען זייטע הערפאָר· [ג] דאַ נון דער מאַן עזטליך צו גינג,
דיא מעסשנור אין דער האַנד, מאַס ער טויזענד עללען, פִיהרטע מיך דאַז וואַזזער
הינדורך, דאַ רייכטע עס ביז אַן דיא קנעכעל· [ד] ער מאַס נאָך טויזענד עללען,
אונד פִיהרטע מיך ווידער הינדורך, יעצט גינג דאַז וואַזזער שאָן ביז אַן דיא קניע,
ער מאַס אַבערמאַלס טויזענד עללען, אונד פִיהרטע מיך הינדורך, דאַ רייכטע עס
בין

באור

ספק שאלה זאת נ״כ משמושי הלשון אבל מלאכת הבנין כאשר הערתי לעיל, ולשוא כבקש צור
לה לבוא על הוראתה· ולפי מקומו ידמה שהחצרות האלה שהיו בית המבשלים, היו בעומק
הארץ בעשות כעין כפה, וכמו שכמצאו עוד בית מבשלים בבנינים הגדולים וזה טעם קטרות
(אונטערוועלבט)· וכן מתורגם· (כג) וטור, פירוש שורה ומערכה כמו טורי היה בנוי
כביב (מנחת אלך)· ומבשלות, מקומות עשוית לבשל (רד״ק)· וכן ת״י ואתר לבשלא עביד·
(כד) בית המבשלים, בתי הטבחים שמבשלים שם באותם הבתים ואמר ביות במקום בתי וכן
רבים (בן אלך)·

מז (א) מתחת, לארץ, וכדמתורגם· (ב) מפכים, פירושו יוצאים לפי ענינו וכן
ת״י ונפקין (רד״ק)· (ג) ויעבר וגו׳, מדד ממקום שהיו עוברים המים האלה באורך אלף
אמה והעבירני בהם, והיו מי אפסים· כלומר הגיעו עד קרסולי הרגל, וכן ת״י מי קרסולין
(תה״ל)· (ד) וימד אלף, אחרים והמים גאו עד שהגיעו לברכים וזהו שאמר מים ברכים
(הכ״ל)

מכלל יופי

מלרע לנדבכיא והיא שאמרו ז״ל האומנים קורים טרא הנדבך ופירושו שורות ומערכות· (כד)
בית המבשלים, בתי הטבחים שהיו מבשלים שם באותם הבתים ואמר בית במקום בתי וכן
רבים· ובפירוש בית המבשלים כמו בתי המבשלים ובא על דרך כלל כמו לא תשב אנכי לי בבית
דוד מלך ישראל כי קדש המה (שם ח׳) כמו בבתי רוצה לומר מקומות המבשלים אשר יבשלו בהם
ויהיה המבשלים פועלים רוצה לומר האכשים המבשלים· או יהיה המבשלים שם למקומות הבשול
או לקדרות כמו ומבשלות שזכר:

מז (א) מפתן הבית, היא האסקופה התחתונה אשר ידרכו בה וכן אמר התרגום סקופתא
מבתא הבית· כבר פירשנו פי כתף יקרא מה שאחר השער מנפנים או מבחוץ· (ב)
מפכים, ענינו יוצאים וכן תרגם יונתן נפקין ומזה בקראת צלוחית השמן פך לפי שמוציאין
ומריקים השמן ממנו· (ג) מי אפסים, מי כליון שאין בהם אלא מעט מענין אפסי ארץ (שמואל
ב׳)· ורבי יונה פירש מי פסים והאלף נוסף ופירושו מי כפים כי הכף בלשון ארמית נקרא פס
ידא (דניאל ה׳) ורצונו לומר כי המים לא היו מכסים כי אם כפות רגליו· ורבותינו ז״ל פירשוהו
אדם עובר בהם עד קרסוליו וכן תרגם יונתן מי קרסולין והם הארכובות או היתדות שממעל

ביז אן דיא לענדען · [ה] ענדליך מאס ער נאך טויזענד עללען, אונד נון וואר עס איין באך, דען איך ניכט דורכוואטען קאננטע; עס וואר דערגעשטאלט אנגע· שוואללען, דאס עס איין באך נור צום דורכשווימען, אבער ניכט צום דורכוואטען וואר · [ו] נאכדעם ער מיך געפראגט האטטע: „האסט דוא בעאבאכטעט, מענשענזאהן?" פיהרטע ער מיך צום אופער דעם באכעס צוריק · [ז] וועהרענד דיזעם צוריקפיהרענס, זיה! דא שטאנדען אם אופער דעם באכעס צו ביידען זייטען זעהר פילע ביימע · [ח] ער זאגטע צו מיר: דיזעס וואססער פליסט נאך דעם עסטליכען גלילה, פאן דא הינאב אין דיא עבענע, אונד ערגיסט זיך דאן אין דאז (טאדטע) מעער; דורך זיינען אויספלוס אין דאז מעער, ווירד דאז וואססער דארין געזונד · [ט] וואו איממער בעכע דאהין הינקאממען, ווירד יעדעס בעזעעלטע געשעפף, דאז זיך דארין רעגט, נייא אויפלעבען, דער פישע ווירד עס זעהר פילע געבען, וואו דיזע וואססער הינקאממען, אללעס ווירד געזונד אונד לעבט אויף, וואו איממער דער באך הינפליסען ווירד · [י] שטעטס ווערדען פישער דאבייא שטעהען, פאן עין גדי ביז עין רגלים דיא נעצצע אויזגעברייטעט זיין

באור

(הנ"ל) (ה) שחו, שם נשקל אחד, מן כאשר יפרש השוחה לשחות, ופירושו כ"כ גאו המים עד שלא יוכל אדם לעבור בהם ברגל אלא א"כ ישחה על פניהם, וענין השיחה היא השיטה על פני המים (כן מלך) · (ח) הגלילה, לדעת רד"ק הוא שם מחוז · ויש עוד דעו' אחרות בזה, ואפשר שהוא מארץ הגליל · הימה, יש הולכת לדעת המפרשים, ונראה מהענין שבן הוא · אל הימה המוצאים וגו', אל הים אשר הם מוצאים ונכנסים לתוכו שם נרפאו המים · (ט) אל כל, מקום אשר יבא שם נחלים ממים האלה · נחלים, כמו נחלים, ובא על משקל שנים שלא כמשפט, וזרות כזה אין זר בספר הזה · וכן כתב רש"י ד' הנחל הזה המתחלק לכמה נחלים ממתק את המים שמתערב בתוכם · וי"ת נחלים בלשון יחוד והרכים על מים, מי נחלא · (י) מעין גדי, הוא קרוב למקום שנכנסו מי הירדן לים המלח

מכלל יופי

לרגלים טודיליו"ש בלעז · (ד) מים ברכים, כמו מי ברכים כי נהרנה מקיימות יבא המוכרת מקום הסמוך ויתכן שיהיה חסר הנסמך ומשפטו מים מי ברכים כמו אחרים אמת (משלי כ"ב) סיגים כסף (יחזקאל כ"ב) והדומים להם ופירושו כי המים גאו עד שהגיעו לברכים · (ה) וימד אלף נחל, ועוד מדד פעם רביעית אלף אחרים והיה הנחל עמוק שלא יכלתי לעבור בו ברגל · מי שחו, שם נשקל אחו (בראשית מ"א) מן כאשר יפרש השוחה לשחות (ישעיה כ"ה) ופירושו כל כך גאו המים עד שלא יוכל אדם לעבור בהם ברגל אלא אם כן ישחה על פניהם וענין השיחה היא השיטה על פני המים כאד"ר בלעז · (ו) ויוליכני וישיבני על שפת הנחל, והוליכני והוליאני מן המים והושיבני על שפת הנחל שהכניסני ממנו אל המים · (ז) בשובני, גם הוא פועל עומד כאשר כתב רבי יהודה שכל פועל הקל מענין השבה פועל עומד ואין גם אחד יוצא וענינו בשוב אני ועיין בשרשו · עץ רב, דרך כלל · (ח) אל הגלילה, שם מקום נקרא כן לענין ידוע אצלם · ובפירוש שם מחוז כמו גלילות פלשת (יואל ד') והדומים לו · ויונתן תרגם נפקין בגלילא ממדינחא · (ח) הקדמוגה, המזרחית · הערבה, כתרגומו מישרא · ובאו הימה אל הימה המוצאים, כתרגומו ועלו בימא לימא רבא מתפקין כלומר יכנסו לים ומשם לים הגדול ואמרו ז"ל להיכן היו יוצאים לים טבריא ולים סדום ולים אוקיאנוס לרפות מימיהן המלוקים

וַיַּעֲבִרֵנִי מֵי מָתְנָיִם׃ (ה) וַיָּמָד אֶלֶף נַחַל אֲשֶׁר לֹא אוּכַל לַעֲבֹר כִּי
גָאוּ הַמַּיִם מֵי שָׂחוּ נַחַל אֲשֶׁר לֹא יֵעָבֵר׃ (ו) וַיֹּאמֶר אֵלַי הֲרָאִיתָ בֶן
אָדָם וַיּוֹלִכֵנִי וַיְשִׁבֵנִי עַל שְׂפַת הַנָּחַל׃ (ז) בְּשׁוּבֵנִי וְהִנֵּה אֶל שְׂפַת
הַנַּחַל עֵץ רַב מְאֹד מִזֶּה וּמִזֶּה׃ (ח) וַיֹּאמֶר אֵלַי הַמַּיִם הָאֵלֶּה יוֹצְאִים
אֶל הַגְּלִילָה הַקַּדְמוֹנָה וְיָרְדוּ עַל הָעֲרָבָה וּבָאוּ הַיָּמָּה הַמּוּצָאִים
וְנִרְפְּאוּ הא׳ נחה הַמָּיִם׃ (ט) וְהָיָה כָל נֶפֶשׁ חַיָּה אֲשֶׁר יִשְׁרֹץ אֶל כָּל
אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁם נַחֲלַיִם יִחְיֶה וְהָיָה הַדָּגָה רַבָּה מְאֹד כִּי בָאוּ שָׁמָּה
הַמַּיִם הָאֵלֶּה וְיֵרָפְאוּ וָחָי קמץ בז״ק כֹּל אֲשֶׁר יָבוֹא שָׁמָּה הַנָּחַל׃
(י) וְהָיָה יַעַמְדוּ עמדו ק׳ עָלָיו דַּוָּגִים מֵעֵין גֶּדִי וְעַד עֵין עֶגְלַיִם מִשְׁטוֹחַ
לחרמים

ר ש ״ י

ואילך נחל אשר לא יוכל לעבור מכאן שאסור ליכנס במים מן המתנים ולמעלה שלא ישטפוהו המים משבא למי מתנים ילא על שפת הנהר ומדד עוד אלף לפניו נחל אשר לא יעבר ורגליו ביבשה עומדים היינו דכתיב ויושבני שפת הנחל וכלומר אגל שפת הנחל ששם היה עומד: (ה) גאו · כמו גדלו: מי שחו · נואֿירבל״ט בלע״ז מים שצריך לשוט בהן ולא לעברם ברגל שלא ישטפוהו · שחו שייט כמו (ישעיה כ״ה) כאשר יפרש השוחה לשחות: (ו) הראית בן אדם · כמה מתגבר הנחל הזה: (ז) בשובני והנה אל שפת הנחל וגומר · בהוך שהוליכני והשיבני למחו על שפת עץ רב מאד מזה ומזה עץ אאביר״ן בלע״ז: (ח) אל הגלילה · לאמרק״א בלע״ז · הקדמונה · להמזרחית שנו רבותינו בתוספתא של סוכה לשיכן יונתן לימא של טבריא ולימא של סדום וליס הגדול לרפות את מימיהם המלוחים ולמתקם וירדו הערבה זו ימה של טבריא ובאו הימה זו ימה של סדום אל הימה המוצאים זו ימה של אוקיינוס שהוא מוצא מן היישוב להקיף את העול׳ ונרפאו המים ממליחתם מדרש אגדה למה קורא אותם מוצאי׳ על שם שני פעמים שיצאו: (ט) אל כל אשר יבא שם נחלים · הנחל הזה המתחלק לכמה נחלים ממתק את הימי׳ שמתערב בתוכם ודגתם הנשרפת בם חיה ומתוק׳: (י) והיה יעמדו עליו
דוגים

מכלל יופי

המלוחים ולמתקן · וירדו על הערבה זה ימה של טבריא ובאו הימה זו ימה של סדום אל הימה המוצאים זה אוקיאנוס שהוא יוצא מן הישוב להקיף את העולם · ונרפאו המים, מן מליחתם · ונרפאו, נחה האלף · (ט) נחלים, נחל כלשון שנים · יחיה אותם, המים שיכנס באחד משני הנחלים או שניהם כל נפש חיה שישרוץ בו יחיה באותו הים כי יש ים שלא ישרצו בו דגים וגם לא יחיו בו דגים חה זכרו חכמי המחקר כי ביש פלשתים לא ישרצו דגים ולא יחיו בו כי המים מרים מרוב מליחתם וכן ים סדום ואפשר כי לאלו הימים האלה יכנסו הנחלים אז לא ירפו המים ויחיו בהם הדגים ולכן תהיה בהם דגה רבה מאד ואמר ישרוץ לשון זכר ועליו כל אשר
יבוא

לחרמים יהיו למינה כצ"ל תהיה דגתם כדגת הים הגדול רבה מאד
(יא) בצאתו בצאתיו ק' וגבאיו ולא ירפאו למלח נתנו: (יב) ועל הנחל
יעלה על שפתו מזה ומזה כל עץ מאכל לא יבול עלהו ולא יתם פריו
לחדשיו יבכר כי מימיו מן המקדש המה יוצאים והיה קרי פריו
למאכל ועלהו לתרופה (יג) כה אמר אדני יהוה גה כצ"ל גבול
אשר תתנחלו את הארץ לשני עשר שבטי ישראל יוסף חבלים:
(יד) ונחלתם אותה איש כאחיו אשר נשאתי את ידי לתתה
לאבתיכם ונפלה הארץ הזאת לכם בנחלה: (טו) וזה גבול הארץ
לפאת צפונה מן הים הגדול הדרך חתלן לבוא צדדה: (טז) חמת

ברותה

רש"י

דוגים לחרמים למכמורת: למינו תהיה דגתם לא מפיק ה"א ופירושו למינים הרבה תהי דגתם למינה לשון רוב מינים כמו (שמות ו') והדגה אשר ביאר (ישעיה כ"ח) כל אכתהם השבתי: (יח) בגאתיו. שלים כמו (איוב ח') שגאה גומא בלא בצה וגו' מרש"ק בלע"ז: וגבאיו כמו (מלאכי ב' ג') עשה הנחל הזה גבים גבים הבצעים שסביבותיו והגבי' הם נקעים שהמים נאספים בהם: ולא ירפאו. להפך למתיקה למה כי למלח נתנו ולא ירפאו הוי"ו הזו טפילה ויתירה: (יב) לחדשיו יבכר. מדי חדש בחדש יבשל פירותיו: לתרופה. פירשו רבותינו ז"ל להתיר פה אלמים ופה עקרות ומשמעו לשון רפואה כמו (ירמיה י') וירפאו את שבר עמי על נקלה וכן הירו יונתם: (יג) גה גבול. ת"י דין תחומא כמו זה גבול וכן (לעיל כ"ה) ונתתיך לבג לגוים כמו לבז לגוים ויש עוד לפתור גה לשון גיא: יוסף חבלים יטול שני חלקים א' למנשה ואחד לאפרים: (יד) איש כאחיו. לא כראשונה איש לפי פקודיו אלא עכשיו כל השבטים שוין וכמין שורת הכרם כל חלק וחלק מן הגבול המזרחי עד ים אוקיינוס למערב כמו שמפרש בענין ואין שני שבטים ברצועה אחת: (טו) וזה גבול הארץ: תחומי מצרי ארץ ישראל: לפאת צפונה. רוח צפונית: מן הים הגדול. שהוא גבול למערב: הדרך חתלון בא לו לצד מזרח אל חתלון ואל צדדה ואל חמת וברותה

מכלל יופי

יהיה כי מלאכו פתח לשון זכר כל נפש שבעה (בראשית מ"ו) אחד נפש (במדבר ל"א). (י) יעמדו עליו, יעמדו כתיב וקרי עמדו. דוגים, כן כתוב וקרי והוא תאר לצדי הדג. משטוח, בחולם ענין פריסה. לחרמים, רשתות. למינה תהיה דגתם, ההא רפה וידבר במפיק רוצה לומר למין הדגה כלומר לכל מיני הדגה תהיה פה דגתם וכבוי מם דגתם אל הנחלים. (יא) בצאתו, שרשו בצא וכתוב בלא יוד וקרי ביוד וכתוב באלף במקום וו וענינו העמקים שהם תלאים טיט. וגבאיו, מקוה מים מן לחשוף מים מגבא (ישעיה ל') ותרגום בור (שמות כ"ב)

גובא

זיין ; פאָן אַללערלייא גאַטטונג ווערדען דיא פֿישע דאַרין זיין , אַז גראָסער מעננע ,
וויא דיא פֿישע דעס גראָסען וועלט - מעערס · [יא] בלאָס זיינע זימפֿפֿע אונד
גרובען ווערדען ניכֿט זיס ווערדען , זיא בלייבען צום זאַלץ בעשטיממט · [יב] אַן
ביידען אופֿערן דעס באַכעס ווערדען אַללערלייא אָבזטביימע עמפּאָר וואַכזען , דערען
בלעטטער ניא פֿערוועלקען , אונד דערען פֿריכֿטע ניא אַללע ווערדען ; יעדען
מאָנאַט ווערדען זיא צייטיגע פֿריכֿטע טראַגען : וויל איהרע וועזערונגען פֿאָם
הייליגטהומע אויזפֿליסען , זאָ ווערדען איהרע פֿריכֿטע צום גענוס , אונד איהרע
בלעטטער צו היילונגסמיטטעלן דינען ·

* * *

[יג] זאָ שפּריכֿט דער הערר , דער עוויגע : פֿאָלגענדעס בעשטיממט דיא גרענצען ,
וויא איהר דאַז לאַנד אונטער אייך , נאָך דען צוועלף שטעממען ישראל'ס , וואָבייאַן
יוסף צווייא טהיילע אויזמאַכט , פֿערטהיילען זאָללט · [יד] איהר זאָללט איינער
וויא דער אַנדערע אייערן בעזיץ דאַרין האַבען ; דאַז לאַנד , דאַז איך אייערן פֿאָר-
פֿאַהרען פֿייערליך פֿערהייסען האַבע , זאָלל אייך אַלס ערבטהייל ווידער צופֿאַל-
לען · [טו] דיזעס איזט דיא גרענצע דעס לאַנדעס : אויף דער נערדליכֿען זייטע
פֿאָם גראָסען מעערע אַן , איבער חתלון , ביז נאָך צדד · [טז] איבער חמת ברותה ,

פברים

ב א ו ר

המלח · משטות לחרמים , שישטחו שם הדיגים רשתותיהם · למינה תהיה דגתם ,
למינים הרבה , למינה לשון רוב מינים כמו והדגה אשר ביאור (רש"י) · (יא) בצאתו ,
של ים , כמו היגאה גומא שלא בבה , מרש"ק בלע"ז (כ"ל מאראַס בל"א זומפף) · וגבאיו ,
מקוה מים , מן לחשוף מים מגבא , ותרגום בור גובא , והיא קפירה שמתאספים בה המים
(רד"ק) · ולא ירפאו , בביצותיו וגבאיו לא ירפאו ממלח כי הם למלח נתנו לצורך הארץ ,
וידוע הוא כי יש הרבה מלח לארץ · (יב) לחדשיו יבכר , מדי חדש בחדש יבשל פירותיו
(רש"י) · לתרופה , ת"י לאסותא · (יג) גה גבול , י"ת דין תחומא כמו זה גבול , וכן
וכתתיך לבג לגוים כמו לבז לגוים (רש"י) · יוסף חבלים , יוסף יטול שני חלקים אחד
למנשה ואחד לאפרים (הכ"ל) · (יד) איש כאחיו , לא פחלוקת הראשונה איש לפי
פקידיו אלא עכשיו לכל השבטים חלק שוה (המפרשים) · (טו) וזה גבול הארץ ,
תחומי מצרי ארץ ישראל (רש"י) · והיה גבול , כלומר כל גבול צפון מן הים עד חצר
עינון על פני דמשק , ומה שהוא משם לצפון עד גבול חמת · ואת פאת צפון , והרי לך

פאת

מכלל יופי

גובא והיא קפירה שמתאספים בה המים · וכנוי בצאתיו וגבאיו אל הים שזכר כלומר כשירפאו
מי הים לא ירפאו מקומות שיבאו שם מימיהם ויתאספו באותם ביצות וגבאים אותם מים לא
ירפאו למלח נתנו יהיו צריכים לאותן מים בעבור מלח כדי להטעים התבשילים ולמלוח כל דבר
שיצטרך · (יב) יבכר , כלומר יצא בכורים וזה יהיה על דרך מופת · והיו , כן כשיבוטעמו על
פריו ועל עליו · וקרי והיה שטעמו על פריו ואמר אחר כך ועלהו לתרופה רוצה לומר וכן יהיה
עלהו לתרופה · לתרופה , פירוש לשבר מן עמודי שמים ירופפו (איוב כ"ו) כלומר פריו יהיה
למאכל ועלהו לרפא בו השבר · ויונתן תרגם וטרפיהי לאסותא ורז"ל דרשו לתרופה נוטריקון
להתיר פה אלמים ופה עקרות · (יג) גה , כמו זה וכן תרגם יונתן דין תחומא והגימל מקום זין
כאלפא ביתא דאטב"ח וכמוהו לבג לבז (יחזקאל כ"ה) · חבלים , תרגם יונתן יקבל תרין חולקין

רופא

פברים (וָאָ אַן דער גרענצשיידונג צווישען דמשק אונד חמת ליגט) , חצר תיכון , דאַז אַן דער גרענצע פאָן חורן ליגט · [יז] דיא גאַנצע גרענצע איזט אַלזאָ פאָם מעערע ביז חצר עינון , אַן דער גרענצע פאָן דמשק , אונד וואָס פאָן דאַ נערדליך ליגט , ביז אַן דיא גרענצע פאָן חמת · דיס דיא נערדליכע גרענצע · [יח] דיא עסטליכע זייטע געהט צווישען חורן אונד דמשק , צווישען גלעד אונד דעם לאַנדע ישראל'ס דורך , אויף דען ירדן צו , דען איהר מיט צור גרענצע ביז צור פאָרדערן זעע מעזזעט · דיס דיא עסטליכע גרענצע · [יט] דיא מיטטאָגס = אָדער זידזייטע געהט פאָן דער פאַלם = שטאַדט ביז צום האַדער = וואַזזער , אָדער קדש , דען נאָך דעם באַך אונד צום גראָסען מעער · דיס דיא זידליכע גרענצע · [כ] דיא וועסטליכע גרענצע מאַכט דאַז גראָסע מעער פאָן דער (מיטטאָגס) גרענצע אַן , ביז דאָהין , וואָ מאַן חמת גגנען איבער קאָממט · דיס דיא גרענצע געגען אַבענד · [כא] דיזעם לאַנד אַלזאָ זאָללט איהר איך נאָך דען שטעממען ישראל'ס פערטהיילען ·

איהר

באור

פאת צפון (הנ"ל) (יח) ומבין ארץ ישראל , מצד מזרחי של ארץ כנען , ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו כ"א ארץ כנען לבדה , וכן בגבולין המיוגרים בתורה אין עבר הירדן בתוכם , וכן פירש המקרא הזה , ומצד מזרחי לארץ כנען ואשר בין חורן ודמשק העומדין לה במקצוע צפונית מזרחית כמו שאמור למעלה בענין וכן הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה (הנ"ל) · מגבול , לפי הנראה פירושו : הירדן אשר הוא ג"כ בתוך הגבול · הים הקדמוני , ים המלח שהוא במקצוע דרומית מזרחית ואף בתורה כן מפורש גבול קדמה והיו תוצאותיו ים המלח (הנ"ל) · (יט) נחלה , כמו לנחל · וכתב רש"י שהוא נחלה מצרים הנזכר בתורה (במדבר ל"ד ה') ועיין שם בבאור .

מח (א) ויהי

מכלל יופי

רוצה לומר שבט יוסף יקח שני חלקים כמו שהיה מקדם · (טו) הדרך החלון , כמו הארץ כנען (במדבר ל"ד) והדומים לו · (טז) חמת ברוחה , כמו שאמר וגם חמת תגבל בה (זכריה ט' שם) ואין זה חמת הכתוב בתורה · גבול דמשק , כי דמשק תהיה גבול ארץ ישראל כמו שאמר ודמשק מנוחתו (במדבר ל"ד) · חצר התיכון , שם מקום · (יז) חצר עינון , הוא חצר עינן הנזכרת בתורה והנזכר למטה אלא אותם נקמץ וזה בחולם · וצפון צפונה , ויתר הגבול לצפון ארץ ישראל לצפון העולם · (יט) מתמר , תרגם יונתן מיריחו כי היא נקראת עיר התמרים · נחלה , כמו בחל והה"א נוספת אף על פי שהמלה מלרע · אבל נחלה מצרים (במדבר ל"ד) מלעיל וכן נחלה עבר על נפשנו (תהלים קכ"ד) ויונתן תרגם אחסנתא · (כ) מגבול , מגבול הים הגדול · נכח , כמו נגד וכן נכחו תחנו (שמות י"ד) והוא משקל אחר · (כב) ולהגרים , בא עם הא הידיעה במשפט שלא כמנהג ברוב · בתוככם , בגלות :

רש"י

ובילותה וסבריים כל העיירות הללו במצר לפון : (טז) חצר התיכון · ת"י בריכת סגינכי : (יז) והיה גבול מן הים חצר עינן · והיה גבול רוח לפון מן הים עד חצר עינן · גבול דמשק שהוא בגבול דמשק שחצר עינן במקצוע לפונית מזרחית כמו שמפרש בגבולין שכתב משה רבינו (מדבר ל"ד) והיו תוצאותו חצר עינן וגו' והתאויתם לכם לגבול קדמה מחצר עינן וגומר גבול דמשק במקצוע

לפונית

ברותה סברים אשר בין גבול דמשק ובין גבול חמת חצר התיכון
אשר אל גבול חורן: (יז) והיה גבול מן הים חצר עינון גבול דמשק
וצפון צפונה וגבול חמת ואת פאת צפון: (יח) ופאת קדים מבין חורן
ומבין דמשק ומבין הגלעד ומבין ארץ ישראל הירדן מגבול על הים
הקדמוני תמדו ואת פאת קדימה: (יט) ופאת נגב תימנה מתמר
עד מי מריבות קדש נחלה אל הים הגדול ואת פאת תימנה נגבה:
(כ) ופאת ים הים הגדול מגבול עד נכח לבוא חמת זאת פאת ים:
(כא) וחלקתם את הארץ הזאת לכם לשבטי ישראל: (כב) והיה

רש"י

תפילו

צפונית מזרחית אצל חצר עינן כמו שאמור למעלה חצר עינן גבול דמשק גבול חמת
במקצוע צפונית מערבית שנאמר (שם) זה יהיה לכם גבול צפון מן הים הגדול
תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת ומשם צדדה אשר על גבול חורן
גבול דמשק במזרח סמוך למקצוע: וצפון צפונה וגבול חמת. כלומר כל מצר הצפון
המפורש בתורה וגבול חמת שאף היא במצר הצפון כמו שנאמר (שם) וזה יהיה
לכם גבול צפון מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר מהר ההר תתאו לבא חמת והיו
תוצאותיו הגבול צדדה הוא צדדה האמור כאן הדרך חתלון לבוא צדדה: ואת
פאת צפון. והרי לך פאת צפון ומבין הגלעד ומבין ארץ ישראל מצר מזרחי של ארץ
כנען ואין עבר הירדן בתוך מצרים הללו כי אם ארץ כנען לבדה וכן בגבולין
המפורשים בתורה אין עבר הירדן בתוכם וכן פירש המקרא הזה ומצר מזרחי
לארץ כנען אשר בין חורן ודמשק שעומדין לה במקצוע צפונית מזרחית כמו שאמור
למעלה בעינן ובין הגלעד וארץ ישראל אשר בעבר הירדן מזרחה: (יח) הירדן
מגבול על הים הקדמונית תמודו. הירדן הוא מצר מזרחי שלה מגבול מקצוע הצפון
הוא חצר עינן המפורש למעלה עד הים הקדמוני הוא ים המלח שהוא במקצוע
דרומית מזרחית תמודו הורך מצר מזרחי ואף בתורה כך מפורש גבול קדמה והיו
תוצאותיו ים המלח במקצוע דרומי: ואת פאת קדימה כלומר והרי לך פאת
קדים: (יט) מתמר. מיריחו שהיא עיר התמרים וכן ת"י: עד מי מריבות
קדש. הוא מדבר צין: נחלה אל הים הגדול. ומשם הולך הגבול עד נחל
מצרים הנופל בים הגדול במקצוע דרומית מערבית ואף משה כך נתן גבול נגב
מדבר צין על ידי אדום ומונה והולך עד עצמון נחלה מצרים והיו תוצאותיו
הימה ונחלה האמור כאן כמו לנחל ומצאתי מתורגם אחסנא ואם לא שהטעם
למטה וראיתי נחלה מצרים שהטעם למעלה ומסורת עליו לית בטעמא הייתי
אומר שיבוש הוא ולא תירגם יונתן כן כי אם קראים טועים: (כ) ופאת ים.
מצר מערבי: הים הגדול מגבול עד נכח לבא חמת. ממקצוע דרומית האמור
מעלה והוא נחל מצרים: עד נכח לבא חמת. עד מקצוע צפונית מערבית

הוא

תַּפִּלוּ אוֹתָהּ בְּנַחֲלָה לָכֶם וּלְהַגֵּרִים הַגָּרִים בְּתוֹכְכֶם אֲשֶׁר הוֹלִדוּ
בָנִים בְּתוֹכְכֶם וְהָיוּ לָכֶם כְּאֶזְרָח בִּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אִתְּכֶם יִפְּלוּ בְנַחֲלָה
בְּתוֹךְ שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כג) וְהָיָה בַשֵּׁבֶט אֲשֶׁר גָּר הַגֵּר אִתּוֹ שָׁם תִּתְּנוּ
נַחֲלָתוֹ נְאֻם אֲדֹנָי יֱהֹוִה׃

מח (א) וְאֵלֶּה שְׁמוֹת הַשְּׁבָטִים מִקְצֵה צָפוֹנָה אֶל־יַד דֶּרֶךְ־חֶתְלֹן
לְבוֹא חֲמָת חֲצַר עֵינָן גְּבוּל דַּמֶּשֶׂק צָפוֹנָה אֶל־יַד חֲמָת וְהָיוּ־לוֹ
פְאַת־קָדִים הַיָּם דָּן אֶחָד׃ (ב) וְעַל גְּבוּל דָּן מִפְּאַת קָדִים עַד־פְּאַת־יָמָּה
אָשֵׁר אֶחָד׃ (ג) וְעַל גְּבוּל אָשֵׁר מִפְּאַת קָדִימָה וְעַד־פְּאַת־יָמָּה נַפְתָּלִי
אֶחָד׃ (ד) וְעַל גְּבוּל נַפְתָּלִי מִפְּאַת קָדִמָה עַד־פְּאַת־יָמָּה מְנַשֶּׁה אֶחָד׃
(ה) וְעַל גְּבוּל מְנַשֶּׁה מִפְּאַת קָדִמָה עַד־פְּאַת־יָמָּה אֶפְרַיִם אֶחָד׃
(ו) וְעַל גְּבוּל אֶפְרַיִם מִפְּאַת קָדִים וְעַד־פְּאַת־יָמָּה רְאוּבֵן אֶחָד׃ (ז) וְעַל
גבול

רש"י

הוא הר ההר שהוא נכח לבא חמת כי חמת במקצוע צפונית מערבית אלא הר
ההר כמו שהוא מן הים הגדול תתאו לכם הר ההר: מהר ההר תתאו לבא
חמת. מגלאתי אני: גר הגר אתו. שנתגייר בגולה בתוך אותו שבט:

מח (א) ואלה שמות השבטי' סדר חלקי' שחלקום ב' ניהם מקום כל אחד
ואחד מקצה צפונה דן יטול מהר צפוני מחצר עינן שבמקצוע מזרח עד
גבול דמשק (שבמקצוע מערב צפון עס"א) : והיה לו פאת קדים הים. כלומר
מפאת קדים ועד ים דן אחד הרי פירש האורך ולא פי' הרחב. ובברייתא דספרי
ובפרשת האזינו שנינו מה ת"ל יהודה א' דן א' אשר א' מל' יד שעתידין ישראל
ליטול אורך מן המזרח למערב ברוחב עד כ"ה אלף קנים שהם שבעים וחמשה
מילין ומהיכן למדו השיעור הזה מן התרומה שהיה כאחד מן החלקים הללו כמו
שמפורש בענין. מה' שכך כתוב. ואורך כאחד החלקים והיא רחב עשרים וחמש
אלף קנים ואורך מפאת ים עד פאת קדים וכ"ה אלף קנים מאה וחמשים אלף
אמה שהקנה שש אמה וכל אלפים אמה מיל כמו שאנו למדין במסכת יומא אלא
עשר סוכות שמירושלים עד צוק הרי מאה וחמשים מיל וזהו שיסד ר' אלעזר בפיוט
(בסילוק דיום שני של סוכות) כי אקח מועד לעת חלוק ארצותיה כשורת הכרם
לאוצותיה באורך מפאת קדים לקצותיה עד ים אוקיינו' לאצותיה ברחב שבעים
וחמשה מיל ארצותיה (וי"ג שבטים וחמשה מיל לי"ג רצועות בין רצועות השבטים
ורצועות הקודש יעלו לט' מאות וע"ה מילין ולמנין ד' מאות פרסה על ד' מאות
פרסה של א"י עולין המילין לשש עשרה מאות לשבוש הקלירי שאמר ארבעת מילין
היא פרסה. שמא מילין של חשבון הרצועות גדולים הם אין נכנסין ארבע מהם
בפרס

איהר צערפֿעללט עס נעמליך אין בעזיצצונגען פֿיר אייך אונד פֿיר דיא אויזלענדער, דיא אונטער אייך וואָהנען, אונד קינדער אונטער אייך געציינט האָבען; דיזע זאָללען פֿאָן אייך וויא איינהיימישע פֿאָן דען קינדערן ישראל׳ס אַנגעזעהען ווערדען, אונד מיט אייך אַנטהייל נעהמען אָן דעם ערבגוטע אונטער דען שטעממען ישראל׳ס · [כג] בייא דעטיענינגען שטאַממע, אונטער וועלכעם איין אויזלענדער וואָהנט, דאָרט מיסט איהר איהם זיין ערבטהייל געבען, שפריכט דער הערר, דער עוויגע׳

מח [א] דיס זינד דיא שטעממע נאַך איהרען נאַמען · פֿאָן דער נערדליכען גרענצע אַן דער שטראַסע פֿאָן חתלון ביז אויף חמת, איבער חצר עינן אונד דער גרענצע פֿאָן דמשק; אויף דיזער מיטטערנעכטינגען זייטע נעבזט יענער פֿאָן חמת איזט דער אַנטהייל פֿאָן דן פֿאָן אָזטען געגען וועזטען · [ב] אַן דן׳ס גרענצע איזט פֿאָן אָזטען נעגען וועזטען, אשור׳ס טהייל · [ג] אַן אשור׳ס גרענצע איזט פֿאָן אָזטען געגען וועזטען, נפתלי׳ס טהייל · [ד] אַן נפתלי׳ס גרענצע איזט פֿאָן אָזטען נעגען וועזטען מנשה׳ס טהייל · [ה] אַן מנשה׳ס גרענצע איזט פֿאָן אָזטען נעגען וועזטען אפרים׳ס טהייל · [ו] אַן אפרים׳ס גרענגע איזט פֿאָן אָזטען געגען וועזטען ראובן

באור

מח (א) ואלה שמות השבטים, פירוש אלה שמותם על נחלתם והחל מן הצפון מקצה צפונה ואמר כי לצד צפון של ארץ ישראל בקצה הצפון על הגבולים האלה יהיה חלק דן (רד״ק) · והיו לו וגו׳, גבולים האלה מקצה צפונה מפאת קדים ועד ים יהיו חלק אחד לדן · והנה זוכר כל החלקים באורך ממזרח למערב אבל לא שם מדה לרוחב החלקים אלא לחלק תרומה ולחלק הנשיא שם אורך ורוחב, וכן ידאה רוחב שאר החלקים ברוחב חלק הנשיא כ״ה אלף כי לא אמר על אורך חלקן לעומת אחד החלקים כי ברוחב יהיו חלקיהם שוים (הכ״ל) · (ב) ועל גבול דן, סמוך לגבול דן וכן כולם כמו ועליו מטה מנשה והדומים לו (הכ״ל)

רש״י

בפרס׳ ולכן באו אמות שני מילין למחצה בפרסה יעלו ד׳ מאות פרסה לאלף מילין · וחשבון מילין של רצועות אין עולין אלא ט׳ מאות וע״ה מילין עדיין חסר המכיין כ״ה מילין · לא כיון מכיין מילין הרצועות של פייט למכיין ד׳ מאות פרסה · ומכיין למד רבי אליעזר הורך השורות עד ים אוקיינוס שהיא בסוף עולם ומקרא מעיד הקום מערב עד הים הגדול שלפנים מים אוקיינוס הרבה) : (ג) ועל גבול דן · ואצל גבול דן בדרומו · תהיה התרומה וגו׳ · וא״ת היאך יתכן שתהא ירושלם במקומה והלא היתה ירושלם במגר צפונו של יהודה שנטל דרומה של ארץ כנען וכאן היא באמצע השבטים אין חלוקה זו דומה לחלוקת יהושע שזו כשורת הכרם וכל החלקים שוין · וחלוקת יהושע היה שבט יהודה חלק גדול ואף כי (חלקו היה) רב ממנו עד שנטל שמעון בגורלו שנא׳ (יהושע י״ט) מחבל בני יהודה נחלת בני שמעון לפיכך יש די עתה ברוחב חלק שנטל יהודה בימי יהושע ליטול בו חלק עכשיו ה׳ שבטי׳ הנותרים לפי שהאורך גדול מאד מפאת קדים עד אוקיינוס וירושלים במקומה : (ח) והיה המקדש בתוכו כמו שמפור׳ והולך :
(ט) התרומה,

ראובן׳ס טהייל· [ז] אן ראובן׳ס גרענצע איזט פאן אסטען געגען וועסטען יהודה׳ס טהייל· [ח] אן יהודה׳ס גרענצע זאלל דאז אבצוגעבענדע לאנד ליגען, דאז איהר אבזאנדערט, פינף אונד צוואנציג טויזענד ברייט, אונד דיא לענגע פאן אסטען געגען וועסטען, וויא יעדעס דער איבריגען טהיילע: אין דעזען מיטטע זאלל דאז הייליגטהום זיין· [ט] דאז שטיפטס־גוט, דאז איהר דעם עווגען צו עהרען אבזאנדערט, זאלל פינף אונד צוואנציג טויזענד לאנג, אונד צעהען טויזענד ברייט זיין· [י] דיזעס הייליגע שטיפטסגוט זאלל פיר דיא פריזטער אויף דער נערד־ליכען זייט פינף אונד צוואנציג טויזענד, געגען אבענד דיא ברייטע צעהען טויזענד, נעגען מארגען דיא ברייטע צעהען טויזענד, אונד נעגען זידען דיא לענגע פינף אונד צוואנציג טויזענד, אונד דא אין דער מיטטע דאז הייליגטהום דעם עוויגען זיין· [יא] פיר דיא געהייליגטען פריזטער נעמליך פאם שטאממע צדוק׳ס, דיא מיינען דינזט בעאבאכטעטען, אונד ניכט אבפילען, אלס זיך דיא קינדער ישראל׳ס פער־אירטען, וויא עס דיא לעוויטען געטהאן האבען· [יב] זיא זאללען פאן דעם אבצוגעבענדען לאנדע דאז שטיפטסגוט, דען געהייליגטען טהייל האבען, אן דער גרענצע דער לעוויטען· [יג] נעבען דיזער גרענצע דער פריזטער בעקאממען דיא לעוויטען עבענפאללס פינף אונד צוואנציג טויזענד אין דער לענגע, אונד צעהען טויזענד אין דער ברייטע; יעדע לענגע נעמליך פינף אונד צוואנציג טויזענד, אונד יעדע ברייטע צעהען טויזענד· [יד] זיא דירפען דאפאן ניכטס פערקויפען, נאך

נאך

באור

(הכ״ל)· (ח) התרומה, במלת תרומה כלל כה לא לבד חלק הכהנים אלא גם חלק הלוים ואחוזת העיר· (י) ולאלה וגו׳, ואלה העשרת אלפים רחב וכ״ה אלף אורך יהיו לכהנים בנפין נחוך רבועות התרומה הגדולה אבל דרומה של יהודה (רש״י)· (יא) לכהנים המקודש, ר״ל המוקדשים והוא על דרך כלל, וכן ת״י לכהניא דקדישין, ואיזה הם המוקדשים אותם שהם מבני צדוק שלא תעו (רד״ק)· ורש״י פירש כמו הפוך המקודש לכהנים, כלומר החלק הזה המקודש יהיה לכהנים· והראשון נאות יותר להמשך וכן מתורגם (יב) תרומיה, שם ביו״ד היחס כמו תרומה (בן מלך)· כלומר מתרומה גדולה להם תרומה שהוא קדש קדשים· (יד) ולא יעביר, לאחר· (יט) מכל שבטי ישראל,

שנתנו

מכלל יופי

מח (א) והיו לו פאת קדים הים דן אחד, כלומר מפאת קדים ועד ים דן אחד: (ב) ועל גבול דן, סמוך לגבול דן וכן כלם כמו ועליו מטה מנשה (במדבר ב׳) והדומים לו: (ח) בתוכה, כתיב וקרי בתוכו וטעם הכתיב בתוכה של התרומה וטעם בתוכו אל החלק: (יא) לכהנים המקדש, רוצה לומר המקודשים והוא על דרך כלל וכן תרגם יונתן לכהניא דקדישין ואיזה הם המקודשים אותם שהם מבני צדוק שלא תעו: (יב) תרומיה, שם ביוד היחס כמו תרומה· ובפירוש שם תאר נפלס תהיה (תהלים מ״ו) שלישיה (ישעיה י״ט) והדומים להם: אל גבול הלוים, רוצה לומר על וכן תרגם יונתן על גבול ליואי רוצה לומר סמוך לגבול הלוים: (יד) ולא ימר ולא יעבור, דרך כלל: לא יעבור, כתיב רוצה לומר לא יעבור החלק הזה לאחר· ולא יעביר קרי רוצה לומר הכהן או הלוי לא יעבירנו: (טו) חול הוא, ואינן קדש: בתוכה, כתיב וקרי בתוכו וכבר פירשנוהו: (טז) חמש חמש מאות, חמש האחד כתיב ולא קרי והוא אחד מחמשה דכתיבין ולא קריין: (יז) מגרש, הוא חוץ לעיר מקומת העיר ולחוץ והוא

מקום

גְּבוּל רְאוּבֵן מִפְּאַת קָדִים עַד פְּאַת יָמָה יְהוּדָה אֶחָד׃ (ח) וְעַל גְּבוּל
יְהוּדָה מִפְּאַת קָדִים עַד פְּאַת יָמָה תִּהְיֶה הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רֹחַב וְאֹרֶךְ כְּאַחַד הַחֲלָקִים מִפְּאַת קָדִימָה עַד
פְּאַת יָמָּה וְהָיָה הַמִּקְדָּשׁ בְּתוֹכֹה כתוכו קרי׃ (ט) הַתְּרוּמָה אֲשֶׁר תָּרִימוּ
לַיהוָה אֹרֶךְ חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ (י) וּלְאֵלֶּה
כ׳ טעמים תִּהְיֶה תְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ לַכֹּהֲנִים צָפוֹנָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף
וְיָמָּה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְקָדִימָה רֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים וְנֶגְבָּה אֹרֶךְ
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אָלֶף וְהָיָה מִקְדַּשׁ יְהוָה בְּתוֹכוֹ׃ (יא) לַכֹּהֲנִים
הַמְקֻדָּשׁ מִבְּנֵי צָדוֹק אֲשֶׁר שָׁמְרוּ מִשְׁמַרְתִּי אֲשֶׁר לֹא תָעוּ בִּתְעוֹת
בְּנֵי יִשְׂרָאֵל כַּאֲשֶׁר תָּעוּ הַלְוִיִּם׃ (יב) וְהָיְתָה לָהֶם תְּרוּמִיָּה מִתְּרוּמַת
הָאָרֶץ קֹדֶשׁ קָדָשִׁים אֶל גְּבוּל הַלְוִיִּם׃ (יג) וְהַלְוִיִּם לְעֻמַּת גְּבוּל
הַכֹּהֲנִים חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף אֹרֶךְ וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים כָּל אֹרֶךְ
חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף וְרֹחַב עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים׃ (יד) וְלֹא יִמְכְּרוּ מִמֶּנּוּ

ולא

רש"י

(ט) התרומה אשר תרימו לה' · מן החלק הזה שסופר' אצל יהודה בדרומו אורך מזרח עד הים ורחב כ"ה אלף קנים ממנה תהיה תרומה לה' למקדש ומקום לבתים לכהנים ארך כ"ה אלפים קנים ממזרח למערב ורחב י' אלפים מן הצפון לדרום : (י) ולאלה תהיה תרומת הקדש לכהנים · ואלה העשרת אלפים רחב וכ"ה אלף ארך יהיו לכהנים בצפון בתוך רצועות התרומה הגדולה אצל דרומו של יהודה : צפונה כ"ה אלף הוא האורך ממזרח למערב : וימה רחב י' אלפים · אצל מערב רחב י' אלפים מן הצפון לדרום : וקדימה רחב י' אלפים · ורחב מזרחית י' אלפים מן הצפון לדרום : ונגבה אורך וכ"ה אלף · מן המזרח למערב : והיה מקדש ה' בתוכו הוא הר הבית ה' מאות קנים על ה' מאות קני' יהיה באמצע רצועה זו וכל סביבותיו לכהנים י"ב אלפים ומאתים וחמשים לצד מזרח וכן לצד מערב וברוחב ארבעת אלפים ת' מאות וחמשים לצפון וכן לדרום כמו שאמור למעלה בענין יהיה מדה אל הקודש ה' מאות בה' מאות מרובע : (יא) לכהנים המקדש · החלק הזה המקודש יהיה לכהנים · תרומי' מפורשת תרומה הוא שם הפרשה תרומיה מפורשת והיתה להם הרצוע' הזאת מפורשת מתרומת הארץ מן התרומה הגדולה שהותרמה מן הארץ אורך מאוקיינוס עד גבול מזרח ברוחב כ"ה אלפים כמו שאמור למעלה ממנו יבדילו רצועה זו באמצע ארכה לכהנים ולמקדש : (יב) קדש הקדשים · שכל התרומה הגדול' והקדוש לכהני'

וְלֹא יָמֵר וְלֹא יַעֲבוֹר יעבור קרי רֵאשִׁית הָאָרֶץ כִּי קֹדֶשׁ לַיהוָֹה׃
(טו) וַחֲמֵשֶׁת אֲלָפִים הַנּוֹתָר בָּרֹחַב עַל פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף חֹל
הוּא לָעִיר לְמוֹשָׁב וּלְמִגְרָשׁ וְהָיְתָה הָעִיר בְּתוֹכֹה בתוכו ק׳׃ (טז) וְאֵלֶּה
מִדּוֹתֶיהָ פְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת נֶגֶב חֲמֵשׁ
חֹמֵשׁ חמש כתיב מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּמִפְּאַת קָדִים חֲמֵשׁ מֵאוֹת
וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּפְאַת יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים׃ (יז) וְהָיָה
מִגְרָשׁ לָעִיר צָפוֹנָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְנֶגְבָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם
וְקָדִימָה חֲמִשִּׁים וּמָאתַיִם וְיָמָּה חֲמִשִּׁים וּמָאתָיִם׃ (יח) וְהַנּוֹתָר בָּאֹרֶךְ
לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים קָדִימָה וַעֲשֶׂרֶת אֲלָפִים יָמָּה
וְהָיָה לְעֻמַּת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְהָיְתָה תְבוּאָתֹה ו׳א קרי לְלֶחֶם לְעֹבְדֵי
הָעִיר׃ (יט) וְהָעֹבֵד הָעִיר יַעַבְדוּהוּ מִכֹּל שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל׃ (כ) כָּל
הַתְּרוּמָה חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף בַּחֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף רְבִיעִת
תָּרִימוּ אֶת תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ אֶל אֲחֻזַּת הָעִיר׃ (כא) וְהַנּוֹתָר לַנָּשִׂיא
מִזֶּה וּמִזֶּה לִתְרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וְלַאֲחֻזַּת הָעִיר אֶל פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים
אֶלֶף תְּרוּמָה עַד גְּבוּל קָדִימָה וְיָמָּה עַל פְּנֵי חֲמִשָּׁה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף

על

ר ש״ י

לכהני׳ וללוים ולנשיא ולאחוזת העיר ולעובדי העיר כמו שמפר׳ והולך וזו כ״ה אף אורך וי׳ אלף רחב בצפוני המפורשת ממנה לכהנים ולמקדש תהיה קדש קדשים: אל גבול הלוים · אצל רצועת הלוים: (יג) והלוים לעומת גבול הכהנים · אצל רצועות הכהנים כמדת הכהנים כנגד כל ארכה (כל) אורך · כל הרצועות ארכן כ״ה אלף: (יד) ולא ימיר · (ולא) יחליפה בקרקע אחר: (טו) וחמשת אלפים הנותר ברחב · רצועות התרומה הגדולה שהיתה כ״ה אלפים רחב ואורך באחד החלקים מפאת קדים עד פאת ים וממנה חזר ותרם שתי רצועות באמצעיתה אורך עשרים וחמשה אלף ורחבן עשרים אלף ועדיין נשאר ברחב׳ חמשת אלפים אותם חמשת אלפים רוחב יהיו למושב העיר ארכן על פני אורך חמשה ועשרים אלף של תרומת הלוים: חול הוא · ואינן קודש כתרומת אותה רצועה של הכהנים והלוים חול הוא אלא ויהיו לעיר למושב ישראל ולמגרש סביב העיר: בתוכה · באמצע אותה רצועה: (טז) ואלה מדותיה של עיר: פאת צפון וגומר · מרובעת ארבעת אלפים וחמש מאות קנים על ארבעת אלפים וחמש מאות קנים נשארו ברוחב חמש מאות הם יהיה להם

למגרש

נאך פֿערטויזשען, איבערהויפט זאָלל נימאַנד פֿאָן דעם ערשטלינגע דעס לאַנדעס עטוואַס פֿעראייסערן, דען עס איזט הייליג פֿיר דען עוויגען. [טו] דיא פֿינף טויזענד, וועלכע פֿאָן דער בריישע דער פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד נאָך איבריג זינד, זינד געמיין לאַנד פֿיר שטאַדט, וואָהנונג אונד פֿרייע פלעצצע: דיא שטאַדט זאָלל אין דער מיטטע ליגען. [טז] דיס איזט איהר מאַס: דיא זייטע געגען מיטטערנאַכט פֿיר טויזענד פֿינף הונדערט, דיא געגען מיטטאַג פֿיר טויזענד פֿינף הונדערט, געגען מאָרגען פֿיר טויזענד פֿינף הונדערט, אונד געגען אַבענד פֿיר טויזענד פֿינף הונדערט. [יז] דער פֿרייע פלאַץ דער שטאַדט געגען מיטטערנאַכט צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג, געגען מיטטאַג צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג, געגען מאָרגען צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג, אונד געגען אַבענד צווייא הונדערט אונד פֿינפֿציג. [יח] דאַז איבריגע געבען דעם הייליגען גוטע אין דער לענגע פֿאָן צעהען טויזענד געגען אָזטען, אונד צעהען טויזענד געגען וועזטען, דיזעס נעבען דעם הייליגען גוטע איבריגע זאָלל אייננע רענטע צום אונטערהאַלט דערייניגען זיין, דיא דער שטאַדט דינען. [יט] דיא יעניגען, דיא דער שטאַדט דינען, זאָללען אויז אַללען שטעממען ישראל׳ס דאַצו גענאָממען וועררען. [כ] אַלזאָ דיא גאַנצע אַבגאַבע, דיא פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד (לענגע) מיט פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד (ברייטע) אין׳ס געפֿירטע אויזמאַכט, זאָללט איהר צום שטיפֿטס־ אונד שטאַדט־גוטע אַבזאָנדערן. [כא] וואַס נון נאָך אויף ביידען זייטען דעם הייליגען שטיפֿטס־ אונד דעם שטאַדט־אייגענטהומס איבריג בלייבט, איזט פֿיר דען פֿירזטען; נעמליך לענגזט דער פֿינף אונד צוואַנציג טויזענד דעם שטיפֿטס, ביז צור אייסערזטען גרענצע פֿאָן אָזטען, אונד נאָך וועזטען הין לענגזט דער פֿינף

אונד

באור

שנתנו להם זה החלק בארץ. (כ) תרימו את התרומה וגו׳, אל תרומת הקדש וגו׳ לכהנים וללוים ואל אחזת העיר. (כא) בתוכו, רבל באמצע כאלת הכשיא (הכ״ל). (כב)

ומאחזת

רש״י

למגרש מאתים וחמשים לצפון ומאתים וחמשים קנים לדרום כמו שאמור במקרא של מטה וכן למזרח ומערב הרי ה׳ אלפים על ה׳ אלפים באמצע הרצועה הרי כל הכבש ממולא ובארך הרצועה הזאת השלישית נשארו עשרת אלפים למזרח ועשרת אלפי׳ למערב עליה׳ הוא מפרש ואומר והנותר בארך לעומת תרומת הקודש עשרת אלפים קדימה ועשרת אלפים ימה: (יח) והיתה תבואתה ללחם לעובד העיר. הם הגבעוני׳ הנתונים חוטבי עצים ושאבי מים כן שמעתי משמו של רבי מנחם זצ״ל לעובדי העיר או״שרבנט בלע״ז: והיה מגרש לעיר. כל מגרשי עיר שבמקרא מקום פנוי לא בתים ולא שדה: (יט) יעבדוהו. מכל שבטי ישראל. שנתנו להם זה חלק בארץ: (כ) כל התרומה. המוקדשות המותרמות מתוך התרומה הגדולה כ״ה אלפים קנים על כ״ה אלפים קנים: רביעית. מרובעת אל תרומת הקדש לכהנים וללוים ואל אחוזת העיר אתו

פורפרו״ס

תרגום אשכנזי

אונד צוואַנציג טויזענד, ביז אַן דיא גרענצע דעם מעערס, אונד זאָ צו ביידען זייטען געהערט דעם פירזטען, זאָ דאַס דאַז היילינע שטיפֿטסגוט נעבזט דעם געהייליגטען טעמפעל איהם אין דער מיטטע ליגט· [כב] אויך פֿאָן דער בעזיצזונג דער לעוויטען, אונד פֿאָן דעם שטאַדט אייגענטהומע פֿאָן דעם פירזטליכען אַנטהייל אויזגעבען איזט, אונד צווישען דער גרענצע פֿאָן יהודה, אונד דער גרענצע פֿאָן בנימין דאַז פירזטליכע אייגענטהום זיין זאָלל· [כג] פֿאָן דען איבריגען שטעממען, בעקאָממט פֿערנער בנימין פֿאָן אָסטען גגען וועסטען איינען טהייל· [כד] אַן בנימין'ס גרענצע פֿאָן אָסטען געגען וועסטען שמעון איינען טהייל· [כה] אַן שמעון'ס גרענצע פֿאָן אָסטען געגען וועסטען יששכר איינען טהייל· [כו] אַן יששכר'ס גרענצע פֿאָן אָסטען געגען וועסטען זבולן איינען טהייל· [כז] אַן זבולן'ס גרענצע פֿאָן אָסטען געגען וועסטען גד איינען טהייל· [כח] נעבען גד אויף דער זידזייטע איזט דיא (אָבען בעמערקטע) אייסערזטע גרענצע פֿאָן דער פֿאַלם-שטאַדט צום האַדער-וואַזער אָדער קדש, נאָך דעם באַך, אונד דאַן צום גראָסען מעער· [כט] דיס איזט דאַז לאַנד, דאַז איהר אַלס ערבע אונטער דען שטעממען ישראל'ס צערפֿעללען זאָללט, אונד דיס דיא פֿערטהיילונג, שפריכט דער הערר, דער עוויגע·

*

*

[ל] דיס זינד דיא אויזגעגנע דער שטאַדט*: אויף דער נערדליכען זייטע, ענטהעלט

זיא

באור

ומאחזת וגו׳, המשך הקודש, כלומר גם מאחזת הלוים ומעיר יהי׳ בתוך אשר לנשיא· בין גבול וגו׳, כל רחב הרצועה אשר בין שני השבטים האלה יהודה מצפון ובנימין מן הדרום יהיה לנשיא והיא הרצועה שהותרמה ראשון רחב כ״ה אלף באורך אחד חלקי השבטים (הנ״ל)· (כח) מתמר, מיריחו עיר התמרים (הנ״ל) וכן ת״י· (ל) הוצאת העיר, שעריה לארבע רוחותיה (רש״י)· (לה) ושם העיר וגו׳, מאז והלאה יהי׳ שם העיר ה׳ שמה·

מכלל יופי

מקום פנוי אין בו בית ולא זרעים ולא נטעים כאלו נגרש מן העיר: (יח) תבואתה, כתיב בהא וקרי בוו וכתבו הטעם במלת בתוכו או בשניהם ההא במקום וו כמו אהלה (בראשית ט׳) (כ) רביעית, תאר כלומר מרובעת תהיה ארכה כרחבה: (כא) לעמת חלקים, רוצה לומר לעמת חלקי השבטים: בתוכה, כתיב וקרי בתוכו: (ל) ואלה תוצאת העיר, רוצה לומר שעריה: (לה) ושם העיר מיום יי שמה, רוצה לומר ומאז והלאה יהיה שם העיר ה׳ שמה רוצה לומר כי עד עולמי עד לא תסור עוד שכינתו מן העיר וכן אמר ירמיה הנביא וזה אשר יקרא לה ה׳ צדקנו (ירמיה ל״ג) וכן על מלך המשיח וזה שמו אשר יקראו ה׳ צדקנו (שם כ״ג):

רש״י

פורפרו״ש בלע״ז: (כח) והנותר לנשיא וגו׳· והנותר באורך התרומה הגדולה: מזה ומזה· למזרח ולמערב של תרומת הקודש ואחוזת העיר אל פני חמשה ועשרים אלף· על רחב כ״ה אלפים התרומה עד גבול קדימה של ארץ ישראל כולה: וימה על פני וגומר· וכן למערב על פני שלשת הרצועות של כהנים

גוים

עַל גְּבוּל יָמָּה לְעֻמַּת חֲלָקִים לַנָּשִׂיא וְהָיְתָה תְּרוּמַת הַקֹּדֶשׁ וּמִקְדַּשׁ
הַבַּיִת בְּתוֹכֹה בתוכו קרי׃ (כב) וּמֵאֲחֻזַּת הַלְוִיִּם וּמֵאֲחֻזַּת הָעִיר בְּתוֹךְ
אֲשֶׁר לַנָּשִׂיא יִהְיֶה בֵּין גְּבוּל יְהוּדָה וּבֵין גְּבוּל בִּנְיָמִן לַנָּשִׂיא יִהְיֶה׃
(כג) וְיֶתֶר הַשְּׁבָטִים מִפְּאַת קָדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה בִּנְיָמִן אֶחָד׃
(כד) וְעַל גְּבוּל בִּנְיָמִן מִפְּאַת קָדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה שִׁמְעוֹן אֶחָד׃
(כה) וְעַל גְּבוּל שִׁמְעוֹן מִפְּאַת קָדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה יִשָּׂשכָר אֶחָד׃
(כו) וְעַל גְּבוּל יִשָּׂשכָר מִפְּאַת קָדִימָה עַד פְּאַת יָמָּה זְבוּלֻן אֶחָד׃
(כז) וְעַל גְּבוּל זְבוּלֻן מִפְּאַת קָדִמָה עַד פְּאַת יָמָּה גָּד אֶחָד׃ (כח) וְעַל
גְּבוּל גָּד אֶל פְּאַת נֶגֶב תֵּימָנָה וְהָיָה גְבוּל מִתָּמָר מֵי מְרִיבַת קָדֵשׁ
נַחֲלָה עַל הַיָּם הַגָּדוֹל׃ (כט) זֹאת הָאָרֶץ אֲשֶׁר תַּפִּילוּ מִנַּחֲלָה לְשִׁבְטֵי
יִשְׂרָאֵל וְאֵלֶּה מַחְלְקוֹתָם נְאֻם אֲדֹנָי יֱהוִה׃ (ל) וְאֵלֶּה תּוֹצְאֹת הָעִיר
מִפְּאַת צָפוֹן חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים מִדָּה׃ (לא) וְשַׁעֲרֵי הָעִיר

על

רש"י

ולוים ואחוזת העיר ברחב כ"ה אלפים : על גבול ימה · כמו עד גבול ימה עד
חוקיינו' לעומת חלקים כנגד ארך חלקי השבטים : לנשיא · יהיה : והיתה
תרומת הקודש · היא רצועת הכהנים : ומקדש הבית בתוכה · הכל באמצע
נחלת הנשיא : (כב) ומאחוזת הלוים ומאחוזת העיר · גם הוא בתוך אשר
לנשיא יהיה בין גבול יהודה ובין גבול בנימן · כל רחב הרצועה אשר בין שני
השבטים האלה יהודה מצפון ובנימן מן הדרום יהיה לנשיא והיא הרצועה
שהתרומה ראשון רחב כ"ה אלפים באורך אחד חלקי השבטים : (כג) ויתר
השבטים · יטלו בדרומה של אותה רצועה בנימן אצלה ואצלו שמעון ואצלו יששכר
ואצלו זבולן ואצלו גד נמצא גד במצר דרומי של ארץ ישראל : (כח) ועל גבול גד ·
מצר דרומי שלו : מתמר מי מריבת קדש נחלה · מיריחו עיר התמרים במקצוע
המזרח ובא למערב למי מריבה' קדש ובא והולך על נחל מצרים המושך לים הגדול
במקצוע דרומית מערבית : (ל) תוצאות העיר · שעריה לד' רוחותיה : מדה,
היא קנה המדה חמשה מאות וארבע אלפים קנים : סביב י"ח אלף · היקף
העיר י"ח אלף קנים כך עולה חשבון רצועה : (לה) ושם העיר מיום ה'
שמה : ת"י שמה דקרתא דיתפרש מעמא דאשרי ה' שכינתיה תמן כלומר לא
יקרא לה שם אחד אלא שם הראשון שהיה לה מיום שעקד אברהם את יצחק בנו
שם · שקרא לו יראה והיא היה שמה שלם הרי ירושלם ויש עוד לפתור ושם העיר
יהיה לעתיד מיום בנינה ולהלן וקראו לה ה' שמה :

עַל שְׁמוֹת שִׁבְטֵי יִשְׂרָאֵל שְׁעָרִים שְׁלוֹשָׁה צָפוֹנָה שַׁעַר רְאוּבֵן אֶחָד
שַׁעַר יְהוּדָה אֶחָד שַׁעַר לֵוִי אֶחָה׃ (לב) וְאֶל פְּאַת קָדִימָה חֲמֵשׁ
מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה וְשַׁעַר יוֹסֵף אֶחָד שַׁעַר בִּנְיָמִן
אֶחָד שַׁעַר דָּן אֶחָד׃ (לג) וּפְאַת נֶגְבָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים
מִדָּה וּשְׁעָרִים שְׁלֹשָׁה שַׁעַר שִׁמְעוֹן אֶחָד שַׁעַר יִשָּׂשכָר אֶחָד שַׁעַר
זְבוּלֻן אֶחָד׃ (לד) פְּאַת יָמָּה חֲמֵשׁ מֵאוֹת וְאַרְבַּעַת אֲלָפִים שַׁעֲרֵיהֶם
שְׁלֹשָׁה שַׁעַר גָּד אֶחָד שַׁעַר אָשֵׁר אֶחָד שַׁעַר נַפְתָּלִי אֶחָד׃ (לה) סָבִיב
שְׁמֹנָה עָשָׂר אָלֶף וְשֵׁם הָעִיר מִיּוֹם יְהוָה שָׁמָּה׃ חזק

תרגום אשכנזי

ויא פיר טויזענד אונד פינף הונדערט מאָס · [לא] דיא טהאָרע ווערדען נאַך נאָמען
דער שטעממע ישראל'ס גענענט , אונד זינד דרעין דרייא געגען נאָרדען , דאַז
טהאָר ראובן , דאַז טהאָר יהודה , אונד דאַז טהאָר לוי · [לב] אויף דער עזט-
ליכען זייטע פיר טויזענד פינף הונדערט , אונד דרייא טהאָרע , דאַז טהאָר יוסף ,
דאַז טהאָר בנימין , דאַז טהאָר דן · [לג] אויף דער זידליכען זייטע פיר טויזענד
פינף הונדערט מאַס , אונד דרייא טהאָרע , דאַז טהאָר שמעון , דאַז טהאָר
יששכר , דאַז טהאָר זבולון · [לד] אויף דער וועזטליכען זייטע פיר טויזענד פינף
הונדערט , אונד דרייא טהאָרע , דאַז טהאָר גד , דאַז טהאָר אשר , דאַז טהאָר
נפתלי · [לה] אים אומקרייזע אַכטצעהן טויזענד , אונד דער נאַמע דער שטאַדט
זאָלל פאָן דער צייט אַן הייסען : דער עוויגע דאַזעלבסט .

פערצייכניס דער תיבות בלע"ז פאָם קאַפּיטעל י"ב אַן ביז אַם ענדע דיזעס ספר ·

י"ב ג' אולי יראו , אבזירבר"ונט בלע"ז (Observeront , אָבסערוועראנט , בל"א
ווערדען עס בעטראַכטען) · ד' כמוצאי , קומ"איסו"ס בלע"ז (commeissues
קאַם איסועס , בל"א וויא איין אויזציג , אויזגאַנג (ר"ל שהוא סם דבר) ·
י"ד אזרה לכל רוח , אפנד"רי בלע"ז (epandrai בל"א צערשטרייען , פערשפרייטען) ·
כ' הנושבות , לי"ס אסיי"ס בלע"ז (les asfises , לעז אזיזע בל"א דיא בעזעצטע ,
בעוואָהנטע) · כ"ד מקסם חלק , דבניי"ל בלע"ז (מלה נושנה devineille
דעווינאַליע , בל"א וויזזאַגונג , וואַהרזאַגונג) · כ"ה תמשך , סר"א אלונג"יא
fera eloigne , בל"א ווירד פערצעגערט , ווירד פערנע זיין ·

י"ג ו' ויחלו